

การเขียนของเด็กปฐมวัย : กรณีศึกษาในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ

นางสาวนิพิฐา ถาวรเศรษฐ์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย ภาควิชาประถมศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-3382-8

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

YOUNG CHILDREN ' S WRITING : A CASE STUDY OF SCHOOLS IMPLEMENTING HIGH SCOPE
AND WOLDORF APPROACHES

Miss Nippita Tarvonsate

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Early Childhood Education

Department of Elementary Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-3382-8

นิพนธ์ การวิเคราะห์: การเขียนของเด็กปฐมวัย : กรณีศึกษาในโรงเรียนที่ใช้แนวทางการศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ. (YOUNG CHILDREN ' S WRITING : A CASE STUDY OF SCHOOLS IMPLEMENTING HIGH SCOPE AND WOLDORF APPROACHES)
อ.ที่ปรึกษา : รศ. พูนสุข บุญสวัสดิ์, 338 หน้า ISBN 974-17-3382-8.

กรณีศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวทางการศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ ผู้ให้ข้อมูลคือ เด็กนักเรียน อายุ 3 – 8 ปี ครู ผู้บริหาร และผู้ปกครอง เก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสาร

ผลการวิจัยมีดังนี้

โรงเรียนที่ใช้แนวทางการศึกษาไฮสโคป

1. แบบแผนการเขียนของเด็กปฐมวัย : พัฒนาการการรู้หนังสือ

แบบแผนการเขียนของเด็กช่วงวัย 3 - 6 ปี มีขั้นตอนคือ 1) การขีดเขียนที่ไม่สื่อความหมายตามการรับรู้สิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นการเรียนรู้การใช้สื่ออุปกรณ์ในการสร้างสัญลักษณ์ของเด็ก 2) การวาดภาพที่มีความหมายภาพคนเป็นภาพแรกที่เด็กสร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งสะท้อนจากการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว และ 3) การเขียนแบบสื่อสารซึ่งผ่านกิจกรรมการเขียนที่หลากหลายเพื่อมุ่งสู่การเรียนรู้การเขียนด้วยตนเองของเด็ก

แบบแผนการเขียนของเด็กช่วงวัย 6 - 8 ปี มีขั้นตอนคือ 1) การเขียนเส้น 13 เส้น ซึ่งองค์ประกอบย่อยของตัวอักษร และ 2) การประสมตัวอักษรเป็นคำ โดยผ่านการเรียนรู้แบบจำกฎการเขียนและการอ่าน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียน 1) แนวการสอนที่เอื้ออำนวยต่อกัน 2) การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ 3) กิจกรรมการเขียนเกิดจากประสบการณ์ตรงที่มีความหมาย 4) การจัดประสบการณ์เขียนโดยประเมินจากพัฒนาการเด็ก 5) การจัดกิจกรรมที่ช่วยเตรียมความพร้อมด้านการเขียน 6) สภาพแวดล้อมที่พร้อมอย่างมีความหมาย 7) การเป็นแบบอย่างทางภาษาเพื่อการสื่อ และ 8) บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

โรงเรียนที่ใช้แนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟ

1. แบบแผนการเขียนของเด็กปฐมวัย : พัฒนาการการตระหนักรู้ตัวตนของตนเอง

แบบแผนการเขียนของเด็ก 3-6 ปี มีขั้นตอนคือ 1) การขีดเขียนเข้าข้างในวงเป็นวงกลม และภาพวงกลมที่มีสัญลักษณ์ที่สะท้อนการรู้จักตัวตนของเด็ก 2) การวาดลายเส้น ภาพบันได ตาราง เป็นผลสะท้อนจากประสบการณ์ภายใน และ 3) การวาดภาพคนในลักษณะต่าง ๆ และสิ่งแวดล้อม เป็นผลจากประสบการณ์และจินตนาการเป็นสำคัญ

แบบแผนการเขียนของเด็กช่วงวัย 6-8 ปี คือ การเขียนที่เกิดจากความรู้สึก พลังทางร่างกาย ความจำ และความติด

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียน 1) ครูเป็นแบบอย่างผู้พัฒนาการตระหนักรู้ตัวตนของตนเองตามวัย 2) ครูใช้ภาษาเป็นสื่อเพื่อเข้าถึงสัจธรรมและคุณธรรม 3) ครูใช้ภาษาถูกต้องตามหลักเกณฑ์ เข้าใจธรรมชาติและพลังของภาษา และเข้าถึงสุนทรีย์ 4) การเฝ้าสังเกตและพิจารณาการตระหนักรู้ของตนเอง 6) การใช้จินตนาการผ่านวัสดุปลายเปิด

ภาควิชา	ประถมศึกษา	ลายมือเขียนนิสิต.....
สาขาวิชา	การศึกษาปฐมวัย	ลายมือเขียนอาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา	2545	ลายมือเขียนอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

##4283738527: MAJOR EARLY CHILDHOOD EDUCATION

KEY WORD: YOUNG CHILDREN WRITING

NIPPITA TARVONSATE: YOUNG CHILDREN'S WRITING: A CASE STUDY OF SFCHOOLS IMPLEMENTING HIGH SCOPE AND WALDORF APPROACHES. THESIS ADVISOR: ASST.POONSUK BOONYASAVAT. 338 pp. ISBN 974-17-3382-8

The objective of this case study research was to investigate young children's writing in schools implementing High Scope and Waldorf Approaches. Research informants were the young children at the ages of 3 to 8, the teachers, the principles, and the parents. Data collections were participatory and non-participatory observations, interviews, and documentation.

Research findings were:

A case study of the school implementing High Scope Approach

1. Writing patterns of young children demonstrated literacy development

Writing patterns of young children at the ages of 3 to 6 were 1) meaningless scribbling according to learning through materials to construct their own symbols, 2) meaningful drawing reflecting environmental learning, particularly drawing of human beings which was firstly created, and 3) communicative writing, passing through a variety of writing activities in order to be independent writers.

Writing patterns of young children at the ages of 6 to 8 were 1) line drawing, consisted of 13 lines, being a part of alphabets, and 2) allocating alphabets to form words, learning by memorizing writing and reading regulations.

2. Emerging factors regarding young children writing were 1) a good combination of educational concepts implementing in the approach, 2) a variety of hands on activities, 3) rich and meaningful learning environments, 4) language modeling for communication, and 5) warm and welcome learning atmosphere.

A case study of the school implementing Waldorf Approach

1. Writing patterns of young children demonstrated consciousness development

Writing patterns of young children at the ages of 3 to 6 were 1) scribbling inward circles with symbols reflecting the child's self awareness, 2) sketching reflecting the child's perceptions from experiences, and 3) drawing human figures in relation to the environment from imaginations and experiences.

Writing patterns of young children at the ages of 6 to 8 demonstrated how the children worked on their feeling, bodily forces, imagination, memory, and thinking.

2. Emerging factors regarding young children writing were 1) teachers as role models of free human beings trying to find the right way to bring the truth to life, 2) language as means of truth and virtue, 3) language teaching implementation focusing on the principles, nature, power, and aesthetics of language, 4) contemplative observation of child's consciousness development, 5) educational aims towards balanced whole child, and 6) the use of imagination through the opened materials.

Department	Elementary Education	Student's signature.....
Field of study	Early Childhood Education	Advisor's signature.....
Academic year	2002	Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประสบความสำเร็จได้ด้วยความกรุณาของคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ รองศาสตราจารย์ พูนสุข บุญสวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้เสียสละเวลาในการดูแลตรวจสอบ ให้คำแนะนำ และเป็นกำลังใจอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ดันติวงศ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวรรณ เหมชะญาติ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ตรวจสอบ ให้คำแนะนำในการปรับปรุง แก้ไขวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และในขณะที่ทำวิทยานิพนธ์ ได้เป็นกำลังใจ และให้ความรู้ทุกขั้นตอน จึงขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.วนาท รักสกุลไทย ผู้เสียสละเวลาให้ความรู้ ความช่วยเหลือ กำลังใจ และคำแนะนำที่ทำให้สามารถแก้ปัญหาจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณในน้ำใจอันดีงามของผู้บริหาร คุณครู และนักเรียน โรงเรียนกรณีศึกษา ที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้เข้ามาศึกษาการจัดการเรียนการสอนทั้งยังให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คุณวิณา ก๊วยสมบุญ คุณเวณิกา บวรสิน คุณสมจิต สุวรรณวงศ์ และคุณภารดี วงศ์บุญเกิด ที่เป็นกำลังใจ คอยให้คำปรึกษา คำแนะนำ และช่วยเหลือให้การวิจัยครั้งนี้ลุล่วงไปด้วยดี

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก บาดหลวงวิวัฒน์ แพร์สิริ และคุณแม่โจ้ว รักสกุลไทย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณแม่และน้องสาว ผู้ให้ความรักและกำลังใจที่สำคัญยิ่ง สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณเรืออากาศเอก ชัยรัตน์ ทองประไพ และครอบครัวที่ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถและคอยให้กำลังใจตลอดจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประสบความสำเร็จ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นิพนิตา ถาวรเศรษฐ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญแผนผัง.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	5
คำถามการวิจัย.....	6
วิธีดำเนินการวิจัย.....	6
ประโยชน์ของการวิจัย.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ทฤษฎีพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย.....	10
ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวกับการเขียนและพัฒนาการการเขียน.....	18
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียน.....	60
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวการศึกษาไฮสโคป.....	62
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ.....	75
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
การกำหนดกรณีศึกษา.....	85
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	85
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	88
วิธีการเข้าถึงข้อมูล.....	89
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
การนำเสนอข้อมูล.....	100

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
	ข้อมูลเบื้องต้น โรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป.....	103
	ข้อค้นพบ โรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป.....	155
	ข้อมูลเบื้องต้น โรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ.....	230
	ข้อค้นพบ โรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ.....	261
5	สรุปอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	
	สรุปผลการวิจัย.....	311
	อภิปรายผลการวิจัย.....	322
	ข้อเสนอแนะ.....	330
	รายการอ้างอิง.....	332
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	338

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนผัง

บทที่		หน้า
1	แผนผังห้องเรียนเกษตรพิทยาศึกษา.....	117
2	แผนผังโรงเรียนอรุโณทัย.....	232
3	แผนผังห้องเรียนอรุโณทัย.....	241

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การติดต่อสื่อสารเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ เพื่อแลกเปลี่ยนความนึกคิด ความรู้สึก ความต้องการและอารมณ์ โดยเฉพาะในยุคของโลกปัจจุบันการสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อมนุษย์มากขึ้น การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการสื่อสารทำให้คนทั่วโลกสามารถรับรู้ข่าวสารซึ่งกันและกันได้อย่างรวดเร็ว มนุษย์ใช้การสื่อสารระหว่างกันด้วยวิธีหลายรูปแบบ แต่วิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน

ภาษาเขียนมีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์ เราสามารถบันทึกภาษาพูดลงเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสื่อความหมายให้กับคนจำนวนมาก ตัวหนังสือจึงเป็นตัวแทนของภาษาพูดได้อย่างคงทน Freeman (1960) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาเขียนว่าเป็นทักษะที่ลึกซึ้งกว่าทักษะอื่นๆ กล่าวคือ การเขียนเป็นเรื่องของการติดต่อเชื่อมความสัมพันธ์ และเป็นสื่อของการแสดงออกซึ่งความหมายต่างๆ การเขียนจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ เมื่อเทียบกับทักษะอีก 3 ทักษะ

ในปัจจุบันการเขียนยังมีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะสำหรับนักเรียนอาจกล่าวได้ว่าการเขียนเป็นพื้นฐานของการเรียนวิชาต่างๆ เพราะการเขียนเป็นวิชาเดียวที่จะเก็บรักษารายละเอียดเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึก ตลอดจนความรู้ให้คงทนถาวรได้นานที่สุด (สมควร ทศนะ, 2529) แต่การเรียนภาษาโดยเฉพาะภาษาเขียนนั้นเป็นทักษะที่เด็กนักเรียนเรียนได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ภาษาเขียนในระยะเริ่มแรกคือ ในช่วงปฐมวัยถือเป็นงานที่ซับซ้อนกว่าทักษะทางภาษาอื่น ๆ มาก เพราะต้องใช้ในการประสานสัมพันธ์ระหว่างสมอง สายตา และการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อ รวมทั้งวุฒิภาวะและความพร้อมด้านต่างๆ (วิสิฐฐิติศรี ตั้งครโยธิน, 2539) ซึ่งตรงกับความคิดของ เยาวพา เดชะคุปต์ (2535) ที่กล่าวว่าเด็กปฐมวัยจะมีความพร้อมในการเขียนได้นั้นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายๆ อย่างที่สำคัญคือ กล้ามเนื้อมือ สายตา สมอง ต้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี การเขียนอย่างเป็นทางการจึงไม่ควรเริ่มสอนในระดับก่อนวัยเรียน และการสอนเขียนควรเริ่มเมื่อเด็กแต่ละคนมีความสนใจ ดังนั้นการเขียนของเด็กปฐมวัยย่อมต้องมีความแตกต่างจากการเขียนของผู้ใหญ่ตรงที่การเขียนของเด็กปฐมวัยจะเป็นการขีดเขียน สร้างกรอบ หรือวาดภาพเพื่อสะท้อนความคิดจนกระทั่งถึงขั้นที่เขียนเป็นตัวหนังสือดังที่

ราตี ทองสวัสดิ์ (2527) กล่าวว่า การเขียนของเด็กปฐมวัยจะมีลักษณะเป็นเส้นยุ่งๆ หรือวาดภาพต่างๆ ตามวัย โดยพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน เริ่มจากการที่กลัมนิ้วมือและตาทำงานประสานกัน ประกอบกับการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมกับความคิดของเด็กวัยนี้ ดังนั้นภาพที่ปรากฏออกมาจึงขึ้นอยู่กับความคิดของเด็กเป็นส่วนใหญ่ ความสามารถทางการเขียนของเด็กปฐมวัยเป็นทักษะที่ต้องส่งเสริม เพราะถ้าเด็กได้รับการส่งเสริมด้วยการใช้ความคิดจินตนาการแล้วได้สะท้อนความคิดโดยการขีดเขียนสัญลักษณ์ต่างๆ เป็นประจำ ก็สามารถพัฒนาเป็นการเขียนสัญลักษณ์ตัวอักษร ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเขียนในระดับอื่นต่อไป เป็นอย่างดี (ประไพ แสงดา, 2545)

การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กวัยอนุบาลให้มีความพร้อมและทัศนคติในด้านการเขียนที่ดีจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ Vygotsky (1978) ได้กล่าวว่าเด็กพัฒนาภาษาเขียนเพื่อที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม ฉะนั้น เด็กจึงต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจและสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาเพื่อช่วยในการสื่อสาร แต่ในสภาพปัจจุบันพบว่าการสอนภาษาเขียนให้เด็กอนุบาลยังเน้นที่ความถูกต้องของการสะกดคำมากกว่าความสำคัญของความหมายที่เด็กต้องการสื่อสาร ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุอันสำคัญคือ การขาดความเข้าใจในเรื่องการเรียนรู้ของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจการเรียนรู้ทักษะการเขียนในเด็กอนุบาล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของการสอนเขียนในโรงเรียนอนุบาล (หรรษา นิลวิเชียร, 2536) วิธีการสอนของครูอนุบาลส่วนใหญ่ไม่แตกต่างจากวิธีการสอนที่ใช้ในชั้นประถมศึกษาคือ เรียนแบบการสอนสะกดตัวผสมคำและแบบให้จำเป็นคำ เป็นประโยคในห้องเรียนที่เด็กเรียนอ่านเขียนอย่างเป็นทางการนี้ จะเห็นได้ว่าเด็กต้องคร่ำเคร่งกับการนั่งทำแบบฝึกหัด และนั่งอ่านเขียนเป็นเวลานานๆ ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับวงการการศึกษา เพราะเป็นการเรียนรู้ที่ผิดหลักธรรมชาติของเด็กวัยอนุบาล (บุษบง ต้นติวงศ์, 2535) ปัญหาเรื่องการสอนเขียนในวงการการศึกษาปฐมวัยของไทยมีมานานกว่า 30 ปี แม้ว่านักการศึกษาปฐมวัยจะนำแนวทางการเรียนการสอนแบบเตรียมความพร้อมมาใช้ แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องการสอนเขียนก่อนวัยอันควรได้ เนื่องจากเด็กไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียนในแนวเตรียมความพร้อมอย่างจริงจัง และเป็นที่ยกเถียงกันเรื่อยมาของนักการศึกษา ว่าควรส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาเขียนที่เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กวัยอนุบาลอย่างไร (จริยาภรณ์ สกุลพราหมณ์, 2538)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้นักการศึกษาปฐมวัยหันมาให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ภาษาเขียนของเด็กวัยอนุบาลมากขึ้น แนวคิดเรื่องการสอนภาษาเขียนได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อน คือการเรียนการสอนเขียนนั้น ควรจัดให้สอดคล้องกับลักษณะและหน้าที่ของภาษา

กล่าวคือ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในอดีตนั้นนิยมสอนภาษาเขียนในแง่การเรียนรู้โครงสร้างไวยากรณ์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนเขียนอ่านและเป็นการละทิ้งหน้าที่อันสำคัญประการหนึ่งคือ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารซึ่งจะเน้นการสื่อความหมายเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงอายุ 3-6 ปี เด็กต้องได้เรียนรู้ภาษาเขียนด้วยความเพลิดเพลิน สนุกสนาน และเรียนตามความสนใจของเด็กแต่ละคน ซึ่งเป็นหลักการของการเรียนรู้แนวใหม่ คือการส่งเสริมการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centered)

การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ต่างจากการเรียนเนื้อหาวิชาที่ครูสอนหรือถ่ายทอดให้เด็กโดยตรง เด็กที่ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการจะมีความสามารถในการคิด การใช้ภาษา การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงความสามารถในการปรับตัวได้ดี (นิตยา ประพฤติกิจ, 2534) การเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางจะเปิดโอกาสให้เด็กได้สร้างสรรค์ความรู้ ซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้เดิมของเด็กและมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับสถานการณ์รอบตัว เด็กเป็นผู้กำหนดและควบคุมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง โดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับวัสดุ อุปกรณ์ ห้องเรียน และครูคอยเป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวกให้คำแนะนำ (ภรณ์ี คุรุรัตน์, 2532) ซึ่งตรงกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ได้กล่าวว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล” ดังนั้นแต่ละโรงเรียนที่ได้นำนวัตกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในรูปแบบต่างๆ มาใช้ย่อมต้องมีการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการเรียนรู้ในด้านการเขียนและการส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียนหรือการส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียนพบว่า สภาพการส่งเสริมการเขียนในปัจจุบันที่ทำการศึกษาไว้มีเพียง 3 แบบ คือ

1. การส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียนแบบเตรียมความพร้อมคือ การส่งเสริมการใช้ตาและมือให้สัมพันธ์กันอย่างดี ฝึกการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อและตาซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นก่อนการเขียนตัวอักษร

2. การส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียนแบบธรรมชาติคือ การส่งเสริมให้เด็กมีการสื่อความคิดให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยตัวอักษร และสัญลักษณ์ที่สามารถใช้ถ่ายทอดความหมายได้โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหมายจากประสบการณ์ที่คุ้นเคย

3. การส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียนแบบคัดเขียนคือ การฝึกหัดให้เด็กเขียนตัวอักษรให้ถูกต้องตามแบบที่กำหนด โดยให้ฝึกเขียนพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ให้ถูกต้องให้ลากเส้นตามรอยอักษรในแบบฝึกหัด ฝึกการวางตำแหน่งพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ให้ถูกต้อง

จากลักษณะสภาพการเตรียมความพร้อมในด้านการเขียนดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่ายังไม่มีการศึกษาในด้านการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวคิดนวัตกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า โรงเรียนที่นำนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นมี วิธีการจัดการเรียนการสอนเขียนในลักษณะอย่างไร โดยเฉพาะโรงเรียนที่จัดการเรียนรู้ตามแนวคิดไฮสโคป และโรงเรียนที่จัดการเรียนรู้ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ ซึ่งทั้ง 2 โรงเรียนที่ใช้แนวคิดดังกล่าว มีการเปลี่ยนแปลงและเป็นผู้นำการปฏิรูปการศึกษามาโดยตลอด และเป็นนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จในการนำแนวคิดสู่การปฏิบัติในสังคมไทย

แนวคิดทางการศึกษาแบบไฮสโคปของ David Weikart เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็ก องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบลงมือกระทำตามแนวคิดไฮสโคป ได้เน้นการให้เด็กได้มีโอกาสเลือก ตัดสินใจและเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมจากความสนใจของตนเอง โดยเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 และวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายอย่างเพียงพอ นอกจากนี้เด็กมีอิสระในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารกับผู้อื่น รูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการจัดกระทำกับวัตถุ และได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล ความคิด และเหตุการณ์ จนกระทั่งสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Hohmann and Weikart, 1995 อ้างถึงใน พัชรี ผลโยธิน และคณะ, 2543)

แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟของ Rudolf Steiner เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มีพื้นฐานสำคัญมาจากมนุษยปรัชญา ซึ่งเป็นปรัชญาที่ศึกษาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ สำหรับเด็กในระดับปฐมวัยนั้น ตามหลักมนุษยปรัชญาได้อธิบายถึงเด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 0-7 ปี ว่าเป็นช่วงที่รูปกายได้รับการพัฒนาขึ้นหลังจากการที่เด็กได้อยู่ในครรภ์มารดา เป็นวัยที่เรียนรู้จากการกระทำผ่านพลังเจตจำนง (Willing) เด็กในวัยนี้จะมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยการทำตามและการเลียนแบบ ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เด็กพัฒนาพลังเจตจำนง โดยที่ครูต้องเป็นตัวแบบที่ดีสำหรับเด็ก (อารี สันทหวี, มปป.)

การจัดการเรียนการสอนตามนวัตกรรมดังกล่าว โรงเรียนต้องมีการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้อื่นๆ โดยเฉพาะการเรียนในด้าน การเขียนและการส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียนตามแนวคิดและความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละนวัตกรรม ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยในปัจจุบันพบว่า ยังไม่มีผู้ใดศึกษาในเรื่องการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคปและแนวการศึกษาวอลดอร์ฟเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำมาเป็นแนวทางและส่งเสริมการพัฒนาการเขียนให้กับเด็กปฐมวัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป ในด้านกิจกรรมการเขียน แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 3-6 ปี แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 6-8 ปี และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียน
2. เพื่อศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษา วอลดอร์ฟ ในด้านกิจกรรมการเขียนแบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 3-6 ปี แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 6-8 ปี และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 2 โรงเรียน เป็นโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ
 - 1.1 โรงเรียนที่ใช้ตามแนวการศึกษาไฮสโคป ได้แก่ โรงเรียนเกศพิทยา
 - 1.2 โรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ได้แก่ โรงเรียนอรุณทัย
2. การศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟรวม 4 ด้าน ดังนี้
 - 2.1 กิจกรรมการเขียนตามแนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ
 - 2.2 แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 3 - 6 ปี
 - 2.3 แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 6 - 8 ปี
 - 2.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนตามแนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ

3. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลของโรงเรียนทั้ง 2 แห่ง ในปีการศึกษา 2544 เป็นระยะเวลา 1 ปีการศึกษา (ประมาณ 11 เดือน)

คำถามการวิจัย

1. เด็กปฐมวัยที่เรียนในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟมีแบบแผนการเขียนอย่างไร
2. ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ

ข้อตกลงเบื้องต้น

ตัวแปรของงานวิจัยนี้คือการเขียนของเด็กปฐมวัย หมายถึงเด็กแรกเกิด – 8 ปี แต่เนื่องจากการเขียนเป็นส่วนหนึ่งของสมรรถภาพผู้เรียนที่ต้องพัฒนาพร้อมกับสมรรถภาพอื่น ๆ ซึ่งอยู่ภายใต้หลักสูตรที่มีถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การกำหนดกรอบการวิเคราะห์จึงจำกัดเฉพาะเด็กที่มีอายุ 3-8 ปีเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงเรียนที่ต้องการศึกษาโดยใช้วิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์ในลักษณะต่างๆ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. **ศึกษาเอกสาร ตำรา วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง** และข้อมูลเกี่ยวกับการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนตามแนวนวัตกรรมการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2. **กำหนดกรณีศึกษามีลักษณะ** ดังนี้
 - 2.1 เป็นโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคปหรือวอลดอร์ฟ เป็นหลักในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
 - 2.2 เป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารหรือครูได้ผ่านการอบรมในด้านการนำแนวการศึกษาไฮสโคปหรือวอลดอร์ฟมาจัดการศึกษา
 - 2.3 เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลศึกษาถึงระดับประถมศึกษา

3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิควิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยแบบบันทึก 4 แบบ ดังนี้

3.1 แบบบันทึกย่อ เป็นแบบบันทึกที่ใช้บันทึกขณะกำลังสังเกตเหตุการณ์ หรือหลังการสังเกตทันที โดยบันทึกเฉพาะข้อความที่สำคัญ เพื่อป้องกันการลืม เพราะถ้าบันทึกอย่างละเอียดจะทำให้ผู้ถูกสังเกตมีปฏิกิริยาที่ไม่เป็นธรรมชาติ

3.2 แบบบันทึกภาคสนาม เป็นแบบบันทึกที่ใช้เขียนขยายข้อความเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในวันหนึ่งๆ โดยการนำบันทึกย่อที่เขียนไว้มาเรียบเรียงรายละเอียดตามรูปแบบการบันทึกภาคสนาม

3.3 แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เป็นแบบบันทึกที่ใช้จดบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง เป็นการจดรายละเอียดที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือการนำเทปที่ใช้บันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์มาถอดความตามความเป็นจริง

3.4 แบบบันทึกข้อมูลจากการสังเกตสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นแบบบันทึกที่ใช้บันทึกการสังเกตสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียน และสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียน รวมทั้งสื่ออุปกรณ์ต่างๆ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้อุปกรณ์ต่างๆ ประกอบการเก็บข้อมูลร่วมกับเครื่องมือต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และครบถ้วน โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงในการบันทึกการสัมภาษณ์แล้วจึงนำมาถอดข้อความภายหลัง และได้ใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกเหตุการณ์ สถานที่หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งผลงานการเขียนของเด็กนักเรียน

4. เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองเป็นเวลา 1 ปี การศึกษา โดยใช้วิธีการต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

4.1 การสังเกต เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยเฝ้าดูพฤติกรรมของบุคคลและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งเป็นข้อมูลโดยตรงตามสภาพความเป็นจริง โดยใช้แบบบันทึกย่อขณะกำลังสังเกตหรือทันทีหลังการสังเกต และใช้แบบบันทึกภาคสนามในการเขียนขยายข้อความเหตุการณ์ต่างๆ ในการสังเกตผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสังเกตที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น 2 แบบ คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) การสังเกตทั้ง 2 แบบ ผู้วิจัยได้กระทำไปพร้อมกับการซักถามและการจดบันทึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

4.2 การจดบันทึก การจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตผู้วิจัยได้จดบันทึกอย่างมีระเบียบและขั้นตอนดังนี้

- 1) บันทึกย่อ เป็นการจดบันทึกย่อขณะกำลังสังเกตการณ์ หรือหลังการสังเกตทันทีเฉพาะข้อความที่สำคัญ เพื่อป้องกันการลืม และช่วยในการฟื้นความจำ
- 2) บันทึกภาคสนาม เป็นการนำบันทึกย่อที่เขียนไว้มาเรียบเรียงโดยเขียนขยายความของเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้จากการบันทึกย่อ

4.3 การสัมภาษณ์ เป็นการสนทนา ซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์เพื่อบันทึกข้อความในขณะที่สัมภาษณ์หรือจากการถอดเทปข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์ใช้เทคนิคหลายรูปแบบที่แตกต่างกันตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น

4.4 การศึกษาเอกสารของโรงเรียนและผลงานของนักเรียน เป็นการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่เป็นข้อมูลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ในเรื่องการจัดการเรียนการสอนเขียนตามแนวการศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ เช่น แผนการจัดประสบการณ์ ข่าวสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง แบบประเมินพัฒนาการ และผลงานของนักเรียน เช่น ผลงานภาพวาด ผลงานการเขียนของเด็กนักเรียน เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ

5. วิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

5.1 การศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัยเพื่อสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์

5.2 การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล (Reliability) ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยผู้วิจัยทำการตรวจสอบตลอดการเก็บข้อมูล

5.3 การทำดัชนีข้อมูล เป็นการเขียนรายการคำหรือข้อความจากกรอบแนวคิดทฤษฎี ดัชนีเหล่านี้จะช่วยให้การจัดหมวดหมู่ข้อมูล

5.4 การสร้างข้อสรุปชั่วคราว เป็นการจัดหมวดหมู่ดัชนีเป็นกลุ่มแนวคิดด้วยการวิเคราะห์ โดยนำดัชนีที่เกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันหลังจากนั้นจึงเขียนดัชนีที่เชื่อมโยงแล้วเป็นข้อสรุปย่อย

5.5 การสร้างบทสรุป เป็นการนำข้อสรุปย่อยมาประมวลเชื่อมโยงความสัมพันธ์เข้าด้วยกัน ข้อความที่ได้จึงเป็นข้อค้นพบและเป็นบทสรุปของการวิจัย

ในการสร้างบทสรุป ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 3 วิธีดังนี้
 การจำแนกประเภทของข้อมูล เป็นวิธีการนำข้อมูลที่ได้มาจัดแบ่งเป็นชนิด
 จำพวก ตามคุณลักษณะ โดยเน้นความสำคัญของระบบการจำแนกแบบบุคคลในเหตุการณ์

การเปรียบเทียบข้อมูล เป็นการแสดงความเหมือนความแตกต่างที่มีอยู่ใน
 คุณลักษณะ หรือคุณสมบัติของข้อมูลตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไปอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างข้อสรุปที่กล่าว
 ถึงลักษณะร่วม

การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผู้วิจัยประมวลความคิดขึ้นจากข้อมูลเชิง
 รูปธรรมจำนวนหนึ่งแล้วจัดทำเป็นข้อสรุปที่มีลักษณะเป็นนามธรรม

6. **นำเสนอข้อมูล** ใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์เป็นหลัก โดยเปลี่ยนชื่อเฉพาะ
 ทุกชื่อที่ปรากฏให้เป็นชื่อสมมติทั้งหมด

7. **สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ**

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนว
 การศึกษาไฮสโคปและแนวการศึกษาอลดอร์ฟ ในด้านกิจกรรมการเขียน แบบแผนการเขียน และ
 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียน

2. เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหาร ครู นักการศึกษาปฐมวัยตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับ
 การจัดการศึกษา เพื่อนำไปพัฒนาและส่งเสริมการเขียนของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
 ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการทำวิจัยเรื่อง การเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนเครือข่ายปฏิบัติการเรียนรู้ที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ โดยได้เรียบเรียงนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียน
 - 1.1 ทฤษฎีพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
 - 1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านการเขียน
 - 1.3 ความสำคัญของการเขียน
 - 1.4 จุดมุ่งหมายของการเขียน
 - 1.5 องค์ประกอบและความพร้อมในการเขียน
 - 1.6 ลักษณะและพัฒนาการในการเขียนของเด็กปฐมวัย
 - 1.7 ความสัมพันธ์ของการวาดภาพและการเขียน
 - 1.8 การเตรียมความพร้อมในการเขียนของเด็กปฐมวัย
 - 1.9 แนวทางการส่งเสริมการเขียนสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียน
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดไฮสโคป
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวอลดอร์ฟ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียน

1.1 ทฤษฎีพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

การศึกษาพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆ ของเด็กปฐมวัยนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีทางจิตวิทยาและทฤษฎีต่างๆ ที่อธิบายถึงพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่สำคัญอันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงวัย รวมทั้งแบบแผนของพัฒนาการด้านต่างๆ แนวคิดทฤษฎีต่างๆ เหล่านี้เป็นความรู้พื้นฐานในการทำความเข้าใจพฤติกรรมและการเขียนของเด็กปฐมวัยได้ต่อไป ซึ่งรายละเอียดต่างๆ มีดังนี้

ทิสนา แชมมณี และคณะ (2536) ได้กล่าวถึงนักทฤษฎีคนสำคัญคือ Piaget ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานว่า พฤติกรรมเกิดจาก

- 1) วุฒิภาวะ (Maturation)
- 2) ประสบการณ์สะสม (Experience)
- 3) การถ่ายทอดจากสังคม (Social Transmission)
- 4) กฎของความสมดุล (Equilibration)

Piaget ยังได้อธิบายว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมวุฒิภาวะซึ่งจะพัฒนาขึ้นตามระดับอายุ ตามประสบการณ์ที่ได้รับและค่านิยมที่ถ่ายทอดมาจากสังคม และนอกจากนี้ Piaget ยังเชื่อว่าพฤติกรรมเกิดขึ้นเพื่อปรับโครงสร้างความคิดความเข้าใจให้เกิดความสมดุลกับสภาพแวดล้อม Piaget ได้ให้คำศัพท์อธิบายทฤษฎีของเขาไว้ดังนี้

การปรับตัว (Adaptation) คือ การที่มนุษย์พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม โดยการซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) และการปรับโครงสร้างสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิด ความเข้าใจ (Equilibration)

การซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) คือกระบวนการที่อินทรีย์ได้ดูดซึมสิ่งแวดล้อมประสบการณ์เดิมของตน ขอบเขตของการดูดซึมนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของอินทรีย์นั้นๆ เช่น เด็กเล็กๆ จะเรียกผู้ชายที่เขาพบว่าพ่อ และผู้หญิงที่เขาพบว่าแม่ เพราะประสบการณ์เดิมของเขารู้จักแต่พ่อกับแม่เมื่อเขาพบสิ่งใหม่ เขาก็สามารถจะรับรู้ได้ตามประสบการณ์เดิมของเขาเท่านั้น

การปรับโครงสร้างสติปัญญา (Accommodation) เป็นกระบวนการควบคู่ไปกับการซึมซับประสบการณ์ เมื่อสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสติปัญญาในอินทรีย์จึงต้องมีการปรับให้สมดุลกับสิ่งแวดล้อม หน่วยที่มีการปรับตัวนี้ Piaget เรียกว่า Schema ทั้งนี้หมายความว่าสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลช่วยให้เด็กเปลี่ยนความคิด ความเข้าใจและปรับโครงสร้างสติปัญญาให้ตรงกับสภาพแวดล้อมของเขา

พัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของ Piaget เป็นไปตามลำดับขั้น ดังนี้

1. ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี เป็นขั้นที่เด็กเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ เช่น ปาก หู ตา เด็กเรียนรู้จากการสัมผัส จับต้องสิ่งแวดล้อมรอบตัว
2. ขั้นความคิดก่อนเกิดปฏิบัติการ (Pre-operational Stage) ตั้งแต่อายุ 2-6 ปี เด็กเริ่มเรียนรู้ภาษาพูดและเข้าใจสัญลักษณ์ หรือใช้เครื่องหมายท่าทางในการสื่อความหมาย เด็กเริ่มพัฒนาความสามารถในการรู้จักสิ่งที่เป็นตัวแทน (Representation) ในระยะนี้โครง

สร้างทางสติปัญญาจะเป็นแบบง่าย ๆ การรับรู้ดีขึ้น แต่ยังไม่สามารถหาเหตุผลอ้างอิงได้ และเด็กจะมี ความเชื่อในความคิดของตนอย่างมาก เนื่องจากมีความยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางอยู่มาก (Egocentric) เด็กสามารถเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ และมีปฏิริยาต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว แต่เด็กในวัยนี้ยังไม่สามารถคิดย้อนกลับได้ (Irreversibility)

3. ขั้นปฏิบัติการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Stage) อยู่ในช่วงอายุ 7-11 ปี เด็กสามารถรับรู้เกี่ยวกับรูปธรรมได้ดีสามารถใช้เหตุผลกับสิ่งที่แลเห็นได้เริ่มรู้จักสร้างกฎเกณฑ์ จัดหมวดหมู่ แบ่งพวกและเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้นเริ่มคิดเป็นนามธรรมได้บ้าง

4. ขั้นปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Stage) ช่วงอายุ 11-15 ปี เป็นช่วงที่เด็กสามารถรู้จักคิดหาเหตุผลอย่างมีระบบ และเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ดีขึ้น สามารถคาดคะเน ตั้งสมมติฐานและแก้ปัญหาได้ มีความคิดหาเหตุผลแบบตรรกศาสตร์ เป็นขั้นเกิดพัฒนาการทางสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ เด็กวัยนี้จะมีความคิดเท่าผู้ใหญ่ แตกต่างกันที่คุณภาพเพราะประสบการณ์ต่างกัน

ขั้นพัฒนาการของโครงสร้างสติปัญญานี้ จะเกิดไปตามลำดับขั้นไม่มีการข้ามขั้น และย้อนกลับขั้น พัฒนาการระยะเวลาแรกจะเป็นพื้นฐานของขั้นพัฒนาการระยะต่อไป

นอกจากคำอธิบายในเรื่องพฤติกรรมและพัฒนาการ Piaget ได้อธิบายเกี่ยวกับการเรียนรู้ว่าเกิดจากการที่ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่ม มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเร้าหรือสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำให้เกิดขึ้น (Active) เมื่อเกิดการเรียนรู้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในโครงสร้างสติปัญญา (Cognitive Structure) เด็กแต่ละวัยจะมีลักษณะการคิดที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะกระบวนการรู้คิดของเด็กจะไม่เหมือนผู้ใหญ่ นอกจากนั้น Piaget ยังเน้นความสำคัญของผู้เรียนว่าผู้เรียนสามารถควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองได้ (ทศนา เขมมณี และคณะ, 2536)

จากทฤษฎีทางปัญญานิยม (Cognitive Theories) ของ Piaget ที่กล่าวมานี้ได้มีส่วนสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางการเรียนรู้การเขียนของเด็กวัยอนุบาล กล่าวคือ เด็กในช่วงวัย 2-6 ปี เป็นช่วงที่เริ่มเรียนรู้ภาษาและเข้าใจสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เป็นตัวแทนของภาษาได้ดีขึ้น แต่ความสามารถในการเรียนรู้อยู่ในลักษณะจำกัด ดังนั้นเด็กวัยนี้ควรได้ฝึกการใช้ประสาทสัมผัสและมีโอกาสได้ลงมือกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ที่เหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการในด้านภาษาและเป็นวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก อันส่งผลต่อโครงสร้างทางสติปัญญาในขั้นต่อไปให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังมีนักจิตวิทยาากลุ่มแนวคิดปฏิสัมพันธ์นิยม (Comprehensive Interactional View) ที่ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ได้ให้ทัศนะที่ตรงกันดังนี้

Vygotsky ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาชาวรัสเซีย เขาเชื่อว่า มนุษย์มีการเรียนรู้ที่ต่างจากสัตว์ตรงที่มนุษย์มีสังคม วัฒนธรรม และการสื่อสารที่สามารถถ่ายทอด หล่อหลอม พฤติกรรมของตนให้แตกต่างกันไปตามสังคมที่อยู่ การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้คนเราขยายประสบการณ์การเรียนรู้ เพราะประสบการณ์หลายอย่างเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าปราศจากการสื่อสาร การสื่อสารช่วยให้เด็กปฐมวัยขยายการเรียนรู้จากที่จำกัดเฉพาะ จากการรับรู้ทางกายในสิ่งที่เป็นรูปธรรมในปัจจุบันไปสู่การเรียนรู้จากกระบวนการคิดในสิ่งที่เป็นนามธรรม และเป็นอดีตหรืออนาคต ในการสื่อสารเด็กจะต้องคิดคำพูด ท่าทางภาพและสัญลักษณ์ เพื่อสื่อความหมาย ในขณะที่เดียวกันเด็กก็ต้องแปลความหมายของคำพูด ท่าทาง ภาพ และสัญลักษณ์ของผู้อื่น ในขบวนการสื่อสารนี้เองที่เด็กได้กลั่นกรองความคิดของผู้อื่นเป็นความคิดของตน

นักทฤษฎีคนสำคัญอีกผู้หนึ่งคือ Bruner เขาเน้นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่แวดล้อมเด็ก Bruner สนับสนุน Vygotsky ว่า กระบวนการในการคิดของเด็ก ต้องอาศัยทักษะภาษาในบริบทวัฒนธรรมเด็กเป็นสื่อกลาง นอกจากนั้น Bruner มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับ Piaget ที่ว่า การเรียนรู้ของเด็กเกิดขึ้นจากกระบวนการภายในอินทรีย์ (Organism) ซึ่งจะพัฒนาได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมรอบตัวเด็ก

Bruner ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาและการคิดของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้นด้วยกัน คือ

- 1) ขั้นการกระทำ (Inactive Stage) เด็กเรียนรู้จากการกระทำและการสัมผัส
- 2) ขั้นคิดจินตนาการหรือการสร้างมโนภาพ (Iconic Stage) เด็กเกิดความคิดจากการรับรู้ตามความเป็นจริง และความคิดจากจินตนาการ
- 3) ขั้นใช้สัญลักษณ์และคิดรวบยอด (Symbolic Stage) เด็กเริ่มเข้าใจเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ รอบตัว และพัฒนาความคิดรวบยอด เกี่ยวกับสิ่งที่พบเห็น

Bruner ได้เสนอแนวคิดพื้นฐานสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้ประมวลข้อมูลข่าวสารจากการมีประตีสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมนุษย์เลือกที่จะรับรู้ตามความสนใจ และการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ จากกระบวนการค้นพบ แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญที่ Bruner เสนอไว้มีดังนี้

1) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ นอกจากจะเกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนแล้วยังเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมด้วย

2) ผู้เรียนแต่ละคนมีประสบการณ์และพื้นฐานความรู้แตกต่างกัน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบใหม่กับประสบการณ์เดิมแล้วเกิดเป็นความหมายใหม่

3) พัฒนาการทางเขาวงกตปัญหาจะเห็นได้ชัดจากการที่ผู้เรียนสามารถรับสิ่งเร้าที่ให้เลือกได้หลายอย่างพร้อมๆ กัน

จากการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักคิดและนักจิตวิทยาในกลุ่มแนวคิดปฏิสัมพันธ์นิยม ที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า พัฒนาการต่างๆ ของเด็กที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ เมื่อเด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่างๆ รวมทั้งบุคคลที่อยู่แวดล้อมตัวเด็กทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ นอกจากนั้นประสบการณ์และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันยังเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเด็กแตกต่างกันไปตามสังคมที่อยู่ จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ตามแนวคิดดังกล่าวนี้เกิดจากการที่ผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ใหม่ ตามลักษณะที่แตกต่างกันของประสบการณ์ที่เด็กได้รับย่อมก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งการสื่อสารในแต่ละสังคมก็เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และขยายการเรียนรู้ โดยเฉพาะเด็กช่วงปฐมวัยที่เรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ ได้โดยใช้การสื่อสารเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ผ่านสิ่งแวดล้อมรอบตัวซึ่งจะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและความเข้าใจดีขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีนักจิตวิทยาในกลุ่มแนวคิดวุฒิภาวะนิยมที่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ไว้ดังนี้

Rousseau เชื่อว่าเด็กจะเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนเมื่อมีความพร้อมด้านวุฒิภาวะ เด็กควรเรียนจากประสบการณ์ตรงที่ได้สัมผัสกับธรรมชาติ บุคคลและสิ่งของรอบตัว ครูและผู้ปกครองควรสังเกตวุฒิภาวะของเด็กแล้วจัดเตรียมประสบการณ์ให้ในเวลาที่เหมาะสม

Pestalozzi เห็นด้วยกับ Rousseau ว่า ไม่ควรบังคับให้เด็กเรียนเรื่องที่เขายังไม่มีพัฒนาการมาก่อนโดยการท่องจำ แต่ควรให้เด็กเรียนจากประสบการณ์ตรงตามความสนใจ ความต้องการและอัตราการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน นับว่า Pestalozzi เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมของเด็ก

Froebel ก็เชื่อว่าการเรียนรู้ของเด็กควรเป็นไปตามธรรมชาติ นั่นคือเด็กเปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่ถูกกำหนดไว้แล้วว่าเมื่อใดจะเจริญเติบโตไปเท่าใด เพียงแต่เมล็ดพืชนั้นได้ดินดี

ได้นำและแสงแดดเพียงพอ ก็จะมีเจริญเติบโตตามปกติ บทบาทของครู ก็เปรียบเหมือนชาวสวนที่คอยรดน้ำพรวนดินให้เมล็ดเจริญงอกงาม

Rogers เชื่อว่าโดยธรรมชาติมนุษย์จะพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน เพื่อจะรักษาความเป็นตัวของตัวเองและพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น การเรียนรู้จะเป็นไปได้ดีหากผู้เรียนได้อยู่ในสถานการณ์และบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ซึ่งได้แก่ บรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นอิสระ อบอุ่นปลอดภัย ไม่น่ากลัว มีโอกาสที่จะริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีโอกาสที่จะริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีโอกาสได้เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ต่อไป

Gesell เชื่อว่า วุฒิภาวะเท่านั้นเป็นปัจจัยสำคัญของพัฒนาการทางกาย วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงองค์ประกอบอันดับที่สองที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการ แต่ไม่ใช่เป็นตัวทำให้เกิดพัฒนาการนั้นๆ ถ้าวุฒิภาวะยังไม่เกิดขึ้น สภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลอะไรต่อพัฒนาการของเด็ก วุฒิภาวะถูกกำหนดโดยพันธุกรรมซึ่งมีอยู่ในเด็กแต่ละคนมาแต่กำเนิด การสอนมีบทบาทเพียงเพื่อจัดประสบการณ์ให้เด็กที่พร้อมจะเรียนเท่านั้น

นอกจากนี้ Gesell ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก ว่ามีความสัมพันธ์กับความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็กของเด็ก ซึ่งพัฒนาการของกล้ามเนื้อเล็กนั้นมีความสำคัญแก่ชีวิตเพราะเป็นรากฐานของบุคคลเมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ พฤติกรรมต่างๆ จะมีอิทธิพลมาจากสภาพความพร้อมทางร่างกายได้แก่ กล้ามเนื้อ ต่อมกระดูก และประสาทต่างๆ สิ่งแวดล้อมเป็นเพียงส่วนประกอบของการเปลี่ยนแปลง (ทีศนา แชมมณี และคณะ, 2536)

โดย Gesell ได้แบ่งพัฒนาการเด็กเป็น 4 ด้าน ดังนี้

- 1) พฤติกรรมด้านการเคลื่อนไหว (Motor Behavior) เป็นความสามารถที่ครอบคลุมถึงการบังคับอวัยวะต่างๆ ของร่างกายและความสัมพันธ์เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทั้งหมด
- 2) พฤติกรรมด้านการปรับตัว (Adaptive Behavior) เป็นความสามารถในการประสานงานระหว่างระบบการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ กับระบบความรู้สึก เช่น การประสานงานระหว่างตากับมือ (Eye-Hand coordination) ซึ่งดูได้จากความสามารถในการใช้มือของเด็ก (Manipulation) เช่น การสั้นกระดิ่ง การแกว่งกำไล ฯลฯ พฤติกรรมด้านการปรับตัวจึงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านการเคลื่อนไหว
- 3) พฤติกรรมด้านภาษา (Language Behavior) เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิธีสื่อสารทุกชนิด เช่น การแสดงออกทางหน้าตา ท่าทาง การเคลื่อนไหว ความสามารถในการเปล่งเสียง และภาษาพูดที่สร้างความเข้าใจในการสื่อสารกับผู้อื่น

4) พฤติกรรมด้านนิสัยส่วนตัวและสังคม (Personal and Social Behavior) เป็นความสามารถในการปรับตัวของเด็กระหว่างบุคคลกับบุคคล และบุคคลกับกลุ่มภายในภาวะแวดล้อมและสภาพความเป็นจริง ซึ่งต้องอาศัยการเจริญของสมองและการเคลื่อนไหวประกอบกัน

จากความคิดเห็นของนักจิตวิทยากลุ่มวุฒิภาวะนิยมสามารถสรุปได้ว่า เด็กทุกคนเกิดมาพร้อมกับความสามารถและสมรรถภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งความสามารถเหล่านี้จะพัฒนาไปเป็นลำดับขั้นตามวุฒิภาวะ ซึ่งวุฒิภาวะนี้มีความสำคัญต่อการกำหนดศักยภาพและพัฒนาการการเรียนรู้ใดๆ ก็ตามจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเด็กมีความพร้อมและวุฒิภาวะเท่านั้น การให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ขณะที่เขามีความพร้อมโดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีและให้เด็กได้ค้นหา และค้นพบตามระดับการเรียนรู้ของตนเองเด็กจะประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

ในกลุ่มทฤษฎีวุฒิภาวะนิยมมีนักทฤษฎีอีกท่านหนึ่งที่ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และพัฒนาการที่มีความเกี่ยวข้องกับวุฒิภาวะนั้นคือ Stienner

Stienner นักวิทยาศาสตร์และนักปรัชญาผู้ก่อตั้งแนวการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยตามแนวการศึกษาที่มีชื่อว่า “Waldorf Education” เชื่อว่าคนเราควรมีความรู้ที่นอกเหนือจากความรู้ที่ได้จากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ความรู้ดังกล่าวหมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการสร้างสรรค์จากภายในตัวผู้เรียน เขาแบ่งช่วงชีวิตมนุษย์เป็นช่วงละ 7 ปี แต่ละช่วงมีลักษณะการเรียนรู้จากประสาทสัมผัสและการสร้างสรรค์แตกต่างกันในช่วง 7 ปีแรก สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อเด็กมาก เด็กจะเรียนรู้จากประสาทสัมผัสเป็นส่วนใหญ่ ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าความโกรธ ความรัก ความเกลียดหรือความสนุกสนานเป็นสิ่งที่เด็กสัมผัสได้จากน้ำเสียง สัมผัสท่าทาง สีแสงสว่าง ความมืด ความกลมกลืนและความขัดแย้ง สิ่งเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อเด็กไปตลอดชีวิต พ่อแม่และครูมีหน้าที่ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีและจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเลียนแบบ เพราะการเลียนแบบเป็นความพยายามที่จะเข้าใจสิ่งรอบตัว เด็กควรมีโอกาสได้เลียนแบบในสิ่งที่มีคุณค่าและได้ค้นคว้าสร้างสรรค์ ธรรมชาติเป็นสื่อที่มีค่าแก่การเลียนแบบ และค้นคว้าสร้างสรรค์การเล่นสิ่งของจากธรรมชาติและการเล่นท่ามกลางธรรมชาติช่วยให้เด็กใช้เวลาพัฒนาการในช่วง 7 ปีแรกอย่างสมบูรณ์และมีพลังมากที่สุด การดึงพลังของเด็กจากการเล่นซึ่งเป็นกิจกรรมตามธรรมชาติของเด็กเพื่อนที่ช่วยให้เด็กพัฒนาสติปัญญาจะทำให้เด็กขาดพลังในการพัฒนาในระดับที่สูงขึ้น

จากทฤษฎีของ Stienner จะเห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมและบุคคลรอบข้างเด็กมีผลต่อการเรียนรู้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วง 7 ปีแรก เด็กจะเรียนรู้โดยผ่านการลงมือกระทำสิ่งต่างๆ และการเลียนแบบในสิ่งที่ดีงาม ดังนั้นครูและพ่อแม่จึงควรเป็นแบบอย่างที่ดีงามเพื่อให้เด็กได้พัฒนาในช่วง 7 ปีแรกได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด นอกจากสภาพแวดล้อมและบุคคลรอบข้างที่

ส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็กแล้ว การศึกษาในแต่ละช่วงอายุมีความสำคัญมากที่ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึง ตามทฤษฎีของ Stienner การจัดการศึกษามุ่งเน้นที่จะดึงศักยภาพซึ่งมีอยู่ในตัวเด็กแต่ละคนให้แสดงออกมาโดยจะต้องได้รับการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่เหมาะสมในแต่ละช่วงอายุจึงจะทำให้เด็กทุกคนเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้

นอกจากนี้ยังมีนักจิตวิทยาในกลุ่ม แนวคิดพฤติกรรมนิยม (Behavioral-environmental view) ที่เชื่อว่าการเรียนรู้กับพัฒนาการมีความสัมพันธ์กันและเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน การเรียนรู้เป็นการสะสมประมวลพฤติกรรมที่ซับซ้อนกว่าเดิม หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นแทนพฤติกรรมตามสัญชาตญาณ ซึ่งในกลุ่มแนวคิดดังกล่าว ได้มีผู้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ได้ดังนี้

Bandura ผู้ได้พัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social-learning Theory) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) ซึ่งตัวแบบนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวแบบสัญลักษณ์ก็ได้

Bandura ได้กล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับการเรียนรู้จากการสังเกตเพื่อเลียนแบบมีประเด็นสำคัญดังนี้ (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540)

1. การเรียนรู้เกิดจากการสังเกต หรือเลียนแบบบุคคลที่เป็นตัวแบบซึ่งอาจเป็นบุคคลในชีวิตจริง หรือบุคคลในวรรณกรรม วรรณคดี นิทาน รายการโทรทัศน์ การ์ตูน ฯลฯ
2. การเรียนรู้ที่เป็นพฤติกรรมถาวรเป็นผลจากการได้รับการเสริมแรง
3. การเรียนรู้จากการสังเกต เห็นชัดเจนมากในการเรียนรู้แบบลงมือกระทำของกลุ่มพฤติกรรม

จากทฤษฎีของ Bandura ที่กล่าวมานี้ ได้มีส่วนสัมพันธ์กับพัฒนาการและพฤติกรรมทางภาษาเขียน กล่าวคือ เด็กจะเรียนรู้ภาษาจากการสังเกต รูปแบบและกระบวนการใช้ภาษาจากบุคคลที่ใกล้ชิดที่เป็นตัวแบบดังนั้นตัวแบบที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยในการส่งเสริมการใช้ภาษา

จากทฤษฎีและแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนี้ สามารถสรุป ถึงสาเหตุและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยได้ คือ เด็กช่วง 2-6 ปี เป็นวัยที่เรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ และบุคคลรอบข้างในสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวเด็กโดยผ่านทางารรับรู้ของประสาทสัมผัสและการสร้างสรรค์ขึ้นเองภายในตัว รวมทั้งจากการสังเกตหรือจากการเลียนแบบจากตัวแบบ ดังนั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ รวมทั้งการเขียน จึงต้องเน้นให้เด็กมีประสบการณ์ตรงอย่างกว้างขวาง มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคล

และสิ่งแวดล้อมรอบตัวและที่สำคัญเด็กในช่วงวัยดังกล่าวเรียนรู้โดยผ่านทางภาษาและการประพฤติปฏิบัติทางสังคม ภาษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เด็กขยายการเรียนรู้ ครูผู้สอนควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เป็นผู้ริเริ่มในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น บรรยากาศที่ผ่อนคลาย อบอุ่น และปลอดภัย แต่อย่างไรก็ตามเด็กแต่ละคนอาจมีพัฒนาการต่างๆ เร็วช้าต่างกันตามวุฒิภาวะและลักษณะเฉพาะของตัวเด็ก ฉะนั้นการเรียนรู้ในการแสดงพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้ดีถ้าเด็กมีวุฒิภาวะเพียงพอ มีการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม อาจกล่าวได้ว่าวุฒิภาวะเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาเด็ก และวิธีการเรียนรู้โดยผ่านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่สูงขึ้น

1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านการเขียน (Theory of Writing Development)

นอกจากทฤษฎีพัฒนาการและการเรียนรู้เด็กปฐมวัย ที่กล่าวถึงหลักการของการเรียนรู้และพัฒนาการด้านต่างๆ อย่างกว้างๆ แล้วยังมีนักการศึกษาอีกหลายท่านที่กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการเขียนอย่างเฉพาะเจาะจงดังนี้

Morrow (1993) กล่าวว่า การพัฒนาภาษาของเด็กสามารถพัฒนาได้โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อที่จะแสดงความรู้สึก แลกเปลี่ยนความคิดและเข้าใจความหมายของคนในสังคม

Vygotsky (1978) ได้กล่าวว่า เด็กพัฒนาภาษาเพื่อที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม ฉะนั้นเด็กต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจ ใช้ และสร้างสัญลักษณ์ขึ้น นั่นคือ การสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก กระบวนการพัฒนาสัญลักษณ์เด็กต้องเรียนรู้ที่จะฟัง พูด เขียน และอ่าน ซึ่งคือการพัฒนาทักษะทางภาษาทั้ง 4 ด้าน เด็กเริ่มเรียนรู้ภาษาตั้งแต่ทารก เรียนรู้ที่จะฟังเพื่อพูดหรือใช้กิริยาท่าทาง หรือการใช้สัญลักษณ์ หรือการวาดรูป จนกระทั่งพัฒนามาเป็นการเขียนและการอ่าน

Vygotsky กล่าวถึงการที่เด็กเรียนรู้ภาษาจากผู้อื่นว่า เด็กจะเรียนรู้ที่ละน้อยโดยการได้รับคำแนะนำจากผู้อื่นจนเด็กสามารถคิดเกิดเป็นความรู้ภายในตนได้ การเรียนรู้ภาษาของเด็กเป็นการได้รับอิทธิพลของบุคคลอื่นและสังคมซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก ถึงแม้เด็กจะต้องรับผิดชอบในการคิดสร้างองค์ความรู้ของตน แต่บุคคลอื่น เช่น เพื่อนและครูมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็ก Vygotsky กล่าวถึงความสำคัญของการเล่นของเด็กว่า การเล่นช่วยให้เด็กได้แสดงกิริยาที่เกินกว่าอายุจริง ได้แสดงสิ่งที่นอกเหนือชีวิตประจำวัน การเล่นช่วยให้เด็กรู้สึกขยายการกระทำจากที่เด็กทำอยู่จริง การเล่นเป็นเหมือนแว่นขยายของการกระทำ เพราะฉะนั้น

การเล่นจึงเป็นส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาการของเด็ก หนึ่งกิจกรรมอื่นๆ เช่น การพูดสนทนา การวาด การเขียน การอ่าน ตลอดจนการเล่นช่วยในการเรียนรู้ภาษาของเด็กเพราะกิจกรรมเหล่านี้เป็นการใช้สัญลักษณ์

ทฤษฎีอีกทฤษฎีหนึ่งซึ่งเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาของเด็กคือ ทฤษฎีของ Chomsky ซึ่งกล่าวว่า เด็กเกิดมาพร้อมกับความสามารถที่จะเรียนรู้ภาษา เด็กที่อายุไม่ถึงหนึ่งปีจะสังเกตเห็นเสียง ออกเสียงเล่น และเมื่ออายุ 1 ปีขึ้นไป เด็กจะเริ่มพูดภาษาเป็นคำๆ และเป็นประโยคได้เหมือนผู้ใหญ่ เมื่อประมาณอายุ 4 ปี เด็กจะเรียนรู้จากความหมาย ประสบการณ์ และการเลียนแบบ เด็กเรียนรู้ที่จะพูดภาษาได้อย่างมีศรัทธา นอกจากนี้เด็กเรียนรู้ภาษาจากกิจวัตรประจำวันภายในบ้านตามธรรมชาติ เช่น พ่อแม่เล่นกับลูก เล่นิทาน ร้องเพลงและอ่านหนังสือให้ลูกฟังก่อนนอน อธิบายหรือตอบสิ่งที่เด็กพบ เด็กจึงเรียนรู้ภาษาจากครอบครัวอย่างเป็นธรรมชาติ มิได้เป็นการจงใจสอนภาษาอย่างเป็นทางการเด็กจะไม่รู้สึกว่าเป็นความยาก

Don Graves ได้สรุปจากผลงานวิจัยด้านการเรียนรู้ที่จะเขียนของเด็กว่าเด็กอยากเขียน ถ้าได้เขียนเพื่อสื่อสารในบรรยากาศที่สนับสนุนให้กำลังใจ (จริยาภรณ์ สกุลพราหมณ์, 2539)

Goodman ได้พบว่าการสอนภาษาที่ได้ผลนั้น เด็กจะต้องรู้สึกว่าได้รับการยอมรับนับถือเป็นเอกัตบุคคล และบรรยากาศของการเรียนมีการยอมรับความคิดเห็นและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจ ปลอดภัยไม่กลัวผิดเรื่องที่เรียนเป็นเรื่องที่น่าสนใจสำหรับเด็ก เพราะฉะนั้นครูจะต้องมีความสามารถในการสังเกตเด็กและสร้างหลักสูตรการสอนจากความสนใจของนักเรียน (ภาวิณี แสนทวิสุข, 2538)

Morrow (1993) กล่าวว่า เด็กจะเรียนรู้ภาษาเพื่อที่จะเรียนรู้การรู้หนังสือ นั่นคือเด็กต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับสัญลักษณ์และติดต่อในสังคม โดยใช้สัญลักษณ์แยกเป็นระยะๆได้ดังนี้

- 1) พัฒนาการรู้หนังสือโดยผ่านพัฒนาการทางภาษา
- 2) พัฒนาการทางภาษาโดยผ่านพัฒนาการทางสัญลักษณ์
- 3) พัฒนาการทางสัญลักษณ์โดยผ่านพัฒนาการทางสังคม และการเข้าใจ

วัฒนธรรม

เด็กส่วนใหญ่จะมีการพัฒนาภาษาอย่างต่อเนื่อง โดยไม่มีช่องว่างระหว่างระยะใดระยะหนึ่ง และมีทิศทางของแต่ละคน พัฒนาการรู้หนังสือของเด็กเริ่มจากการเรียนรู้ที่จะติดต่อกับคนอื่น ขั้นแรกคือ การพูดที่ไม่มี ความหมาย พัฒนามาสู่การพูดที่มีความหมายและการเล่น

กับสัญลักษณ์ ในที่สุดคือการเขียน ระยะที่เกิดขึ้นจะมีพื้นฐานมาจากระยะก่อนๆ ทั้งนี้เพื่อที่จะหา รูปแบบใหม่ในการติดต่อสื่อสาร

จากนักการศึกษากล่าวสรุปได้ว่า การเรียนรู้การเขียนและพัฒนาการด้านการเขียน ในเด็กจะเกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติตั้งแต่แรกเกิด โดยกระบวนการ พัฒนาการเขียนนั้นเด็กจะต้องเรียนรู้ตั้งแต่การฟังจนพัฒนาเป็นการพูดสื่อสาร หลังจากนั้นเด็กจะ พัฒนามาเป็นการใช้สัญลักษณ์โดยการอ่านและการเขียนในที่สุด ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เด็ก สามารถเรียนรู้ได้จากกิจวัตรประจำวันที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง เพราะในชีวิตประจำวันก็มีการติดต่อ สื่อสารระหว่างบุคคลที่อยู่รอบข้างเด็กอยู่แล้ว ดังนั้นเด็กจึงสามารถเรียนรู้การใช้ภาษาจากบุคคล รอบข้างได้ดีกว่าการสอนภาษาอย่างเป็นทางการ และการสอนสำหรับเด็กนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้อง ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจ รวมทั้งให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาในบรรยากาศที่อบอุ่นและยอมรับ ความคิดเห็นของเด็กแต่ละคนจึงจะทำให้เด็กพัฒนาการเขียนได้ดีขึ้น

1.3 ความสำคัญของการเขียน

นภดล จันทรพิชญ (2531) ได้สรุปความสำคัญของการเขียนไว้ดังนี้

- 1) การเขียนเป็นการสื่อสารของมนุษย์
- 2) การเขียนเป็นเครื่องถ่ายทอดความรู้
- 3) การเขียนสามารถสร้างความสามัคคีในมนุษยชาติ
- 4) การเขียนเป็นเครื่องระบายออกทางอารมณ์ของมนุษย์

วรรณีย์ โสภประยูร (2537) กล่าวว่า การเขียนเป็นเครื่องสื่อสารอย่างหนึ่งของ มนุษย์ที่ต้องการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และประสบการณ์ของตนเสนอต่อผู้อ่าน ช่วยใน การระบายอารมณ์ พัฒนาทางสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ เช่น ใช้บันทึกสิ่งที่ได้จากการ ฟังและการอ่าน นอกจากนี้ยังช่วยในการเสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดี เช่น รู้จักสังเกตพิจารณาและมี ความตั้งใจ มีความแม่นยำเป็นระเบียบมีความรอบคอบ และทำให้เกิดนิสัยรักสวยรักงาม

กรรณิการ์ พวงเกษม (2532) กล่าวว่า การเขียนเป็นวิธีการหนึ่งที่เด็กได้แสดงออก เป็นพัฒนาการทางภาษาอีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับการพูด การเขียนเป็นเครื่องมือที่ จะพัฒนาความมีเหตุผลให้เด็ก เป็นการแสดงออกซึ่งสุนทรีย์และความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก เป็น ทางที่จะระบายอารมณ์ เป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้เพิ่มขึ้นในตนเอง ครูควรต้องแนะนำให้ได้รู้จัก เขียนโดยใช้ความคิด ใช้ประสบการณ์ ความพอใจ ตลอดจนทักษะทางภาษาในระดับของเด็กเอง

สนธิ ตั้งทวี (2529) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเขียนไว้สอดคล้องกันว่า

- 1) เป็นเครื่องแสดงออกทางความรู้ ความคิด และความรู้สึกของมนุษย์
- 2) เป็นเครื่องมือสำคัญในการวัดความเจริญของมนุษย์
- 3) เป็นเครื่องมือสื่อสารในอดีต ปัจจุบัน อนาคต
- 4) เป็นเครื่องมือใช้สนองความปรารถนาของมนุษย์ เช่น ความรัก
- 5) เป็นเครื่องมือสำคัญทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมรดกทางด้านสติปัญญา
- 6) เป็นสื่อที่ช่วยแพร่กระจายความรู้ ความคิดให้กว้างไกล
- 7) เป็นสื่อกลางที่ให้ความรู้ ความคิดและความเพลิดเพลิน
- 8) เป็นบันทึกทางสังคมที่ให้ประโยชน์แก่คนรุ่นปัจจุบันและอนาคต
- 9) เป็นงานอาชีพที่สำคัญอย่างหนึ่งในปัจจุบัน

จากที่นักการศึกษากล่าวสรุปว่า การเขียนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารที่จำเป็น เพราะทำให้ทุกคนสามารถถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และประสบการณ์ของตนเองต่อผู้อื่น อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

1.4 จุดมุ่งหมายของการเขียน

การถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนนั้น ผู้เขียนย่อมต้องมีจุดมุ่งหมายไว้ในใจก่อนว่าจะเขียนเพื่อใคร เขียนทำไม และเขียนอย่างไร จึงจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้เป็นอย่างดี ซึ่งบุญยงค์ เกศเทศ (2524) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายของการเขียนไว้ดังนี้

- 1) เพื่อเล่าเรื่อง เช่น เล่าเหตุการณ์ เล่าประสบการณ์
- 2) เพื่ออธิบายคำหรือความหมาย เช่น อธิบายคำที่มักเขียนผิด
- 3) เพื่อโฆษณาจูงใจ เช่น โฆษณาสินค้าต่างๆ
- 4) เพื่อปลุกใจ เช่น เพลง บทความปลุกใจ
- 5) เพื่อแสดงความคิดเห็นหรือแนะนำ
- 6) เพื่อสร้างจินตนาการ เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย
- 7) เพื่อล้อเลียนเสียดสี เช่น เรื่องทำนองตลกแฝงแง่คิด
- 8) เพื่อประกาศ แจ้งความ เชิญชวน เช่น ประกาศของทางราชการ
- 9) เพื่อวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์วรรณกรรม
- 10) เพื่อวิจารณ์ เช่น การวิจารณ์หนังสือ
- 11) เพื่อเป็นข่าว เช่น การเสนอข่าว
- 12) เพื่อเฉพาะกิจ เช่น การเขียนประกอบการ์ตูน การเขียนจดหมาย

ผกาศรี เย็นบุตร (2526) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการเขียนแต่ละครั้งไว้ดังนี้

- 1) เพื่ออธิบายเป็นการบอกเล่าให้ทราบ ต้องการให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความคิดประสบการณ์ เช่น บทความ สารคดี ตำราวิชาการ
- 2) เพื่อพรรณนาเป็นการบอกความรู้สึกให้ทราบ ต้องการให้ผู้อ่านทราบ ความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น ฐีสีกรัก โกรธ
- 3) เพื่อเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนใจ เปลี่ยนความรู้สึกของผู้อ่านตามที่ ผู้เขียนต้องการ เช่น ชักชวนให้เห็นจริงหรือปฏิบัติตาม

หรรษา นิลวิเชียร (2535) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเขียนในเด็กปฐมวัยว่า เด็กจะพัฒนาความสามารถในการเขียนจากชั้นง่าย ๆ ไปสู่ชั้นที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อแสดงออก ถึงความประทับใจของตนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อแสดงความต้องการหรือเพื่อเสนอสิ่งบันเทิง เด็กต้องการประสบการณ์การทำเครื่องหมายและการทดลองเขียนคำ เขียนประโยค เพื่อที่จะได้ เกิดการค้นพบว่า เครื่องหมายเหล่านี้มีความหมาย

จากคำกล่าวของนักการศึกษาเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการเขียนสรุปได้ว่า การเขียน กระทำขึ้นเพื่อใช้อธิบายเหตุการณ์เรื่องราวหรือเล่าประสบการณ์ต่างๆ ของตนเองให้ผู้อื่นได้เข้าใจ ความต้องการ ความรู้สึกนึกคิด นอกจากนั้นยังใช้เพื่อการโฆษณา การประกาศ หรือการแสดง ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อชักชวนให้ผู้อ่านเห็นจริงและปฏิบัติตาม ส่วนจุดมุ่งหมาย ของการเขียนในเด็กปฐมวัยก็มีความหมายเช่นเดียวกัน คือ เพื่อแสดงความรู้สึกนึกคิดความ ประทับใจและประสบการณ์ โดยทำเป็นสัญลักษณ์ คำ ประโยคหรือรูปภาพเพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นได้ เข้าใจ

1.5 องค์ประกอบและความพร้อมในการเขียน

เนื่องจากการเขียนเป็นการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และความเข้าใจของตนเองออกมาเพื่อสื่อความหมายของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ และเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาความคิด สติปัญญา ตลอดจนเจตคติด้วย การเขียนจึงเป็นทักษะการแสดงออกที่สำคัญและสลับซับซ้อน วรณี โสมประยูร (2537) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเขียนมีหลายประการดังนี้

1) อวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการเขียน

การเขียนเป็นทักษะที่ต้องใช้อวัยวะของร่างกายหลายอย่างประกอบกันดังนี้

1.1) มือ การพัฒนากล้ามเนื้อมือมีส่วนสำคัญในการเขียน เด็กบางคนไม่สามารถบังคับกล้ามเนื้อให้เขียนตัวอักษรได้ บางคนมือพิการก็ทำให้เขียนไม่ถนัดหรือไม่สามารถเขียนได้เลย การเขียนต้องใช้มือเป็นประการสำคัญ ดังนั้นจึงต้องมีการฝึกกล้ามเนื้อด้วย

1.2) ตา การเขียนจำเป็นต้องใช้สายตาในการดูขณะเขียน สำหรับเด็กที่มีพัฒนาการทางอวัยวะตาไม่เจริญไปตามปกติจะมองภาพกลับกันกับภาพจริง คือ มองตัวอักษรกลับหัว

1.3) ความสัมพันธ์ระหว่างตากับกล้ามเนื้อมือ การเขียนต้องอาศัยตามองเพื่อรับเข้าและใช้มือเขียนสิ่งที่มองนั้น นอกจากนี้ตายังมองสิ่งที่เขียนว่าเหมือนที่คิดไว้หรือไม่

2) สมอหรือสติปัญญา

การเขียนเป็นการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาความคิดและสติปัญญา สมอจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการเขียนอย่างยิ่ง เพราะถ้าสมอไม่คิดสิ่งใดแล้วก็ไม่มีความต้องการที่จะเขียนแสดงสิ่งนั้นออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจ นอกจากนี้สมอยังเกี่ยวข้องกับการเขียนในเรื่องต่างๆ เช่น

2.1) ความสามารถในการรับรู้และจำสิ่งต่างๆ เช่น การสังเกตสิ่งที่เขียนว่ามีลักษณะอย่างไร การเห็นความสัมพันธ์ของเรื่องที่เขียน การลำดับความคิดเพื่อบรรยายเรื่อง การจำลักษณะตัวอักษร คำ ประโยค และข้อความ

2.2) ความสามารถในการแสดงออกที่ต่างกัน เนื่องจากความสามารถในการรับและการถ่ายทอดของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน กล่าวคือ บางคนเขียนได้เร็วแต่บางคนบังคับกล้ามเนื้อมือให้เขียนได้ไม่ดี

2.3) ช่วงความสนใจและความตั้งใจต่างกัน เด็กที่มีช่วงความสนใจสั้นมักเขียนได้น้อยทำให้ทักษะการเขียนไม่ดีเท่าที่ควร และมีความตั้งใจเรียนน้อยลง

2.4) การเขียนมีความจำเป็นต้องโยงความคิดให้สัมพันธ์และต่อเนื่องกัน เพราะความคิดที่สัมพันธ์และต่อเนื่องกันนั้นจะเป็นสื่อให้เด็กสามารถเขียนเรื่องราวต่างๆ ให้ติดต่อสัมพันธ์กันได้มากขึ้น

3) สิ่งแวดล้อม

การเขียนเป็นทักษะที่ต้องอาศัยการพูด ฟัง อ่านมาก่อน ดังนั้นการเขียนจึงต้องอาศัยประสบการณ์พื้นฐานอื่นๆ ทั้งจากบ้าน โรงเรียน และสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทักษะการเขียนของเด็ก ดังนี้

3.1) สิ่งแวดล้อมทางบ้าน ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัว ภาษาพูดที่บ้าน เชื้อชาติ จำนวนพี่น้องในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อม ที่กล่าวมานี้ นับเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางภาษาของเด็กมาก ทั้งนี้เพราะบ้านเป็นสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบก่อนและอยู่ใกล้ตัวมากที่สุด นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ภาษาอย่างหนึ่งที่เด็กใช้เป็นอันดับแรก คือ การเอาอย่างและเลียนแบบ เมื่อบ้านมีอิทธิพลต่อ

การฟัง การพูดและการอ่าน ดังนั้นบ้านจึงเป็นอันดับแรกที่มีอิทธิพลต่อการเขียน เพราะเด็กย่อมเขียนตามที่ตนพูดหรือเขียนตามที่ได้ฟังและอ่านมา

3.2) สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน โรงเรียนทำหน้าที่สร้างเสริม ปรับปรุงและแก้ไขพฤติกรรมต่างๆ ดังนั้นทักษะทางภาษาของเด็กซึ่งรวมทักษะการเขียนด้วยย่อมพัฒนาไปตามสภาพแวดล้อม ซึ่งได้แก่ ตัวครูและเพื่อนๆ ในด้านตัวครูเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อภาษาของเด็กมาก เฉพาะอย่างยิ่งการเขียนของเด็กมักเริ่มต้นจากครู เช่น วิธีเขียนของครูที่เป็นต้นแบบของการเขียนของเด็ก วิธีสอนเขียนของครู เจตคติของครูและบรรยากาศการเรียนเขียน ครูที่จัดบรรยากาศให้เด็กมีอิสระในการคิดย่อมช่วยให้เด็กสามารถเขียนอย่างสร้างสรรค์ได้สมบูรณ์เต็มที่ ส่วนเพื่อนนั้นถือเป็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวเด็กมาก เพราะในการเขียนเด็กจะซักถามเพื่อนหรือลอกการเขียนจากเพื่อน เป็นต้น

3.3) สิ่งแวดล้อมทางสังคมและชุมชน เด็กๆ ต้องเกี่ยวข้องกับสังคมและชุมชนตลอดเวลา ดังนั้นสภาพแวดล้อมทางชุมชนและสังคมย่อมมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาเด็กในด้านพฤติกรรม บุคลิกภาพ เจตคติ ทักษะทางภาษาและอื่นๆ สำหรับทางด้านภาษาโดยเฉพาะการเขียนเด็กมักฟังและอ่านจากสื่อมวลชนด้วย เด็กจึงเขียนตามประสบการณ์ที่พบจากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และเอกสารต่างๆ

นอกจากนี้ สมบัติ มหารศ (2523) ได้กล่าวไว้ว่า เด็กจะมีความเจริญหรือพัฒนาการทางความสามารถในด้านการเขียนได้ดีเพียงใด ต้องอาศัยการศึกษาของค้ประกอบด้านต่างๆ ที่มีในตัวเด็ก ดังนี้

1) วุฒิภาวะ ประการสำคัญต้องมีสายตาดี มองแล้วสามารถจดจำได้รู้จักสังเกตตัวอักษร สระ พยัญชนะ มีการเคลื่อนไหวสายตาได้ดีและนอกจากนี้มือและต่ายังต้องสัมพันธ์กันด้วย ตามองแล้วสามารถเขียนได้ บางครั้งการเขียนคลาดเคลื่อนเพราะสายตาไม่ปกติจึงทำให้เขียน บกพร่องได้

2) ความพร้อมต่างๆ เช่น สมองเจริญพอที่จะจดจำคำต่างๆ ได้มีการรับรู้ต่างๆ และได้สัมผัสคำต่างๆ มาแล้ว เช่น เคยพูด เคยได้รับการบอกเล่ามา การพูดที่คล่องแคล่วก็สื่อถึงความพร้อมที่จะเขียน มีอารมณ์ปกติไม่อดอ้อนขี้อาย เมื่อเขียนผิดหรือเขียนไม่ได้ก็พร้อมที่จะเผชิญซักถาม นอกจากนี้การเข้าสังคมเก่งก็มีส่วนจูงใจให้เด็กพร้อมที่จะเขียนได้ และที่ไม่ควรมองข้ามไปเกี่ยวกับความพร้อมอีกประการหนึ่ง คือ สภาวะทางกาย เช่น สามารถนั่งได้ในเวลานานพอสมควร สำหรับเด็กในวัยนี้มีมือและอวัยวะต่างๆ อยู่ในสภาพปกติไม่มีความบกพร่องใดๆ

3) พฤติกรรมของเด็กเอง เด็กที่อยู่ตามลำพังชอบวาด ชอบขีดเขียน เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของอวัยวะไปมาอยู่เสมอ จะเห็นว่าเวลาที่มีสมุดดินสออยู่ใกล้ตัวเด็กก็จะลาก หรือวาดเป็นเส้นต่างๆ ถ้าครูเห็นการกระทำเช่นนั้นก็ควรช่วยโอกาสสอนการเขียนแบบง่ายๆ ได้

ทัศนีย์ ศุภเมธี (2534) ได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่าการเขียนเป็นงานที่ยาก และสลับซับซ้อนยิ่งกว่าการอ่าน เพราะในการอ่านนั้นเด็กเพียงสังเกตความแตกต่างของตัวอักษร แล้วแปลความหมายของตัวอักษรนั้นๆ ออกมา สายตาและสมองจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างดี เด็กจึงอ่านหนังสือออก ส่วนการเขียนนั้น มีความสลับซับซ้อนยิ่งกว่าการอ่านหลายเท่า นั่นคือผู้เขียนต้องมีการประสานกันระหว่างสมอง สายตาและมือเป็นอย่างดีจึงจะเขียนได้ ในการเขียนที่ไม่ใช่การคัดลอกเด็กต้องใช้สมองเรียบเรียงความคิดที่จะนำมาเขียน เมื่อลงมือเขียนเด็กต้องควบคุมกล้ามเนื้อให้ลากดินสอตามที่ต้องการ สายตาก็ต้องพิจารณาว่าถูกต้องตามที่คิดไว้หรือไม่

เยาวรัตน์ ทัศนีย์ (2534) ได้อ้างถึง นักการศึกษาและนักจิตวิทยาหลายท่านที่กล่าวถึงความพร้อมในการเขียน

Brittain () ได้พบว่า ถ้าเด็กเริ่มจับปากกาดินสอหรือวัสดุอะไรก็ได้ขีดเขียนไปตามที่ต่างๆ แสดงว่าเด็กเริ่มอยากที่จะเขียน ถ้าเด็กลากเส้นขีดเขียนเป็นวงได้แสดงว่าเด็กจะเขียนตัวอักษรได้ และเด็กที่วาดภาพจากความทรงจำได้แสดงว่าเด็กจะต้องจำตัวอักษรได้ เขาเชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจ ทักษะประสบการณ์ ความสามารถในการวาดภาพและ ความสามารถในการเขียนตัวอักษรหรือตัวหนังสือ นั้น จะเชื่อมโยงสานสัมพันธ์และเสริมสร้างซึ่งกันและกันได้

Hildreath (1950) ได้กล่าวถึงความพร้อมในการเขียนว่า การเขียนต้องประกอบด้วยปัจจัย 2 อย่างคือ วุฒิภาวะทางการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อและวุฒิภาวะการรับรู้ เด็กที่ยังไม่บรรลุวุฒิภาวะในด้านหนึ่งด้านใดก็ตาม การเขียนของเขาก็จะไม่ได้ผล อนึ่งความพร้อมของการประสานระหว่างสายตากับมือนั้นมีความจำเป็นต่อการเขียนมาก

Baker (1988) ได้ให้ความคิดเห็นสนับสนุนเกี่ยวกับความพร้อมในการเขียนโดยเน้นว่า ก่อนจะสอนเขียนผู้สอนควรพิจารณาถึงความพร้อมในด้านต่างๆ ของเด็กเสียก่อน หากยังไม่พร้อมก็หาทางส่งเสริมโดยจัดประสบการณ์เบื้องต้นอันจะนำไปสู่การเขียนให้กับเด็ก เมื่อเด็กมีความพร้อมทางสมองแล้ว สำหรับความพร้อมทางกล้ามเนื้อนั้นส่งเสริมได้โดยให้เด็กได้ฝึกใช้มือในงานต่างๆ เช่น วาดเขียน ปั้น เย็บ ถักและสาน เป็นต้น

Dawson (1957) ได้กล่าวถึงความพร้อมไว้ว่า วุฒิภาวะของการรับรู้ทางภาพเป็นปัจจัยสำคัญของความพร้อมทางการเขียน นั่นคือ เด็กพร้อมที่จะเขียนก็ต่อเมื่อสามารถที่จะจำแนกภาพที่เขาเห็นได้ว่าเป็นภาพอะไร และการเขียนมีไ้จะเป็นแต่เพียงกระบวน

สรุปได้ว่า เด็กจะมีความพร้อมในการเขียนได้นั้นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างโดยเฉพาะกล้ามเนื้อ สายตา สมอง ต้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ซึ่งเด็กจะแสดงความพร้อมของการเขียนออกมาในลักษณะต่างๆ เช่น ความต้องการในการขีดเขียน การจับปากกา ดินสอ หรือสีในการสร้างสัญลักษณ์ต่างๆ ออกมา แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้เด็กจะแสดงความพร้อมดังกล่าวก็ไม่ได้หมายความว่าเด็กจะสามารถเขียนตัวอักษรได้เหมือนการเขียนของผู้ใหญ่ในทันที ความพร้อมเหล่านี้จะต้องอาศัยการส่งเสริมให้เด็กพัฒนาตามศักยภาพอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนกระทั่ง องค์ประกอบทุกอย่างสัมพันธ์กัน เด็กจึงจะเขียนแบบผู้ใหญ่ได้

1.6 ลักษณะและพัฒนาการเขียนของเด็กปฐมวัย

Temple Nathan และ Burris (1982) ได้กล่าวสรุปในเรื่องของพัฒนาการเขียนไว้ดังนี้

1) ขั้นขีดเขียน (Scribble Stage)

เมื่อเด็กเริ่มกาหรือขีดเขียนใดๆ ก็ตาม เป็นการเริ่มเรียนภาษาเขียน ขั้นแรกของการพัฒนาการเขียน เริ่มมาจากการขีดเขียน ซึ่งจะมาก่อนที่เขาจะสามารถเขียนตัวอักษรได้ ภาพประกอบที่ 6 เป็นตัวอย่างของการขีดเขียน ตามความนึกคิดของเด็ก

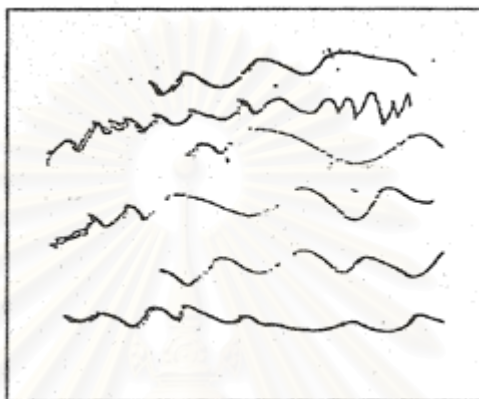

ภาพประกอบที่ 1 ขั้นขีดเขียน (Scribbling)

ผู้ปกครองและครูจะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ เช่น สมุด กระดาษ สีต่างๆ สีเทียนไว้ให้เด็ก การขีดเขียนของเด็กตอนนี้มาจากจินตนาการของเขา เขาอาจจะพูดว่าสิ่งที่เขาขีดเขียนนี้คือ เราไม่อยากตีมนม รายการที่จะไปซื้อของ ฉันจะทิ้งโน้ตให้พ่อจะได้รู้ว่าฉันอยู่ไหน ฉันจะเขียนจดหมายถึงป้าชู่ เป็นต้น สิ่งที่ครูหรือผู้ปกครองควรทำก็คือเมื่อเด็กขีดเขียนออกมาแล้วให้เขาพูดต่างๆ เพื่อสื่อความหมายออกมาตามจินตนาการของเขา เพื่อเป็นการฝึกพูดด้วย

2) ขั้นขีดเส้นซ้ำๆ ตามระยะยาว (Linear Repetitive Stage)

ขั้นต่อไปของการพัฒนาการเขียนก็คือ การที่เด็กลากหรือขีดเส้นไปตามระยะยาว หรือแนวขวางซ้ำๆ ในขั้นนี้ เด็กเขาจะรู้ว่าในการเขียนจะเป็นไปตามแนวนอน ตัวอักษรจะปรากฏเป็นเส้นไปตามแนวนอนของหน้ากระดาษ ตัวอย่างข้างล่างนี้เป็นตัวอย่างของการเขียนซ้ำๆ ตามแนวนอน เด็กที่ทำตัวอย่างนี้ได้ผสมผสานระหว่างตัวอักษรกับการขีดเขียนเข้าด้วยกัน

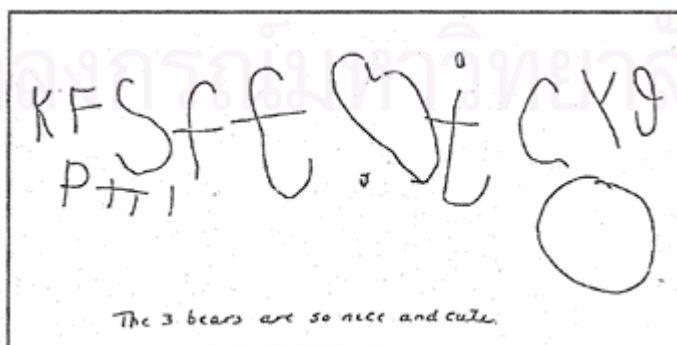

ภาพประกอบที่ 2 ขั้นขีดเส้นซ้ำๆ ตามระยะยาว (Linear Repetitive Writing)

ในการฝึกเขียนขั้นนี้ เด็กๆ ต้องการสิ่งสนับสนุนจากผู้ปกครองและครูเช่นเดียวกัน ผู้ใหญ่จะต้องคอยสังเกตดูรูปแบบอักษรที่เขาเขียนด้วย

3) ขั้นการเขียนตัวอักษรไม่เลือก (Random – Letter Stage)

ในขั้นนี้เด็กจะเรียนเกี่ยวกับรูปแบบของตัวอักษรและใช้ตัวอักษรเหล่านั้นโดยเขียนเรียงไม่เลือกและไม่ได้คำนึงถึงลักษณะที่ถูกต้อง เขาจะแสดงเส้นสายอักษรโดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ของเสียงของคำที่เขาต้องการบันทึก ซึ่งอาจรวมถึงรูปแบบบางตัวที่ไม่สามารถรู้ว่าเป็นตัวอักษร ภาพประกอบที่ 3 แสดงตัวอย่างของการเขียนตัวอักษรไม่เลือก ตัวอย่างนี้แสดงได้อย่างชัดเจนว่ามันเป็นเพียงรูปแบบที่เด็กเขียนไม่ใช่ตัวอักษรที่แท้จริง

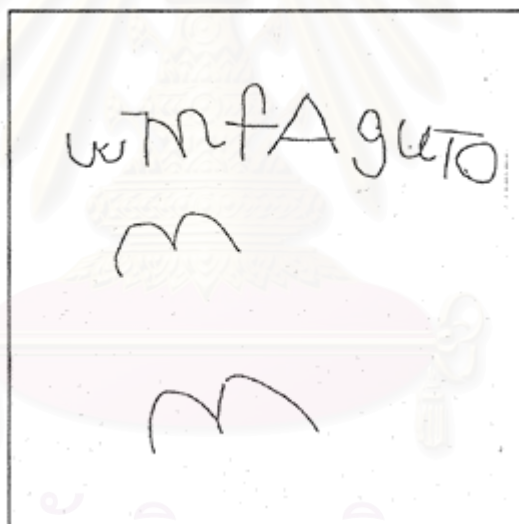

ภาพประกอบที่ 3 ขั้นการเขียนตัวอักษรไม่เลือก (Random – Letter Stage)

คุณครูและพ่อแม่ ควรจะสนับสนุนความพยายามที่จะเขียนของเด็กเล็กๆ ที่ต้องการให้ผู้ใหญ่รอบๆ ตัว รับรู้เพื่อที่จะตอบสนองความตั้งใจเขียนของพวกเขา ซึ่งไม่ใช่ทำให้รูปแบบของเขาถูกต้อง ถ้าคนที่อยู่รอบๆ ตัวเด็ก นับถือความพยายามเขียนของเขา และปฏิบัติกับการเขียนของเด็กว่าเป็นสิ่งสำคัญ ทักษะการเขียนของเด็กๆ จะพัฒนา

4) **ขั้นเขียนตามชื่อตัวอักษรหรือตามเสียง (Letter – Name Writing, or Phonetic Writing)**

ในขั้นนี้เด็กจะเริ่มทำการเชื่อมโยงระหว่างตัวอักษรกับเสียงเด็กจะสามารถเขียนตัวอักษรที่รูปแบบและเสียงเหมือนกัน ตัวอย่างเช่นเด็กจะเขียนคำว่า “you” โดยใช้อักษร “u” เด็กจะเขียนจากสิ่งที่ได้ยินและเอาตัวอักษรกับเสียงมาเกี่ยวข้องกัน ดังรูป เป็นตัวอย่างของการเขียนตามเสียงซึ่งมีข้อความว่า “ฉันและครอบครัวของฉันอยู่ที่อุทยานเป็นเวลา 5 วัน” ในตัวอย่างนี้เห็นได้ง่ายว่าเด็กๆ ได้แทนคำว่า my ด้วย m ,family ด้วย fa, going ด้วย g และ Utah ด้วย UTO

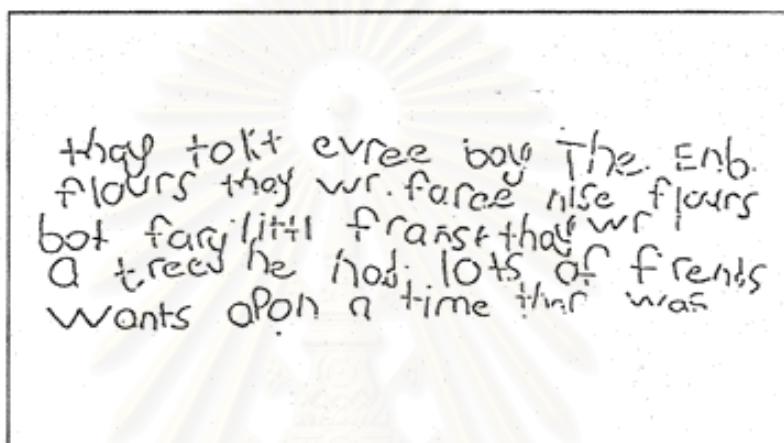
ภาพประกอบที่ 4

ขั้นเขียนตามชื่อตัวอักษรหรือตามเสียง (Letter – Name Writing, or Phonetic Writing)

5) **ขั้นคิดสะกดคำ (Transitional Spelling)**

เพราะเด็กๆ เรียนเรื่อง ระบบภาษาเขียนเพิ่มขึ้น ดังนั้นพวกเขาเริ่มที่จะเรียนใช้ภาษาเขียน พวกเขาเริ่มสะกดคำบางคำด้วยตนเอง ถึงแม้ว่าการสะกดคำในขั้นนี้ของเขาจะเป็นไปตามเสียง ตัวอย่างที่ดีตัวอย่างหนึ่ง คือ คำว่า “Love” เพราะเด็กๆ แสดงคำนี้บ่อยมาก พวกเขาจึงเริ่มที่จะสะกดคำนี้ตามแบบของตัวเองและคำว่า “The” ก็เช่นกัน

ขั้นคิดสะกดคำนี้ บ่งชี้ว่าเด็กๆ กำลังจะเปลี่ยนจากการสะกดตามเสียงให้เป็นการสะกดตามมาตรฐานหรือเป็นการสะกดด้วยตนเองดังภาพประกอบที่ 5 เป็นตัวอย่างการสะกดคำเริ่มจากด้านล่างซ้ายตัวอย่าง Once upon a time there was a tree. He had lots of friends, but very little friends. There were flowers. They were very nice flowers. They talked every day. The end. เด็กเริ่มเรื่องจากด้านล่างซ้ายไปขวา แต่พอจะเขียนต่อเด็กก็จะใช้ที่ว่างส่วนที่เหลือเขียนโดยไม่คำนึงว่าจะเรียงบรรทัดหรือไม่แต่จะไล่ไปตามใจตนเอง

ภาพประกอบที่ 5 ขั้นคิดสะกดคำ (Transitional Spelling)

คุณครูและผู้ปกครองสามารถสนับสนุนการเขียนอย่างอิสระในขั้นนี้ โดยบอกให้เด็กๆ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกระบวนการเขียน เด็กๆ จะเรียนสะกดคำด้วยตนเอง การเขียนส่วนมากถูกต้อง คุณครูควรจะเน้นในสิ่งที่เด็กรู้ให้มากกว่าการสะกดคำที่ถูกต้องที่พวกเขา还不知道

6) การสะกดอย่างมีระเบียบแบบแผน (Conventional Spelling)

ในที่สุดเด็กก็จะประสบความสำเร็จในการสะกดคำอย่างมีระเบียบแบบแผน เด็กจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ จากการพูดที่ไม่มีความหมายจนกระทั่งเป็นการพูดได้อย่างผู้ใหญ่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องการเวลาและความพยายามอย่างมากที่จะเปลี่ยนจากการขีดเขียน จนกระทั่งมีความพร้อมที่จะเขียนได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ Temple Nathan และ Burris (1982) และคณะได้ศึกษาลักษณะการเขียนของเด็กเล็ก และได้จัดแบ่งผลงานการเขียนของเด็กออกเป็นหมวดหมู่ ดังนี้

1) กฎการเกิดขึ้นซ้ำๆ (Recurring Principle) เด็กค้นพบว่าการเขียนจะใช้รูปร่างเดิมซ้ำๆ มีลักษณะเป็นแถวๆ ตามหน้ากระดาษ

2) กฎการประกอบกันของเครื่องหมาย (Generative Principle) เด็กจะแยกออกว่าอะไรเป็นรูปภาพ อะไรเป็นการเขียน การเขียนจะเกิดขึ้นจากการจัดรอยขีดเขียน บางครั้งเด็กอาจเขียนตัวอักษรไม่ก่ตัว แต่ถูกจัดให้อยู่ในลักษณะต่างๆ กัน การเขียนคำซ้ำๆ กันก็จัดอยู่ในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน

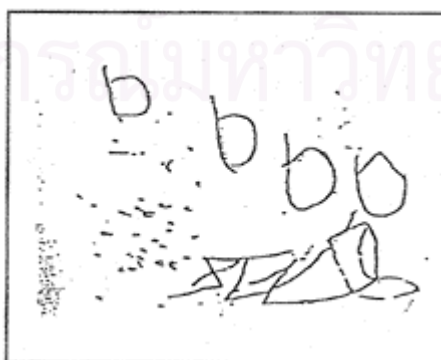
3) มโนทัศน์เกี่ยวกับเครื่องหมาย (Sign Concept) เครื่องหมาย คือ สิ่งที่ใช้แทนบางสิ่งในเรื่องของการเขียนเครื่องหมายเป็นสิ่งที่ไม่อาจชี้ชัดถึงเหตุผลว่า เหตุใดจึงใช้รูปร่างอักษรอย่างนั้น มโนทัศน์เกี่ยวกับเครื่องหมายจะเริ่มเมื่อเด็กทำเครื่องหมายที่คล้ายกับการเขียนเอาเอง เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่อ่านหนังสือให้ลูกฟังบ่อยๆ หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยภาษาเขียน เด็กจะตระหนักว่าเครื่องหมายเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ใช้แทนเรื่องราว

4) กฎการยืดหยุ่น (Flexibility Principle) เด็กเรียนรู้ว่า การเขียนตัวอักษร จะต้องมียุทธวิธีเฉพาะ และการเขียนตัวอักษรตัวเดียวกัน อาจเขียนได้หลายวิธี

5) กฎการเรียงแถวและการจัดหน้า (Linear Principles and Principles of Page Arrangement) สิ่งที่ยากที่สุดสำหรับเด็กในการเรียนรู้เรื่องของการเขียน คือ ความเข้าใจเรื่องทิศทางของการเขียนเป็นสิ่งจำเป็นมาก นักจิตวิทยาการรับรู้สอนไว้ว่าเด็กอาจมองเก้าอี้จากด้านบน จากด้านล่างและจากด้านข้าง โดยเข้าใจว่าเหมือนกัน เด็กจะไม่เข้าใจในการเปลี่ยนมุมมอง ฉะนั้นการเขียนตัวอักษรที่มีลักษณะคล้ายกันหรือกลับกันจะเป็นสิ่งที่ไม่แตกต่างกันสำหรับเด็ก

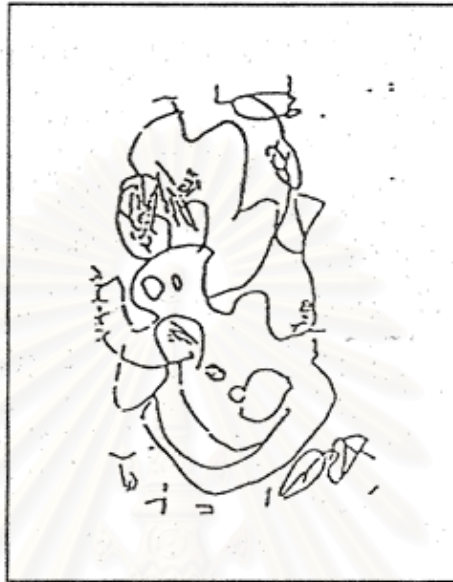
Clay (1975) ได้แบ่งการเกิดของการเขียนและพัฒนาการเขียนของเด็กๆ อายุ 4 ขวบ 10 เดือน ถึง 7 ขวบ มีลักษณะ ดังนี้

1) หลักการเขียนแบบซ้ำๆ กัน (Recurring Principle) ในระยะนี้เริ่มตั้งแต่อายุ 3 ขวบ 8 เดือน เด็กสามารถแสดงให้เห็นถึงการเขียน และการวาดซึ่งเป็นการเขียนในลักษณะที่ซ้ำๆ กัน เช่น การวาดรูปของคนหรือเขียนเส้นอักษร ดังในภาพประกอบที่ 6

ภาพประกอบที่ 6 การเขียนแบบซ้ำๆ กัน

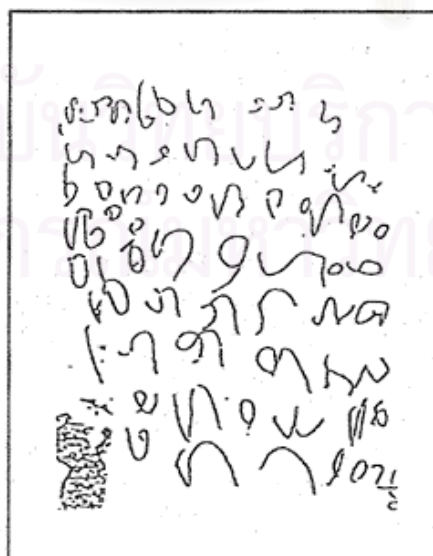
2) หลักการเขียนอย่างมีทิศทาง (Directional Principle) เด็กเล็กจะเขียนอักษรและเครื่องหมายในที่ต่างๆ บนหน้ากระดาษ ดังในภาพประกอบ 7 ซึ่ง แคตตี้ได้เขียนชื่อไว้รอบๆ ภาพที่วาด

ภาพประกอบที่ 7 การเขียนอย่างมีทิศทาง

Clay ได้อธิบาย 4 ขั้นตอน ที่เด็กจำเป็นต้องมีในการเขียน คือ

- ขั้นที่ 1 เริ่มจากซ้ายบนสุด
- ขั้นที่ 2 เคลื่อนจากซ้ายไปขวาข้ามคำหรือเส้น
- ขั้นที่ 3 ลากกลับมาด้านซ้าย
- ขั้นที่ 4 เริ่มต้นที่จุดใหม่-ดังในภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 8 การเขียนอย่างมีทิศทาง

3) หลักการยืดหยุ่น (Flexibility Principle) ลักษณะการเขียนแบบที่เด็กสามารถจำรูปแบบการเขียนที่ถูกต้องได้ บางครั้งเวลาเรากลับหัวตัวหนังสือ เด็กก็จะทำตามแบบที่วางไว้ ฉะนั้นเราต้องให้เด็กสามารถสร้างหรือเขียนตัวอักษรตามที่ตัวเองรู้ได้อย่างถูกต้องไม่จำเป็นต้องดูตัวอย่างหรือดูตัวอย่างผิดก็สามารถเขียนถูกได้

4) หลักการเกิดคำ (Generating Principle) ในระยะนี้เด็กสามารถเขียนเป็นข้อความสั้นๆ ได้ เด็กจะเขียนจำนวนคำได้จำกัด

5) หลักการคิดแบบของตนเองขึ้น (Inventory Principle) ในระยะนี้เด็กจะสามารถเขียนอะไรก็ได้ตามที่เด็กต้องการจะเรียนรู้ หรือเขียนออกมาด้วยตัวของเขาเอง

6) หลักการเขียนที่แสดงให้เห็นความแตกต่าง (Contrastive Principle) ในระยะนี้เด็กเรียนรู้ถึงความแตกต่างของคำที่เขียนผิดกับถูกความหมายของตัวอักษรและถ้อยคำ ยกตัวอย่างเช่น “Is” และ “si” หรือ การวาดหน้าคนที่มีความสุขหรือเศร้า และอธิบายด้วยถ้อยคำ

7) หลักแห่งการย่อคำ (Abbreviation Principle) ระยะนี้เกิดขึ้นราวๆ อายุ 5 ขวบ เด็กๆ ย่อคำด้วยความตั้งใจ

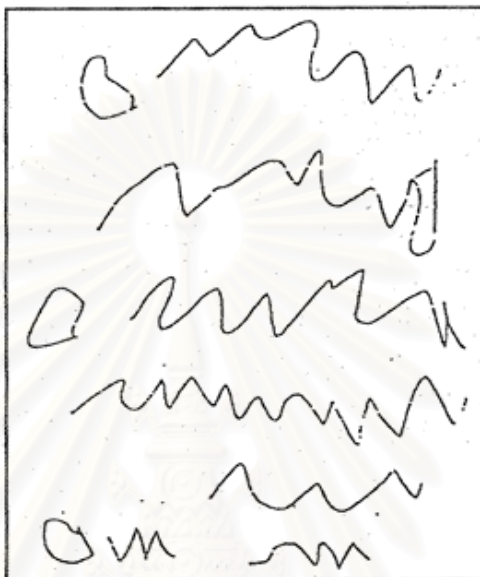
Sulzby (1985) ได้ทำการศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัย จำนวน 24 คน พบว่าเด็กมีลักษณะการเขียนและพัฒนาการเขียน ตามลำดับดังนี้

1) การเขียนโดยผ่านการวาดรูป (Writing via drawing) เด็กจะใช้การวาดรูปเป็นพื้นฐานของการเขียน ทั้งการวาดรูปและการเขียนจะไม่มีความสัมพันธ์กัน เด็กจะมองว่าการวาดรูปและการเขียนเป็นการติดต่อสื่อสารโดยเฉพาะ ดังตัวอย่างภาพประกอบที่ 9

ภาพประกอบที่ 9 การเขียนโดยผ่านการวาดรูป

2) การเขียนโดยผ่านการขีดๆ เขียนๆ (Writing via scribing) เด็กจะขีดๆ เขียนๆ แต่จะไม่เหมือนการเขียน ซึ่งพบว่าเด็กขีดๆ เขียนๆ จากซ้ายไปขวาได้บ่อยครั้ง เด็กจะเคลื่อนดินสอเหมือนที่ผู้ใหญ่ทำ และจะเขียนโดยทำให้เกิดเสียง การเขียนขั้นนี้จะเริ่มคล้ายการเขียนจริง ดังภาพประกอบที่ 10

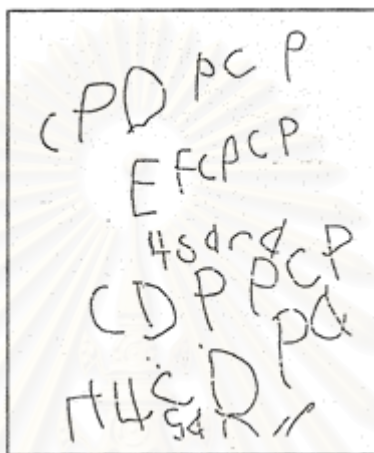
ภาพประกอบที่ 10 การเขียนโดยผ่านการขีดๆ เขียนๆ

3) การเขียนโดยผ่านการทำตัวอักษรเหมือนแบบ (Writing via letter-like forms) เมื่อมองดูผ่านๆ แล้วการเขียนขั้นนี้จะเหมือนตัวอักษรจริง แต่ดูใกล้ๆ จะเห็นว่าเด็กเขียนไม่สมบูรณ์เหมือนตัวอักษรจริงแต่เด็กคิดแบบการเขียนของตัวเองขึ้น ดังภาพประกอบที่ 11

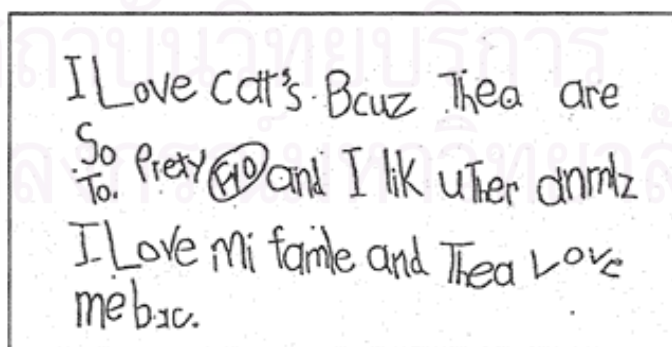
ภาพประกอบที่ 11 การเขียนโดยผ่านการทำตัวอักษรเหมือนแบบ

4) การเขียนโดยผ่านการคัดลอกจากหนังสือ (Writing via reproducing will learned units of letter strings) เด็กจะเขียนคัดลอกตัวอักษรเป็นชื่อตนเอง การเขียนของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันบางคนอาจจะเขียนตัวอักษรยาวๆ หรือคิดแบบการเขียนของตนเองขึ้น ดังภาพประกอบที่ 12

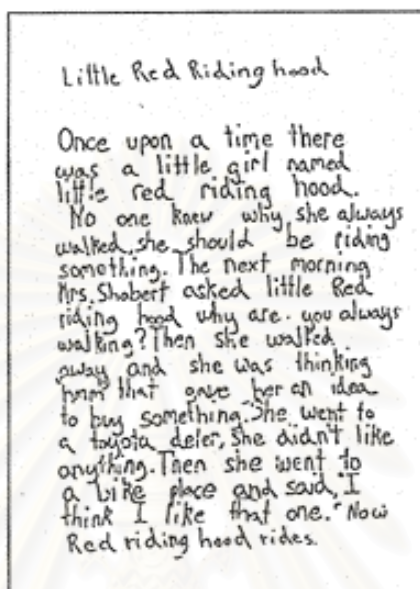
ภาพประกอบที่ 12 การเขียนโดยผ่านการคัดลอกจากหนังสือ

5) การเขียนโดยผ่านการคิดแบบของตนเองขึ้น (Writing via invented spelling) เด็กส่วนใหญ่จะคิดแบบการเขียนของตัวเองขึ้นซึ่งจะแสดงความรู้สึกออกมา โดยไม่รู้ว่า การสะกดจริงๆ ทำอย่างไร ในการเขียนคำๆ หนึ่งตัวอักษรเดียวจะเป็นตัวแทนของพยางค์ของคำนั้นทั้งหมด และจะมีบางคำเกินมาซึ่งไม่เกี่ยวข้องกัน เด็กบางคนจะเขียนอย่างรอบคอบเหมือนแบบการเขียนจริง แต่มีคำเพียงเล็กน้อยที่คิดขึ้นเอง ดังภาพประกอบที่ 13

ภาพประกอบที่ 13 การเขียนโดยผ่านการคิดแบบของตนเองขึ้น

6) การเขียนโดยผ่านการสะกดตามแบบ (Writing via conventional spelling)
 ในขั้นนี้เด็กจะเขียนเหมือนการเขียนของผู้ใหญ่ ดังภาพประกอบที่ 14

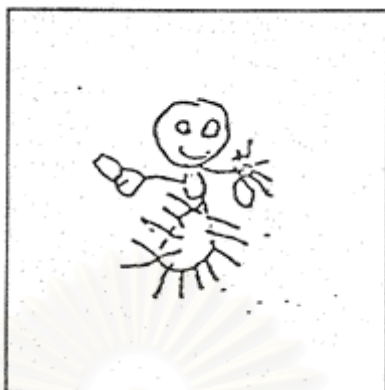
ภาพประกอบที่ 14 การเขียนโดยผ่านการสะกดตามแบบ

จากขั้นตอนของการพัฒนาด้านการเขียนของนักการศึกษาต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า พัฒนาการด้านการเขียนของเด็กนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ การเขียนของเด็กที่ละชั้น ทำให้เด็กเรียนรู้วิธีเขียนด้วยตนเอง เด็กจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องการเวลาพอสมควรที่จะเปลี่ยนจากการขีดเขียน จนกระทั่งมีความพร้อมในการเขียนเต็มทีหน้าที่ของครูก็คือควรเข้าใจวิธีการพัฒนาการอ่านการเขียนของเด็ก และเข้าใจหลักการ รูปแบบของภาษาเขียน แล้วจึงสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเต็มความสามารถ นอกจากนี้ครูและผู้ปกครองก็ต้องยอมรับเกี่ยวกับการเขียนของเด็กบ้างในบางครั้งซึ่งจะช่วยให้เด็กมีกำลังใจสามารถเรียนรู้ภาษาได้อย่างถูกต้อง และมีความเข้าใจมากขึ้น

นอกจากนี้ บุซบง ตันตวิงส์ (2535) ได้กล่าวถึงพัฒนาการด้านการเขียนตามธรรมชาติของเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

การเขียนตัวอักษรหรือข้อความของเด็ก อาจจัดได้ 7 ลักษณะคือ

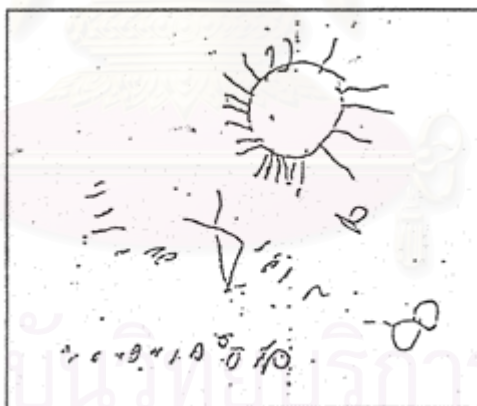
- 1) วาดแทนเขียน เด็กสื่อความหมายโดยใช้การวาดแทนการเขียน

ภาพประกอบที่ 15 วาดแทนเขียน

ในภาพนี้ ปุยฝ้าย อายุ 4 ขวบ 8 เดือน วาดรูปน้องที่มีมือหนึ่งถือตุ๊กตา อีกมือหนึ่งถือขวดนม

- 2) ขีดเขียนแทนเขียน เด็กพยายามที่จะเขียนหนังสือแบบผู้ใหญ่ แต่การเขียนของเด็กคือการขีดเขียน ในระยะแรกเด็กอาจขีดเขียนไปทั่วหน้ากระดาษอย่างไม่เป็นระบบ ต่อมาเด็กจะรู้จักขีดเขียนจากซ้ายไปขวา สิ่งที่ขีดเขียนดูคล้ายตัวหนังสือมากกว่าภาพ

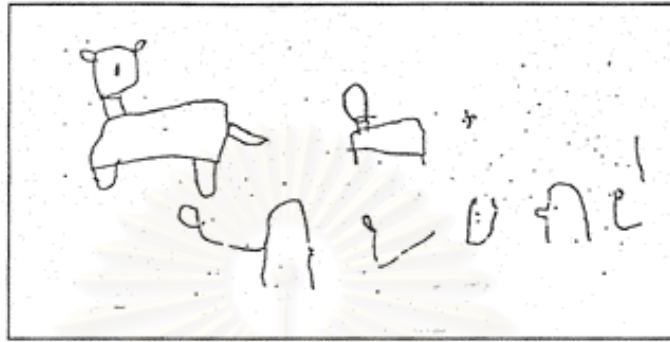

ภาพประกอบที่ 16 ขีดเขียนแทนเขียน

ภาพประกอบที่ 16 ปุยฝ้าย เขียนจดหมายถึงแม่ใหญ่บอกว่า “ ปุยฝ้ายรักแม่ใหญ่มาก ตอนนี้อยู่ 4 ขวบ 8 เดือน อยากจะ 8 ขวบ ”

ตัวอย่างข้างบนแสดงให้เห็นว่า ปุยฝ้ายซึ่งเขียนชื่อตัวเองได้ถูกแล้วเขียนตัวอักษรในชื่อของตนสลับกัน ในภาพนี้เด็กต้องการสื่อความหมายดังที่บันทึกไว้ตัวขีดของเด็กไม่ใช่ภาพ แต่มีลักษณะเป็นตัวอักษรมากกว่า แม้ว่าตัวอักษรของเด็กส่วนใหญ่จะไม่สื่อความหมายกับ ผู้ใหญ่ แต่เลข 4 และ 8 ในภาพนี้นับเป็นการขีดเขียนที่ใกล้เคียงกับภาษาของผู้ใหญ่

3) เขียนโดยการทำเครื่องหมายคล้ายกับตัวหนังสือ เด็กพยายามเขียนตัวหนังสือบางตัวคล้ายตัวอักษร บางตัวก็ไม่คล้ายแต่เป็นรูปร่างตัวอักษรที่เด็กคิดขึ้นเอง

ภาพประกอบที่ 17 เขียนโดยการทำเครื่องหมายคล้ายกับตัวหนังสือ

4) เขียนตัวอักษรที่รู้จักด้วยวิธีที่คิดขึ้นเอง เด็กอาจเขียนคำที่เขียนได้แล้ว เช่น ชื่อของตัวเองด้วยการสลับที่ตัวอักษรหรืออาจเขียนตัวอักษรกลับ

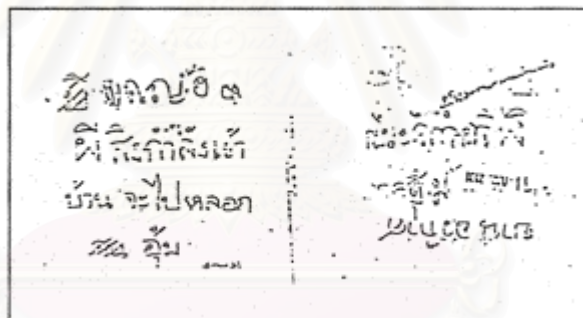
ภาพประกอบที่ 18 เขียนตัวอักษรที่รู้จักด้วยวิธีที่คิดขึ้นเอง

ภาพประกอบที่ 18 แสดงว่าปูฝ้าย เขียนชื่อตัวเองได้ถูกต้องแล้วแต่ยังเขียนตัวอักษรในชื่อของตนสลับกัน

ภาพประกอบที่ 19

ภาพประกอบที่ 19 แสดงให้เห็นว่า ปุยฝ้ายลองเขียน “ผ” ในลักษณะที่แตกต่างจากที่เคยเขียนในชื่อ

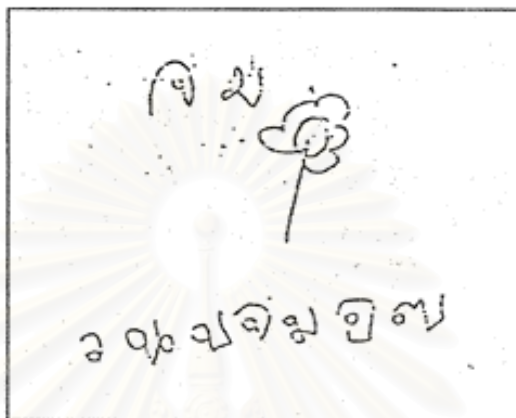

ภาพประกอบที่ 20

ภาพประกอบนี้ด้านซ้ายครูและเด็กช่วยกันเขียน เด็กเขียนบรรทัดแรกคือ ด.ญ.ย ส่วนครูเขียน 3 บรรทัดสุดท้ายที่เด็กขอให้เขียน แล้วเด็กนำกระดาษที่ครูเขียนให้ไปลอกจากด้านหลัง

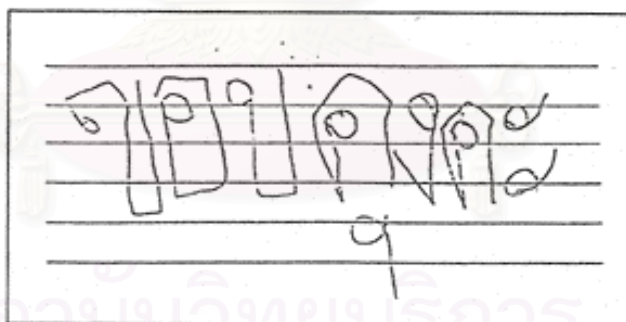
5) คัดลอกตัวอักษร เด็กอาจคัดลอกตัวอักษรที่เห็นอยู่รอบตัวหรือบอกข้อความที่ต้องการเขียนให้ผู้ใหญ่ช่วยเขียนให้แล้วจึงนำไปลอก บางครั้งอาจจะเป็นการลอกหมดทุกตัว แต่บางครั้งเป็นการลอกเฉพาะคำที่ต้องการไปผสมกับคำที่เขียนได้แล้ว เช่น เด็กบอกครูว่า ต้องการเขียนคำว่า รัก แต่เขียนไม่ได้ ครูเลยเขียนคำว่า น้องแพรวน่ารักให้ดู แล้วชี้คำว่า รัก ให้ดูว่าเขียนแบบนี้ เด็กจึงนำคำว่า รักไปเขียนว่า รัก...ส่วนเพื่อนที่ชื่อ...ที่มาด้วยก็เขียนตอบว่า...

6) เขียนโดยคิดวิธีสะกดขึ้นเอง เมื่อเขาไม่ทราบวิธีสะกดแบบของผู้ใหญ่ เช่น เด็กเขียนอักษร ด ม แทนความหมายคำว่าดอกไม้ โดยเขียนสะกดคำคือพยัญชนะต้นของพยางค์ บางครั้งเด็กอาจใช้พยัญชนะ 1 ตัวแทนเสียงคำ 1 คำว่า “ว” แทนคำว่า วันนี้น้องแบ่งจะมาอัดเสียง

ภาพประกอบที่ 21

7) เขียนสะกดคำได้ใกล้เคียงหรือเหมือนวิธีสะกดของผู้ใหญ่ เช่น เด็กสะกดคำ โดยการผสมพยัญชนะและสระ ตามเสียงของคำที่เขาพูดหรือได้ยิน

ภาพประกอบที่ 22

ฉันทนา ภาคบังท (2536) ได้กล่าวถึงพัฒนาการในการเขียนของเด็กว่าสามารถแบ่งออกได้ดังนี้ คือ

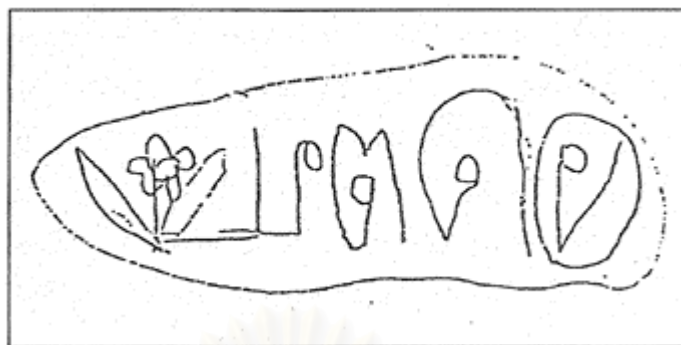
1) **ขั้นขีดเขียน** ขั้นนี้เปรียบได้กับการหลุดของเด็กที่เปล่งเสียงอ้อแอ้อย่างไม่เป็นคำ เด็กจะมีพัฒนาการอยู่ในขั้นนี้ค่อนข้างนานก่อนที่จะเขียนได้ดี เมื่อเด็กย่างเข้าวัยสี่ขวบจะสามารถเขียนเป็นเส้นโค้ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายภาษาเขียนต่อมาจะค่อยๆ ดูเป็นตัวอักษรมากขึ้น และมีคำซึ่งทดลองเขียนปรากฏอยู่บ้าง 2-3 คำ คำแรกที่เด็กมักเรียนรู้ก็คือชื่อของตัวเอง

4) กฎการยืดหยุ่น (Flexibility Principle) เด็กเรียนรู้ตัวอักษรจากครอบครัว จากโรงเรียนและสังคม การเขียนตัวอักษรนั้นจะมีข้อจำกัดเกี่ยวกับเครื่องหมายที่เป็นที่ตกลงกันในสังคม เช่น ภาษาไทยมีพยัญชนะ 44 ตัว มีเส้นพื้นฐานที่ประกอบกันเป็นตัวอักษร 13 เส้น ตัวอักษรประกอบด้วยเส้นหลายชนิดที่มีรูปร่างต่างๆ กัน ระหว่างที่เด็กเรียนรู้การทดลองเกี่ยวกับตัวอักษรนั้นเด็กจะค้นพบว่าตัวอักษรที่เด็กู้จักนำไปสู่การเขียนตัวอักษรตัวอื่น เช่น ก ถ ภ พ ฟ ดัง นั้น บางครั้งเด็กก็จะคิดประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นมาใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากตัวอักษรที่มีอยู่หรือดัดแปลงตัวอักษรเดิมให้แตกต่างออกไป นั่นก็คือ เด็กค้นพบกฎการยืดหยุ่นนั่นเอง ดังตัวอย่างภาพประกอบที่ 26

ภาพประกอบที่ 26 ลักษณะการยืดหยุ่น

5) กฎการเรียงแถวและการจัดหน้า (Linear Principles and Principle of Pang Arrangement) การเขียนในระยะแรกของเด็กจะประสบปัญหาเรื่องทิศทาง นักจิตวิทยาการรับรู้กล่าวว่า ไม่ว่าจะมองเก้าอี้จากแง่มุมไหน สายตาของเด็กก็ยังคงมองเห็นว่าเป็นเก้าอี้เหมือนกัน เด็กจะไม่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงมุมมอง ดังนั้นไม่ว่าตัวอักษรจะอยู่ในลักษณะใด เด็กก็จะมองไม่เห็นความแตกต่างจึงมักจะเขียนตัวอักษรกลับข้าง หรือกลับหัวได้อย่างไม่ลำบาก นอกจากนี้เด็กยังมีความสับสนเรื่องการจัดหน้ากระดาษ Temple อธิบายว่า การจัดหน้ากระดาษของแต่ละภาษาไม่เหมือนกัน ภาษาอังกฤษเขียนจากซ้ายไปขวาเมื่อจบบรรทัดก็ขึ้นต้นบรรทัดใหม่ ชาวฮีบรูอ่านจากขวาไปซ้าย คนจีนอ่านจากบนลงล่างและจากขวาไปซ้าย ในภาษาไทยนั้น เรามีระบบการเขียนเช่นเดียวกับภาษาอังกฤษ คือ จากซ้ายไปขวา แต่ก็ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ว่าเด็กมีความสับสนเรื่องทิศทาง ดังตัวอย่างภาพประกอบที่ 27

ภาพประกอบที่ 27 ลักษณะการเรียงแถวและการจัดหน้า

นอกจากนี้ นิตยา ประพศุทธิกิจ (2539) ได้ศึกษาพัฒนาการทางการเขียนของเด็กวัย 2-5 ปี ซึ่งมีลักษณะของพัฒนาการทางการเขียนในแต่ละช่วงอายุดังนี้

เด็ก 2 ปี ลากเส้นขยุกขยิก ลากเส้นตามรูปวงกลมได้ จับดินสอหรือปากกาโดยใช้ทั้งมือจับ และทิ้งแขนขยับเขยื้อน เด็กขีดเขียนจนเต็มหน้ากระดาษจนพอใจกับรอยขีดเขียนของตนเอง

เด็ก 3 ปี ชอบเขียนตัวอักษรตัวโตๆ ทุกหนทุกแห่ง ชอบวาด และระบายสีภาพที่ออกมาจะใหญ่ดูง่ายและไม่สมบูรณ์

เด็ก 4 ปี จดจำอักษรบางตัวได้ รวมทั้งจำชื่อตัวเองก็ได้ อาจเขียนชื่อตัวเองได้หรือเขียนได้เป็นบางตัวชอบวาดและระบายสี การวาดรูปคนวาดแค่เพียงเส้นตรงแนวตั้งและร่างแบบหยาบๆ แต่วาดรูปวงกลมและสี่เหลี่ยมได้

เด็ก 5 ปี เขียนชื่อตัวเองได้ การเขียนพยัญชนะ ตัวเลข อาจเขียนไม่เรียงลำดับและบางที่เขียนกลับหัวก็มี เด็กสามารถเขียนตัวเลขได้แต่ตัวไม่เท่ากัน จับดินสอ ปากกาหรือพู่กันได้ดีขึ้น ชอบวาดและระบายสี สามารถวาดภาพที่ยากขึ้นได้และภาพมีความสมบูรณ์มากขึ้น ชอบเลียนแบบ สามารถวาดรูปสี่เหลี่ยมและวงกลมเข้าด้วยกัน ชอบถามถึงตัวสะกดของคำ

ราศี ทองสวัสดิ์ (2535) ได้แบ่งพัฒนาการทางการเขียนของเด็กวัยต่างๆ ไว้มีดังนี้ คือ

- อายุ 1-1 ปีครึ่ง เด็กจะสามารถกำสิ่งที่เป็นแท่ง ขีดเขียนได้แต่ไม่เป็นรูปร่าง
- อายุ 1 ปีครึ่ง-2 ปี ขีดเขียนเป็นเส้นยุ่งๆ ได้
- อายุ 2-3 ปี ขีดเป็นวงๆ ได้แต่ไม่สมบูรณ์
- อายุ 3-4 ปี ขีดกากบาทและสี่เหลี่ยมตามแบบได้
- อายุ 4-5 ปี วาดภาพคนมีอวัยวะ 3-4 ส่วนได้

อายุ 5-6 ปี วาดรูปคนโดยมีส่วนสำคัญ 6 ส่วนได้ วาดรูปสี่เหลี่ยม
ขนมเปียกปูนที่มีมุมแหลมอยู่ในแนวตั้งได้

Gormly และคณะ (1989) ได้เสนอผลการวิจัยซึ่งสรุปได้ว่า ภาพเขียนของเด็ก
วัยเด็กตอนต้นได้แสดงให้เห็นถึงสมรรถภาพในการคิดนึกด้วยสัญลักษณ์ของเด็ก ลายเส้นและ
ภาพที่เด็กแสดงออกมานั้นดูยุ่งเหยิงไร้ระเบียบอันเกิดจากความด้อยสมรรถภาพในการใช้มือการ
เริ่มฝึกหัดใช้เครื่องมือในการขีดเขียน เช่น ดินสอ ดินสอเทียน ไม้บรรทัด และความไม่เข้าใจสิ่ง
แวดล้อม สิ่งเหล่านี้จะค่อยๆ พัฒนาให้ดียิ่งๆ ขึ้นเมื่อเด็กเจริญวัย ภาพวาดเขียนของเด็กยังเป็น
กระจุกกะทอให้เห็นถึงลำดับขั้นของพัฒนาการทางความคิด วิธีการแก้ปัญหา ลักษณะอารมณ์
และนิสัยของเด็ก จนอาจกล่าวได้ว่าภาพเขียนของเด็กคือ “ความคิดของเด็กที่เรามองเห็นได้”
(visible thinking)

จากการศึกษาพัฒนาการทางด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยที่นักการศึกษาไทย
ได้ทำการศึกษาไว้สรุปได้ว่า เด็กจะมีพัฒนาการด้านการเขียนเป็นลำดับขั้นตามธรรมชาติเช่น
เดียวกับการศึกษาในต่างประเทศ เด็กแต่ละคนจะแสดงออกทางภาษาเขียนโดยเริ่มจาก
พัฒนาการในขั้นที่เกิดความสนใจในการเขียน โดยเด็กอาจแสดงออกด้วยการกำดินสอ ขีดเขียน
วนไปมาเป็นเส้นยุ่งๆ จนกระทั่งประสบการณ์และความพร้อมของเด็กมีมากขึ้น เส้นเหล่านั้นจะ
แปลเปลี่ยนเป็นรูปภาพที่สมบูรณ์ หลังจากนั้นเด็กจะเริ่มสื่อสารด้วยการเขียนสัญลักษณ์ที่มี
ลักษณะคล้ายตัวอักษรมากขึ้น ซึ่งในขณะนี้เด็กต้องใช้เวลาในการสั่งสมประสบการณ์ ครู และผู้
ปกครองควรให้การสนับสนุนโดยการเตรียมอุปกรณ์การเขียน สมุด กระดาษ ต่างๆ ไว้ให้อย่าง
เพียงพอและเหมาะสม จะเป็นการช่วยให้เด็กมีพัฒนาการในด้านการเขียนก้าวหน้าได้ดีขึ้น จน
กระทั่งเด็กสามารถคัดคำเพื่อเขียน และสะกดอย่างมีแบบแผนได้ในที่สุด ซึ่งพัฒนาการด้านการ
เขียนนี้จะเปลี่ยนไปตามความพร้อม วุฒิภาวะและประสบการณ์ที่เด็กได้รับ

1.7 ความสัมพันธ์ของการวาดภาพและการเขียน

การพัฒนาความสามารถในการเขียนของเด็กนั้น จะค่อยๆ พัฒนาขึ้นเมื่อเด็ก
ตระหนักว่า สัญลักษณ์ภาพวาดที่วาดนั้นเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือเหตุการณ์ซึ่งบุคคลอื่นๆ สามารถ
เข้าใจได้ หลังจากนั้นเด็กๆ จะเริ่มจดจำสัญลักษณ์เฉพาะตัวอักษรต่างๆ ซึ่งเชื่อมโยงความหมาย
ของรูปภาพ (Vygotsky, 1978) ตลอดจนกระบวนการฝึกเขียนจะเป็นกระบวนการง่ายๆ ถ้าหาก
ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ชัดเจนและน่าตื่นเต้นของชีวิตสำหรับเด็ก เป็นสิ่งที่เปี่ยมไปด้วยภาพ เสียง และ
ลีลาที่มีชีวิตชีวา สิ่งที่เด็กจะต้องจำเป็นสิ่งที่น่าสนใจ การฝึกเขียนจะต้องเชื่อมโยงอยู่กับการวาดรูป

อย่างใกล้ชิด (มัทนี เกษกมล, 2534) มีนักการศึกษาได้กล่าวว่า การเขียนและการวาดภาพจะเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กันดังนี้

ผดุง พรหมมูล (2524) กล่าวว่า การวาดภาพเป็นการเรียนรู้ที่ดีวิธีหนึ่ง เพราะการที่เด็กวาดภาพสิ่งต่างๆ ได้อย่างน้อยต้องมีการสังเกต และทำความเข้าใจจึงจะสะท้อนออกมาเป็นภาพวาดได้

บุญไท เจริญผล (2533) กล่าวว่า การวาดภาพเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็กที่จะนำไปสู่การแสดงออกทางด้านความคิด ความคิดทั้งหมดย่อมมีความหมายสำหรับเขา และเป็นวิถีทางการเรียนรู้ทางหนึ่ง ซึ่งได้จากการรับรู้ การสังเกต และการทำความเข้าใจกับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) กล่าวถึงการวาดภาพของเด็กเป็นการสะท้อนให้เห็นพัฒนาการหรือความเจริญเติบโตในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ความเจริญเติบโตทางสติปัญญา การที่เด็กแสดงออกทางศิลปะในแต่ละวัยหรือแต่ละคนแตกต่างกันย่อมแสดงถึงความแตกต่างทางด้านสติปัญญาด้วย ข้อแตกต่างนั้นอาจจะปรากฏในแง่ของรายละเอียด การแสดงรูปทรง การออกแบบ การระบายสีหรือการจินตนาการ ข้อแตกต่างนี้สามารถพิจารณาได้จากความแตกต่างของวัย บุคคลหรือในแต่ละช่วงเวลา กระบวนการทำงานทางศิลปะจะเริ่มจากวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเป็นประสบการณ์บูรณาการ ความคิดและจินตนาการเข้าด้วยกันแล้วจึงสังเคราะห์เส้น รูปทรง สีในขั้นสุดท้ายและยอมเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้านหนึ่งที่เหมาะสมกับวัยเด็กเป็นอย่างมาก

2) ความเจริญเติบโตทางอารมณ์ เมื่อเด็กรับรู้สะสมประสบการณ์และเรียนรู้ขึ้นนอกจากจะต้องปรับพฤติกรรมต่างๆ แล้วยังต้องปรับอารมณ์อีกด้วย สำหรับพฤติกรรมกรวาดภาพได้เป็นผลสำเร็จจากการแสดงออกของตน และความตั้งใจอย่างแนบแน่นในการกระทำ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเท่ากับเป็นการพัฒนาความเชื่อมั่นและความมั่นคงทางอารมณ์ในการทำงาน เพราะเด็กมีความพร้อมในการเผชิญกับสิ่งแปลกใหม่ และเกิดรู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาในการที่จะพาตัวเองเข้าไปสู่สิ่งต่างๆ หรือปัญหาต่างๆ

3) ความเจริญเติบโตทางร่างกาย การวาดภาพกับการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายเป็นการแสดงออกที่ชี้ให้เห็นความสามารถของการใช้สายตาที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวในส่วนที่ต้องใช้ทักษะในการควบคุมทิศทางและการลากเส้น การเจริญเติบโตของร่างกายจะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปการวาดที่เริ่มจากขั้นขีดเขียนเป็นเส้นยุ่งๆ ไปสู่ความสามารถลากเส้นเป็นรูปทรงให้ปรากฏขึ้น และเมื่อเด็กเจริญเติบโตพัฒนาการทางทักษะการเคลื่อนไหวจะทำให้รูปแบบการวาดภาพพัฒนาการจากเส้นที่วาดเป็นรูปร่างง่ายๆ ไปสู่การวาดรูปร่างที่เลียนแบบของจริงมากขึ้น

4) ความเจริญเติบโตทางสังคม การวาดภาพของเด็กเปรียบเสมือนเป็นการถ่ายทอดสารหรือสาระ ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นสาระที่เกี่ยวข้องกับความคิดคำนึงส่วนตัวสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยเฉพาะสาระที่เกี่ยวข้องกับสังคมนั้นนอกจากจะเป็นการสื่อสารให้รับรู้ถึงการที่เด็กมีความคิดมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างไรแล้ว ยังเน้นให้เด็กคำนึงถึงสังคมรอบตัว ความสัมพันธ์ที่เขาพึงมีต่อสังคม และการทำงานร่วมกันอีกด้วย

5) ความเจริญเติบโตทางการรับรู้ สมรรถภาพทางการรับรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในตัวเด็กในอันที่จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้และสะสมประสบการณ์ที่ดี เพราะการรับรู้ที่มีสมรรถภาพย่อมเกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสโดยตรง การรับรู้ของเด็กในวัยนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการรับรู้ทางสายตาโดยการรับรู้เกี่ยวกับสี รูปร่างและบริเวณว่าง พัฒนาการรับรู้ทางสายตาจะเริ่มพัฒนาแยกแยะสิ่งต่างๆ จากการแยกแยะสีและรูปร่างในระยะแรก ต่อมาเมื่อเด็กมีพัฒนาการรับรู้มากขึ้นที่จะแสดงการรับรู้พื้นที่ว่างสำหรับวาดภาพ ซึ่งมีความสำคัญสำหรับเด็ก และเด็กสามารถนำพัฒนาการรับรู้พื้นฐานที่ว่างมาใช้ได้อย่างเหมาะสม สามารถถ่ายทอดความรู้สึกจากสิ่งที่ตนรับรู้ออกมาในพื้นที่ส่วนต่างๆ ของภาพ ให้มีความหมายและสัมพันธ์กันได้

6) ความเจริญเติบโตทางสุนทรียภาพ แสดงให้เห็นถึงประสามสัมผัสที่ได้บูรณาการประสบการณ์ทั้งมวลซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึกการรับรู้ผลจากการบูรณาการนี้สามารถที่จะพบได้จากเอกภาพของการจัดภาพที่ประสานกลมกลืนกัน และแสดงซึ่งความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับพื้นที่สำหรับวาดภาพ เส้น ลักษณะผิวและสี

7) ความเจริญเติบโตทางการสร้างสรรค์ เริ่มมีการพัฒนาตั้งแต่เด็กทำเครื่องหมายได้ในครั้งแรก และเรียกสิ่งนั้นว่า “ผู้ชาย” “บ้าน” หรือ “ภูเขา” ภาพที่เขาสร้างขึ้นมานี้ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์จากการคิดสร้างง่าย ๆ เหล่านี้จะนำไปสู่การสร้างสิ่งยาก ซึ่งจะผ่านขั้นตอนที่ซับซ้อนขึ้น อย่างไรก็ตามการสร้างสรรคงานของเด็กที่ต้องอาศัยเสรีภาพทางความคิดและการแสดงออกเป็นสิ่งที่ประทับใจเด็กเสมอ และยอมสร้างความมั่นใจในการแสดงออกได้เป็นอย่างมาก และเมื่อต่างมีความมั่นใจเด็กก็พร้อมที่จะสร้างสรรค์งานใหม่ๆ ได้ต่อไป

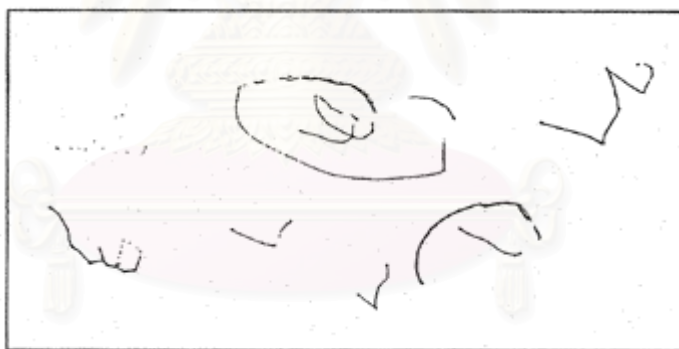
การวาดภาพของเด็กปฐมวัยเป็นการแสดงออกถึงประสบการณ์ของเด็ก ที่ได้ถ่ายทอดความคิด จินตนาการ ความรู้สึกต่างๆ ลงในภาพที่วาดซึ่งเป็นการสนองตอบความแตกต่างระหว่างบุคคลและการวาดภาพ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาเด็กได้ครบทุกด้าน

Papalia & Olds (1995) ได้กล่าวถึงพัฒนาการการขีดเขียนที่สัมพันธ์กับการวาดภาพของเด็กว่า การวาดเขียนของเด็กเป็นการเล่นสนุกปนเรียนชนิดหนึ่ง และเป็นการให้โอกาสเด็กสร้างจินตนาการ ถ่ายทอดจินตนาการ ทั้งยังเป็นพัฒนาการทางความคิด และอารมณ์อย่างหนึ่ง โดยการขีดเขียนมี 5 ขั้นตอนคือ

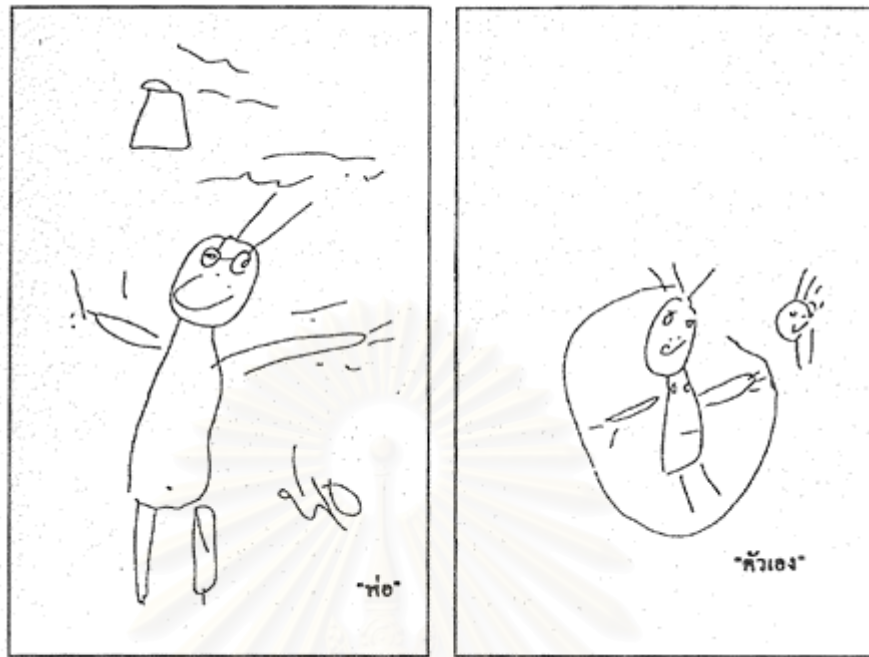
- 1) ขั้นขีดเขียน (the scribbling stage) อายุประมาณ 2-4 ปี
- 2) ขั้นก่อนแบบแผน (the preschematic stage) อายุประมาณ 4-7 ปี
- 3) ขั้นแบบแผน (the schematic stage) อายุประมาณ 7-9 ปี
- 4) ขั้นเริ่มเหมือนจริง (the dawning realism) อายุประมาณ 9-11 ปี
- 5) ขั้นมีเหตุผล (the stage of reasoning) อายุประมาณ 11-13 ปี

ในที่นี้จะขอกล่าวเพียงขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงปฐมวัยดังนี้

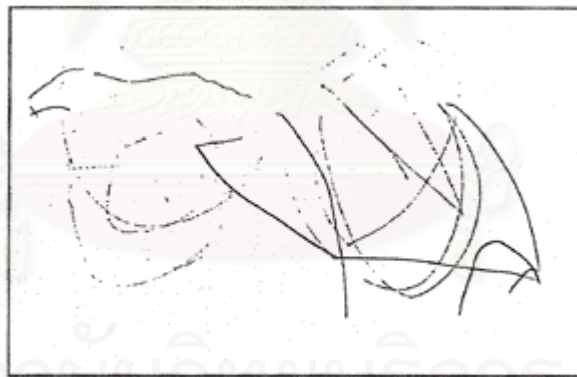
1) ขั้นขีดเขียน ระยะเวลาที่สุดการขีดเขียนของเด็กไม่มีระเบียบอะไรเลย ต่อมาเด็กจะเริ่มพัฒนาความสามารถในการขีดเขียนเพิ่มพูนขึ้นตามประสบการณ์และตามทักษะ ความสามารถในการใช้มือ แขน ตา การรับรู้ ความเข้าใจได้อย่างประสานสัมพันธ์กัน เด็กอายุ 2-3 ขวบจะสามารถลากเส้นยาวๆ ได้ ทำรูปวงกลมหรือรูปทรงอย่างอื่นได้ เมื่อเขาสามารถบังคับมือให้ทำรูปทรงได้แล้ว ต่อมาก็พัฒนาความสามารถไปอีกระดับหนึ่ง คือ รู้จักใช้ภาษาตั้ง "ชื่อ" สิ่งที่เขาวาด (symbolization) ซึ่งยังไม่ตรงกับความเป็นจริง ขั้นขีดเขียนมีพัฒนาการ 4 ลำดับขั้น คือขั้นขีดเขียนที่ไม่เป็นระเบียบ ขั้นขีดเขียนเป็นเส้นยาว ขั้นขีดเขียนเป็นวงกลมและขั้นตั้งชื่อการขีดเขียน

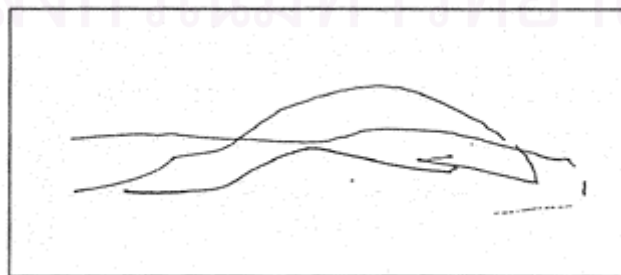
ภาพประกอบที่ 28 ขั้นขีดเขียนไม่เป็นระเบียบ

ภาพประกอบที่ 29 ชั้นขีดเขียนเป็นวงกลม

ภาพประกอบที่ 30 ชั้นขีดเขียนเป็นเส้นยาว

ภาพประกอบที่ 31 ชั้นตั้งชื่อการขีดเขียน

2) ขึ้นก่อนแบบแผน ขึ้นตอนนี้เหลือมล้ากับขั้นตอนที่ 1 อยู่มาก มีพัฒนาการด้านการขีดเขียนดังต่อไปนี้

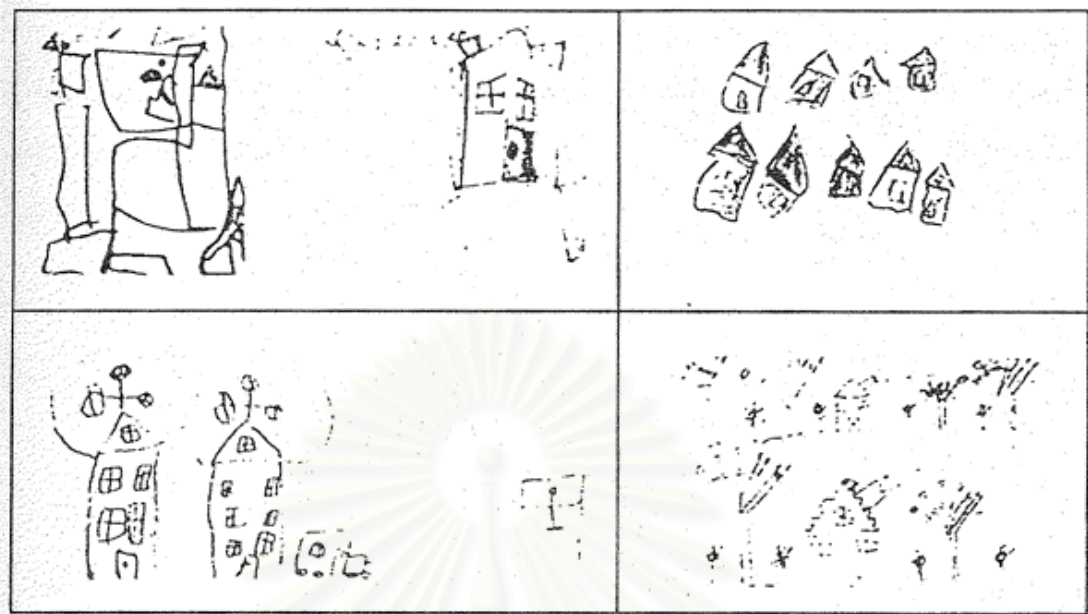
2.1) รู้จักออกแบบ เริ่มรู้จักออกแบบโครงร่างอย่างง่าย ๆ เช่น เขียนรูปวงกลมใส่ในรูปสี่เหลี่ยม เารูป 2 แบบมารวมด้วยกันได้ การเขียนเส้นตามแนวอนมีความตรงมากขึ้น บางครั้งก็เอารูปต่างๆ หลายๆ รูปมารวมกัน การออกแบบของเด็กเกิดจากทั้งจินตนาการและผนวกกับสิ่งที่เด็กได้พบเห็นรอบๆ ตัว และจะเพิ่มรายละเอียดในรูปยิ่งกว่าระยะแรกๆ เด็กที่สามารถวาดภาพวงกลมได้แล้ว จะพัฒนาแบบของวงกลมออกไปเป็นรูปแบบต่างๆ เช่น ภาพดวงอาทิตย์มีรัศมี กากบาทในวงกลม ล้อรถ หน้าคน ดอกไม้ ฯลฯ

2.2) เริ่มเขียนคน (4-5 ขวบ) เด็กเริ่มเขียนภาพคนหลังจากที่เขาสามารถเขียนรูปวงกลมมีรัศมีซึ่งหมายถึงแสงอาทิตย์โดยเขียนหน้าคนก่อน และมีแขนขาประกอบเล็กน้อย รูปคนที่วาดก่อนอายุ 6 ขวบ จะไม่ถูกสัดส่วนทางกายวิภาค สำหรับเด็กรูปนั้นคือรูปคนที่เขาพอใจ

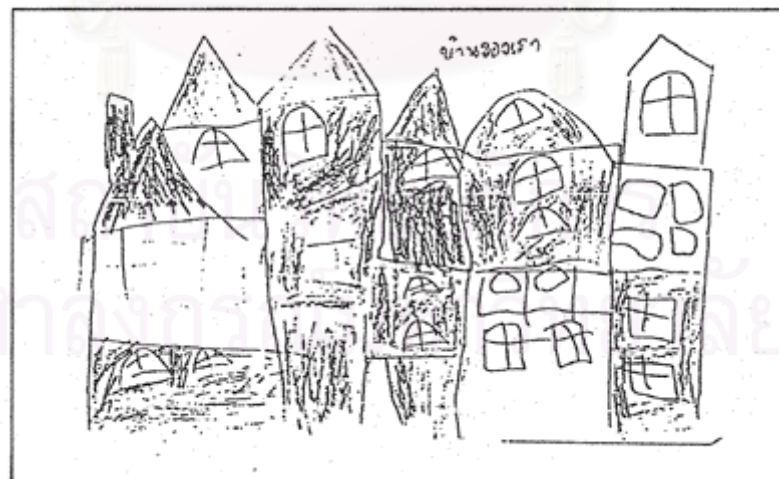
ภาพประกอบที่ 32 ขั้นการรู้จักออกแบบ

2.3) เริ่มเขียนเป็นรูปร่างและเรื่องราว (4-6 ขวบ) เด็กระยะนี้เริ่มเขียนภาพที่ดูแล้วเห็นเป็นเรื่องเป็นราวได้ เช่น สัตว์ยืนที่ออ ด้วยขา 2 ขา มีใบหูอยู่บนหัว บ้านก็เป็นรูปผสมของสี่เหลี่ยมจัตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้า ดอกไม้เป็นรูปวงกลมบนเส้นตรง เครื่องบินเป็นเส้นเฉียงตัดกัน รถยนต์คือบ้านที่มีล้อ

ภาพประกอบที่ 33 ชั้นเริ่มเขียนเป็นรูปร่างและเรื่องราว

2.4) เขียนเป็นรูปร่างและเรื่องราว (5-7 ขวบ) ถึงตอนนี้เด็กจะวาดภาพเป็นรูปร่าง และเป็นเรื่องราวมากกว่าตอนที่ผ่านมา มีความสมดุลของภาพเด็กรู้จักใช้วัสดุหลายชนิด อวัยวะ นิ้วมือและการรับรู้ทำงานประสานกันเป็นอย่างดี

ภาพประกอบที่ 34 ชั้นเขียนเป็นรูปร่างและเรื่องราว

2.5) ภาพโป่งใส คือภาพที่แสดงรายละเอียดต่างๆ ให้ปรากฏอย่างทะลุปรุโปร่ง ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วเราไม่สามารถเห็นทุกสิ่งทุกอย่างเช่นนั้นเลย เช่น ภาพบ้านที่แสดงให้เห็นสิ่งของเครื่องใช้ทุกชิ้นในบ้าน คนในบ้าน ต้นไม้ สัตว์เลี้ยง ทั้งนี้เด็กมิได้คิดถึงความเป็นจริงแต่ใช้จินตนาการของตน

ภาพประกอบที่ 35 ภาพโป่งใส

นอกจากนี้ Lowenfeld (1957) ทำการศึกษาขั้นพัฒนาการด้านศิลปะของเด็ก โดยแบ่งขั้นพัฒนาการไว้ดังนี้

- 1) ขั้นขีดเขียน (The Scribbling Stage) อายุ 2-4 ปี
- 2) ขั้นเริ่มเป็นสัญลักษณ์หรือขั้นเขียนภาพให้มีความหมาย (Pre-Schematic Stage) อายุ 4-7 ปี
- 3) ขั้นใช้สัญลักษณ์หรือขั้นเขียนภาพได้คล้ายของจริง (Schematic Stage) อายุ 7-9 ปี

4) ขั้นเขียนภาพของจริง (Drawing Realistic) อายุ 9-11 ปี

5) ขั้นเขียนภาพเหมือนของจริง (Pseudo Realistic) อายุ 11-12 ปี

6) ขั้นเขียนความคิดสร้างสรรค์ (Period of Decision) อายุ 12-16 ปี

ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะขั้นพัฒนาการในระยะ 2-6 ปี ซึ่งขั้นพัฒนาการดังต่อไปนี้

- 1) ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) อายุประมาณ 2-4 ปี ในขั้นเด็กจะสนุกกับการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อและเป็นการเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา การขีดเขียนของเด็กจะเป็นไปตามลำดับขั้นที่สามารถทำมาได้ ซึ่งในขั้นนี้ยังแบ่งออกเป็นย่อยๆ 4 ขั้น ดังนี้

1.1) Disordered Scribbling หมายถึง การขีดเขียนที่ไม่เป็นระเบียบ เด็กจะลากเส้นมีลักษณะยุ่งเหยิงและสับสนโดยไม่คำนึงว่าเป็นรูปอะไร แสดงให้เห็นว่าการควบคุมกล้ามเนื้อของเด็กยังไม่เจริญพอดังไม่สามารถบังคับมือไปตามต้องการได้

1.2) Longitudinal Scribbling หมายถึง ขั้นที่เด็กขีดเขียนเส้นนอนยาวๆ ได้เป็นขั้นพัฒนาว่าขั้นขีดเขียนเป็นระเบียบ

1.3) Naming Scribbling หมายถึง ขั้นที่เด็กเขียนอะไรลงไปก็ให้ชื่อสิ่งที่เขียนนั้นว่าชื่ออะไร คืออะไร เด็กเริ่มใช้ความคิดในขณะที่เขียนภาพคน สัตว์หรือวัตถุ สิ่งที่เด็กเขียนจะไม่ใช่ภาพที่ถูกต้องหรือมีรูปร่างในสายตาของผู้ใหญ่ แต่มีความหมายสำหรับเด็ก เด็กจะพอใจสนุกสนานกับสิ่งที่เขาเขียนขึ้น ขั้นนี้จะเป็นขั้นหัวเลี้ยวหัวต่อในการวาดภาพของเด็กต่อไป

2) ขั้นเริ่มเป็นสัญลักษณ์หรือขั้นเขียนภาพให้มีความหมาย (Pre-Schematic Stage) อายุประมาณ 4-7 ปี เป็นขั้นเริ่มต้นของการแสดงออกที่มีความหมาย ภาพสิ่งของสิ่งเดียวกันเด็กอาจจะเขียนได้หลายๆ แบบ ในระยะนี้โลกที่เด็กเห็นหรือรู้ จึงแตกต่างจากโลกที่เด็กเขียนภาพการพัฒนา

จากพัฒนาการของการวาดภาพและความสัมพันธ์ของการวาดภาพและการเขียนที่กล่าวมาข้างต้นมีข้อสังเกตที่สามารถสรุปได้ว่า งานวาดภาพที่มีลำดับพัฒนาการเริ่มการขีดเขียนหรือเส้นยุ่ง เป็นการเริ่มต้นของการสร้างงานศิลปะ ซึ่งเป็นขั้นเดียวกับการเริ่มต้นการเขียนเช่นกัน เด็กปฐมวัยทุกคนจะมีลำดับขั้นตอนในการถ่ายทอดสัญลักษณ์ด้วยการวาดภาพเพื่อสื่อสารถึงความรู้สึกรู้สึกคิด การแสดงออกถึงจินตนาการและประสบการณ์ ดังนั้นลำดับขั้นของพัฒนาการด้านการวาดภาพนี้จึงเป็นพื้นฐานและมีความสัมพันธ์กับการเขียนเป็นอย่างมาก

1.8 การเตรียมความพร้อมในการเขียน

พราวพรอน เหลืองสุวรรณ (2536) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการเขียนให้กับเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

การส่งเสริมการเขียนให้กับเด็กปฐมวัยนั้นครูควรมีบทบาทในการให้คำแนะนำในการเขียนอย่างใกล้ชิด เด็กที่ได้รับการแนะนำจะเขียนได้ดีกว่าเด็กที่ไม่ได้รับคำแนะนำจากครู ผลดีที่ได้รับจากคำแนะนำในการเขียนไม่เพียงแต่จะทำให้เด็กเขียนได้ตามที่เขาต้องการเท่านั้น ยังเป็นการปรับปรุงการเขียนให้ดีขึ้นด้วย นอกจากนี้ครูอาจสาธิตเพื่อสร้างความสนใจในการเขียนชื่อของเด็ก ครูอาจใช้วิธีพิมพ์ชื่อเด็กในแถบป้ายแล้วให้เด็กนำไปปิดได้ภาพที่เด็กวาด โดยให้เด็กเลือกชื่อของตนเองและครูอาจให้เด็กเขียนชื่อได้ภาพ บางครั้งให้โอกาสเด็กได้อธิบายภาพที่เขียนขึ้นทั้งสองประการนี้ช่วยให้เด็กเขียนได้ในเวลาไม่นาน

เด็กบางคนอาจจะมีความพร้อมที่จะเขียนก่อนที่ครูจะบอกให้พยายาม โดยปกติเด็กต้องการที่จะเขียนตั้งแต่เขายังเล็กๆ ครูจึงไม่ต้องเร่งรัดให้เด็กเขียนมากนัก การหัดเขียนในระยะแรกไม่ต้องให้มีค้ำยุงยากนักควรให้เขียนค้ำยุงๆก่อน เด็กจะค่อยๆ บังคับกล้ามเนื้อมือได้ด้วยตนเอง และจะไม่พบกับความเครียด นอกจากนี้การเตรียมความพร้อมในการเขียนควรทำโดยปล่อยให้ไปไปตามสบายไม่เร่งรัดเกินไป และไม่เป็นการบังคับให้เขียนจะช่วยให้เด็กมีความสามารถในการจับเครื่องเขียนและบังคับทิศทางของเส้นที่เขียนได้ด้วย นอกจากนี้การเล่นดินเหนียว แป้งเหนียว หรือวัสดุที่ทำด้วยพลาสติกจะช่วยให้กล้ามเนื้อที่นิ้วมือและแขนเข้มแข็งขึ้น รวมทั้งการตัดกระดาษปะติดหรือการฝึกการประสานงานของตาและมือก็มีส่วนสำคัญ

เยาวพา เดชะคุปต์ (2525) ได้กล่าวว่าเด็กควรได้รับการเตรียมความพร้อมในการเขียนโดยการใช้นิ้วสวดอุปกรณ์และกิจกรรมต่างๆ ที่เด็กจะได้ฝึกการใช้นิ้วมือ และฝึกการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมือและตา ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการเขียน จากการเล่นดินเหนียว พิมพ์ภาพด้วยนิ้วมือ ใช้นิ้วเขียน สีน้ำ การเล่นบล็อก การทำงานไม้โดยใช้ขว้อนและตะปู การเล่นภาพตัดต่อ การปะภาพ ฯลฯ

ในการฝึกความพร้อมในการเขียนเด็กควรได้รับการฝึกทักษะต่อไปนี้

- 1) การลากเส้น และวาดภาพ
- 2) การรับและส่งข้อความ บัตรเชิญ หรือจดหมาย
- 3) การฝึกคัดหรือเขียนตามคำบอกคนเดียวและทำเป็นกลุ่ม ขณะที่ครูเขียนคำอธิบายภาพ แผนภูมิประสมการณ การเตรียมเขียนบัตรเชิญ การเขียนขอบคุณ การทดลองและการทำแผนภูมิเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง หรือหัวข้ออื่นๆ ที่เด็กสนใจ
- 4) การหัดเขียนชื่อของตัวเอง

ราศี ทองสวัสดิ์ (2527) ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ในการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กปฐมวัยเกี่ยวกับการเขียน ดังนี้

- 1) เพื่อพัฒนาทักษะในการแสดงออกทางความคิดของตน
- 2) เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อละเอียด เช่น นิ้วมือ ให้สามารถจับดินสอดหรือสีเขียนไปในทิศทางที่ต้องการ
- 3) เพื่อพัฒนาประสาทสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา ซึ่งอาจฝึกด้วยเครื่องเล่นที่ต้องเล่นด้วยมือ เช่น การเล่นภาพตัดต่อ การเล่นไม้บล็อก เป็นต้น นอกจากนี้ก็อาจฝึกโดยการให้ทำงานศิลปะ เช่น การปั้น การวาดภาพด้วยสีน้ำ การวาดภาพด้วยสีเทียน ฯลฯ

4) เพื่อพัฒนาการเคลื่อนไหวสายตาจากซ้ายไปขวา ให้ทราบว่าคุณลักษณะของหนังสือไทยจะเริ่มอ่านเขียน จากซ้ายไปขวา ไปบรรทัดเดียวกัน เมื่อจบบรรทัดที่หนึ่งก็จะเลื่อนลงมาเขียนในบรรทัดที่สองต่อไป

5) เพื่อพัฒนาการสังเกตมาคิดหาเหตุผลใช้เป็นประโยชน์ในกิจกรรมศิลปะ

6) เพื่อฝึกกล้ามมือที่จะนำไปสู่การเขียนตัวอักษรที่ถูกต้องตามทิศทางที่ควรฝึก เมื่อเด็กมีความพร้อมดีแล้ว

พูนสุข บุญยสวัสดิ์ (2532) ได้กล่าวว่า เด็กจะเขียนได้ดีเมื่อเขามีความพร้อมที่จะเขียน แต่เด็กมีความพร้อมไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงต้องหาวิธีสร้างเสริม โดยเตรียมเด็กให้พร้อมก่อนเขียน ทั้งตา ภาษาและความจำเพื่อช่วยให้เด็กรับรู้ และรู้สึกสิ่งต่างๆ รู้จักใช้ความสังเกต แยกแยะสิ่งที่มองเห็นได้ รวมทั้งการถ่ายโยงศัพท์ไปใช้ในการพูดและการเขียน อุปกรณ์หรือสื่อที่ใช้ อาจจะเป็นของจริง ของเล่นหรือภาพก็ได้ เช่น ภาพจับคู่ ภาพตัดต่อ ภาพต่อเนื่อง ภาพจัดหมวดหมู่โดมิโนภาพกับภาพ และโดมิโนภาพกับสัญลักษณ์ ซึ่งจะช่วยเตรียมให้เด็กๆ มีความพร้อมด้านต่างๆ ดังนี้

1) ให้ฝึกกวาดสายตาจากซ้ายไปขวา และจากบนลงล่าง เพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการอ่านและเขียนภาษาไทย

2) ให้สนใจและรับรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว เช่น รู้จักคำศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อบุคคล สัตว์ สิ่งของ ผลไม้ ดอกไม้ รับรู้ลักษณะของสิ่งต่างๆ ได้ถูกต้อง เช่น สี รูปร่าง ขนาด ระยะ ตำแหน่ง ทิศทาง น้ำหนัก เนื้อวัตถุ นอกจากนี้ยังรับรู้คุณสมบัติของสิ่งนั้นๆ ด้วย เช่น ลอยน้ำหรือจมน้ำ ลอยไปในอากาศได้หรือไม่ ฯลฯ

3) ให้จำและเรียกชื่อสิ่งต่างๆ ตลอดจนคุณลักษณะต่างๆ ได้ถูกต้อง เช่น บุคคลที่อยู่ใกล้ตัว สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ ของเล่น ผลไม้ ดอกไม้ ต้นไม้ รูปเรขาคณิต ตัวพยัญชนะ

4) ให้จำแนกและเปรียบเทียบความเหมือน ความแตกต่างของสิ่งต่างๆ และสัญลักษณ์ในด้านต่างๆ เช่น สี รูปร่าง ขนาด ตำแหน่ง ทิศทาง น้ำหนัก จำนวน ปริมาณ เนื้อวัตถุ กลิ่น เสียง รส ฯลฯ รวมทั้งจำแนกความเป็นปรกติและผิดปกติของสิ่งต่างๆ ด้วย

5) ให้มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ว่าเป็นสิ่งที่ต้องใช้คู่กัน เป็นพวกเดียวกัน เช่น มีประโยชน์อย่างเดียวกัน ลักษณะรูปร่างคล้ายกัน ความเป็นอยู่คล้ายกัน เป็นแมลงเหมือนกัน ฯลฯ นอกจากนี้ยังให้เห็นความสัมพันธ์ในด้านที่เป็นเหตุเป็นผลกันของสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น วัฏจักรของน้ำ การเกิดของแมลง เจริญเติบโตของต้นไม้ เป็นต้น และยังครอบคลุมไปถึงการให้มองเห็นความสัมพันธ์ของภาพกับสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น ภาพกับตัวพยัญชนะ ภาพกับจำนวนและตัวเลข ฯลฯ

6) ให้ฝึกเรียงลำดับสิ่งต่างๆ รวมทั้งตัวเลขและตัวพยัญชนะ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับขนาด จำนวน ฯลฯ และรวมไปถึงการเรียงลำดับเรื่องราวที่เกิดขึ้นก่อนหลังด้วย

นอกจากนี้กิจกรรมที่ช่วยฝึกความพร้อมด้านกล้ามเนื้อแขน มือ นิ้วมือ และการฝึกความสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาการด้านการเขียนของเด็กมีความพร้อมในการเขียนเร็วยิ่งขึ้น มีหลายวิธีดังนี้

1) ให้เล่นเครื่องเล่นสนามกลางแจ้ง ซึ่งมีชิงช้า ไม้สั่น ไม้กระเดก ราวโต้ ม้าหมุน อุโมงค์ลอดมุด เป็นต้น เด็กจะได้เล่น ปีนปาย ห้อยโหน มุดลอด คลาน วิ่ง กระโดด ทรงตัว เหวี่ยงตัว กลิ้งตัว ม้วนตัว

2) ให้เล่นโยน-รับ เตะ ตบลูกบอล โยน-รับ ห่วงยาง หรือลูกข่าง

3) ให้เล่นขี่จักรยาน และว่ายน้ำ

4) ให้เล่นเกม หรือการละเล่นต่างๆ ที่มีการวิ่ง กระโดด เช่น ไล่จับ ตีจับ ตั้งแต่ถึงชิงหลัก เสือข้ามห้วย และการละเล่นที่ใช้มือ นั่งเล่นอยู่กับที่ เช่น หมากเก็บ อีตัก หมากขุม

5) ให้ใช้ไม้ขีดเขียนเล่นบนดิน ใช้นิ้วมือขีดเขียนเล่นบนทรายและชุดอุโมงค์ ก่อเจดีย์ทราย ใช้ชอล์กขีดเขียนเล่นบนกระดานดำ

6) ให้เล่นกับงานศิลปะ เช่น ให้อวาดภาพระบายสีด้วยสีเทียนหรือสีไม้, ให้อวาดภาพด้วยฟู่กันหรือแปรงทาสีอันเล็กๆ และใช้สีน้ำ สีฝุ่น หรือสีโปสเตอร์, ให้อวาดภาพด้วยนิ้วมือ ด้วยแป้งมันผสมสีหรือโคลน ให้อวาดภาพด้วยกาวน้ำโรยทรายสี หรือโรยขี้เลื่อยไม้ป่นผสมสี หรือกากมะพร้าวป่นผสมสี ให้เขียนภาพด้วยเชือกหรือด้ายหลอด ให้พิมพ์ภาพด้วยเศษวัสดุหรือฟองน้ำ กระดาษขยำ หรือใบไม้ ก้านกล้วย ให้เล่นสีบนกระดาษด้วยการหยดสี เทสี เป่าสี ทับสี ลูกสี ให้ทำงานกระดาษด้วยการฉีก ตัดด้วยกรรไกร ปะเศษกระดาษลงในภาพ ม้วนพับกระดาษประดิษฐ์สิ่งของจากเศษวัสดุ เล่นปั้นแป้งที่ผสมสีใส่อาหาร ดินน้ำมัน ดินเหนียว ปั้นทรายผสมน้ำ

7) ให้เล่นของเล่นที่ใช้มือ นิ้วมือ เช่น เล่นโทรศัพท์ เล่นเปลี่ยนเสื้อผ้าตุ๊กตา รูดซิป ตีกระดาษกลม ผูกเชือกทรงเท้า เล่นใส่ของลงในกรอบหรือช่องที่มีรูคล้ายสิ่งของนั้น เช่น เล่นใส่หมุดลงในช่องกระดาษหมด ใส่รูปทรงลงกล่อง หยอดรูปทรง สวมลูกกลมลงแหงไม้ เล่นร้อยลูกปัด เล่นเย็บผ้าบนแผ่นหนัง ตอกตาไก่ เล่นถักสานด้วยกระดาษเส้นหรือพลาสติกเส้น เล่นต่อไม้บล็อก ต่อเลโก้ เล่นภาพตัดต่อ เล่นกรอกน้ำ เล่นก่อเจดีย์ ชุดอุโมงค์ทราย

8) ให้เล่นเครื่องดนตรีสำหรับเด็ก เช่น เล่นเขย่าลูกแซค ตีกลอง ตีฉาบ ตีฉิ่ง ตีระนาด เป่าปี่ ตีดีเปียนโน ตีดีกรีด้า ฯลฯ เครื่องดนตรีเหล่านี้ทำด้วยวัสดุเหลือใช้ก็ได้

9) ให้ทำท่าประกอบตามเนื้อเพลง คำคล้องจองหรือแสดงท่าเคลื่อนไหวตามจังหวะ เช่น ทำท่ากายบริหาร ทำท่าเคลื่อนไหวเลียนแบบสัตว์ ทำท่าตามจินตนาการ

10) ให้เล่าเรื่อง เล่านิทานโดยใช้หุ่นมือและหุ่นนิ้วมือประกอบ

จากเนื้อหาทั้งหมดเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการเขียนที่กล่าวมาข้างต้นนั้น อาจสรุปได้ว่าการเตรียมความพร้อมในการเขียนเพื่อเป็นการฝึกประสบการณ์พื้นฐานที่จะนำเด็กไปสู่การเรียนภาษาตามระบบของชั้นประถมศึกษาได้ง่ายขึ้น โดยไม่เร่งรัดให้เด็กเขียนเมื่อยังไม่มีความพร้อม แต่ส่งเสริมพัฒนาการเขียนตามวัยและความต้องการของเด็กอย่างค่อยเป็นค่อยไป เด็กมีความพร้อมในการเขียนได้นั้นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายๆ อย่างที่สำคัญคือ กล้ามเนื้อมือ สายตา สมอง ต้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ดังนั้นการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กปฐมวัยในด้านการเขียนนั้นจึงควรเริ่มจากการจัดกิจกรรมที่พัฒนาองค์ประกอบที่ทำให้เกิดการเขียนเช่น การจัดกิจกรรมที่ฝึกการให้กล้ามเนื้อ การฝึกการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงจะทำให้เด็กเกิดความพร้อมขึ้นได้

1.9 แนวทางการส่งเสริมการเขียนสำหรับเด็กปฐมวัย

Morrow (1993) กล่าวว่า แนวทางส่งเสริมพฤติกรรมการเขียนให้กับเด็กปฐมวัยสามารถทำได้ ดังนี้

- 1) ควรจัดสิ่งแวดล้อมให้มีอุปกรณ์ที่หลากหลายสำหรับเด็กได้ฝึกเขียน
- 2) ควรจัดกิจกรรมที่สนุกสนานให้เด็กได้เข้าร่วมเพราะเด็กจะทำผลงานจากประสบการณ์ที่เขาพอใจ
- 3) เด็กจะสังเกตการเขียนของผู้ใหญ่เสมอทั้งขณะทำงานและในเวลาว่าง เพราะฉะนั้นผู้ใหญ่ควรทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก
- 4) เด็กต้องการโอกาสและวัสดุอุปกรณ์ที่จะเขียนด้วยตัวเอง
- 5) บางครั้งเด็กต้องการความช่วยเหลือในการตัดสินใจที่จะเขียน อย่าปล่อยให้เด็กเขียนคนเดียว
- 6) เด็กจะให้ความหมายสิ่งที่เขาเขียนขึ้น เช่น ตัวหนังสือหรือคำ เป็นต้น
- 7) ในการเขียนของเด็กโดยมากมักจะมีความหมายในการสื่อสาร ดังนั้นต้องให้ความสนใจ
- 8) เด็กควรได้รับการสนับสนุนในระยะยาวทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม โดยการให้เขียนบันทึก เขียนการ์ด เขียนบัตรอวยพรในโอกาสต่างๆ เขียนคำ เขียนสัญลักษณ์ เขียนประกาศ เขียนเรื่องราวและเขียนหนังสือ เป็นต้น
- 9) ควรอ่านเรื่องราวที่หลากหลายให้เด็กฟัง เพราะอาจเป็นการจุดประกายความคิดของเด็ก

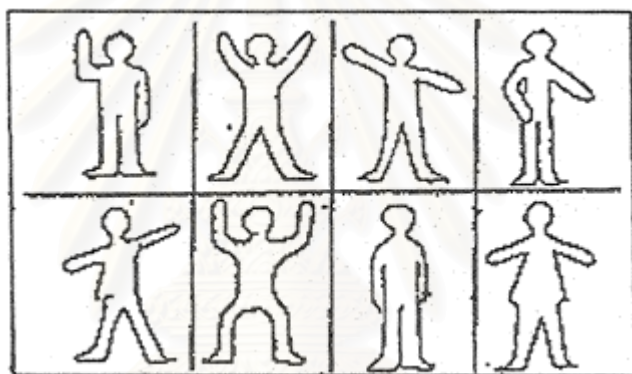
10) ควรหาโอกาสที่เหมาะสมในการสอนเด็กเขียน

11) ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เขียนคำจากต้นแบบ

นิตยา ประพตติกิจ (2539) ได้กล่าวถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมการเขียน ดังต่อไปนี้

1) การฝึกใช้กล้ามเนื้อเล็ก (Small Muscles) ได้แก่ การเล่นเกมบนแผ่นบอร์ด การตัด การต่อภาพ การร้อยลูกปัด การผูกเชือก การวาดขีด การวาดและระบายสี

2) การฝึกเคลื่อนไหวโดยใช้ส่วนของร่างกาย จะช่วยให้เด็กสังเกต ได้รู้สึก และเข้าใจคำว่า “สูง” “ต่ำ” และทิศทาง รู้จักรูปร่างและเส้น และการหมุนแขนเป็นวงกลม การยกขาขึ้นตรงหรือครุอาจให้เด็กเลียนแบบท่าทางตามรูปที่ครูชูให้ดูบัตรควรมีขนาดใหญ่พอสมควร และมีท่าทางดังภาพประกอบที่ 36

ภาพประกอบ 36 บัตรร่างรูปคนเพื่อให้เด็กเลียนแบบท่าทาง

3) การฝึกความเข้าใจเรื่อง “ซ้าย-ขวา” โดยครูบอกให้เด็กใช้อวัยวะส่วนใด ส่วนหนึ่งเคลื่อนไหว การผูกริบบิ้นหรือลูกกระดิ่งที่ข้อเท้าหรือมือของเด็ก

4) การเล่นเกมที่อาศัยการใช้นิ้วมือ เช่น การตบลิ้นกลพลาสติกขนาดเล็กและขนาดกลาง การใช้แผ่นกระดาษแม่เหล็ก

5) การเล่นเกม เช่น เกมปฏิบัติตามคำสั่ง การเล่นเกมที่ต้องอาศัยนิ้วมือ

6) การฝึกเรียงตัวพยัญชนะ ครูแจกซองให้เด็กแต่ละคนเพื่อประสมตัวอักษรตามชื่อของตนเอง หรือแจกตัวเลขให้เรียงก็ได้ ถ้าโรงเรียนมีกระดานและตัวอักษรแม่เหล็กก็สามารถใช้ตัวอักษรหรือตัวเลขเรียงบนกระดานนี้ได้ นอกจากนี้ครูอาจใช้ตัวอักษรที่ทำด้วยไม้พลาสติก หรือกระดาษแข็ง เพื่อให้นักเรียนลากเส้นตามแบบ

7) การเรียงสิ่งของ ครูจัดสิ่งของให้เรียงจากซ้ายไปขวา หรือจากบนลงล่างและเรียกเด็กให้ชี้ พร้อมทั้งบอกชื่อสิ่งของนั้นตามลำดับที่วาง

8) การวาดภาพ

- 8.1) ควรให้เด็กวาดภาพให้เสร็จ อย่างน้อยสักส่วนหนึ่งก็ยิ่งดี
- 8.2) ให้เด็กลากเส้นตามรอยประ
- 8.3) ให้เด็กเขียนในอากาศ หรือใช้นิ้วจุ่มน้ำแล้วเขียนบนพื้นซีเมนต์
- 8.4) ให้ลากเส้นต่อภาพให้สมบูรณ์
- 8.5) การโยงเส้นจับคู่ เช่น ระหว่างแม่กับลูก (ของสัตว์ชนิดต่างๆ)

รองทำแบบต่างๆ

9) การติดป้ายชื่อ นอกจากเด็กมีป้ายชื่อติดเสื้อแล้ว ครูควรจัดทำป้ายชื่อนักเรียนเพื่อให้นักเรียนหยิบไปแขวนบนแผ่นกระดาษ ซึ่งครูเขียนชื่อศูนย์การเรียนต่างๆ ไว้ เด็กจะต้อง ตัดสินใจก่อนว่าจะเลือกเล่นศูนย์ใด แล้วจึงนำป้ายชื่อตนไปแขวนหรือถ้ามีป้าย “อาสาสมัครใน วันนี้” ก็ให้เด็กนำไปแขวนด้วย

10) ศิลปะ เช่น ให้เด็กละเลงสีแล้วใช้นิ้วเขียน (Finger Painting) ลงบนสีเขียวๆ น้ํานํ้าหรือเขียนบนทราย การปะเศษกระดาษเป็นรูปต่างๆ เป็นตัวอักษร การขยำกระดาษ การสานกระดาษหรือไหมพรมเส้นโตๆ ก็ได้

นิตยา ประพตติกิจ กล่าวเสริมว่า ครูควรเขียนชื่อเด็กลงบนมุมซ้ายของแผ่นงานศิลปะ และเขียนที่ข้างของของเด็ก เช่น ตู้เก็บของ สมุด ฯลฯ เพื่อให้เด็กเรียนรู้ลักษณะอักษรว่าแบบนี้หมายถึงชื่อของตน ครูควรนั่งข้างๆ เด็กและเขียนอย่างสวยงามและประณีต เพื่อเป็นแบบอย่างแก่เด็ก ไม่ควรนั่งตรงข้ามกับเด็กหรือนั่งเฉียงๆ เพราะเมื่อเด็กมองไปจะเห็นตัวอักษรในอีกรูปแบบหนึ่ง เด็กๆ มีความภูมิใจที่เห็นผลงานของตนเองต้องการเห็นชื่อของตนเองปรากฏอยู่บนสิ่งนั้น ถ้าเด็กยังเล็กและเขียนชื่อตนเองไม่ได้ ครูควรเขียนให้และเขียนอย่างสวยงามด้วย ส่วนผู้ปกครองควรมีทัศนคติที่ดีต่อการเขียนของลูกไม่ว่าจะขยุกขยิกหรือไม่ก็ตาม เพราะนั่นคือพื้นฐานขั้นต้นของการเรียน จัดหากระดาษ ดินสอ ไว้ให้ลูกพร้อมเสมอ ให้ลูกวาดภาพพ่อแม่เขียนคำบรรยายตามคำบอกเล่าของ ช่วยเหลือเมื่อลูกต้องการเขียนจดหมายขึ้นชมลูกเมื่อลูกต้องการขีดเขียน เขียนชื่อลูก หรือคำอื่นๆ ที่ลูกสนใจให้ลูกได้เห็น เป็นต้น

Petersen (1996) กล่าวว่า ครูควรเชิญชวนให้เด็กเขียน มากกว่าที่จะยื่นมือเข้าไปช่วยเขียน และควรจัดอุปกรณ์การเขียนให้เด็กสามารถหยิบใช้ได้ง่าย เช่น ในศูนย์การเรียนควรเป็นศูนย์ที่มีชั้นวางหนังสือ มีกระดาษหลากหลายชนิดทั้งมีเส้นและไม่มีเส้นให้เด็กเลือกใช้ จัดเตรียมกรรไกร ปากกา ดินสอ และสีดินสอ อาจเตรียมซองจดหมาย การ์ด บัตรเชิญที่ใช้แล้วและพจนานุกรมวางไว้ที่ชั้นหนังสือด้วย พื้นที่ที่ใช้เขียนควรเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถที่จะพูดคุยและทำงานได้ มิโตะ๊ะ แก้วอี้สำหรับนั่งเขียนเหมาะสมและพอเพียงกับเด็ก ครูอาจอ่านเรื่องให้เด็กฟัง เพราะประสบการณ์ที่เด็กได้ฟังเด็กสามารถนำมาเขียนได้

Brewer (1995) กล่าวถึงบทบาทครูในการส่งเสริมการเขียนว่า ครูจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยภาษาเขียน เช่น หนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์รายวัน ป้ายจราจร ตัวหนังสือบนโทรทัศน์ ฉลากสิ่งของ เครื่องใช้ ครูควรกระตุ้นให้เด็กมีความกล้าเสี่ยง กล้าที่จะเขียน ครูไม่ควรให้เกรดเด็กในการฝึกเขียน ทั้งครูและผู้ปกครองควรให้กำลังใจเด็กที่จะคือแบบการเขียนของตนเองขึ้น และเน้นความสำคัญของความหมายมากกว่าความถูกต้อง

พูนสุข บุญยสวัสดิ์ (2532) กล่าวว่า ครูควรจัดห้องให้เด็กฝึกเขียนอยู่ในทำเลที่เงียบสงบไม่มีเสียงอึกทึก หรือผู้คนพลุกพล่าน มีแสงสว่างพอเพียงไม่จ้าจนเกินไปและควรให้แสงสว่างเข้าทางซ้ายมือของเด็กหรือจากทางด้านบนมิใช่ส่องทางด้านขวาหรือตรงหน้าของเด็ก เพราะจะทำให้เกิดเงามืดบังการเขียนของเด็ก แต่ถ้าเด็กถนัดมือซ้ายควรให้แสงสว่างเข้าทางขวามือ

บุษบง ต้นติวงศ์ (2535) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียนว่า การเขียนคือการสื่อความหมาย เด็กจะสนใจการเขียนเมื่อเขาเคยเห็นผู้ใหญ่เขียนและเข้าใจว่าการเขียนคือการสื่อความหมายได้อีกวิธีหนึ่งนอกจากการพูด การทำท่าทาง การวาดภาพ เด็กจะชอบเขียนสิ่งที่มีความหมายสำหรับเขา หน้าที่ของครูคือช่วยในสิ่งที่เขาทำเองไม่ได้จริงๆ และเปิดโอกาสให้เขาทำสิ่งที่เขาทำได้แล้ว เช่น การเป็นเจ้าของความคิดว่าต้องการจะเขียนอะไร กิจกรรมที่จัดการส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียน จึงควรให้เด็กได้รับประโยชน์และช่วยให้เด็กรู้ว่าคุณสมบัติสามารถบันทึกไว้ด้วยข้อความได้ เช่น วาดภาพและขีดเขียนตัวอักษรเพื่อสื่อความหมาย ทำกิจกรรมบอกให้ครูบันทึกเพื่อให้เด็กสามารถสื่อความคิดให้ครูเขียนได้ กิจกรรมประกาศข่าวโดยการเขียนบอกข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้เด็กรับทราบข่าวสารที่ครูแจ้ง เป็นต้น

นอกจากนี้ นิตยา ประพฤติกิจ (2536) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการเขียนไว้ดังนี้

การเขียนเป็นเรื่องที่ยากสำหรับเด็กๆ เพราะเด็กอนุบาลอยู่ในขั้นถือเอาตนเองเป็นสำคัญ (Egocentric Stage) การแสดงออกทางด้านความคิดหรือการเข้าใจความคิดของผู้อื่นเป็นไปได้ยาก เขาคิดเพียงแต่ว่าผู้อื่นจะต้องเห็นเหมือนกับที่เขาคิด ดังนั้นเราจึงเห็นบ่อยๆ ว่าเด็กวัยนี้มักจะวาดหรือขีดเขียนง่าย ๆ และไม่มีความสัมพันธ์กับเขียนแบบมีทักษะทางภาษา ยังเป็นเรื่องยากสำหรับเด็ก เพราะเด็กยังไม่เข้าใจเนื่องการลำดับค่าเข้าประโยค การสะกด หรือการใช้คำพูดแบบบรรยาย ดังนั้นครูควรมีวิธีการส่งเสริมการเขียนดังนี้

การสร้างประสบการณ์การเขียนขั้นต้นควรเริ่มด้วยการใช้สีเขียนแท่งโตๆ กับดินสอกระดาษแผ่นใหญ่ๆ สร้างความสนใจและแรงจูงใจที่จะให้เด็กอยากเขียน คือ การส่งเสริมแค่เพียงจัดหาวัสดุดังกล่าวให้พร้อมและถึงมือทุกเมื่อเท่านั้น

ครูควรเขียนชื่อเด็กลงบนมุมซ้ายของแผ่นงานศิลปะ และเขียนที่ซ้ำของของเด็ก เช่น ตู๊เก็บของ สมุด ฯลฯ เพื่อให้เด็กเรียนรู้ว่าลักษณะอักษรแบบนี้หมายถึงชื่อของตน

ครูควรนั่งข้างๆ เด็กและเขียนอย่างสวยงามและประณีต เพื่อเป็นแบบอย่างกับเด็ก ครูไม่ควรนั่งตรงข้ามกับเด็กหรือนั่งเฉยๆ เพราะเมื่อเด็กมองไปจะเป็นตัวอักษรในอีกรูปแบบหนึ่ง เด็กๆ มีความภูมิใจที่เห็นผลงานของตนและต้องการเห็นชื่อตนเองปรากฏอยู่บนสิ่งนั้น หรือถ้าเด็กยังเล็กและเขียนชื่อตัวเองไม่ได้ ครูควรเขียนให้และเขียนอย่างสวยงามด้วย

การเขียนมิได้เป็นหลักสูตรบังคับสำหรับเด็กอนุบาล แต่ครูอนุบาลจะต้องส่งเสริมให้เด็กเขียนเมื่อเด็กคนนั้นปรารถนาจะเขียน ดังนั้นครูจะต้องคำนึงถึงความต้องการของเด็กแต่ละคน

เมื่อเด็กอายุ 5 ขวบ แล้วควรได้รับการฝึกฝนด้านการเขียน มีเด็กเป็นจำนวนมากที่จดจำตัวอักษรได้ก่อนที่จะรู้ความหมาย ผู้ปกครองเด็กบางคนถือว่าการท่องจำตัวอักษรได้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็กเล็ก แต่จริงๆ แล้วมันมีคุณค่าน้อยมากสำหรับตัวเด็ก

จากที่นักการศึกษากล่าวสรุปได้ว่า แนวทางส่งเสริมพฤติกรรมการเขียนให้แก่เด็กปฐมวัย ทั้งครูและผู้ปกครองต้องร่วมมือกันในการจัดสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กให้ประกอบไปด้วยอุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเขียนอย่างหลากหลาย ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ควรคำนึงถึงการบูรณาการทักษะการเขียนเข้าด้วย เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงในสิ่งแวดล้อมที่มีความหมาย ครูควรจัดให้เด็กมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นได้มีโอกาสสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง เพื่อพัฒนาเด็กให้มีคุณสมบัติของการเป็นผู้ส่งสาร และรับสารอย่างมีประสิทธิภาพ ควรเป็นตัวอย่างการเขียนที่ดีให้กับเด็ก ให้แรงเสริมทางบวก พุดคุยซักถามถึงสิ่งที่เด็กเขียน ตอบคำถามเมื่อเด็กสงสัยและประการสำคัญ ควรเป็นนักสังเกตที่ดีว่าเด็กสนใจอะไรเพื่อที่จะเชิญชวนให้เด็กเขียนเกี่ยวกับสิ่งนั้น

1.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียนของเด็กปฐมวัย

มีงานวิจัยของต่างประเทศหลายฉบับสนับสนุนการจัดประสบการณ์ด้านการเขียนของเด็กปฐมวัย

Mulhall (1992) ได้เขียนบทความสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเขียนบันทึกของเด็กอนุบาลว่า แม้ว่าจะดูว่าเป็นงานที่หนัก แต่ก็เป็กิจกรรมที่ได้ผลมากทั้งครูและเด็ก เพราะเป็นการสอนให้เด็กเห็นถึงความสำคัญของการเขียน และถือเป็นประโยชน์ตรงของการสอนการเขียนบันทึกให้กับเด็กด้วย

เฟนนาซี Fennacy (1988) ได้ศึกษาวิธีการสอนและวิธีการรู้หนังสือในห้องเรียนอนุบาล 2 แบบ คือ ห้องแรกใช้หลักสูตรโดยใช้แบบฝึกหัดที่เน้นเด็กด้านพยัญชนะ เสียงและคำ

ห้องที่ 2 มีการใช้หลักสูตรตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ โดยปฏิบัติกับเด็กเหมือนเด็กเป็นผู้อ่านและนักเขียน ผลการวิจัยพบว่าเด็กในห้องที่สอนภาษาแบบธรรมชาติ โดยปฏิบัติกับเด็กเหมือนเด็กเป็นผู้อ่านและนักเขียน ผลการวิจัยพบว่าเด็กในห้องที่สอนภาษาแบบธรรมชาติมีความรู้ด้านการอ่านเขียนเพิ่มขึ้นมาก เต็มใจที่จะเขียนโดยไม่ต้องให้ผู้ใหญ่ช่วยเหลือ มีการปรับปรุงและเรียบเรียงระหว่างเขียนบ่อย

สำหรับงานวิจัยในประเทศไทย ھرรษา นิลวิเชียร และพรรณรัตน์ เ่งธรรมชาติ (2534) ได้ศึกษาลักษณะการเขียนที่ปรากฏในเด็กเล็ก โดยการเก็บตัวอย่างการเขียนของเด็กนักเรียนชั้นอนุบาล 1 และอนุบาล 2 โรงเรียนอนุบาลปัตตานี และโรงเรียนเทศบาล 4 อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ในปีการศึกษา 2534 จำนวน 193 คน โดยเก็บข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม 2534 ผลการวิจัยพบว่าเด็กมีความเข้าใจกฎของการเขียนต่างๆ เด็กเข้าใจว่าการเขียนแตกต่างจากการวาดภาพ การเขียนของเด็กนั้นไม่ได้เป็นการเขียนที่เกิดขึ้นจากการลอกเลียนแบบถึงแม้ว่าเด็กจะเห็นแบบอย่างการเขียนของผู้ใหญ่ แต่เด็กจะสร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาเอง เด็กจะสร้างความรู้ในการเขียนด้วยตัวเองโดยไม่ได้ลอกแบบทุกสิ่งทุกอย่างที่เหมือนการเขียนที่ถูกต้องของผู้ใหญ่

อริยพร (2542) ศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงขั้นพัฒนาการการเขียนของเด็กปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมการฝึกเขียนแบบปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาการเขียนของเด็กปฐมวัยในแต่ละช่วงระยะเวลาของการจัดกิจกรรมการฝึกการเขียนแบบปฏิบัติการ มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงขั้นพัฒนาการเขียนสูงขึ้น โดยในระยะเวลาสัปดาห์ที่ 1-2 มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงขั้นพัฒนาการเขียนเพิ่มขึ้นเล็กน้อย แต่ยังไม่ชัดเจน ระยะเวลาสัปดาห์ที่ 3-9 มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงขั้นพัฒนาการเขียนเพิ่มขึ้นชัดเจนมาก โดยมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่สูงขึ้นมากกว่า 2.00 คะแนน

นฤมล เนียมหอม (2545) ได้ศึกษาพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาแบบธรรมชาติ การศึกษาครั้งนี้มีการใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอนุบาลชั้นปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองกระทุ่ม จำนวน 10 คน ซึ่งได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาแบบธรรมชาติ ระยะเวลาในการทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 60 นาที ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาแบบธรรมชาติมีพัฒนาการด้านการเขียนสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาแบบธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .02

ภาวิณี แสนทวีสุข ได้ศึกษาการพัฒนาชุดการจัดประสบการณ์การเขียนร่วมกันตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติสำหรับเด็กอนุบาล การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและ

หาประสิทธิภาพชุดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ สำหรับเด็กอนุบาล ประชากร ประกอบด้วย นักเรียนอายุ 5-6 ปี จำนวน 32 คน จากโรงเรียนเกษมพิทยาแผนกอนุบาล แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม 16 คน กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนด้านการสร้างสัญลักษณ์ภาษาเขียน ทิศทางในการเขียน วิธีถ่ายทอดความหมายของสัญลักษณ์ ภาษาเขียน และความซับซ้อนความหมายสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษา

2.1 ประวัติความเป็นมาของการศึกษาโฮสโคป

มูลนิธิโฮสโคป จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1960 ภายใต้การนำของ ดร.เดวิด ไวคาร์ท ประธานมูลนิธิวิจัยการศึกษาโฮสโคป เป็นผู้ริเริ่มและร่วมกับคณะวิชาการและนักวิจัย อาทิ แมรี โฮเมน และ ดร.แลรี ซีไวฮาร์ต ร่วมกันพัฒนาขึ้นจากโครงการ Perry Preschool Project ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการ Head Start ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสให้มีการศึกษาที่เหมาะสมและประสบความสำเร็จในชีวิต โดยมูลนิธิวิจัยการศึกษาโฮสโคปได้ศึกษาเปรียบเทียบเด็ก 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ได้รับการสอนจากครูโดยตรง กลุ่มเนอร์สเซอรีแบบดั้งเดิม และกลุ่มที่ได้รับการประสบการณ์โปรแกรมโฮสโคป จากการศึกษาติดตามเด็กเหล่านี้ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอายุ 29 ปี พบว่า กลุ่มที่เรียนด้วยโปรแกรมโฮสโคปมีปัญหาพฤติกรรมทางสังคม-อารมณ์ เช่น การถูกจับข้อหาลักขโมย ทำร้ายผู้อื่น บกพร่องทางอารมณ์ และล้มเหลวในชีวิตน้อยกว่าอีก 2 กลุ่ม ดังนั้นโปรแกรมโฮสโคปจึงพิสูจน์ได้ว่าช่วยป้องกันอาชญากรรมเพิ่มพูนความสำเร็จทางการศึกษา และผลผลิตตลอดชีวิต (พัชรี ผลโยธิน และคณะ, 2543)

จากนั้นมา การศึกษาแบบโฮสโคปถูกนำมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาปฐมวัยอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและในประเทศอื่นๆ นอกจากนี้มูลนิธิวิจัยการศึกษาโฮสโคปได้พัฒนาระบบการฝึกอบรมบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ เรียนรู้ได้ง่าย เผยแพร่ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา ครูจำนวนมากกว่า 33,000 คน ได้รับการฝึกอบรมในเรื่องโฮสโคป และจากการสำรวจสมาชิกมากกว่า 200,000 คนของสมาคมการศึกษาปฐมวัยแห่งชาติ พบว่า ร้อยละ 28 ของสมาชิกได้รับการฝึกอบรมในเรื่องโฮสโคป และร้อยละ 44 ใช้โปรแกรมโฮสโคปในบางบริบทด้วย (Schweinhart, 1997)

2.2 ความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับเด็ก

แนวคิดทางการศึกษาไฮสโคป มีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับเด็กตามทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสติปัญญา (Cognitive Theory) ของ Piaget และทฤษฎีของ Erikson ในเรื่อง การให้โอกาสเด็กเป็นผู้เริ่มการเล่นหรือกิจกรรมต่างๆ อย่างอิสระ รวมทั้งความเชื่อในเรื่องปฏิสัมพันธ์และการใช้ภาษาของ Vygotsky ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พัฒนาการทางด้านสติปัญญาและความคิดแบ่งออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นพัฒนาการด้านประสาทสัมผัส แรกเกิด - 2 ปีแรกของชีวิต ความคิดของเด็กแสดงออกโดยการกระทำเด็กเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโดยการกระทำ และการกระทำจะเกิดจากการรับรู้ โดยผ่านทางอวัยวะรับสัมผัส โดยตรงระยะนี้เด็กยังไม่สามารถพูดและใช้ภาษา หรือสัญลักษณ์ต่างๆ ได้

การกระทำครั้งแรกจะเป็นไปโดยบังเอิญต่อไปจะเป็นการกระทำที่มีการวางแผนและเป็นไปตามประสบการณ์ของตน ระยะนี้ถ้าเด็กได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นและสนับสนุนให้ได้ใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ แล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดของเด็ก

2. ขั้นเตรียมสำหรับความคิดที่มีเหตุผล ในระยะ 2 ปีแรกถึง 7 ปี คือช่วงวัยอนุบาลทางความรู้ความเข้าใจและความหมายของสัญลักษณ์ได้สามารถใช้ภาษาบอกชื่อสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันได้ เห็นได้จากการใช้ภาษาพูด การเล่นสมมติ การเล่าความฝัน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าเด็กสามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจเหตุการณ์ที่ไม่ได้ปรากฏตรงหน้าได้ ความคิดของเด็กวัยนี้จะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (egocentric)

3. ขั้นการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรม ในระยะ 7 ปี ถึง 11 ปี เป็นระยะที่เด็กเริ่มเรียนในชั้นประถม เด็กเริ่มสามารถจะใช้สมองคิดอย่างมีเหตุผลเริ่มรู้จักแก้ปัญหา สามารถเข้าใจเกี่ยวกับความคงที่ของวัตถุแม้ว่าจะเปลี่ยนรูปร่างหรือเปลี่ยนที่วางไปแล้วก็ตาม

การคิดแก้ปัญหาต้องอาศัยเหตุผลที่เป็นรูปธรรม ความคิดของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับ การรับรู้ (Perceptual) การแก้ปัญหาต้องอาศัยเหตุผลที่แท้จริง (Pre-logical)

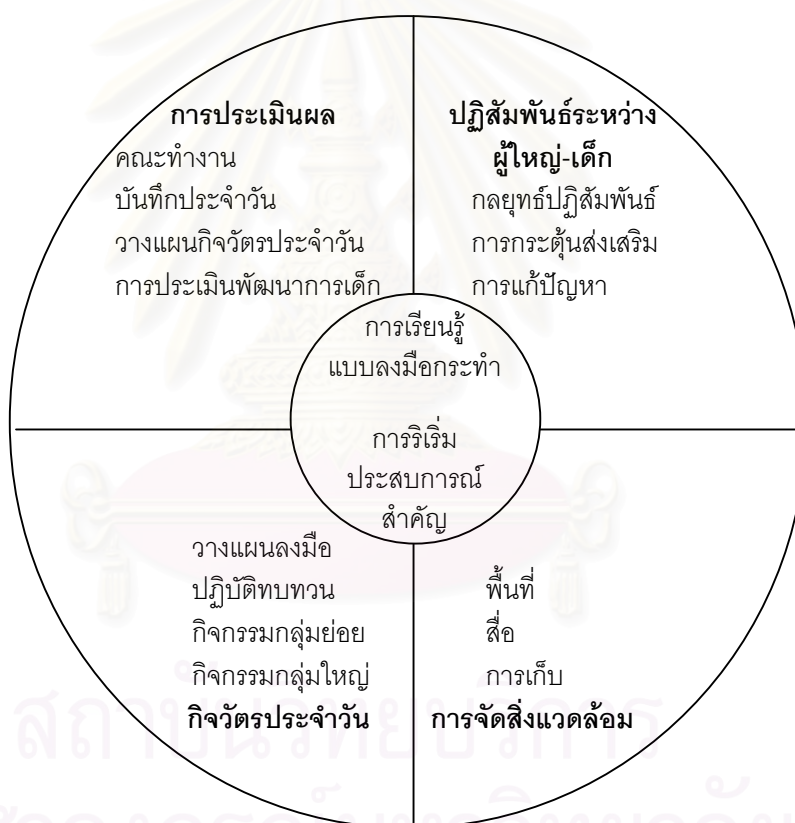
4. ขั้นการคิดอย่างมีเหตุผล อายุ 12 ปีขึ้นไป เด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นและเป็นผู้ใหญ่ จึงเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมได้ดี ความคิดต่างๆ เป็นแบบแผนขึ้นการแก้ปัญหา รู้จัดใช้เหตุผลโดยพิจารณาจากเนื้อหาที่เกี่ยวข้องมาอธิบาย (Cause-Effect Relationships)

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการสติปัญญาจะเกี่ยวข้องทั้งวุฒิภาวะทางร่างกายและการเรียนรู้ พัฒนาการในระยะประสาทสัมผัส (Sensory motor) เด็กจะต้องมีวุฒิภาวะทางร่างกาย

ส่วนพัฒนาการขั้นอื่นๆ จะต้องอาศัยการเรียนรู้มากขึ้น การจัดการสิ่งแวดล้อมหรือโอกาสให้เด็กได้พัฒนาสติปัญญาและความคิดเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมาก

2.3 หลักการในการจัดการศึกษา

การศึกษาแบบไฮสโคปเน้นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำผ่านมุมเล่นที่หลากหลาย ด้วยสื่อและกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และการแก้ปัญหาอย่างกระตือรือร้น ประสบการณ์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติและเชิงสร้างสรรค์ เป็นพื้นฐานของหลักสูตรไฮสโคป หลักการของไฮสโคปสามารถสรุปเป็นแผนภูมิภาพ “วงล้อแห่งการเรียนรู้” (High/Scope Wheel of Learning) ดังนี้ (Hohmann and Weikart, 1995)

การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (Active Learning)

หลักการที่สำคัญของไฮสโคปในระดับปฐมวัย คือ การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็ก การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ หมายถึง การเรียนรู้ซึ่งเด็กได้จัดกระทำกับวัตถุได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล ความคิด และเหตุการณ์ จนกระทั่งสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (พัชรี ผลโยธิน และคณะ, 2543) ทั้งนี้องค์ประกอบหลักของการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ได้แก่

1. การเลือกและตัดสินใจ เด็กจะเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมจากความสนใจและความตั้งใจของตนเอง เด็กเป็นผู้เลือกวัสดุอุปกรณ์ และตัดสินใจว่าจะใช้วัสดุอุปกรณ์นั้นอย่างไร การที่เด็กมีโอกาสเลือกและตัดสินใจทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้ใหญ่

2. สื่อ ในห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำจะมีเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เพียงพอ และเหมาะสมกับระดับอายุของเด็ก เด็กต้องมีโอกาสและมีเวลาเพียงพอที่จะเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างอิสระ เมื่อเด็กใช้เครื่องมือหรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เด็กจะมีโอกาสเชื่อมโยงการกระทำต่างๆ และมีโอกาสในการแก้ปัญหามากขึ้น

3. การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสทั้ง 5 การให้เด็กได้สำรวจและจัดกระทำกับวัตถุโดยตรงทำให้เด็กรู้จักวัตถุ และเรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์หลังจากที่เด็กคุ้นเคยกับวัตถุแล้ว

4. ภาษาจากเด็ก ในห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำเด็กมักจะเล่าว่าตนกำลังทำอะไร หรือทำอะไรไปแล้วในแต่ละวัน เมื่อเด็กมีอิสระในการใช้ภาษาเด็กจะเรียนรู้วิธีการพูดที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น

5. การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ในห้องเรียนการเรียนรู้แบบลงมือกระทำต้องสร้างความสัมพันธ์กับเด็ก สังเกตค้นหาความตั้งใจ ความสนใจของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กคิดและทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง

นอกจากองค์ประกอบหลักของการเรียนรู้แบบไฮสโคปดังที่กล่าวมาแล้วประสบการณ์สำคัญถือเป็นกุญแจที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้ของเด็ก ประสบการณ์สำคัญเป็นส่วนหนึ่งของความรู้ที่เด็กต้องหามาโดยการปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ คน และเหตุการณ์สำคัญต่างๆ อย่างหลากหลาย ประสบการณ์สำคัญเป็นกรอบความคิดให้กับผู้ใหญ่ในการเข้าใจการเรียนรู้ของเด็ก สามารถวางแผนการคิดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมและประเมินพัฒนาการของเด็กอย่างเหมาะสม ซึ่งประสบการณ์สำคัญในโปรแกรมไฮสโคปประกอบด้วย

ประสบการณ์สำคัญในโปรแกรมไฮสโคป

1. การนำเสนออย่างสร้างสรรค์
 - 1.1 การรู้จักสิ่งต่างๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรส และดมกลิ่น
 - 1.2 การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่างๆ
 - 1.3 การเชื่อมโยงแบบจำลอง รูปภาพ และภาพถ่ายกับของจริงหรือสถานที่

จริงๆ

- 1.4 การสร้างแบบจำลองต่างๆ ด้วยการปั้น การต่อบล็อก และการใช้วัสดุอื่นๆ
- 1.5 การเล่นบทบาทสมมติ
- 1.6 การวาดภาพและระบายสีอิสระ
2. ภาษาและการรู้หนังสือ
 - 2.1 การเล่าประสบการณ์ของตนเองให้ผู้อื่นฟัง
 - 2.2 การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ
 - 2.3 สนุกกับการใช้ภาษา ได้แก่ ฟังนิทาน กลอน หรือแต่งเรื่อง/คำคล้องจอง
 - 2.4 สนุกกับการเขียนด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การวาด การขีดเขียน เขียนคล้ายตัวหนังสือ คิดสะกดคำเพื่อการเขียน
 - 2.5 สนุกกับการอ่านหลายรูปแบบ เช่น อ่านนิทาน ป้ายหรือสัญลักษณ์ต่างๆ
 - 2.6 การเขียนบันทึกเรื่องราวตามคำบอกของเด็ก
3. การริเริ่ม และความสัมพันธ์ทางสังคม
 - 3.1 การเลือก วางแผน และตัดสินใจ
 - 3.2 การแก้ปัญหาในการเล่น
 - 3.3 การดูแลเอาใจใส่ความต้องการของตนเองหรือคนอื่น
 - 3.4 การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด
 - 3.5 การรับรู้ที่ไวต่อความรู้สึก ความสนใจ และความต้องการของผู้อื่น
 - 3.6 การสร้างความสัมพันธ์กับเด็กและผู้ใหญ่
 - 3.7 การริเริ่มและมีประสบการณ์ในการเล่นแบบร่วมมือ
 - 3.8 การมีประสบการณ์เรื่องข้อขัดแย้งต่างๆ (social conflict)
4. การเคลื่อนไหว
 - 4.1 การเคลื่อนไหวร่างกายอยู่กับที่
 - 4.2 การเคลื่อนที่ไปมา
 - 4.3 การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุอุปกรณ์
 - 4.4 การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านการเคลื่อนไหว
 - 4.5 การเคลื่อนไหวตามคำบรรยาย
 - 4.6 การแสดงท่าทางตามคำบอกในการเล่นเคลื่อนไหว
 - 4.7 การรับรู้และแสดงความรู้สึกด้วยการเคลื่อนไหวกับจังหวะ
 - 4.8 การเคลื่อนไหวเป็นลำดับตามจังหวะง่ายๆ

5. ดนตรี
 - 5.1 การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี
 - 5.2 การสำรวจและระบุเสียงที่ได้ยิน
 - 5.3 การมีปฏิกิริยาต่อเสียงเพลง
 - 5.4 การสร้างทำนองเพลง
 - 5.5 การร้องเพลง
 - 5.6 การเล่นเครื่องดนตรีง่ายๆ
6. การจำแนก
 - 6.1 การสำรวจและอธิบายความเหมือน ความต่าง และคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ
 - 6.2 การแบ่งแยกและอธิบายรูปร่าง
 - 6.3 การแยกประเภทและจับคู่
 - 6.4 การอธิบายสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย
 - 6.5 การรู้จักคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ มากกว่า 1 คุณสมบัติ
 - 6.6 การแบ่งแยกระหว่างบางส่วนกับทั้งหมด
 - 6.7 การอธิบายลักษณะสิ่งที่ไม่ได้อยู่ให้เห็นหรือจัดได้ว่าสิ่งนั้นไม่ได้อยู่ในพวกใด
7. การเรียงลำดับ
 - 7.1 การเปรียบเทียบคุณสมบัติ (ยาวกว่า/สั้นกว่า ใหญ่กว่า/เล็กกว่า)
 - 7.2 การเรียงลำดับสิ่งต่างๆ และการอธิบายความสัมพันธ์ (ใหญ่/ใหญ่กว่า/ใหญ่ที่สุด แดง/น้ำเงิน/แดง/น้ำเงิน)
 - 7.3 การจับคู่สิ่งที่เหมาะสมกันด้วยการลองผิดลองถูก (ถ้วยขนาดเล็กกับจานรองขนาดเล็ก ถ้วยขนาดกลางกับจานรองขนาดกลาง ถ้วยขนาดใหญ่กับจานรองขนาดใหญ่)
8. จำนวน
 - 8.1 การเปรียบเทียบจำนวน 2 จำนวน ว่ามากกว่า น้อยกว่า หรือเท่ากัน
 - 8.2 การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง
 - 8.3 การนับปากเปล่า
9. พื้นที่
 - 9.1 การบรรจุและการเทออก
 - 9.2 การต่อเข้าด้วยกันและการแยกออก

- 9.3 การเปลี่ยนแปลงรูปร่าง และการจัดสิ่งต่างๆ
- 9.4 การสังเกตผู้คน สถานที่ และสิ่งของจากมุมมองที่แตกต่างกัน
- 9.5 การมีประสบการณ์และการอธิบายตำแหน่ง ทิศทางและระยะทาง
- 9.6 การสื่อความหมายเรื่องมิติด้วยภาพวาด รูปภาพ และภาพถ่าย

10. เวลา

- 10.1 การเริ่มและการหยุดการกระทำโดยใช้สัญญาณ
- 10.2 การมีประสบการณ์และการอธิบายอัตราการเคลื่อนไหว
- 10.3 การมีประสบการณ์และการเปรียบเทียบช่วงเวลาต่างๆ
- 10.4 การคาดการณ์ การจำ และการอธิบายลำดับเหตุการณ์

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก (Adult-Child Interaction)

การเรียนรู้แบบลงมือกระทำนั้นจะประสบความสำเร็จได้ เมื่อผู้ใหญ่และเด็กมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไฮสโคปจึงเน้นให้ผู้ใหญ่สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและปลอดภัยให้แก่เด็ก การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็กนั้นเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับเด็ก ซึ่งในโปรแกรมไฮสโคปได้เสนอกลยุทธ์ในการสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก

กลยุทธ์ในการสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้

1. ผู้ใหญ่ให้โอกาสเด็กแสดงความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติ มีส่วนร่วมกับเด็ก เปิดใจรับฟังความคิดเห็น รับรู้ความรู้สึก และความต้องการของเด็ก และเรียนรู้จากเด็ก
2. สนใจในความสามารถของเด็ก ค้นหาความสนใจของเด็ก มองสถานการณ์ในมุมมองของเด็ก ให้พ่อแม่และผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในสิ่งที่เด็กสนใจ วางแผนการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความสามารถและความสนใจของเด็ก
3. สร้างปฏิสัมพันธ์กับเด็กอย่างแท้จริง แบ่งปันสิ่งที่ตนเองมีกับเด็ก เช่น ตอบสนองความสนใจของเด็กด้วยความเอาใจใส่ ให้ข้อมูลสะท้อนกลับแก่เด็กอย่างถูกต้องและเหมาะสม ถามและตอบอย่างตรงไปตรงมา
4. ส่งเสริมการเล่นของเด็ก สังเกตและสนใจกับกิจกรรมการเล่นของเด็ก มีส่วนร่วมในการเล่นกับเด็กด้วยบรรยากาศที่สนับสนุน
5. ใช้วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งขณะอยู่ร่วมกัน การแก้ปัญหาความขัดแย้งของเด็กๆ โดยคำนึงถึงความจริง ความมั่นคงและความอดทน จะช่วยให้เด็กรู้จักความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลที่ตามมา

การจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ (Learning Environment)

ตามหลักการของไฮสโคปถือว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเสมือนครูคนที่ 3 และเป็นส่วนหนึ่งของวงล้อการเรียนรู้ ซึ่งมีสาระครอบคลุม 3 เรื่อง ได้แก่ พื้นที่ สื่อ และการจัดเก็บ โดยแต่ละเรื่องมีรายละเอียด ดังนี้

พื้นที่ (Space)

1. พื้นที่เก็บของใช้ส่วนตัวของเด็ก เช่น ผ้ากันเปื้อน แปรงสีฟัน แก้วน้ำ ฯลฯ อาจจะเป็นตู้ยาวแยกเป็นช่องรายบุคคล หรือชั้นวางของเป็นช่องๆ โดยมีชื่อเด็กติดแสดงความเป็นเจ้าของ
2. พื้นที่กิจกรรมกลุ่มใหญ่ เช่น กิจกรรมฟังนิทาน ร้องเพลง เคลื่อนไหว ฯลฯ ที่ทำร่วมกันทั้งชั้นเรียน
3. พื้นที่กิจกรรมกลุ่มย่อย เช่น กิจกรรมศิลปะร่วมมือกิจกรรมทำหนังสือนิทานร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย กิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ โดยสมาชิกกลุ่มที่เหมาะสม คือ 4-6 คน
4. พื้นที่สำหรับมุมเล่น ไฮสโคปได้กำหนดให้มีมุมพื้นฐาน 5 มุม ประกอบด้วย มุมหนังสือ มุมบล็อก มุมบ้าน มุมศิลปะ และมุมของเล่นซึ่งหมายถึงเครื่องเล่นสัมผัส เกมและของเล่นบนโต๊ะ ทั้งนี้ไฮสโคปมีหลักการเรียกชื่อมุมต่างๆ ด้วยภาษาที่เด็กเข้าใจ จะไม่ใช่ภาษาซึ่งเป็นนามธรรมมาก
5. พื้นที่เก็บของใช้ครู เช่น หนังสือ คู่มือครู เอกสารโปรแกรม สื่อการสอน ส่วนรวมของชั้นเรียน เช่น วัสดุศิลปะต่างๆ เป็นต้น

สื่อ (Materials)

สื่อ หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย ทั้งประเภท 2 มิติ 3 มิติ สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น สื่อที่เอื้อให้เด็กเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยมีการจัดการใช้สื่อที่เริ่มต้นจากสื่อที่เป็นรูปธรรมไปสู่นามธรรม กล่าวคือ เริ่มต้นจากสื่อของจริง ของจำลอง ภาพถ่ายกล้วย ภาพวาด หรือภาพโครงร่าง และสัญลักษณ์ ตัวอย่างเช่น เรื่องกล้วย ให้เรียงลำดับสื่อจากกล้วยจริง กล้วยจำลอง ภาพถ่ายกล้วย ภาพวาด หรือภาพโครงร่าง และคำว่า “กล้วย” อยู่ท้ายสุด ทั้งนี้เพราะการใช้สื่อต้องเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจและความต้องการของเด็กที่หลากหลาย ตลอดจนสื่อที่สะท้อนชีวิตครอบครัวของเด็ก ไฮสโคปเน้นหลักการข้อนี้มาก นอกจากนั้นโปรแกรมไฮสโคปได้กำหนดหลักการเรื่องสื่อที่เพียงพอไว้ด้วย คำว่า “เพียงพอ” คือ สื่อทุกอย่างควรมีอย่างน้อย 2 ชุด

การจัดเก็บ (Storage)

ไฮสโคปให้ความสำคัญกับระบบจัดเก็บสื่อด้วยวงจร “ค้นหาใช้-เก็บคืน” (Find-Use-Return Cycle) ตามกรอบแนวคิด ดังนี้

1. สื่อที่เหมือนกันจัดเก็บหรือจัดวางไว้ด้วยกัน
2. ภาชนะบรรจุสื่อควรโปร่งใสเพื่อให้เด็กมองเห็นสิ่งที่อยู่ภายในได้ง่าย และควรมีมือจับเพื่อให้สะดวกในการขนย้าย
3. การใช้สัญลักษณ์ (Labels) ควรมีความหมายต่อการเรียนรู้ของเด็ก สัญลักษณ์ทำมาจากสื่ออุปกรณ์ของจริง ภาพถ่ายหรือภาพสำเนา ภาพวาด ภาพโครงร่างหรือภาพประจุด หรือบัตรคำติดคู่กับสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ไฮสโคปเชื่อว่าวงจร “ค้นหา-ใช้-เก็บคืน” ส่งเสริมการเรียนรู้เพราะเด็กๆ ได้ฝึกการสังเกต เปรียบเทียบ จัดกลุ่ม เด็กได้สัมผัสประสบการณ์ ส่งเสริมความรับผิดชอบ รู้จักมีน้ำใจช่วยเหลือ เป็นการเรียนรู้ทางสังคม

นอกจากนี้สื่อจะต้องจัดวางไว้ในระดับสายตาเด็ก (Eye-level) เพื่อให้เด็กมองเห็นได้ชัดเจน สามารถหยิบใช้และจัดเก็บได้ด้วยตนเอง ไม่ใช่อยู่สูงจนเป็นอันตรายเวลาเอื้อมหยิบ หรือต้องพึ่งพาผู้ใหญ่ให้หยิบให้ตลอดเวลา

2.4 แนวทางการจัดการเรียนการสอน

พัชรี ผลโยธิน และคณะ (2543) กล่าวว่า การวางแผนกิจกรรมประจำวันของไฮสโคปมีความสม่ำเสมอเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ซึ่งทำให้เด็กสามารถคาดได้ว่าช่วงเวลาต่อไปเป็นกิจกรรมใดและทำให้เด็กสามารถจัดการควบคุมได้ว่าต้องทำอะไรในกิจกรรมแต่ละช่วงด้วยตนเอง กิจกรรมประจำวันสำหรับเด็กของไฮสโคป รวมถึงกระบวนการวางแผน ปฏิบัติ ทบทวน (Plan-do-review process) กิจกรรมกลุ่มย่อย กิจกรรมกลุ่มใหญ่ กิจกรรมกลางแจ้ง

กระบวนการวางแผน-ปฏิบัติ-ทบทวน

การวางแผน (Plan) คือ กระบวนการคิดของเด็กเกี่ยวกับเป้าหมายที่จะกำหนดการกระทำที่คาดหวัง การวางแผนของเด็กขึ้นอยู่กับอายุความสามารถทางการสื่อสารและการใช้ภาษา เด็กอาจวางแผนโดยการกระทำท่าทางหรือคำพูด การวางแผนมีความสำคัญเนื่องจากเป็นการสนับสนุนความคิด การเลือกและการตัดสินใจของเด็กที่ชัดเจน ส่งเสริมความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองของเด็กและความรู้สึกในการควบคุมตนเอง ทำให้เด็กมีความสนใจการเล่นที่ได้วางแผนไว้ ส่งเสริมพัฒนาการการเล่นที่มีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ในช่วงเวลานี้เด็กได้มีโอกาสสนทนาร่วมกัน

ระหว่างครูกับเด็กและเด็กกับเด็ก เกี่ยวกับสิ่งที่เด็กต้องการทำตามความสนใจของตน รวมทั้งวิธีการที่จะดำเนินกิจกรรมหลังจากกิจกรรมหนึ่งสิ้นสุดลง เด็กจะทำกิจกรรมใดต่อไป เป็นกระบวนการคิดของเด็กเกี่ยวกับเป้าหมายที่จะกำหนดการกระทำที่คาดหวัง การวางแผนของเด็กขึ้นอยู่กับอายุ ความสามารถทางการสื่อสารและการใช้ภาษา เด็กอาจวางแผนโดยการกระทำ ทำทาง คำพูด หรืออาจแสดงด้วยภาพหรือสัญลักษณ์ประจำตัวเด็ก

การปฏิบัติ/การทำงาน (Do/Work time) คือ การทำงานเป็นช่วงเวลา que เด็กได้ลงมือกระทำ เล่น และแก้ปัญหาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ตั้งอกตั้งใจ และได้เรียนรู้ตามประสบการณ์สำคัญ เป็นช่วงที่เด็กได้ปฏิบัติตามสิ่งที่ตั้งใจไว้ ค้นพบความคิดใหม่ๆ เป็นช่วงที่เด็กต้องเลือกและตัดสินใจใช้วัสดุอุปกรณ์ บริเวณและขั้นตอนในการเล่น ซึ่งทำให้เด็กเป็นผู้ทำงานอย่างจริงจัง เด็กได้เล่นอย่างมีจุดมุ่งหมาย สิ่งที่เด็กปฏิบัติในช่วงเวลาของการทำงาน คือ การทำตามแผนงานปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และทำให้แผนงานสมบูรณ์ เด็กได้เล่นในบริบททางสังคมที่มีความหลากหลาย ในรูปแบบต่างๆ ทั้งการเล่นแบบสำรวจ สร้างสรรค์ บทบาทสมมติ และเกม เด็กได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อนและครูอย่างเป็นธรรมชาติ

ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่เด็กได้มีส่วนร่วมในสังคมจากการวางแผนเล่นเป็นคู่หรือกลุ่มหรือทำงานคนเดียวแต่ตระหนักถึงผู้อื่น และได้แก้ปัญหาจากการทำงานที่เด็กจะพบว่าสิ่งที่เป็นไปตามที่เขาคาดหวังและปัญหา เขาจะค้นพบความรู้ใหม่ที่ทำให้เข้าใจความจริงเกี่ยวกับลักษณะกายภาพและสังคม การลงมือกระทำจากสิ่งที่เด็กริเริ่มและประสบการณ์ตรงทำให้เด็กได้สรรค์สร้างความรู้ด้วยตนเอง

การทบทวน (Review) เป็นช่วงที่เด็กได้สะท้อน พูดคุย และนำเสนอเกี่ยวกับสิ่งที่ทำในช่วงการทำงาน ในกระบวนการทบทวนเด็กได้ทำความเข้าใจโดยการใช้อาษา การอภิปราย และการวิเคราะห์เชื่อมโยง สะท้อนความคิดเกี่ยวกับการกระทำและประสบการณ์ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจและตีความสิ่งที่ได้ปฏิบัติ ได้ตระหนักถึงความเกี่ยวเนื่องจากการวางแผน การกระทำ และผลที่ได้รับ

กิจกรรมกลุ่มย่อย

กิจกรรมกลุ่มย่อยเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้แบบลงมือกระทำร่วมกันของกลุ่มเด็กและครูที่สมาชิกของกลุ่มไม่เปลี่ยนแปลง ครูเป็นผู้ริเริ่มประสบการณ์โดยอยู่บนพื้นฐานของพัฒนาการและความสนใจของเด็ก ความสำคัญของกิจกรรมกลุ่มย่อย คือ โอกาสที่จะสร้างจุดเด่นของแต่ละคน โอกาสที่จะได้เตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้สิ่งใหม่ เป็นประสบการณ์ที่เด็กจะได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน โอกาสที่ครูจะได้สังเกตและมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กกลุ่มเดิม เป็น

โอกาสสำหรับครูที่จะฝึกยุทธวิธีของการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก เด็กจะได้เล่นสำรวจทำงานแก้ปัญหา และพูดคุยเกี่ยวกับสิ่งที่ทำ

ช่วงเริ่มต้นกิจกรรมครูควรแนะนำอุปกรณ์ต่างๆ โดยย่อ ระหว่างการดำเนินกิจกรรมครูควรสนับสนุนความคิดของเด็ก การใช้อุปกรณ์ครูควรดูว่าเด็กใช้อุปกรณ์ทำอะไร ฟังว่าเด็กทำอะไร สนทนากับเด็กโดยให้เด็กเป็นผู้นำ กระตุ้นให้เด็กได้ทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง เสนอความคิดเห็นและช่วยเหลือผู้อื่น ครูถามคำถามที่ละน้อย ช่วงท้ายของกิจกรรมครูต้องตระหนักถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคนต่อช่วงเวลาที่สามารถทำงานเสร็จ มีการเตือนเมื่อใกล้หมดเวลา และให้เด็กช่วยเก็บของเข้าที่

กิจกรรมกลุ่มใหญ่

กิจกรรมกลุ่มใหญ่เป็นช่วงเวลาที่รวมเด็กทั้งหมดและครูเพื่อแบ่งปันข้อมูลที่สำคัญและร่วมทำกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มใหญ่ โดยปกติใช้เวลาประมาณ 10 นาที ในช่วงกิจกรรมกลุ่มใหญ่เด็กได้เรียนรู้แบบลงมือกระทำ ตัวอย่างเช่น การร้องเพลงและการแต่งเพลง การเคลื่อนไหวและกิจกรรมเข้าจังหวะ การเล่าเรื่อง เล่านิทาน การอ่านร่วมกัน การทำงานแบบร่วมมือในกิจกรรมการเล่นเป็นกลุ่ม และการทำโครงการร่วมกัน

ความสำคัญของกิจกรรมกลุ่มใหญ่ คือ ให้เด็กได้มีประสบการณ์ร่วมกัน ได้สร้างความรู้สึกของความเป็นชุมชน ส่งเสริมลักษณะการเป็นผู้นำและสมาชิกของกลุ่ม ให้โอกาสเด็กแก้ปัญหาของกลุ่มร่วมกัน

ขณะเริ่มกิจกรรมครูควรจัดให้เด็กได้อยู่ในกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมได้โดยง่ายและเริ่มต้นเมื่อเด็กจับกลุ่มแล้ว ในระหว่างการดำเนินกิจกรรมครูแนะนำกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นต่อไปโดยย่อ ให้เด็กผลัดเปลี่ยนกันใช้สื่อ ครูควรดูและฟังเด็กทำตามคำแนะนำของเด็ก ให้เด็กได้เป็นผู้นำในช่วงท้ายของกิจกรรมกลุ่มใหญ่ครูเตรียมเด็กในการเปลี่ยนกิจกรรมต่อไปและให้เด็กช่วยกันเก็บสื่อ

กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้งเป็นโอกาสที่เด็กจะได้เล่นอย่างกระฉับกระเฉง ได้ปีนป่าย วิ่ง กระโดด ชูต ฯลฯ อย่างเต็มที่ การเล่นกลางแจ้งเป็นโอกาสได้พัฒนาทางสังคมเนื่องจากอุปกรณ์บางอย่างต้องเล่นด้วยกันมีการแลกเปลี่ยนการสนทนาระหว่างการเล่น เมื่อเด็กเล่นกลางแจ้งเด็กจะเรียนรู้และสำรวจตามประสบการณ์สำคัญได้เป็นอย่างดี ความสำคัญของกิจกรรมกลางแจ้ง คือ ส่งเสริมสุขภาพที่ดีที่สุดอากาศบริสุทธิ์ ได้รับวิตามินจากแสงแดด บริหารหัวใจ ปอด และกล้ามเนื้อ เห็นทัศนียภาพ ไม่จำกัดการเล่นเนื่องจากเด็กสามารถพูดคุยได้อย่างเต็มที่ ใช้เสียงดังมากกว่าในห้องเรียนได้ เด็กได้สัมผัสกับธรรมชาติ เก็บใบไม้ ดอกไม้ ได้มองดูท้องฟ้า ได้สังเกตการเคลื่อนไหวของแมลง นก เป็นต้น

ครูสามารถส่งเสริมเด็กในช่วงกิจกรรมกลางแจ้งโดยพิจารณาจากการสังเกตเด็กขณะเล่นกลางแจ้งเป็นรายบุคคล จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ใช้ยุทธวิธีต่างๆ ในการสนับสนุน เช่น สังเกตการเล่นของเด็กอย่างเป็นธรรมชาติ ร่วมเล่นหรือให้คำแนะนำซึ่งขึ้นกับความเหมาะสมสนทนากับเด็ก และสนับสนุนการแก้ไขปัญหา

การประเมิน (Assessment)

ในโปรแกรมไฮสโคป การประเมินถือเป็นงานโดยตรงของครูที่จะต้องตั้งใจปฏิบัติและเอาใจใส่อย่างเต็มที่ ครูไฮสโคปจะทำงานร่วมกันเป็นคณะ ในแต่ละวันครูทุกคนจะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก ข้อมูลนี้ได้จากการสังเกตและการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กในกิจวัตรประจำวัน โดยครูจะจดบันทึกสั้นตามสิ่งที่เห็นและได้ยินอย่างเที่ยงตรง สมาชิกครูที่ร่วมกันสอนจะมีการวางแผนประจำวันร่วมกันก่อนที่เด็กจะมาถึงโรงเรียน หรือหลังจากที่เด็กกลับบ้าน หรือในขณะที่เด็กนอนพักผ่อนตอนกลางวัน ครูจะแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตเด็ก ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านประสบการณ์สำคัญ และวางแผนสำหรับวันต่อไป

จุดมุ่งหมายหลักของการประเมิน คือ การประเมินคุณภาพของโปรแกรม และพัฒนาการเด็กซึ่งไฮสโคปได้สร้างแบบประเมินคุณภาพโปรแกรม (High-Scope Program Quality Assessment หรือ PQA) และแบบสังเกตบันทึกพฤติกรรมเด็ก (High/Scope Child Observation Record หรือ COR)

ขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการวางแผน การปฏิบัติ และการทบทวน

สุทธภา ชาติประดิษฐ์ (2537) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการวางแผน การปฏิบัติ และการทบทวนไว้ดังนี้

1. ขั้นการวางแผน (Plan) ในการวางแผนครูกระตุ้นหรือวันที่จะทำกิจกรรมหรือวางแผนทำกิจกรรมด้วยเทคนิคต่างๆ ดังนี้

1.1 ครูให้เด็กนั่งรวมเป็นกลุ่ม (ตามที่กำหนด) และสนทนาร่วมกันเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ และเล่นตามมุมแล้วชี้ให้เด็กดูภาพสัญลักษณ์กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และการเล่นตามมุม ที่ครูได้นำมาติดบนแผนภูมิ เพื่อให้เด็กวางแผนเลือกทำกิจกรรมตามที่ครูจัดเตรียมไว้ให้

1.2 ครูถามว่าเด็กจะทำกิจกรรมใดโดยครูถามคำถาม เช่น “วันนี้หนูอยากทำกิจกรรมอะไร” และตามด้วยคำถามว่า “หลังจากเสร็จกิจกรรมนี้แล้วหนูจะทำกิจกรรมอะไรต่อไป” เพื่อช่วยให้เด็กวางแผนกิจกรรมที่สนใจจะทำตามลำดับ อาจใช้บัตรภาพที่มีความเข้มของสีพื้นแตกต่างกันหรือมีขนาดแตกต่างกันไปติดบนแผนภูมิวางแผน

2. ขั้นปฏิบัติ (Do)

2.1 ครูให้เด็กทุกคนแยกย้ายกันไปทำกิจกรรมตามแผนที่วางไว้

2.2 ครูต้องสังเกตและติดตามการทำกิจกรรมของเด็กเพื่อแนะนำและช่วยเหลือในจังหวะที่เหมาะสมเท่าที่จำเป็น ในแต่ละวันครูควรสังเกตเด็กเป็นพิเศษ ประมาณ 5-7 คน แล้วบันทึกลงในบัตรประจำตัวเด็ก

2.3 ก่อนหมดเวลา 5 นาที ครูชักชวนเด็กช่วยกันเก็บอุปกรณ์และของเล่น แล้วช่วยกันทำความสะอาด

3. ขั้นทบทวน (Review)

ให้เด็กกลับมานั่งกลุ่มเดิม แล้วสนทนาถึงผลงานที่ทำและทบทวนว่าเด็กๆ สามารถปฏิบัติตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ทำงานได้สำเร็จแค่ไหน มีการเปลี่ยนแปลงแผนหรือไม่ ถ้าเปลี่ยนแปลงเป็นอะไร ผลงานเป็นที่พอใจของเด็กเพียงใด ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้หรือไม่ ต้องการปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอย่างไร แล้วเด็กแต่ละคนที่วางแผนได้ผลัดกันเสนอผลงานที่ตนประทับใจหรือพอใจในวันนั้นให้เพื่อนฟัง 1 ตัวอย่าง

วรนาท รักสกุลไทย และคนอื่นๆ (2539) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการจัดกิจกรรม และข้อควรคำนึงในการจัดกิจกรรมการวางแผน การปฏิบัติ และการทบทวน ดังนี้

ขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการวางแผน การปฏิบัติ และการทบทวน

1.1 ครูเตรียมอุปกรณ์แต่ละกิจกรรมตามโต๊ะมุมพื้นที่อย่างหลากหลาย

1.2 ให้เด็กนั่งรวมกันในที่ที่กำหนด

1.3 กิจกรรมใหม่ ครูควรนำอุปกรณ์ทั้งหมดให้เด็กดูและให้แต่ละคนวางแผนทำกิจกรรมด้วยตนเอง

1.4 ให้เด็กวางแผนเลือกกิจกรรมตามความสนใจ

1.5 ให้เด็กปฏิบัติกิจกรรมตามที่ได้วางแผน

1.6 ครูจดบันทึกการวางแผนของเด็กในวันนั้น

1.7 ให้เด็กช่วยเก็บของเข้าที่ให้เรียบร้อยหลังจากทำกิจกรรมเสร็จแล้ว

1.8 ให้เด็กที่วางแผนออกมาเล่าผลงานให้เพื่อนและครูฟัง

1.9 ให้เด็กในกลุ่มซักถามเพื่อนเมื่อไม่เข้าใจ

1.10 ครูต้องไม่ลืมบอกช่วงเวลา เช่น การทำกิจกรรมกับเด็กอาจใช้สัญลักษณ์บอกเวลาเมื่อหมดเวลา เพื่อเด็กจะได้เตรียมตัวเตรียมใจและช่วยกันเก็บอุปกรณ์

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวอลดอร์ฟ

3.1 ประวัติความเป็นมาการศึกษาวอลดอร์ฟ

ประวัติของ Rudolf Steiner ความเป็นมาของการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ Rudolf Steiner ผู้ริเริ่มแนวการสอนแบบวอลดอร์ฟเกิดเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1861 ที่เมือง Kraljevic เป็นเมืองชายแดนระหว่างประเทศออสเตรียและฮังการีปัจจุบันอยู่ในประเทศยูโกสลาเวีย บิดาของสไตเนอร์เป็นนายสถานีรถไฟชาวออสเตรีย Steiner ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนทั่วไป ช่วงนั้นเขามีความสนใจธรรมชาติเป็นอย่างมาก และมีความมั่นใจที่จะค้นหาความจริงของชีวิตภายใน หรือที่เรียกว่า “ที่ของดวงจิตในมนุษย์” ซึ่งสิ่งนี้ปรากฏขึ้นมาเองจากการมีประสบการณ์การหยั่งรู้ และยิ่งมีมากขึ้นจากการค้นพบของโลกทางความคิดในเรขาคณิตอย่างมีความสุข ได้ให้สิ่งนี้เป็น สัญญาข้อแรกถึงสิ่งที่จะทำในได้ศึกษาวิทยาศาสตร์ แต่ Steiner ศึกษาด้วยวิธีการที่ดั้งเดิม สอนคนอื่นด้วยวิธีทางมนุษยศาสตร์ ยังคงทำเช่นนี้อย่างต่อเนื่อง จนเมื่อสไตเนอร์เรียนจบชั้นมัธยม ศึกษาจากภูมิลาเนาแล้ว ได้เดินทางไปศึกษาต่อที่วิทยาลัยเทคนิคกรุงเวียนนา โดยศึกษาวิชา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันก็ได้เข้าฟังคำบรรยายที่มหาวิทยาลัยในวิชาปรัชญา วรรณคดี จิตวิทยา และแพทยศาสตร์ เขามีความสนใจวิธีการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ โดยวิธีสังเกตแบบ Goethe's scientific observation และเมื่อสไตเนอร์อายุได้ 23 ปี เขาได้รวบรวม ทางวิทยาศาสตร์ของเกอเธ่ ในการปรับปรุง “Deutsche National Literatur” ของ Kuerschener

ต่อมาอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยจึงได้ขอให้สไตเนอร์มาเป็นบรรณาธิการในการพิมพ์ เอกสารของมหาวิทยาลัย และภายหลังได้รับบรรจุเข้าทำงานในกองจดหมายเหตุและเป็น บรรณาธิการวารสารทางวิทยาศาสตร์ของกองจดหมายเหตุ ยังมีงานพิเศษที่สำคัญงานหนึ่งคือ เป็นครูสอนพิเศษของเด็กที่มีความบกพร่องทางสมองคนหนึ่งในเวียนนาทำให้สไตเนอร์ได้รับ ประสบการณ์ที่สำคัญมากต่องานที่เกิดขึ้นในภายหลัง ระหว่างนั้นเขาได้เขียนวิทยานิพนธ์ทาง สาขาวิชาปรัชญาชื่อว่า “Truth and Science” ทำให้สไตเนอร์ได้รับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัย ไรสตอคในปี ค.ศ. 1891 ในปี ค.ศ. 1893 เขาได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อ “ปรัชญาของเสรีภาพ” (The Philosophy of Freedom) ที่มีชื่อเสียงมาก และได้รับการแปลออกเป็นภาษาต่างๆ ในฉบับแปล ภาษาอังกฤษให้ชื่อว่า “ปรัชญาของกิจกรรมทางจิตวิญญาณ” (The Philosophy of Spiritual Activity) ต่อมา สไตเนอร์ได้ย้ายไปอยู่กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมันและรับตำแหน่งบรรณาธิการ วารสารวรรณคดี (Journal for Literature) และได้ไปเป็นผู้บรรยายที่สถาบันการศึกษาต่อเนื่อง การกรรมกร สไตเนอร์ชอบงานสอนกรรมกร ซึ่งเป็นนักศึกษาระดับผู้ใหญ่นี้มาก

ระหว่างนี้ สไตเนอร์ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดจิตวิญญาณและความรู้ ทั้งยังได้จัดตั้งวิชาการขึ้นใหม่แขนงหนึ่ง ชื่อ มนุษยปรัชญา หรือ Anthroposophy และ Sophia Wisdom หรือปัญญา สไตเนอร์ ได้สร้างสถาบันหรือศูนย์เพื่อสอนวิชามนุษยปรัชญาที่ดอร์นัค (Dornach) ชายเมืองของเมืองเบเซด (Basle) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ในปี ค.ศ. 1914 สไตเนอร์ได้แต่งบทละครทางศาสนา 4 เรื่อง และคิดประดิษฐ์กิจกรรมเคลื่อนไหวที่เรียกว่า Eurythmy ขึ้นมาซึ่งเป็นศิลปะการเคลื่อนไหวแขนงหนึ่ง โดยมีพื้นฐานมาจากท่าทางที่แผ่เสียงของคำพูดบันไดเสียงและจังหวะของดนตรี ซึ่งเป็นศิลปะแขนงใหม่ที่ใช้แสดงภาพของจิตและวิญญาณในการแสดงของ สไตเนอร์

สไตเนอร์มีความสนใจในเรื่องการศึกษาและการสอนตั้งแต่เด็ก ระหว่างที่เรียนในมหาวิทยาลัยอายุประมาณ 14 ปี เขาก็ได้สอนพิเศษให้แก่เด็กเล็กๆ เพื่อเป็นรายได้ในการศึกษา และเมื่อจบมหาวิทยาลัยเขาได้รับสอนพิเศษให้แก่เด็กที่มีโรคทางสมองผู้หนึ่ง ซึ่งครูทุกคนบอกว่าเด็กคนนี้ไม่มีทางที่จะเรียนรู้อะไรได้ สไตเนอร์ได้ตั้งใจสอนเด็กผู้นั้นจนกระทั่งเด็กผู้นั้นสามารถเรียนชั้นมัธยม และเข้าศึกษาต่อในคณะแพทยศาสตร์ในมหาวิทยาลัยและสำเร็จเป็นนายแพทย์

ระหว่างที่ทำงานเป็นบรรณารักษ์อยู่ที่ประเทศเยอรมันนั้น สไตเนอร์ได้บรรยายถึงแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กวัยต่างๆ ในเชิงวิชามนุษยปรัชญาให้แก่บุคคลหลายกลุ่มอาชีพในเยอรมัน สไตเนอร์มีความคิดว่าการศึกษาคือเป็นส่วนสำคัญอย่างมากในการพัฒนามนุษย์และสังคมและการสอนเป็นศิลปะ

กำเนิดของวิธีการสอนของสไตเนอร์หรือแบบวอลดอร์ฟ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 23 เมษายน ค.ศ.1919 หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เจ้าของโรงงานยาสูบ Waldorf-Astoria Cigarette Factory ในเมือง Stuttgart ชื่อ Emil Molt ได้เชิญสไตเนอร์จากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ มาบรรยายเกี่ยวกับการศึกษาให้แก่คนงานของโรงงานยาสูบนี้ หลังจากการบรรยายแล้ว คนงานทุกคนมีความสนใจที่จะมีโรงเรียนที่ดำเนินการศึกษาตามแนวที่สไตเนอร์บรรยาย เอมีล มอลท์ สนับสนุนความคิดนี้จึงซื้อภตาคารเก่าแห่งหนึ่งมาตัดแปลงเป็นโรงเรียนให้ลูกคนงาน และได้ขอให้สไตเนอร์ช่วยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนสไตเนอร์อบรมครูด้วยตนเอง โรงเรียนนี้มีชื่อว่า Waldorf School ตามชื่อของโรงงานยาสูบแห่งนี้ โรงเรียนเปิดสอนวันที่ 7 กันยายน ค.ศ. 1919 มี 8 ชั้น และนักเรียน 300 คน สไตเนอร์ได้เดินทางไปมาระหว่างประเทศสวิตเซอร์แลนด์กับเยอรมัน เขาดูแลนิเทศและอบรมครูอย่างใกล้ชิด โรงเรียนวอลดอร์ฟซึ่งเดิมมีจุดมุ่งหมายที่จะเป็นโรงเรียนสำหรับลูกคนงานและเจ้าหน้าที่ของโรงงานยาสูบเท่านั้น ก็มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ชาวเมืองสตูทการ์ทนิยมส่งบุตรหลานมาเรียนที่โรงเรียนนี้เมื่อสไตเนอร์ถึงแก่กรรมวันที่ 30 มีนาคม ค.ศ.1925 โรงเรียนวอลดอร์ฟมีนักเรียนถึง 900 คน

ในปี 1996 สหพันธ์ผู้ปกครองโรงเรียนวอลดอร์ฟสไตเนอร์/วอลดอร์ฟในภาคพื้นยุโรป ได้ทำการวิจัยศิษย์เก่าโรงเรียนวอลดอร์ฟในยุโรปถึงคุณค่าที่ได้รับจากการศึกษาตามแนววอลดอร์ฟ เมื่อเปรียบเทียบกับระบบการศึกษาแบบอื่นๆ และพบว่าคุณค่าที่แท้จริงของวอลดอร์ฟอยู่ที่การพัฒนาความสามารถทางกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคมขั้นพื้นฐานอย่างรอบด้าน หลังจากสำเร็จการศึกษาในโรงเรียนแล้ว สถิติของศิษย์เก่าวอลดอร์ฟในเยอรมันเมื่อปี 1982 ศึกษาต่อด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ 17% ศึกษาต่อด้านการแพทย์ 12% ด้านการศึกษา สังคม 20% ด้านวัฒนธรรม ภาษา 12% ด้านธุรกิจ 30% รัฐบาล 6% และอื่นๆ (กีฬา ฯลฯ) 3%

สถิตินักเรียนวอลดอร์ฟที่ศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปมีอัตราเทียบเท่าหรือสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยทั่วประเทศดังนี้ เยอรมนีปี 1982 (35%) เดนมาร์ก 1992 (24.5%) สวีเดน 1995 (47%) นอร์เวย์ 1994 (60.8%)

นักเรียนที่จบจากโรงเรียนวอลดอร์ฟในสวีเดนเมื่อปี 1995 เลือกประกอบอาชีพทางด้านวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา 19.5% ศิลปะ 18% การศึกษา 17.3% ธุรกิจกฎหมาย บริหาร 15.3% สิ่งแวดล้อม เกษตร 5.8% ดูแลลูก 5.8% งานอิสระ 3.9% อื่นๆ 13.9%

3.2 ความเชื่อพื้นฐานที่เกี่ยวกับเด็ก

การศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟอยู่บนพื้นฐานแนวคิดมนุษยปรัชญา เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ในส่วนของแนวคิดที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษาแบบวอลดอร์ฟคือการอธิบายในเรื่อง พัฒนาการของมนุษย์ ซึ่งมีสาระแตกต่างจากแนวคิดอื่นๆ และยังเป็นที่มาสำคัญของการจัดการเรียนการสอนอีกด้วย

Steiner ได้อธิบายส่วนต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นมนุษย์ ได้แก่

1) รูปร่าง (Physical Body) หมายถึง ร่างกายทางกายภาพที่เป็นไปตามกฎของการมีอยู่ทางกายภาพ มนุษย์มีรูปร่างร่วมกับแร่ธาตุ

2) กายชีวิต (Ethereic Body หรือ Live Body) หมายถึง พลังที่อยู่ภายในทำให้เกิดการมีชีวิต มีการเจริญเติบโต ซึ่งพลังนี้จะไม่ปรากฏในแร่ธาตุ มนุษย์มีพลังชีวิตร่วมกับ พืช และสัตว์

3) การแห่งความรู้สึก (Astral Body) หมายถึง ส่วนที่ความรู้สึกต่างๆ เช่น ความรู้สึก ความยินดี ความชอบ โดยความรู้สึกนี้จะเป็นการตอบสนองจากภายใน มนุษย์มีกายแห่งความรู้สึกร่วมกับสัตว์เท่านั้น

4) กายฉันทน์ (Body of Ego) หมายถึง กายภายในที่พัฒนาความเป็นเอกัตบุคคล และจะนำพามนุษย์ไปสู่ดวงจิตที่สูงขึ้น (higher soul of man) ซึ่งภายนี้ก็จะทำงานร่วมกับรูปกาย กายชีวิต และกายแห่งความรู้สึก กายนี้เป็นลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในมนุษย์เท่านั้น

ส่วนประกอบของมนุษย์เหล่านี้มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิด โดยมีการพัฒนาแต่ละส่วนประกอบต่างๆ ตามวัยของมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่การอธิบายถึงลำดับพัฒนาการของมนุษย์ ดังนี้

ช่วงที่ 1 เมื่อเด็กได้ถือกำเนิดขึ้นในครรภ์ของมารดา รูปกายของเด็กได้พัฒนาและเติบโตขึ้นภายในครรภ์ ซึ่งเรียกได้ว่าเด็กอยู่ในการคุ้มครองจากรูปกายของมารดา รกจะนำอาหาร และอากาศจากมารดาไปสู่ตัวเด็ก ในขณะที่นั้นถือได้ว่ารูปกายของเด็กยังไม่เป็นอิสระ แต่ก็มีการพัฒนาอยู่ภายใน จนในที่สุดเมื่อรูปกายของเด็กเป็นอิสระ เด็กทารกก็จะพร้อมออกมาสู่โลก

ช่วงที่ 2 เด็กตั้งแต่แรกเกิด - 7 ปี เมื่อทารกออกมาเผชิญโลกภายนอกรูปกายเป็นอิสระ ซึ่งขณะเดียวกัน กายชีวิต กำลังพัฒนาพลังภายใน อยู่ภายใต้การคุ้มครองจากรายแห่งความรู้สึก และก่อนที่กายชีวิตจะเป็นอิสระ กายชีวิตจะมีพลังแห่งชีวิต ทำงานให้กับรูปกาย ทำให้เด็กในช่วงวัยนี้มีอัตราการเติบโตอย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับช่วงวัยอื่น และเมื่อกายชีวิตจะเป็นอิสระ เด็กจะมีอายุประมาณ 7 ปี กายชีวิตจะทำงานกับรูปกาย เป็นผลทำให้เกิดฟันแท้ ซึ่งเป็นส่วนที่แข็งแรงที่สุดในรูปกาย ขึ้นมาแทนที่ฟันชุดแรก และเป็นสิ่งที่ปรากฏเป็นครั้งสุดท้ายในช่วงนี้

ช่วงที่ 3 เด็กอยู่ในช่วง 7 - 14 ปี ในช่วงนี้ กายชีวิตเป็นอิสระ กายชีวิตนี้นอกจากจะมีพลังแห่งชีวิตที่ใช้ในการเติบโตแล้ว ยังมีพลังที่จะทำให้เกิดความทรงจำ ความเคยชิน หรือนิสัยอีกด้วย ดังนั้นเด็กในวันนี้จึงเป็นวัยที่พร้อมในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยการสอน ส่วนกายแห่งความรู้สึก ยังไม่เป็นอิสระ แต่จะค่อยๆ พัฒนาขึ้นและส่งผลกับอารมณ์ของเด็กในช่วงวัยนี้ ระดับคุณภาพอารมณ์ของเด็กจะมีความละเอียดอ่อนมากขึ้น และเมื่อกายแห่งความรู้สึกเป็นอิสระจะแสดงผลในช่วงวัยหนุ่มสาว อวัยวะการสืบพันธุ์จะสมบูรณ์เต็มที่

ช่วงที่ 4 เด็กจะอยู่ในช่วง 14 - 21 ปี ในช่วงนี้ กายแห่งความรู้สึกของเด็กเป็นอิสระอารมณ์ที่แสดงออกมามีความละเอียดอ่อนเหมือนกับผู้ใหญ่คนหนึ่ง ขณะนั้น กายฉันทน์ยังไม่เป็นอิสระแต่ส่งผลกับเด็กในช่วงวัยนี้ ทำให้เด็กเริ่มตระหนักในความเป็นตัวตนของตนเอง มีความคิดต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งการคิดเป็นความสามารถในการแยกตนเองออกจากสิ่งต่างๆ ที่พิจารณาได้ จนเมื่ออายุย่างเข้า 21 ปี กายฉันทน์จะเป็นอิสระ ลักษณะที่ปรากฏจากรายฉันทน์จะเป็นผลพวงมาจากการพัฒนารายต่างๆ ทั้งสามที่ผ่านมา และในช่วงอายุต่อไปหลังจากนี้ กายฉันทน์จะช่วยพัฒนารายทั้งสามส่วนแรกอีกด้วย

สำหรับการศึกษาปฐมวัยซึ่งจะเน้นที่เด็กในช่วงวัยที่ 2 คือในช่วงอายุ แรกเกิด - 7 ปี ซึ่งเป็นวัยที่รูปกายเป็นอิสระ และทำงานร่วมกับกายชีวิต ทำให้เกิดการพัฒนาร่างกายอย่างรวดเร็ว เมื่อเด็กเกิดมาสัมผัสกับโลกที่ตนไม่เคยสัมผัสมาก่อน ซึ่งเด็กจะต้องเรียนรู้สิ่งต่างๆ บนโลกมากมาย วิธีที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์เพื่อจะเรียนรู้โลกได้คือ การเลียนแบบ (Imitation) ซึ่งเป็นธรรมชาติของเด็ก เด็กจะเปิดรับและซึมซาบต่อทุกสิ่งทุกอย่างเข้ามาในตัวเด็กตัวเด็กเป็นเสมือนอวัยวะประสาทสัมผัส (sense being) อวัยวะประสาทสัมผัสเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งสำหรับเด็กเท่านั้นซึ่งจะต้องอาศัยพลังเจตจำนงประกอบ เนื่องจากบางครั้งที่ตามองแต่ก็ไม่เห็นการเห็นจึงเกิดจาก ตามองสิ่งหนึ่ง และจะต้องมีพลังเจตจำนงเป็นพลังภายในที่จะใช้สายตายึดกุมสิ่งที่เห็นไว้ พลังเจตจำนงที่ใช้ร่วมกับความประทับใจจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัสจะช่วยนำประสบการณ์เข้าไปในตัวเด็กอย่างลึกซึ้ง และเด็กก็จะถ่ายประสบการณ์เหล่านั้นออกมาโดยการเลียนแบบ ผ่านรูปกาย การที่เด็กเลียนแบบสิ่งต่างๆ ที่รับรู้ เด็กจะใช้พลังเจตจำนงประกอบในการเลียนแบบนั้นด้วย พลังเจตจำนงไม่ได้เป็นเพียงแคความตั้งใจที่จะทำ แต่เป็นความสามารถที่จะดำเนินการกระทำนั้นอย่างต่อเนื่อง การที่เด็กได้มีโอกาสลงมือกระทำสิ่งต่างๆ จึงเป็นการที่เด็กได้พัฒนาพลังเจตจำนง และเนื่องจากการทำงานร่วมกับกายชีวิต ซึ่งทำให้เกิดการเจริญเติบโตของร่างกาย พลังเจตจำนงจะมีผลต่อการพัฒนารูปกายของเด็กด้วย พลังเจตจำนงช่วยพัฒนาความสามารถของอวัยวะต่างๆ ในร่างกายของเด็ก ที่ยังพัฒนาไม่สมบูรณ์ การให้เด็กลงมือกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง โดยใช้การเคลื่อนไหวแขนขา จะทำให้กล้ามเนื้อแขนขาเด็กแข็งแรง สามารถควบคุมการใช้แขนขาได้ดี และยังส่งผลต่อสุขภาพภายในอีกด้วย นอกจากนั้นสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่จัดสำหรับเด็กตามแนวทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟได้คำนึงถึงสิ่งต่างๆ ที่จะมีผลต่อการพัฒนาอวัยวะต่างๆ ในร่างกายของเด็กทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นสี แสง เสียง ของเล่น

ในช่วงวัยนี้เป็นช่วงที่พลังเจตจำนงพัฒนา ดังนั้นหากไม่ได้มีการตระหนักถึงความสำคัญนี้ อาจทำให้เด็กพัฒนาพลังเจตจำนงในทางลบได้ เช่น การปล่อยให้เล่นเกม หรือ ดูทีวี หรือให้เด็กนั่งเรียนหนังสือ แม้ว่าเด็กจะสามารถทำได้ แทนที่พลังจากกายชีวิต จะช่วยพัฒนาการเจริญเติบโต ทำให้เด็กกลับนำไปใช้กับการจดจำและใช้ในการทำงานเพียงบางส่วนของร่างกายเท่านั้น เช่น สายตาที่ใช้ดูทีวี นิ้วมือที่คอยกดเครื่องเล่น ทำให้เด็กมีร่างกายไม่แข็งแรงแขนขาลีบ และมีผลต่อการเรียนรู้ในอนาคต เนื่องจากร่างกายที่สมบูรณ์จะเป็นที่อยู่ที่ดีสำหรับจิตที่ดีและนำไปสู่ความคิดที่ดีต่อโลกต่อไป

นอกจากนั้นความเชื่อพื้นฐานที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในภาพรวมแล้ว Steiner ได้อธิบายพื้นฐานทางอารมณ์ (Temperament) ที่ทำให้เด็กมีความแตกต่างกันแต่ละ

บุคคล ซึ่ง Steiner ได้ชี้ว่า พื้นฐานทางอารมณ์ของคนเราจะแสดงออกมาทั้งในคุณสมบัติทางกาย และจิตใจ มี 4 แบบ ได้แก่

1) เจ้าอารมณ์ (Choleric) เด็กเจ้าอารมณ์มักจะเป็นเด็กตัวเตี้ยป้อม ลำคอหนา ศีรษะกลมตั้งแข็งที่ออกอยู่ที่ไหล่ มีความทรหดอดทน มีพลังงานมากมายที่ใช้ไม่รู้จำกัด ถือตนเองเป็นศูนย์กลางทำให้เด็กแบบนี้ไม่ชอบเข้าสังคม จะมีอิทธิพลเหนือเพื่อนในกลุ่ม มักเป็นหัวใจในกิจกรรมกลุ่ม ไม่ประทับใจอะไรง่ายๆ ถ้าโดนยั่วให้โกรธก็จะระเบิดอารมณ์ออกมาเหมือนภูเขาไฟ และสามารถแปรเป็นความมกคลุ้มคลั่งได้ง่าย

2) ร่าเริง (Sanguine) รูปร่างของเด็กแบบนี้จะมีสัดส่วนที่ปกติที่สุด มือและเท้าเล็กแต่คล่องแคล่วไม่อยู่นิ่ง ประทับใจทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านเข้ามา ไม่สามารถจดจำกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน รักความสนุกสนาน และชอบเข้าสังคม

3) เฉยเมย (Phlegmatic) เด็กเฉยเมยจะมีรูปร่างอ้วนเตี้ย ชอบนอน และไม่ชอบทำอะไร จนบางครั้งต้องกระตุ้นด้วยการใช้เสียงดัง จะมีอารมณ์ดี มักจะเล่นกับเพื่อนที่เงี้ยๆ เรียบร้อย ไม่โลดโผน ชอบร้องประสานเสียงและชอบทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

4) ช่างคิด (Melancholic) รูปร่างของเด็กแบบนี้จะสูงกว่าเด็กวัยเดียวกัน แขนขาแก้ง้าง ศีรษะเล็ก ไหล่สูง ผิวซีดเซียว ประสบการณ์ทุกอย่างจะฝังลึกอยู่ในใจเด็ก ทำให้เด็กเฝ้าแต่ครุ่นคิด ถึงแม้ว่าความช่างคิดจะทำให้ประสบการณ์ภายในใจมีมากมายและน่าสนใจ แต่เด็กเหล่านี้ จะไม่กล้าที่จะเปิดเผยความคิดนี้ออกมา เด็กหมกมุ่นอยู่กับตนเอง มักชอบเล่นคนเดียว ชอบอ่านหนังสือ มีพรสวรรค์ทางด้านดนตรี การแต่งกลอนและการวาดภาพ ซึ่งเด็กแบบนี้จะไม่ชอบเข้าสังคม

เด็กแต่ละคนอาจจะมีพื้นฐานทางอารมณ์มากกว่า 1 แบบ ขึ้นอยู่กับอัตราส่วนการผสมผสานพื้นฐานทางอารมณ์แต่ละแบบ หากเด็กมีพื้นฐานทางอารมณ์แบบหนึ่ง ซึ่งมีอัตราส่วนมากกว่าแบบอื่นๆ คุณสมบัติทางกายและจิตก็จะปรากฏในเด็กจะมากกว่า แบบที่จะมีอัตราส่วนน้อย อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนนี้ก็ไม่ดำรงอยู่ตลอดชีวิต แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเด็กโตขึ้น

3.3 วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

การพัฒนามนุษย์ให้บรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนมี และสามารถกำหนดความมุ่งหมายและแนวทางแต่ชีวิตของตนได้อย่างอิสระตามกำลังความสามารถของตน โดยให้มนุษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้ และค้นพบเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตด้วยตนเอง จากการศึกษา มนุษย์ปรัชญา ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับมนุษย์และเชื่อมโยงมนุษย์กับทุกสรรพสิ่งในโลกและจักรวาล การเชื่อมโยงนี้

เพื่อให้มนุษย์ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง แต่เป็นการสอนให้มนุษย์รู้จักยืนที่สมดุลของตนเองในโลก โดยผ่านกิจกรรมทางพลังเจตจำนง ผ่านอารมณ์ความรู้สึกและผ่านการคิด

3.4 แนวทางการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย

เนื่องจากในช่วง 7 ปีแรกของชีวิต เป็นวัยของการพัฒนาการพลังเจตจำนงเป็น หลังโรงเรียนอนุบาลวอลดอร์ฟจึงจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมุ่งให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนา พลังเจตจำนงของตนตามวัย แนวทางในการจัดการเรียนการสอนจึงคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ดังนี้คือ

1) แบบแผนจังหวะชีวิตของเด็ก และห้องเรียนต้องเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ แบบแผนการดำเนินชีวิตที่สม่ำเสมอ จะทำให้เด็กสามารถคาดการณ์ได้และเกิดความมั่นคง ทางจิตใจ และเป็นเรื่องง่ายสำหรับเด็กที่จะดำเนินภาระกิจซึ่งกระทำอยู่ทุกวันให้เสร็จสิ้น ซึ่งเป็น การช่วยเสริมให้เด็กพัฒนาพลังเจตจำนงขึ้นมาอย่างเป็นธรรมชาติ

2) การทบทวนหรือทำกิจกรรมซ้ำ (Repetition) โดยปกติเด็กมีความต้องการ กระทำในสิ่งเดิมซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และการทำซ้ำยังเป็น การพัฒนาพลังเจตจำนงของเด็กให้มีความแน่วแน่มากขึ้นด้วยเหตุนี้ กิจกรรมพื้นฐานในโรงเรียน อนุบาลวอลดอร์ฟจึงเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอทุกวันขณะที่กิจกรรมหลักก็เป็นแบบเดียวกันติดต่อกัน ไปตลอดทั้งปี

3) ความรู้สึกเกรงขาม (Reverence) ความรู้สึกเกรงขามต่อความดีงามก่อให้เกิด ความสงบในใจเด็ก บรรยากาศในห้องและการปฏิบัติของครูควรสะท้อนให้เห็นถึงทัศนะของครู ที่เคารพ และศรัทธาต่อชีวิต ธรรมชาติ และโลกรอบตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำพาเด็กให้กลายเป็นผู้ที่มี สำนึก รู้คุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว

กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนของโรงเรียนอนุบาลวอลดอร์ฟ ส่วนใหญ่ จะเป็นภาพสะท้อนของฤดูกาลที่แปรเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลา หรือประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิต ของผู้คนในสังคม โดยจะมีการจัดกิจกรรมซึ่งเด็กมีความต้องการอย่างสม่ำเสมอจึงต้องจัดให้มี ทุกวัน และแต่ละกิจกรรมจะมีลำดับที่แน่นอนตามตารางที่กำหนดไว้กิจกรรมพื้นฐานต่าง ๆ มีดังนี้

การเล่นสร้างสรรค์ (creative play) หรือการเล่นอิสระ

โรงเรียนอนุบาลวอลดอร์ฟให้ความสำคัญกับการเล่นสร้างสรรค์อย่างมาก และจะ จัดช่วงเวลาหนึ่งให้โดยเฉพาะ ซึ่งการเล่นในช่วงดังกล่าวจะเป็นไปโดยอิสระ ครูจะเข้าไปแทรกแซง หรือให้การชี้นำน้อยมาก และในขณะที่เด็กเล่นครูจะใช้เวลาดังกล่าวทำงานของตนไปด้วยหรือ เตรียมอุปกรณ์การเรียนในช่วงเวลาถัดไป

กิจกรรมวงกลม

ธรรมชาติที่สำคัญประการหนึ่งของเด็กคือ เด็กต้องการเคลื่อนไหวด้วยเหตุที่กิจกรรมวงกลมจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของโรงเรียนอนุบาลวอลดอร์ฟ เพราะการเคลื่อนไหวต่างๆ ซึ่งได้จากการทำกิจกรรมวงกลม จะทำให้เด็กๆ เรียนรู้การควบคุมส่วนต่างๆ ของร่างกายอันส่งผลถึงการพัฒนาศติปัญญา การเรียนรู้ ความสามารถในการพูด การคิดในภายหลัง ส่วนเพลงที่ใช้ในการทำกิจกรรมวงกลม จะเป็นภาษาที่สระสละวย งดงาม พรรณาให้เห็นภาพที่แจ่มชัดของสิ่งที่พูดถึง และถูกหลักภาษา

การเล่านิทาน

การฟังนิทานจัดเป็นกิจกรรมที่สำคัญประการหนึ่ง เพราะนิทานจะช่วยเสริมจินตนาการของเด็กๆ พร้อมกันนั้นเด็กจะสามารถเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม จริยธรรม และพัฒนาสำนึกของตนเองผ่านการฟังนิทานต่างๆ การเล่านิทานอาจจะเป็นการเล่าปากเปล่าหรือเป็นการเล่าประกอบหุ่นก็ได้ จุดที่ครูควรตระหนักในการเล่านิทานคือ สิ่งที่ตัวละครกำลังทำทุกประโยคต้องบ่งบอกถึงการกระทำที่สืบหน้าจากการกระทำหนึ่งไปอีกการกระทำหนึ่ง เวลาบรรยายถึงการกระทำจึงมีการพรรณนาให้เห็นภาพชัดเจนมีรายละเอียดเพียงพอที่จะเร้าจินตนาการของเด็กได้ นิทานที่นำมาเล่าในชั้นอนุบาลจะเป็นนิทานประเภทเทพนิยายหรือนิทานปรัมปราซึ่งสไตเนอร์เชื่อว่านิทานประเภทนี้เหมาะกับระดับจิตสำนึกของเด็กที่อยู่ในภาวะกึ่งฝัน นิทานประเภทนี้จะแฝงความเข้าใจทางนามธรรมให้กับเด็กโดยไม่รู้ตัว

ศิลปะสีน้ำ

การทำศิลปะในโรงเรียนอนุบาลวอลดอร์ฟไม่ใช่การฝึกวาดภาพ หากแต่เป็นการปล่อยให้เด็กได้วาดภาพตามจินตนาการของตน โดยที่ครูจะไม่เข้าไปแทรกแซงการวาดของเด็กและสิ่งที่สำคัญจะไม่มีกรวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของเด็กใดๆ ทั้งสิ้น ขณะที่เด็กวาดภาพเด็กจะมีความสุขกับสีสันทันและจินตนาการ เป็นความสุขที่เกิดกับกระบวนการวาดภาพไม่ใช่กับตัวภาพวาดเอง เมื่อเด็กได้รับความสุขกับกระบวนการจนเต็มเปี่ยมแล้ว ก็จะก้าวไปสู่สิ่งใหม่สิ่งที่ฟังตระหนักก็คือ การระบายสีน้ำและสีเทียนสำหรับเด็กวัยนี้เป็นการฝึกหัดใช้จินตนาการไม่ใช่จดจำจินตนาการ เด็กอาจจะไม่สามารถเล่าเรื่องที่ปรากฏในภาพวาดของตนเสมอไปแต่ไม่ใช่ว่าสิ่งที่เด็กเรียนรู้จากสิ่งเหล่านั้นจะสืมเลือนในความเป็นจริงแล้ว ทุกสิ่งถูกเก็บไว้ในใจเด็กในระดับจิตใต้สำนึก

ก่อนเริ่มระบายสีน้ำเด็กจะต้องผ่านขั้นตอนของการเตรียมนอุปกรณ์ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้ ได้แก่ สีน้ำ 3 สี พู่กันขนาดใหญ่ ฟองน้ำสำหรับซับน้ำ กระดาษวาดเขียน กระดาษรองแผ่นกระดาษ และกระบอกใส่น้ำล้างพู่กัน

ศิลปะสีเทียน

การวาดภาพด้วยสีเทียนก็เช่นเดียวกับสีน้ำ เนื่องจากภาพที่ได้ก็วาดเป็นการวาดตามความคิดที่เคลื่อนไหวของตัวเด็กเพราะฉะนั้น ภาพก็จะมีการแปรเปลี่ยนไปไม่หยุดนิ่ง นอกจากนั้น การวาดภาพของเด็กแต่ละวัยยังแตกต่างกันไปตามวัยอีกด้วย ในแง่นี้ภาพวาดของเด็กจึงแสดงถึงพัฒนาการของเด็กออกมา หากภาพของเด็กคนใดผิดแผกไปจากพัฒนาการที่ควรจะเป็น ก็แสดงถึงปัญหาทางพัฒนาการให้ต้องใส่ใจดูแล และหากแก้ไขปัญหาด้านเหตุจนเด็กพัฒนากลับมาแล้ว ภาพวาดของเด็กก็จะแปรเปลี่ยนตามไปด้วย

ในห้องอนุบาลครูจะจัดเตรียมสีเทียนที่มีลักษณะเป็นก้อนสีเหลี่ยมเด็กจะสามารถระบายได้เต็มหน้ากระดาษ การทำกิจกรรมสีเทียนจะช่วยให้ภายในจิตใจของเด็กสมบูรณ์และช่วยส่งเสริมความสามารถทางศิลปะของเด็กที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด นอกจากนั้นกิจกรรมนี้จะช่วยสะท้อนระดับจิตสำนึกของเด็กในขณะนั้น เช่น เด็กอายุ 3 ปีขึ้นไปจะเริ่มวาดวงกลม และกากบาทรวมกัน โดยวาดกากบาทให้อยู่ในวงกลมแล้วอาจปรากฏรูปแบบที่หลากหลายจนในที่สุดได้มีการเปลี่ยนรูปที่มีเส้นขีดออกมาเป็นรัศมีที่แผ่ออกจากจุดศูนย์กลางซึ่งสะท้อนถึงความเป็น “ฉัน” ที่แสดงออกมา

ข้อพึงตระหนักก็คือ ครูจะไม่เข้าไปแทรกแซงแนะนำหรือวิพากษ์วิจารณ์ แก้ไขภาพวาดของเด็ก การถามเด็กว่าวาดอะไร แต่จะภาพหมายถึงอะไรจะไม่ช่วยอะไรมากต่อการทำความเข้าใจเด็ก เพราะความคิดของเด็กจะแปรเปลี่ยนไปตลอดเวลา ภาพที่เคยเป็นอย่างหนึ่งเมื่อสักครู่ อาจเปลี่ยนเป็นสิ่งใหม่ในเวลาไม่นาน อย่างไรก็ตามหากภาพใดที่เด็กนำมาบอกครูในทันทีที่วาด อาจบ่งบอกให้ครูรู้ว่าความคิดในตอนที่ได้วาดกำลังมุ่งไปสู่สิ่งนั้น ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่กำลังมีผลกระทบต่อชีวิตเด็ก

หัตถกรรมและงานปั้น

ตามทฤษฎีพัฒนาการของสไตเนอร์กล่าวว่า เด็กแรกเกิดถึง 7 ปี จะพัฒนาระบบประสาทผ่านการเคลื่อนไหวร่างกาย มือ แขน ขา เด็กจะต้องมีประสบการณ์ที่ได้รับความรู้สึก 4 ด้านแรกคือ ความรู้สึกจากการสัมผัส ความรู้สึกแห่งชีวิต ความรู้สึกจากการเคลื่อนไหว และความรู้สึกสมดุลของร่างกาย เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับพัฒนาการความรู้สึกในช่วงอายุต่อไป

การทำหัตถกรรมและการปั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กสามารถได้รับความรู้สึกเหล่านั้น และเป็นการฝึกประสาทสัมผัสระหว่างมือกับตาที่ดี

ทัศนศึกษา

กิจกรรมทัศนศึกษาในโรงเรียนอนุบาล เป็นกิจกรรมง่ายๆ ที่ไม่ซับซ้อน แต่ช่วยให้เด็กเรียนรู้ และรู้จักชีวิตได้อย่างมาก ทุกสัปดาห์ครูจะพาเด็กนักเรียนออกเดินไปยังสนามเด็กเล่น หรือสวนสาธารณะ ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน เพื่อให้เด็กได้เห็นแง่มุมต่างๆ ของชีวิต เพราะในระหว่างการเดินเล่นจะมีผู้คนที่มักจะหมั่นอยู่กับการทำงานทำให้เด็กได้เห็นมากมาย

นอกจากนั้นในระหว่างทางเด็กๆ ยังได้มีโอกาสสังเกตเห็นและชื่นชมความงามของธรรมชาติ ทำให้เด็กพัฒนาความละเอียดรอบคอบ และสำนึกที่ผูกพันกับธรรมชาติโดยไม่ได้เน้นที่ความรู้ในเชิงทฤษฎีอย่างที่ปฏิบัติกัน เพราะจุดมุ่งหมายก็คือให้เด็กได้ใช้การสังเกต ซึ่งปกติจะมีอยู่แล้วในเด็กทุกคน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้
แนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย
ดังนี้

1. การกำหนดกรณีศึกษา

กรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ได้จากการเลือกโรงเรียนเครือข่ายปฏิบัติการเรียนรู้ที่ใช้แนว
การศึกษาไฮสโคป ได้แก่ โรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์ และโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ได้แก่
โรงเรียนอรุณทัย ซึ่งโรงเรียนทั้ง 2 แห่ง มีลักษณะตามคุณสมบัติที่กำหนดดังนี้

- 1) เป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาไฮสโคปหรือวอลดอร์ฟ
เป็นหลักในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- 2) เป็นโรงเรียนที่มีผู้บริหารหรือครู ผ่านการอบรมในด้านการนำแนวการ
ศึกษาไฮสโคปหรือวอลดอร์ฟมาจัดการศึกษา
- 3) เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลศึกษาถึงระดับประถมศึกษา
ผู้ให้ข้อมูลคือ นักเรียนอายุ 3-6 ปี จำนวน 40 คน นักเรียนอายุ 6-8 ปี จำนวน 10 คน ผู้บริหาร
โรงเรียน 2 คน ครูประจำชั้นอนุบาลปีที่ 1, 2 และ 3 จำนวน 5 คน ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1
และ 2 จำนวน 4 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิควิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมแบบไม่มีส่วนร่วม และการ
สัมภาษณ์ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 4 แบบคือ

2.1 แบบบันทึกย่อ เป็นแบบบันทึกที่ใช้บันทึกขณะกำลังสังเกตเหตุการณ์ หรือทันที
หลังการสังเกต โดยบันทึกเฉพาะข้อความที่สำคัญๆ หรืออาจใช้คำย่อแทนเหตุการณ์ และเขียน
แผนผังคร่าวๆ ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อป้องกันการลืมและช่วยฟื้นความจำ เพราะถ้าบันทึก
อย่างละเอียดจะทำให้ผู้ถูกสังเกตมีปฏิกิริยาที่ไม่เป็นธรรมชาติ

2.2 แบบบันทึกภาคสนาม เป็นแบบบันทึกที่ใช้เขียนขยายข้อความเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในวันหนึ่งๆ โดยการนำบันทึกย่อที่เขียนไว้มาเรียบเรียงเป็นบันทึกภาคสนามโดยจดยละเอียดตามกรอบการสังเกตของ Lowflan เพื่อทบทวนให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามรูปแบบการบันทึกภาคสนาม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นส่วนที่บันทึกรายละเอียดสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริงจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่ใช้การตีความเบื้องต้น โดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเขียนของเด็กวัยอนุบาลมาช่วยในการตีความ เน้นการแสดงความคิดเห็นของผู้วิจัยและการสร้างสมมุติฐานชั่วคราว บางครั้งอาจต้องใช้ข้อมูลในส่วนที่ 1 หลายครั้งจึงจะสรุปเป็นส่วนที่ 2 ได้

ส่วนที่ 3 เป็นส่วนที่กล่าวถึงวิธีการเก็บข้อมูลและข้อมูลที่ระลึกได้รวมถึงวิธีที่ใช้เก็บข้อมูลได้ประสบความสำเร็จและความบกพร่อง

แบบบันทึกย่อและแบบบันทึกภาคสนามเป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลโดยการสังเกต (Observation) โดยผู้วิจัยเฝ้าดูเหตุการณ์และพฤติกรรมของบุคคลภายในโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองว่ามีการกระทำ หรือกิจกรรมต่างๆ อย่างไร รวมทั้งเฝ้าดูเหตุการณ์ในลักษณะที่สำคัญ ซึ่งเป็นข้อมูลโดยตรงตามสภาพความเป็นจริง โดยผู้วิจัยสังเกตซ้ำแล้วซ้ำอีกในเหตุการณ์เดียวกัน ประกอบกับการซักถาม และการตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อหาความสัมพันธ์ และความหมายของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ในการสังเกตผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสังเกตตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น 2 แบบคือ

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้เป็นหลักในการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนภายในโรงเรียน และพยายามให้บุคคลภายในโรงเรียนยอมรับว่า ผู้วิจัยมีสถานภาพและบทบาทเช่นเดียวกับคนในโรงเรียน ทำกิจกรรมทุกอย่างร่วมกับบุคคลภายในโรงเรียน จนกระทั่งผู้วิจัยได้เข้าใจโลกทัศน์ ความรู้สึกนึกคิดและความหมายที่บุคคลเหล่านั้นให้ต่อปรากฏการณ์การเขียนของเด็กวัยอนุบาลที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้กระทำไปพร้อมกับการซักถาม และการจดบันทึกเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สมบูรณ์

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่วงนอก โดยมีได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับหรือรวมกระทำในเหตุการณ์ที่ผู้วิจัยสังเกตอยู่ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนี้ผู้วิจัยใช้ในระยะเวลาแรกของการเริ่มทำงานภาคสนามเท่านั้น คือประมาณ 1 เดือนแรกของการเก็บข้อมูล เนื่องจากผู้วิจัยยังกำหนดไม่ได้แน่ชัดในการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมหรือเหตุการณ์ใดๆ รวมถึงผู้วิจัยใช้ในการสำรวจโรงเรียนในระยะแรก

2.3 แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เป็นแบบบันทึกที่ใช้จัดบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง เป็นการจดรายละเอียดที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือการนำเทปที่ใช้บันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์มาถอดความตามความเป็นจริง แบบบันทึกการสัมภาษณ์นี้แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ส่วนนำเป็นการจดบันทึกชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์ ประเด็นที่สัมภาษณ์ เวลาเริ่มและสิ้นสุดการสัมภาษณ์ วัน เดือน ปี และสถานที่สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 การจดบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง เป็นการจดรายละเอียดที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือการนำเทปที่ใช้บันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์มาถอดความตามความเป็นจริง

ส่วนที่ 3 การตีความเบื้องต้นจากข้อมูลที่ได้ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตีความตามแนวคิดทฤษฎีประกอบการแสดงความคิดเห็นของผู้วิจัย

ส่วนที่ 4 การประเมินการสัมภาษณ์ เป็นการจดบันทึกวิธีการที่ใช้ในการสัมภาษณ์ รวมทั้งประเมินความสำเร็จหรือความล้มเหลวโดยใช้ความรู้ลึกของผู้วิจัย

แบบบันทึกการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลในการสนทนา ชักถามอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะช่วยอธิบายสิ่งที่นักวิจัยพบเห็นหรือสังเกตได้ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ควบคู่ไปกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เทคนิคการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยใช้มี 4 แบบ ตามเงื่อนไขที่ต่างกันในการเก็บข้อมูล ดังนี้

1) การสัมภาษณ์โดยเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบนี้ในเรื่องที่ยังไม่มีแนวคิดเฉพาะเจาะจง การสัมภาษณ์ต้องการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระในการอธิบายความคิด ทัศนคติ และการให้ความหมายต่อเหตุการณ์ต่างๆ โดยใช้วิธีการกล่าวนำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบแนวความต้องการเท่านั้น ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบนี้ในระยะแรกของการเก็บข้อมูลในเรื่องหรือเหตุการณ์ต่างๆ

2) การสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจเฉพาะ หรือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบนี้สำหรับห็นความสนใจของผู้ถูกสัมภาษณ์ให้เข้าสู่ประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการข้อมูล

3) การตะล่อมกล่อมเกลา (Probe) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบนี้เพื่อซักถามให้ได้ส่วนลึกของความคิด ความรู้สึก และข้อเท็จจริงผู้ถูกสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการตั้งคำถามจากเหตุการณ์สมมุติ (hypothetical question) เพื่อให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

4) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant Interview) เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลในระยะเวลาหนึ่งแล้ว สามารถกำหนดตัวผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ ซึ่งเป็นผู้ที่มีข้อมูลทันสมัยต่อเหตุการณ์ และเป็นผู้ที่ชอบแสดงความคิดเห็น จากการสัมภาษณ์ผู้นั้นทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ลึกเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือแนวคิดในเรื่องที่ต้องการทราบ

2.4 แบบบันทึกข้อมูลจากการสังเกตสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นแบบบันทึกที่ใช้บันทึกการสังเกตสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในห้องเรียน รวมทั้งสื่ออุปกรณ์ต่างๆ โดยแบ่งแบบบันทึกออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลที่เป็นแผนภาพ รูปภาพ ซึ่งแสดงตำแหน่งที่ตั้งรวมถึงองค์ประกอบต่างๆ ของสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ห้องเรียน และสื่ออุปกรณ์ต่างๆ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลบรรยาย เป็นการบรรยายถึงสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ห้องเรียน และสถานที่ต่างๆ ของโรงเรียน โดยบันทึกรายละเอียดทั้งหมดรวมทั้งบรรยายภาคีในสถานที่แต่ละแห่งจากการสังเกตของผู้วิจัยตามความเป็นจริง

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้อุปกรณ์ต่างๆ ประกอบการเก็บข้อมูลร่วมกับเครื่องมือต่างๆ ดังกล่าวเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และครบถ้วน โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงในการบันทึกการสัมภาษณ์ แล้วจึงนำมาถอดข้อความภายหลัง และได้ใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกเหตุการณ์ สถานที่หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งผลงานการเขียนของเด็กนักเรียน

3. เก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองเป็นเวลา 1 ปี การศึกษาโดยใช้วิธีการต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1 การสังเกต เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยเฝ้าดูพฤติกรรมของบุคคลและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งเป็นข้อมูลโดยตรงตามสภาพความเป็นจริง โดยใช้แบบบันทึกย่อขณะกำลังสังเกตหรือทันทีหลังการสังเกต และใช้แบบบันทึกภาคสนามในการเขียนขยายข้อความเหตุการณ์ต่างๆ ในการสังเกตผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสังเกตที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น 2 แบบ คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) การสังเกตทั้ง 2 แบบ ผู้วิจัยได้กระทำไปพร้อมกับการซักถามและการจดบันทึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

3.2 การจดบันทึก การจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตผู้วิจัยได้จดบันทึกอย่างมีระเบียบและขั้นตอนดังนี้

- 1) บันทึกย่อ เป็นการจดบันทึกย่อขณะกำลังสังเกตการณ์ หรือหลังการสังเกตทันทีเฉพาะข้อความที่สำคัญ เพื่อป้องกันการลืม และช่วยในการฟื้นความจำ
- 2) บันทึกภาคสนาม เป็นการนำบันทึกย่อที่เขียนไว้มาเรียบเรียงโดยเขียนขยายความของเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้จากการบันทึกย่อ

3.3 การสัมภาษณ์ เป็นการสนทนา ซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์เพื่อบันทึกข้อความ ในขณะที่สัมภาษณ์หรือจากการถอดเทปข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์ใช้เทคนิคหลายรูปแบบที่แตกต่างกันตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น

3.4 การศึกษาเอกสารของโรงเรียนและผลงานของนักเรียน เป็นการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่เป็นข้อมูลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ในเรื่องการจัดการเรียนการสอนเขียนตามแนวการศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ เช่น แผนการจัดประสบการณ์ ข่าวสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง แบบประเมินพัฒนาการ และผลงานของนักเรียน เช่น ผลงานภาพวาด ผลงานการเขียนของเด็กนักเรียน เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ

4. วิธีการเข้าถึงข้อมูล

การศึกษาถึงการเขียนของเด็กปฐมวัยครั้งนี้วิธีการเข้าถึงข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูลมีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน การเสนอข้อมูลควบคู่กันสามารถสะท้อนให้เห็นกระบวนการและภาพรวม ผู้วิจัยมีวิธีการเข้าถึงข้อมูลเป็นระยะเพื่อศึกษาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นตาม

ความเป็นจริง และอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด ผู้วิจัยจึงแบ่งช่วงระยะเวลาในการเข้าถึงข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละโรงเรียนดังนี้

4.1 การเข้าถึงข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล โรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์ในปีการศึกษา 2544 เป็นเวลา 11 เดือน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2544 ถึงเดือนเมษายน 2545 ดังแสดงในตารางที่ 1 โดยเก็บข้อมูล สัปดาห์ละ 2 - 4 วัน ตั้งแต่เวลา 7.30 น. - 16.30 น. และแบ่งช่วงเวลาดำเนินการเก็บข้อมูลเป็น 3 ระยะเวลาคือ

ระยะที่ 1 การติดต่อกับกรณีศึกษาและการแนะนำตัว

การติดต่อและแนะนำตัวผู้วิจัยกับทางโรงเรียนได้ดำเนินการดังนี้

1) ผู้วิจัยติดต่อผ่านทางอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์กับทางผู้บริหารโรงเรียน หลังจากนั้นได้โทรศัพท์ติดต่อกับผู้บริหารโรงเรียน เพื่อกำหนดวันเวลาในการพูดคุยรายละเอียด และแนะนำตัวอย่างเป็นทางการ ในวันแนะนำตัวผู้วิจัยได้มอบโครงร่างงานวิจัยและกำหนดตารางเวลาในการเก็บข้อมูลให้ผู้บริหารโรงเรียนได้รับทราบ ผู้บริหารโรงเรียนจึงได้แนะนำถึงแนวทางในการเก็บข้อมูล และการสร้างความสัมพันธ์คุ้นเคยกับครูรวมทั้งได้มอบหนังสือที่เกี่ยวกับแนวคิดและการจัดการเรียนการสอนตามแนวการศึกษาไฮสโคปให้ผู้วิจัยกลับไปศึกษาซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยอย่างมาก

2) แนะนำตัวอย่างเป็นทางการกับคณะครู ผู้วิจัยได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลรวมถึงวิธีการเก็บข้อมูลให้คณะครูได้รับทราบ และเนื่องจากผู้วิจัยเคยฝึกประสบการณ์ที่โรงเรียนแห่งนี้ทำให้การแนะนำตัวและการสร้างความคุ้นเคยกับคณะครูเป็นไปอย่างเป็นกันเอง ซึ่งเป็นผลดีอย่างมากต่อการเก็บข้อมูล

ระยะที่ 2 การสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคย

การสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นไปอย่างรวดเร็วเนื่องจากผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับโรงเรียนอยู่พอสมควรจึงทำให้ปรับตัวได้ในเวลาไม่นาน โดยผู้วิจัยได้มีวิธีการในการสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยดังนี้

1) การสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับครู ในช่วงที่ผู้วิจัยเข้ามาเก็บข้อมูลของโรงเรียนมีนักศึกษาที่มาฝึกประสบการณ์ทำให้ครูมีเวลาสนทนากับผู้วิจัยได้พอสมควร โดย

เฉพาะในช่วงกลางวันที่ผู้วิจัยได้ร่วมรับประทานอาหารกับครู ทำให้ได้พูดคุยอย่างเป็นกันเอง ทั้งเรื่องวิชาการ เรื่องส่วนตัว เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับโรงเรียน และเรื่องที่สนใจร่วมกัน รวมทั้งรายละเอียดของงานวิจัย และบางครั้งครูถามความคิดเห็นหรือให้ผู้วิจัยช่วยพิจารณางานที่ได้รับมอบหมายทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และช่วยเหลือครูซึ่งมีผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

2) การสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับเด็ก ผู้บริหารโรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆเสมือนครูคนหนึ่ง เช่น การดูแลเด็กขณะเล่นในสนาม การร่วมกิจกรรมหน้าเสาธง การดูแลเด็กรับประทานอาหารเช้า สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้ผู้วิจัยเป็นที่รู้จักของเด็กได้อย่างรวดเร็ว และจากการที่ผู้วิจัยมีโอกาสสร้างความคุ้นเคยกับเด็กทำให้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เด็กเป็นไปได้โดยง่าย

3) การสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับผู้ปกครอง ในช่วงเวลาเช้าและหลังเลิกเรียนผู้วิจัยมีหน้าที่ช่วยดูแลเด็กที่รอผู้ปกครองมารับ ทำให้มีโอกาสได้พบปะพูดคุยกับผู้ปกครอง และอธิบายถึงการเข้ามาเก็บข้อมูลของผู้วิจัย และในขณะเดียวกันได้ขอความร่วมมือจากผู้ปกครองเพื่อให้ข้อมูลในด้านทัศนคติและการส่งเสริมการเรียน

นอกจากการสร้างความคุ้นเคยกับครู นักเรียนและผู้ปกครองแล้ว ผู้วิจัยได้มีโอกาสต้อนรับบุคคลที่มาศึกษาดูงานของโรงเรียน และได้เข้าฟังการบรรยายของผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งได้ร่วมบรรยาย ทำให้ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการนำนวัตกรรมไฮสโคปมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ผู้วิจัยใช้เวลาประมาณ 2 สัปดาห์ในการสร้างความคุ้นเคยกับครู นักเรียนและผู้ปกครอง และในช่วงเวลาดังกล่าวผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับที่ตั้งและสภาพทั่วไปของโรงเรียน ข้อมูลพื้นฐานบางส่วนเกี่ยวกับผู้บริหาร ครู นักเรียนและผู้ปกครอง

ระยะที่ 3 การเข้าสู่ประเด็นปัญหา

หลังจากผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับบุคลากรในโรงเรียนแล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1) การเก็บข้อมูลทั่วไปในแต่ละชั้น ผู้วิจัยทำการสังเกตชั้นละ 1 ห้องเรียน โดยเลือกห้องที่ผู้วิจัยเคยฝึกประสบการณ์ ใช้เวลาห้องละ 2 สัปดาห์ โดยเริ่มจากชั้นอนุบาลปีที่ 1 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 และชั้นอนุบาลปีที่ 3 ตามลำดับ และได้จดบันทึกข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการสังเกต ในขณะเดียวกันผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูอย่างไม่เป็นทางการในประเด็นที่ผู้วิจัยเกิดความสงสัยและต้องการตรวจสอบความถูกต้อง

2) การเก็บข้อมูลเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3 ชั้นละ 1 เดือน ส่วนชั้นอนุบาลปีที่ 1 ใช้เวลา 2 สัปดาห์ เนื่องจากกิจกรรมการเขียนตามแนวคิด และลำดับขั้นพัฒนาการการเขียนยังไม่ปรากฏชัด และได้พิจารณาว่าการเก็บข้อมูลการเขียนของเด็กปฐมวัยต้องมีความต่อเนื่อง จึงใช้เวลาเก็บข้อมูลในแต่ละชั้นติดต่อกันทุกวัน โดยขออาสาเป็นผู้ช่วยครู ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดเตรียมอุปกรณ์ ช่วยดูแลเด็กขณะทำกิจกรรม รวมทั้งทำกิจกรรมการเขียนของเด็ก เช่น การเขียนบรรยายภาพให้กับเด็ก การเขียนบัตรคำและช่วยเหลือการเขียนของเด็ก ทำให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการเขียนของโรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้การเขียน รูปแบบและกระบวนการเขียน รวมทั้งพัฒนาการการเขียนของเด็ก

หลังจากเก็บข้อมูลในภาคการศึกษาต้นของปีการศึกษา 2544 เป็นเวลาประมาณ 3 เดือน ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมในภาคการศึกษาปลาย โดยเก็บข้อมูลเฉพาะเด็กนักเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 ชั้น

3) การเก็บข้อมูลจากผลงานการเขียนและภาพวาดของเด็กนักเรียน โดยเก็บข้อมูลควบคู่กับการสังเกตวิธีการเรียนรู้การเขียน รูปแบบและกระบวนการเขียน และพัฒนาการด้านการเขียนโดยกำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลชั้นละ 2 สัปดาห์ในทุกชั้น

4) การเก็บข้อมูลจากผลงานการเขียนและภาพวาดของเด็กนักเรียน ผู้วิจัยทำการสังเกตการเรียนรู้การเขียน กระบวนการเขียนและพัฒนาการด้านการเขียนควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลจากผลงานการเขียนและภาพวาด ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากครูในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี โดยได้เก็บผลงานการเขียน ภาพวาด หรือร่องรอยการเขียนของเด็กนักเรียนไว้ให้ และบางครั้งได้เล่าเหตุการณ์ในช่วงที่ผู้วิจัยไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับอนุญาตให้ศึกษาข้อมูลเอกสารของโรงเรียน รวมทั้งเอกสารที่ทางโรงเรียนส่งถึงผู้ปกครอง หากมีประเด็นสงสัยใดๆ ครูได้ช่วยอธิบายให้ผู้วิจัยฟังเสมอ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้รับอนุญาตให้ถ่ายสำเนาเอกสารและถ่ายรูปผลงานของเด็กเพื่อนำไปวิเคราะห์

5) การสัมภาษณ์ผู้บริหารและครู เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสังเกตเหตุการณ์และข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยจึงได้นัดสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูทุกชั้นอีกครั้ง โดยบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ซึ่งเน้นในประเด็นที่ผู้วิจัยได้เตรียมและต้องการทราบเท่านั้น

6) การสังเกตการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมการเขียน พัฒนาการการเขียนและความต่อเนื่องในการเขียนต่อจากชั้นอนุบาล เพื่อทำให้ข้อมูลมีความครอบคลุม และช่วยให้เข้าใจถึงกระบวนการที่จะนำไปสู่การเขียนในระดับสูงขึ้น

หลังจากที่ผู้วิจัยออกจากโรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์ไปแล้ว ผู้วิจัยได้ติดต่อกับผู้บริหาร และครูเป็นระยะ โดยเฉพาะผู้บริหารแสดงความห่วงใยโดยการโทรศัพท์ถามความคืบหน้าของงาน วิจัยอยู่เสมอ ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าไปเก็บข้อมูลบางอย่างที่ยังไม่ครบถ้วนจนกระทั่งงานวิจัย ครบถ้วนสมบูรณ์

นอกจากผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้รวบรวม ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เป็นข้อมูลของโรงเรียน ได้แก่ แผนการจัดประสบการณ์ ขาวสารที่ส่งถึง ผู้ปกครอง ใบประเมินพัฒนาการด้านต่างๆ สมุดรายงานพัฒนาการ ตารางกิจกรรมประจำปี รวมทั้งผลงานภาพวาด และผลงานการเขียนของเด็ก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลเกี่ยวกับการเขียนของเด็กปฐมวัยได้เป็นอย่างดี

4.2 การเข้าถึงข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูลโรงเรียนอนุโณทัย

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโรงเรียนอนุโณทัย ในปีการศึกษา 2544 ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2544 ถึงเดือนเมษายน 2545 เป็นเวลา 11 เดือน โดยเก็บข้อมูลสัปดาห์ละ 2-4 วัน ตั้งแต่เวลา 7.30 น.-16.30 น. ดังตารางที่ 1 และแบ่งช่วงเวลาดำเนินการเก็บข้อมูลเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การติดต่อกับกรณีศึกษาและการแนะนำตัว

การติดต่อและแนะนำตัวผู้วิจัยกับทางโรงเรียนได้ดำเนินการดังนี้

1) ติดต่อบุคคลที่เป็นสื่อกลาง ซึ่งเคยทำวิจัยในโรงเรียนนี้ และเป็นผู้ที่ผู้บริหารและครูให้ความคุ้นเคยและไว้วางใจเป็นอย่างดี

2) แนะนำตัวอย่างเป็นทางการกับผู้บริหารโรงเรียน โดยผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และกำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลคือ ในระดับอนุบาลใช้เวลาเก็บข้อมูลประมาณ 3 เดือน และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลประมาณ 2 สัปดาห์ ซึ่งผู้บริหารได้ให้ความ เห็นว่าผู้วิจัยควรที่จะได้เก็บข้อมูลภาคสนามในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นลำดับแรก หลังจากนั้น จึงเก็บข้อมูลในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 2 ซึ่งรวมอยู่ในห้องเดียวกันและชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตาม ลำดับ แล้วจึงเก็บข้อมูลในระดับอนุบาลเป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมและเกิด ความเข้าใจในการเชื่อมโยงวงจรชีวิตที่โรงเรียนนำมาใช้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดระยะเวลาในการ เก็บข้อมูลภาคสนามของชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 3, 2 และ 1 ตามลำดับ โดยใช้เวลาในการเก็บ ข้อมูลชั้นละ 3 สัปดาห์ แล้วจึงเก็บข้อมูลในระดับอนุบาลเป็นเวลา 4 เดือน

ระยะที่ 2 การสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคย

ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับบุคคลต่างๆ ภายในโรงเรียนตามลำดับดังนี้

1) ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับเด็กนักเรียน โดยได้เข้าสังเกตการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นลำดับแรก การสร้างความคุ้นเคยกับเด็กในสัปดาห์แรกเป็นไปด้วยความยากลำบากมาก เนื่องจากต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการสังเกตแบบแผนการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมของโรงเรียน เพื่อปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตของบุคคลภายในโรงเรียนให้ได้เร็วที่สุด โดยใช้วิธีการสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยในช่วงเวลาต่างๆ ดังนี้

1.1) ช่วงเวลาเรียน ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต รวมทั้งการเรียนการสอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กนักเรียน และกับนักเรียนด้วยกันจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และได้ข้อมูลจากคำบอกเล่าของเด็กนักเรียน

1.2) ช่วงเวลาพักกลางวัน ผู้วิจัยได้สังเกตและพูดคุยกับเด็กที่ออกไปเล่น และทำกิจกรรมบริเวณสนาม ทำให้ได้ข้อมูลเรื่องการปฏิสัมพันธ์และการทำกิจกรรมนอกห้องเรียน

1.3) ช่วงเวลาหลังเลิกเรียน ผู้วิจัยได้ใช้เวลาอยู่ที่สนามหน้าโรงเรียนเพื่อช่วยดูแลเด็กที่รอผู้ปกครองมารับกลับบ้าน จึงมีโอกาสดูแลเด็กกับเด็กรวมทั้งบุคลากรภายในโรงเรียน ทำให้ได้ข้อมูลในด้านวัฒนธรรมของโรงเรียนมากขึ้น

2) การสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับครู ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยกับครูไม่รวดเร็วและครอบคลุมตามที่หวังไว้ เพราะครูมีภาระหน้าที่ในช่วงเช้าและเย็นเกือบทุกวัน ผู้ที่เคยทำวิจัยในโรงเรียนแห่งนี้ได้แนะนำให้ผู้วิจัยเข้ากลุ่มศึกษาในตอนเย็นของทุกๆ วันพฤหัสบดี เพื่อให้ได้รับความรู้เรื่องแนวการศึกษาของลอร์ดอร์ฟมากขึ้น นอกจากนี้ทำให้มีโอกาสสร้างความคุ้นเคยกับครู จากการเข้ากลุ่มศึกษาทำให้ผู้วิจัยเริ่มคุ้นเคยและได้รับความไว้วางใจจากบุคลากรในโรงเรียนมากขึ้น

3) การสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับบุคลากรอื่นๆ ภายในโรงเรียน ในเวลาหลังเลิกเรียน ผู้วิจัยมีโอกาสพูดคุยสนทนากับอาสาสมัครที่มาช่วยงานธุรการ และดูแลเด็กหลังเลิกเรียน ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในโรงเรียนและการปฏิบัติตัว ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นอยู่ แนวความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ทัศนคติของโรงเรียนได้

4) การสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับผู้ปกครอง ในช่วงเย็นผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยทักทายกับผู้ปกครอง รวมทั้งได้รับฟังการสนทนาเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็ก การจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนรวมทั้งการรวมกลุ่มของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูลพื้นฐานเป็นอย่างมาก เพราะผู้ปกครองสามารถให้ข้อมูลในด้านความคิดเห็นต่อโรงเรียน การดูแลบุตรหลานโดยใช้แนวทางที่สัมพันธ์กับแนวคิดของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

ในช่วงการสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำแผนที่ทางกายภาพ (Physical Map) ของโรงเรียนและห้องเรียน เพื่อบอกที่ตั้งสำคัญภายในโรงเรียน

ระยะที่ 3 การเข้าสู่ประเด็นปัญหา

หลังจากผู้วิจัยเก็บข้อมูลเป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ ครูและนักเรียนคุ้นเคยกับผู้วิจัยมากขึ้น การเข้าสู่ประเด็นปัญหาผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1) สังเกตการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และสัมภาษณ์ผู้บริหารอย่างไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้สังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนและพูดคุยซักถามอย่างไม่เป็นทางการกับผู้บริหารซึ่งเป็นครูผู้สอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เกี่ยวกับแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาและปัญหา ผู้บริหารได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการสังเกต และทุกครั้งที่ผู้วิจัยถามคำถามในประเด็นที่ยังไม่กระจ่าง ผู้บริหารจะถามความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวให้ผู้วิจัยตอบทุกครั้ง ทำให้ผู้วิจัยต้องกลับไปคิดเพื่อตอบปัญหารวมทั้งทำการสังเกตและค้นหาคำตอบเพิ่มเติม

2) สังเกตการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 2 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยมีหน้าที่คอยช่วยเหลือในชั่วโมงศิลปะและหัตถกรรม และร่วมทำกิจกรรมกับเด็กเหมือนเป็นนักเรียนคนหนึ่ง ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการสอนในวิชาภาษาไทย และพัฒนาการการเขียนของเด็ก

นอกจากนี้ในการสังเกตได้มีโอกาสดูงานเขียน และการเรียนรู้การเขียนของเด็กนักเรียนอย่างใกล้ชิด ผู้วิจัยเริ่มเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ทำให้เกิดการเขียนได้พอสมควร แต่ข้อมูลที่ได้ในระยนี้ยังไม่กระจ่างเพียงพอเนื่องจากผู้วิจัยเข้าใจเพียงกิจกรรมและการดำเนินชีวิตตามกิจวัตรประจำวัน แต่ในด้านทัศนคติ การให้ความหมายกับการกระทำผู้วิจัยแทบจะไม่ได้ข้อมูลเลย จนกระทั่งผู้วิจัยได้เข้าสังเกตการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

3) สังเกตการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ และได้มีโอกาสพูดคุยซักถามกับครูมากขึ้น ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ

ประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยยังไม่กระจ่าง และทราบทัศนคติการให้ความหมายของการกระทำ ทำให้กรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยเตรียมมาเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามข้อมูลที่ได้รับ

เมื่อครบกำหนดการเก็บข้อมูลชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผู้บริหารได้แจ้งให้ผู้วิจัยทราบว่าทางโรงเรียนยังไม่พร้อมที่จะให้สังเกตการเรียนการสอนในระดับอนุบาล ผู้วิจัยรู้สึกกังวลกับเหตุการณ์ดังกล่าวมากจึงได้ปรึกษากับอาจารย์ท่านหนึ่งซึ่งมีความคุ้นเคยกับโรงเรียน อรุณทัยรวมทั้งปรึกษาคูผู้สอนประถมศึกษาปีที่ 1 โดยผู้วิจัยได้รับคำแนะนำให้รอเวลา และได้ขออนุญาตสังเกตการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ต่อโดยใช้เวลาสังเกต 2-3 วัน ต่อ 1 สัปดาห์ เป็นระยะเวลา 2 เดือน เพื่อให้เข้าใจแนวการสอนได้กระจ่างขึ้น และเพื่อประสานการติดต่อระหว่างผู้วิจัยกับทางโรงเรียน ซึ่งในระหว่างที่รอเวลาการเก็บข้อมูลต่อผู้วิจัยได้ติดต่อกับโรงเรียนกรณีศึกษาอีกโรงเรียนคือ โรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์ เพื่อขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูล และในช่วงเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2545 ผู้บริหารโรงเรียนอรุณทัยอนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าสังเกตและเก็บข้อมูลในระดับอนุบาลได้

4) สังเกตการเรียนการสอนในระดับชั้นอนุบาล ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยกำหนดระยะเวลาในการสังเกตสัปดาห์ละ 3 วัน รวม 4 เดือน การสังเกตการเรียนการสอนในระดับอนุบาลครั้งแรก ครูได้แนะนำการปฏิบัติตัวภายในห้องเรียนให้ผู้วิจัยทราบ แต่ผู้วิจัยยังเรียนรู้วัฒนธรรมของห้องเรียนอนุบาลได้ไม่ลึกซึ้งพอทำให้ในสัปดาห์แรกผู้วิจัยแทบจะเก็บข้อมูลไม่ได้ เนื่องจากอยู่ในช่วงการเรียนรู้และการปรับตัว จนกระทั่งผู้บริหารได้แนะนำผู้วิจัยให้เข้าใจถึงการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง ในระยะต่อมาเมื่อผู้วิจัยปรับตัวได้จึงเริ่มเก็บข้อมูลได้เพิ่มขึ้นหลายประเด็น รวมทั้งการที่ผู้วิจัยอธิบายรายละเอียดของงานวิจัยให้ครูทราบ ทำให้ครูบอกข้อมูลรวมทั้งเล่าทัศนคติ แนวคิดที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ การเขียน และการวาดภาพของเด็กให้ผู้วิจัยทราบ

การเก็บข้อมูลในระดับอนุบาลในแต่ละวัน ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมในห้องเรียนตั้งแต่เวลาประมาณ 8.00-15.30 น. ในวันที่กำหนด เป็นระยะเวลา 1 ภาคการศึกษา โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้ช่วยครู ในการจัดเตรียมอาหารว่าง จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และช่วยเหลือในการทำกิจกรรมให้แก่เด็ก ในช่วงแรกพบว่า เด็กส่วนมากให้ความสนใจในขณะที่ผู้วิจัยทำกิจกรรมต่างๆ และเข้ามาสนทนาด้วย ในบางครั้งผู้วิจัยไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงสอบถามครูและปฏิบัติตามที่ครูแนะนำ จนกระทั่งการดำเนินชีวิตภายในห้องเรียนเป็นไปอย่างธรรมชาติ เด็กเริ่มคลายความสนใจ การเก็บข้อมูลจึงเป็นไปอย่างธรรมชาติที่สุดโดยใช้เวลา 2 เดือน และการเก็บข้อมูลในระยะต่อมาผู้บริหารอนุญาตให้ผู้วิจัยได้เข้าสังเกตการเรียนการสอนใน

ระดับอนุบาลอีก 1 ห้องเป็นเวลา 2 เดือน ทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ กิจกรรมการเขียนตามแนวคิดทฤษฎีที่โรงเรียนใช้อยู่ รวมทั้งการเรียนรู้การเขียน และพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กเพิ่มมากขึ้น

ผู้วิจัยใช้เวลาเก็บข้อมูลในโรงเรียนอนุบาลถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2545 ก่อนที่ผู้วิจัยจะออกจากโรงเรียน ได้ถ่ายรูปผลงานการเขียนและภาพวาดของเด็ก เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล และในช่วงเปิดภาคเรียนใหม่ในปีการศึกษา 2545 ผู้บริหารได้ให้ความกรุณาชวนผู้วิจัยมาเข้าร่วมพิธีต้อนรับน้องใหม่ นอกจากนี้ยังได้เข้าร่วมกลุ่มศึกษาในทุกๆ วันพฤหัสบดี ทำให้ผู้วิจัยยังคงติดต่อกับทางโรงเรียนอยู่อย่างต่อเนื่อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และทำตลอดระยะเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการศึกษาปรากฏการณ์จากหลายมิติ (multi – dimension) เพื่อให้เห็นภาพรวมของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

5.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลาย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีซึ่งเกี่ยวข้องกับการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนตามแนวคิดนวัตกรรมการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หลังจากนั้นจึงสร้างกรอบแนวคิดทฤษฎีดังนี้

1. กิจกรรมการเขียนตามแนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ
2. แบบแผนการเขียนของเด็กปฐมวัย อายุ 3 - 6 ปี
3. แบบแผนการเขียนของเด็กปฐมวัย อายุ 6 - 8 ปี
4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนตามแนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ

5.2 การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มั่นใจในความเชื่อถือได้ของข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องตรงตามความเป็นจริงเพียงใด มีความตรงกันของข้อมูลเพียงใด ข้อมูลมีความ

ครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ และตอบปัญหาของการวิจัยได้หรือยัง การตรวจสอบข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการ ดังนี้

5.2.1 เมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งแล้ว ผู้วิจัยยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูลโดยให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์คือกลุ่มครูในโรงเรียนได้ตรวจสอบบทวน และรับรองข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการให้ความหมายของปรากฏการณ์นั้นถูกต้อง และเที่ยงตรงตามที่กลุ่มบุคคลภายในโรงเรียนยึดถือ พร้อมทั้งการให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ก่อนที่ผู้วิจัยจะเขียนในบันทึกภาคสนาม

5.2.2 ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เชิญท่านอาจารย์ที่ปรึกษาไปสัมผัสปรากฏการณ์ในโรงเรียนที่ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูล เพื่อการยอมรับความเชื่อถือได้ของข้อมูล และเพื่อการทำความเข้าใจร่วมกันในข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งการให้ข้อคิดเห็น และการตั้งข้อคำถามของท่านอาจารย์ที่ปรึกษาจะทำให้ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลจนเกิดความสมบูรณ์ที่สุด

5.2.3 การตรวจสอบแบบสามเส้า มีอยู่ 2 ลักษณะดังนี้

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันโดยการหาแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ แหล่งข้อมูลในด้านเวลา สถานที่ และบุคคล แล้วจึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาตรวจสอบเปรียบเทียบเพื่อหาความเชื่อถือได้

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะต่างๆ กันในข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ พร้อมกันและอาจศึกษาหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพิ่มเติม เช่น ข้อมูลจากเอกสารเพื่อยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูล

5.3 การทำดัชนีข้อมูล

5.3.1 การเขียนรายการดัชนี

เมื่อผู้วิจัยศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยได้เขียนรายการคำหรือข้อความจากกรอบแนวคิดทฤษฎี ดัชนีเหล่านี้จะช่วยในการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ซึ่งจะช่วยในการดึงข้อมูลส่วนต่างๆ มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และทำให้การสร้างข้อสมมุติฐานชั่วคราวทำได้ด้วยความราบรื่น ซึ่งผู้วิจัยได้ทำดัชนีข้อมูล 3 ชนิด คือ

- ดัชนีเชิงบรรยาย (descriptive index) ผู้วิจัยเขียนรายการกลุ่มคำ หรือข้อความ เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูล

- ดัชนีเชิงตีความ (interpretive index) คือคำหรือข้อความที่มีลักษณะซับซ้อนมากกว่าดัชนีเชิงบรรยาย เป็นการเพิ่มรายละเอียดมากขึ้น

- ดัชนีเชิงอธิบาย (explanatory index) คือ คำหรือข้อความที่บอกถึงแบบแผนของเหตุการณ์ แสดงความเชื่อมโยงหรือความสัมพันธ์

5.3.2 การปรับปรุงการเรียกดัชนี

ผู้วิจัยได้นำดัชนีเหล่านี้มาปรับปรุง หลังจากที่ได้เริ่มเข้าไปเก็บข้อมูลในสนามโดยนำทัศนะของคนในมาปรับปรุงการเรียกดัชนีต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในเหตุการณ์

5.3.3 การเพิ่มและตัดทอนดัชนี

การปรับปรุงดัชนีโดยผู้วิจัยเพิ่มเติมดัชนีใหม่เข้าไปด้วยการพิจารณาดัชนีแต่ละตัว ถึงความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และทำการตัดดัชนีที่เขียนไว้ซึ่งไม่พบในการเก็บข้อมูลภาคสนามออก

5.3.4 การให้คำจำกัดความดัชนี

หลังจากปรับปรุงดัชนีแล้ว ผู้วิจัยเริ่มให้คำจำกัดความของดัชนีแต่ละตัวที่ผู้วิจัยปรับปรุงแล้ว เพื่อให้ทราบว่าดัชนีแต่ละตัวครอบคลุมเนื้อหาเรื่องใด หลังจากนั้นจึงกำหนดชื่อดัชนีแต่ละตัวให้เหมาะสม

5.3.5 การลงดัชนีในบันทึก

เมื่อผู้วิจัยให้คำจำกัดความดัชนีและปรับปรุงชื่อให้เหมาะสมแล้ว ถึงขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำดัชนีที่สมบูรณ์ไปลงในบันทึกข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยอ่านบันทึกภาคสนามแล้วเขียนดัชนีตัวที่ตรงกับข้อความในส่วนนั้นๆ โดยใส่ดัชนีไว้ด้านข้างข้อความในบันทึก

5.4 การสร้างข้อสรุปชั่วคราว

เป็นการจัดหมวดหมู่ดัชนีเป็นกลุ่มของแนวคิดที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ขึ้น โดยหลังจากทำดัชนีข้อมูลแล้ว ได้นำดัชนีที่เกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน หลังจากนั้นจึงเขียนสิ่งที่เชื่อมโยงเป็นประโยค ข้อความเชิงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะของดัชนีหรือข้อมูลที่ศึกษาและความเชื่อมโยงของดัชนี

เมื่อผู้วิจัยเขียนประโยคข้อความของข้อสรุปชั่วคราวแต่ละประโยคแล้วได้ทราบถึงข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์ หรือข้อมูลที่เกินความต้องการ ดังนั้นการทำข้อสรุปชั่วคราวจึงเป็นการลดขนาดข้อมูล และช่วยกำจัดข้อมูลที่เกินความต้องการออกไปทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปย่อย

5.5 การสร้างบทสรุป

ผู้วิจัยนำข้อสรุปย่อมาประมวลหรือเชื่อมโยงความสัมพันธ์เข้าด้วยกัน ข้อความที่ได้จึงเป็นข้อค้นพบและเป็นบทสรุปของการวิจัย และเมื่อพบว่ามีส่วนของบทสรุปยังไม่อาจตอบปัญหาได้ หรือนำมาเชื่อมโยงไม่ได้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ต่อด้วยการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนความสัมพันธ์ในการเชื่อมโยง

5.6 การใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 3 วิธีด้วยกันคือ

5.6.1 การจำแนกประเภทของข้อมูล เป็นวิธีการนำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาจัดแบ่งออกเป็น ชนิด จำพวก ประเภท ตามคุณลักษณะ โดยเน้นความสำคัญของระบบการจำแนกแบบคนในจากการศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยในแต่ละโรงเรียนตามขอบเขตการวิจัย

5.6.2 การเปรียบเทียบข้อมูล คือการที่ผู้วิจัยแสดงความเหมือนและความแตกต่างที่มีอยู่ในคุณลักษณะ หรือคุณสมบัติของข้อมูลตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไปอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างข้อสรุปที่กล่าวถึงลักษณะร่วม และแตกต่างของข้อมูลทั้ง 2 ชุด

5.6.3 การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผู้วิจัยประมวลความคิดขึ้นจากข้อมูลเชิงรูปธรรม จำนวนหนึ่งแล้วจัดทำเป็นข้อสรุปที่มีลักษณะเป็นนามธรรม โดยผู้วิจัยหาลักษณะร่วมของรูปธรรมเพื่อหาข้อสรุปลักษณะร่วมของนามธรรมเหล่านี้

6. การนำเสนอข้อมูล

ในการนำเสนอข้อมูลจากศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนตามแนวการศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลดังนี้

6.1 การเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนตามแนวการศึกษาไฮสโคป : โรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์

บทนำ : ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์ ได้บรรยายตามขอบเขตการวิจัยที่ได้ศึกษา โดยสงวนชื่อจริงของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียน และได้เปลี่ยนเป็นชื่อสมมุติทั้งสิ้น

ข้อค้นพบ : การวิเคราะห์แบบแผนการเขียนและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป ได้บรรยายตามขอบเขตการวิจัย

6.2 การเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ : โรงเรียน
อรุโณทัย

บทนำ : ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนอรุโณทัย ได้บรรยายตามขอบเขตการวิจัยที่ได้ศึกษา โดยสงวนชื่อจริงของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียน และได้เปลี่ยนเป็นชื่อสมมุติทั้งสิ้น

ข้อค้นพบ : การวิเคราะห์แบบแผนการเขียนและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ได้บรรยายตามขอบเขตการวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป

บทนำ : ข้อมูลทั่วไป

: กิจกรรมการเขียนตามแนวคิดไฮสโคป

ข้อค้นพบ : แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 3-6 ปี

: แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 6-8 ปี

: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวการศึกษาไฮสโคป

ส่วนที่ 2 การเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

บทนำ : ข้อมูลทั่วไป

: กิจกรรมการเขียนตามแนวคิดวอลดอร์ฟ

ข้อค้นพบ : แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 3-6 ปี

: แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 6-8 ปี

: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

ส่วนที่ 1 การเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่จัดการเรียนรู้ตามแนวคิดไฮสโคป

บทนำ : ข้อมูลทั่วไป

1. โรงเรียน

1.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์เป็นสถานศึกษาเอกชนขนาดกลางที่เริ่มเปิดดำเนินการตั้งแต่ว่าปี พ.ศ.2504 จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลศึกษาปีที่ 1 จนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 การบริหารแบ่งออกเป็นแผนกต่างๆ ตามระดับชั้น ได้แก่ แผนกอนุบาล แผนกประถมศึกษา และแผนกมัธยม แผนกอนุบาลเป็นแผนกเริ่มเปิดดำเนินการในปีการศึกษา 2533 โดยดัดแปลงอาคารเรียน

ของระดับประถมศึกษาเป็นอาคารเรียนชั้นอนุบาล ผู้บริหารและครูได้ปรับปรุงการจัดสภาพภายในห้องเรียนและสภาพแวดล้อมภายนอกอาคารเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กอนุบาล ในปีการศึกษาแรกได้เปิดสอนระดับอนุบาล 3 ชั้น คือ ชั้นอนุบาลปีที่ 1, 2 และ 3 จำนวนชั้นละ 1 ห้อง โรงเรียนได้รับนักเรียนชาย-หญิง อายุระหว่าง 3-6 ปี จำนวนรวม 44 คน ในปีการศึกษา 2544 มีห้องเรียน ทั้งหมด 7 ห้อง เป็นห้องเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 จำนวน 3 ห้อง ชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 2 ห้อง และชั้นอนุบาลปีที่ 3 จำนวน 2 ห้อง มีนักเรียนทั้งหมด 135 คน

โรงเรียนเกษตรพิทยาศึกษาตั้งอยู่บนถนนสายหลักของกรุงเทพมหานคร ตลอดเส้นทางของถนนสายนี้มีทางเข้าออกและซอยเล็กๆ ที่สามารถใช้เป็นทางลัดทะลุออกไปยังถนนต่างๆได้หลายซอย ดังนั้นตลอดเส้นทางของถนนจึงเป็นที่ตั้งของ ร้านค้า อาคารพาณิชย์ ธนาคาร โรงพยาบาล โรงเรียน วัด สุเหร่าและที่อยู่อาศัยของชุมชนต่างๆ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางของชุมชน ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม และโรงเรียนสอนศาสนาอีกหลายแห่ง บริเวณด้านหน้าของโรงเรียนติดกับถนนใหญ่ ต่อจากประตูทางเข้าของโรงเรียนเป็นอาคารแผนกอนุบาลและฝ่ายธุรการของโรงเรียน ด้านซ้ายมือของตัวอาคารของแผนกอนุบาลเป็นสนามเด็กเล่น ซึ่งมีเครื่องเล่นสนามต่างๆ ได้แก่ ชิงช้า ม้าหมุน และที่สำหรับปีนป่าย บริเวณนี้มีต้นไม้ใหญ่และมีการตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับ นอกจากนี้ยังมีม้านั่ง ศาลาและบ้านไม้หลังเล็กๆ สำหรับให้เด็กๆ และผู้ปกครองได้นั่งเล่นพักผ่อน

1.2 แผนกอนุบาล

โรงเรียนเกษตรพิทยาศึกษาแผนกอนุบาลมีปณิธานของโรงเรียนดังนี้

- 1) โรงเรียนเกษตรพิทยาศึกษา แผนกอนุบาลเปรียบเสมือนเป็นบ้านที่สองของเด็ก โรงเรียนต้องทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น และสนุกสนานเมื่อมาโรงเรียน โดยเด็กจะได้เรียนรู้ด้วยการเล่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะเน้นการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา
- 2) บุคลากรมีคุณภาพ โรงเรียนมุ่งมั่นที่จะคัดเลือกและพัฒนาครูที่มีใจ อ่อนโยน รักและเข้าใจเด็ก มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ รวมทั้งมีมนุษยสัมพันธ์ดีกับผู้ร่วมงานและผู้ปกครอง และต้องได้ผ่านการอบรมทางการศึกษาปฐมวัย
- 3) เน้นการประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครอง โรงเรียนถือว่าผู้ปกครองมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการพัฒนาเด็ก

อาคารเรียนของแผนกอนุบาลตั้งอยู่บนชั้นที่ 2 ของอาคาร 5 ชั้น ซึ่งชั้นล่างของอาคารเป็นที่ทำการฝ่ายธุรการของโรงเรียนและแยกเป็นห้องต่างๆ อยู่ภายใน ด้านซ้ายมือเป็นห้องทำงานของผู้บริหารแผนกอนุบาล ส่วนด้านขวามือเป็นห้องทำงานของผู้บริหารโรงเรียน ชั้น 3 เป็นที่เก็บของและห้องประกอบอาหาร ชั้น 4 และชั้น 5 เป็นห้องเรียนของนักเรียนชั้นมัธยม ด้านซ้ายสุดของตัวอาคารเป็นบันไดทางขึ้นไปสู่ชั้นต่างๆ บริเวณฝาผนังทางขึ้นลงบันไดระหว่างชั้น 1 กับชั้น 2 ตกแต่งด้วยรูปภาพกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียนอนุบาลและครู มีป้ายนิเทศความรู้เกี่ยวกับแนวการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ปรัชญาและคำขวัญของแผนกอนุบาล และรูปถ่ายการอบรมครูและสัมมนาต่างๆ รวมทั้งคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมให้เด็กฯ รักการอ่านการเขียน เพื่อให้ผู้ปกครองหรือผู้ที่เดินผ่านบริเวณนั้นได้อ่านข้อมูลเหล่านี้ ครูอนุบาลได้ช่วยกันเปลี่ยนข้อมูลเหล่านี้เป็นประจำ บริเวณที่พักบันไดชั้น 2 ด้านขวามือเป็นห้องน้ำสำหรับนักเรียนอนุบาลทุกชั้น ใช้อาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย รวมทั้งเป็นห้องน้ำสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 2 ส่วนด้านขวามือมีที่นั่งพักสำหรับผู้ปกครองที่มารอรับเด็ก

ต่อจากบริเวณที่ผู้ปกครองรับเด็ก ด้านซ้ายมือเป็นประตูทางเข้าสู่ห้องเรียนระดับอนุบาลทั้ง 7 ห้อง เรียงลำดับเป็นแนวยาวตั้งแต่ห้องชั้นอนุบาลปีที่ 1/1 ถึงห้องชั้นอนุบาลปีที่ 3/2 ซึ่งอยู่ติดกับประตูทางออก บริเวณหน้าห้องเรียนระดับอนุบาลมีทางเดินกว้างประมาณ 3 เมตร โดยด้านหน้าเป็นกำแพงกั้นมีส่วนบนเป็นหน้าต่างกระจกบานเลื่อนตลอดแนว ซึ่งครูและนักเรียนใช้เป็นี่สำหรับติดผลงานศิลปะ ผลงานการเขียน ประสพการณ์สำคัญจากการเรียน โครงการต่างๆ รวมทั้งแผนภูมิ เนื้อเพลง คำกลอน เป็นต้น บริเวณทางเดินนี้ยังใช้เป็นี่สำหรับนักเรียนรับประทานอาหารกลางวันและดื่มนมด้วย โดยหน้าห้องเรียนทุกห้องมีโต๊ะสี่เหลี่ยมผืนผ้าสำหรับรับประทานอาหารเช้าและมีเก้าอี้จัดวางซ้อนกันอยู่บริเวณผนังอีกด้าน เก้าอี้เหล่านี้นักเรียนได้นำไปใช้นั่งวาดรูปหรือเขียนบรรยายภาพในช่วงเวลาทำกิจกรรมเล่นตามมุม

ในชั้นเดียวกันกับระดับอนุบาลต่อจากประตูทางออกมีห้องประชุมใหญ่ของโรงเรียนที่ใช้สำหรับประชุมผู้ปกครอง ทำกิจกรรมในวันสำคัญและใช้ต้อนรับผู้มาดูงานของโรงเรียน บริเวณถัดจากห้องประชุมเป็นทางแยกด้านขวาเป็นห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ส่วนด้านซ้ายเป็นห้องน้ำสำหรับครูและนักเรียนระดับประถมศึกษา และมีบันไดของอาคารซึ่งเด็กอนุบาลไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้

2. บุคลากร

2.1 ผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนเกศพิทยาแผนกอนุบาลจบการศึกษาในระดับปริญญาเอก ด้านการศึกษาประถมศึกษาและปฐมวัยจากสหรัฐอเมริกา หลังจากจบการศึกษาได้กลับมารับราชการที่โรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดที่ภูมิลำเนาเดิม หลังจากนั้นได้เข้ารับราชการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในตำแหน่งศึกษานิเทศก์ อยู่ระยะหนึ่ง เมื่อลาออกจากราชการแล้วจึงมาดำรงตำแหน่งผู้บริหารแผนกอนุบาลของโรงเรียน เกศพิทยา ตามคำเชิญของเจ้าของโรงเรียนในครั้งแรกเมื่อโรงเรียนเริ่มจัดตั้งแผนกอนุบาล ในการเข้ามาดำรงตำแหน่งดังกล่าวผู้บริหารได้ทำความเข้าใจกับเจ้าของโรงเรียนด้วยข้อตกลงในการทำงาน 3 ข้อ คือ

- 1) ต้องเป็นโรงเรียนที่มีแนวการจัดการเรียนการสอนแบบเตรียมความพร้อม ไม่ใช่การสอนแบบเร่งอ่านเขียน เพราะผู้บริหารต้องการให้ภาษาแม่ของเด็กเข้มแข็งมากที่สุดก่อน
- 2) การสอนในระดับอนุบาลจะต้องไม่มีการสอนภาษาอังกฤษ
- 3) โรงเรียนต้องมีรอยเชื่อมต่อระหว่างการสอนในระดับอนุบาลกับระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ดีเพื่อรองรับนักเรียนที่จบชั้นอนุบาลขึ้นไป

จากการทำความเข้าใจร่วมกันดังกล่าว ทำให้ผู้บริหารแผนกอนุบาลสามารถจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีทางการศึกษาปฐมวัยได้ตามความมุ่งหมายอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ผู้บริหารยังมีอิสระในการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ เช่น การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การส่งครูเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร การจัดหาวัสดุสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ตลอดจนการเลือกแนวการจัดการเรียนการสอนการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก รวมทั้งการให้การสนับสนุนการทำวิจัยโดยใช้โรงเรียนเป็นที่ทดลองและทำวิจัยทางด้านการศึกษาศึกษาปฐมวัย จึงทำให้ผู้บริหารสามารถจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบเตรียมความพร้อมโดยไม่เร่งสอนอ่านเขียนในระดับอนุบาลได้อย่างเต็มความสามารถ ประกอบกับความร่วมมือระหว่างระดับประถมศึกษาที่สามารถรองรับนักเรียนที่จบในระดับอนุบาล จึงทำให้ทางโรงเรียนไม่จำเป็นต้องตามกระแสการแข่งขันเพื่อสอบเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลังจากจบชั้นอนุบาลปีที่ 3

2.2 ครู

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของครู

ครูของโรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์แผนกอนุบาลมีจำนวน 9 คน ซึ่งทุกคน ผ่านการคัดเลือกโดยตรงจากผู้บริหารแผนกอนุบาลด้วยวิธีการทดสอบ และการทดลองสอนในชั้นเรียน การรับครูเข้าทำงานผู้บริหารให้ความสำคัญกับทัศนคติที่ครูมีต่อเด็กเป็นส่วนประกอบสำคัญในการตัดสินใจ มากกว่าวุฒิทางการศึกษาที่ตรงตามสาขาปฐมวัย ดังนั้นครูในโรงเรียนแห่งนี้จึงจบหลายสาขา มีครูที่จบระดับปริญญาตรีจำนวน 8 คน ซึ่งจบการศึกษาปฐมวัยจำนวน 3 คน จบด้านศิลปะจำนวน 1 คน นาฏศิลป์จำนวน 1 คน โภชนาการจำนวน 1 คน สังคมศึกษาจำนวน 1 คน และประกาศนียบัตรวิชาชีพจำนวน 1 คน

อย่างไรก็ตามครูส่วนใหญ่ได้ผ่านการสอนหรือการทำงานเป็นผู้ช่วยในโรงเรียนอนุบาลหรือสถานรับเลี้ยงเด็กมาแล้ว นอกจากนี้ในปีการศึกษาแรกที่เปิดดำเนินการผู้บริหารได้ให้ครูที่มีวุฒิด้านการศึกษาไม่ตรงสาขาปฐมวัยเข้าอบรมหลักสูตรระยะสั้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และได้ให้ครูทุกคนเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการสอนในระดับปฐมวัยรวมทั้งความรู้ในเรื่องนวัตกรรมใหม่ๆ ค่อนข้างมาก จึงทำให้ครูทุกคนมีพื้นฐานและความรู้ด้านการสอนในระดับปฐมวัยและนวัตกรรมต่างๆ ดีในระดับหนึ่ง

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้บริหารของโรงเรียนมีลักษณะของการร่วมมือกันเป็นอย่างดี กล่าวคือครูทุกคนมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้บริหารมากทั้งนี้เนื่องจากครูเห็นแบบอย่างของผู้บริหารที่เป็นนักการศึกษาที่อุทิศตนเพื่อการพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง ประกอบกับผู้บริหารเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของครูเสมอมา ดังนั้นการทำงานจึงมีลักษณะ การเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ผู้บริหารยังแสดงน้ำใจและความห่วงใยครูทุกคนอย่างแท้จริง โดยถามถึงการดำเนินชีวิต การเรียน การทำงาน และให้ความช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ครูทุกคนรู้สึกซาบซึ้งและตั้งใจทำตามนโยบายของโรงเรียนอย่างเต็มที่ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนบรรลุตามปรัชญาและปณิธานที่ตั้งไว้

ส่วนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูด้วยกันเองนั้นมีความสัมพันธ์ที่ดี ทั้งนี้เนื่องจากครูส่วนใหญ่เป็นเพื่อนสนิทกันมาก่อนหรือบางคนอาจเคยทำงานที่โรงเรียนเดียวกัน และชักชวนให้มาสอนที่โรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์ด้วยกันจึงมีความสนิทสนมกันมาก่อนแล้ว และจากการที่ครูทุกคนร่วมบุกเบิกเรียนรู้แนวการจัดการเรียนการสอนมาพร้อมๆ กันจึงทำให้ครูมีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกัน ประกอบกับครูทุกคนเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ซึ่งสังเกตได้จากการแสดงออก

ที่ดีต่อกันจึงทำให้ครูส่วนใหญ่อยู่โรงเรียนนี้มาเป็นเวลานานเกิน 5 ปี จึงทำให้เกิดความสนิทสนมกันยิ่งขึ้น

2.2.2 ด้านการพัฒนาบุคลากร

ครูทุกคนได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารให้ได้เข้าศึกษาต่อจนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี และให้การสนับสนุนในการศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาเสมอมา นอกจากนี้ครูทุกคนยังได้รับการพัฒนาทางด้านวิชาการอย่างสม่ำเสมอ ดังนี้

1) การส่งครูเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือนวัตกรรมการศึกษาที่ทางโรงเรียนปฏิบัติอยู่ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นหรือการเชิญวิทยากรมาอบรมให้แก่ครูที่โรงเรียน ในช่วงแรกของการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดนวัตกรรมต่างๆ ครูได้รับการอบรมอย่างสม่ำเสมอเกือบทุกสัปดาห์ นอกจากความรู้ที่ได้จากวิทยากรที่อบรมแล้ว ผู้บริหารเองยังได้ให้การอบรมครูและให้ความรู้ในเรื่องการจัดการเรียนการสอน และนวัตกรรมศึกษากับครูอยู่เสมอ การให้ความรู้ของครูของผู้บริหารมีทั้งการจัดสอนโดยตรงและการแทรกความรู้ต่างๆ ในขณะที่ประชุมหรือการปฏิบัติงานของครูรวมทั้งเมื่อครูพบปัญหาหรือข้อสงสัยครูยังสามารถปรึกษาผู้บริหารได้ตลอดเวลา

2) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการทำวิจัยของนิสิตและนักศึกษาโรงเรียนมีนโยบายสนับสนุนการทำวิจัยของนิสิตนักศึกษาในสถาบันศึกษาปฐมวัยต่างๆ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้ทำให้ครูได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมตามแนวนวัตกรรมการศึกษาที่ทางโรงเรียนปฏิบัติอยู่นอกจากนี้ยังทำให้ครูรับรู้ความก้าวหน้าของวงการศึกษาปฐมวัยและเกิดความตื่นตัวในการปฏิบัติหน้าที่อยู่อย่างสม่ำเสมอ

3) การที่โรงเรียนได้นำนวัตกรรมการศึกษาเข้ามาใช้จนเป็นที่ยอมรับของวงการการศึกษาปฐมวัย ทำให้สถาบันการศึกษาและสถาบันฝึกหัดครูปฐมวัยหลายสถาบันขอมาศึกษาดูงานอยู่อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งมีผลทำให้บุคลากรครูได้พัฒนาตนเองตั้งแต่การทำความเข้าใจเพื่อเตรียมตอบคำถาม และให้ความรู้กับผู้ที่ต้องการศึกษา นอกจากนั้นในหลายๆ ครั้งผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้ครูทุกคนได้เป็นวิทยากรหรือผู้ช่วยวิทยากรในการให้ความรู้ในเชิงทฤษฎีแนวคิดสำคัญ และการปฏิบัติโดยยกตัวอย่างกิจกรรมการเรียนการสอนควบคู่กัน จากการเป็นวิทยากรหรือผู้ช่วยวิทยากรในแต่ละครั้งทำให้ครูได้ทบทวนความรู้อยู่เสมอ

2.2.3 ภาระหน้าที่ประจำวันของครู

โดยปกติภาระหน้าที่ของครูอนุบาลเริ่มตั้งแต่เวลาที่ครูมาถึงโรงเรียนคือ เวลาประมาณ 07.00 น. ถึงเวลา 08.00 น. บางครั้งครูไม่สามารถมาปฏิบัติงานได้ทันเวลาจึงใช้วิธีโทรศัพท์แจ้งให้ผู้บริหารหรือครูคนอื่นได้รับทราบ ส่วนครูที่มีหน้าที่เป็นครูเวรประจำวัน 2 คนยืนรับนักเรียนที่ผู้ปกครองมาส่ง โดยครูจะสลับกันมาทำหน้าที่ รอบแรกเวลา 07.15 น. – 08.00 น. รอบที่สองเวลา 08.00 น. – 08.40 น. ส่วนครูคนอื่นทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยภายในห้องเรียน เช่น ทำความสะอาดบริเวณต่างๆ ภายในห้อง จัดมุมประสบการณ์ รวมทั้งเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรม เขียนบันทึกพฤติกรรมของเด็กในห้อง เขียนแผนการสอนของสัปดาห์ต่อไปหรือทำงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหาร ครูส่วนใหญ่เมื่อเสร็จภาระกิจในห้องแล้ว ก่อนลงไปที่สนามเด็กเล่นมักแวะรับประทานอาหารเข้าร่วมกับผู้บริหารและครูอื่นๆ ในขณะที่รับประทานครูได้สนทนาเรื่องราวต่างๆกับผู้บริหาร เช่น ข่าวสารบ้านเมืองประจำวัน เหตุการณ์ในชั้นเรียน งานที่ได้รับมอบหมายและเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็ก ในการสนทนาครูมักได้รับคำแนะนำในเรื่องการแก้ปัญหาหรือการดำเนินงานต่างๆ รวมทั้งได้รับทราบเทคนิคใหม่ ๆ ในการจัดกิจกรรมด้วย

ครูที่รับประทานอาหารเข้าเสร็จแล้วได้ทยอยกันลงไปดูแลนักเรียนที่เล่นอยู่ที่สนาม เมื่อถึงเวลาประมาณ 08.15 น. ครูทุกคนต้องอยู่ที่บริเวณสนามเพื่อดูแลนักเรียนและพูดคุยกับผู้ปกครองที่มาส่งนักเรียน จนถึงเวลา 8.40 น. ครูเวรประจำวันที่ทำหน้าที่เปิดเพลงและนำเข้าแถวในแต่ละวันได้เปิดเพลงเป็นสัญญาณให้นักเรียนมาเข้าแถว เมื่อเสร็จกิจกรรมเข้าแถวครูประจำชั้นแต่ละห้องได้พานักเรียนเข้าห้องเรียน ต่อจากนั้นจึงปฏิบัติกิจกรรมตามตารางกิจกรรม โดยเริ่มต้นด้วยการทำกิจกรรมวงกลมและกิจกรรมเล่นตามมุม ครูจะเป็นผู้อำนวยความสะดวก ในการค้นหาคำตอบ โดยเชิญวิทยากรมาให้ความรู้หรือพานักเรียนไปทัศนศึกษา เขียนหรืออ่านความรู้ที่ได้จากหนังสือหรือแหล่งความรู้ ส่วนกิจกรรมเล่นตามมุม ครูได้ให้ความช่วยเหลือโดย จัดเตรียมอุปกรณ์และคอยเตือนให้นักเรียนบริหารเวลาในแต่ละมุมอย่างเหมาะสม หลังจากเสร็จกิจกรรมในห้อง ครูได้พานักเรียนลงไปเล่นกลางแจ้ง ระหว่างนี้ครูคอยดูแลความปลอดภัยและให้ความช่วยเหลือนักเรียนในการเล่น เมื่อหมดเวลาเล่นกลางแจ้งแล้วครูพานักเรียนขึ้นมารับประทานอาหาร อาบน้ำและเข้านอน หลังจากนั้นจึงเป็นเวลา que ครูได้ทำภารกิจส่วนตัว

ครูใช้เวลาในช่วงที่เด็กนอนทำงานที่ได้รับมอบหมายเป็นพิเศษ เช่น ทำงานวิจัยในชั้นเรียน จัดป้ายนิเทศให้ความรู้ผู้ปกครอง เขียนข่าวสารถึงผู้ปกครองรวมทั้งทำงานประจำ เช่น เลือกผลงานเด็ก เขียนพฤติกรรมของเด็ก และบางวันอาจมีการประชุมครูซึ่งผู้บริหารใช้เวลาในช่วง 13.00 น.-14.00 น. โดยครูรายงานความคืบหน้าของงานที่ได้รับมอบหมาย หรือ

โครงการที่ รับผิดชอบ รวมทั้งรายงานพัฒนาการของเด็กบางคนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เวลาประมาณ 14.00 น.-15.00น. เมื่อนักเรียนตื่นนอน ครูต้องคอยดูแลเรื่องการรับประทานอาหารเช้า ในขณะเดียวกันครูได้จัดเกมการศึกษาไว้ให้และคอยแนะนำวิธีการเล่นพร้อมทั้งตรวจดูความถูกต้อง เมื่อถึงเวลาเลิกเรียนครูเวรประจำวันที่ทำหน้าที่ส่งนักเรียนได้ประกาศชื่อนักเรียนที่ผู้ปกครองมารับส่วนครูอื่นๆ ทำภารกิจต่างๆ อยู่ในห้องและคอยส่งนักเรียนที่ผู้ปกครองมารับที่ห้อง ซึ่งครูได้พูดคุยถึงพฤติกรรมความก้าวหน้าของนักเรียนให้ผู้ปกครองฟัง หลังจากนั้นนักเรียนกลับบ้านหมดแล้วครูบางคนได้ปรึกษางานกันจนถึงเวลา 16.30 น. ครูส่วนใหญ่จึงทยอยกันกลับบ้าน

กล่าวโดยสรุปว่า ครูแผนกอนุบาลของโรงเรียนเกศพิทยา เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์มาก ครูส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์การสอนนักเรียนชั้นอนุบาลหลายปีทั้งด้านการสอนแบบอ่านเขียน และการสอนแบบเตรียมความพร้อม และมีครูบางส่วนที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในด้านการสอน แต่เมื่อเข้ามาปฏิบัติงานที่โรงเรียนแห่งนี้ครูทุกคนได้รับการพัฒนาโดยเข้ารับการอบรมทั้งจากวิทยากร และจากผู้บริหารโดยตรง นอกจากนี้การที่โรงเรียนมีนโยบายเปิดกว้างต่อการรับนวัตกรรมและยินดีเป็นสถานที่ทดลองวิจัย จึงทำให้ครูได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนแนวการจัดการเรียนการสอนรูปแบบใหม่อยู่อย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับผู้บริหารสนับสนุนการพัฒนาครูทุกคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางการศึกษาปฐมวัย โดยการส่งเสริมให้ครูได้ศึกษาต่อหรือศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ครูพัฒนาตนเองจนกระทั่งมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนได้ตรงตามนวัตกรรมที่ทางโรงเรียนปฏิบัติอยู่ได้อย่างดี

นอกจากนี้ครูยังมีความเชื่อว่าการเร่งอ่านเขียนในวัยอนุบาลไม่เกิดผลดี ทั้งนี้จากประสบการณ์โดยตรงที่ครูได้รับ และเห็นผลจากพัฒนาการในระยะยาวของเด็กที่ได้เรียนตามแนวนวัตกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จากสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ครูรู้สึกภูมิใจและพอใจในผลงานของตน ประกอบกับการได้พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งความเชื่อมั่น ความรัก และศรัทธาในตัวผู้บริหาร จึงทำให้ครูมีความสบายใจที่ได้ทำงานที่โรงเรียนแห่งนี้ ครูทุกคนจึงตั้งใจปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถเป็นเวลาหลายปี

2.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างครูระดับอนุบาลกับครูระดับประถมศึกษา

ครูระดับอนุบาลทุกคนนอกจากมีความสนิทสนมกันเองแล้ว ยังมีความสนิทสนมกับครูระดับประถมศึกษาทุกคน โดยเฉพาะครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากโรงเรียนมีนโยบายการจัดการเรียนการสอนเป็นแนวทางเดียวกัน ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จึงมีความเข้าใจ

ในแนวทางการสอนของระดับอนุบาลดีพอสมควร เพราะเคยผ่านการอบรมมาด้วยกันกับครูระดับอนุบาล รวมทั้งผู้บริหารได้ให้ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้มาสังเกตการสอนระดับอนุบาล และบางคนเคยมีประสบการณ์สอนในระดับอนุบาลมาก่อน จึงไม่เกิดปัญหาในช่วงรอยต่อระหว่างระดับอนุบาลและระดับประถมศึกษาทำให้ครูมีความเข้าใจกันมากขึ้น

3. นักเรียน

ห้องเรียนชั้นอนุบาลของโรงเรียนเทศบาลมีนักเรียนไม่เกิน 20 คน นอกจากมีนักเรียนเป็นเด็กปกติแล้ว ยังมีนักเรียนที่เด็กพิเศษห้องละ 1- 2 คน เรียนร่วมกัน โดยเมื่อจบการศึกษาชั้นอนุบาลปีที่ 3 นักเรียนส่วนใหญ่จะเข้าเรียนต่อที่แผนกประถมของโรงเรียนเทศบาลมีนักเรียนที่ย้ายไปเรียนต่อที่โรงเรียนอื่นบ้างปีละประมาณ 2-3 คน

สภาพโดยทั่วไป นักเรียนเป็นเด็กที่ร่าเริงแจ่มใส กล้าแสดงออก มีอัธยาศัยและมีมนุษยสัมพันธ์ดี โดยเฉพาะกับผู้ที่มาเยี่ยมเยียนโรงเรียน ช่างซักถาม กล้าพูด กล้าตัดสินใจ และมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้านเหมาะสมตามวัย คือมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ หน้าตายิ้มแย้ม และให้ความสนใจกับการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

ในเรื่องความสัมพันธ์กับครูและผู้บริหาร นักเรียนมีความสนิทสนมกับครูทุกห้อง นักเรียนมักชอบเดินไปยังห้องเรียนอื่นๆ เสมอในช่วงก่อนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียน ทำให้คุ้นเคยกับครูทุกคน และโดยเฉพาะกับผู้บริหารที่ทักทายและพูดคุยกับเด็กอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เด็กสนิทสนมและไว้วางใจ โดยนักเรียนจะเรียกผู้บริหารว่า ป้า... และเดินเข้าไปกอดหรือจับมือเมื่อผู้บริหารเดินขึ้นไปบนอาคารเรียน และในวันเกิดของผู้บริหารนักเรียนจะทำของขวัญซึ่งเป็นผลงานของตนเองไปมอบให้เป็นประจำทุกปี

4. ผู้ปกครอง

ผู้ปกครองของเด็กอนุบาลส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางจนถึงฐานะดี มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาถึงปริญญาเอก และประกอบอาชีพหลากหลายสาขา การที่ผู้ปกครองตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเทศบาลทั้งนี้จากเหตุผลหลายประการ เช่น บางคนมีแนวคิดตรงกับการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน บางคนเมื่อมาดูสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนแล้วรู้สึกพอใจ บางคนอยู่ใกล้โรงเรียนมีความสะดวกในการรับส่งบุตรหลาน บางคนมีความต้องการพิเศษเพื่อหาโรงเรียนที่เหมาะสมกับความต้องการพิเศษของเด็ก ปัจจุบันผู้ปกครองมีความเข้าใจแนวทางการจัดการเรียนการสอนพอสมควร

ผู้บริหารได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมและการเลี้ยงดูเด็กที่ผู้ปกครองปฏิบัติ อยู่ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ ประเภทแรก ผู้ปกครองที่ส่งเสริมลูกตามแนวทางที่ตนเองคิด ว่าไม่ขัดกับแนวทางของโรงเรียนมากเกินไป โดยส่งเสริมให้เด็กได้อ่านเขียนที่บ้านด้วย เพราะคิดว่า ดีกว่าปล่อยให้ว่างไป ประเภทที่สอง ผู้ปกครองที่ส่งเสริมตามแนวทางของโรงเรียนโดยการ เตรียมความพร้อมและไม่เร่งอ่านเขียน และประเภทที่สาม ผู้ปกครองที่ไม่ส่งเสริมในด้านใดเลย

โรงเรียนได้สื่อสารและให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง อยู่เสมอ โดยโรงเรียนได้จัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม และเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวทางในการพัฒนาเด็กในโอกาสต่างๆ ดังนี้

4.1 การประชุมพิเศษก่อนเข้าเรียน

ผู้ปกครองเข้าร่วมประชุมปฐมนิเทศที่โรงเรียนจัดขึ้นในช่วงก่อนเปิด ภาคการศึกษา ซึ่งการประชุมในครั้งนี้ผู้ปกครองจะได้รับรู้ทั้งนโยบายและรูปแบบการจัดการเรียน การสอนของโรงเรียน รวมทั้งนวัตกรรมและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้บริหารเป็นผู้ให้ความรู้ ด้วยตนเอง ตลอดจนได้รับฟังการบรรยายเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กจากวิทยากรรับเชิญ เช่น นักการศึกษา แพทย์ หรือนักวิชาการ เพื่อให้มีความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการของเด็กที่ถูกต้อง การปฐมนิเทศจะช่วยทำให้ผู้ปกครองเข้าใจแนวทางการจัดการศึกษาของทางโรงเรียน และเห็น ความสำคัญกับการร่วมมือในการพัฒนาเด็กในแนวทางเดียวกัน ทำให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความ เข้าใจบทบาทของตนเองและให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนเป็นอย่างดี

4.2 การติดต่อระหว่างเรียน

ระหว่างที่เด็กเรียนอยู่ที่โรงเรียน ผู้ปกครองจะได้ติดต่อสื่อสารและรับความรู้ จากโรงเรียนด้วยวิธีการต่างๆ คือ

4.2.1 ปฏิทินกิจกรรมประจำเดือน เป็นปฏิทินที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อชี้แจง เกี่ยวกับการเรียนการสอนและกิจกรรมที่แต่ละห้องจัดขึ้นในแต่ละเดือน รวมทั้งการเสนอข่าวหรือ การขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการทำกิจกรรมในเดือนนั้นๆ ซึ่งปฏิทินกิจกรรมประจำเดือน ผู้บริหารเป็นผู้ที่เขียนขึ้นเอง เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างบ้านและโรงเรียน

4.2.2 แบบรายงานพฤติกรรมและกิจวัตรประจำวัน เป็นการเขียนรายงาน เกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมของเด็กที่เกิดขึ้นในช่วง 4 สัปดาห์ให้ผู้ปกครองได้รับ ทราบความก้าวหน้าและพัฒนาการในแต่ละด้าน นอกจากนี้ผู้ปกครองจะได้รับทราบความคิดเห็น ของครูประจำชั้นเกี่ยวกับพัฒนาการและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับคำแนะนำและแนวทางที่จะ ช่วยส่งเสริมเด็ก

4.2.3 การเข้าร่วมกิจกรรมหรือการประชุมร่วมกัน ในวันสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันกีฬาครอบครัว หรือเทศกาลปีใหม่โรงเรียนได้จัดกิจกรรมพิเศษขึ้น โดยให้ผู้ปกครองได้มาร่วมทำกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่ผู้บริหารและครูแทรกความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน หรือแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กที่ผู้ปกครองสามารถนำไปปฏิบัติได้ที่บ้าน ซึ่งโดยมากโรงเรียนจะจัดเป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ เช่น ในวันแม่ผู้บริหารได้แนะนำวิธีการนำหนังสือนิทานประเภทต่างๆ สำหรับเด็ก และได้ให้ผู้ปกครองได้ทดลองทำหนังสือนิทานเช่น นิทานแผ่นเดียว นิทานเล่มเล็ก เป็นต้น

จากกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นดังกล่าว เพื่อให้การเลี้ยงดูเด็กของทางบ้าน สอดคล้องกับแนวทางของโรงเรียน และเพื่อให้ผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือในการพัฒนาเด็กร่วมกับโรงเรียน ทำให้ผู้ปกครองเข้าใจบทบาทของตนเองและให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี

5. การจัดการเรียนการสอน

ลักษณะการเรียนการสอนในชั้นอนุบาลโรงเรียนเทศบาล มีจุดมุ่งหมายที่จะเตรียมเด็กให้มีความพร้อมในการเรียนระดับประถมศึกษาต่อไป โดยยึดแนวหลักสูตรก่อนประถมศึกษา ปีพ.ศ. 2540 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ และยึดเนื้อหาตามหน่วยการเรียนรู้ระดับอนุบาล ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยอาจปรับเปลี่ยนบางหน่วยเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และตามความเหมาะสม รายชื่อหน่วยการเรียนรู้ปีการศึกษา 2544 (ตารางที่ 1 และ 2)

นอกจากนี้โรงเรียนยังได้นำนวัตกรรมการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอีก 3 นวัตกรรมคือ การสอนแบบโครงการ การสอนภาษาโดยองค์รวม หรือ การสอนภาษาธรรมชาติ และการเรียนรู้ตามแนวคิดไฮสโคป ซึ่งครูได้ใช้นวัตกรรมเหล่านี้ในการจัดกิจกรรมประจำวันจะจัดในลักษณะบูรณาการร่วมกับกิจกรรมการสอนตามแนวทางจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 6 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมวงกลม กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเสรี กิจกรรมกลางแจ้ง และกิจกรรมเกมการศึกษา โดยจัดกิจกรรมตามตารางกิจกรรมประจำวันและความเหมาะสมของเวลา ตารางกิจกรรมประจำวัน (ตารางที่ 3)

รายชื่อหน่วยการเรียนรู้
ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2544

หน่วยการเรียนรู้ ภาคเรียนที่ 1			
สัปดาห์ที่	ชั้นอนุบาล 1	ชั้นอนุบาล 2	ชั้นอนุบาล 3
1	สัปดาห์เมื่อลูกรักไปโรงเรียน	สัปดาห์เมื่อลูกรักไปโรงเรียน	สัปดาห์เมื่อลูกรักไปโรงเรียน
2	ปฐมนิเทศ	ปฐมนิเทศ	ปฐมนิเทศ
3	มาโรงเรียนกันเถอะ	หนูน้อยน่ารัก	ร่างกายของฉัน
4	ห้องเรียนของเรา	ของเล่นของใช้	ประสาทสัมผัส
5	โรงเรียนของเรา	กินอย่างมีคุณค่า	หนูทำได้
6	คุณครูผู้ใกล้ชิด	ผักสดสะอาด	อาหารดีมีประโยชน์
7	ตัวฉัน	เนียนมไข่	ไข่
8	มาดื่มนมกันเถอะ	ข้าว	ผลไม้
9	ไปห้องน้ำกันเถอะ	ผลไม้	บ้าน
10	กินนอนเล่นเป็นเวลา	กล้วย	ของเล่นของใช้
11	เราอยู่ร่วมกัน	ฝน	ปลอดภัยไว้ก่อน
12	ของเล่นแสนรัก	บ้าน	ฝนจำ
13	เครื่องเล่นแสนรัก	ครอบครัวแสนสุข	สัตว์บก-สัตว์น้ำ
14	วันแม่	วันแม่	วันแม่
15	มารยาทงามยาม รับประทานอาหาร	วิทยาศาสตร์น่ารู้	ข้าว
16	หนูน้อยเล่าเรื่อง	ประสาทสัมผัส	ผีเสื้อ
17	ฝนจำ	สัตว์น่ารัก	คณิตศาสตร์แสนสนุก
18	สัตว์น้ำ	ผีเสื้อ	แม่เหล็ก
19	วาจาน่าฟัง	นก	คมนาคม
20	การอยู่ในสังคมด้วยความสุข	แมงมุม	การสื่อสาร
21	ทบทวน	ทบทวน	ทบทวน

ตารางที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544

รายชื่อหน่วยการเรียนรู้
ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544

หน่วยการเรียนรู้ ภาคเรียนที่ 2			
สัปดาห์ที่	อนุบาล 1	อนุบาล 2	อนุบาล 3
1	น้ำ + ลอยกระทง	น้ำ + ลอยกระทง	น้ำ + ลอยกระทง
2	อยู่ดีมีสุข	พลังงาน	มะพร้าว
3	คมนาคม	โลกสวยด้วยมือเรา	เครื่องมือ + เครื่องจักร
4	ตาวิเศษ	ตาวิเศษ	ตาวิเศษ + โลกสวยด้วยมือเรา
5	สัตว์น่ารัก	เมืองไทยที่รัก	คนดีมีประโยชน์ + ชุมชนของเรา
6	วันพ่อ	วันพ่อ	วันพ่อ
7	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้
8	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้
9	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้
10	วันขึ้นปีใหม่	วันขึ้นปีใหม่	วันขึ้นปีใหม่
11	วันเด็ก + วันครู	วันเด็ก + วันครู	วันเด็ก + วันครู
12	ฉันรักฤดูหนาว	วิทยาศาสตร์น่ารู้	คมนาคม + การสื่อสาร
13	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้
14	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้
15	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้	หนูอยากรู้
16	วงกลม, สามเหลี่ยม, สี่เหลี่ยม	กลางวัน - กลางคืน	กลางวัน + กลางคืน + เวลา
17	ฤดูร้อน	ฤดูร้อน	ฤดูร้อน
18	ทบทวน	ทบทวน	ทบทวน

ตารางที่ 2 หน่วยการเรียนรู้ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544

ตารางกิจกรรมประจำวันของนักเรียนอนุบาลโรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์

เวลา	กิจกรรม
07.30 – 08.45 น.	รับเด็กและเล่นสนาม
08.45 – 09.00 น.	เข้าแถวเคารพธงชาติ กิจกรรม “ตั้งใจทำความดี” ภายบริหาร
09.00 – 09.10 น.	สำรวจการมาโรงเรียน ตรวจสอบสุขภาพ สันทนาการประจำวัน
09.10 – 09.30 น.	กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ
09.30 – 09.50 น.	กิจกรรมในวงกลม
09.50 – 10.00 น.	เข้าห้องน้ำ รับประทานอาหารว่าง
10.00 – 10.40 น.	กิจกรรมสร้างสรรค์และการเล่นตามมุม
10.40 – 11.00 น.	เล่นกลางแจ้ง
11.00 – 12.00 น.	ล้างมือ รับประทานอาหารกลางวัน / อาบน้ำ / เปลี่ยนชุดนอน
12.00 – 14.00 น.	ห้องคำคล้องจอง อ่านนิทาน และนอนพักผ่อน
14.00 – 14.20 น.	ตื่นนอนไปห้องน้ำ ล้างหน้า
14.20 – 14.40 น.	รับประทานอาหารว่าง
14.40 – 15.00 น.	กิจกรรมเกมการศึกษา / สุรูปและเตรียมตัวกลับบ้าน

ตารางที่ 3 ตารางกิจกรรมประจำวัน

การประเมินพัฒนาการนักเรียน

การประเมินพัฒนาการนักเรียนจากการจัดการเรียนการสอน ใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกเป็นรายงานเพื่อส่งให้ผู้ปกครองได้รับทราบเป็นระยะ และเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน งานประเมินพัฒนาการเป็นงานที่ครูทำควบคู่กับการสอนทุกวัน ซึ่งมีการประเมินหลายวิธี ดังนี้

1) แบบรายงานพฤติกรรมและกิจวัตรประจำวัน

เป็นรายงานการประเมินพฤติกรรมที่ทางโรงเรียนใช้สื่อสารถึงผู้ปกครองเพื่อให้ผู้ปกครองได้รับทราบพฤติกรรมและความก้าวหน้าของเด็กทุกเดือน และเพื่อให้ผู้ปกครองได้เขียนพฤติกรรมของเด็กที่เกิดขึ้นที่บ้านส่งให้ทางโรงเรียนได้รับรู้ด้วยเช่นกัน ซึ่งครูได้ใช้วิธีสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะที่ทำกิจวัตรประจำวัน หลังจากนั้นจึงจดบันทึกพฤติกรรมที่เด่นชัด

แล้วเขียนเป็นรายงานพฤติกรรม ซึ่งรายงานพฤติกรรมนี้ผู้บริหารได้ตรวจและให้ข้อเสนอแนะก่อนส่งให้ผู้ปกครอง

2) แบบบันทึกรายการพอร์ตโฟลิโอ

เป็นแบบประเมินพัฒนาการที่ครูแต่ละชั้นเก็บผลงานของเด็กและทำการคัดเลือกผลงานตามจุดประสงค์ที่ต้องการในทุกๆ เดือน โดยชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 2 ตั้งจุดประสงค์ในการเก็บผลงานสี่เขียน ผลงานภาพคน การต่อบล็อก และงานกรรไกร สำหรับชั้นอนุบาลปีที่ 3 ครูได้เก็บผลงานการเขียนเพิ่มขึ้น โดยให้เหตุผลเพราะเด็กมีพัฒนาการด้านการเขียนเด่นชัดขึ้น ครูจึงสามารถวิเคราะห์ได้ ส่วนชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 2 ครูจะรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นภาพรวมของพัฒนาการในใบรายงานพฤติกรรม และครูได้ประเมินพัฒนาการการพูด โดยบันทึกเฉพาะคำพูดในสถานการณ์ต่างๆ ที่ได้แสดงถึงพัฒนาการหรือความก้าวหน้าในการพูด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการส่งเสริมเด็กด้านภาษา ขั้นตอนการประเมินเริ่มจากครูเลือกชิ้นงานแล้วทำการวิเคราะห์และประเมินพัฒนาการผลงานดังกล่าว โดยครูทุกคนมีลำดับขั้นตอนของพัฒนาการแต่ละด้านเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ นอกจากนี้ในชั้นอนุบาลปีที่

3) กิจกรรมวันเปิดบ้าน

เป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น เพื่อต้องการให้ผู้ปกครองได้พูดคุยและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และเพื่อให้ครูได้รายงานการประเมินพฤติกรรมหรือพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคน โดยกิจกรรมนี้ ผู้ปกครองสามารถเลือกวันมาพูดคุยกับครูและผู้บริหารเป็นรายบุคคล สังเกตว่าโดยมากผู้ปกครองจะให้ความสนใจ เพราะได้รับรู้พัฒนาการของเด็กอย่างละเอียดและได้ปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กเมื่ออยู่ที่บ้านด้วย

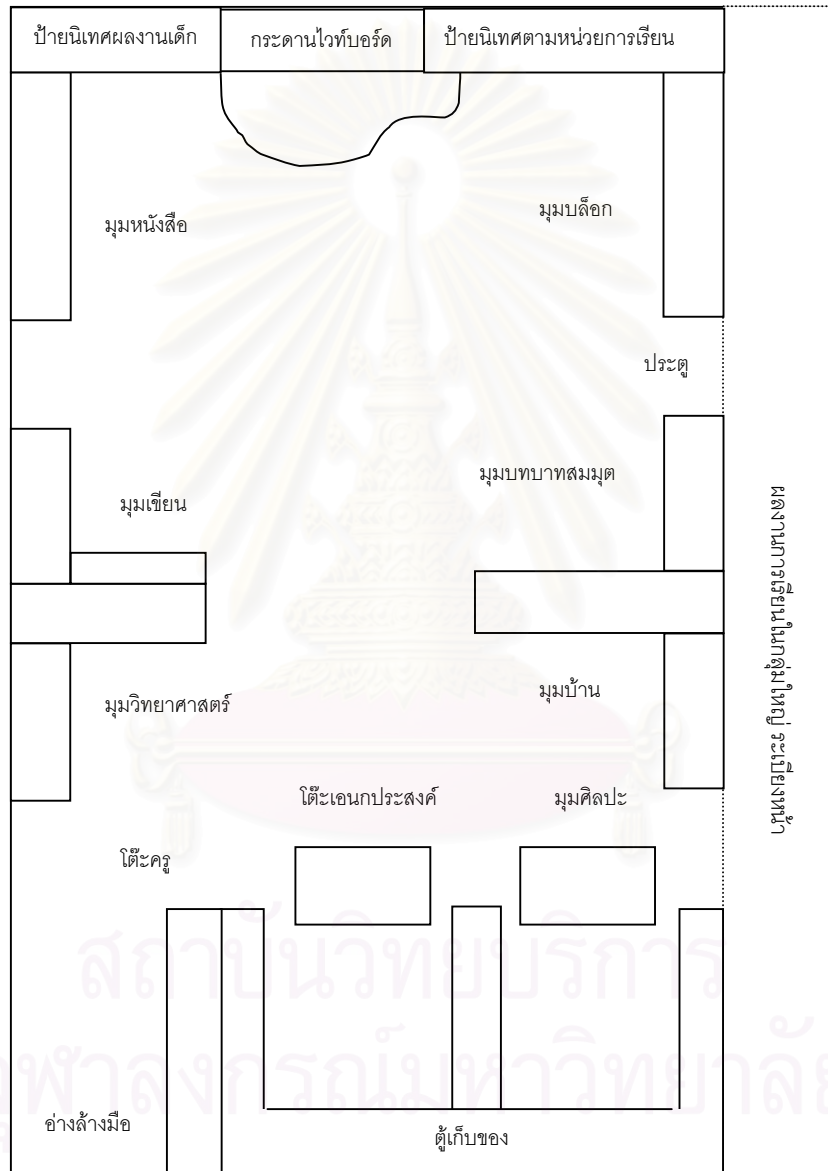
จากรูปแบบการประเมินที่ชัดเจนและวิธีการประเมินที่มีลำดับขั้นตอน ทำให้ครูได้ติดตามพัฒนาการของเด็กแต่ละคนอย่างใกล้ชิด และสามารถรายงานผลให้ผู้ปกครองได้รับทราบเป็นระยะ ทำให้แนวทางการส่งเสริมเด็กของที่บ้านและทางโรงเรียนเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

6. การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

ห้องเรียนของแผนกอนุบาลโรงเรียนเทศบาล มีขนาดใหญ่พอสมควร มีความกว้าง 7 เมตร ยาว 9 เมตร ภายในห้องเรียนทั้ง 7 ห้องมีการจัดแบ่งพื้นที่สำหรับใช้สอยส่วนต่างๆ คล้ายคลึงกันคือ มีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมกลุ่มใหญ่ พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมกลุ่มย่อย พื้นที่ที่จัด

เป็นมุมต่างๆ พื้นที่สำหรับเก็บของใช้ครู และพื้นที่เก็บของใช้ส่วนตัวของนักเรียน แต่สำหรับการวางตำแหน่งของพื้นที่ใช้สอย และมุมสำหรับทำกิจกรรม ครูแต่ละห้องได้เลือกจัดตามความสะดวก และความเหมาะสม

แผนผังห้องเรียนเกษตรศึกษา

ตัวอย่างแผนผังที่ 2 แผนผังห้องเรียนเกษตรศึกษา

เป็นที่น่าสังเกตว่าภายในห้องเรียนทั้ง 7 ห้อง ภายในห้องเรียนไม่มีการจัดวางโต๊ะเก้าอี้ให้นักเรียนใช้เขียนหนังสือเป็นรายบุคคล แต่มีการจัดโต๊ะขนาดใหญ่ที่ใช้เป็นโต๊ะเอนกประสงค์สำหรับให้นักเรียนนั่งวาดรูปหรือเขียนรวมทั้งใช้ทำกิจกรรมอื่นๆ จึงทำให้เหลือพื้นที่บริเวณกลางห้องพอสมควรสำหรับให้นักเรียนทำกิจกรรมกลุ่มใหญ่ได้อย่างสะดวก การจัดพื้นที่ภายในห้องเรียนแต่ละห้องครุภัณฑ์ถึงหลักการจัดพื้นที่ของโปรแกรมไฮสโคป โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

6.1 พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมกลุ่มใหญ่

เป็นพื้นที่บริเวณกลางห้องและบริเวณที่เป็นเวที ซึ่งมีลักษณะโค้งมนและยกสูงจากพื้นประมาณ 15 เซนติเมตร ด้านบนสามารถเปิดเพื่อเก็บอุปกรณ์การนอนและอุปกรณ์การเรียนการสอนได้ เวทีนี้ติดกับกระดาน ส่วนพื้นที่บริเวณกลางห้องใช้ทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ฟังนิทาน เขียนวันที่ เล่าประสบการณ์เดิม สนทนาถึงเรื่องที่เรียน วาดรูป เขียนบรรยายภาพ ทำศิลปะสร้างสรรค์ และทำกิจกรรมกลุ่มย่อยอื่นๆ รวมทั้งใช้ในการวางแผนและทบทวนกิจกรรมไฮสโคป พื้นที่บริเวณนี้ครูได้ติดชื่อของนักเรียนแต่ละคนไว้เป็นเครื่องวงกลม เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักสังเกตและนั่งตามชื่อของตนเองในการทำกิจกรรมบางอย่าง

6.2 พื้นที่ที่จัดเป็นมุมต่างๆ จากการสังเกตพบว่าแต่ละห้องมีการจัดแบ่งมุมต่างๆ ไปได้ อย่างน้อย 6 มุมดังนี้

6.2.1 มุมหนังสือ ครูประจำชั้นในแต่ละห้องจัดมุมหนังสือเป็นส่วนที่แยกออกจากมุมอื่นอย่างชัดเจน และมุมหนังสือของทุกห้องอยู่ใกล้กับมุมทำกิจกรรมที่ไม่ใช้เสียงดัง เช่น มุมเขียน มุมวิทยาศาสตร์หรือแยกออกจากมุมต่างๆ ครูปูพรมหรือเสื่อน้ำมันเพื่อแสดงขอบเขตให้เด็กรู้ ในบริเวณมุมหนังสือครูวางหมอนและเบาะรองนั่งเพื่อให้เด็กใช้เป็นที่นั่งสำหรับนั่งหรือนอนอ่านหนังสือ มีชั้นสำหรับวางหนังสือนิทาน สมุดสะสมการอ่าน วิทยุเทปนิทาน หูฟัง และหนังสือนิทานจำนวน 70-80 เล่ม ที่ชั้นวางหนังสือของแต่ละห้องมีชื่อหนังสือติดอยู่ โดยชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครูถ่ายสำเนาหน้าปกหนังสือนิทานมาติดไว้ ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ครูถ่ายสำเนาเฉพาะส่วนที่เป็นชื่อจากปกหนังสือนิทานมาติดไว้ และในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ครูพิมพ์ชื่อหนังสือนิทาน ขึ้นใหม่และนำมาติดไว้ เพื่อให้นักเรียนแต่ละชั้นได้ฝึกสังเกตรูปภาพและชื่อหนังสือนิทานและจัดเก็บได้ถูกต้อง บริเวณใต้ชั้นเป็นที่สำหรับวางหนังสือที่เหลือ ส่วนหนังสือเล่มเล็ก ครูได้จัดใส่ตะกร้าวางไว้ในบริเวณเดียวกัน บริเวณนี้มีสมุดบันทึกการอ่านของเด็กแต่ละคน ดินสอและกระดาษวางไว้ เพื่อให้

นักเรียนใช้บันทึกชื่อหนังสือและความประทับใจหรือเรื่องราวในหนังสือที่นักเรียนได้อ่าน

6.2.2 มุมเขียน ในมุมนี้ครูจัดโต๊ะญี่ปุ่นและเบาะรองนั่ง 4 ที่ ไว้สำหรับให้นักเรียนที่เข้ามาทำกิจกรรมการเขียน มุมเขียนในแต่ละชั้นมีลักษณะเหมือนกันแต่อุปกรณ์บางอย่างอาจมีความแตกต่างกันบ้างโดยครูประจำชั้นจะเป็นผู้พิจารณาตามความเหมาะสมและตามพัฒนาการเด็ก เช่น ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3 ครูจัดดินสอไว้ให้นักเรียนตั้งแต่ภาคเรียนต้น ซึ่งต่างจากชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครูจัดเตรียมดินสอไว้ให้นักเรียนในภาคปลายเท่านั้น จากการสอบถามในเรื่องนี้ครูได้ให้เหตุผลว่า ต้องการดูรูปที่นักเรียนวาดและดูพัฒนาการว่าสามารถเขียนได้ถูกที่หรือยังเพราะบางครั้งอาจขีดเขียนที่ฝาผนัง และในมุมนี้ยังมีอุปกรณ์การเขียนต่างๆ วางอยู่บนโต๊ะ เช่น ปากกาเมจิก ปากกาเคมี ยางลบ ไม้บรรทัด และกระดาษแผ่นเล็กใส่ไว้ในกล่องที่มองเห็นได้ชัดสำหรับให้นักเรียนมาหยิบเขียนคำที่ต้องการ และในทุกๆ ห้องยังมีบัตรตัวอักษรประกอบรูปภาพ ก.ไก่ ถึง ฮ.นกฮูก วางไว้ในตะกร้าใบเล็ก และมีแผ่นภาพตัวอักษร ก.ไก่ ถึง ฮ.นกฮูก ติดไว้บนฝาผนังของมุมเขียนในระดับสายตาของนักเรียน จากการสังเกตได้พบว่าทุกห้องมี สมุดสะสมคำสำหรับให้นักเรียนใช้เขียนคำต่างๆ ที่สนใจ โดยครูจัดทำขึ้นจากกระดาษที่ใช้แล้วด้านหนึ่งมาเย็บเป็นเล่ม นอกจากนี้ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 มีอุปกรณ์เพิ่มเติมขึ้นมาคือ ธนาครคำ ซึ่งเป็นบัตรคำที่นักเรียนและครูช่วยกันคิดและเขียนขึ้นจากคำที่นักเรียนสนใจ หรือคำที่เข่าบ่อยๆ เพื่อให้นักเรียนที่ต้องการใช้คำเหล่านี้มาหยิบไปคัดลอก

6.2.3 มุมสีเทียน ครูได้จัดวางอุปกรณ์สำหรับทำกิจกรรมไว้ในชั้นวางเครื่องเขียน อุปกรณ์ที่ครูจัดเตรียมไว้ได้แก่ สีเทียนแท่งใหญ่ สีเทียนแท่งเล็ก กระดาษเทาขาว กรรไกร กาว เศษวัสดุต่างๆ โดยอุปกรณ์ทุกอย่างจะใส่ไว้ในภาชนะ เช่น กล่อง หรือตะกร้า วางไว้อย่างเป็นระเบียบในชั้นเก็บอุปกรณ์ซึ่งอยู่ใกล้กับโต๊ะเอนกประสงค์ นักเรียนสามารถหยิบอุปกรณ์เหล่านี้ได้เองเมื่อเข้ามาวาดภาพในมุมสีเทียน บางห้องครูอาจจัดวางอุปกรณ์การเขียนไว้บนโต๊ะ

6.2.4 มุมสีน้ำ จัดวางเพียงกระดานขาหยั่งวาดรูปขนาด 24x24 นิ้ว ที่โรงเรียนจัดซื้อไว้ให้ทุกห้อง ที่บริเวณขอบด้านล่างของกระดานขาหยั่งวาดรูปมีช่องสำหรับวางแก้วใส่สีซึ่งครูจัดเตรียมแก้วพลาสติกไว้สำหรับใส่สีหลักๆ 3 สี คือ สีน้ำเงิน สีเหลือง และสีแดง ในแก้วใส่สีแต่ละใบมีพู่กันขนาดใหญ่ใส่ไว้ นักเรียนสามารถหยิบกระดาษจากชั้นวางอุปกรณ์เครื่องเขียนมาระบายสีในมุมนี้ได้ครั้งละไม่เกิน 2-4 คน

6.2.5 มุมบล็อก จากการสังเกตทุกห้องครูจัดมุมนี้แยกจากมุมอื่นๆ อย่างเป็นสัดส่วน เช่น บางห้องอยู่บริเวณด้านข้างเวทีติดกับประตู บางห้องจัดไว้บริเวณด้านในสุดของห้องเพื่อไม่ให้เสียงดังรบกวนมุมอื่น ในมุมนี้ครูได้จัดวางไม้บล็อกไว้อย่างเป็นระเบียบ โดยยึดตาม

หลักการจัดเก็บของไฮสโคป มีการติดภาพโครงร่างของไม้บล็อก รูปทรงต่างๆ ไว้ที่ชั้นวางไม้บล็อก และในชั้นอนุบาลปีที่ 3 นักเรียนเป็นผู้วาดรูปโครงร่างเหล่านั้นและนำมาติดเอง การติดภาพโครงร่างทำให้เกิดความสะดวกและความเป็นระเบียบในตอนจัดเก็บเนื่องจากนักเรียนสามารถช่วยครูจัดเก็บได้ตามรูปทรงต่างๆ ที่ติดไว้

นอกจากนี้บริเวณฝาผนังของมุมบล็อกก็มีแผ่นกระดาษเขียนข้อตกลงการเข้ามุมติดไว้ ข้อตกลงเหล่านี้นักเรียนและครูช่วยกันคิด โดยนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 และปีที่ 3 เขียน ข้อความและวาดรูปเอง ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครูเป็นผู้เขียนข้อตกลงและให้นักเรียนช่วยกัน วาดรูปประกอบ นอกจากนี้บริเวณฝาผนังของมุมบล็อกทำเป็นที่หนีบผลงานการสังเกตภาพการต่อไม้บล็อกของนักเรียน และครูได้วางดินสอ กระดาษขนาดครึ่งแผ่น A4 วางใส่ตะกร้าไว้ในบริเวณเดียวกัน

6.2.6 มุมแบ่งโด ครูได้จัดมุมนี้ไว้บนโต๊ะญี่ปุ่นที่มีขนาดพอสำหรับนักเรียนเข้าไปเล่นได้ 4-5 คน ส่วนมากมุมนี้จัดอยู่ในบริเวณด้านหลังติดกับโต๊ะเอนกประสงค์ อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับมุมนี้ครูได้จัดเตรียม ผ้าปูโต๊ะ แผ่นรองบัน แบ่งโด อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับบีบ ตัด กัด รีด เมื่อถึงเวลาเข้ามุมครูกางโต๊ะญี่ปุ่นและให้นักเรียนช่วยกันหยิบอุปกรณ์ออกมาทำกิจกรรมด้วยตนเอง เมื่อทำกิจกรรมเสร็จนักเรียนได้ช่วยกันเก็บอุปกรณ์วางไว้บนโต๊ะและครูนำไปเก็บไว้ที่เดิม

นอกจากมุมหลักๆ ทั้ง 6 มุมที่ทุกห้องต้องจัดไว้แล้ว ยังมีมุมต่างๆ สำหรับทำกิจกรรมกลุ่มย่อยที่ครูได้จัดไว้ตามความเหมาะสม และความสนใจของนักเรียน เช่น มุมหมอบ มุมบทบาทสมมติ มุมบ้าน ซึ่งมุมเหล่านี้มีเนื้อที่กว้างเท่าๆ กับมุมอื่นๆ ภายในห้องครูได้แบ่งขอบเขตโดยการนำพรมหรือเสื่อมาปูไว้มุมใดมุมหนึ่งของห้องที่นักเรียนสามารถเข้าไปเล่นเป็นกลุ่มได้ครั้งละ 4-5 คน ภายในมุมมีการจัดวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์กับชื่อมุม ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองช่วยกันจัดหา มา อุปกรณ์เครื่องใช้ส่วนมากเป็นของจริงที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เสื่อผ้า กระเป๋า รองเท้า เสื้อคลุมคุณหมอบ ขวดยา ตูยยา อุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวต่างๆ มาจัดวางไว้อย่างเป็นระเบียบ ส่วนอุปกรณ์ที่ชิ้นเล็กๆ เช่น เครื่องครัวจะเก็บไว้บนชั้นวางโดยวางตามภาพโครงร่างและชื่อของเครื่องใช้เหล่านั้น ซึ่งครูและนักเรียนช่วยกันวาดและเขียน

นอกจากนี้ทุกห้องยังมีมุมวิทยาศาสตร์ที่จัดไว้บริเวณหลังห้องติดกับหน้าต่าง ซึ่งมีแสงสว่างเพียงพอสำหรับการสังเกตและสำรวจสิ่งต่างๆ ในมุมวิทยาศาสตร์ครูนำอุปกรณ์ต่างๆ เช่น แว่นขยาย ตาซิ่ง สายวัด ไม้บรรทัด สัตว์จำลองตัวเล็กๆ และหนังสือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับ ฟิช สัตว์ สิ่งมีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิต จำนวน 10-15 เล่ม วางอยู่บนชั้นหนังสือ และ

บางห้องครูได้จัดอ่างปลาหรือตู้ปลาและต้นไม้ที่สามารถเติบโตในที่ร่มได้มาจัดวางไว้ให้นักเรียนได้สังเกตและช่วยกันดูแล

6.3 พื้นที่สำหรับเก็บของใช้ครู

พื้นที่สำหรับเก็บของใช้ครูอยู่ในบริเวณมุมด้านในสุดหลังห้องซึ่งเป็นตำแหน่งที่สามารถมองเห็นได้ทั่วทั้งห้อง รอบๆโต๊ะครูเต็มไปด้วยหนังสือ วิทยานิพนธ์ และเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีและนวัตกรรมวางไว้ นอกจากนี้ครูได้ติดหลักสำคัญในการสอนแบบไฮสโคป การสอนแบบโครงการ และการสอนภาษาธรรมชาติ ตารางกิจกรรมประจำวัน ตารางกิจกรรมประจำเดือน และหน่วยการสอนประจำปี รวมทั้งเบอร์โทรศัพท์ของนักเรียนในห้อง และปฏิทินประจำปีไว้ตรงบริเวณฝาผนัง

6.4 พื้นที่เก็บของใช้ส่วนตัวของนักเรียน

ตู้เก็บของใช้ส่วนตัวของนักเรียนจัดวางอยู่ด้านหลังสุดของห้องมีลักษณะเป็นรูปตัว U แบ่งเป็นตู้เก็บของใช้ของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง บริเวณที่วางด้านในใช้เป็นที่ยื่นเปลี่ยนเสื้อผ้าเมื่อนักเรียนอาบน้ำเสร็จ บริเวณหน้าตู้ของนักเรียนแต่ละคนครูติดชื่อหรือสัญลักษณ์รูปภาพไว้ โดยในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครูติดรูปภาพเป็นสัญลักษณ์แทนชื่อ ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3 ครูติดชื่อเพียงอย่างเดียวไว้ที่ชั้นล่างสุดเพื่อให้นักเรียน ได้สังเกตและเก็บของใช้ได้ถูกที่

นอกจากมุมเสรีต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว สิ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน คือมีที่ติดผลงานของนักเรียน เช่นงานสีน้ำ สีเทียน งานศิลปะสร้างสรรค์ที่ทำร่วมกัน บริเวณนี้ครูได้ติดชื่อของนักเรียนแต่ละคนไว้ นอกจากนี้มีร่องรอยการเรียนรู้ในโครงการหรือหน่วยการเรียนรู้ต่างๆ เช่น แผ่นประสบการณ์เดิม แผ่นไยแมงมุมคำถาม หนังสือนิทานที่แต่งร่วมกัน รวมทั้งข้อตกลงของห้องที่ครูและนักเรียนช่วยกันเขียนและวาดรูปประกอบติดอยู่บริเวณและกระดานหน้าห้อง

จากสภาพการจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนดังที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่ามีการจัดมุมหลักๆ 6 มุมและมีมุมที่นอกเหนือจากมุมหลักอีก 3-4 มุม โดยทุกห้องมีหลักในการจัดเหมือนกันคือ ครูจัดแบ่งพื้นที่มุมต่างๆ อย่างเป็นสัดส่วนโดยมีพรมหรือเสื่อวางใน เพื่อแบ่งขอบเขตอย่างชัดเจน และมีพื้นที่เพียงพอให้นักเรียนเข้าไปทำกิจกรรม นอกจากนี้การจัดมุมแต่ละมุมครูได้เน้นการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนและความสมเหตุสมผลเป็นหลัก รวมทั้งการจัดสื่ออุปกรณ์ ครูได้คำนึงถึงความเหมาะสมของวัยวุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคล

เป็นสิ่งสำคัญ โดยจัดให้มีอุปกรณ์ที่หลากหลายและมีจำนวนเพียงพอสำหรับนักเรียนทุกคน ทั้งนี้เนื่องจากหลักการสำคัญข้อหนึ่งของโปรแกรมไฮสโคปได้เน้นเรื่องการจัดสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ตามหลักการของไฮสโคปถือว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเสมือนครูคนที่ 3 และเป็นส่วนหนึ่งของวงล้อการเรียนรู้ ดังนั้นจึงทำให้ครูทุกคนมีหลักในการจัดสภาพแวดล้อมอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารได้ให้ความรู้กับครูในเรื่องการจัดสภาพแวดล้อม อยู่เสมอ เช่น เดินสำรวจการจัดสภาพแวดล้อมอย่างไม่เป็นทางการทุกสัปดาห์เพื่อให้คำแนะนำและติชม และยังได้สำรวจสภาพแวดล้อมอย่างเป็นทางการโดยแจ้งให้ครูทราบก่อนและทำการสำรวจพื้นที่ทุกมุมอย่างใกล้ชิดเป็นประจำทุกเดือน จากคำแนะนำเหล่านี้ ครูทุกคนต่างมีแนวทางในการปฏิบัติอย่างชัดเจน และมีการปรับปรุงการจัดสภาพแวดล้อมอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะในปีการศึกษา 2544 นี้ ครูได้ทำแบบบันทึกการไต่ตรองสารนิทัศน์บนพื้นฐานหลักการโปรแกรมไฮสโคป เพื่อทำการวิเคราะห์การจัดสภาพแวดล้อมและสื่อ อุปกรณ์ของห้องตนเองว่ายังมีส่วนใดขาดและสามารถเพิ่มเติมปรับปรุงสิ่งใดได้บ้าง

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดไฮสโคปให้ความสำคัญอย่างมากกับการจัด สื่อ อุปกรณ์ และสภาพแวดล้อม รวมทั้งการจัดเก็บ ซึ่งส่งผลทำให้เด็กได้เรียนรู้โดยผ่านการลงมือปฏิบัติกับอุปกรณ์ที่หลากหลาย และมีความหมายต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะกับการเรียนรู้ทางด้านภาษา จะสังเกตได้ว่าทุกๆมุมครูได้จัดเตรียมอุปกรณ์การเขียนไว้อย่างพอเพียง นอกจากนี้ครูได้จัดเตรียมอุปกรณ์การเขียนส่วนกลางที่เด็กสามารถหยิบได้เอง ทำให้เด็กสามารถใช้อุปกรณ์เหล่านี้ร่วมกับการเรียนรู้ในทุกมุม ส่งผลให้เด็กมีโอกาสในการเขียนมากขึ้น โดยสามารถเขียนสิ่งที่ต้องการได้ตลอดเวลาจึงเกิดการเรียนรู้อ่านเขียนอย่างสม่ำเสมอ

เรียงร้อยกิจกรรมสู่การเขียน

1. เรียนรู้ร่วมกัน

การเรียนรู้ร่วมกันพบในกิจกรรมวงกลม ซึ่งเป็นกิจกรรมคาบแรกของทุกวันใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที ครูจัดกิจกรรมที่หลากหลาย แต่จะมีหลักๆ อยู่ 2 กิจกรรมคือ กิจกรรมประจำวัน และกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ในส่วนของกิจกรรมประจำวันครูทุกห้องต้องปฏิบัติทุกเช้าก่อนเริ่มการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ การทักทายสมาชิกภายในห้อง การสำรวจการมา

โรงเรียน และการเขียนวันที่ หลังจากเด็กๆ ทำกิจกรรมประจำวันเสร็จ ครูแต่ละห้องจึงจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ฝึกและพัฒนาทักษะพื้นฐาน และได้ลงมือปฏิบัติโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยครูในแต่ละห้องได้จัดการเรียนการสอนตามหน่วยการเรียนรู้ที่โรงเรียนได้กำหนดไว้ในตอนต้นภาคเรียน หรือจัดการเรียนการสอนตามหน่วยอนุอากรู้ ซึ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่เกิดจากความสนใจและความต้องการของเด็ก จากการเก็บข้อมูลกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่พบเห็นครูปฏิบัติอยู่เป็นประจำได้แก่ เล่นิทาน สนทนา-อภิปราย ทศนศึกษา และการทดลอง เป็นต้น กิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่กล่าวมานี้มีกิจกรรมการเขียน และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเขียน ในลักษณะต่างกัันดังนี้

1.1 กิจกรรมการเขียนวันที่

การเขียนวันที่หรือการเขียนปฏิทิน เป็นกิจกรรมที่แต่ละชั้นมีรูปแบบและวิธีที่แตกต่างกันตามระดับพัฒนาการ และความเหมาะสมในเรื่องการเรียนรู้สัญลักษณ์ตัวเลขของเด็กแต่ละห้อง

ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครูเริ่มกิจกรรมด้วยการถามคำถามว่า “วันนี้วันที่เท่าไรคะ” ขณะที่ครูถามครูได้ชี้ไปที่ปฏิทินตรงช่องที่เป็นวันที่วันนั้น จากการสังเกตครั้งแรกๆ พบว่าเด็กๆ ไม่ได้ตอบคำถามครูเลย ดังนั้นครูจึงเป็นคนบอกวันที่ด้วยตนเองเพื่อเป็นตัวอย่างให้เด็กพูดตามได้ถูกต้อง เช่น “วันนี้ตรงกับวันที่...” หลังจากนั้นครูขออาสาสมัครเด็กที่เป็นตัวแทนออกมาระบายสีประจำวันที่ตรงกับวันนั้น ๆ ซึ่งสีประจำวันที่ดังกล่าวเด็กสามารถดูได้จากช่องด้านบนปฏิทิน ในครั้งแรกครูทำให้เด็กดูก่อนพร้อมทั้งบอกวิธีให้เด็กสังเกตจากช่องด้านบนปฏิทิน หลังจากนั้นประมาณ 1 เดือน ครูใช้วิธีถามเด็กเกี่ยวกับสีประจำวันที่ต้องระบายถ้าครูพบว่าเด็กส่วนใหญ่สามารถบอกได้ถูกต้องแล้ว ในวันต่อมาครูจึงขอตัวแทนให้ออกมาระบายสีประจำวันที่แทนครู สังเกตพบว่าในช่วงแรกเด็กบางคน หยิบสีผิดบ้าง ระบายไม่ตรงวันบ้าง โดยเฉพาะถ้าเป็นวันจันทร์เด็กระบายสีผิดเป็นวันเสาร์แทน ทั้งนี้เนื่องจากวันเสาร์-อาทิตย์หยุด จึงยังไม่ได้ระบายสี แต่ครูไม่ได้ทักท้วงหรือว่ากล่าวใดๆ แต่คอยให้กำลังใจหรือบางครั้งอาจให้เพื่อนๆ ในห้องช่วยให้กำลังใจ เช่น เมื่อเด็กทำได้ถูกต้องครูจะถามเด็กในห้องว่า “ถูกต้องไหมคะ” “น้อง...เขียนเลขสวยไหมคะ” และบางครั้งให้ปรบมือเป็นกำลังใจเป็นต้น

การที่ครูเป็นแบบอย่างในการบอกวันที่ระยะแรกๆ นั้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ตัวเลขกับวิธีการอ่านตัวเลขแต่ละตัว แต่เด็กในวัย

3-4 ปี อยู่ในขั้นที่ไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้มากนัก ดังนั้นครูจึงใช้วิธีอ่านสัญลักษณ์ตัวเลขให้ฟังทุกวัน เพียงวันละ 1 ตัวหรือ 2 ตัวเท่านั้น เด็กจึงเกิดการเรียนรู้อย่างค่อยเป็นค่อยไป และเมื่อเด็กได้เรียนรู้จากการสังเกตเพื่อนคนอื่นๆ เขียนอยู่เป็นประจำ เด็กส่วนใหญ่จึงเริ่มปฏิบัติได้ถูกต้อง ซึ่งเป็นการเรียนทักษะทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กวัย 3 – 6 ปี และเป็นการให้เด็กได้ใช้ภาษาอย่างมีความหมายที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง

ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 การปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับชั้นอนุบาลปีที่ 1 บางส่วน เช่น ใช้คำถามเดียวกันคือ “วันนี้วันที่เท่าไร” แต่คำตอบของเด็กในระดับนี้มีความชัดเจนมากขึ้น และเด็กส่วนใหญ่สามารถตอบได้ แต่พบว่าเมื่อมีวันหยุดมาคืนเด็กมักตอบไม่ได้ หรือตอบไม่ตรงกัน เช่น เมื่อเปิดเรียนมาครูถามวันที่วันจันทร์ เด็กมักตอบวันที่ของวันเสาร์ ทั้งนี้เนื่องจากเด็กนับต่อจากวันศุกร์ ในครั้งแรกครูได้ช่วยอธิบายและให้ช่วยกันนับวันที่ที่หยุดไปด้วย เมื่อเด็กตอบได้ถูกต้องแล้ว ครูขออาสาสมัครออกมาวางกลมตัวเลขในปฏิทิน โดยครูให้ใช้สีประจำวันเช่นกัน

จากกิจกรรมการเขียนปฏิทินของชั้นอนุบาลปีที่ 2 จะเห็นได้ว่าครูได้จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมภาษาจากการเรียนรู้การอ่านสัญลักษณ์ตัวเลขแล้ว ครูได้แทรกการวางกลมตัวเลขเพื่อเป็นการส่งเสริมความพร้อมของกล้ามเนื้อ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเขียนตัวอักษร ทั้งนี้เนื่องจากหัวของตัวอักษรไทยส่วนใหญ่มีวงกลมเป็นส่วนประกอบ การฝึกให้เด็กได้วางกลมวันที่เป็นการเรียนรู้ภาษาอย่างมีความหมายในชีวิตประจำวัน แล้วยังมีส่วนช่วยในการฝึกกล้ามเนื้อด้วย

ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 เด็กส่วนใหญ่สามารถบอกวันที่ได้คล่องและวางกลมตัวเลขได้ถูกต้องแล้ว ครูได้เปลี่ยนแปลงวิธีการให้เด็กเขียนตัวเลขวันที่ลงในปฏิทินด้วยตนเองแทน โดยครูได้จัดทำตารางที่มีลักษณะคล้ายปฏิทิน คือแนวนอนแบ่งเป็นช่องตั้งแต่วันอาทิตย์ถึงวันเสาร์และแนวขวางแบ่งเป็นช่องเช่นกัน ทั้งตารางมี 35 ช่อง วิธีการเขียนวันที่เริ่มจากครูถามเด็กว่า “วันนี้วันที่เท่าไรคะ” เมื่อเด็กตอบถูกแล้วจึงขออาสาสมัครออกมาเขียนวันที่วันนั้นๆลงในตารางจากการสังเกตพบว่าการทำกิจกรรมครั้งแรกๆ เด็กบางคนสามารถเขียนเลขได้ถูกต้องตรงตามวันที่ แต่บางคนเขียนเลขยังไม่คล่องโดยเฉพาะถ้าเป็นวันที่ที่เป็นเลข 2 หลัก มักวางตำแหน่งของตัวเลขสลับกันบ้าง หรือเขียนกลับบ้าง ครูได้แก้ไขโดยใช้วิธีการดังนี้

- 1) เขียนให้ดูเป็นตัวอย่างแล้วให้เด็กเขียนตาม บางครั้งครูเขียนเป็นตัวอย่างในปฏิทินนั้นเลยและให้เด็กเขียนตามด้านข้าง แต่บางครั้งครูเขียนในแผ่นกระดาษต่างหากแล้วให้เด็กเขียนลงในปฏิทิน ทั้งนี้แล้วแต่ความต้องการของเด็ก
- 2) ชี้ให้ดูตัวอย่างจากตัวเลขที่เพื่อนๆ เขียนลงในปฏิทินเดือนที่ผ่านมาแล้วให้เด็กเขียนตาม
- 3) บอกวิธีการเขียนตัวเลขแต่ละตัว โดยครูบอกทีละขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้น เช่นเมื่อเด็กต้องการเขียนเลข 11 ครูบอกดังนี้ “เขียนหัวเลขๆ ก่อนแล้วลากลงมาตรงๆ” เป็นต้น ในกรณีที่เป็นเลข 2 หลัก ครูใช้วิธีการบอกตัวเลขที่อยู่ด้านหน้าให้เด็กเขียนก่อนเมื่อเขียนเสร็จจึงบอกตัวเลขตัวหลังตาม ในขณะที่เด็กเขียนอยู่นั้นครูได้หันไปถามเด็กทั้งห้องถึงสิ่งที่เพื่อนเขียนโดยเฉพาะเมื่อเขียนถูกครูได้ให้เพื่อนๆ ช่วยปรบมือให้กำลังใจเสมอ

สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเขียนวันที่ ครูมีลำดับขั้นตอนการสอนตามพัฒนาการหรือตามธรรมชาติของเด็กแต่ละวัย โดยเริ่มจากขั้นการสังเกตในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ซึ่งเด็กในชั้นนี้พร้อมที่จะเรียนรู้จากการดูและการฟัง แต่ยังไม่พร้อมที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นการเขียนที่ถูกต้องและเนื่องจากกล้ามเนื้อยังไม่แข็งแรงดีพอ ครูจึงจัดกิจกรรมเสริมกล้ามเนื้อและตาให้ทำงานประสานกันด้วยการระบายสี เขียนวงกลมซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของตัวอักษรไทยด้วย และเมื่อเด็กได้สังเกตทุกวันเป็นระยะเวลา 1-2 ปี เด็กย่อมเกิดการเรียนรู้ถึงลักษณะตัวเลขแต่ละตัวที่มีความแตกต่างและความเหมือนกัน เมื่อเข้าใจสัญลักษณ์มากขึ้นครูจึงให้ทดลองถ่ายทอดสัญลักษณ์เหล่านั้นออกมาเพื่อสื่อสารกับผู้อื่น ซึ่งเด็กต้องใช้เวลาฝึกฝนในชั้นนี้เช่นกันจึงจะสามารถเขียนได้ถูกต้อง

1.2 กิจกรรมการสำรวจการมาโรงเรียน

การสำรวจการมาโรงเรียน เป็นการตรวจสอบจำนวนเด็กที่มาเรียนและจำนวนเด็กที่ขาดเรียน ซึ่งทำให้เด็กเกิดความสนใจสมาชิกภายในห้อง นอกจากนี้วิธีการสำรวจการมาโรงเรียนยังมีความสัมพันธ์กับทักษะทางด้านการนับและเป็นพื้นฐานการเรียนรู้เรื่องสัญลักษณ์ตัวเลขด้วย การสำรวจการมาโรงเรียนในแต่ละชั้นมีวิธีการที่แตกต่างกันตามระดับพัฒนาการดังนี้

- 1) ครูเป็นแบบอย่างการนับจำนวนในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครูถามเด็กว่า “วันนี้เพื่อนเรามากันกี่คนคะ เรามานับพร้อมกันนะคะ ” แล้วครูเป็นผู้นับจำนวนนักเรียนพร้อมทั้งชี้ไป

ที่เด็กทีละคนเพื่อให้รู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการนับจำนวนกับสัญลักษณ์ตัวเลข ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงต้นภาคเรียนเด็กยังไม่สามารถนับจำนวนเพื่อนที่มาโรงเรียนได้ประมาณ 2 เดือน เด็กบางคนสามารถนับจำนวนพร้อมๆ กับครูได้ แต่ยังไม่สามารถนับด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง สังเกตได้โดยเมื่อครูหยุดนับ เด็กจะหยุดนับเช่นกัน ครูได้ใช้วิธีการหยุดนับเช่นนี้อยู่เป็นประจำเพื่อให้เด็กฝึกนับต่อด้วยตัวเอง และในช่วงปลายภาคเรียนเด็กส่วนใหญ่ช่วยครูนับจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1 ถึง 10 ได้คล่องขึ้น และบางคนสามารถนับได้ด้วยตนเอง

กิจกรรมการสำรวจการมาโรงเรียนนอกจากการนับจำนวนแล้ว ครูได้จัดกิจกรรมการเขียนแทรกไว้แล้วถามว่า “เพื่อนของเราที่ไม่มามีใครบ้างคะ” เด็กจะช่วยกันนึกชื่อเพื่อนในชั้นอนุบาลปีที่ 1 นี้ครูต้องการให้บอกชื่อเล่นของเพื่อนได้ ต่อจากนั้นครูได้สรุปจำนวนคนที่ไม่มาเรียนและจำนวนคนที่มาเรียนอีกครั้ง โดยเขียนเป็นตัวเลขไว้ที่กระดานดำหรือกระดานชนวนกระดานดำ

จากกิจกรรมดังกล่าวของชั้นอนุบาลปีที่ 1 จะเห็นได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทุกๆ วันอย่างมีความหมายมากกว่าการอ่านสัญลักษณ์ตัวเลขเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นการนับในลักษณะดังกล่าวเด็กจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนคนกับการนับเรียงลำดับ การนับตัวเลขเหล่านี้เป็นพื้นฐานของการเขียน เด็กที่จะเขียนตัวเลขได้ตรงตามความต้องการหรือเขียนอย่างมีความหมายต้องเรียนรู้ความหมายของตัวเลขแต่ละตัวเลขก่อน จึงจะพัฒนาเป็นการเขียนได้อย่างสมบูรณ์ ในระดับนี้ครูจำเป็นต้องเป็นแบบอย่างในการอ่านตัวเลขให้เด็กฟัง เนื่องจากเด็กในวัย 3-4 ปี ยังมีพื้นฐานหรือประสบการณ์ไม่มากนัก จึงต้องการแบบอย่างเพื่อเรียนรู้

2) การนับจำนวนด้วยตนเอง ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ครูมีวิธีให้เด็กช่วยนับจำนวนสมาชิกในห้องด้วยตนเอง โดยให้เด็กที่นั่งด้านซ้ายมือหรือด้านขวามือเป็นคนแรกที่เริ่มนับ 1 และเด็กคนต่อไปก็นับจำนวนต่อไปจนถึงคนสุดท้าย ในช่วงต้นภาคเรียนสังเกตได้ว่าเด็กที่นั่งคนที่ 10 เป็นต้นไปมักนับจำนวนตัวเลขไม่คล่อง นับข้ามจำนวนหรือนับย้อนกลับมาจำนวนที่น้อยกว่า นี้ครูจึงช่วยด้วยการทวนจำนวนที่นับผ่านมาแล้วและถามเด็กว่า “แล้วอะไรต่อ” วิธีเช่นนี้เด็กที่นับเลขไม่คล่องสามารถนับต่อได้ และบ่อยครั้งที่พบว่าเด็กทั้งห้องจะช่วยกันนับเมื่อเด็กคนหนึ่งคนใดติดขัด ในช่วงปลายภาคเรียนพบว่าเด็กส่วนมากสามารถนับเรียงทีละคนตั้งแต่คนแรกจนถึงคนสุดท้ายได้

เมื่อนับจำนวนเด็กที่มาเรียนเสร็จแล้วครูถามถึงจำนวนเด็กที่ไม่มาเรียน ในช่วงปลายภาคเรียนครูได้ฝึกให้เด็กบอกชื่อเพื่อนที่ไม่มาเป็นชื่อจริง โดยครั้งแรกครูพูดชื่อเป็นตัว

อย่างและให้เด็กพูดตาม ต่อมาครูใช้วิธีบอกเสียงต้นของพยัญชนะแรกหรือบอกพยัญชนะแรกแล้วให้เด็กช่วยกันตอบ พบว่าบางคนสามารถตอบได้ ในขณะที่เด็กช่วยกันบอชื่อเพื่อนที่ขาดเรียนนั้น ครูได้ชี้นิ้วตามจำนวนดังกล่าวไปด้วย สุดท้ายครูให้เด็กช่วยกันนับนิ้วแล้วครูเขียนเลขจำนวนเด็กที่ขาดและเด็กที่มาเรียนบนกระดาน มาเรียน...คน ขาดเรียน...คน

จากข้อมูลที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 สามารถแยกความแตกต่างระหว่างชื่อของตนเองและชื่อของเพื่อนได้ โดยเรียนรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและสัญลักษณ์ชื่อที่เขียน เมื่อพบสัญลักษณ์ตัวอักษรที่เหมือนกันก็ออกเสียงเหมือนกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้การเขียน นอกจากนี้การเขียนตัวเลขของครูยังเป็นแบบอย่างให้เด็กเรียนรู้เรื่องสัญลักษณ์ตัวเลขแต่ละตัวและคำที่เขียนว่า มาเรียน...คน ขาดเรียน...คน จึงทำให้เด็กสามารถจำคำว่า “คน” ได้ดี สังเกตจากงานเขียนส่วนมากเด็กสามารถเขียนคำว่าคนได้

3) การเขียนจำนวนตัวเลขด้วยตนเอง ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 มีลักษณะคล้ายกับชั้นอนุบาลปีที่ 2 แต่เด็กในชั้นนี้สามารถนับเลขได้คล่องแคล่วกว่า นอกจากนี้ครูได้เพิ่มกิจกรรมการเขียนเพื่อให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก โดยให้เด็กออกมาช่วยเขียนตัวเลขจำนวนคนที่มาเรียนและคนที่ขาดเรียนด้วยตนเองวันละ 2 คน ในช่วงภาคเรียนต้นเด็กส่วนมากยังไม่มั่นใจหรือเขียนไม่ถูกต้อง เช่น เขียนตัวเลขสลับตำแหน่งหรือเขียนได้ถูกต้องเพียงตำแหน่งเดียว ครูจึงเขียนให้ดูเป็นตัวอย่างหรือเขียนใส่แผ่นกระดาษให้เด็กคัดลอกตาม และในบางครั้งครูให้เด็กดูตัวเลขในปฏิทินแล้วคัดลอกตาม

สรุปได้ว่าจากกิจกรรมการสำรวจจำนวนนักเรียนที่มาโรงเรียนทุกวันทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้เรื่องจำนวนและสัญลักษณ์ตัวเลขได้ตามระดับความสามารถของแต่ละคน จะสังเกตได้ว่ากิจกรรมที่ครูจัดให้ในแต่ละชั้น มีกระบวนการที่ต่อเนื่องกันตามความเหมาะสมและพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย ทั้งนี้เนื่องจากการระบุลำดับขั้นพัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงวัยไว้อย่างชัดเจน เด็กจึงเกิดการเรียนรู้สั่งสมเป็นประสบการณ์ การเรียนรู้ในลักษณะนี้เป็นการเรียนรู้จากการสังเกตและการปฏิบัติซ้ำๆ โดยเริ่มจากกระบวนการที่ครูเป็นแบบอย่างระยะหนึ่งจนกระทั่งเด็กสามารถปฏิบัติตามได้ด้วยตนเองอย่างคล่องแคล่ว แล้วครูจึงเชื่อมโยงการนับจำนวนกับสัญลักษณ์ตัวเลขโดยเริ่มจากการเขียนเป็นแบบอย่าง สรุปได้ว่าการเรียนรู้ของเด็กในระยะเริ่มแรกเกิดจากการสังเกต หลังจากนั้นจึงเป็นการเรียนรู้จากการนำสิ่งที่สังเกตมาเลียนแบบ จนกระทั่งเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจและเขียนออกมาด้วยตนเองได้ในที่สุด

1.3 กิจกรรมการเขียนประกาศข่าว

กิจกรรมนี้จากการสังเกตพบว่าไม่ได้เกิดขึ้นทุกวันแต่เกิดขึ้นสัปดาห์ละประมาณ 1 ครั้ง ในวันที่ครูมีข่าวหรือเรื่องราวที่ต้องการสื่อสารให้สมาชิกภายในห้องและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น การแจ้งวันที่ที่เด็กๆ ในห้องไปทัศนศึกษา การขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการเตรียมอุปกรณ์มาให้เด็ก ๆ การเขียนข้อความต้อนรับผู้ที่มาเยี่ยมชมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยครูและเด็กช่วยกันคิดข้อความขึ้นแล้วครูเขียนตามนั้น หลังจากเขียนเสร็จครูอ่านทวนตั้งแต่ต้นจนจบอีกครั้งแล้วจึงนำไปติดหน้าห้อง ในช่วงชั้นตอนการอ่านของเด็กในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครูเป็นผู้อ่านข้อความให้ฟัง ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3 สามารถอ่านตามที่ครูเขียนได้ และจากการสัมภาษณ์เด็กเกี่ยวกับข้อความประกาศข่าว เด็กสามารถบอกได้ตรงตามข้อความ แต่ส่วนมากจะบอกประเด็นหลักๆ ของข้อความได้แต่ไม่สามารถอ่านได้ตรงตามข้อความที่เขียนไว้ทั้งหมด

จากข้อมูลดังกล่าววิเคราะห์ได้ดังนี้

- 1) กิจกรรมการเขียนประกาศข่าวเป็นกิจกรรมที่ครูจัดขึ้นเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเห็นการเขียนอีกรูปแบบหนึ่งที่นอกจากการเขียนเพื่อบันทึกประสบการณ์ การเขียนลักษณะนี้เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารให้ผู้อื่นได้รับทราบและเป็นการเขียนเพื่อเตือนความจำได้ด้วย นอกจากนี้เด็กยังได้สนุกกับการอ่านหลังจากการเขียน และการที่เด็กได้เห็นรูปแบบการอ่านและการเขียนในรูปแบบที่หลากหลาย ส่งผลให้เด็กนำตัวอย่างการเขียนเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ได้มากกว่าการเขียนในรูปแบบเดียว
- 2) วิธีการเขียนประกาศข่าวที่ครูเขียนให้ดูหน้าห้องทำให้เด็กได้เรียนรู้วิธีการเขียนตัวอักษรและทิศทางการเขียนตัวอักษรที่ต้องเริ่มจากซ้ายไปขวาและการต่อบรรทัด ซึ่งโดยทั่วไปเด็กมักเขียนเป็นประโยคสั้นๆ เท่านั้น ดังนั้นกิจกรรมการเขียนประกาศข่าวจึงเป็นตัวอย่างที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้การเขียนที่เป็นประโยคยาวๆ 2-3 บรรทัด

นอกจากกิจกรรมประจำวันที่ทุกห้องต้องปฏิบัติคล้ายกันเป็นประจำทุกเช้าแล้ว ครูได้จัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของกิจกรรมในวงกลม โดยมีการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ในแต่ละห้องมีความหลากหลายแตกต่างกัน จุดประสงค์ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์สำคัญโดยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองผ่าน

ประสาธน์สัมพันธ์ทั้ง 5 ดังนั้นครูจึงสามารถจัดกิจกรรมได้หลายรูปแบบให้สอดคล้องกับเนื้อหาตามหน่วยการเรียนรู้ จากการสังเกตพบว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเขียนมีดังนี้

1.4 กิจกรรมการอ่านหนังสือร่วมกัน

กิจกรรมการอ่านหนังสือร่วมกัน หรือการอ่านนิทานและหนังสือให้เด็กฟัง เป็นกิจกรรมที่ครูทุกห้องทำเกือบทุกวัน โดยเฉพาะในชั้นอนุบาลปีที่ 1 จากการสัมภาษณ์ครูให้เหตุผลว่า เนื่องจากครูเชื่อว่า “เด็กอายุ 3-4 ปี ควรเน้นการฟังและการพูดให้มากเพื่อเป็นพื้นฐานของการอ่านและการเขียนในชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3” นอกจากนั้นครูได้ทำกิจกรรมการอ่านร่วมกันกับเด็กเสมอ เช่น อ่านหลังจากเขียนเนื้อเพลงคำกลอนเสร็จ อ่านปฏิทินที่เขียนเสร็จ อ่านประกาศข่าวหรือเรื่องราวต่างๆ เป็นต้น

การอ่านหนังสือให้เด็กฟังมีวิธีการและรูปแบบเดียวกันทุกห้อง คือ ก่อนที่ครูจะอ่านเนื้อหาในหนังสือครูต้องแนะนำหน้าปกให้เด็กได้รู้จักชื่อเรื่องของหนังสือเล่มนั้นๆ โดยอ่านตามชื่อเรื่องและใช้นิ้วมือชี้ที่ตัวอักษรอย่างช้าๆ บางครั้งครูอาจพูดคุยเกี่ยวกับภาพวาดหน้าปก บางครั้งให้เด็กลองเดาเนื้อเรื่องนิทานจากภาพหน้าปก หลังจากนั้นจึงแนะนำชื่อผู้แต่ง ผู้เรียบเรียง หรือผู้แปล รวมทั้งผู้ที่วาดภาพประกอบ หลังจากนั้นครูจึงเริ่มต้นเล่านิทานหรืออ่านตามความเหมาะสม จากการสัมภาษณ์ได้ทราบว่าครูใช้วิธีการใดขึ้นอยู่กับขนาดของตัวอักษรในหนังสือ คือ ถ้าตัวหนังสือใหญ่พอที่เด็กมองเห็นทั้งชั้นก็ใช้วิธีอ่านโดยใช้นิ้วชี้ไปที่ตัวอักษร คำหรือประโยคในขณะที่กำลังอ่าน แต่ถ้าหนังสือมีตัวอักษรขนาดเล็ก หรือใช้ภาษาค่อนข้างเข้าใจยากหรือเป็นทางการเกินไปครูใช้วิธีการเล่าโดยสรุปเป็นข้อความที่เด็กเข้าใจได้ง่ายขึ้น

จากกิจกรรมการอ่านหนังสือดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า การอ่านหนังสือให้เด็กฟังทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ ความรู้ ความคิด จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ๆ ซึ่งประสบการณ์และสิ่ง que เด็กได้เรียนรู้เหล่านี้เมื่อเพิ่มพูนมากขึ้น เด็กจะสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาพูดและภาษาเขียนได้อย่างคล่องแคล่วและตรงตามความต้องการ นอกจากนี้ประโยชน์ที่ได้จากการอ่านนิทานหรือเรื่องราวต่างๆ ในหนังสือคือ เด็กที่จะสามารถถ่ายทอดเรื่องราว ประสบการณ์ หรือจินตนาการให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วยการเขียนนั้น นอกจากต้องมีความสามารถหรือความพร้อมในด้านการสังเกต การใช้กล้ามเนื้อแล้วยังต้องมีประสบการณ์ใหม่ๆ ที่หลากหลายเพียงพอที่จะเกิดเป็นแรงจูงใจในการถ่ายทอดออกมาเป็นข้อความให้ผู้อื่นได้รับรู้ ซึ่งต่างจากเด็กที่ไม่ได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ จะขาดประสบการณ์ในการถ่าย

ทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้ ซึ่งอาจทำให้พัฒนาการทางการเขียนช้ากว่าเด็กที่มีความพร้อมในด้านนี้ นอกจากนี้ได้สนุกการอ่านในหลายรูปแบบซึ่งเป็นประสบการณ์ ทางด้านภาษาของโปรแกรมไฮสโคป

1.5 กิจกรรมการแตงนิทานร่วมกัน

การแตงนิทานร่วมกันหรือการทำ Big Book เป็นกิจกรรมที่เด็กทั้งห้องร่วมกันแตงนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน โดยทั่วไปพบว่า การแตงนิทานร่วมกันนี้แต่ละห้องจัดทำขึ้นภาคเรียนละอย่างน้อย 2 เล่ม รูปแบบของนิทานมีลักษณะเหมือนกับนิทานโดยทั่วไป แต่มีขนาดใหญ่กว่านิทานปกติ คือประมาณขนาดสมุดวาดเขียนเล่มใหญ่ ส่วนเนื้อเรื่องในนิทานมีความสอดคล้องกับโครงการที่เด็กๆ กำลังเรียนอยู่ ดังตัวอย่างเช่นในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ที่กำลังเรียนหน่วยหนอยากรู้โครงการเรื่อง “น้อง” เมื่อเด็กๆ เรียนโครงการได้ระยะหนึ่งแล้วเด็กๆ มีความต้องการทำหนังสือนิทานเล่มใหญ่ และได้ลงมือทำในช่วงกิจกรรมในวงกลม และอาจทำต่อในช่วงกิจกรรมตามมุมประสบการณ์ เมื่อเด็กๆ ตกลงทำ Big Book แล้ว อันดับแรกครูให้เด็กช่วยกันตั้งชื่อเรื่องซึ่งเด็กๆ ช่วยกันตั้ง 4-5 ชื่อ หลังจากนั้นครูและเด็กได้ลงคะแนนเพื่อเลือกชื่อเรื่องที่เด็ก ๆ ชอบมากที่สุด ชื่อนิทานที่เด็กๆ เลือกได้คือ “น้องหลงทาง” เมื่อได้ชื่อเรื่องแล้วครูอธิบายวิธีการทำ และให้เด็กกำหนดหน้ากระดาษในนิทานได้ประมาณ 5 หน้า แล้วจึงเริ่มแตงเนื้อเรื่องที่ละหน้า โดยครูเป็นผู้เขียนข้อความที่เด็กบอกลงบนกระดาษ บางครั้งการเริ่มเรื่องเป็นสิ่งที่เด็กทำไม่ค่อยได้ ครูจึงช่วยเริ่มต้นให้ และบางครั้งที่เด็ก ๆ เล่าไปแล้วติดขัดครูอาจช่วยต่อเรื่องให้บ้างจึงทำให้เด็กแตงต่อจนจบ เนื้อเรื่องที่เด็กๆ แตงแต่ละหน้ามีความยาวประมาณ 1-2 บรรทัด หลังจากที่ครูเขียนเนื้อเรื่องแต่ละหน้าไว้บนกระดาษเสร็จแล้ว จึงแบ่งกลุ่มเด็กออกตามจำนวนหน้าของนิทาน เพื่อให้แต่ละกลุ่มแบ่งกันเขียนเนื้อเรื่องที่รับมอบหมายและวาดรูปประกอบ

จากการสังเกตการคัดลอกเนื้อเรื่องที่ครูเขียนไว้บนกระดาษนั้น พบว่าเด็กแต่ละกลุ่มมีวิธีที่หลากหลาย กล่าวคือ บางกลุ่มช่วยกันเขียนคนละ 2 คำ หรือนับจำนวนตัวอักษรแบ่งกันเขียน ซึ่งจากข้อมูลส่วนนี้พบว่าเด็กไม่ได้แบ่งเป็นคำแต่จะเขียนคนละประมาณ 2-4 ตัว แล้วจึงให้เพื่อนคนอื่นเขียนต่อ นอกจากนี้พบว่าบางกลุ่มมีเด็กที่มีพัฒนาการด้านการเขียนดีกว่าเพื่อนๆ ในกลุ่มจะมอบหมายให้เขียนคนเดียวทั้งบรรทัด โดยเพื่อนๆ ในกลุ่มช่วยบอกตัวอักษรที่ละตัว ในการบอกให้เพื่อนเขียนพบว่าเด็กมีชื่อเรียกตัวอักษรเป็นชื่อเฉพาะที่เข้าใจกันเอง หรือเป็นที่เข้าใจของตนเองเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากเด็กเรียนภาษาโดยธรรมชาติไม่ได้เรียนการอ่านชื่อตัวอักษร ก.ไก่ ถึง ฮ.นกฮูก ดังนั้นเด็กจึงไม่รู้ชื่อเรียกตัวอักษรแต่ละตัว แต่เด็กก็สามารถสื่อสารกันเข้าใจได้

ภายในกลุ่มและสามารถคัดลอกได้ เช่น ต้องการให้เพื่อนเขียนไม้เอก เด็กเรียกว่า “ไม้โด่ง” เพื่อนที่ทำหน้าที่เขียนอยู่แสดงท่าทางงงๆ เด็กที่บอกจึงใช้วิธีบอกลักษณะของไม้เอกแทนว่า “ไอ้ตัวที่อยู่ข้างบนนะที่ขีดลงมาเหมือนเลข 1 ใจ” ซึ่งเป็นการบอกทิศทาง การเขียนหรือส่วนประกอบของตัวอักษรนั้นๆ แต่บางตัวเด็กก็สามารถเรียกชื่อได้ เช่น ก.ไก่ จ.จาน ช.ช้าง แต่สำหรับตัวอักษรที่เด็กไม่เคยเขียน เช่น ฎ เด็กใช้วิธีการบอกลักษณะของตัวอักษรว่า “คล้ายๆ ก.ไก่ แต่ลากลงมาหลายๆ แล้วมีวนหัวแล้วกระดก 1 ที” เป็นต้น เมื่อเด็กๆ วาดรูปและคัดลอกเนื้อเรื่องนิทานเสร็จแล้วทุกคนจะเขียนชื่อตนเองในแผ่นกระดาษ แล้วนำมาอ่านทวนหน้าห้องโดยครูให้เด็กอ่านเนื้อเรื่องของกลุ่มตนเอง ในสถานการณ์เช่นนี้พบว่าถึงแม้เด็กจะสะกดหรืออ่านคำแบบผู้ใหญ่อ่านไม่ได้ แต่เด็กสามารถเข้าใจข้อความหรืออ่านทั้งประโยคได้ถูกต้อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อความหรือเนื้อเรื่องนั้นเด็กคิดขึ้นเองจึงจำได้ และอาจมีบางคำที่คุ้นเคยเป็นตัวชี้้นำให้เด็กอ่านได้ถูกต้อง

สรุปได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวทำให้เด็กได้ถ่ายทอดความคิดและจินตนาการออกมาเป็นคำพูดและการเขียน เป็นการถ่ายทอดถ้อยคำที่เด็กเลือกสรรมาใช้ด้วยความเข้าใจของตนเอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของประสบการณ์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่เป็นพื้นฐานของแนวคิดไฮสโคป นอกจากนี้ทำให้ได้เห็นวิธีการทำนิทาน วิธีการเขียนในรูปแบบที่แตกต่างไปจากการเขียนบรรยายภาพที่เห็นเป็นประจำ แต่การแต่งนิทานเด็กต้องคิดคำพูดเพื่อเชื่อมโยงเป็นประโยคและเนื้อเรื่อง แล้วทำการคัดลอกข้อความหรือประโยคที่มีความยาวมากกว่าการคัดลอกคำบรรยายภาพปกติ ทำให้เด็กต้องใช้ความสังเกตตัวอักษรแต่ละตัวเพิ่มขึ้น รวมทั้งได้เรียนรู้ลักษณะตัวอักษรแต่ละตัวอย่างละเอียด ทำให้เด็กเข้าใจวิธีการเขียนมากขึ้น และที่สำคัญคือ นิทานเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กเกิดความสนุกสนาน ดังนั้นกิจกรรมการแต่งนิทานจึงน่าจะเป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเขียนและเกิดแรงจูงใจในการเขียนได้ด้วย

1.6 กิจกรรมการเขียนจดหมายถึงตัวละคร

กิจกรรมการเขียนจดหมายถึงตัวละครเป็นกิจกรรมที่ครูต้องการให้เด็กได้มีโอกาสเขียนและเกิดแรงจูงใจอยากเขียน ดังตัวอย่างที่ครูประจำชั้นอนุบาลปีที่ 2 ได้ให้เด็กเขียนจดหมายถึงตัวละครในนิทานเรื่องสี่สหายผจญภัย ซึ่งมีตัวละครในนิทานเป็นสัตว์ 4 ตัว คือ ไก่ หมา แมวและลา แต่เนื่องจากในสัปดาห์นี้เด็กๆ กำลังเรียนโครงการ “ม้า” ครูจึงเปลี่ยนชื่อตัวละครจาก ลา เป็นม้า หลังจากที่ครูเล่านิทานจบ ครูได้ถามคำถามว่า ตัวอะไรใหญ่ที่สุด เด็กๆ ตอบว่า “ม้า” หลังจากนั้นครูได้บอกกับเด็กๆ ว่า “คืนนี้ม้าอาจออกมาหาเด็กๆ ก็ได้ เรามาเขียน จด

หมายถึงพี่ม៉ากันดีกว่า” แล้วตกลงกับเด็กๆ ว่าให้ช่วยกันบอกว่าจะเขียนอะไรถึงพี่ม៉าบ้าง โดยครูเป็นคนเขียนลงบนแผ่นกระดาษหน้าห้อง ต่อจากนั้นครูจึงลงมือเขียนโดยเริ่มต้นเหมือนการเขียนจดหมายว่า ถึงพี่... ในขณะที่เขียนครูก็พูดไปพร้อมๆ กันและเมื่อเขียนจบประโยคครูอ่านซ้ำอีกครั้ง และลงท้ายว่า “จากเด็กๆ อนุบาล 2/1” การเขียนในครั้งนี้ครูได้เว้นตรงคำว่า ม้า ไว้ให้เด็กๆ วาดรูป แล้วจึงให้เด็กๆ ออกมาช่วยวาดรูปม้าลงในช่องว่างแทนคำว่า ม้า ดังตัวอย่าง

ถึงพี่...

เด็กๆ รักพี่...ให้พี่...ทำตัวน่ารัก

เด็กๆ อยากไปช่วยพี่...ทำงานเพราะพี่...แก่แล้ว

อยากให้สร้างบ้านใหม่ และให้มีความสุขให้พี่...

เล่นกับเพื่อนตลอดไป เด็กๆ จะไปช่วยทำงานและลงไปหา

และเด็กๆ จะฝันถึงพี่...และเพื่อนๆ ด้วย

จาก เด็กๆ อนุบาล 2/1

จากกิจกรรมการเขียนจดหมายถึงตัวละครสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) ครูได้พยายามจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเขียนโดยการจัดสภาพแวดล้อมที่สร้างประสบการณ์การใช้ภาษา ซึ่งเป็นการส่งเสริมภาษาเขียนให้กับเด็ก (หรรษา นิลวิเชียร , 2535) โดยครูจัดกิจกรรมที่แปลกใหม่อยู่เสมอเพื่อกระตุ้นให้เด็กอยากเขียน และเห็นความสำคัญของการเขียนในรูปแบบต่างๆ กิจกรรมการเขียนจดหมายถึงตัวละครนี้เด็กสนใจมากทำให้เกิดความพยายามที่จะเขียนแม้ว่ามีความยาวกว่าการบรรยายสิ่งต่างๆ ทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อเด็กเกิดความสนใจในสิ่งใดแล้วจะมีความตั้งใจในการสังเกตและให้ความสำคัญกับสิ่งนั้น

2) การเขียนจดหมายถึงตัวละครเด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับลีลาการเขียน ทิศทาง และรูปแบบตัวอักษรแต่ละตัวอย่างชัดเจนด้วยวิธีการสังเกต ต่อจากนั้นจึงนำมาถ่ายทอดเป็นการพูดและการเขียนได้

3) สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งจากกิจกรรมการเขียนจดหมายถึงตัวละคร คือ เด็กได้เรียนรู้รูปแบบการเขียนอีก 1 รูปแบบ โดยครูได้ใช้รูปแบบการเขียนจดหมายจริงๆ มาสอนเด็ก มีคำขึ้นต้นและคำลงท้าย ทำให้เด็กเห็นถึงความแตกต่างกับการเขียนปกติ และพบว่าจากการเขียนในครั้งนี้เด็กบางคนนำวิธีการเขียนจดหมายมาเล่นในมุมบทบาทสมมุติโดยเขียน

สัญลักษณ์ลายเส้นคล้ายการเขียนตัวอักษร และได้เขียนประโยคขึ้นต้นและลงท้ายเหมือนการเขียนจดหมาย แสดงให้เห็นว่าเด็กเกิดการเรียนรู้วิธีการเขียนในรูปแบบอื่นๆด้วย

1.7 กิจกรรมการเขียนจดหมายถึงผู้ปกครอง

การจัดกิจกรรมการเขียนจดหมายถึงผู้ปกครองเกิดขึ้นมาตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ซึ่งเด็กยังไม่สามารถเขียนได้เอง โดยครูเป็นผู้เขียนให้ เพื่อขอความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ เช่น ช่วยพูดคุยและให้ข้อมูลในเรื่องที่กำลังเรียน ช่วยเตรียมอุปกรณ์มาประกอบการเรียนในเรื่องนั้นๆ และในชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3 เด็กสามารถคัดลอกหรือเขียนตัวอักษรได้ด้วยตนเองแล้ว ครูได้พยายามหาโอกาสให้เด็กได้เขียนอย่างมีจุดมุ่งหมาย

จากการสังเกตการเขียนจดหมายถึงผู้ปกครองของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2/1 พบว่าครูได้จัดกิจกรรมดังกล่าวให้มีความสัมพันธ์กับโครงการที่กำลังเรียนอยู่ เช่น เด็กๆกำลังเรียนหน่วยวันแม่ ในหัวข้อที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และศูนย์ศิลป์ชีพบางไทร ครูจึงจัดกิจกรรมให้เด็กๆ เขียนจดหมายไปถามคุณพ่อคุณแม่เพื่อถามคำถามว่า “ศูนย์ศิลป์ชีพบางไทรมีอะไรบ้าง” ครูเขียนข้อความดังกล่าวใส่ในแผ่นกระดาษเพื่อให้เด็กคัดลอกตาม สังเกตได้ว่าเด็กต้องใช้ความพยายามในการสังเกตเพื่อคัดลอกข้อความดังกล่าวพอสมควร เนื่องจากเป็นการคัดลอกในครั้งแรกๆ และข้อความดังกล่าวมีตัวอักษรที่เด็กไม่คุ้นเคยอยู่มาก ดังนั้นเด็กส่วนมากได้ใช้เวลานานกว่าปกติ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมดังกล่าวเพื่อต้องการให้เด็กได้มีโอกาสเขียนอย่างมีความหมายในรูปแบบที่แตกต่างกัน เด็กในวัย 3-6 ปีนี้ ยังไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น สัญลักษณ์ ตัวอักษรได้มากนัก ดังนั้นถ้าครูให้คัดลอกสิ่งที่เด็กไม่เข้าใจ เด็กอาจไม่เกิดความสนใจและไม่อยากทำ ครูจึงต้องจัดกิจกรรมที่เด็กสนใจ มีความหมายและมีคุณค่ากับตัวเด็กจึงจะทำให้เด็กเกิดความต้องการที่จะเขียน โดยเฉพาะการคัดลอกประโยคที่มีความยาวมากๆ เด็กอาจทำด้วยความยากลำบาก แต่สังเกตได้ว่าเด็กทุกคนตั้งใจเขียนจนเสร็จ

1.8 กิจกรรมการวาดภาพประสบการณ์เดิม

กิจกรรมการวาดภาพประสบการณ์เดิมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเล่าประสบการณ์เดิมที่ครูจัดขึ้นทุกๆ หน่วยหรือย่อภาครู้ เพื่อให้เด็กได้เล่าถึงประสบการณ์ที่เด็กเคยรู้

เกี่ยวกับเรื่องที่จะเรียน และเขียนบันทึกเรื่องที่ได้ไปพร้อมๆกัน แล้วเขียนชื่อเด็กไว้ด้านข้าง ประสพการณ์เดิม ต่อจากนั้นครูให้เด็กวาดภาพประสพการณ์เดิมที่ได้ไป

ครั้งแรกๆ ของการวาดภาพ เด็กบางคนอาจจำประสพการณ์เดิมที่ตนเองเล่าให้ครูและเพื่อนฟังไม่ได้ ครูจึงบอกให้เด็กคนใดที่จำไม่ได้มาถามครูแล้วครูจึงอ่านข้อความที่บันทึกไว้บนกระดาษหน้าห้องให้ฟัง หลังจากนั้นเด็กๆ จึงนำประสพการณ์เดิมที่ครูอ่านทวนให้ฟัง ไปวาดรูปจนเสร็จ แล้วนำมาให้ครูช่วยเขียนข้อความเหล่านั้นลงในภาพวาด หรือเด็กบางคนก็พอ คิดออกได้ครู่ก็เปิดโอกาสให้เด็กได้ตัดลอกเองจากบันทึกของครู

จากกิจกรรมดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) เมื่อครูอ่านประสพการณ์เดิมที่ได้จำไม่ได้ ทำให้เด็กเห็นรูปแบบหรือคุณค่าของการเขียนอย่างหนึ่ง การอ่านของครูยังเป็นแบบอย่างให้เด็กเห็นวิธีการอ่าน ซึ่งเป็นพื้นฐาน การเรียนรู้วิธีอ่านและเขียน

2) เด็กได้มีโอกาสฝึกฝนการวาดภาพซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเขียนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากพัฒนาการเขียนตามธรรมชาตินั้นเริ่มจากการวาดภาพก่อน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นสัญลักษณ์คล้ายกับการเขียนเช่นกัน นอกจากนี้การที่เด็กได้วาดภาพถือเป็นการช่วยส่งเสริมกำลังใจในการหยิบจับอุปกรณ์ ซึ่งมีผลต่อการเขียนเป็นอย่างมาก เด็กที่สามารถจับดินสอดได้ถูกต้องจะสามารถเขียนตัวอักษรได้ด้วยความถนัดมากกว่า เด็กที่จับดินสอดไม่ถูกต้อง

3) การที่เด็กบอกเล่าประสพการณ์เดิมหรือเรื่องราวให้ครูและเพื่อนรับรู้แล้ว ครูทำการบันทึกคำบอกเล่านั้น ถือเป็นประสพการณ์การเขียนอย่างหนึ่งที่สำคัญสำหรับโปรแกรมไฮสโคป ซึ่งประสพการณ์เหล่านี้ส่งผลต่อภาษาและการรู้หนังสือของเด็ก (พัชรี ผลโยธิน, 2543)

1.9 กิจกรรมการบันทึกข้อความในสมุดบันทึก

กิจกรรมบันทึกข้อความในสมุดบันทึกนี้มีเฉพาะในชั้นอนุบาลปีที่ 3 เท่านั้น โดยครูได้จัดทำสมุดบันทึกข้อความขึ้นจากการนำกระดาษที่ใช้แล้ว 1 หน้ามาตัดแล้วเย็บใส่หน้าปกพร้อมกับติดรูปและเขียนชื่อเจ้าของสมุด เพื่อให้เด็กบันทึกข้อความไว้เตือนความจำและสื่อสารกับผู้ปกครองในเรื่องที่ทางโรงเรียนหรือครูต้องการขอความร่วมมือจากที่บ้าน หรือบางครั้งอาจเป็นการแจ้งข่าว โดยให้เด็กทำการบันทึกด้วยตนเองหรือจากการคัดลอก เช่น บันทึกข้อความเกี่ยวกับการนำอาหารต่างๆ มาสำหรับประกอบอาหารที่โรงเรียน หรือบันทึกเพื่อให้ผู้ปกครองฝากรูปมา

ให้เด็ก ๆ ทำบัตรอวยพรในวันพ่อและวันแม่ นอกจากนี้อาจทำการบันทึกเพื่อให้เด็ก ๆ นำสิ่งของมาเองในวันไปทัศนศึกษา

ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครูเป็นผู้บันทึกข้อความให้ ในขณะที่ครูเขียนเด็กจะยืนอยู่ด้านข้างและครูอ่านให้ฟัง ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ช่วงต้นภาคเรียนครูเป็นผู้เขียนข้อความที่เด็กเล่า ส่วนช่วงปลายภาคเรียนครูเขียนข้อความเป็นตัวอย่างแล้วให้เด็กคัดลอกข้อความลงในแผ่นกระดาษเพื่อนำไปอ่านให้ผู้ปกครองฟัง การทำกิจกรรมแต่ละรูปแบบครูจะดูความพร้อมในการเขียนของเด็ก เพราะการคัดลอกบันทึกข้อความเป็นการคัดลอกประโยคที่ค่อนข้างยาว หากเด็กยังไม่พร้อมและต้องการถ่ายทอดเป็นคำบอกเล่าเพื่อให้ครูบันทึก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเรียนรู้ภาษาเขียนด้วยเช่นกัน

จากกิจกรรมดังกล่าวเด็กได้เรียนรู้ภาษาเขียนจากการเห็นครูบันทึกเรื่องราวที่ตนเองเล่า นอกจากนี้เด็กยังได้ฝึกทักษะการสังเกตและการคัดลอกตัวอักษรตามแบบ แต่เป็นการคัดลอกตามข้อความที่ครูบันทึก ซึ่งมีความยากมากกว่าการคัดลอกตามคำบรรยายของตนเองที่ครูเขียนเป็นแบบ การบันทึกเหล่านี้ส่วนมากเป็นข้อความที่ยาว เด็กจึงได้เรียนรู้เรื่องทิศทางการเขียนเพิ่มขึ้น ซึ่งการเขียนของเด็กทุก ๆ วันจะไม่พบกับสถานการณ์นี้

2. เรียนรู้ด้วยตัวเอง

การเรียนรู้ด้วยตัวเองพบในกิจกรรมการเซ็นชื่อมาโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่มีเฉพาะชั้นอนุบาลปีที่ 3 เท่านั้น เนื่องจากเด็กในชั้นนี้สามารถเขียนชื่อโดยการคัดลอกจากตัวอย่างหรือเขียนชื่อด้วยตนเองได้บ้างแล้ว ครูจึงจัดกิจกรรมเซ็นชื่อมาโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเขียนอีกวิธีหนึ่ง โดยนำประสบการณ์ที่พบเห็นพัฒนาการการเขียนของเด็กมาจัดกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนนั้นๆ

กิจกรรมการเซ็นชื่อเป็นกิจกรรมที่เด็ก ๆ ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ปฏิบัติกันทุกๆ เข้า เมื่อเด็กคนใดขึ้นมาบนห้องเรียนแล้วได้เดินมาบริเวณโต๊ะเซ็นชื่อ ซึ่งห้องอนุบาล 3/1 จัดไว้ข้างในห้องติดกับประตู ส่วนห้องอนุบาล 3/2 จัดโต๊ะไว้บริเวณนอกห้องติดกับประตูทางเข้าออก การเขียนชื่อใช้เวลาประมาณ 2-5 นาที ต่อคน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เด็กบางคนที่ได้รับการส่งเสริมการเขียนชื่อจากที่บ้าน และเด็กที่มีความพร้อมในด้านกล้ามเนื้อ สายตา และสมอง รวมทั้งเด็กที่สามารถสังเกตได้ละเอียดลออจะเขียนได้ค่อนข้างเร็ว นอกจากนี้พบว่า การเซ็นชื่อในช่วงต้นภาคเรียนเด็กใช้เวลานานกว่าปลายภาคเรียน ทั้งนี้เนื่องจากปลายภาคเรียน

เด็กที่มีความคล่องแคล่ว ประสบการณ์และความชำนาญในการเขียนชื่อเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งปลายภาคเรียนเด็กทุกคนสามารถเขียนชื่อมาได้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนหรือวิธีการที่ครูฝึกให้เด็กเขียนชื่อนั้นเริ่มจากเปิดภาคเรียนมาประมาณ 1 สัปดาห์ ครูจัดทำใบเขียนชื่อโดยแบ่งกระดาษออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 ด้านซ้ายครูได้เขียนชื่อจริงของเด็กแต่ละคนไว้ส่วนด้านขวาครูตีเส้นบรรทัดเพื่อให้เด็กเขียนชื่อตนเอง นอกจากการดูตัวอย่างในใบเขียนชื่อแล้วเด็กบางคนอาจนำป้ายชื่อของตนเองมาเป็นตัวอย่างเพื่อคัดลอกตาม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่าการเขียนชื่อช่วงต้นภาคเรียนเด็กส่วนมากมักเขียนชื่อเกินบรรทัดที่ครูขีดเส้นไว้ให้ ซึ่งบรรทัดนี้มีความกว้างประมาณ 1.5 ซม. เด็กส่วนมากเขียนตัวอักษรขนาด 2 ซม. ขึ้นไป เนื่องจากเด็กยังไม่สามารถบังคับการใช้กล้ามเนื้อมือได้ดี นอกจากนี้พบว่าตัวอักษรที่เด็กแต่ละคนเขียนมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น บางคนเขียนตัวอักษรมีลักษณะต่อหัวคล้ายไม้ขีดไฟ บางคนเขียนตัวอักษรบางตัวกลับด้านเป็นเวลาหลายสัปดาห์ หลังจากนั้นเมื่อเด็กมีความพร้อมในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตาดีขึ้น จึงเปลี่ยนแปลงลักษณะตัวอักษรให้ถูกต้องได้เอง ในระยะแรกเด็กส่วนมากมักเขียนตัวอักษรไม่ครบ แต่หลังจากทำกิจกรรมนี้ได้ 2-3 เดือน เด็กสามารถสังเกตเห็นว่าการเขียนชื่อของตนเองไม่เหมือนตัวอย่างจึงลบแล้วเขียนใหม่ ช่วงปลายภาคเรียนต้นครูได้เปลี่ยนแปลงใบเขียนชื่อโดยไม่เขียนชื่อเด็กในด้านซ้าย แต่ครูจะขีดเส้นบรรทัดและตัวเลขเรียงลำดับตั้งแต่ 1 เป็นต้นไปตามจำนวนเด็ก แล้วให้เด็กเขียนชื่อโดยการคัดลอกจากป้ายชื่อ เด็กบางคนอาจใช้วิธีการสังเกตชื่อตนเองจากแผนงานที่ติดอยู่บริเวณใกล้เคียงโต๊ะเขียนชื่อ ครูให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการนี้ว่า

“การคัดลอกจากแผ่นกระดาษแผ่นเดียวกันเด็กจะสังเกตได้ง่ายกว่า ดังนั้นเมื่อเด็กมีพัฒนาการสูงขึ้นจึงเปลี่ยนให้หัดคัดลอกจากแผ่นป้ายชื่อหรือสิ่งต่างๆ ตามที่เด็กพบว่ามีชื่อของตนเอง ซึ่งเป็นการฝึกการสังเกตได้มากขึ้น ส่วนการมีตัวเลขกำกับเส้นบรรทัดเพื่อให้เด็กรู้ว่าจะต้องเขียนชื่อในบรรทัดใด เพราะบางครั้งเด็กอาจเขียนข้ามบรรทัดจะทำให้เพื่อนคนอื่นๆ ไม่มีที่เขียนชื่อ”

ในช่วงเปิดภาคเรียนปลาย ครูได้เปลี่ยนวิธีการเขียนชื่อโดยให้เด็กหัดเขียนชื่อลงในสมุดบรรทัด 5 เส้น ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ครูประจำชั้นอนุบาลปีที่ 3 คนหนึ่งให้เหตุผลว่า “เพื่อฝึกให้เด็กเกิดความคุ้นเคยกับการเขียนตัวอักษรลงในบรรทัด 5 เส้น เมื่อต้องเลื่อนขึ้นไปอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เด็กต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ หลายเรื่อง ครูคิดว่าเรื่องใดที่พอจะช่วยส่งเสริมเด็กได้ โดยที่เด็กไม่คับข้องใจและไม่มากเกินความสามารถ

ครูก็จะช่วยส่งเสริมเพื่อให้ช่วงรอยต่อตอนขึ้นประถมศึกษาปีที่ 1 ไม่มีปัญหา” และจากการสังเกตการเขียนชื่อในบรรทัด 5 เส้น พบว่าเด็กสามารถเขียนได้ดี ตัวอักษรแต่ละตัวจะอยู่ในช่องแต่ละช่อง ลักษณะของตัวอักษรถูกต้อง ซึ่งในเรื่องนี้ครูบอกว่าไม่ได้บังคับหรือสอนอย่างจริงจัง เพียงแต่อธิบายให้เด็กๆ ฟังตั้งแต่เริ่มแรกที่นำสมุดมาใช้โดยครูบอกเด็กว่าช่องแต่ละช่องจะเขียนตัวอักษรได้ 1 ตัว แล้วครูก็เขียนเป็นตัวอย่าง หลังจากนั้นเด็กเรียนรู้จากการลองผิดลองถูกด้วยตนเอง และจากการสังเกตการเขียนของเพื่อนคนอื่นๆ จึงทำให้เด็กพัฒนาการเขียนขึ้นมาเรื่อยๆ

จากกิจกรรมการเขียนชื่อ หรือการเซ็นชื่อมาโรงเรียนดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สามารถแสดงให้เห็นพัฒนาการการเขียนของเด็กแต่ละคนได้อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ดังนั้นครูจึงได้เก็บการเขียนชื่อเป็นงานหลักในแฟ้มสะสมผลงานด้วย การจัดกิจกรรมการเขียนชื่อที่ครูจัดนี้มีลำดับขั้นตอนตามความสามารถของเด็กอย่างแท้จริง โดยเด็กได้เรียนรู้และเกิดประสบการณ์ในการสังเกตเห็นตัวอักษรหรือชื่อของตนเองก่อนว่าประกอบด้วยเส้นใดหรือมีตัวอักษรอะไรบ้าง จากการเล่นแบบดังกล่าวเด็กจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และกระทำซ้ำๆ อยู่เป็นประจำ แต่เป็นการเขียนซ้ำอย่างมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนคือเพื่อต้องการสำรวจผู้ที่มาโรงเรียน ไม่ใช่เพื่อฝึกการเขียนซ้ำๆ เท่านั้น ดังนั้นการเขียนในลักษณะนี้จึงมีความหมายมากกว่าการคัดลอกชื่อโดยไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ใดๆ ซึ่งตรงกับการสอนภาษาอย่างมีความหมายทำให้เด็กเห็นความสำคัญของการเขียน

กิจกรรมต่อไปหลังจากที่เด็กๆ ทำกิจกรรมในวงกลมและกิจกรรมเคลื่อนไหวเสร็จแล้ว คือ กิจกรรมเล่นตามมุมประสบการณ์ การวางแผน ปฏิบัติ และทบทวน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญของรูปแบบการสอนไฮสโคป กระบวนการวางแผน ปฏิบัติ และทบทวนในแต่ละชั้นมีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องของวิธีการ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการวางแผน ทั้งนี้ครูได้พิจารณาจากความเหมาะสมของพัฒนาการของเด็กในแต่ละชั้น

3. เรียนรู้ไปข้างหน้า

การเรียนรู้ไปข้างหน้าพบในการวางแผน มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและตัดสินใจเลือกทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจ พัฒนาความรับผิดชอบงานที่ตนริเริ่ม และรู้จักแบ่งเวลาด้วยตนเอง ซึ่งในแต่ละชั้นมีรูปแบบและกระบวนการที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับอายุและความสามารถทางการสื่อสารและการใช้ภาษาเป็นสำคัญ กิจกรรมนี้ใช้เวลาประมาณ 5-10 นาที

ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครูได้จัดให้มีกิจกรรมวางแผนในลักษณะที่ไม่ซับซ้อนมากนัก กล่าวคือ เมื่อถึงเวลาทำกิจกรรมตามมุมเสรีและกิจกรรมสร้างสรรค์ ครูได้นำแผ่นวางแผนมาวางไว้ที่พื้นหน้าห้อง แผ่นวางแผนนี้มีลักษณะเป็นแผ่นพลาสติกสีเหลืองผืนผ้าขนาดกว้างประมาณ 12 นิ้ว ยาวประมาณ 30 นิ้ว ขอบด้านบนของแผ่นวางแผนครูได้นำรูปภาพการทำกิจกรรม 4 กิจกรรมคือ กิจกรรมสีน้ำ กิจกรรมสีเทียน กิจกรรมแป้งโด และกิจกรรมพิเศษเพื่อให้เด็กแต่ละคนตัดสินใจเลือกทำกิจกรรม 2 กิจกรรม ซึ่งในขั้นตอนนี้เด็กต้องบอกกิจกรรมที่ตนเลือกให้ครูจดบันทึกทีละคนแล้วนำแผ่นป้ายสัญลักษณ์รูปภาพของตนวางลงในช่องกิจกรรมที่เลือกไว้ แผ่นป้ายสัญลักษณ์รูปภาพของเด็กในชั้นอนุบาลปีที่ 1 นี้ ครูได้จัดทำขึ้นโดยให้เด็กแต่ละคนวาดภาพที่ตนเองชอบ เช่นรูปเรือใบ รูปผลไม้ หรือรูปสัตว์ต่างๆ แต่เด็กยังไม่ชัดเจน ดังนั้นครูจึงวาดภาพสัญลักษณ์ต่างๆ ของเด็กขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ในการวางแผนและเขียนชื่อของเด็กแต่ละคนกำกับไว้ด้านล่าง เพื่อให้เด็กได้สังเกตชื่อของตนเองไปด้วยในขณะเดียวกัน

ชั้นอนุบาลปีที่ 2 กิจกรรมการวางแผน ครูประจำชั้นได้แบ่งเด็กทั้งห้องออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 4 ถึง 5 คน โดยแต่ละวันมีเด็ก 1 กลุ่มเป็นตัวแทนออกมาวางแผนกับครูและเด็กกลุ่มอื่นที่เหลือก็วางแผนกันเอง ส่วนวิถีปฏิบัติเด็กแต่ละคนมีแผ่นวางแผนเป็นของตนเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นแผ่นกระดาษ A4 ที่ครูตีเส้นแบ่งเป็นตาราง 20 ช่อง ด้านบนของกระดาษแบ่งเป็น 5 ช่อง เขียนวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ส่วนด้านล่างของกระดาษครูได้เขียนชื่อของเด็กที่เป็นเจ้าของแผ่นวางแผนไว้ แผ่นวางแผนนี้ครูได้นำมาหนีบไว้กับแผ่นป้ายที่มีภาพการทำกิจกรรม 4 กิจกรรมอยู่ทางซ้าย คือ กิจกรรมสีเทียน กิจกรรมสีน้ำ กิจกรรมแป้งโด และกิจกรรมพิเศษ ในแต่ละวันครูจะให้เด็กเลือกทำกิจกรรมได้ 2 กิจกรรม แล้วให้เด็กขีดสัญลักษณ์เส้นเฉียง / ลงในช่องของแผ่นวางแผนให้ตรงกับกิจกรรมที่เลือก เมื่อเด็กทำกิจกรรมที่เลือกจนเสร็จ จึงกลับมาขีดสัญลักษณ์เส้นเฉียง \ ทับลงบนเส้นเฉียงที่ขีดเส้นไว้ในตอนแรก ด้วยดินสอสีที่มีสีต่างจากที่ขีดในตอนแรก เมื่อขีดทับสัญลักษณ์เส้นเฉียงดังกล่าวแล้วจะกลายเป็นสัญลักษณ์ X ซึ่งหมายถึงเด็กได้ทำกิจกรรมที่ตนวางแผนเสร็จเรียบร้อยแล้ว

การวางแผนของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 3 มีวิธีการแบ่งกลุ่มเช่นเดียวกันกับเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 การแบ่งกลุ่มครูดูจากลักษณะการทำงานของเด็ก โดยคละเด็กที่ทำงานเสร็จเร็วและเข้าอยู่กลุ่มเดียวกัน เพื่อให้เด็กได้ทำงานเสร็จในเวลาใกล้เคียงกัน ในแต่ละวันมีเด็กที่เป็นตัวแทน 1 กลุ่ม ออกมาวางแผนกับครู ส่วนเด็กกลุ่มอื่นก็วางแผนกันเอง โดยแต่ละกลุ่มมีแผ่นวางแผนกลุ่มละ 1 แผ่น แผ่นวางแผนมีภาพการทำกิจกรรม 10 กิจกรรม คือ กิจกรรมสีน้ำ กิจกรรมสีเทียน กิจกรรมแป้งโด กิจกรรมพิเศษ มุมหมอ มุมบ้าน มุมวิทยาศาสตร์ มุมอ่าน มุมเขียน

และมุมบล็อก ภาพการทำกิจกรรมเหล่านี้ครูคิดว่าด้านบนของแผ่นวางแผน ส่วนด้านซ้ายมือแต่ ละช่องเป็นชื่อจริงของเด็กที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม เด็กในชั้นนี้สามารถตัดสินใจเลือกทำกิจกรรมได้ 3 กิจกรรม โดยเด็กต้องนำป้ายชื่อของตนที่มีทั้งหมด 3 แผ่นไปเสียบในแผ่นวางแผน กิจกรรมที่ 1 ใช้ป้ายสีเขียวอ่อน กิจกรรมที่ 2 ใช้ป้ายสีเขียวเข้ม และกิจกรรมที่ 3 ใช้ป้ายสีเขียวขี้ม้า เด็กต้อง เสียบป้ายชื่อในแผ่นวางแผนทั้ง 3 แผ่นจนครบแล้วจึงไปทำกิจกรรมที่เลือกไว้

ในขณะที่เด็กวางแผนครูต้องทำหน้าที่จดบันทึกการวางแผนการทำกิจกรรมของเด็ก กลุ่มที่เป็นตัวแทนในแต่ละวัน โดยครูถามคำถามแล้วจดบันทึกเกี่ยวกับ กิจกรรมที่เด็กจะเลือก ทำเป็นกิจกรรมที่ 1 และถามถึงสิ่งที่เด็กต้องการจะทำ เช่น จะวาดรูปอะไร หรือจะสร้างอะไร เป็นต้น ซึ่งครูถามคำถามเช่นเดียวกันนี้ในกิจกรรมที่ 2 และ 3 จนเสร็จ ส่วนกลุ่มอื่นๆ เด็กแต่ละ คนจะบอกถึงกิจกรรมที่ต้องการเลือก และสิ่งที่ต้องการทำให้เพื่อนในกลุ่มเดียวกันฟัง การถามคำ ถามในชั้นอนุบาลปีที่ 3 นี้มีความแตกต่างกับชั้นอื่นๆบ้างคือในชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 2 ครูถาม เพียงเพื่อให้เด็กได้พูดได้ตอบเท่านั้น แต่สำหรับชั้นอนุบาลปีที่ 3 ครูใช้คำถามเพื่อให้เด็กได้บอกเล่า ถึงสิ่งที่ต้องการทำเป็นประโยคที่สมบูรณ์มากขึ้น

จากการข้อมูลดังกล่าววิเคราะห์ได้ว่า

1) การเตรียมความพร้อมด้านการเขียน กิจกรรมดังกล่าวเด็กจะได้มีโอกาส พัฒนาทักษะทางการเขียน ตามระดับพัฒนาการการเรียนรู้การเขียนแต่ละวัยของเด็ก ดังจะ เห็นได้จากป้ายสัญลักษณ์ในการวางแผนของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1 ที่ทำเป็นภาพวาดคู่กับชื่อของ เด็ก เพื่อให้เด็กได้ฝึกการสังเกตสัญลักษณ์ที่มีความหมายแทนตัวเด็ก ซึ่งง่ายกว่าการให้เด็ก สังเกตชื่อของตนเองเพียงอย่างเดียว เพราะว่าเด็กยังมีความพร้อมในด้านการสังเกต และการจด จำไม่มากนัก จนกระทั่งถึงชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3 ซึ่งเด็กมีความพร้อมมากขึ้น ครูจึงให้สังเกต ชื่อเพียงอย่างเดียว การฝึกสังเกตเช่นนี้ถือเป็นองค์ประกอบการเตรียมความพร้อมในการเขียน นอกจากนี้ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ครูได้แทรกการเขียนโดยการให้เด็กขีดเส้น เียงคือ / และ \ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการวางแผน ซึ่งเป็นเส้นพื้นฐานของตัวอักษรและอาจถือ ได้ว่าเป็นการเตรียมความพร้อมของการใช้กล้ามเนื้อมือก่อนที่เด็กจะสามารถเขียนตัวอักษรได้ใน ระดับต่อไป

2) พื้นฐานการพูดนำไปสู่การเขียน จากการสังเกตได้พบว่ามีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเขียนอื่นอีก คือ การพูด การที่เด็กได้มีโอกาสพูดได้ตอบในระหว่างการเลือกทำกิจกรรม การบอกถึงแผนงานของตนว่าจะเลือกทำกิจกรรมมุนใด และมีภาพในใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับ

สิ่งที่จะทำ รวมทั้งการกระตุ้นด้วยคำถามของคุณจะทำให้เด็กได้ฝึกถ่ายทอดความคิดเป็นคำพูด และสามารถนำคำพูดไปถ่ายทอดเป็นการเขียนได้เมื่อเด็กต้องการ เพราะความคิด การพูด และการเขียนมีความสัมพันธ์กัน

3) การเป็นแบบอย่างในการจดบันทึก ในขณะที่เด็กที่เด็กเลือกกิจกรรม และสิ่งที่เด็กต้องการทำครูได้จดลงในสมุดบันทึกของคุณ เพื่อให้ตรวจสอบว่าเด็กได้ทำกิจกรรม ตรงกับที่เลือกไว้หรือไม่ ซึ่งเด็กมองเห็นว่าการจดบันทึกของคุณ มีส่วนช่วยในการเตือนความจำ ดังตัวอย่างเด็กหญิงน้ำ ในขณะเริ่มทำกิจกรรมที่วางแผนไว้ เด็กหญิงน้ำเดินไปหยิบกระดาษ เพื่อนำมาทำกิจกรรมสี่เหลี่ยม แต่จำไม่ได้ว่าตนเองได้บอกครูว่าจะวาดรูปอะไรในกิจกรรมนี้ จึง เดินไปถามครู ครูบอกให้เด็กหญิงน้ำลองนึกด้วยตนเองก่อน ซึ่งขณะนั้นผู้วิจัยนั่งอยู่ใกล้ๆ เด็กหญิงน้ำจึงเดินมาบอกกับผู้วิจัยว่า “หนูนึกไม่ออกว่าหนูจะวาดรูปอะไร ช่วยไปดูในสมุดของคุณ จำให้หน่อย” จากกรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเด็กมองการจดบันทึกเป็นการเขียนรูปแบบหนึ่งที่สามารถใช้บันทึกข้อความต่างๆ ไว้เตือนความจำได้ ซึ่งตรงกับความต้องการของคุณที่让孩子เห็น ความสำคัญของการเขียนในรูปแบบต่างๆ อันจะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความสนใจในการเขียนได้ทางหนึ่ง

อีกหนึ่งตัวอย่าง คือ เด็กหญิงไบเตย เด็กนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 คนหนึ่งนั่ง เล่นอิสระอยู่กับเพื่อนอีก 2 คน หลังจากตื่นนอน ไบเตยนั่งอยู่บริเวณเวทีแล้วพูดกับเพื่อนว่า “เธอ เป็นครูดี๊ เราเป็นครูพลอยแล้วเธอเป็นนักเรียน” หลังจากนั้นเด็กหญิงไบเตยก็ทำท่าหยิบสมุดขึ้นมาทำท่าทางเหมือนจดบันทึก โดยใช้มือหนึ่งเป็นดินสอและมือหนึ่งเป็นสมุด แล้วถามเพื่อนคนที่เป็นนักเรียนว่า “ทำอะไคะ” แล้วทำท่าจดบันทึก หลังจากนั้นถามต่อว่า “ทำกิจกรรมอะไรคะ” “วาดรูปอะไรคะ” เด็กคนที่เป็นนักเรียนบอกว่า “วาดรูปคนถือลูกโป่งคะ” เด็กหญิงไบเตยก็ทำท่าจดบันทึกการวางแผนของเด็กคนดังกล่าว หลังจากนั้นจึงพูดต่อว่า “คนต่อไปคะ”

จากการแสดงบทบาทสมมติของเด็กหญิงไบเตยในการทำท่าทางจดบันทึก สิ่งที่คุณพูด เป็นเพราะว่าเด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ในการวางแผน และเห็นครูทำท่าเขียนหนังสือ ทุกวันจนทำให้เด็กจดจำคำพูดและท่าทางการเขียนได้ ซึ่งการที่เด็กแสดงท่าทางการเขียนและใช้คำพูดดังกล่าวเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ครูตั้งใจให้เด็กได้เรียนรู้ โดยครูเขียนเป็นแบบอย่างทุกกิจกรรม เพื่อให้เด็กเห็นความสำคัญและเห็นการเขียนหลายรูปแบบ และเพื่อให้เด็กรักการอ่าน การเขียนและนำไปใช้ได้

4. เรียนรู้ผ่านสัมผัส

การเรียนรู้ด้วยวิธีนี้พบในกิจกรรมตามมุมประสบการณ์ เป็นช่วงเวลาที่เด็กได้ทำกิจกรรมที่วางแผนไว้ตามมุมหรือสถานที่ภายในห้องเรียน เช่น มุมเขียน มุมอ่าน มุมสีน้ำ มุมสีเขียว มุมบล็อก มุมแป้งโด มุมวิทยาศาสตร์ มุมบทบาทสมมติ และกิจกรรมพิเศษที่ครูจัดเตรียมไว้บ้างวัน มุมประสบการณ์เหล่านี้นอกจากมีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ แล้ว ครูยังได้แทรกกิจกรรมการเขียน และกิจกรรมที่มีส่วนช่วยส่งเสริมเขียนด้วย ดังนี้

4.1 มุมหนังสือ

ในช่วงการปฏิบัติกิจกรรมเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1 สามารถเลือกเข้ามุมหนังสือได้อย่างอิสระตลอดเวลาหลังจากปฏิบัติกิจกรรมมุมประสบการณ์ตามที่ได้วางแผนเสร็จแล้ว แต่สำหรับชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3 กิจกรรมการอ่านจัดเป็นมุมหนึ่งในช่วงปฏิบัติกิจกรรมเด็กสามารถเลือกเข้าได้ โดยปกติมุมนี้ได้รับความสนใจจากเด็กๆ ประมาณวันละ 4-5 คน แต่เด็กจะให้ความสนใจเข้ามาทำกิจกรรมการอ่านมากในวันที่ครูนำหนังสือที่น่าสนใจ หรือหนังสือที่มีเนื้อหาตรงกับเรื่องที่กำลังเรียนมาแนะนำ หรืออ่านให้เด็กๆ ฟังในกิจกรรมวงกลม แล้วนำไปวางไว้ที่ชั้นหนังสือ นอกจากช่วงการปฏิบัติกิจกรรมตลอดทั้งวันเด็กจะสลับกันเข้ามานั่งอ่าน นั่งดูภาพในหนังสือเช่น เวลาเช้าเมื่อเด็กคนใดมาถึงโรงเรียนก็นำหนังสือดู หรือในตอนเย็นหลังเลิกเรียน และโดยเฉพาะในช่วงเวลาที่เด็กๆ เข้านอนตอนกลางวันเด็กบางคนได้ขออนุญาตครูไปหยิบหนังสือที่มุมหนังสือมาอ่านบนที่นอนของตนเอง

จากการสังเกตพฤติกรรมการอ่านพบว่า เด็กบางคนนั่ง บางคนนอนอ่านหนังสือ และเด็กส่วนมากนั่งอ่านตามลำพัง มีบางครั้งที่ได้ก็อาจพูดคุยกันเอง หรือนำหนังสือมาให้ครูช่วยอ่านหรือเล่าให้ฟัง หลังจากอ่านหนังสือเสร็จแล้วเด็กต้องนำสมุดสะสมการอ่านมาบันทึกชื่อหนังสือที่อ่านจบไป สำหรับชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 2 ครูเป็นผู้อ่านชื่อเรื่องและบันทึกชื่อหนังสือลงในสมุดสะสมการอ่าน และเด็กต้องบอกเนื้อหาของเรื่องที่ได้อ่านไป โดยมากเรื่องที่เด็กสามารถบอกชื่อเรื่องได้มักเป็นเรื่องที่ครูเคยเล่าให้ฟัง แต่บางเรื่องที่เด็กไม่สามารถเล่าได้ครูจะเล่าให้ฟัง แล้วจึงบันทึกชื่อเรื่องลงในสมุดสะสมการอ่าน แต่ชั้นอนุบาลปีที่ 3 เด็กได้บันทึกชื่อหนังสือนิทานเอง บางครั้งครูอาจถามเนื้อเรื่องในนิทานอย่างคร่าวๆ หรือถามความรู้สึกหลังจากที่เด็กอ่านจบแล้วให้เด็กบันทึกลงในสมุดสะสมการอ่าน

เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1 ยังไม่สามารถเล่าเนื้อเรื่องนิทานได้ทันที ครูจึงต้องพุดนำหรือตั้งคำถามนำ เช่น “มีใครในนิทานบ้างคะ” “มีสัตว์อะไรบ้าง” “ดูภาพเจตต์อะไรบ้าง” การถามคำถามในลักษณะนี้เพื่อให้เด็กได้คิดเชื่อมโยงและระลึกถึงเนื้อเรื่องโดยดูจากรูปภาพ ซึ่งการดูรูปภาพแล้วเล่าถือเป็นการอ่านที่สำคัญสำหรับเด็กเล็ก สำหรับชั้นอนุบาลปีที่ 2 เด็กเล่าเนื้อเรื่องที่อ่านจบไปได้คล่องขึ้นแต่อาจใช้เวลาสักพักเพื่อเรียงลำดับเหตุการณ์ ครูจึงใช้คำถามนำเพื่อให้เด็กสามารถเล่าจบเรื่องได้ ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่สำคัญ หรือการกระทำของตัวละครในนิทานเพื่อให้เด็กจำได้ว่าเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 3 เด็กสามารถเล่าเฉพาะประเด็นสำคัญได้

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า

- 1) การอ่านนิทานมีความสัมพันธ์กับการเขียน กิจกรรมการอ่านในมุมหนังสือ้นนอกจากเด็กจะได้พัฒนาทักษะการอ่าน การเดาภาพ และการมีประสบการณ์กับตัวอักษรแล้วยังส่งผลต่อทักษะการเขียน เพราะการอ่านเป็นกิจกรรมที่ใช้สัญลักษณ์เช่นกัน เด็กจะเรียนรู้การเขียนได้ต้องผ่านการเรียนรู้จากการฟังและการอ่าน หรือการสังเกตเป็นสำคัญจึงสามารถพัฒนาทักษะการเขียนได้ดีขึ้น
- 2) ทักษะการพูดที่ช่วยส่งเสริมการเขียน การเล่าทวนนิทานที่อ่านจบไปเด็กต้องใช้กระบวนการลำดับความคิด การจับประเด็น ฝึกการถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูด ซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถเรียงประโยค และใช้คำศัพท์ต่างๆ เพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจ เด็กที่ไม่สามารถคิดเรียงลำดับเหตุการณ์และถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดได้จะยังไม่สามารถบอกให้ผู้อื่นช่วยเขียนหรือเขียนด้วยตนเองได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าในการสื่อสารเด็กต้องผ่านกระบวนการทางความคิด และเรียบเรียงเป็นคำพูดก่อนจึงถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาเขียนได้
- 3) การฝึกสังเกตและเขียนเลียนแบบตัวอักษรตามชื่อเรื่องนิทาน ถือเป็นขั้นพัฒนาการด้านการเขียน คือขั้นคัดลอก ทำให้เด็กได้เรียนรู้ลักษณะตัวอักษร และรูปแบบตัวอักษรถึงแม้ว่าเด็กอาจไม่เข้าใจวิธีการสะกดคำแต่ละคำให้เป็นชื่อหนังสือก็ตาม แต่เด็กเรียนรู้จากสัญลักษณ์ตัวอักษรทั้งหมดของชื่อนิทาน ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้ภาษาแบบองค์รวม

4.2 มุมสีเทียน

กิจกรรมของมุมนี้คือการวาดภาพระบายสีเทียน การบรรยายหรือบอกชื่อภาพที่วาดเสร็จ และการติดชื่อหรือเขียนชื่อของเจ้าของผลงาน จากการเก็บข้อมูลพบว่ากิจกรรมสี

เขียนเป็นกิจกรรมที่เด็กเลือกทำมากที่สุดเกือบทุกวัน โดยสังเกตจากการวางแผนของทุกห้องเด็ก ส่วนมากร้อยละ 90 ได้เลือกเข้ามุมสีเขียน

กิจกรรมการวาดภาพสีเขียนของแต่ละชั้นมีลักษณะเหมือนกันคือ เด็กแต่ละคนต้องบอกถึงสิ่งที่ตนเองต้องการวาดหรือต้องการถ่ายทอดออกมาในช่วงกิจกรรมวางแผน โดยครูไม่ได้กำหนดหัวข้อใดๆ เด็กสามารถวาดภาพได้อิสระตามหัวข้อที่ตนวางแผนไว้ แต่ในบางครั้งครูอาจกำหนดหัวข้อตามโครงการหรือเรื่องที่กำลังอยู่ในความสนใจ บางครั้งเป็นหัวข้อตามเทศกาล เช่น การวาดภาพแม่ของตนในวันแม่ หรือการวาดภาพกิจกรรมที่เด็กๆ ไปทำมาในวันเด็ก สังเกตได้ว่าถึงแม้ครูกำหนดหัวข้อ แต่เป็นหัวข้อที่กว้างและเป็นที่น่าสนใจของเด็ก ดังนั้นเด็กจึงสามารถถ่ายทอดจินตนาการ และประสบการณ์ที่ตนเองมีได้อย่างอิสระ

กิจกรรมในมุมสีเขียนเด็กสามารถหยิบกระดาษ และอุปกรณ์สำหรับใช้วาดภาพเช่น ดินสอ สีเขียนขนาดต่างๆ จากชั้นวางอุปกรณ์ และสามารถเลือกพื้นที่ว่างบริเวณใดบริเวณหนึ่งของห้องเพื่อนั่งหรือนอนวาดรูประบายสีได้ตามความถนัดและตามความต้องการ เด็กบางกลุ่มอาจใช้พื้นที่บริเวณโต๊ะเอนกประสงค์ หรือใช้พื้นที่บริเวณมุมเขียนซึ่งต้องนั่งกับพื้น และวางกระดาษวาดรูปบนโต๊ะญี่ปุ่น สังเกตได้ว่าเด็กที่เลือกนั่งหรือนอนตรงบริเวณพื้นที่ว่างกลางห้องจะใช้เวลาวาดรูประบายสีได้นานกว่าเด็กที่นั่งบนเก้าอี้ ทั้งนี้เป็นเพราะการที่เด็กนั่งอิสระกับพื้นเด็กสามารถเปลี่ยนอิริยาบถได้ง่าย ซึ่งแตกต่างจากการนั่งบนเก้าอี้ที่ต้องนั่งอยู่ในท่าทางเดิมตลอดเวลา ทำให้เด็กใช้เวลาในการวาดรูปไม่นานนัก

ในมุมสีเขียนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเขียนหลายกิจกรรมได้แก่

1) การติดแผ่นป้ายชื่อและการเขียนชื่อ ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนต้นครูเป็นผู้ติดแผ่นป้ายชื่อที่มีสัญลักษณ์รูปภาพแทนตัวเด็กบริเวณด้านล่างของผลงาน และเมื่อเด็กจำสัญลักษณ์หรือชื่อตนเองได้ ครูให้เด็กฝึกแยกชื่อของตนเองใส่ในกล่อง เมื่อครูเห็นว่าเด็กสามารถแยกชื่อตนเองได้ถูกต้องแล้ว ครูจึงให้เด็กติดแผ่นป้ายชื่อด้วยตัวเอง โดยหยิบป้ายชื่อจากกล่องที่อยู่ในภาคเดียวกัน ซึ่งในระยะแรกเด็กบางคนหยิบชื่อตนเองไม่ถูกต้อง ครูจึงใช้วิธีถามเด็กว่า “สัญลักษณ์ของหนูคืออะไร” เพื่อให้เด็กได้สังเกตสัญลักษณ์และหยิบได้ถูกต้อง ทั้งนี้เนื่องจากสัญลักษณ์รูปภาพมีความเป็นรูปธรรมมากกว่าสัญลักษณ์ชื่อ

ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ต่างจากชั้นอนุบาลปีที่ 1 คือ แผ่นป้ายชื่อที่ครูเขียนให้มีอักษรชื่อขนาดใหญ่กว่าสัญลักษณ์รูปภาพ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ฝึกสังเกตชื่อมากกว่ารูปภาพ เด็กส่วนมากสังเกตตัวอักษรในชื่อตนเองและสังเกตความแตกต่างของชื่อเพื่อนได้ดีขึ้น เมื่อครูสังเกตพบว่าเด็กสามารถจำชื่อตนเองได้แล้ว ครูจึงเขียนชื่อเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แล้วให้เด็กช่วยกัน

แยกแผ่นป้ายชื่อของตนเองใส่ไว้ในกล่อง มีเพียง 3-4 คนที่แยกผิด เพื่อนที่เป็นเจ้าของชื่อหรือเพื่อนที่จำได้จะบอกว่าไม่ใช่และนำไปใส่กล่องที่ถูกต้อง หลังจากนั้นครูให้เด็กหยิบป้ายชื่อไปติดที่ผลงาน การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะดำเนินต่อไปจนจบภาคเรียนต้น และในภาคเรียนปลาย เมื่อครูพบว่าเด็กบางคนเริ่มเขียนตัวอักษรปนมามาในภาพวาด ครูจึงสร้างสถานการณ์โดย “บอกว่าป้ายชื่อเด็กๆ หมดให้เด็กๆ หาวิธีการเขียนชื่อลงในผลงาน” เด็กๆ จึงหาวิธีแก้ปัญหาโดยวิธีการคัดลอกชื่อจากที่ต่างๆ เช่น ดึงเก็บเสื้อผ้า ป้ายชื่อ แผ่นวางแผน หลังจากนั้นเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 จึงเริ่มหัดเขียนชื่อจริงตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ส่วนชั้นอนุบาลปีที่ 3 ตั้งแต่ต้นภาคเรียนเด็กได้เขียนชื่อจริงลงในผลงานโดยดูจากป้ายชื่อที่เด็กๆ คล่องคอ เป็นเวลาประมาณ 2 เดือน เด็กบางส่วนเริ่มจำชื่อตนเองได้โดยสามารถเขียนชื่อตนเองจากความทรงจำได้เกือบสมบูรณ์ แต่มีบางคนยังต้องดูป้ายชื่อที่คล่องคออยู่ ในภาคปลายเด็กส่วนมากสามารถเขียนชื่อจริงของตนเองได้อย่างคล่องแคล่ว

จากข้อมูลการติดป้ายชื่อและการเขียนชื่อจะเห็นได้ว่า เป็นกิจกรรมที่ครูให้เด็กฝึกเขียนตัวอักษร แต่เป็นการฝึกเขียนตามระดับความสามารถของแต่ละคนโดยการสังเกตสิ่งที่มีความหมายโดยสมบูรณ์และเป็นสิ่งใกล้ตัวเด็กมากที่สุด จึงทำให้เด็กเกิดความสนใจในการเขียน ครูเชื่อมโยงการเขียนของเด็กในแต่ละขั้นตามพัฒนาการของเด็ก โดยเริ่มจากสัญลักษณ์รูปภาพมีความเป็นรูปธรรม เด็กสามารถเข้าใจได้ง่าย หลังจากนั้นครูจึงได้ใช้ให้เด็กได้ฝึกสังเกตชื่ออย่างจริงจัง เมื่อเด็กมีความพร้อมแล้วครูจึงให้เริ่มคัดลอกตาม ซึ่งเป็นพัฒนาการในขั้นที่สูงขึ้นจากการสังเกตแล้วจึงถ่ายทอดออกมาเป็นสัญลักษณ์ เมื่อเด็กคัดลอกชื่อซ้ำๆ ทุกวันจึงทำให้เกิดเป็นความทรงจำและสามารถเขียนได้ด้วยตนเองในที่สุด กิจกรรมการเขียนในลักษณะนี้ครูต้องใช้เวลาและให้เด็กอยู่ในบรรยากาศที่ไม่เร่งรีบ หรือไม่ใช้การบีบบังคับ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) กิจกรรมการเขียนอธิบายภาพวาดเขียน ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 เมื่อเด็กวาดภาพและติดป้ายชื่อเรียบร้อยแล้ว จะนำภาพที่วาดมาให้ครูเขียนคำบรรยายภาพตามคำบอกของเด็ก ครูจะถามเด็กว่าวาดรูปอะไรมา เด็กมักตอบโดยใช้คำพูดในลักษณะบอกเล่าเป็นเรื่องราว บางครั้งบอกเพียงคำเดียวหรือเป็นประโยคสั้นๆ ที่ยังไม่สมบูรณ์ ดังนั้นครูจึงใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้เด็กได้พูดหรือเล่าเป็นประโยคที่สมบูรณ์มากขึ้น เมื่อเด็กบรรยายภาพเสร็จแล้วครูเขียนคำบรรยายหรือชื่อภาพลงบนผลงานตรงที่ว่าง โดยให้เด็กยืนอยู่ด้านซ้ายมือของครู และครู

เขียนอย่างซ้ำๆ ให้เด็กเห็นวิธีการเขียนตัวอักษรด้วยลีลาการเขียนที่ถูกต้อง เมื่อเขียนจบครูอ่านทวนอีกครั้งพร้อมกับชี้ไปที่คำบรรยาย

จากกิจกรรมการบรรยายภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในช่วงแรกครูจัดกิจกรรมส่งเสริมการพูดและการเขียนเป็นตัวอย่างเพื่อให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้จากการเห็นวิธีเขียนของครู และเมื่อเด็กมีประสบการณ์พอสมควรจึงทดลองเขียนจากสิ่งที่จดจำได้ นอกจากนั้นการที่ครูทำกิจกรรมการเขียนเพื่อบันทึกคำพูดของเด็กทำให้เด็กเรียนรู้ว่าวิธีการเขียนเหล่านี้ เป็นวิธีบันทึกวิธีหนึ่ง

ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ครูให้ความสำคัญกับภาพที่เด็กวาด โดยถามเกี่ยวกับรายละเอียดของภาพมากกว่าในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ทั้งนี้เนื่องจากภาพที่เด็กวาดมีพัฒนาการดีขึ้น มีรายละเอียดและมีความชัดเจนมากขึ้น การบรรยายภาพของเด็กในชั้นนี้ ช่วงต้นภาคเรียนครูยังคงเป็นผู้เขียนคำบรรยายตามที่เด็กบอก แต่ลักษณะคำบรรยายมีความแตกต่างจากเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1 ทั้งปริมาณของคำในประโยค คำศัพท์ที่เด็กใช้มีความหลากหลายตามประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น การบอกประเด็นหรือข้อความสำคัญของคำบรรยายมีความชัดเจน และความถูกต้องของรูปประโยคมากขึ้น วิธีที่ครูใช้ส่งเสริมทักษะด้านการพูดมีลักษณะคล้ายกับชั้นอนุบาลปีที่ 1 คือ ครูถามถึงสิ่งที่เด็กเล่าว่าใคร ทำอะไร ที่ไหนและอย่างไร โดยครูเน้นรายละเอียดของภาพวาดเพื่อให้เด็กสามารถพูดประโยคได้สมบูรณ์

ในช่วงภาคเรียนปลาย เมื่อครูสังเกตพบว่าเด็กบางคนสามารถเขียนเลียนแบบตามคำบรรยายที่ครูเขียน หรือเขียนเลียนแบบโดยคิดประดิษฐ์คำ ครูจึงจัดกิจกรรมให้เด็กเขียนเลียนแบบอย่างมีความหมาย เช่น เขียนบัตรอวยพร เขียนเลียนแบบคำบรรยายภาพที่ครูเขียนให้ เมื่อเด็กได้ทำกิจกรรมการเขียนเลียนแบบอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เด็กเขียนตัวอักษรได้ถูกต้องตามแบบมากขึ้น

ชั้นอนุบาลปีที่ 3 มีรูปแบบและวิธีการเขียนบรรยายภาพที่หลากหลาย ทั้งนี้เนื่องจากเด็กเรียนรู้วิธีการเขียนและมีประสบการณ์การเขียนมาพอสมควร ครูต้องให้การสังเกตและจดจำว่าเด็กแต่ละคนมีพัฒนาการทางด้านการเขียนอยู่ในขั้นใด เพื่อให้ตรงตามระดับความสามารถของแต่ละบุคคล ในระยะแรกครูยังคงเขียนคำบรรยายภาพให้เด็กดู และให้เด็กคัดลอกตามเช่นเดียวกับชั้นอนุบาลปีที่ 2 หลังจากนั้นครูเริ่มให้เด็กหัดคัดลอกคำด้วยตนเองโดยครูเขียนคำไว้บนกระดาษแผ่นเล็กที่เรียกว่า “ธนาคารคำ” การบันทึกคำในธนาคารคำทำขึ้นเพื่อให้เด็กสามารถหยิบไปคัดลอกได้ด้วยตนเอง เนื่องจากจำนวนเด็กที่ต้องการคัดลอกคำด้วยตนเองมีจำนวนมากขึ้น ครูจึงไม่สามารถเขียนให้ดูได้ทุกคนพร้อมกันจึงใช้วิธีดังกล่าว นอกจากนั้นยังพบวิธี

การคัดลอกแบบอื่นๆ เช่น การคัดลอกตามคำบรรยายที่ครูเขียนลงในแผ่นกระดาษ หรือเด็กคัดลอกคำบางคำด้วยตนเองและบางคำครูเป็นผู้เขียนให้ ในขณะที่เดียวกันเด็กบางคนสามารถเขียนคำบางคำที่ใช้อยู่เป็นประจำได้ด้วยตนเองจากความทรงจำ

จากข้อมูลกิจกรรมการเขียนบรรยายภาพดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ครูมีวิธีการในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยสังเกตพัฒนาการและความพร้อมของเด็กจากการเรียนรู้การเขียนบรรยายภาพ สังเกตได้ชัดว่าเด็กพยายามเรียนรู้วิธีการเขียนคำต่างๆ ด้วยตนเอง จึงทำให้เกิดความภูมิใจ และต้องการเขียนคำอื่นๆมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบวิธีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเด็กด้วยกันทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้การเขียนเพิ่มขึ้น

4.3 มุมสีน้ำ

กิจกรรมสีน้ำ เด็กได้วาดภาพระบายสีด้วยสีน้ำ โดยใช้ฟู่กันขนาดใหญ่ และสีน้ำ 3 สี โดยครูไม่ได้กำหนดเนื้อหาในการวาดเลย เด็กสามารถวาดได้อย่างอิสระตามความคิดจินตนาการและแผนที่ได้วางไว้ตอนเลือกเข้ามามุมสีน้ำ กิจกรรมในมุมนี้ใช้เวลาประมาณ 3-5 นาที เนื่องจากการวาดภาพสีน้ำของเด็กยังมีรายละเอียดไม่มากและฟู่กันมีขนาดใหญ่ ทำให้การวาดภาพเสร็จเร็วกว่ากิจกรรมในมุมอื่นๆ หลังจากวาดภาพเสร็จเด็กต้องรอหรือนำภาพวาดไปหนีบไว้สักพักเพื่อให้สีแห้ง แล้วจึงนำมาเขียนบรรยายภาพ

การบรรยายภาพสีน้ำมีวิธีการเหมือนการบรรยายภาพสีเทียน คือ ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 เด็กบรรยายภาพด้วยคำพูดให้ครูได้รับรู้ก่อนหลังจากนั้นครูเป็นผู้เขียนลงบนภาพวาดตามที่เด็กบรรยาย ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ในช่วงต้นภาคเรียนเด็กเป็นผู้บรรยายภาพด้วยคำพูดและครูเป็นผู้เขียน แต่ปลายภาคเรียนต้นเด็กเป็นผู้คัดลอกคำบรรยายภาพของตนเองตามที่ครูเขียนจากคำพูดของเด็ก ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 3 เด็กส่วนมากสามารถคัดลอกคำบรรยายภาพหรือเริ่มเขียนบรรยายภาพได้ด้วยตนเองแล้วครูพยายามให้เด็กได้มีโอกาสเขียนมากขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

- 1) การบรรยายภาพสีน้ำมีรายละเอียดของคำและประโยคไม่มาก และมีคำบรรยายภาพไม่ชัดเจนเท่าสีเทียน ทั้งนี้เนื่องจากเด็กระบายภาพสีน้ำเต็มหน้ากระดาษ ซึ่งมีมือของเด็กบังคับฟู่กันในที่แคบๆได้ยาก จึงทำให้เหลือพื้นที่น้อยในการเขียนบรรยายภาพ เด็กจึงต้องใช้ความพยายามกะประมาณพื้นที่ว่างเพื่อเขียนบรรยายภาพ และบ่อยครั้งพบว่าเด็กเขียนคำ

บรรยายภาพแล้วต้องลบเพราะพื้นที่ว่างไม่พอกับสิ่งที่ต้องการเขียน นอกจากนี้การเขียนที่บรรยายภาพสีน้ำเด็กต้องเขียนตัวอักษรที่ค่อนข้างเล็ก จึงทำให้การเขียนบรรยายภาพที่ใช้สีน้ำมีไม่มากเท่าภาพที่ใช้สีเทียน

2) คำที่ใช้บรรยายภาพสีน้ำไม่ชัดเจนเท่าคำบรรยายภาพสีเทียน ทั้งนี้เนื่องจากการระบายสีน้ำให้ละเอียดได้ยากกว่าสีเทียน จึงไม่สามารถให้รายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ และสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ดังนั้นคำบรรยายจึงไม่ชัดเจนด้วย สังเกตได้ว่าเด็กเขียนเป็นประโยคที่ขาดใจความสำคัญ หรือประโยคไม่สมบูรณ์

3) กิจกรรมดังกล่าวเด็กได้ฝึกการใช้กล้ามเนื้อในการหยิบจับอุปกรณ์การเขียน คือพู่กัน ซึ่งมีความแตกต่างจากอุปกรณ์การเขียนที่เด็กใช้อยู่เป็นประจำ ดังนั้นเด็กจึงต้องพยายามบังคับกล้ามเนื้อ เพื่อเคลื่อนไหวพู่กันไปทิศทางที่ต้องการทำให้กล้ามเนื้อแข็งแรงและมีความคล่องแคล่วขึ้น เป็นการเตรียมความพร้อมในด้านการเขียนอีกวิธีหนึ่ง และเป็นวิธีการที่เด็กเกิดความสนุกสนาน เด็กจึงเลือกปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอโดยไม่เกิดความเบื่อหน่าย สังเกตได้ว่าเด็กส่วนมากเลือกเข้ามามุมสีน้ำอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง จึงถือได้ว่าเป็นการเตรียมความพร้อมในการเขียนที่เหมาะสมกับวัย

4.4 มุมบล็อกลูก

กิจกรรมในมุมนี้ครูได้จัดเตรียมไม้บล็อกที่มีขนาดและรูปร่างต่างๆ ให้เด็กต่ออย่างอิสระ นอกจากนี้เด็กอาจนำอุปกรณ์อื่นๆ ที่วางอยู่ในบริเวณเดียวกัน เช่น บล็อกสี ตัวต่อพลาสติก และสัตว์จำลองมาร่วมเล่นด้วย โดยเด็กแต่ละคนมีวิธีการต่อบล็อกในลักษณะที่ต่างกันไป เช่น เด็กในชั้นอนุบาลปีที่ 1 บางคนต่อบล็อกเดินไปมาและนำมาวางเป็นกองอย่างไม่เป็นระเบียบ บางคนต่อบล็อกเป็นแนวตั้งหรือแนวนอนต่อกัน ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3 เด็กส่วนมากนำบล็อกมาวางต่อกันเป็นสิ่งที่ก่อสร้างในรูปแบบต่างๆ เช่น สะพาน ปราสาท ถนน และบ้าน การต่อบล็อกของเด็กแต่ละคนขึ้นอยู่กับระดับพัฒนาการและแผน que เด็กได้กำหนดไว้

จากการสังเกตพบว่าเด็กที่เลือกทำกิจกรรมในมุมนี้มีจำนวนน้อยกว่ามุมอื่นๆ และส่วนมากเป็นเด็กผู้ชาย การเล่นต่อบล็อกมีทั้งเล่นคนเดียวตามลำพังและเล่นร่วมกับเพื่อน บางครั้งตอนเริ่มเล่นเด็กแต่ละคนแยกกันเล่นตามลำพัง ต่อจากนั้นก็หันมาเล่นร่วมกัน ขณะที่เด็กนำบล็อกมาก่อสร้างสิ่งต่างๆ ก็จะไปพูดคุยกับตนเองไปเรื่อยๆ หรือเล่าเรื่องบรรยายภาพ เหตุการณ์ตามจินตนาการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ก่อสร้างนั้นๆ บางครั้งเด็กพูดคุยกันเองหรือช่วยกันเล่าระหว่างที่เล่นร่วมกัน ในมุมบล็อกลูกมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นหลายกิจกรรมดังนี้

1) การวาดภาพโครงร่างไม้บล็อก เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 3 ได้ทำกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการเขียน คือ การวาดภาพโครงร่างสิ่งก่อสร้างไม้บล็อกของตนเอง เรียกว่า “การสังเกตภาพไม้บล็อก” โดยเด็กแต่ละคนวาดภาพโครงร่างของสิ่งก่อสร้างลงบนกระดาษที่มีขนาด 1/2 ของกระดาษ A4 จากการสังเกตพบว่า การวาดภาพโครงร่างสิ่งก่อสร้าง เด็กยังไม่สามารถวาดภาพตรงตามความเป็นจริง รายละเอียดบางส่วนยังไม่ครบ และพบว่าบางคนแสดงท่าทางไม่กล้าวาด ครูจึงใช้วิธีช่วยเหลือด้วยการวาดภาพโครงร่างให้เด็กดูเป็นตัวอย่าง และให้เด็กนั่งดูอยู่ด้านซ้ายมือขณะที่ครูวาด หรือบางครั้งครูให้เด็กวาดภาพโครงร่างบางส่วนที่เด็กสามารถวาดได้มาให้และครูช่วยวาดส่วนประกอบที่เหลือจนเสร็จ สำหรับเด็กบางคนที่ครูเคยวาดภาพโครงร่างให้ดูหลายครั้งแล้ว แต่ยังไม่กล้าวาดเอง หรือพูดว่า “วาดไม่เป็น” ครูได้ใช้วิธีการชักชวน ดังตัวอย่างของเด็กชายนัด เมื่อสร้างสิ่งก่อสร้างไม้บล็อกเสร็จ ครูให้สังเกตภาพไม้บล็อก เด็กชายนัดหันไปมองหน้าครูแล้วยิ้มๆ พร้อมกับบอกว่า “วาดไม่เป็น” ครูจึงบอก “ไหนลองวาดดูก่อนได้แค่ไหนเอาแค่นั้น” เด็กชายนัดจึงลงมือวาดภาพโครงร่างโดยใช้เวลาประมาณ 5 นาที ก็วาดออกมาเป็นภาพโครงร่างอย่างคร่าวๆ ได้ ในครั้งแรกๆ ของการวาดภาพโครงร่าง ภาพที่เด็กๆ วาดออกมามีลักษณะเป็นเส้นตรงและเส้นโค้งของรูปร่างไม้บล็อกแต่ละชิ้นมาต่อกันโดยยังวาดเป็นแนวราบไม่มีมิติและภาพวาดส่วนใหญ่มีไม้บล็อกไม่ครบตามจำนวนที่เด็กสร้างขึ้นจริง แต่ในเวลา 2-3 เดือนต่อมา การวาดภาพโครงร่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 2 กิจกรรมการวาดภาพโครงร่างนี้ ครูเป็นผู้วาดภาพให้เอง หลังจากที่เด็กต่อไม้บล็อกเสร็จแล้ว ครูวาดโครงร่างอย่างคร่าวๆ ไว้ก่อน และในช่วงเวลาที่เด็กรับประทานอาหาร นอนกลางวัน หรือ รอผู้ปกครองมารับ ครูจึงวาดภาพโครงร่างอย่างละเอียดซ้ำอีกครั้ง ขณะที่ครูวาดถ้าเด็กๆ ยืนอยู่ในบริเวณนั้นก็จะมีคนมาคอยดูครูวาดอยู่เสมอ เมื่อครูวาดเสร็จได้นำภาพเหล่านั้นวางไว้ด้านบนหรือข้างสิ่งก่อสร้างไม้บล็อกนั้นเพื่อเด็กๆ ได้เดินมาดู เด็กบางคนพูดคุยเกี่ยวกับรายละเอียดสิ่งก่อสร้างไม้บล็อกที่เห็น

จากกิจกรรมดังกล่าวเด็กได้ฝึกทักษะการวาดภาพ ซึ่งการวาดภาพและการเขียนเป็นพัฒนาการที่มีความสัมพันธ์กัน สังเกตได้จากเด็กที่เริ่มขีดเขียนได้แล้วจะวาดภาพเพื่อการสื่อสารก่อน หลังจากนั้นการวาดภาพจะพัฒนามาเป็นการเขียนสัญลักษณ์ตัวอักษรต่างๆ เพื่อการสื่อสาร ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการวาดภาพโครงร่างไม้บล็อกเหล่านี้มีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางการเขียนคือ เด็กได้ฝึกการสังเกตเส้นตรงและเส้นโค้งเพื่อนำมาขีดเขียนเป็น

เส้นให้เกิดเป็นภาพวาด ซึ่งเส้นเหล่านั้นเป็นพื้นฐานของการเขียนตัวอักษรในระดับพัฒนาการที่สูงขึ้นต่อไป

2) การบรรยายภาพสิ่งก่อสร้างไม้บล็อก หลังจากที่ได้ก่อสร้างไม้บล็อกเสร็จ และวาดภาพโครงร่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เด็กในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ต้องนำภาพวาดโครงร่างมาบรรยาย ในระยะแรกเด็กยังไม่สามารถเขียนบรรยายภาพได้ด้วยตัวเอง ครูจึงให้เด็กมาบรรยายหรืออธิบายให้ครูฟังถึงสิ่งก่อสร้างเหล่านั้นว่าคืออะไรหรือชื่อเรียกว่าอะไร แล้วเขียนคำบรรยายให้ เมื่อครูเห็นว่าเด็กมีพัฒนาการทางการเขียนเพิ่มมากขึ้น ครูจึงใช้วิธีเขียนคำบรรยายเหล่านั้นไว้ในกระดาษที่วาดโครงร่าง หรือในกระดาษแผ่นอื่นให้เด็กได้คัดลอกตามหรือบรรยายภาพด้วยตนเอง โดยเด็กใช้วิธีการคัดลอกจากสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียน และเมื่อเขียนบรรยายภาพโครงร่างเสร็จแล้วก็นำผลงานมาเขียนชื่อ ในระยะแรกที่เด็กยังเขียนชื่อตนเองไม่ได้ครูเป็นผู้เขียนให้ เมื่อเด็กเริ่มเขียนได้เองแล้วก็ใช้วิธีคัดลอกชื่อจากสิ่งต่างๆ เช่น ป้ายชื่อ หรือชื่อที่ครูเขียนให้ดูจนเด็กสามารถเขียนได้ ต่อจากนั้นเด็กได้นำผลงานมาหนีบไว้บริเวณฝาผนังมุมบล็อก และนำไม้บล็อกที่เล่นเก็บเข้าที่ตามรูปโครงร่างไม้บล็อกแต่ละแบบที่ครูติดไว้

จากกิจกรรมดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) การเตรียมความพร้อมกล้ามเนื้อมือ จากกิจกรรมนี้นอกจากเด็กได้ใช้กระบวนการคิดและวางแผนโดยนำไม้บล็อกแต่ละชิ้นมาต่อกันเป็นรูปร่างสิ่งก่อสร้างแล้ว เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อมือ นิ้วมือ และแขนในการหยิบจับไม้บล็อกเคลื่อนย้าย และต่อเป็นสิ่งก่อสร้างหรือเป็นรูปร่างต่างๆ ทำให้เด็กได้บริหารและเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อจนเกิดความคล่องแคล่วเพิ่มขึ้น ซึ่งความคล่องแคล่วและความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและแขนมีส่วนช่วยในการเตรียมความพร้อมในด้านการเขียน เพราะเมื่อเด็กมีกล้ามเนื้อ นิ้วมือ และแขนที่แข็งแรง และคล่องแคล่วดีพอจึงจะสามารถหยิบจับอุปกรณ์ที่ใช้ในการเขียน และบังคับมือให้ขีดเขียน และเขียนเป็นสัญลักษณ์ต่างๆ ได้ตามความต้องการ

2) การที่ครูให้ได้กวาดภาพโครงร่างสิ่งก่อสร้างไม้บล็อกทำให้เด็กได้สังเกตไม้บล็อกแต่ละก้อนว่ามีลักษณะรูปร่างอย่างไร ประกอบด้วยเส้นตรงกี่เส้น เส้นโค้งกี่เส้นและวางอยู่ในตำแหน่งใดบ้าง และถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาดโครงร่าง ซึ่งการสังเกตอย่างละเอียดลออนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการวาดภาพและการเขียน เด็กจะสามารถวาดภาพหรือเขียนตัวอักษรที่มีลักษณะแตกต่างกันได้ เด็กต้องสามารถสังเกตเส้นแต่ละเส้นที่นำมาประกอบและเชื่อมโยงเป็นตัวอักษรแต่ละตัว รวมทั้งต้องสังเกตเห็นความแตกต่างของตัวอักษรแต่ละตัวได้เสียก่อนเด็กจึง

สามารถพัฒนาการเขียนถึงขั้นที่เป็นตัวอักษรได้ นอกจากนี้ในขณะที่เด็กจับอุปกรณ์เพื่อขีดเขียนเส้นตรง เส้นโค้ง เส้นเฉียง และรูปทรงต่างๆ เหล่านี้มาประกอบเป็นโครงร่างนั้น จะสังเกตได้ว่าเส้นต่างๆ เหล่านี้เป็นเส้นพื้นฐานที่นำมาประกอบเป็นตัวอักษรทั้งสิ้น ดังนั้นการที่เด็กได้มีโอกาสฝึกขีดเขียนเส้นเหล่านี้โดยการสังเกตจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม มาเขียนเป็นโครงร่างสิ่งก่อสร้างตามความสามารถของแต่ละบุคคล เป็นการเขียนที่มีจุดประสงค์ทำให้เด็กจึงไม่เกิดความคับข้องใจในการฝึกเขียนเส้นตรงเส้นโค้งเหล่านี้เพราะสามารถเขียนได้ตามความสามารถของตนเอง

4.5 มุมปั้นแป้งโด

เด็กได้ปั้นแป้งที่มีลักษณะคล้ายดินน้ำมัน ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการ บีบ นวด คลึง ตัด รีด ทูบ กด และใช้วิธีอื่นๆ ด้วยอุปกรณ์ที่ครูเตรียมไว้ ทำให้แป้งโดกลายเป็นรูปร่างต่างๆ ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 พบว่าเด็กใช้เวลาในการทำกิจกรรมในมุมนี้นานกว่ามุมอื่นๆ เด็กที่ให้ความสนใจเป็นพิเศษส่วนมากจะเป็นเด็กผู้หญิง ทั้งนี้อาจเนื่องจากอุปกรณ์การเล่นในมุมแป้งโดนี้ โดยมากเป็นอุปกรณ์จำพวกเครื่องครัว เช่น มีดพลาสติก เขียง ที่บิดแป้ง พิมพ์ขนมรูปต่างๆ จึงทำให้เกิดกิจกรรมที่เด็กผู้หญิงให้ความสนใจเป็นพิเศษมากกว่าเด็กผู้ชาย

ในขณะที่ปั้นแป้งโดสังเกตได้ว่าเด็กแต่ละคนมีสมาธิและใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ปั้น เด็กๆ จะพูดคุยกันน้อยกว่ากิจกรรมมุมอื่นๆ และเมื่อปั้นแป้งโดเสร็จแล้วจะยกแผ่นรองปั้นที่มีแป้งโดมาให้ครูดูและเล่าถึงสิ่งที่ปั้น ในขั้นตอนนี้ครูแต่ละชั้นปฏิบัติแตกต่างกัน ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 เมื่อเด็กบรรยายถึงสิ่งที่เล่าแล้วครูจะวาดภาพโครงร่างของสิ่งที่เด็กปั้นโดยวาดตามลักษณะและตำแหน่งของแป้งโดที่วางอยู่บนแผ่นรองแต่ย่อขนาดลงมาประมาณ 1 นิ้ว หลังจากนั้นครูจะเขียนคำบรรยายไว้ด้านข้างภาพที่วาดไว้ และในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ตอนต้นภาคเรียนครูปฏิบัติกิจกรรมเช่นเดียวกับชั้นอนุบาลปีที่ 1 แต่เมื่อครูพบว่าเด็กสามารถวาดภาพมีรายละเอียดพอสมควร ครูได้ให้เด็กเป็นผู้วาดภาพแป้งโดที่ปั้นเสร็จ ต่อจากนั้นครูเป็นผู้เขียนชื่อภาพหรือคำบรรยายให้เอง ส่วนในชั้นอนุบาลปีที่ 3 เมื่อเด็กเริ่มเขียนได้แล้วครูให้เด็กเป็นผู้วาดภาพแป้งโดพร้อมกับให้เขียนชื่อภาพหรือคำบรรยายเอง

จากข้อมูลข้างต้นสามารถวิเคราะห์ได้ว่ากิจกรรมปั้นแป้งโดเป็นกิจกรรมที่เด็กได้เตรียมความพร้อมในด้านกล้ามเนื้อ นิ้วมือ แขน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างตากับมือได้เป็นอย่างดี เด็กที่ได้รับการเตรียมความพร้อมในการใช้กล้ามเนื้ออยู่เป็นประจำจะทำให้

กล้ามเนื้อมือมีความแข็งแรง และมีความคล่องแคล่วสามารถหยิบจับอุปกรณ์ต่างๆ ได้โดยเฉพาะ อุปกรณ์การเขียนที่ต้องใช้ความสามารถของกล้ามเนื้อมือที่แข็งแรงพอเพื่อที่จะจับและพยุงดินสอ หรือปากกาให้เคลื่อนไหวไปในทิศทางต่างๆ เพื่อเขียนได้ตามความต้องการ

4.6 มุมบทบาทสมมุติ

มุมบทบาทสมมุติ เป็นมุมที่จัดขึ้นเพื่อให้เด็กได้เล่นบทบาทสมมุติตามอาชีพของบุคคลในชุมชน เช่น มุมหมอ มุมบ้าน มุมร้านอาหาร มุมร้านค้า เป็นต้น ในมุมต่างๆ เหล่านี้ครูได้จัดวางอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเล่น ซึ่งโดยมากจะเป็นอุปกรณ์ของจริงที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเป็นเครื่องมือของอาชีพต่างๆ เหล่านั้น เช่น ในมุมบ้านครูได้จัดเตรียม เสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า ตุ๊กตา ส่วนมุมครัวหรือมุมร้านอาหารมีอุปกรณ์การทำอาหารเช่น หม้อ จาน ช้อน ส้อม กระทะและเตาแก๊ส เป็นต้น นอกจากอุปกรณ์เหล่านี้พบว่าครูได้จัดเตรียมอุปกรณ์การเขียน และและสิ่งที่ใช้บันทึกข้อความในอาชีพต่างๆ เช่น ในมุมหมอครูได้จัดทำใบสั่งยา บัตรประจำตัวคนไข้ ซองยา หลอดยาซึ่งมีตัวอักษรเขียนไว้ด้วย และในมุมบ้านหรือมุมร้านอาหารครูได้จัดเตรียมกระดาน ดินสอ เมนูอาหารไว้สำหรับให้เด็กได้จกรายการอาหาร

มุมบทบาทสมมุติเป็นมุมที่เปิดให้เด็กสามารถเข้ามาทำกิจกรรมช่วงเวลาใดก็ได้ เช่นในช่วงเช้าเมื่อเด็กมาถึงโรงเรียนและรอเวลาเข้าแถว และในช่วงเย็นที่รอผู้ปกครองมา เด็กที่ทำกิจกรรมในมุมนี้โดยมากเล่นกันเป็นคู่ๆ หรือเล่นเป็นกลุ่มเล็กๆ โดยแสดงบทบาทสมมุติเป็นบุคคลในอาชีพต่างๆ และเลียนแบบการใช้ภาษาพูดของบุคคลนั้นๆ บางครั้งอาจแสดงบทบาทสมมุติเป็นบุคคลที่ใกล้ชิด เช่นคุณพ่อ คุณแม่ พี่น้องและคุณครู

จากกิจกรรมดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้จากการเล่นบทบาทสมมุติคือพัฒนาการทางด้านสังคม และได้เรียนรู้บทบาทของบุคคลในสังคมการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ร่วมกัน นอกจากนี้เด็กยังได้เรียนรู้พัฒนาการทางด้านภาษา การที่เด็กแสดงบทบาทสมมุติเป็นบุคคลต่างๆ เด็กต้องใช้ภาษาพูดในการสื่อสารกับบุคคลในสังคมด้วยเช่นกัน เด็กจะเรียนรู้วิธีการพูด การใช้ภาษาในการทำกิจกรรมต่างๆ ของบุคคลในครอบครัว และในอาชีพต่างๆ ซึ่งเด็กแต่ละคนมีการแสดงออกทางภาษาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากเด็กมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันจึงทำให้ได้เรียนรู้ภาษาซึ่งกันและกันจากการเล่น การเรียนรู้ภาษาพูดนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กสามารถพัฒนาทักษะภาษาด้านอื่นด้วย โดยเฉพาะการเขียน เพราะการพูดและการเขียนเป็นการ

สื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดให้ผู้อื่นเข้าใจ โดยเด็กต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ภาษาพูดได้อย่างคล่องแคล่วและมีประสบการณ์เพียงพอจึงสามารถพัฒนาเป็นทักษะการเขียนได้ในที่สุด

4.7 กิจกรรมพิเศษ

กิจกรรมนี้ครูจัดขึ้นทุกวันใน 1 สัปดาห์ หรือบางสัปดาห์อาจจัดเพียงบางวัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและเหตุผลบางประการ เช่น ถ้ามีการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่ต้องใช้เวลามากครูอาจไม่จัดกิจกรรมพิเศษ หรือบางวันที่ครูจัดกิจกรรมศิลปะอื่นๆ ที่เด็กได้ช่วยกันทำเป็นกลุ่ม เช่นการทำ Big Book การเขียนจดหมายถึงตัวละครอยู่แล้ว ครูจะไม่จัดกิจกรรมพิเศษ กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อให้เด็กได้ทำศิลปะสร้างสรรค์ที่นอกเหนือจากการวาดภาพด้วยสีเทียนเพียงอย่างเดียว หรือเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์ตามจินตนาการ จากการสังเกตพบว่ากิจกรรมที่ครูจัดให้ในมูมนี้อมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้กล้ามเนื้อมือ การฝึกความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา หรือการฝึกกล้ามเนื้อมือให้มีความแข็งแรง เช่น การกลิ้งสี การพับสี การพิมพ์ภาพ การลอกลายจากวัสดุต่างๆ การปั้นกระดาษ การฉีก-ปะกระดาษ การติด-ปะกระดาษ การขูดสี การประดิษฐ์สิ่งต่างๆ จากเศษวัสดุ การทำบัตรอวยพรในเทศกาลต่างๆ เป็นต้น

ขั้นตอนแรกของกิจกรรมพิเศษครูแนะนำอุปกรณ์และวิธีการทำงาน เมื่อถึงเวลาปฏิบัติเด็กได้ช่วยกันยกอุปกรณ์มาที่บริเวณใกล้ๆ มุมหนังสือ บางครั้งที่ต้องใช้พื้นที่มากครูให้เด็กนั่งทำบริเวณกลางห้อง ขณะที่เด็กทำกิจกรรมสังเกตได้ว่าเด็กมักพูดคุยกันค่อนข้างมาก เนื่องจากกิจกรรมในมูมนี้อปรับเปลี่ยนไปทุกวัน ทำให้เด็กพูดคุยกันถึงวิธีการทำ สิ่งที่เด็กแต่ละคนกำลังทำ ผลงานของตนเองและของเพื่อน เมื่อเด็กทำเสร็จแล้วได้นำผลงานไปบรรยายภาพหรือบอกชื่อภาพให้ครูฟังว่าตนเองทำอะไร หรือทำเป็นรูปอะไร ถ้าเป็นงานศิลปะประเภทบัตรอวยพรต่างๆ เด็กเป็นผู้บอกข้อความที่ต้องการให้ครูช่วยเขียน หรือเขียนเป็นตัวอย่างเพื่อคัดลอกตาม แต่สำหรับเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 3 ซึ่งเด็กเขียนได้เองแต่แตกต่างกันตามระดับความสามารถ บางคนอยู่ในระดับขั้นการคัดลอกตัวอักษรตามแบบที่ครูเขียนให้ บางคนสามารถเขียนเองได้บางคำ และบางคนสามารถเขียนได้ด้วยตนเอง เมื่อเด็กทำกิจกรรมเสร็จแล้วได้ช่วยกันเก็บอุปกรณ์

จากการจัดกิจกรรมพิเศษดังกล่าวนอกจากครูส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการแล้ว ยังส่งผลต่อการเขียนดังนี้

1) กิจกรรมเหล่านี้มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อมือ การฝึกการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา ทำให้เด็กได้รับการเตรียมความพร้อมของกล้ามเนื้อ และ

การเตรียมความพร้อมในลักษณะที่เด็กได้ทำงานศิลปะตามความสนใจในรูปแบบกิจกรรมที่แตกต่างกันไปทุกวัน ย่อมทำให้เด็กได้รับความพึงพอใจมากกว่าการให้เด็กขีดเส้นตามครูเท่านั้น และถือได้ว่าเป็นการเตรียมความพร้อมที่ช่วยส่งเสริมการเขียน

2) กิจกรรมพิเศษนี้ครูได้แทรกการเขียนทุกครั้งเช่น การทำบัตรอวยพรวันแม่ การทำกรอบรูป การประดิษฐ์ของใช้เด็กได้เขียนคำบรรยาย หรือคำพูดที่ต้องการสื่อสารโดยครูเป็นผู้เขียนคำพูดเหล่านั้นให้เป็นตัวอย่างและเด็กคัดลอกตาม จะเห็นได้ว่าครูพยายามแทรกกิจกรรมการเขียนทุกครั้งเมื่อมีโอกาส ซึ่งตรงกับคำสัมภาษณ์ของครูประจำชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า “ครูจะพยายามเสริมการเขียน การอ่านเข้าไปในกิจกรรมพิเศษมากขึ้น อาจจะเป็นการเขียนข้อความหรือการวาดรูปเพื่อสื่อความหมายต่างๆ ถึงไม่เป็นตัวอักษรแต่เราก็พยายามให้เด็กได้เขียน ให้เขารักการอ่านการเขียนจนเป็นนิสัย การจัดกิจกรรมเสริมเหล่านี้เพื่อเป็นการชักจูง จูงใจให้เด็กอยากเขียน ยังไม่ได้มุ่งเน้นให้รู้จักคำหรือสะกดคำ” ซึ่งการแทรกกิจกรรมการเขียนเข้าไปในกิจกรรมพิเศษเด็กจะได้เรียนรู้การเขียนอย่างเต็มใจ เพราะเป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน และบางกิจกรรมเป็นการเขียนที่ใช้ในชีวิตประจำวันจึงทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข

5. ทบทวนการเรียนรู้

หลังจากหมดเวลาทำกิจกรรมตามมุมต่างๆ แล้ว เป็นช่วงเวลาทบทวนการทำงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่เด็ก ๆ ได้เลือกไว้ ซึ่งเป็นเวลาประมาณ 10.45 น. ถึง 11.00 น. แต่ละชั้นครูได้จัดในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน โดยทุกห้องใช้เวลาประมาณ 5-10 นาที กระบวนการทบทวนนี้เริ่มจากครูเตือนให้เด็ก ๆ แต่ละกลุ่มที่อยู่ในมุมต่างๆ ช่วยกันเก็บอุปกรณ์เข้าที่ และนำงานชิ้นสุดท้ายของตนเองไปหนีบ หรือไปเก็บ เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว เด็กได้ทยอยกันมานั่งเป็นครึ่งวงกลมตามที่ตั้งของตนเอง ในขณะที่เดียวกันครูนำขาตั้งสำหรับหนีบผลงานมาวางไว้ข้างๆ เก้าอี้ครู และรอจนเด็กทุกคนนั่งเรียบร้อยแล้ว พร้อมทั้งจะฟังเพื่อน หลังจากนั้นครูพูดตกลงว่าจะให้เด็กกลุ่มใดออกมาทำกิจกรรมทบทวน ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3 ครูถามเด็กว่า “วันนี้กลุ่มไหนทบทวน” เด็กในห้องจะรู้กันเอง เพราะโดยปกติกลุ่มที่ออกมาทบทวนในแต่ละวันเป็นกลุ่มเดียวกับกลุ่มที่เป็นตัวแทนในการวางแผนกับครู ถ้ากลุ่มที่เป็นตัวแทนในการวางแผนมีสมาชิกคนใดไม่ได้นำป้ายชื่อออกจากแผ่นวางแผนหรือทำงานไม่ได้ครบตามแผนที่วางไว้ ครูจะให้โอกาสกลุ่มอื่นออกมาทบทวนแทน

ส่วนชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครูขออาสาสมัครออกมาทบทวนการทำงานให้เพื่อนฟัง ซึ่งส่วนใหญ่พบว่ามักเป็นเด็กคนเดิมที่อาสาสมัครออกมาทำการทบทวน บางครั้งครูต้องใช้วิธีการ

เลือกเด็กที่ไม่เคยออกให้มาทบทวนการทำงานให้เพื่อนฟังบ้าง ทั้งนี้ภายใน 1 สัปดาห์ ครูพยายามให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสออกมาอย่างทั่วถึง

เมื่อได้ตัวแทนของเด็กที่จะออกมาทบทวนการทำกิจกรรมแล้ว เด็กคนนั้นต้องตัดสินใจเลือกชิ้นงานหรือเลือกมุมที่ตนเองต้องการมาเล่าให้เพื่อนฟัง 1 กิจกรรม โดยจะต้องนำผลงานที่ทำมาประกอบการบรรยายว่าทำอะไรไปบ้าง หรือใช้อุปกรณ์ใดบ้าง หากเป็นมุมที่ไม่สามารถนำผลงานออกมาได้ เช่น ผลงานในมุมบล็อก มุมหมอบ มุมบ้าน ครูได้ให้เด็กไปยื่นบรรยายที่มุมดังกล่าว ในตอนนั้นครูได้ใช้คำถามเพื่อนำไปสู่การเลือกกิจกรรมเช่น “ไปทำกิจกรรมในมุมไหนมาคะ” “ชอบกิจกรรมในมุมไหนมากที่สุด” “กิจกรรมที่ 1 ได้ทำอะไรบ้าง” ต่อจากนั้นครูได้ให้เด็กบอกชื่อผลงานหรือสิ่งที่ทำแล้วเด็กจึงประเมินและวิเคราะห์ตนเองว่าได้ทำตามเป้าหมายหรือไม่ การให้เด็กนี้ทบทวนเป็นการช่วยให้เด็กกล้าตัดสินใจ โดยครูใช้เทคนิคการถามคำถาม กระตุ้นเพื่อให้เด็กสามารถนึกถึงสิ่งที่ตนได้ทำ เช่น เล่าถึงสิ่งแรกที่ตนเองวาด หรือสิ่งแรกที่ตนเองสร้างและขั้นตอนต่อไปจนจบ หลังจากนั้นครูได้เปิดโอกาสให้เพื่อนๆถามคำถามเกี่ยวกับผลงานนั้นๆ เช่น บางคนอาจสงสัยบางสิ่งบางอย่างในรูปภาพหรือการใช้สี รวมทั้งวิธีการสร้างสิ่งต่างๆ เด็กที่เป็นเจ้าของผลงานต้องเป็นผู้ตอบคำถามเอง สำหรับเด็กบางคนที่พูดอธิบายเสียงเบา ครูได้พูดทวนคำพูดให้ รวมทั้งช่วยเรียบเรียงประโยคให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในขั้นตอนนี้จากการสังเกตพบว่าครูได้พยายามพูดเชื่อมโยงการวางแผนการทำงานที่เด็กเล่าให้ฟัง และบางครั้งถ้าการพูดได้ตอบระหว่างเด็กด้วยกันหยุดซังก ครูได้ช่วยถามคำถามเพื่อให้การสนทนาดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่น โดยใช้คำถามปลายเปิด ในตอนสุดท้ายครูได้ให้เด็กแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับผลงานที่ตนเองทำเพื่อให้เพื่อนได้รับรู้

จากกระบวนการทบทวนดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า

1) เด็กได้รู้จักการสื่อสารด้วยรูปแบบการนำเสนอเกี่ยวกับสิ่งที่ทำหรือประสบการณ์ของตนในการทำกิจกรรมด้วยการบรรยาย การเล่าขั้นตอนวิธีการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้เด็กได้ฝึกการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นเห็นและเข้าใจประสบการณ์ของตนได้รับรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ของเพื่อน ทำให้เด็กได้เข้าใจความคิดผู้อื่น และที่สำคัญภาษาที่เด็กใช้ในกระบวนการนี้จะเป็นประสบการณ์เพื่อให้เด็กได้ใช้ในการพูดและการเขียนต่อไป

2) ในการทบทวน ครูได้พยายามใช้คำถามปลายเปิดกระตุ้นให้เด็กได้นึกทบทวนถึงสิ่งที่ทำไป กระบวนการที่ทำและความคิดเห็นความรู้สึกของตนเอง จะเห็นได้ว่า การใช้คำถามเช่นนี้สามารถช่วยให้เด็กได้พูดบรรยายและเล่าเรื่องได้มากขึ้น เช่นครูใช้คำถามว่า “ทำไมถึงใช้สีนี้” มากกว่าการถามว่า “หนูมีขั้นตอนการวาดรูปอย่างไรคะ” การฝึกเด็กด้วยคำถามให้เด็กคิดใน

ลักษณะนี้จะช่วยฝึกเด็กให้ได้ใช้ภาษามากขึ้นจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านการพูดให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของเด็กช่วงวัยนี้ที่จะต้องเรียนรู้ทักษะทางภาษาในด้านการพูดและการฟังเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ทักษะการอ่านและการเขียนต่อไป

จากข้อมูลในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดไฮสโคปที่ได้กล่าวมาและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนในแนวคิดดังกล่าวที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านการเขียนของเด็ก ทำให้มองเห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยหรือสาเหตุที่ส่งผลต่อการเตรียมความพร้อมในการเขียน ลำดับขั้นพัฒนาการด้านการเขียน และวิธีการเรียนรู้การเขียนตามวัยของเด็กได้อย่างเหมาะสม

ข้อค้นพบ : แบบแผนของเด็กปฐมวัยอายุ 3-6 ปี

ขั้นที่ 1 การขีดเขียนแทนการเขียน

ในระยะแรกของการเขียนเด็กจะขีดเขียนเป็นเส้นโค้งและเส้นตรงวนทั้งหน้ากระดาษ โดยไม่สามารถกำหนดทิศทางได้ พัฒนาการในขั้นนี้เริ่มจากการที่เด็กเริ่มจับอุปกรณ์การเขียน เช่น ดินสอ สี หรือปากกามาขีดเขียนไปมา การจับอุปกรณ์ของเด็กมีลักษณะแตกต่างจากการจับของผู้ใหญ่ เด็กส่วนใหญ่ใช้นิ้วทั้ง 4 นิ้วกุมดินสอ หรือบางคนใช้นิ้วใดนิ้วหนึ่งรองใต้ดินสอเท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กยังจำอุปกรณ์การเขียนในตำแหน่งที่สูงหรือต่ำเกินไปจึงทำให้เด็กจับไม่ถนัดบางคนอาจต้องเปลี่ยนมือที่ใช้จับอุปกรณ์การเขียนอยู่บ่อยครั้ง เมื่อเริ่มจับสีเขียนได้แล้วเด็กจึงเริ่มขีดเขียนไปทั้งหน้ากระดาษ สังเกตได้ว่าเด็กกำลังให้ความสนใจกับเส้นที่เกิดจากแรงที่ขีดเขียนลงไป ในขณะที่ขีดเขียนเด็กมักหยุดดูบ้าง หรือมองเส้นที่กำลังขีดเขียนบ้าง ส่วนมากการขีดเขียนของเด็กในช่วง 3 ปี จะมีลักษณะเป็นเส้นวนไปมาตัดกันทั้งหน้ากระดาษ หรือบางคนอาจขีดเส้นตรงหรือเส้นเฉียงหลายๆเส้นไปมาด้วยความเร็ว เส้นเหล่านี้ไม่สามารถบอกความหมายได้ชัดเจนและตัวเด็กเองก็ยังไม่สามารถให้ความหมายของสิ่งที่วาด (ตัวอย่างรูปภาพที่ 1)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 1 ขั้นการขีดเขียนแทนการเขียน

ในระยะต่อมาเมื่อเด็กได้ทดลองขีดเขียนหรือวาดภาพหลายๆ ครั้ง สังเกตได้ว่าลักษณะของเส้นยังคงเป็นเส้นวนไปมาแต่นำหนักของเส้นมีความชัดเจนมากขึ้นหลังจากนั้นเด็กบางคนอาจเริ่มเขียนเส้นที่กำหนดทิศทางได้แล้วโดยมากจะเป็นทิศทาง ขึ้น-ลง และ เฉียง ซ้าย-ขวา ส่วนเส้นที่วนเป็นวงกลมทับกันเริ่มลดน้อยลงและบางครั้งขีดเส้นจนที่บดทำลายกระดาษสี ซึ่งต่างจากระยะเริ่มแรกเพราะเด็กเริ่มกำหนดทิศทางได้อย่างตั้งใจและกล้าลงมือเขียนแรงมากพอที่จะบังคับไปตามทิศทางที่กำหนดได้ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 2) แต่เด็กยังคงไม่สามารถบอกชื่อหรือให้ความหมายของภาพวาดได้ชัดเจน บางครั้งภาพเดียวกันเด็กอาจบอกความหมายในครั้งต่อไปต่างจากเดิม

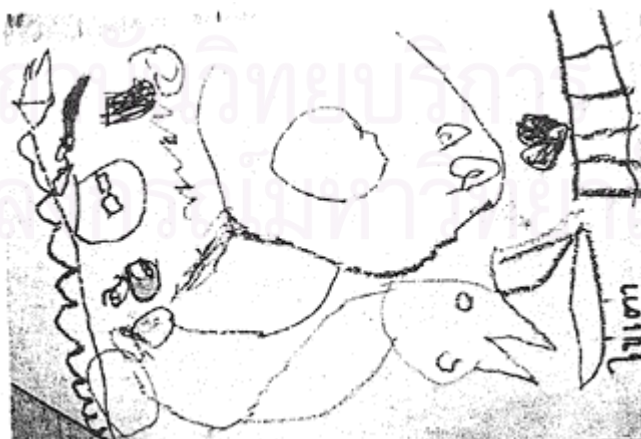

ตัวอย่างรูปภาพที่ 2 ขั้นการขีดเขียนแทนการเขียน

จากข้อมูลดังกล่าวอาจสรุปได้ว่าเส้นสัญลักษณ์ที่เด็กขีดเขียนนั้นยังไม่สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนทั้งนี้อาจเนื่องจากประสบการณ์และความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนของเด็กยังไม่มากพอ แต่เด็กกำลังเริ่มเรียนรู้เรื่องการใช้อุปกรณ์การเขียนทำให้เกิดเส้นสัญลักษณ์ต่างๆ ได้ซึ่งเส้นต่างๆ เป็นไปตามพัฒนาการของกล้ามเนื้อและความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตาของเด็ก นอกจากนี้พบว่าเด็กให้ความสนใจการเขียนไม่มากเมื่อเทียบกับเด็กในช่วงอายุ 5-6 ปี ทั้งนี้เนื่องจากเด็กยังไม่เกิดการเรียนรู้ในเรื่องการเขียนเพื่อการสื่อความหมาย เด็กเพียงแต่ทำการขีดเขียนตามความต้องการของตนเองประกอบกับกล้ามเนื้อกำลังพัฒนา การจับอุปกรณ์เขียนเป็นเวลานานอาจทำให้เด็กบางคนเมื่อยล้าได้ จึงทำให้เด็กมีความสนใจไม่นาน

ขั้นที่ 2 การวาดภาพแทนการเขียน

เมื่อเด็กสามารถขีดเขียนเส้นอย่างมีทิศทางได้แล้ว พัฒนาการต่อมาคือ การเขียนเป็นรูปร่างหรือรูปทรงที่เด็กตั้งใจวาด ซึ่งรูปร่างหรือรูปทรงที่เด็กวาดส่วนมากคือรูปเรขาคณิต จากการสังเกตพบว่าโดยมากรูปเรขาคณิตที่เด็กวาดได้รูปแรกคือ วงกลม ในระยะแรกวงกลมที่เด็กวาดมีขนาดใหญ่ประมาณ 1 ใน 3 ของกระดาษ และเส้นโค้งรอบวงกลมไม่โค้งอย่างต่อเนื่อง บางครั้งเป็นเส้นตรง หรือเส้นเฉียงมาประกอบกัน และรูปวงกลมที่เด็กวาดอยู่ตามตำแหน่งต่างๆ ของกระดาษ มีจำนวน 2-3 วง ต่อมาเด็กสามารถวาดวงกลมได้เล็กลงจึงวาดเรียงกันหรือกระจายทั่วหน้ากระดาษ หลังจากทำกิจกรรมวาดภาพเป็นประจำเด็กส่วนมากเริ่มพัฒนาการวาดรูปเรขาคณิตทรงกลมได้ดีขึ้น คือ เส้นรอบวงมีความโค้งอย่างต่อเนื่องมากขึ้น (ตัวอย่างรูปภาพที่ 3)

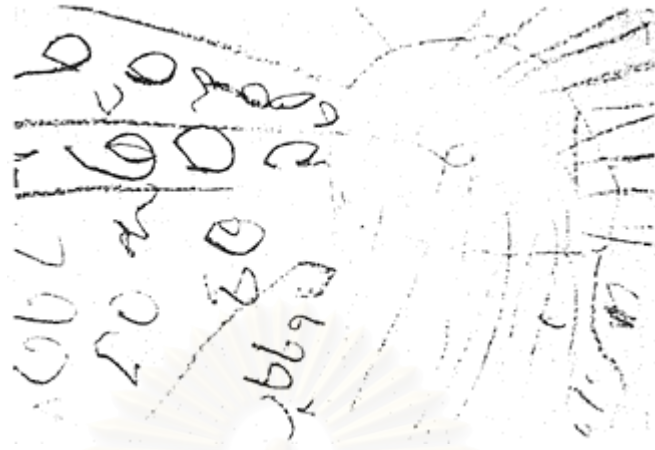
ตัวอย่างรูปภาพที่ 3 ขั้นการวาดภาพแทนการเขียน

ในช่วงที่เด็กกำลังพัฒนาการวาดรูปวงกลมนี้สังเกตได้ว่าเด็กพยายามเขียนปลายเส้นของเส้นโค้งจรดกันเพื่อให้เป็นวงกลม แต่ส่วนมากยังคงเขียนเส้นไม่จรดกัน เด็กได้ฝึกวาดรูปวงกลมอย่างสม่ำเสมอประมาณ 3 เดือน หลังจากเปิดภาคเรียน พบว่าเด็กเริ่มวาดวงกลมได้ใกล้เคียงมากขึ้น และการขีดเขียนแบบไม่สามารถกำหนดทิศทางได้ปรากฏน้อยลงจนกระทั่งไม่ปรากฏอีกเลย เด็กเริ่มวาดภาพวงกลมมีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น โดยมีเค้าโครงคล้ายการวาดภาพหน้าคน เริ่มจากวงกลมที่เด็กวาดได้เป็นส่วนของหน้าคน หลังจากนั้นก็วาดองค์ประกอบส่วนต่างๆ หรืออวัยวะส่วนต่างๆ ลงไปที่วงกลมภาพหน้าคนที่ละส่วน แล้วจึงวาดองค์ประกอบส่วนอื่นเพิ่มเติม โดยแต่ละส่วนเด็กใช้เวลาพัฒนามากกว่า 1 สัปดาห์ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 4)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 4 ขั้นการวาดภาพแทนการเขียน

จากการสังเกตพบว่าอวัยวะส่วนใหญ่วาดลงในวงกลมเป็นลำดับแรก คือ ตา ซึ่งมีลักษณะเป็นวงกลมวงเล็ก แต่เด็กยังไม่สามารถบังคับมือให้วาดวงกลมได้อย่างมีสัดส่วนที่เหมาะสม ในระยะแรกตาที่เด็กวาดจึงมีขนาดใหญ่กว่าความเป็นจริงและบางครั้งพบว่าเด็กวาดวงกลมเพียงวงเดียว และในระยะต่อมาจึงวาดตาได้ 2 วง แสดงให้เห็นถึงความสนใจส่วนตัว และการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัวเป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กด้วยกัน แต่บางครั้งอาจซ้อนกัน หรืออยู่ใกล้กันมาก ในขั้นนี้เด็กมีรูปแบบการวาดภาพหน้าคนที่แตกต่างกันไป เด็กได้มีโอกาสวาดภาพอย่างสม่ำเสมอ โดยวาดเป็นภาพอื่นๆ ที่นอกเหนือจากภาพคน เช่น ภาพปลา ภาพปลาหมึก ภาพภูเขา เป็นต้น (ตัวอย่างรูปภาพที่ 5)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 5 ขั้นการวาดภาพแทนการเขียนที่นอกเหนือจากภาพคน

สังเกตได้ว่าองค์ประกอบของภาพต้องมีส่วนของวงกลมประกอบด้วย ซึ่งภาพในระยะนี้มีเค้าโครงความเป็นจริงมากขึ้น แต่ยังไม่สามารถสื่อสารได้ แต่เด็กสามารถให้ความหมายได้ชัดเจนด้วยการอธิบายหรือบอกชื่อภาพ และในขณะเดียวกันการวาดภาพคนก็พัฒนาขึ้น โดยที่เด็กสามารถบังคับให้ตาอยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางค่อนไปทางด้านบนของวงกลม (ใบหน้า) ในระหว่างนี้เด็กได้เริ่มวาดอวัยวะส่วนต่างๆ ของใบหน้าเพิ่มเติม เช่น ปาก หรือจมูก ซึ่งในระยะแรกจะมีลักษณะเป็นวงกลมคล้ายๆ กัน แต่เด็กบางคนอาจวาดปากเป็นเส้นตรงทางขวาง แต่ยังไม่สามารถวางในตำแหน่งที่ถูกต้องได้ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 6)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 6 ขั้นการวาดภาพคน

จากพัฒนาการขั้นการวาดภาพคนในขั้นแรกสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) เด็กน่าจะพัฒนามาจากการวาดวงกลมได้ และต้องการถ่ายทอดเป็นภาพวาด ซึ่งคนหรือบุคคลรอบข้างที่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุด ดังนั้นเด็กจึงนำประสบการณ์เหล่านั้นมาถ่ายทอดเป็นภาพวาด แต่เนื่องจากการบังคับกล้ามเนื้อในการวาดอวัยวะต่างๆ ให้อยู่ในตำแหน่งที่ต้องการทำได้ยากเพราะอวัยวะต่างๆ มีขนาดเล็ก และต้องอยู่ในวงกลมอีกวง ดังนั้นเด็กจึงต้องใช้ความพยายามในการบังคับกล้ามเนื้อให้ดีขึ้น และต้องให้สัมพันธ์กับตาด้วย เด็กจึงจะวาดภาพได้ถูกต้องสวยงาม

2) พัฒนาการขั้นนี้ที่เห็นชัดคือ เด็กเริ่มเรียนรู้วิธีการบันทึกหรือถ่ายทอดความคิด จินตนาการโดยการทำสัญลักษณ์เพื่อใช้สื่อสารกับบุคคลรอบข้างมากขึ้น แสดงให้เห็นถึงการเริ่มต้นของความเข้าใจในการถ่ายทอดหรือสื่อสารด้วยการวาดหรือเขียนแทนการพูดได้

ขั้นที่ 3 การวาดภาพคนโดยมีองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของร่างกาย

เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 เริ่มวาดหน้าคนได้อย่างสมบูรณ์แล้ว เด็กจะวาดอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายเพิ่ม จากการสังเกตพบว่าเด็กวาดลำตัวต่อจากส่วนหัวเป็นส่วนแรก ลำตัวที่วาดมีลักษณะรูปเรขาคณิต เช่น รูปสี่เหลี่ยมหรือรูปสามเหลี่ยมที่มีลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยมแต่เส้นด้านบนและเส้นด้านล่างโค้ง ซึ่งครูเรียกว่า “ใส่กรอก” แล้วจึงเพิ่มอวัยวะส่วนต่างๆ ที่ต่อกับลำตัว โดยมากมักเป็นส่วนของแขนที่ขีดเป็นเส้นตรงต่อจากลำตัว โดยมีลักษณะของการวางตำแหน่งได้แต่ยังไม่แม่นยำคือ บางครั้งเข้าไปในลำตัวหรือไม่ติดลำตัว ในช่วงภาคเรียนปลาย เด็กบางคนได้เพิ่มส่วนประกอบอื่นๆ เช่น ขา เส้นผมชัดเจนขึ้น (ตัวอย่างรูปภาพที่ 7)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 7 ขั้นการวาดภาพคนโดยมีองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของร่างกาย

จากการสังเกตพบว่ามีเด็กจำนวนหนึ่งที่วาดใบหน้าและบางครั้งมีอวัยวะ หรือ วาดเพียงวงกลมเดียวแต่ไม่พบการวาดส่วนของลำตัว โดยเด็กวาดส่วนของแขน และขาเป็นเส้น ตรงต่อจากวงกลมวงนั้น (ตัวอย่างรูปภาพที่ 8)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 8 การวาดภาพคนโดยต่อแขนขาจากวงกลม

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า เส้นที่เด็กวาดมีความหนักแน่นน้อยลงกว่าขั้นการขีดเขียน แต่มีรูปร่างชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากพัฒนาการในขั้นที่เด็กกำลังบังคับกล้ามเนื้อมือให้ถ่ายทอดสิ่งที่มีความหมายคือ ภาพคนออกมาตามจินตนาการมากกว่าการจับอุปกรณ์ขีดเขียนให้เกิดเป็นเส้น การวาดในลักษณะนี้เกิดขึ้นในช่วงภาคเรียนปลายเป็นส่วนใหญ่

จากกิจกรรมที่เด็กได้ฝึกการถ่ายทอดความคิดด้วยการวาดภาพเป็นประจำทุกวัน ทำให้เด็กในชั้นอนุบาลปีที่ 2 (อายุ 4-5 ปี) ส่วนใหญ่เริ่มวาดภาพคนได้ชัดเจนแล้ว โดยมีส่วนประกอบครบ 4 ส่วน คือ ศีรษะ ลำตัว แขน และขาหรือเท้า ในช่วง 1-2 เดือนแรก ยังไม่พบความแตกต่างของการวาดภาพคนระหว่างเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 กับชั้นอนุบาลปีที่ 1 มากนัก แต่สิ่งที่มีความแตกต่างชัดเจน คือ การวางตำแหน่งของภาพคน ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ไม่สามารถกำหนดตำแหน่งที่แน่นอนได้ ส่วนใหญ่เหมือนคนลอยอยู่ แต่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 เด็กวาดภาพคนในตำแหน่งตรงกลางของหน้ากระดาษและภาพคนอยู่ในลักษณะตรง คือ คนยืนตรงบนพื้นมากขึ้น อีกประการหนึ่งคือ การใช้สี เด็กส่วนมากใช้สีเพียงสีเดียวในการวาดภาพคนทั้งตัว ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากประสบการณ์ที่เด็กได้รับประกอบด้วยรายละเอียด เช่น เสื้อผ้า รองเท้า ผม ยังไม่ปรากฏ ดังนั้น จึงพบว่าเด็กใช้สีน้อยลงกว่าขั้นการขีดเขียนที่เด็กมักใช้สีมากกว่า 2 สี ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเด็กต้องการถ่ายทอดตามความเป็นจริงและประสบการณ์ที่ได้รับมากกว่าการใช้สีตามจินตนาการ

ขั้นที่ 4 การวาดภาพคนโดยสมบูรณ์

ในช่วงเดือนที่ 2 และ 3 เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่วาดภาพคนโดยมีองค์ประกอบครบ 4 ส่วนแล้ว เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด เด็กสามารถวาดส่วนประกอบ เช่น แขน ขา มีมิติมากขึ้น กล่าวคือ จากที่เด็กวาดภาพแขนขาด้วยเส้นตรงเพียง 1 เส้น ได้เปลี่ยนมาวาดด้วยเส้นคู่ขนานแทน ซึ่งแสดงให้เห็นความกว้างหรือมิติของแขนขา นอกจากนี้เด็กเริ่มวาดรายละเอียดเพิ่มเติมจากส่วนประกอบทั้ง 4 ส่วน เช่น วาดนิ้วมือเพิ่มเติมจากแขน เท้าที่ต่อจากส่วนของขา บางคนเริ่มวาดผมทรงต่างๆ อยู่ส่วนบนศีรษะ หรือขนตา รองเท้า และในช่วงปลายภาคเรียนต้นเด็กบางคนที่มีพัฒนาการมากกว่าคนอื่นเริ่มวาดเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายที่มีความหลากหลายมากขึ้น แต่ยังคงวาดภาพส่วนประกอบต่างๆ โดยไม่ระบายสีทึบ กล่าวคือ วาดเป็นเส้นโครงร่างซึ่งครูที่โรงเรียนเรียกว่า “ภาพโปร่งแสง” และเด็กเริ่มใช้สีมากกว่า 2 สี (ตัวอย่างรูปภาพที่ 9)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 9 ขั้นการวาดภาพคนโดยสมบูรณ์

นอกจากนี้ในระยะแรกพบว่าบางวันภาพคนที่เด็กวาดมีองค์ประกอบครบ แต่บางวันเด็กวาดเพียงบางส่วนเท่านั้น ทำให้ภาพคนมีองค์ประกอบไม่ครบ โดยสังเกตพบว่าเด็กไม่ได้วาดส่วนเท้า หรือส่วนอื่นๆ ที่นอกจาก หัว ลำตัวและแขนทั้ง 2 ข้าง

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า การวาดภาพคนในขั้นนี้มีรายละเอียดและใช้สีใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น ทั้งนี้เกิดจากความสามารถในการสังเกตและจดจำสิ่งต่างรอบตัวได้เพิ่มขึ้น จึงต้องการถ่ายภาพวาดให้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุดเพื่อสื่อสารให้คนรอบข้างเข้าใจ ในระยะนี้การวาดภาพเป็นพัฒนาการที่เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์และนำมาถ่ายทอดเป็นภาพ การที่เด็กพยายามวาดองค์ประกอบของภาพคนให้ครบนั้นเป็นลำดับขั้นตอนของ

พัฒนาการที่เพิ่มขึ้นทีละเล็กละน้อย เช่นเดียวกับลำดับขั้นของพัฒนาการด้านอื่นๆ ซึ่งอาจเกิดจากพัฒนาการของเด็กเองแล้ว ยังอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้

1) ความตั้งใจในการทำงาน สังเกตได้ว่าหากมีกิจกรรมอื่นที่เด็กสนใจมากกว่า เช่น กิจกรรมพิเศษหรือกิจกรรมกลางแจ้งเด็กมักรีบวาดรูปมาส่งครู ซึ่งทำให้ลิ้มवादองค์ประกอบบางส่วนได้ เช่น กรณีของเด็กหญิงมีวที่มีพัฒนาการอยู่ในขั้นวาดภาพคนได้สมบูรณ์ โดยปกติเด็กหญิงมีววาดภาพคนที่มีเท้าด้วยเสมอ แต่ในวันที่ครูบอกว่าจะให้เด็กช่วยทำบัตรอวยพร วันแม่ เด็กหญิงมีวรีบวาดภาพและนำมาส่งครูโดยลิ้มवादเท้า แต่เนื่องจากครูจดจำพัฒนาการของเด็กแต่ละคนได้ ดังนั้นครูจึงถามว่า “แล้วเท้าไปไหนคะ” เด็กหญิงมีวยิ้ม ครูจึงบอกให้ไปช่วยเติมเท้ามาให้ครบ แต่เด็กหญิงมีวทำท่าลังเลแล้วบอกว่า “เดี๋ยวหนูไปทำการ์ดได้ไหมคะ”

จากสถานการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเด็กมักให้ความสนใจกับกิจกรรมใหม่ๆ และน่าสนใจ ส่วนกิจกรรมการวาดภาพเด็กทำทุกวันอยู่แล้ว ดังนั้นจึงอาจทำให้เด็กต้องการทำกิจกรรมอื่นๆ บ้าง

2) อารมณ์ของเด็ก การวาดรูปของเด็กส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการ ความตั้งใจแล้วภาวะทางอารมณ์ยังมีผลต่อผลงาน เด็กในช่วงวัยนี้สามารถควบคุมอารมณ์หรือควบคุมตนเองได้บ้างในส่วนที่ต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง แต่ในบางเรื่องที่เป็นกิจกรรมที่เด็กทำคนเดียวโดยเฉพาะการวาดรูป เด็กอาจแสดงออกมาตามอารมณ์ ทั้งนี้เนื่องจากการวาดภาพเป็นการถ่ายทอด ความคิด จินตนาการ และอารมณ์ความรู้สึก บางครั้งเมื่อเด็กไม่สบายใจหรือเกิดความคับข้องใจ ภาพวาดอาจขาดองค์ประกอบบางประการ เช่น กรณีของเด็กชายเอ็กซ์ ในขณะที่ทำกิจกรรมวางแผนเด็กชายเอ็กซ์หยิบป้ายชื่อผิด เพื่อนๆ ที่เห็นจึงบอกให้เอ็กซ์เปลี่ยน แต่เด็กชายเอ็กซ์ไม่ยอมเปลี่ยน จึงเกิดการโต้เถียงกัน จนกระทั่งครูเข้ามาถามถึงสาเหตุและอธิบายให้เอ็กซ์ฟังจนกระทั่งยอมเปลี่ยนป้ายชื่อ หลังจากนั้นเมื่อเด็กชายเอ็กซ์ทำกิจกรรมวาดภาพ สังเกตว่าเด็กชายเอ็กซ์แสดงออกทางสีหน้าถึงความไม่สบายใจ และใช้เวลาในการวาดภาพน้อยกว่าปกติทำให้ภาพที่วาดมีรายละเอียดไม่ครบ

3) เวลาในการวาดรูป บางวันที่ครูให้เวลาทำกิจกรรมวาดภาพค่อนข้างนาน ภาพวาดคนของเด็กมักมีรายละเอียดครบและมีความละเอียดอ่อนของเส้นที่ใช้วาด เช่น ในวันที่ครูเปิดมุมประสบการณ์เพียง 2 มุม คือ มุมสีน้ำ และมุมสีเทียน เด็กใช้เวลาทำกิจกรรมวาดภาพนาน และสังเกตว่าเด็กเพลิดเพลินกับการวาดภาพ บางครั้งเด็กฮัมเพลงหรือร้องเพลงไปด้วย แต่บางวันที่เด็กต้องการทำกิจกรรมหลายกิจกรรม หรือบางกิจกรรมใช้เวลานาน จึงเหลือเวลามาวาดภาพน้อย เด็กมักรีบวาดภาพโดยลิ้มรายละเอียดบางส่วน

อย่างไรก็ตามอาจสรุปได้ว่าการวาดภาพคนถือเป็นพัฒนาการอีกลำดับขั้นที่เด็กเริ่มพัฒนาเพิ่มขึ้น เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ความทรงจำที่มีอยู่ภายในตัวออกมาเป็นภาพวาด ดังนั้นพัฒนาการในขั้นแรกเด็กอาจล้มส่วประกอบบางส่วนได้ เช่นเดียวกับการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ที่ต้องใช้เวลาฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอจึงจะมีพัฒนาการขั้นที่สูงขึ้นได้

ขั้นที่ 5 ปรากฏตัวอักษรหรือสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรปนกับภาพ

ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 เด็กส่วนใหญ่กำลังพัฒนาการวาดภาพคนอยู่อย่างต่อเนื่อง เด็กบางคนมีพัฒนาการที่แตกต่างไปคือ เริ่มมีพัฒนาการทางด้านการเขียนปรากฏขึ้น จากการสังเกตมีเด็ก 5 – 6 คน เริ่มเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษร ตัวอักษรและสัญลักษณ์เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ รวมทั้งตัวเลขปนมาในภาพวาด ซึ่งสัญลักษณ์ที่เด็กเขียนส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายกับสัญลักษณ์ตัวอักษรที่ถูกต้อง ซึ่งการเขียนตัวอักษรปนมากับภาพวาดนี้พบทั้งในขณะเด็กกำลังวาดภาพ เมื่อวาดภาพเสร็จและบางครั้งหลังจากที่เด็กนำภาพวาดที่ครูบรรยายภาพแล้ว มาเขียนเลียนแบบสัญลักษณ์คล้ายอักษรและจากการเก็บข้อมูลพัฒนาการด้านการเขียนขั้นปรากฏตัวอักษรปนกับภาพพบว่ามีลักษณะการเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรในลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

1) การเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรตามชื่อของตนเอง

การเขียนในลักษณะเช่นนี้พบได้บ่อยกว่าการเขียนในลักษณะอื่น ๆ โดยเด็กนำตัวอักษรในชื่อของตนเองมาเขียนเรียงกันเป็นแถวยาวประมาณ 4 – 6 ตัว โดยไม่คำนึงถึงหลักการสะกดคำ คือ บางครั้งเด็กเขียนตัวอักษรบางตัวซ้ำ 2 ครั้งติดกัน หรือบางครั้งเขียนสลับไปมาระหว่างตัวอักษรในชื่อ และบางครั้งพบว่าสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรที่เด็กเขียนเป็นตัวอักษรของชื่อเล่น หรือ นามสกุลของเด็กเอง และในบางกรณีพบตัวอักษรที่เป็นชื่อของผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็ก เช่น ชื่อของพี่ ชื่อของน้อง โดยเด็กนำตัวอักษรเหล่านี้มาเขียนเรียงกันโดยไม่คำนึงถึงหลักการสะกดคำเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามได้พบว่าเด็กบางคนมีพัฒนาการการเขียนอยู่ในขั้นนี้ มักเขียนชื่อเล่นของตนเอง หรือชื่อน้องได้อย่างถูกต้องตามหลักการสะกดคำ บางครั้งเขียนเพียงชื่ออย่างเดียวโดยไม่ปนอักษรตัวอื่น แต่บางครั้งเขียนอักษรตัวอื่นปนมาด้วย (ตัวอย่างรูปภาพที่ 10)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 10 การเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรตามชื่อของตนเอง

จากลักษณะการเขียนดังกล่าวอาจวิเคราะห์ได้ว่า การเขียนในขั้นตอนนี้เป็นการเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรหรือเขียนตัวอักษรที่รู้จักด้วยวิธีที่คิดขึ้นเองจากประสบการณ์ที่เคยได้รับ เช่น การเห็นบุคคลรอบข้างเขียนชื่อของตนเองให้ หรือเห็นการเขียนที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอยู่เป็นประจำ หรือบางคนได้รับการสอน หรือมีประสบการณ์จากที่บ้าน เช่น ผู้ปกครองเขียนชื่อเล่นให้เด็ก ๆ ดู และเด็กมีโอกาสได้เขียนตาม เมื่อเด็กมีโอกาสวาดภาพเด็กจึงนำประสบการณ์เหล่านั้นมาถ่ายทอดปนกับภาพวาด เด็กบางคนที่ได้รับการสอนจากทางผู้ปกครอง สามารถเขียนชื่อตนเองได้ หรือชื่อบุคคลที่ใกล้ชิดบางคนได้ ดังตัวอย่างของ เด็กหญิงอ้อ ที่สามารถเขียนชื่อเล่นของตนเอง และชื่อเล่นของน้องชายได้ จากการสอบถาม เด็กหญิงอ้อ เล่าให้ฟังว่า “อ้ออยากเขียนชื่อน้องเลยไปถามพ่อ พ่อเขียนให้ดู” ซึ่งในระยะแรกเด็กยังมีความพร้อมในด้านกล้ามเนื้อและความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตาไม่ดีพอตัวอักษรที่เขียนออกมาจึงกลับด้าน หรือ หัวกลับบ้าง ซึ่งเมื่อครูพบเหตุการณ์เช่นนี้ครูจะไม่ว่ากล่าวใด ๆ แต่จะถามว่าเด็กเขียนคำว่าอะไร เด็กส่วนมากยังตอบไม่ได้ ยกเว้นเด็กหญิงอ้อ ที่สามารถบอกชื่อตนเองและชื่อน้องได้ถูกต้อง ซึ่งครูก็ได้ให้คำชมเชยทั้ง 2 กรณีดังนั้นเด็กจึงแสดงออกด้วยการเขียนปนกับภาพอยู่อย่างสม่ำเสมอ

2) การเขียนสัญลักษณ์เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์

พัฒนาการในขั้นปรากฏตัวอักษรปนกับภาพนั้นนอกจากจะพบการเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรในชื่อแล้ว ยังพบ การนำตัวเลข และเครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ และ

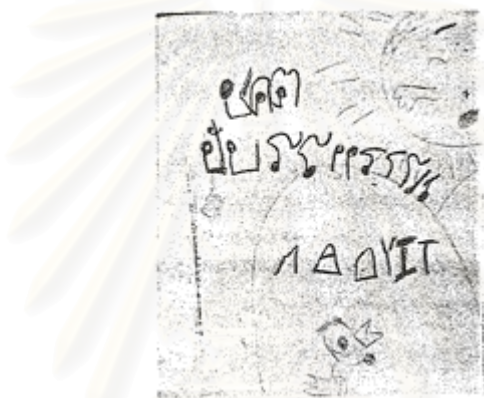
สัญลักษณ์ที่คล้ายเครื่องหมายทางคณิตศาสตร์เขียนปนมาในภาพอยู่เสมอ บางครั้งเด็กอาจเขียนเฉพาะสัญลักษณ์เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์เรียงต่อกันเป็นแถวยาวประมาณ 4 – 6 ตัว แต่บางครั้งพบการเขียนเครื่องหมายหรือตัวเลขปนอยู่กับตัวอักษรโดยเขียนเรียงต่อกัน ซึ่งการเขียนในลักษณะดังกล่าวนี้เด็กยังไม่สามารถบอกความหมายของสิ่งที่เขียนได้ แต่การเขียนเกิดจากการนำตัวเลขหรือสัญลักษณ์เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ที่เด็กเคยพบเห็นจากสภาพแวดล้อมรอบตัวหรือมีประสบการณ์จากการเห็นบุคคลใกล้ชิดเขียนอยู่เป็นประจำดังเช่น ตัวอย่างของ เด็กหญิงน้ำที่วาดภาพคน และเขียนเครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ปนกับตัวอักษรภาษาอังกฤษ จากการสอบถามพบว่า เด็กหญิงน้ำ มีพี่ซึ่งเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งกลับมาทำการบ้านที่บ้านทุกวัน และในขณะเดียวกัน เด็กหญิงน้ำ ได้นำกระดาษมาวาดภาพพระบายสีอยู่ด้วยเสมอ จึงทำให้เด็กหญิงน้ำได้เห็นการเขียนตัวเลขและตัวอักษรของพี่และเมื่อมีโอกาสจึงทดลองเขียน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 11)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 11 การเขียนสัญลักษณ์เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์

จากเหตุการณ์ดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเด็กได้รับประสบการณ์จากการเห็นพี่เขียนสัญลักษณ์ตัวเลข และสัญลักษณ์เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ต่างๆ แต่เนื่องจากเครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ประกอบด้วยเส้นที่มีความซับซ้อนไม่มากเท่ากับตัวอักษรและอยู่ในตำแหน่งที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน คือ อยู่ห่างจากตัวอักษรหรือสัญลักษณ์อื่น ๆ ดังนั้นจึงทำให้เด็กสังเกตเห็นจดจำเครื่องหมายและตัวเลขได้ง่ายกว่าตัวอักษร เมื่อเด็กเกิดความพร้อมประกอบกับสังเกตเห็นการเขียนของบุคคลรอบข้าง เช่น พี่และคุณครูอยู่เป็นประจำจึงทำให้เด็กต้องการทดลองนำประสบการณ์เหล่านั้นออกมาปฏิบัติเช่นเดียวกับบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการทดสอบสิ่งที่ได้เรียนรู้มาโดยการเลียนแบบบุคคลรอบข้าง

3) การเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรภาษาอังกฤษ เด็กบางคนเขียนตัวอักษรภาษาอังกฤษ หรือสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรภาษาอังกฤษมาปนในรูปภาพ โดยเขียนเรียงกัน ทั้งนี้เกิดจากเหตุผลเดียวกันคือเกิดจากประสบการณ์ที่เด็กเคยพบเห็นการเขียนตัวอักษรเหล่านี้จากบุคคลรอบข้างที่เรียนอยู่ในระดับประถมศึกษา หรือในบางครอบครัวที่ผู้ปกครองคนใดคนหนึ่งของเด็กเป็นชาวต่างชาติ จะพบว่าเด็กเหล่านี้เขียนตัวอักษรภาษาอังกฤษปนมาในภาพวาดเสมอ โดยอาจเขียนตัวอักษรภาษาอังกฤษปนกับสัญลักษณ์ที่คล้ายตัวอักษรหรือบางครั้งอาจปนกับสัญลักษณ์ตัวเลขและเครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 12)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 12 การเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรภาษาอังกฤษ

จากกรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเด็กทุกๆ คนย่อมมีพัฒนาการลำดับขั้นตอนที่คล้ายๆ กันแต่อาจแตกต่างกันตามประสบการณ์ที่ได้รับ เช่น เด็กที่มีผู้ปกครองเป็นคนไทยทั้งคู่ แต่ในผลงานการเขียนบางครั้งก็ปรากฏตัวอักษรภาษาอังกฤษปนตัวอักษรภาษาไทยในภาพวาดได้เช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากบุคคลรอบข้าง คือ ผู้ปกครองและครู แล้วเด็กอาจได้รับประสบการณ์จากเพื่อนร่วมห้อง ดังตัวอย่างของ เด็กหญิงโบเตย ที่เขียนตัวอักษรภาษาอังกฤษ หรือสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรภาษาอังกฤษและตัวอักษรภาษาไทยปนมากับรูปภาพเสมอ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 13)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 13 การเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรภาษาอังกฤษ

จากการสังเกตจึงพบว่าเด็กหญิงไบเตยเป็นเพื่อนสนิทกับเด็กหญิงแน็ต ซึ่งมีผู้ปกครองเป็นชาวต่างชาติและมักวาดรูประบายสีอยู่ใกล้ๆ กันเสมอ จึงอาจสรุปได้ว่าเด็กหญิงไบเตยเกิดการเรียนรู้การเขียนจากเพื่อนที่เขียนตัวอักษรภาษาอังกฤษไว้ในภาพเสมอๆ

4) การเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรเรียงตามลำดับอักษรภาษาไทย

จากการสังเกตพัฒนาการด้านการเขียนในช่วงเริ่มแรกนี้ เด็กบางคนมักเขียนตัวอักษรภาษาไทยหรือสัญลักษณ์ที่คล้ายตัวอักษรไทยบางตัวเรียงต่อกันโดยไม่คำนึงถึงหลักการสะกดคำ ดังตัวอย่างของเด็กหญิงหนึ่ง ในช่วงเดือนกรกฎาคมมีพัฒนาการการเขียนตัวอักษรพบกับภาพวาดคน หรือบริเวณใกล้ๆ หลังจากนั้นจึงนำผลงานภาพวาดที่มีตัวอักษรมาให้ครูดูและพูดว่า “หนูเขียนได้แล้ว” ครูจึงถามว่า “เขียนว่าอะไรคะ” เด็กหญิงหนึ่งบอกว่า “กอ.ไก่ ขอ.ไข่ ขอ.ขวด ไข่” ครูจึงถามว่า “ใครสอนคะ” เด็กหญิงหนึ่งตอบว่า “คุณแม่สอน” (ตัวอย่างรูปภาพที่ 14)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 14 การเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรเรียงตามลำดับอักษรภาษาไทย

จากเหตุการณ์ดังกล่าวอาจวิเคราะห์ได้ว่าเด็กที่ได้รับประสบการณ์ในการอ่านเขียนและท่องตัวอักษรจากที่บ้าน ทำให้ผลงานของเด็กปรากฏการเขียนตัวอักษรเรียงกันตามลำดับการอ่านตัวอักษรภาษาไทย แต่เมื่อเด็กได้ทำกิจกรรมภาษาที่เน้นการสื่อสารอย่างมีความหมายอย่างสม่ำเสมอ สังเกตได้ว่าเด็กไม่เขียนตัวอักษรเรียงกันในลักษณะดังกล่าว แต่เขียนตัวอักษรที่มีอยู่ในชื่อหรือตามสิ่งแวดล้อมรอบตัวแทน และเด็กสามารถบอกความหมายของสิ่งที่เขียนได้ ซึ่งต่างจากการเขียนตัวอักษรเรียงกันตามลำดับ คือ เด็กบอกได้เฉพาะชื่อตัวอักษร แสดงให้เห็นถึงการเขียนของเด็กว่าทำเพื่อการสื่อสารความคิดหรือถ่ายทอดความคิดตามความต้องการมากกว่าการจดจำสัญลักษณ์เพียงบางตัวที่ไม่สามารถสื่อสารความคิดได้อย่างสมบูรณ์

จากลักษณะการเขียนในรูปแบบต่างๆ ของพัฒนาการขั้นปรากฏตัวอักษรปนกับภาพจะเห็นได้ว่าทุกลักษณะการเขียนเกิดจากการที่เด็กนำตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ที่คล้ายตัวอักษรที่เด็กเคยมีประสบการณ์ เช่น เคยพบเห็นบุคคลรอบข้างเขียนสัญลักษณ์เหล่านั้นแล้วนำมาเขียนเรียงต่อกันโดยไม่คำนึงถึงหลักการสะกดคำ การเขียนออกมาในลักษณะนี้เป็นการแสดงออกมาโดยการเลียนแบบการเขียนของผู้ใหญ่หรือบุคคลที่ตนพบเห็นเท่านั้น เพราะเด็กในช่วงวัยนี้ยังมีระดับสติปัญญาอยู่ในขั้นเลียนแบบภาษาและการสื่อสารยังไม่สามารถเข้าใจเหตุผลเชิงนามธรรม ดังนั้นเมื่อเด็กพบเห็นผู้อื่นทำกิจกรรมการเขียนเมื่อมีโอกาสจึงปฏิบัติตามโดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ แต่เขียนสัญลักษณ์ขึ้นจากความทรงจำ ตัวอักษรบางตัวจึงไม่เหมือนกับสัญลักษณ์ตัวอักษรที่ถูกต้องและมีความจำกัดในการจำตัวอักษรคือ เด็กเขียนเฉพาะตัวอักษรบางตัวที่คุ้นเคยซ้ำๆ ทั้งนี้เนื่องจากยังมีประสบการณ์ในเรื่องการเขียนไม่มากนัก

อย่างไรก็ตามผลงานการเขียนที่ปรากฏบ่งบอกถึงประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากบุคคลรอบข้างและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เพราะเด็กจะเรียนรู้การสื่อสารจากการเลียนแบบตามสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมตัวเด็ก พัฒนาการและสัญลักษณ์ที่ปรากฏจึงมีความหลากหลาย นอกจากประสบการณ์ที่เด็กได้รับแล้วความพร้อมขององค์ประกอบ การเขียนและความสนใจยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กเกิดพัฒนาการเขียนในขั้นนี้ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลที่พบว่ามีเด็กเพียง 5-6 คน ที่มีพัฒนาการในขั้นเขียนตัวอักษรปนกับภาพและพบว่าเด็กกลุ่มนี้มีพัฒนาการด้านการวาดภาพที่เด่นชัดและมักชอบเข้ามุมสีน้ำ สีเทียนอยู่เป็นประจำดังตัวอย่างพฤติกรรมของเด็กหญิงอ้อ ที่พบว่าทุกครั้งที่วาดภาพเขียนตัวอักษรหรือสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรมาด้วยเสมอ จากการสอบถามครูประจำชั้นได้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เด็กหญิงอ้อ ชอบวาดภาพมากถึงแม้เวลาว่างที่ครูจะให้เล่นอะไรก็ได้ แต่เด็กหญิงอ้อมักขออนุญาตครูนำกระดาษมาวาดภาพเป็น

ประจำ นอกจากนี้ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ปกครองเล่าให้ฟังว่า เมื่อเด็กหญิงออกกลับไปถึงบ้านขอวาดภาพและให้คุณแม่ช่วยเขียนบรรยายภาพให้ทุกวันก่อนทำกิจกรรมอื่น

ขั้นที่ 6 การเขียนเลียนแบบโดยทำสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษร

ในช่วงปลายภาคเรียนต้น สังเกตพบว่าเด็กเขียนตัวอักษรปนกับภาพมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เมื่อครูสังเกตพบพัฒนาการดังกล่าวจึงเปลี่ยนวิธีการติดป้ายชื่อเด็กลงในผลงานเป็นวิธีการที่ครูเขียนชื่อเด็กแต่ละคนลงในผลงานแทน เพื่อให้เด็กได้สังเกตวิธีการเขียนมากขึ้น ซึ่งในขณะที่ครูเขียนได้ปฏิบัติดังนี้ทำให้เด็กสังเกตเห็นวิธีเขียน และได้เรียนรู้กฎการเขียนต่างๆ เช่น ทิศทางการเขียน รูปแบบและลีลาการเขียนสัญลักษณ์ตัวอักษรแต่ละตัว และเมื่อเด็กได้สังเกตวิธีการเขียนอยู่เป็นประจำทำให้เด็กเริ่มจดจำสัญลักษณ์ตัวอักษรและกฎการเขียนได้ และเมื่อเด็กเกิดความต้องการเขียนเด็กจะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาถ่ายทอดตามการรับรู้และประสบการณ์ของตน ดังนั้นในช่วงปลายภาคเรียนต้นจึงพบผลงานสีน้ำ และสีเทียนของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 มีร่องรอยการเขียนเลียนแบบตัวอักษรบางตัวตามชื่อของตนเอง หรือสัญลักษณ์ตัวอักษรบางตัวผสมมากับชื่อจริง ดังตัวอย่างการเขียนเลียนแบบของ เด็กหญิงพิมลเลขา(ตัวอย่างรูปภาพที่ 15)

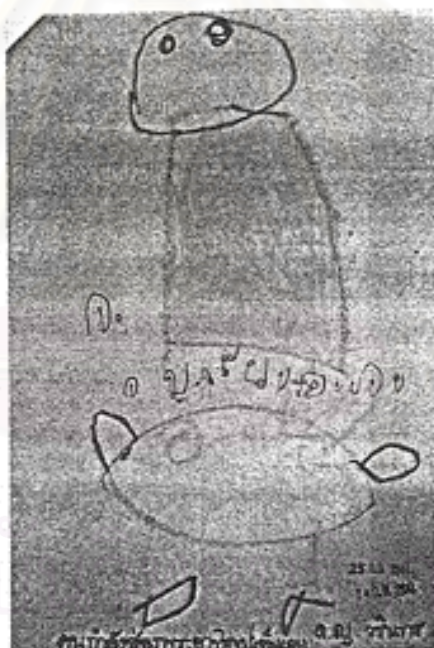
ตัวอย่างรูปภาพที่ 15 การเขียนเลียนแบบโดยทำสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษร

เด็กมักทดลองเขียนเมื่อวาดรูปเสร็จหรือในช่วงเวลาเล่นอิสระ นอกจากนี้ยังแสดงบทบาทสมมุติในขณะที่เล่นตามมุมประสบการณ์ ดังตัวอย่างของเด็กหญิงไบเตย ที่ทำท่าทางของครูขณะเขียนคำบรรยายภาพของเด็กนักเรียน เป็นต้น พัฒนาการขั้นนี้สังเกตได้ว่าเด็กตั้งใจเขียนเลียนแบบ โดยแยกการเขียนออกจากภาพวาดอย่างจงใจ และเข้าใจจุดประสงค์ของการเขียนมาก

กว่าขั้นปรากฏตัวอักษรบนกับภาพวาด ซึ่งจากการเก็บข้อมูลพบว่ามีลักษณะการเขียนในขั้นการเขียนเลียนแบบตามธรรมชาติหลายรูปแบบดังนี้

6.1 การเขียนเลียนแบบตามตัวอักษรที่ครูเขียน มี 2 ลักษณะ

1) เขียนเลียนแบบตัวอักษรบางตัว เด็กเลือกเขียนตัวอักษรบางตัวเรียงต่อกันในแนวยาวจากซ้ายไปขวา หรือทิศทางอื่นๆ โดยไม่สนใจถึงการเรียงลำดับตัวอักษรตามหลักไวยากรณ์ แต่มีความคล้ายตรงรูปแบบ และความยาวของประโยค รวมทั้งลักษณะตัวอักษร นอกจากนี้พบว่าเด็กบางคนนำตัวอักษรตัวอื่นๆ ที่จดจำได้มาเขียนร่วมกับการเขียนเลียนแบบสิ่งที่ครูเขียน ดังตัวอย่างของเด็กหญิงริน ที่ทดลองเขียนเลียนแบบชื่อจริงของตนเอง โดยเขียนตัวอักษร ข ท จ ผสมมากับตัวอักษรตัวอื่นๆ ในชื่อ เป็นต้น (ตัวอย่างรูปภาพที่ 16)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 16 การเขียนเลียนแบบตัวอักษรบางตัว

2) เขียนเลียนแบบทั้งประโยค เด็กบางคนเมื่อวาดภาพเสร็จจึงนำภาพเหล่านั้นมาเขียนเลียนแบบคำหรือประโยคที่ครูเขียนไว้ในกิจกรรมต่างๆ โดยคัดลอกทั้งประโยค ลักษณะการคัดลอกตัวอักษรจะมีความคล้ายคลึงกับตัวอักษรที่ครูเขียนมาก ในระยะแรกเด็กเขียนเลียนแบบโดยไม่เข้าใจความหมายของสิ่งที่เขียน แต่เกิดจากความต้องการทดลองเขียน เช่น ตัวอย่างของเด็กหญิงรินเมื่อวาดภาพสีน้ำเป็นภาพต้นไม้ 2 ต้นเสร็จก็นำกระดาษแผ่นนั้นมาเขียนชื่อแล้วนั่ง

บริเวณเวทีเพื่อเขียนเลียนแบบตามข้อความที่ครูเขียนไว้ในกิจกรรมวงกลม คือ ข้อความว่า “ทางอากาศ ทางน้ำ ทางบก” เมื่อเขียนเสร็จจึงนำภาพวาดนั้นมาให้ครูดู และบอกคำบรรยายภาพว่า “คนกำลังปลูกดอกไม้ ดอกทานตะวัน ดอกมะลิ” เมื่อครูเขียนเสร็จจึงให้ถามเด็กหญิงรินว่าเขียนคำอะไร เด็กหญิงรินยิ้มพร้อมกับสั่นศีรษะ ครูจึงอ่านข้อความที่เด็กเขียน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 17)

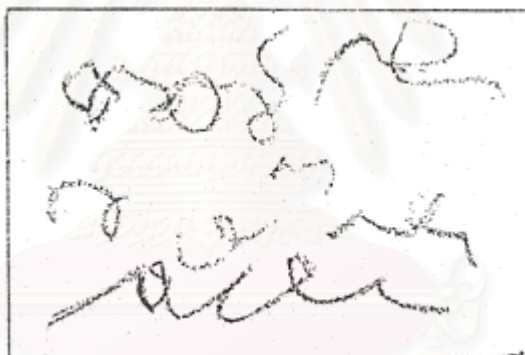

ตัวอย่างรูปภาพที่ 17 การเขียนเลียนแบบทั้งประโยค

การเขียนเลียนแบบในระยะนี้ถือว่าเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ตามความต้องการของเด็กแต่ละคนที่ต้องการเขียนสื่อสารเช่นเดียวกับบุคคลรอบข้าง แต่เนื่องจากเด็กมีความจำกัดในเรื่องความพร้อมขององค์ประกอบด้านการเขียน จึงทำให้ลักษณะตัวอักษรที่เขียนยังไม่สมบูรณ์แต่มีความชัดเจนของเค้าโครงตัวอักษร และความหลากหลายของตัวอักษรมากกว่าขั้นปรากฏตัวอักษรปนกับภาพ สังเกตได้ว่าเด็กจะใช้ประสบการณ์จากการวาดรูปมาพัฒนาในเรื่องการเขียนตัวอักษรโดยเด็กจะเขียนเพียงโครงร่างคร่าวๆ ของตัวอักษรตามความถนัดของแต่ละคน โดยไม่สนใจรายละเอียดเช่น ส่วนหยัก ส่วนโค้ง และหัวของตัวอักษร ทั้งนี้เนื่องจากความเข้าใจในเรื่องตัวอักษรแต่ละตัวมีรูปแบบที่ชัดเจนมากกว่าภาพวาดจึงจะสามารถสื่อกันได้

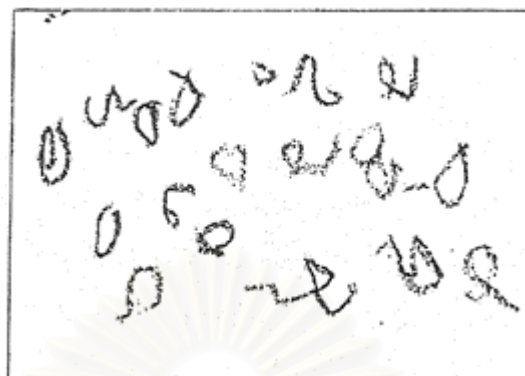
6.2 การเขียนเส้นสัญลักษณ์คล้ายการเขียนตัวอักษร มี 2 ลักษณะ

1) เขียนเส้นสัญลักษณ์ยาวต่อกัน เด็กบางคนใช้วิธีเขียนเลียนแบบโดยการเขียนเส้นตรงและเส้นโค้งสูงประมาณ 1-2 เซนติเมตร เชื่อมต่อกันเป็นแนวยาว หรือเขียนเป็นเส้นโค้งที่มีลักษณะคล้ายเส้นคลื่นหรือฟันปลาขึ้น-ลง บางครั้งอาจพันเข้าออกติดต่อกัน นอกจากนี้ บางครั้งอาจเขียนเส้นขึ้นลงที่มีระดับต่างกันคล้ายการขึ้นชื่อ การเขียนในลักษณะนี้เด็กจะเขียนเส้นเลียนแบบตัวอักษรที่ครูเขียนแต่ไม่สามารถแยกความแตกต่างของแต่ละเส้นได้ แสดงว่าเด็กมีพัฒนาการในขั้นที่สูงขึ้นคือ เด็กสามารถบอกสิ่งที่ตนกำลังเขียนได้ เช่น เด็กหญิงเหมียวหลิน ในขณะที่ครูให้เล่นอิสระ เด็กหญิงเหมียวหลินนำกระดาษแผ่นเล็ก ๆ ไปนั่งเขียนตรงบริเวณ กระดาษพับครึ่งที่ครูเขียนสิ่งที่เด็กรู้เกี่ยวกับข้างไว้ แล้วเหมียวหลินก็เขียนเส้นขึ้นลงต่อกันหลายบรรทัดโดยเขียนจากทิศทางซ้ายไปขวา แล้วนำมาให้ครูดู ครูถามว่าเขียนคำว่าอะไร เหมียวหลินบอกว่า “ข้างใจ” (ตัวอย่างรูปภาพที่ 18)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 18 การเขียนเส้นสัญลักษณ์ยาวต่อกัน

2) เขียนวงกลมคล้ายตัวอักษร เด็กบางคนอาจมีวิธีการเขียนเลียนแบบตัวอักษรโดยวนเป็นวงกลมหลายๆ วงขนาดประมาณ 1-2 เซนติเมตร แต่ละวงแทนตัวอักษรแต่ละตัวเรียงต่อกันจากซ้ายไปขวา บางครั้งเด็กพยายามเลียนแบบโดยเขียนเส้นส่วนปลายของวงกลมเอียงไปด้านใดด้านหนึ่งคล้ายการเขียนตัวอักษรที่มีจุดเริ่มต้นส่วนหัวที่ยื่นออกมาหรือส่วนปลายสุดของตัวอักษรแต่ละตัวที่ไม่จรดกับจุดเริ่มต้น (ตัวอย่างรูปภาพที่ 19)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 19 การเขียนวงกลมคล้ายตัวอักษร

สรุปได้ว่าการเขียนเลียนแบบเส้นสัญลักษณ์คล้ายการเขียนตัวอักษรนี้ เด็กเกิดการเรียนรู้เรื่องทิศทางของการเขียนจากซ้ายไปขวาแล้ว และเรียนรู้เรื่องการเขียนตัวอักษรเรียงในบรรทัดเดียวกัน แต่เด็กอาจยังไม่เข้าใจในเรื่องของลักษณะสัญลักษณ์ตัวอักษรแต่ละตัวที่แตกต่างกัน สามารถใช้แทนเสียงแต่ละเสียงและมีความหมายต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากพัฒนาการในขั้นนี้เด็กเริ่มเรียนรู้โดยการสังเกตการเขียนของครูและนำมาทดลองตามความต้องการ การเขียนจึงปรากฏตามระดับความสามารถ ในการสังเกตกฎการเขียนอย่างไร้โดยหนึ่งเช่น เด็กบางคนเข้าใจเรื่องทิศทางของการเขียน หรือบางคนเรียนรู้ในเรื่องลักษณะตัวอักษรแต่ละตัวว่ามีลักษณะอย่างไรและมีเด็กบางคนสามารถเขียนตัวอักษรได้คล้ายแบบและเขียนได้ถูกต้องทิศทาง ส่วนมากพบว่าเป็นเด็กที่มีพัฒนาการในขั้นปรากฏตัวอักษรปนกับภาพ แต่อย่างไรก็ตามมีเด็กบางคน มีพัฒนาการในขั้นนี้เกิดขึ้นหลังเพื่อน ๆ แต่ก็สามารถพัฒนาไปในขั้นที่สูงขึ้นได้เช่นกัน

ขั้นที่ 7 การคัดลอกในระยะเริ่มแรก

ในช่วงปลายภาคเรียนต้นจำนวนเด็กที่เขียนเลียนแบบโดยทำสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเด็กจะเขียนเลียนแบบชื่อของตนเองบ้าง การบรรยายภาพตามที่ครูเขียนหรือการเขียนในกิจกรรมอื่นๆ ทำให้เด็กได้ทดลองคัดลอกเองตามธรรมชาติมาระยะหนึ่ง หลังจากนั้นครูจึงได้จัดให้มีกิจกรรมการเขียนขึ้นโดยการเปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองเขียนคำหรือประโยคต่างๆ ตามโดยที่เด็กรู้ความหมายของประโยคเหล่านั้น เช่น ในกิจกรรมพิเศษที่ครูให้เด็กคัดลอกประโยค “รักแม่มากค่ะ” ในบัตรอวยพรวันแม่ และอีกตัวอย่างหนึ่งคือ กิจกรรมการเขียนจดหมายบอกข่าวถึงผู้ปกครองเกี่ยวกับศูนย์ศิลป์พิพบางไทร เป็นต้น โดยครูได้เขียนประโยคเหล่า

นี้เป็นแบบอย่างให้เด็กดูบนกระดานและอ่านให้ฟังก่อนแล้วจึงให้เด็กได้คัดลอกตาม ซึ่งเด็กบางคนยังไม่เข้าใจความหมายสิ่งที่ครูต้องการให้ทดลองทำ โดยวาดรูปมาให้แทนการคัดลอก พัฒนาการเขียนในชั้นนี้เด็กแต่ละคนมีวิธีการเรียนรู้และลักษณะการเขียนที่แตกต่างกันไป จากการประมวลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ค้นพบการเรียนรู้ของเด็กในเรื่องกฎของการเขียนในเรื่องต่างๆ ดังนี้

7.1 ทิศทางการคัดลอก

1) คัดลอกจากทิศทางขวาไปซ้ายจากการเก็บข้อมูลพบว่า เด็ก 3 - 4 คน คัดลอกคำตามแบบที่ครูเขียนไว้ให้ดูโดยเริ่มคัดลอกคำสุดท้ายของประโยคทางด้านขวามือจากตัวอย่างที่ครูเขียนไว้ และเขียนในตำแหน่งเดียวกับตัวอย่างคือ ชิดขอบกระดาษด้านขวามือของตนเองแล้ว จึงเขียนคำอื่นๆ ถัดไปทางซ้าย ทั้งนี้อาจเนื่องจากเด็กยังไม่มีประสบการณ์หรือไม่ได้สังเกต ในขณะที่ครูเขียนจึงยังไม่เกิดการเรียนรู้ทิศทางการเขียน เช่นในกรณีของเด็กหญิงเหมียวพลิน ที่คัดลอกจดหมายข่าวถึงผู้ปกครองที่ครูเขียนคำว่า “ศูนย์ศิลป์ชีพบางไทรมีอะไรบ้าง” เด็กหญิงเหมียวพลิน เริ่มคัดลอกจากคำว่า “บ้าง” ลงในกระดาษด้านขวามือของตนเองก่อนแล้วจึงเขียนคำอื่นๆ ต่อ

2) เลือกคัดลอกโดยไม่มีทิศทาง เด็กบางคนเลือกคัดลอกจากคำใดคำหนึ่งของประโยค เช่น เริ่มเขียนจากคำสุดท้าย ด้านขวามือของประโยค เช่นเดียวกับในกรณีแรก แต่หลังจากนั้นเด็กไม่ได้เขียนตัวถัดมาด้านซ้ายมือ แต่เลือกเขียนคำบางคำในประโยคต่อและในบางกรณีอาจพบเด็กเริ่มเขียนตัวหน้าสุด ด้านซ้ายของประโยคแล้วเว้นไป 2-3 คำ แล้วจึงเขียนคำอื่นตามมา และบางกรณีเด็กเลือกเขียนคำบางคำตรงกลางประโยค กรณีที่เด็กเลือกเขียนจากคำแรก ด้านซ้ายมือของประโยคหรือคำใดคำหนึ่งก่อนอาจสรุปได้ว่า เด็กมีความเข้าใจในเรื่องทิศทางการเขียน ดังตัวอย่าง เด็กหญิงแอล ที่ต้องการคัดลอกคำว่า “ศูนย์ศิลป์ชีพบางไทรมีอะไรบ้าง” โดยเด็กหญิงแอลเลือกเขียนคำว่า “ชีพ” ก่อนแล้วจึงเขียนคำอื่นๆ เรียงจากทิศทางซ้ายไปขวาโดยเว้นคำว่า “ไทร” จากการสอบถามเด็กหญิงแอลว่า “ทำไมจึงไม่เขียนตัวต่อมา เรียงจากทางนี้มาทางนี้” เด็กหญิงแอลให้ข้อมูลว่า “เขียนตัวนี้ไม่ได้เลยไม่เขียน” (ชี้ไปที่คำว่าศูนย์) หรือมีเด็กบางคนเขียนในลักษณะเช่นเดียวกันนี้แต่มาเขียนคำที่เว้นไว้ในตำแหน่งอื่น เช่นเขียนไว้ท้ายประโยคแทน

จากลักษณะการเขียนดังกล่าวอาจวิเคราะห์ได้ว่าเด็กเข้าใจในเรื่องทิศทางการเขียนประโยคบ้างบางส่วน ทั้งนี้จากประสบการณ์ที่เคยเห็นบุคคลรอบข้างเขียนในทิศทางจากซ้าย

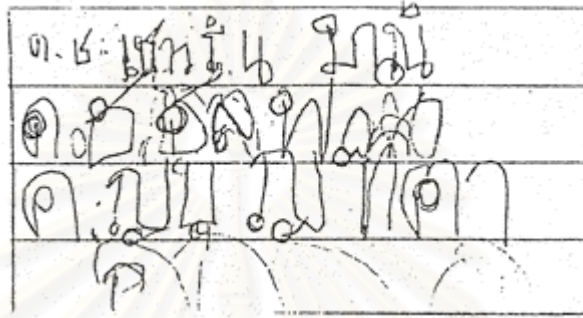
ไปขวา แต่เด็กอาจยังไม่เข้าใจถึงความสำคัญของการเขียนตามทิศทางดังกล่าว ประกอบกับการคัดลอกในระยะเริ่มแรกเด็กจะเลือกเขียนคำหรือตัวอักษรที่ไม่ซับซ้อนก่อน หรือเลือกเขียนตัวอักษรที่คุ้นเคยก่อน ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนรู้ใดๆ ต้องมีความเชื่อมโยงประสบการณ์ที่เคยได้รับหรือเคยเรียนรู้มาแล้ว ตัวอักษรบางตัวที่เด็กไม่เคยเห็นมาก่อน เด็กอาจต้องใช้การสังเกตการเขียน 2-3 ครั้ง ประกอบกับการที่ครูชี้แนะเด็กก็สามารถเข้าใจการเขียนตามทิศทางที่ถูกต้องได้

3) คัดลอกในทิศทางจากบนลงล่าง หรือล่างขึ้นบน จากการสังเกตพบเด็กที่เขียนจากบนลงล่างจำนวน 3 คน และล่างขึ้นบนจำนวน 1 คน ซึ่งถือได้ว่ามีจำนวนไม่มากในกรณีเช่นนี้สามารถระบุได้ว่าเด็กยังไม่มีประสบการณ์ หรือเกิดการเรียนรู้เรื่องทิศทางของการเขียน นอกจากนั้นยังพบว่าเด็กที่มีทิศทาง การเขียนในลักษณะนี้จะเขียนตัวอักษรในลักษณะเป็นเส้นสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษรเท่านั้น ทั้งนี้วิเคราะห์ได้ว่าเด็กบางคนมีความพร้อมทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา และการสังเกตยังไม่ดีพอ ประกอบกับเด็กอาจไม่เคยสังเกตในขณะที่ครูเขียนจึงทำให้เขียนในลักษณะดังกล่าว เพราะเมื่อครูจัดกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้ คือให้เด็กคัดลอกข้อความที่เข้าใจความหมายอีกครั้ง เด็กกลุ่มนี้สามารถเขียนได้ถูกต้องทิศทาง แสดงให้เห็นว่าเด็กเกิดการเรียนรู้จากการสังเกตการเขียนของบุคคลรอบข้างได้ด้วยตนเอง ดังตัวอย่างของเด็กหญิงกวิณนาท ที่หาที่ว่างในกระดาษเพื่อเขียนชื่อ แต่เนื่องจากกระดาษมีความกว้างไม่มากดังนั้นเด็กหญิงกวิณนาทจึงเขียนชื่อบรรทัดละ 2 ตัวอักษรเรียงต่อกันจากบนลงล่าง (ตัวอย่างรูปภาพที่ 20)

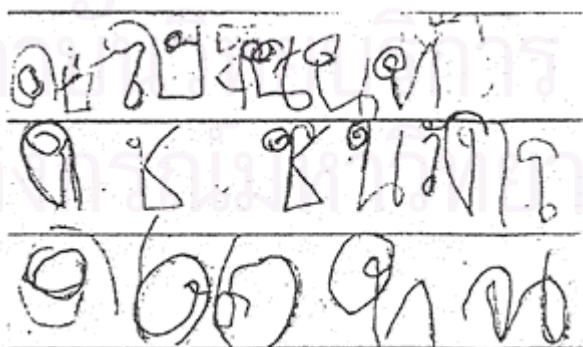
ตัวอย่างรูปภาพที่ 20 การคัดลอกในทิศทางจากบนลงล่าง

2) การต่อหัวตัวอักษร ในระยะแรกเด็กส่วนมากใช้วิธีการต่อหัวตัวอักษร โดยเขียนวงกลมที่เป็นส่วนหัวของตัวอักษร หลังจากนั้นจึงขีดเส้นต่างๆ ที่ต่อจากหัวมาประกอบเป็นตัวอักษร หากตัวอักษรตัวใดมีการม้วนหัวอีกครั้งเช่น น ม เด็กจะเขียนเส้นเป็นเหลี่ยมก่อนแล้วจึงเขียนวงกลมไว้ในส่วนต่างๆ โดยไม่ใช้การม้วน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 22)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 22 การต่อหัวตัวอักษร

3) การรวมหัวตัวอักษรเป็นก้อนหอย เด็กบางคนในระยะแรกเขียนหัวโดยการวนเส้นคล้ายก้อนหอย แล้วจึงเขียนเส้นต่างๆ ประกอบเป็นตัวอักษร การเขียนหัวตัวอักษรดังกล่าวอาจวิเคราะห์ได้ว่าเกิดจากวุฒิภาวะความพร้อมในด้านกล้ามเนื้อและสายตา ในการเขียนระยะแรกๆ เด็กจะพัฒนาการเขียนตัวอักษรมาจาก การวาดรูป เช่น การวาดรูปคนที่เด็กเริ่มวาดวงกลมเป็นส่วนหัว แล้วจึงต่อตัวและแขนขา ในการเขียนตัวอักษรเด็กจึงใช้ประสบการณ์เดิมมาประยุกต์ โดยเขียนเป็นวงกลม แต่เนื่องจากการบังคับมือให้วนเป็นวงกลมที่ปลายชนกันทำได้ยาก ดังนั้นเด็กบางคนจึงใช้วิธีวงเป็นก้อนหอยแทน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 23)

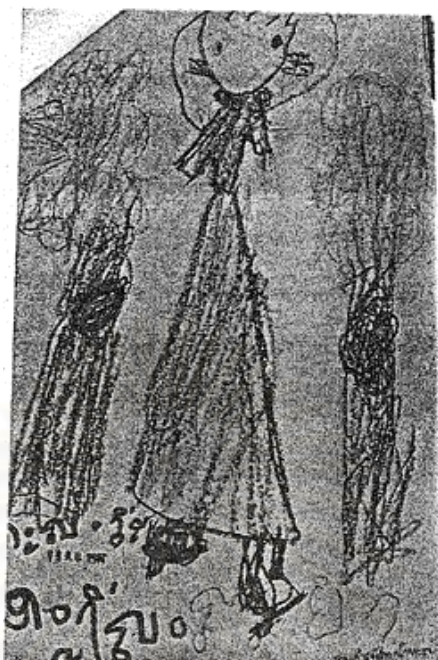
ตัวอย่างรูปภาพที่ 23 การรวมหัวตัวอักษรเป็นก้อนหอย

4) การรวนหัวตัวอักษรให้ทึบ มีเด็กประมาณ 4-5 คน เริ่มคัดลอกตัวอักษรได้ เกือบถูกต้องมักระบายหัวของตัวอักษรหรือส่วนวงกลมอื่นๆให้เป็นสีดำทึบ การเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการที่เด็กสังเกตเห็นตัวอักษรที่ครูเขียนมีหัวตัวอักษรทึบ หรือมีสีดำ ทั้งนี้เนื่องจากครูใช้ปากกาเคมีแท่งใหญ่เวลาเขียนหัวตัวอักษรจึงกลายเป็นหัวทึบสีดำ ทำให้เด็กบางคนเขียนในลักษณะเช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กกำลังเรียนรู้วิธีการคัดเขียนโดยตรง แต่ใช้วิธีเขียนเลียนแบบตัวอักษรที่เห็นจากการเขียนของครู แต่เมื่อเด็กได้มีประสบการณ์จากกิจกรรมอื่นๆ ที่ครูใช้ปากกาแท่งเล็กรวมทั้งจากการสังเกตการเขียนของเพื่อน ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงลักษณะการเขียนได้ถูกต้องด้วยตนเอง (ตัวอย่างรูปภาพที่ 24)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 24 การรวนหัวตัวอักษรให้ทึบ

5) การเขียนตัวอักษรใหญ่กว่าตัวอย่าง การคัดลอกคำ ประโยค หรือชื่อระยะแรกๆ เด็กเกือบทุกคนเขียนตัวอักษรใหญ่กว่าตัวอย่างมากคือ ประมาณ 2 นิ้ว หรือใหญ่กว่า ทั้งนี้เกิดจากการบังคับมือให้ม้วนตัวอักษรและองค์ประกอบอื่นๆ ให้มีขนาดเล็กเป็นเรื่องที่ทำได้ยากและอาจเกิดจากเด็กเรียนรู้วิธีการเขียนจากการวาดภาพ ซึ่งการวาดโดยทั่วไปเด็กวาดภาพมีขนาดใหญ่ 1 หน้ากระดาษ ดังนั้นเด็กอาจนำประสบการณ์ดังกล่าวมาใช้ในการเขียนเช่นกัน เมื่อเด็กเขียนอักษรตัวใหญ่เกินหน้ากระดาษ จึงแก้ปัญหาโดยลบออกเพื่อเขียนใหม่หรือหาที่ว่างใหม่ในกระดาษนั้นแล้วเขียนใหม่ซึ่งแสดงว่า เด็กยังไม่เรียนรู้เรื่องกฎการเขียนเพราะเมื่อเขียนตัวใหญ่แล้วเขียนไม่พอจึงต้องเขียนใหม่ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 25)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 25 การเขียนตัวอักษรใหญ่กว่าตัวอย่าง

ในระยะต่อมาเด็กจะเกิดการเรียนรู้จากการสังเกต และจากวิธีการสอนของครูโดยตรง ดังตัวอย่างของเด็กชายจิรายุส ในช่วงเดือนพฤศจิกายน โดยปกติเด็กชายจิรายุสเขียนชื่อตัวใหญ่ และบางครั้งเขียนตัวอักษรเรียงขึ้นเรียงลงไม่อยู่แนวระนาบ ในระยะแรกครูยังคงให้เด็กได้เรียนรู้จากการที่ครูเขียนชื่อเป็นตัวอย่างให้ดูหลังจากที่เด็กชายจิรายุสเขียนมาส่ง หลังจากนั้นครูใช้วิธีตีเส้น 2 เส้น ขนานกันเพื่อเป็นแนวบรรทัดแล้วบอกว่า “จริงๆ แล้วหนูเขียนดีแล้ว เขียนสวยแล้ว แต่ครูขอติเส้นนะได้ไหม” เด็กชายจิรายุสบอก “ได้ครับ” ต่อมาประมาณ 1-2 สัปดาห์เด็กเริ่มเรียนรู้เรื่องนี้มากขึ้น สังเกตได้จากระยะแรกเด็กบางคนจะขีดเส้นเองโดยบอกเหตุผลว่า “เดี่ยวไม่ตรงไง” และหลังจากนั้นเด็กได้พยายามคัดลอกชื่อหรือคำบรรยายภาพให้อยู่ในแนวบรรทัดได้เป็นระเบียบ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการสังเกตสิ่งที่ครูปฏิบัติให้ดูอย่างตั้งใจ จากวิธีการสอนโดยตรงของครูทำให้เด็กเกิดความเข้าใจในเรื่องขนาดตัวอักษรและแนวบรรทัด จนเด็กสามารถเขียนตัวอักษรขนาด 1-2 เซนติเมตรได้ ซึ่งการเรียนรู้ในเรื่องนี้มีความสัมพันธ์กับเรื่องการจัดวางตัวอักษรในพื้นที่ว่าง

7.3 การเขียนสัญลักษณ์ที่นอกเหนือจากตัวอักษร

การเขียนเลียนแบบข้อความหรือสัญลักษณ์ ในระยะเริ่มแรกนี้เด็กกำลังเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับมโนทัศน์ของการเขียน ตัวอักษรหรือคำแต่ละคำที่เขียนมีความหมายใช้แทนคำพูดของคำแตกต่างกัน เนื่องจากเด็กยังไม่ได้เรียนรู้วิธีการเขียนตัวอักษรโดยตรง

แต่ใช้สิ่งเกิดสิ่งแวดล้อมและการเขียนจากบุคคลรอบข้าง เนื่องจากวิธีการเขียนตัวอักษรมีความซับซ้อนเด็กจึงต้องการใช้เวลาในการเรียนรู้ด้วยตนเองพอสมควร จึงทำให้เด็กมีการเขียนตัวอักษรที่แตกต่างกัน นอกจากนี้เด็กยังใช้วิธีการคัดลอกสิ่งที่สังเกตเห็นการเขียนของบุคคลรอบข้างทุกประการ เช่นการที่ครูตีเส้นเพื่อให้เด็กเขียนได้ตรง เด็กส่วนใหญ่ก็จะตีเส้นเช่นกันเมื่อเขียนข้อความหรือชื่อ โดยเด็กให้เหตุผลว่าเห็นตัวอย่างจากที่ครูเขียน นอกจากนั้นบางครั้งที่ครูเขียนรูปภาพหรือสัญลักษณ์ต่างๆที่คล้ายตัวอักษรเด็กเขียนเลียนแบบตาม ดังตัวอย่างการคัดลอกคำบรรยายภาพของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 ในขณะที่กำลังเรียนโครงการช้าง ครูได้วาดรูปใบน้ำช้างและเขียนคำ “ ช้าง ” ไว้ตรงบริเวณใต้ตาของช้าง จากนั้นมีเด็กบางคนต้องการเขียนคำ “ ช้าง ” ครูจึงแนะนำให้ไปคัดลอกจากภาพดังกล่าว เด็กเกือบทุกคนเขียนคำ “ ช้าง ” และเขียนจุดสีดำที่เป็นตาของช้างไว้บนคำ “ ช้าง ” ด้วย (ตัวอย่างรูปภาพที่ 26)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 26 การเขียนสัญลักษณ์ที่นอกเหนือจากตัวอักษร

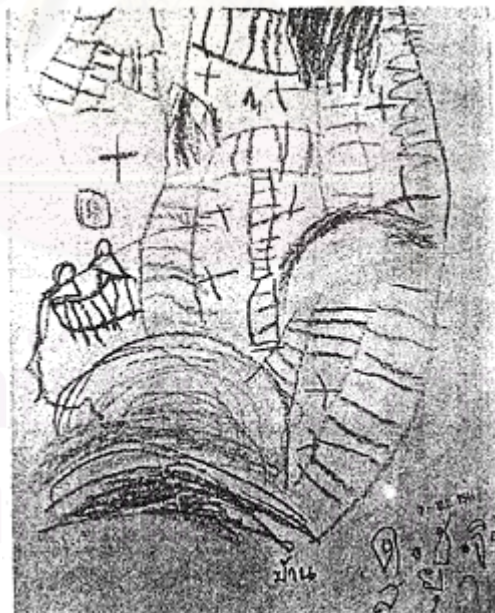
จากการเขียนในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเด็กกำลังเรียนรู้การแยกความแตกต่างระหว่างภาพวาดกับตัวอักษร โดยแยกส่วนที่เป็นตัวอักษรออกจากภาพ ดังนั้นสัญลักษณ์ที่คล้ายตัวอักษร เช่น เส้นหรือจุดที่อยู่ใกล้ตัวอักษรเด็กจึงเข้าใจว่าเป็นตัวอักษรเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากเด็กเรียนรู้จากการสังเกตและการเขียนเลียนแบบ เมื่อเด็กมีประสบการณ์ในการเขียนคำเหล่านี้ซ้ำๆหรือเห็นตัวอย่างการเขียนของเพื่อนและครู เด็กจะเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงลักษณะการเขียนด้วยตนเอง

7.4 การคัดลอกตัวอักษรในพื้นที่ว่าง

จากการสังเกตการคัดลอกตัวอักษรในระยะแรก เด็กจะเกิดการเรียนรู้ในเรื่องการกะประมาณพื้นที่เป็นเรื่องสุดท้าย ซึ่งพัฒนาการในระยะแรกเด็กเลือกเขียนคำตรงพื้นที่ต่างๆ

ของกระดาษโดยบางคนเขียนทับภาพ ครูจึงใช้วิธีชี้แนะให้เขียนตรงพื้นที่ว่างของกระดาษ และในขณะนี้เด็กจะพบกับปัญหาการกะประมาณพื้นที่ให้พอกับชื่อหรือคำที่จะเขียน ประกอบกับเด็กยังบังคับกล้ามเนื้อมือให้เขียนตัวอักษรที่มีขนาดเล็กไม่ได้ เมื่อเขียนตัวใหญ่จึงเขียนไม่พอ ส่งผลให้เด็กเขียนคำได้ไม่สมบูรณ์ ซึ่งเด็กแต่ละคนมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองในเรื่องการคัดลอกตัวอักษรในพื้นที่ว่างดังนี้

1) การเขียนตัวอักษรไว้ด้านบนหรือด้านล่าง เด็กบางคนเลือกพื้นที่ว่างสำหรับเขียนบรรยายหรือเขียนชื่อตนเองไม่พอ เนื่องจากติดภาพที่วาดไว้อยู่แล้ว หรือเขียนไปจนสุดขอบกระดาษ จึงแก้ปัญหาโดยการเขียนคำหรือตัวอักษรที่เหลือไว้ด้านบนหรือด้านล่างของบรรทัด วิธีการเขียนของเด็กส่วนใหญ่คัดลอกตัวอักษรเรียงตามตัวอย่าง โดยเขียนจากริมกระดาษทางด้านขวาย้อนกลับไปทางด้านซ้าย ทั้งนี้เนื่องจากเด็กมีความเข้าใจในเรื่องทิศทางการอ่านและการเขียนตัวอักษร ว่าจะต้องอ่านหรือเขียนตัวอักษรจากทางด้านซ้ายไปทางขวา แต่เด็กยังไม่มีประสบการณ์ในการเขียนขึ้นบรรทัดใหม่ จึงทำให้เด็กเขียนตัวอักษรที่เหลือต่อมาจากทางด้านขวาไปด้านซ้าย ดังตัวอย่างการคัดลอกชื่อของเด็กชายจิรายุส เมื่อคัดลอกชื่อถึงตัวอักษร จิ แต่สุดริมกระดาษ จึงเขียนตัวอักษรตัวต่อมาทางด้านล่างของตัวอักษร จิ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 27)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 27 การเขียนตัวอักษรไว้ด้านบนหรือด้านล่าง

2) การเขียนตัวอักษรไว้ตามส่วนต่างๆบนกระดาษ นอกจากเขียนตัวอักษรไว้ด้านบนหรือด้านล่างของบรรทัดที่เขียนไม่พอแล้ว ยังพบว่าเด็กบางคนเขียนคำหรือตัวอักษรที่เหลือไว้บริเวณที่ว่างอื่นบนกระดาษ ในกรณีเช่นนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้จากการที่ครูบอกให้เด็กเขียนคำบรรยายภาพหรือชื่อตรงบริเวณที่ว่างของกระดาษ หรือเด็กอาจคิดวิธีแก้

ปัญหาขึ้นเอง แต่ยังไม่ีประสบการณ์ในการเขียนขึ้นบรรทัดใหม่เนื่องจากเด็กเคยเขียนเพียงคำสั้นๆ เท่านั้น ประกอบกับที่เด็กยังไม่ีประสบการณ์ในการกะประมาณพื้นที่เพื่อเขียน จึงทำให้ดูคล้ายกับเด็กยังไม่เกิดการเรียนรู้ในเรื่องทิศทางการเขียน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 28)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 28 การเขียนตัวอักษรไว้ตามส่วนต่างๆบนกระดาษ

3) การเขียนตัวอักษรที่เหลือไม่ครบ เด็กบางคนเมื่อพบปัญหาว่าเขียนไม่พอ จึงไม่เขียนตัวอักษรที่เหลือต่อจนครบ ทั้งนี้เนื่องจากเด็กอาจยังไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องการเขียนขึ้นบรรทัดใหม่ เพราะจากการเก็บข้อมูลพบว่าการเขียนในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นกับการคัดลอกในครั้งแรกๆ หรือจะเกิดกับเด็กที่มีประสบการณ์ในการคัดลอกน้อยครั้ง (ตัวอย่างรูปภาพที่ 29)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 29 การเขียนตัวอักษรที่เหลือไม่ครบ

จากลักษณะการแก้ปัญหาที่กล่าวมาเป็นการเรียนรู้กฎเกณฑ์การเขียนจากประสบการณ์ที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และการสังเกตวิธีการเขียนของบุคคลรอบข้าง เด็กบางคนอาจจำลักษณะของการเขียนว่าในหนึ่งหน้ากระดาษประกอบด้วยประโยคหลายประโยคต่อกันหลายบรรทัด แต่เนื่องจากเด็กยังไม่มีประสบการณ์ในการขึ้นต้นบรรทัดใหม่ จึงใช้วิธีการแก้ปัญหาตามความเข้าใจของตนเอง และเมื่อพบกับเหตุการณ์ในลักษณะนี้ซ้ำๆ ประกอบกับการเห็นตัวอย่างการเขียนของครูและเพื่อน รวมทั้งการชี้แนะของครู เด็กจะเข้าใจกฎเกณฑ์การเขียนและเขียนได้ถูกต้อง ในช่วงเดือนพฤศจิกายนพบว่าเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 ได้คัดลอกชื่อหรือคำบรรยายภาพตรงที่ว่างบริเวณขอบกระดาษด้านบนหรือด้านล่าง และเด็กจะเขียนติดกับขอบกระดาษด้านขวาน้อยลง ทั้งนี้เกิดจากการได้สังเกตวิธีเขียนชื่อที่ครูเขียนเป็นตัวอย่างอยู่เป็นประจำจึงเกิดการเรียนรู้ในเรื่องนี้

7.5 การเขียนตัวอักษรตามแนวบรรทัด

หลังจากเด็กเริ่มคัดลอกตัวอักษรได้ถูกต้อง ยังพบว่าเด็กบางคนเขียนชื่อเอียงขึ้นหรือเอียงลงด้านใดด้านหนึ่งหรือเขียนในแนวเส้นโค้งตามรูปภาพ และบางครั้งเขียนตัวอักษรให้มีขนาดแคบลงเมื่อเขียนไปติดกับรูปภาพที่วาดไว้ เพื่อต้องการเขียนชื่อหรือคำบรรยายภาพนั้นๆ ให้ครบ จากการวิเคราะห์ถึงสาเหตุเกิดจากการที่เด็กเรียนรู้ถึงการเขียนคำที่มีความหมายว่าจะต้องเขียนให้ครบทุกตัวอักษรในคำนั้นๆ จึงจะสามารถสื่อสารได้ นอกจากนั้นอาจเกิดจากการที่เด็กต้องการแยกการเขียนออกจากภาพวาด แต่เนื่องจากยังไม่สามารถกะประมาณพื้นที่ได้ เมื่อมีพื้นที่ไม่พอเขียนคำจึงใช้วิธีเขียนเอียงขึ้นหรือลง หรือเขียนโค้งไปตามรูปภาพ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 30)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 30 การเขียนตัวอักษรตามแนวเส้นโค้ง

ในกรณีเช่นนี้ครูได้สังเกตพัฒนาการของเด็ก เมื่อพบว่าไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเขียน ครูได้ใช้วิธีขีดเส้นเป็นแนวบรรทัดบริเวณที่ว่างบนกระดาษ เพื่อให้เด็กเข้าใจถึงวิธีการเขียนที่ถูกต้อง ครูได้ให้ข้อมูลในเรื่องนี้ว่าเด็กแต่ละคนอาจมองรายละเอียดในเรื่องการเขียนแตกต่างกัน เด็กที่เขียนเรียงอาจสังเกตเห็นเพียงลักษณะของตัวอักษรแต่ละตัวว่าเขียนอย่างไร หรืออาจเกิดจากการที่เด็กบางคนมีชื่อยาวเมื่อเขียนไม่พอจึงเขียนเอียงขึ้นหรือโค้งตามรูป ดังนั้นครูจึงต้องใช้วิธีการขีดเส้นเพื่อให้เด็กสังเกตเห็นชัดเจนและมีแนวบรรทัดสำหรับเขียน

จากข้อมูลการเขียนในลักษณะต่างๆที่กล่าวมามีส่วนทำให้ผลงานการเขียนของเด็กไม่สมบูรณ์ จึงคล้ายกับว่าเด็กยังไม่เกิดการเรียนรู้ในขั้นการคัดลอกคำ แต่เมื่อเด็กมีประสบการณ์การเขียนในลักษณะเดียวกันมากขึ้น และเมื่อเด็กเข้าใจคำว่า “ หน้าที่ว่างเพื่อเขียน ” แล้วจะทำให้เด็กมีผลงานการคัดลอกเหมือนแบบอย่างมากขึ้นรวมทั้งเข้าใจกฎเกณฑ์ของการเขียนมากขึ้นด้วย

ข้อมูลในขั้นการคัดลอกในระยะเริ่มแรกสามารถวิเคราะห์ได้ว่าลักษณะการเขียนของเด็กมีหลากหลายและเด็กมีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากเป็นระยะที่เด็กแต่ละคนกำลังสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์การเขียนด้วยตนเอง โดยเด็กจะได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและบุคคลรอบข้างประกอบกับประสบการณ์ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ จึงทำให้เด็กแต่ละคนถ่ายทอดการเขียนออกมาในลักษณะที่แตกต่างกัน และจากการที่ครูส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ภาษาจากการสื่อสารมากกว่าการสอนตามหลักไวยากรณ์ ก็ทำให้เด็กสามารถเข้าใจถึงการเขียนตามกฎเกณฑ์ได้เช่นเดียวกัน

ขั้นที่ 8 การเขียนโดยใช้วิธีคิดขึ้นเอง

จากการเก็บข้อมูลพบว่าเด็กที่มีพัฒนาการอยู่ในขั้นการคัดลอกในระยะหลังได้แสดงออกถึงความต้องการในการถ่ายทอดด้วยการเขียนมากขึ้น โดยเด็กเขียนตัวอักษรบางตัวที่คุ้นเคยหรือที่จดจำได้เรียงต่อกันโดยไม่คำนึงถึงหลักของการสะกดคำ การเขียนในขั้นนี้คล้ายกับพัฒนาการขั้นปรากฏตัวอักษรปนกับภาพ ซึ่งเป็นการเขียนที่ถ่ายทอดออกมาจากความทรงจำเช่นเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันที่ลักษณะตัวอักษรมีความถูกต้องและชัดเจนกว่า ทั้งนี้เนื่องจากเด็กได้ผ่านประสบการณ์การคัดลอกคำอยู่เป็นประจำ จึงสามารถเขียนตัวอักษรได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

การเขียนในขั้นนี้เด็กมักเขียนตัวอักษรที่คุ้นเคยเรียงต่อกันประมาณ 5-8 ตัวอักษร แต่บางคนเขียนเรียงกันเกือบเต็มบรรทัด ซึ่งโดยมากตัวอักษรที่เขียนเป็นตัวที่เด็กเขียนซ้ำๆ อยู่เป็นประจำ และพบว่าเด็กมักจะเขียนตัวอักษรที่มีในชื่อจริงของตนเองปนมาด้วยเสมอ การเขียนในขั้นนี้เด็กมีพัฒนาการที่สูงขึ้น คือ ตัวอักษรมีความชัดเจนและถูกต้อง นอกจากนี้ยังไม่พบตัวอักษรที่ประดิษฐ์ขึ้น และสังเกตได้ว่าเด็กเริ่มแยกความแตกต่างระหว่างตัวอักษรภาษาไทย ตัวอักษรภาษาอังกฤษ ตัวเลขและเครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ โดยเด็กไม่ได้เขียนตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ที่มีความแตกต่างกันคนละประเภทปนกัน และส่วนมาก เด็กเขียนเฉพาะตัวอักษรภาษาไทยเรียงกัน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 31)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 31 ขั้นการเขียนโดยใช้วิธีคิดรูปแบบขึ้นเอง

นอกจากนี้ยังพบว่า การเขียนของเด็กแยกตัวอักษรกับภาพวาดได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากพัฒนาการในขั้นนี้เด็กทุกคนได้ผ่านการเรียนรู้ในเรื่องกฎเกณฑ์การเขียน เช่น ทิศทางการเขียน การวางตำแหน่งตัวอักษรตรงที่ว่าง วิธีการเขียนตัวอักษร จากการคัดลอกคำด้วยตนเอง และจากการสังเกตครูเขียน เมื่อเด็กเริ่มรู้จักตัวอักษรมากขึ้นจึงเกิดความต้องการเขียนตัวอักษรเหล่านั้นถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้ กล่าวได้ว่าเด็กต้องการเขียนแบบพฤติกรรมเขียนของบุคคลรอบข้าง แต่เนื่องจากเด็กยังไม่รู้จักวิธีการสะกดคำ จึงได้ใช้วิธีการเขียนตัวอักษรเรียงกันตามความเข้าใจและตามรูปแบบของตนเอง

จากลักษณะดังกล่าวครูได้ใช้วิธีการส่งเสริมการเขียนโดยการเสริมแรงและให้กำลังใจด้วยการชมเชยและสนใจถามถึงสิ่งที่เด็กเขียน พร้อมกับจัดกิจกรรมให้เด็กมีโอกาสคัด

ลอกตามแบบมากยิ่งขึ้น หลังจากที่เด็กเริ่มเรียนรู้โดยการคัดลอกคำตามความต้องการอย่างมีความหมายแล้ว การเขียนตัวอักษรเรียงกันโดยการคิดรูปแบบขึ้นเองได้ลดน้อยลงจนกระทั่งไม่ปรากฏขึ้นอีก

ขั้นที่ 9 การคัดลอกตามความต้องการอย่างมีความหมาย

พัฒนาการในขั้นนี้เกิดขึ้นชัดเจนในช่วงชั้นอนุบาลปีที่ 3 ในระยะแรกเด็กส่วนใหญ่ยังคงมีพัฒนาการอยู่ในขั้นการคัดลอกตามที่ครูเขียน หลังจากนั้นเด็กเริ่มเรียนรู้วิธีการคัดลอกตามวิธีของเด็กเองซึ่งมีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 3 มีความสนใจและมีความต้องการในการเขียนเพื่อสื่อสาร การบรรยายภาพและการสะสมคำในสมุดสะสมคำมากขึ้น โดยเด็กแสดงออกอย่างชัดเจน เช่น การขอความช่วยเหลือจากครูให้ช่วยเขียนคำที่ต้องการแล้วนำไปคัดลอก หรือใช้วิธีการคัดลอกคำจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวและบุคคลรอบข้างจากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่าวิธีการเรียนรู้และพัฒนาการด้านการเขียนในขั้นการคัดลอกตามความต้องการอย่างมีความหมายดังต่อไปนี้

9.1 การคัดลอกตามบัตรคำที่ครูเขียน

ในระยะประมาณ 1 เดือน หลังจากเปิดภาคเรียนครูยังคงให้เด็กได้เรียนรู้การเขียนจากการคัดลอกคำบรรยายภาพตามที่ครูเขียนไว้เป็นตัวอย่างบนรูปภาพ หรือให้เด็กสังเกตครูเขียนบรรยายภาพจากคำอธิบายของเด็ก จากนั้นเมื่อครูพบว่าเด็กคัดลอกตัวอักษรได้ขึ้นและพบคำบางคำที่เด็กส่วนใหญ่ต้องการใช้เป็นประจำ ครูได้ทำบัตรคำจากคำเหล่านั้นและนำไปวางเรียงบนกระเปาะผนังหรือที่ทางโรงเรียนเรียกว่า “ธนาคารคำ” เพื่อให้เด็กหยิบมาคัดลอกได้ตามความต้องการ การคัดลอกจากบัตรคำมีด้วยกัน 2 แบบ

1) การคัดลอกคำเพียงคำเดียว ในระยะแรกพบว่าเด็กบางคนโดยเฉพาะเด็กผู้ชายคัดลอกคำจากประสบการณ์ที่ได้พบเห็น โดยเปลี่ยนคำที่คัดลอกไปทุกๆวัน ดังตัวอย่างของเด็กชายแทนไทย ที่เขียนคำบรรยายภาพในช่วง เดือนธันวาคม ถึง เดือนมกราคม เช่นคำว่า รถเมล์ รถถัง ทหาร รถแข่ง (ตัวอย่างรูปภาพที่ 32) ลักษณะเช่นนี้จะพบในการเขียนของเด็กผู้ชายคนอื่นๆด้วยเช่นกัน และการคัดลอกเพียงคำเดียวจะพัฒนาเป็นการคัดลอกคำใดคำหนึ่งในประโยค และเมื่อเด็กต้องการเรียนรู้คำใหม่ ได้กลับมาใช้วิธีการคัดลอกคำเพียงคำเดียว

ตัวอย่างรูปภาพที่ 32 การคัดลอกคำเพียงคำเดียว

2) การคัดลอกคำใดคำหนึ่งในประโยค เด็กบางคนต้องการเขียนคำบรรยายภาพเป็นประโยค ครูได้ช่วยเขียนคำที่เด็กอธิบายภาพบางคำลงในรูปภาพ และวันที่ไว้สำหรับให้เด็กคัดลอกคำจากบัตรคำเอง หรือบางครั้งครูให้เด็กคัดลอกคำจากบัตรคำก่อนถ้าเป็นคำขึ้นต้นประโยค เช่นคำว่า คน คนกำลัง รถ เป็นต้น จากนั้นครูจึงเขียนคำอื่นๆที่เหลือตามที่เด็กอธิบาย (ตัวอย่างรูปภาพที่ 33)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 33 การคัดลอกคำใดคำหนึ่งในประโยค

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ในลักษณะนี้ เกิดจากการที่เด็กได้ลงมือเขียนตามความต้องการของตนเอง โดยเริ่มจากครูใช้วิธีหยิบบัตรคำที่เด็กต้องการ เมื่อเด็กคัดลอกคำเหล่านั้นอย่างสม่ำเสมอก็จะจดจำคำได้ ในครั้งแรกเด็กอาจจำตัวอักษรตัวแรกได้เพียงตัวเดียว หลังจาก

นั่นจึงเริ่มจำตัวอักษรได้เพิ่มขึ้น และเมื่อครูสังเกตเห็นว่าเด็กเคยคัดลอกคำเหล่านั้นมาหลายครั้งแล้ว ครูจึงเปลี่ยนวิธีการโดยให้เด็กลองหียบัตรคำด้วยตนเอง หรือหียบัตรคำให้เพื่อน

9.2 การหียบัตรคำมาคัดลอกด้วยตนเอง

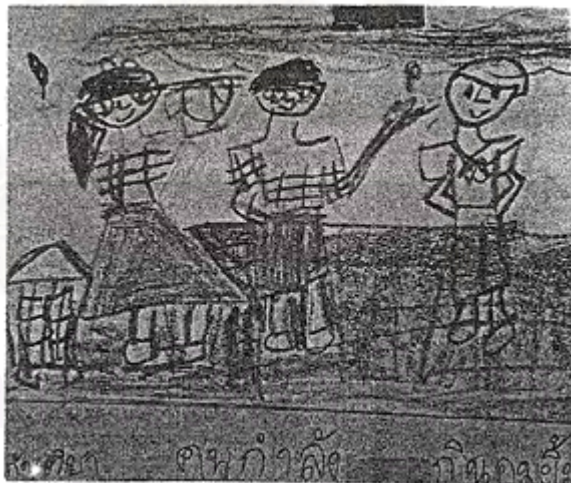
ในครั้งแรกครูใช้วิธีการแนะนำว่าบัตรคำที่เด็กต้องการอยู่บริเวณใดของธนาคารคำ เช่น “ คำว่าคนอยู่ตรงแถวที่ 2 ” “ คำว่ากำลังอยู่ตรงคำที่ 3 ของแถวสี่ชมพู ” เป็นต้น เพื่อให้เด็กได้ฝึกสังเกตและหียบัตรคำมาคัดลอกด้วยตนเอง ในระยะต่อมาครูใช้คำถามหรือคำพูดเพื่อช่วยกระตุ้นให้เด็กอยากทดลองไปหียบเอง เช่นครูพูดว่า “ หนูเขียนคำว่าคนได้เองแล้วนี่คะ ” หรือคำว่า “ หนูจำคำว่ารถได้รีบล่า ไหนลองไปหียบซิคะ ” เป็นต้น เมื่อครูใช้คำพูดเหล่านี้เด็กจะพยายามไปหียบคำมาคัดลอกด้วยตนเอง

การได้ทดลองหียบบัตรคำเด็กได้ฝึกการสังเกต และการแยกความแตกต่างของคำหรือตัวอักษรที่วางเรียงอยู่ในธนาคารคำ ซึ่งการฝึกเช่นนี้ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการเขียนตัวอักษร เพราะเมื่อเด็กสามารถแยกความแตกต่างของตัวอักษรหรือคำได้ แสดงว่าเด็กสามารถจดจำคำเหล่านั้นและถ่ายถอดออกมาเป็นการเขียนได้ในที่สุด ซึ่งการทดลองหียบบัตรคำในครั้งแรกๆ เด็กบางคนหียบผิด ดังตัวอย่างของเด็กชาย กัญย์ ที่ต้องการเขียนคำว่าปลา แต่หียบบัตรคำว่าปูมาแทน ครูจึงไปหียบบัตรคำว่าปลามาให้ ซึ่งทำให้เด็กได้เรียนรู้คำที่ถูกต้องและสามารถหียบบัตรคำได้ถูกต้องในครั้งต่อไป นอกจากนี้เด็กบางคนสามารถหียบบัตรคำให้เพื่อนได้ ดังตัวอย่างของเด็กหญิงน้อยหน้าที่ยหียบบัตรคำให้เด็กหญิงชมพูที่กำลังหาคำว่าบ้านจากธนาคารคำ เด็กหญิงน้อยหน้าจึงบอกว่า “ นั่นไงตรงแถวสี่ชมพูไงละ ” แล้วชี้ไปที่บัตรคำ

จากข้อมูลดังกล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าพัฒนาการในขั้นนี้มีความคล้ายคลึงกับพัฒนาการในขั้นการคัดลอกคำในระยะเริ่มแรก แต่มีความแตกต่างกันคือ พัฒนาการขั้นนี้เด็กจะได้อ่านคำบางคำตามความต้องการและความสามารถลงในผลงานของตนเอง ซึ่งสังเกตได้ว่าเด็กจะแสดงความมั่นใจว่าตนเองสามารถเขียนได้ โดยเด็กมักจะพูดว่า “ เห็นไหมเขียนได้แล้ว ” หรือ “ คุณครูหนูเขียนได้แล้ว ” หรือบางครั้งเด็กอาจบอกปฏิเสธการช่วยเหลือของครู เช่น “ ไม่ต้อง ผมรู้ว่าเขียนยังไง ” เป็นต้น นอกจากนี้เด็กยังมีความสามารถในการแยกแยะความแตกต่างของคำที่คุ้นเคยได้ และมีพัฒนาการในการคัดลอกตัวอักษรตามแบบได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเด็กได้คัดลอกอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้การที่เด็กหียบบัตรคำให้เพื่อนยังทำให้เด็กรู้สึกถึงความมีคุณค่าของตนเอง เด็กจึงพยายามจดจำคำที่เคยคัดลอกเพื่อให้หียบได้ถูกต้อง

ขั้นที่ 10 การคิดเขียนคำด้วยตนเอง

ในช่วงปลายภาคเรียนประมาณเดือนมกราคม เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 3 ส่วนใหญ่สามารถเขียนคำที่คุ้นเคยได้โดยวิธีคิดขึ้นเองจากประสบการณ์และความทรงจำ เช่น ชื่อของตนเอง และคำที่ใช้บรรยายภาพอยู่เป็นประจำ เช่นคำว่า คน กำลัง บ้าน รถแข่ง เป็นต้น ความสามารถในการเขียนนี้เกิดจากเด็กได้มีโอกาสคัดลอกคำเหล่านี้เป็นประจำ จนกระทั่งเริ่มจำตัวอักษรบางตัวได้ เด็กจึงเริ่มทดลองเขียนคำเหล่านั้น ในครั้งแรกเด็กบางคนอาจเขียนตัวอักษรได้บางในคำนั้นๆ ซึ่งเด็กแก้ปัญหาด้วยวิธีที่แตกต่างกัน เช่น บางคนนำบัตรคำมาดูเป็นตัวอย่าง ในขณะที่เขียน หรือบางคนใช้วิธีเหลือบดูคำในธนาคารคำ ทั้งนี้เนื่องจากเด็กยังจำตัวอักษรได้เพียงบางตัว ซึ่งมักจะเป็นตัวอักษรตัวแรกของคำ หลังจากนั้นเด็กจะเริ่มจดจำตัวอักษรอื่นๆได้เพิ่มขึ้น จนกระทั่งเขียนคำได้ถูกต้อง ดังตัวอย่างของเด็กหญิงกัญญ์ ที่เริ่มคัดลอกคำว่า คน จากบัตรคำอยู่ประมาณ 1 สัปดาห์ หลังจากนั้นจึงเริ่มทดลองเขียนด้วยตนเอง โดยเขียนตัวอักษร ค ก่อนแล้วมองไปที่บัตรคำ จึงหันกลับมาเขียนตัวอักษร น และในวันต่อมาเด็กหญิง กัญญา สามารถเขียนคำว่า คน ได้ด้วยตนเอง (ตัวอย่างรูปภาพที่ 34)

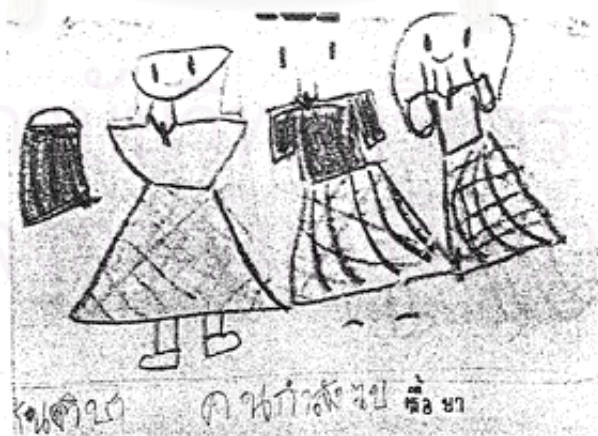
ตัวอย่างรูปภาพที่ 34 ขั้นการคิดเขียนคำด้วยตนเอง

จะเห็นได้ว่ากระบวนการเขียนทั้งหมดเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ด้วยตนเองตามความสามารถ จึงทำให้เด็กมีพัฒนาการไปตามลำดับ เด็กจึงมีทัศนคติที่ดีและกระตือรือร้นที่จะพัฒนาการเขียน สังเกตได้จากเด็กส่วนใหญ่จะเข้ามาทำกิจกรรมสีน้ำ สีเทียน และมูมเขียนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อพัฒนาการเขียนบรรยายภาพของตนเอง

จากการเก็บข้อมูลในขั้นนี้พบว่าเมื่อเด็กเขียนคำใดได้ ก็จะเขียนอยู่เป็นประจำ เป็นเพราะต้องการให้เกิดความแม่นยำ เช่นในช่วงเดือนมกราคม สังเกตได้ว่าเด็กผู้หญิงส่วนใหญ่ จะเขียนขึ้นต้นคำบรรยายด้วยคำว่า *คนกำลังหรือคนกำลังเข้าบ้าน* ส่วนเด็กผู้ชายจะเขียนคำว่า *รถ* เป็นประจำทุกวัน โดยเปลี่ยนเฉพาะคำขยาย ทั้งนี้เนื่องจากคำเหล่านี้เป็นคำที่เด็กคัดลอกได้ เป็นคำแรกๆ เมื่อเขียนได้จึงต้องการแสดงออกถึงสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ ดังตัวอย่างงานสีเทียนของเด็กผู้หญิงกลุ่มหนึ่ง ที่เขียนคำบรรยายภาพขึ้นต้นด้วยคำว่า *คนกำลัง* ตลอดทั้งเดือนมกราคม (ตัวอย่างรูปภาพที่ 35)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 35 ขั้นการคิดเขียนคำด้วยตนเอง (เขียนคำเดิม)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 36 ขั้นการคิดเขียนคำด้วยตนเอง (เขียนคำเดิม)

หลังจากเด็กเขียนคำบางคำได้คล่องแล้ว เด็กจะเริ่มทดลองเขียนคำอื่นๆ โดยใช้วิธีการเดียวกัน แล้วนำคำเหล่านั้นมารวมกับคำที่เขียนได้ แต่จะเปลี่ยนคำขยายไปเรื่อยๆ ดังตัวอย่างการเขียนของเด็กหญิงน้อยหน้า เมื่อสามารถเขียนคำว่า คนกำลัง ได้แล้วจึงเขียนคำว่า คนกำลังเข้าบ้าน และคำว่า คนกำลังเดินเล่นในสัปดาห์ต่อมา (ดังตัวอย่างรูปภาพที่ 37)

ดังตัวอย่างรูปภาพที่ 37 ชั้นการคิดเขียนคำด้วยตนเอง (เปลี่ยนคำขยาย)

ขั้นที่ 11 การเขียนเรียงคำเป็นประโยคหรือชั้นการคิดเขียนประโยค

พัฒนาการการเขียนของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 3 ในช่วงภาคเรียนปลาย สังเกตพบว่าเด็กสามารถเขียนคำบางคำที่คุ้นเคยได้จากวิธีคิดเขียนคำด้วยตนเอง ในช่วงนี้เด็กพยายามเรียนรู้การคัดลอกคำใหม่ ๆ และทดลองเขียนคำขึ้นเอง ทำให้จำนวนคำที่เด็กเขียนได้มีเพิ่มมากขึ้น หลังจากนั้นจึงเริ่มทดลองเขียนเป็นประโยค โดยครั้งแรกครูอาจเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กหัดเขียนคำ อื่น ๆ ในประโยคที่นอกเหนือจากคำที่เด็กเขียนได้แล้ว และเด็กบางคนเมื่อต้องการเรียนรู้คำอื่น ๆ ก็จะใช้วิธีการแก้ปัญหาและวิธีการเรียนรู้เพื่อให้สามารถเขียนประโยคได้สมบูรณ์ ซึ่งวิธีการเรียนรู้เหล่านี้จะนำไปสู่พัฒนาการการเขียนในขั้นที่สูงขึ้น จากการเก็บข้อมูลพบลักษณะการเรียนรู้และพัฒนาการในชั้นการคิดเขียนประโยคดังต่อไปนี้

1) การเรียงประโยคจากบัตรคำด้วยตนเอง การเรียนรู้ในลักษณะนี้มักพบในเด็กที่จดจำคำในบัตรคำต่าง ๆ ได้มาก และเคยทดลองเขียนโดยวิธีคิดเขียนขึ้นเองได้บางครั้ง ดังนั้นเมื่อต้องการเขียนเป็นประโยคจึงใช้วิธีการนำบัตรคำแต่ละคำที่ต้องการเขียนมาเรียงต่อกันด้วย ตน

เอง หรือบางครั้งอาจขอความช่วยเหลือจากเพื่อน หรือครูให้ช่วยหียบัตรคำบางคำที่ไม่แน่ใจให้ ในครั้งแรก ๆ การลองนำบัตรคำมาเรียงต่อกันมีลักษณะการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นแต่ยังไม่สมบูรณ์ เช่น การเรียงบัตรคำสลับที่จึงทำให้เด็กคัดลอกคำสลับที่ ดังตัวอย่างของเด็กชายแทน ที่ต้องการเขียน คำว่า “รถกำลังตัดหญ้า” โดยนำบัตรคำ คำว่า รถ และ กำลังมาเรียงต่อกันได้ถูกต้อง แล้วจึงนำ บัตรคำ คำว่าตัดหญ้า มาวางไว้ด้านหน้าคำว่า รถ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 38) ทั้งนี้เนื่องจากเด็ก ชายแทนไม่เคยเขียนคำว่าตัดหญ้า ประกอบกับการเรียงคำเป็นประโยคต้องใช้ความเข้าใจเรื่องทิศ ทางการเขียนประโยคด้วย ดังนั้นเด็กอาจเกิดความสับสน

ดังตัวอย่างรูปภาพที่ 38 การเขียนเรียงคำเป็นประโยคจากบัตรคำด้วยตนเอง

ในกรณีนี้ครูยังคงให้เด็กได้ทดลองเขียนจนเสร็จ และให้เด็กได้ทดลองในครั้งต่อไป จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่หากเด็กยังไม่เกิดการเรียนรู้ครูใช้วิธีการชี้แนะ โดยถามคำถามว่า “ต้องการเขียนคำว่าอะไรคะ” แล้วครูจึงให้เด็กอ่านบัตรคำที่เรียงไว้พร้อมกับชี้บัตรคำทีละคำ ในขณะที่อ่านเด็กเริ่มรู้ว่าตนเองเรียงบัตรคำผิด เพราะคำที่อ่านไม่ตรงกับบัตรคำ เด็กเรียนรู้เรื่องการ อ่านตามทิศทางจากซ้ายไปขวา หลังจากนั้นเด็กจะแก้ไขการเรียงบัตรคำใหม่ การเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการอ่านประโยคที่เรียงไว้ ทำให้เด็กต้องทบทวนด้วยการอ่านทุกครั้ง และเมื่อพบว่าตนเองเรียง ผิดจึงแก้ไขได้ถูกต้อง

นอกจากการเรียงบัตรคำสลับกันแล้ว ยังพบการเรียงบัตรคำไม่ครบตาม คำบรรยายที่ต้องการทั้งเนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น บัตรคำบางคำอาจไม่มี หรือเด็กอาจไม่เคย เขียนคำบางคำในประโยคจึงทำให้ไม่คุ้นเคยและไม่ได้หียบัตรคำนั้น ๆ และประการสำคัญการหัด เขียนประโยคครั้งแรกเด็กมักจะใช้บัตรคำ 1 ใบแทนคำ 2 คำ ดังตัวอย่างของเด็กชายต้นที่ต้องการ เขียนคำว่า คนกำลังเข้าบ้าน ในขณะที่เด็กชายต้นกำลังหาคำในธนาคารคำ เด็กชายกันย์เดินมา

ถามว่า “จะเขียนคำว่าอะไร” เด็กชายต้นจึงบอกว่า “คนกำลังเข้าบ้าน” เด็กชายกันย์บอกว่า “ก็เขียนได้ทั้งสามคำนี้” แล้วจึงช่วยหีบบัตรคำให้เด็กชายต้นนำไปเรียงเป็นคำว่า คนกำลังบ้าน ในขณะที่ครูเดินมาและถามว่า “คนกำลังเข้าบ้าน” ครูจึงให้ถอดชื่อและอ่านบัตรคำที่ละคำแล้วถามว่า ขาดคำว่าอะไร เด็กชายต้นบอกว่า “คำว่าเข้าครับ” หลังจากนั้นครูจึงเขียนคำว่าเข้าให้ในบัตรคำ แล้วช่วยเด็กชายต้นเรียงบัตรคำ และให้เด็กชายต้นอ่านบัตรคำทั้งประโยคอีกครั้งแล้วจึงลงมือคัดลอก หลังจากนั้นเด็กจะเขียนคำซ้ำ ๆ กัน จนกระทั่งสามารถเขียนได้ด้วยตนเอง

2) การแยกคำจากบัตรคำมาใช้ในประโยค ในช่วงที่เด็กกำลังเรียนรู้การนำคำต่าง ๆ มาเรียงต่อเป็นประโยคด้วยตนเองนี้เด็กบางคนอาจใช้วิธีการเรียนรู้จากการเขียนคบางส่วนที่คุ้นเคยขึ้นเอง และแยกคำบางคำจากบัตรคำนำมาเขียนในประโยค ดังตัวอย่างของ เด็กชายกันย์ ต้องการเขียนคำว่า “จรวดบังคับแข่ง” เด็กชายกันย์เขียนคำว่า “จรวดบังคับตัวเอง” หลังจากนั้นจึงเดินไปที่ธนาคารคำแล้วหีบคำว่า รถแข่ง มาให้ครูแล้วถามว่า “รถแข่งใช้ไหมครับ” แล้วเด็กชายกันย์จึงเขียนคำว่า แข่ง ต่อจากคำว่า จรวดบังคับที่เขียนไว้แล้ว

(ตัวอย่างรูปภาพที่ 39)

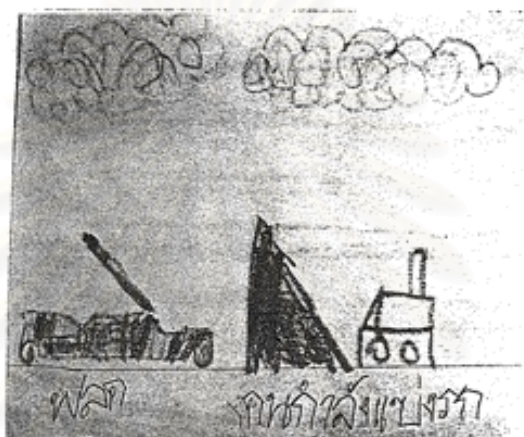

ตัวอย่างรูปภาพที่ 39 การแยกคำจากบัตรคำมาใช้ในประโยค

จากลักษณะการแก้ปัญหาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเด็กมีพัฒนาการและความสามารถในการใช้ประสบการณ์เดิมของตนที่คุ้นเคยกับคำว่า รถ และรถแข่ง มาใช้ในการแบ่งแยกคำบางคำออกจากกันแล้วเกิดคำที่มีความหมายใหม่

อีกหนึ่งตัวอย่างที่เด็กชายพลุกต้องการเขียนคำว่า “คนกำลังแข่งรถ” คำว่า คนกำลัง เด็กชายพลุกสามารถเขียนได้ด้วยตนเอง แต่คำว่า แข่งรถ ไม่สามารถเขียนได้ เนื่องจาก

ไม่เคยคัดลอกและไม่มีในธนาคารคำเด็กจึงไม่คุ้นเคย เด็กชายพลู๊คใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยเดินไปหยิบคำว่า รถแข่ง มานั่งดูแล้วใช้ปลายดินสอชี้ที่คำว่า รถ แล้วชี้คำว่า แข่ง หลังจากนั้น เด็กชายพลู๊คจึงเขียนคำว่า แข่ง ต่อจากคำว่า คนกำลัง ซึ่งในขณะนั้นมีเพื่อนต้องการเขียนคำว่า รถ พลู๊คจึงส่งบัตรคำคำว่า รถแข่งให้เพื่อนแล้วพูดว่า “นี่นะรถมันติดกัน” แล้วเด็กชายพลู๊คจึงเขียนคำว่ารถต่อเอง เป็นคำว่า “คนกำลังแข่งรถคน” (ตัวอย่างรูปภาพที่ 40)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 40 การแยกคำจากบัตรคำมาใช้ในประโยค

นอกจากข้อมูลดังกล่าวยังพบว่า เด็กใช้วิธีเขียนคำบางคำที่คุ้นเคยผสมกับการคัดลอกคำจากบัตรคำรวมเป็นประโยค จากการสังเกตพบว่าเด็กส่วนใหญ่เริ่มทดลองเขียนบรรยายภาพเป็นประโยคด้วยตนเองมักจะทดลองเขียนคำบรรยายภาพว่า คนกำลังเข้าบ้าน ทั้งนี้ อาจเนื่องจากประโยคดังกล่าวประกอบด้วยคำที่เด็กคุ้นเคยเกือบทุกคำ เช่น คำว่า คน และ คำว่า กำลัง ซึ่งเด็กส่วนใหญ่สามารถเขียนได้เอง และคำว่า บ้าน เป็นคำที่เด็กเคยคัดลอกหรือเคยสังเกตเห็นมาบ้าง และเป็นคำที่ไม่ซับซ้อนเด็กจึงสามารถจดจำได้ ดังนั้น คนกำลังเข้าบ้าน จึงเป็นประโยคแรกที่เด็กเขียนแต่พบว่าเด็กเกือบทุกคนจะพบกับปัญหาการเรียงคำ กล่าวคือ เด็กจะเขียนคำว่า คนกำลังเอง หลังจากนั้นจะนำคำว่าบ้านจากบัตรคำมาต่อ โดยลืมคำว่า “เข้า” ทั้งนี้เนื่องจาก คำว่าเข้า เป็นคำที่เด็กไม่เคยเขียน และพบว่าเกิดจากเด็กส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่า บัตรคำคำว่า บ้าน ใช้แทน คำว่า เข้าบ้าน ได้ โดยสังเกตจากการที่เด็กอ่านคำบรรยายเมื่อเขียนเสร็จ เด็กจะอ่านตรงคำว่า บ้าน เป็น เข้าบ้าน ดังตัวอย่างการเขียนคำบรรยายภาพของเด็กชายอัลฟาที่เขียนคำบรรยายภาพว่า “คนกำลังบ้าน” (ตัวอย่างรูปภาพที่ 41)

คนขี่รถไปป็นภูเขา 15 ม.ค.

ตัวอย่างรูปภาพที่ 42 การคิดเขียนคำส่วนใหญ่ของประโยค

จากลักษณะดังกล่าวแสดงถึงพัฒนาการทางการเขียนของเด็กที่เพิ่มขึ้นจากระดับการคิดเขียนคำด้วยตนเอง โดยเด็กมีความเข้าใจในการวางตำแหน่งคำเพื่อเรียงกันเป็นประโยค ทั้งนี้อาจเกิดจากการที่เด็กสังเกตวิธีที่ครูเขียนคำบางคำให้และให้เด็กเติมคำบางคำเอง

อีกตัวอย่างหนึ่งที่เด็กชายปั้น ต้องการเขียนคำบรรยายว่า *คนขี่รถ* แต่เนื่องจากเด็กเขียนคำว่า *ขี่* ไม่ได้ปั้นจึงเขียนคำว่า *คนรถ* แล้วนำมาให้ครูดู ครูจึงถามว่า *เขียนคำว่าอะไรครับ* เด็กชายปั้นตอบว่า *คนขี่รถ* ครูจึงถามว่า *ไหนคนครับ* เด็กชายปั้นชี้คำว่า *คน* แล้วครูจึงชี้คำว่า *รถ* และถามว่า *แล้วนี่ละ* เด็กชายปั้นตอบว่า *รถครับ* พร้อมกับยิ้ม ๆ แล้วบอกว่า *อ้อ ! ไม่ใช่* ครูจึงถามว่า *ครูช่วยเขียนคำว่า ขี่ ให้ไหม* ปั้นพยักหน้า แล้วจึงลบคำว่า *คนรถ* ออกและเขียนคำว่า *คน* ขีดมาทางซ้ายมือแล้วให้ครูเขียนคำว่า *ขี่* หลังจากนั้นจึงเขียนคำว่า *รถ* ต่อด้วยตนเอง

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเด็กเรียนรู้จากการอ่านบทพจนานุกรม เช่นเดียวกันสามารถเรียนรู้ในขั้นนี้ได้ต้องรู้จักหรือคุ้นเคยกับคำบางคำพอสมควรจึงสามารถพัฒนาการเขียนเป็นประโยค

1) การแต่งประโยคจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว นอกจากการคัดลอกคำที่

ไม่คุ้นเคยจากบัตรคำ หรือครูช่วยเขียนคำบางคำที่เด็กยังเขียนไม่คล่องเพื่อแต่งประโยคแล้ว เด็กบางส่วนอาจใช้วิธีการเรียนรู้ภาษาจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น จากผลงานที่เคยเขียนไปแล้ว หรือจากกล่องลอยการบันทึก รวมทั้งป้ายคำและแผ่นภาพตัวอักษรภาษาไทย แต่จากการสังเกตพบว่าเด็กที่ใช้วิธีการแต่งประโยคจากสิ่งรอบตัวมีไม่มากนัก และเมื่อเด็กคนใดที่เกิดการเรียนรู้จากวิธีการนี้แล้ว และทดลองทำอยู่เสมอ เพราะเป็นวิธีการเรียนรู้ที่เด็กค้นพบด้วยตนเอง ดังตัวอย่างเด็กชาย

ต้น ในวันที่ 17 ธันวาคม 2544 ต้องการเขียนคำว่า เครื่องบินชนตึก เด็กชายต้นคัดลอกคำว่า เครื่องบิน จากบัตรคำ แล้วให้ครูช่วยเขียนคำว่า ชนตึกให้และในวันที่ 18 ธันวาคม 2544 เด็กชาย ต้นต้องการเขียนคำบรรยาย เช่นเดิม จึงนำบัตรคำคำว่า เครื่องบินมาคัดลอกและให้ครูเขียนคำ ว่าชนตึกให้เช่นเดิม และในวันที่ 19 ธันวาคม 2544 เด็กชายต้นหัดเขียนคำว่า เครื่องบินได้เอง แล้วเดินไปหาครูแต่ในขณะนั้นครูกำลังเขียนคำบรรยายให้เพื่อนคนอื่น เด็กชายต้นจึงบอกว่า “ไม่ เป็นไรเดี๋ยวผมไปดูที่โน้นก็ได้” แล้วเด็กชายต้นจึงวิ่งไปคัดลอกคำว่า ชนตึก จากผลงานของวันที่ 18 ธันวาคม 2544 หลังจากนั้นก็เขียนคำดังกล่าวอีก 2 ครั้งโดยใช้วิธีเดียวกัน แล้วจึงเขียนได้เองใน สัปดาห์ต่อไป(ตัวอย่างรูปภาพที่ 43)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 43 การแต่งประโยคจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว

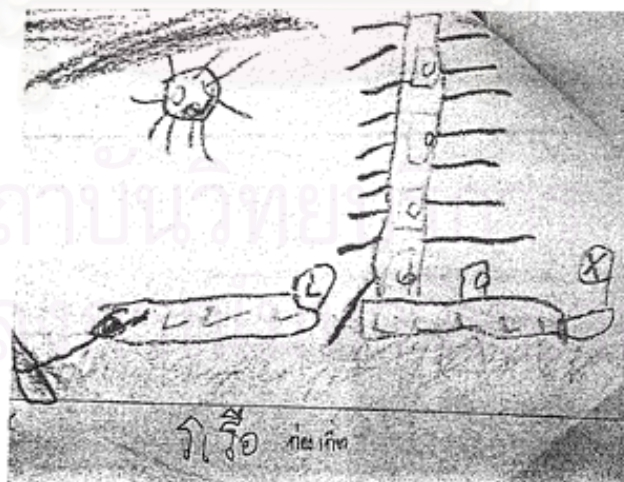
จะเห็นได้ว่าเด็กจดจำประโยคหรือคำที่ตนเองเขียนได้ นอกจากนั้นเด็กยังสามารถ จดจำคำหรือประโยคอื่น ๆ ที่ติดอยู่ในห้องได้ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากภาษาเขียนที่ติดอยู่ในห้อง เกิดจากการเขียนของครูและเด็กเป็นผู้เขียนขึ้นเอง นอกจากนี้ยังมีสิ่งแวดล้อมบางอย่าง เช่น แผ่นป้ายตัวอักษรภาษาไทยที่เด็กนำมาช่วยในการแต่งประโยค ดังตัวอย่างของเด็กชายอัลฟา ต้องการเขียนคำว่า *ม้ากำลังปล่อยไฟช็อต* โดยคัดลอกตัวอักษร *ม* จากแผ่นป้ายตัวอักษรภาษาไทยเพื่อแทนคำว่า *ม้า* หลังจากนั้นจึงเขียนคำว่า *กำลัง* แล้วจึงนำไปให้ครูเขียนคำว่า *ปล่อยไฟช็อต* และครูจึงถามว่า “เขียนคำว่าอะไร” อัลฟาบอกว่า “ม้ากำลังปล่อยไฟช็อต” ครูจึงถามว่า “แล้วคำ

ว่าม้าไปเอามาจากไหน” อัลฟาซีไปที่แผ่นป้ายตัวอักษรแล้วตอบว่า “ก็ดูจากที่นั่นแล้วเขียนเอง
ครับ” (ตัวอย่างรูปภาพที่ 44)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 44 การแต่งประโยคจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว

อีกหนึ่งตัวอย่างที่เด็กชายอยู่ต้องการเขียนคำว่า เรือท่องเที่ยว แต่เนื่องจากเด็กชายอยู่ไม่เคยเขียนคำดังกล่าวจึงใช้วิธีแก้ปัญหาโดยคัดลอกคำว่า ร เรือ จากแผ่นป้ายตัวอักษรภาษาไทย แล้วให้ครูช่วยเขียนคำว่าท่องเที่ยวให้ โดยเด็กชายอยู่ให้ข้อมูลว่าเห็นรูปภาพเรือจากแผ่นป้ายจึงคิดว่าต้องเป็นคำว่า เรือ จึงเขียนตาม (ตัวอย่างรูปภาพที่ 45)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 45 การแต่งประโยคจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว

จาก 2 ตัวอย่างจะเห็นว่าเด็กใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการคัดลอกคำที่แวดล้อมรอบตัวโดยดูจากรูปภาพประกอบ ทั้งนี้เนื่องจากเด็กเคยเรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความคิดเป็นรูปภาพจึง

เกิดความเข้าใจในเรื่องรูปภาพและภาษาว่าเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อความหมายได้เช่นเดียวกัน ซึ่งเมื่อเด็กค้นพบการเรียนรู้ในเรื่องนี้แล้วเด็กจะใช้วิธีนี้เพื่อเรียนรู้ภาษาเขียนต่อไป

นอกจากนั้นยังพบว่า เมื่อเด็กเริ่มเขียนประโยคได้ด้วยตนเองแล้วเด็กจะเขียนประโยคนั้นติดต่อกันหลายวันจนคล่อง หลังจากนั้นจึงเริ่มเรียนรู้คำศัพท์คำใหม่ จากการคัดลอกเป็นคำ และคิดเขียนคำเอง เมื่อเขียนได้คล่องจึงนำมาเขียนร่วมกับคำที่คุ้นเคยเป็นประโยค การเรียนรู้ในลักษณะนี้เด็กได้ลงมือกระทำและทดลองจนเกิดการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจมากกว่าการได้รับความรู้จากครูเพียงฝ่ายเดียว

ขั้นที่ 12 การเขียนคำโดยวิธีการสะกดคำ หรือการเดาเสียงต้น

พัฒนาการในขั้นนี้เป็นพัฒนาการขั้นสูงสุดที่พบจากการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ พบว่าในช่วงปลายเดือนธันวาคมมีเด็ก 2 คน เริ่มคิดเขียนคำด้วยจากคำที่ไม่เคยคัดลอกโดยใช้วิธีการเดาเสียงพยัญชนะต้นของคำบางคำขึ้นเองจากประสบการณ์ แล้วใช้วิธีการสะกดคำตามความเข้าใจ ดังตัวอย่างของเด็กหญิงหน้อย ในวันที่ 25 ธันวาคม 2544 ต้องการเขียนคำบรรยายภาพว่า คนกำลังข้ามสะพาน แต่เนื่องจากเด็กไม่เคยเขียนคำว่า ข้าม เด็กจึงใช้วิธีการทดลองเขียนตามเสียงพยัญชนะต้นด้วยตนเอง เป็นคำว่า คนกำลังคามสะพาน ทั้งนี้เนื่องจากเสียงพยัญชนะ ข. ไข กับ ค.ควาย มีความใกล้เคียงกันเด็กจึงอาจแยกไม่ออก และในช่วงเดือนมกราคม ก็เขียนคำว่า คนกำลังคามสะพาน อีกครั้ง (ตัวอย่างรูปภาพที่ 46)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 46 การเขียนคำโดยวิธีการสะกดคำ หรือการเดาเสียงต้น

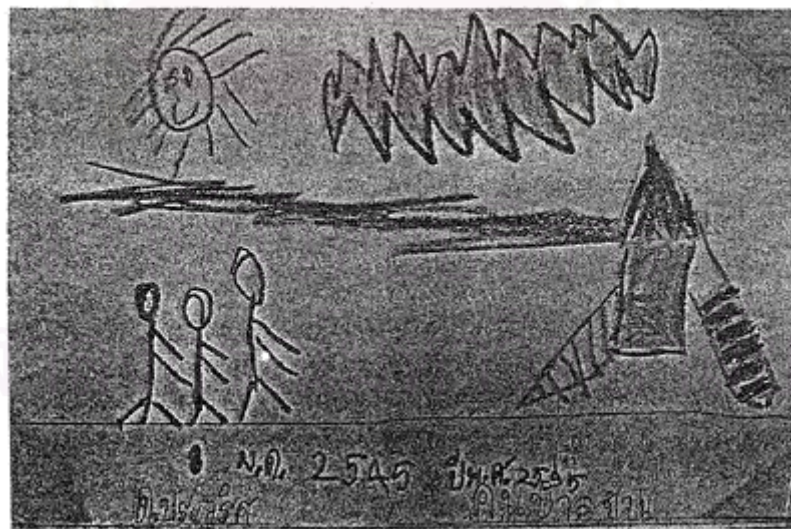
อีกหนึ่งตัวอย่างที่เด็กหญิงหน้อยต้องการเขียนคำว่า คนอยู่ในบอลูน โดยเขียนคำว่า คนได้เองและทดลองเขียนคำว่า อยู่ใน แต่เนื่องจากว่าหน้อยไม่เคยเขียนคำดังกล่าวแต่จาก

ประสบการณ์ที่เคยเห็นครูเขียนและจากการอ่านทำให้เด็กทดลองเขียนเป็นคำว่า *หยุด* แล้วจึงคัดลอกคำว่า *บอลูน* (ตัวอย่างรูปภาพที่ 47)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 47 การเขียนคำโดยวิธีการสะกดคำ หรือการเดาเสียงต้น

อีกหนึ่งตัวอย่างที่เด็กชายต้นต้องการเขียนคำว่า *คนเข้าบ้าน* โดยใช้วิธีการคัดลอกคำว่า *คน* จากบัตรคำแล้วเขียนคำว่า *เข้า* ด้วยตนเอง จากประสบการณ์ที่เคยเห็นเพื่อนเขียนคำว่า *เข้า* แต่เขียนเป็นคำว่า *ข้าว* หลังจากนั้นเขียนคำว่าบ้านต่อ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 48)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 48 การเขียนคำโดยวิธีการสะกดคำ หรือการเดาเสียงต้น

จากตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงเด็กเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้ภาษาตามแนวคิดไฮสโคป มีพัฒนาการเป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่คล้ายกันตามระดับวุฒิภาวะ

ความพร้อมและประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน โดยเริ่มจากขั้นการขีดเขียนอย่างไม่มีทิศทาง จนกระทั่งถึงขั้นที่เด็กสามารถเขียนคำหรือประโยคได้ด้วยตนเอง จากประสบการณ์ที่สั่งสมมา เด็กจะผ่านกระบวนการคิดและลงมือกระทำด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจโดยเด็กจะเรียนรู้ตามการเขียนของบุคคลรอบข้าง และจากการชี้แนะของครูประกอบการเรียนรู้จากการกระทำซ้ำ ๆ จนเกิดความเข้าใจด้วยตนเอง

ฉะนั้นสามารถวิเคราะห์ได้ว่าความผิดพลาดหรือพัฒนาการเขียนที่ยังไม่สมบูรณ์ของเด็กในแต่ละระดับขั้นเป็นประสบการณ์ที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงลักษณะการเขียนไปเป็นแบบที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจนเกิดเป็นองค์ความรู้ด้วยตนเองเป็นหลักการสำคัญของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 6-8 ปี

การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดไฮสโคปของโรงเรียนเกศพิทยามีเฉพาะในระดับอนุบาล ส่วนระดับประถมศึกษาได้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ การศึกษาตามแนวคิดไฮสโคปในระดับอนุบาลมีจุดประสงค์เพื่อการปูพื้นฐานและเตรียมความพร้อมก่อนที่เด็กจะมีวุฒิภาวะเหมาะสมกับการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการในระดับประถมศึกษาต่อไป

การปูพื้นฐานทักษะด้านภาษาเพื่อการสื่อสาร และการเรียนรู้ภาษาแบบธรรมชาติทำให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาในระดับประถมศึกษา ประกอบกับการมีประสบการณ์ทางด้าน การอ่านและการเขียนในระดับอนุบาลทำให้เด็กมีพื้นฐานการอ่านและการเขียนแบบองค์รวม เมื่อเด็กมีความพร้อมและวุฒิภาวะที่จะเรียนภาษาอย่างเป็นทางการ คือ อายุประมาณ 6 - 7 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือนามธรรม รวมทั้งการคิดเชิงเหตุผล และการคิดแบบนามธรรมได้ เด็กจึงต้องการและมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ทักษะทางภาษาอย่างเป็นทางการในระดับประถมศึกษา ซึ่งโรงเรียนเห็นว่าเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็กและควรให้การพัฒนาตามศักยภาพอย่างเต็มที่ จากแนวคิดดังกล่าวโรงเรียนจึงจัดการเรียนรู้อ่านเขียนให้กับเด็กอายุ 6-8 ปี ในลักษณะดังต่อไปนี้

1. การสอนที่อิงระบบ

การจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนได้ดำเนินการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยครูได้จัดทำโครงการสอนหรือกำหนดการสอนรายปีเพื่อครอบคลุม วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และเพื่อจัดเนื้อหาการเรียนรู้อันเหมาะสมตลอดทั้งปี

วิชาภาษาไทยการกำหนดแผนการสอนรายปีดังกล่าวครูได้ใช้แนวทางต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ทักษะทางภาษารวมถึงทักษะการเขียนด้วยแนวทางที่ครูใช้จัดทำกำหนดแผนการสอนรายปีมีดังนี้

1.1 กรอบแนวคิดตามหลักสูตรและหนังสือแบบเรียน

ระดับประถมศึกษามีการเรียนการสอนเป็รายวิชาแต่ละวิชามีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ วิชาภาษาไทยก็เช่นกันครูได้จัดวัตถุประสงค์และแนวทางการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยครูได้ศึกษาจากคู่มือหลักสูตรและหนังสือแบบเรียนวิชาภาษาไทยของกระทรวงศึกษาธิการ ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงพุทธศักราช 2533) กรมวิชาการ ที่จัดทำขึ้นให้สอดคล้องและเหมาะสมกับหลักการของหลักสูตร ดังนั้นครูจึงใช้หนังสือดังกล่าวเป็นแนวทางหลักในการจัดทำกำหนดแผนการสอน โดยครูได้กำหนดเนื้อหากิจกรรมและการประเมินในแต่ละสัปดาห์ไว้อย่างคร่าว ๆ

การที่ครูนำเนื้อหาของหนังสือมาเป็นแนวทางการกำหนดแผนการสอนรายปี ช่วยทำให้ครูมีแนวทางการสอนที่ชัดเจน สามารถกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการสอนในแต่ละสัปดาห์ได้ง่ายและครอบคลุม เพราะในหนังสือแบบเรียนได้กำหนดเนื้อหาการเรียนรู้อันเหมาะสมไว้ อย่างชัดเจนเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักภาษาไทย การสอนองค์ประกอบของหลักภาษาเรียงลำดับ ตั้งแต่บทที่ 1 เป็นต้นไป ครูเพียงแต่นำเนื้อหาดังกล่าวมาจัดกิจกรรมให้กับเด็ก หรือนำมาทำแบบฝึกหัดเพื่อให้เด็กได้ทบทวนการเรียนรู้เนื้อหาในแต่ละบทควบคู่กันไป เด็กก็จะเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหานั้น ๆ ซึ่งถือว่าเด็กได้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้แล้ว จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ครูยึดแนวทางการสอนตามหลักสูตรและหนังสือแบบเรียนเป็นหลัก ซึ่งครูมีความคิดเห็นว่า “เนื้อหาในหนังสือมีความเหมาะสมช่วยให้เด็กเรียนรู้คำและหลักภาษาตามลำดับขั้น ทำให้เด็กมีพื้นฐานการใช้ภาษาไทยเพื่อเรียนในระดับต่อไป”

การกำหนดแผนการสอนโดยยึดหลักดังกล่าวทำให้การเรียนรู้ทักษะการเขียนของเด็กส่วนใหญ่เป็นไป ตามเนื้อหาการเรียนรู้อันเหมาะสมในหนังสือแบบเรียนในแต่ละบท ทั้งนี้เนื่องจากครูจะให้เด็กทบทวนความรู้และความเข้าใจด้วยการทำกิจกรรมหรือการเขียน เมื่อครูสอนเนื้อหาใน

หนังสือและเด็กอ่านตามแล้ว สิ่งที่ทำควบคู่กันทุกครั้งคือการทำใบงาน และแบบฝึกหัดในสมุด หรือแบบฝึกหัดที่จัดทำขึ้นโดยกรมวิชาการ ซึ่งมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียนไป หรือวัตถุประสงค์ ดังนั้นเด็กจึงเรียนรู้การเขียนจากคำในบทเรียนเป็นส่วนใหญ่ ในแต่ละบทเรียน ได้กำหนดเนื้อหาไว้มากพอสำหรับการสอนในแต่ละภาคเรียน ครูจึงไม่ได้จัดการเรียนรู้ที่นอกเหนือจากเนื้อหาดังกล่าว ส่วนใหญ่เด็กจึงได้เขียนตามหลักการอ่านการสะกดแบบแจกลูก การเขียน ผสมคำด้วยสระต่าง ๆ การคัดลอกเรื่องที่อ่านจบไป การคัดลอกคำศัพท์คำใหม่ หรือการเขียน ไทยคำใหม่ในบทเรียน จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการเขียนเป็นการทบทวนเนื้อหาที่ได้เรียนรู้หรือที่ได้ อ่านไปเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และความคล่องแคล่วในการใช้หลักภาษาในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเพื่อให้เด็กเขียนได้ถูกต้องและสวยงาม การเรียนรู้ทักษะการเขียนในลักษณะนี้ทำให้เกิด องค์ความรู้ในด้านหลักภาษาอย่างครบถ้วนตามจุดประสงค์ แต่เด็กจะได้เขียนเพื่อการสื่อสารหรือเพื่อการสร้างสรรค์ด้วยตนเองน้อยลง

1.2 การพิจารณาปรับเนื้อหาการเรียนรู้

ครูจัดทำกำหนดการสอนประจำภาคเรียน เพื่อแบ่งเนื้อหาการเรียนรู้ตาม ลำดับจากง่ายไปยาก โดยนำจุดประสงค์การเรียนรู้มากำหนดเป็นตารางการจัดการเรียนการสอนในแต่ละสัปดาห์ และยึดเนื้อหาการเรียนรู้ตามหนังสือของกรมวิชาการหรือตามหลักสูตรเป็นหลัก นอกจากนี้ การปรับเนื้อหาการเรียนรู้สามารถทำได้ตามดุลยพินิจของครู การปรับเนื้อหา การเรียนรู้ครูกระทำตั้งแต่ช่วงการกำหนดการสอนหรืออาจปรับในช่วงการเขียนแผนการสอนในแต่ละสัปดาห์ หรือขณะสอนในแต่ละวัน

ในช่วงที่ครูเริ่มทำกำหนดการสอนประจำภาคเรียน ครูได้ศึกษาค้นคว้าตำราเรียน ภาษาไทย แบบเรียนภาษาไทยที่โรงเรียนอื่น ๆ ใช้ หนังสือแบบฝึกหัดภาษาไทย และ หนังสือเสริมทักษะวิชาภาษาไทย มาพิจารณาร่วมด้วย เพื่อเลือกเนื้อหาที่ตรงกับแบบเรียนภาษาไทย ของกรมวิชาการในแต่ละบท แล้วนำมาเป็นแนวทางให้เด็กทำกิจกรรม หรือทำแบบฝึกหัดในสมุด ซึ่งครูเล่าให้ฟังว่า “การอ่านหนังสือพวกนี้ทำให้เรากว้างขึ้น มีแนวทางในการสอนเด็กเพิ่มขึ้น เพราะในหนังสือแบบเรียนของกรมวิชาการยกตัวอย่างเนื้อหาการเรียนรู้ในแต่ละบทเพียงเล็กน้อย ครูจึงต้องเสริมโดยให้เด็กทำแบบฝึกหัดในสมุดขึ้นเอง หรือนำมาทำเป็นกิจกรรมหน้าห้องเพื่อให้ เด็กเกิดการเรียนรู้และความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น”

อีกวิธีการหนึ่งที่ครูใช้ในการปรับการทำกำหนดการสอนวิชาภาษาไทย คือ การ นำประสบการณ์ของตนเองมาพิจารณา และการสอบถามครูที่สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ด้วยกัน

ครูได้พิจารณาถึงวิธีการนั้นหรือนำวิธีการนั้นมาใช้ แต่หากพบว่าวิธีการที่เคยใช้แล้วไม่ได้ผล ครูจะ
ช่วยกันคิดวิธีการที่เหมาะสมขึ้นใหม่ เช่น ในระยะแรกของการสอนเขียนตัวอักษรหลังจากเด็กเรียน
รู้วิธีการเขียนเส้นพื้นฐานมาแล้ว ครูให้เด็กหัดเขียนตัวอักษรแต่ทันที พบว่าเด็กบางคนเขียนหัวตัว
อักษรวนเป็นวงกลมหลายรอบแล้วจึงลากเส้นต่อเป็นตัวอักษร และ บางครั้งพบว่าเด็กเติมเส้นต่อ
จากหัวตัวอักษรผิดด้าน หรือเขียนต่อตรงกลางบ้าง ทำให้เด็กหัดเขียนต่อได้ยาก หรือเขียนไม่
เหมือนแบบ เด็กจึงเริ่มไม่มั่นใจและเกิดความสับสน ครูจึงคิดวิธีการใหม่โดยการให้เด็กฝึกเขียน
หัวตัวอักษรประกอบเส้นที่ต่อจากหัวตัวอักษรซึ่งมีทั้งหมด 4 แบบ คือ ๒ ๓ ๔ ๕ จนคล่องแล้ว
จึงสอนเขียนตัวอักษรแต่ละตัวต่อไป

จากวิธีการดังกล่าวครูพบว่า การฝึกเขียนหัวตัวอักษรก่อนทำให้เด็กเกิดความเข้าใจ
ใจมากขึ้น ครูจึงใช้วิธีการดังกล่าวมาตลอด นอกจากนั้นครูได้สอบถามเนื้อหาการเรียนรู้อันของเด็ก
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จากครูที่สอน แล้วนำมาเป็นข้อมูลปรับแผนการสอนให้เด็กชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 1 เพื่อให้เด็กมีความสามารถเพียงพอที่จะเรียนขั้นต่อไป นอกจากนี้ครูได้พูดคุยกับครูชั้น
อนุบาลปีที่ 3 ถึงวิธีการเรียนรู้ทักษะการอ่านและการเขียนของเด็ก และพัฒนาการการเขียนของ
เด็กเพื่อนำมาปรับขอบข่ายเนื้อหาการเรียนรู้อัน และวิธีการสอนให้ตรงกับสภาพของเด็กให้มากที่สุด

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าครูมีการปรับเนื้อหาการเรียนรู้อันทางด้านภาษารวม
ทั้งการเขียน โดยยังคงยึดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามหลักสูตรและแบบเรียนของกรมวิชาการเป็น
หลัก แต่ครูได้หาวิธีการหรือกิจกรรมที่แตกต่างจากแบบเรียนของกรมวิชาการเพื่อให้เด็กเกิดการ
เรียนรู้ ดังนั้นเด็กจึงเรียนรู้ทักษะการเขียนส่วนใหญ่ตามหลักภาษาที่บทเรียนกำหนดไว้ แต่มีรูปแบบ
และวิธีการการเขียนที่แตกต่างไปตามที่ครูเปลี่ยนแปลง

2. วิธีการสอนที่มุ่งเน้นจุดประสงค์

จุดประสงค์การเรียนรู้ทักษะทางภาษาหรือวิชาภาษาไทยที่ครูกำหนดไว้แบ่งเป็น
4 ทักษะ คือ การฟัง การพูด การอ่าน และ การเขียน แต่ละทักษะครูได้ตั้งจุดประสงค์การ
เรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน และเป็นพฤติกรรมที่เด็กสามารถแสดงออกว่าเกิดการเรียนรู้หรือไม่ จุด
ประสงค์ของทักษะการเขียนที่ครูตั้งไว้สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนรู้อันตามหลักสูตร และหนังสือ
แบบเรียนภาษาไทย ซึ่งเน้นการเรียนตามหลักภาษาไทย และการเขียนภาษาไทยได้ถูกต้องสวยงาม เช่น
เขียนสะกดคำโดยใช้คำพื้นฐานที่กำหนดให้ คัดลายมือถูกต้องและสวยงาม เขียน
อธิบายภาพ เล่าเรื่อง แสดงความนึกคิดโดยลำดับความคิดและเหตุการณ์ และปฏิบัติตามคำ
แนะนำที่ได้รับในการเรียน เป็นต้น จากจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้อย่างชัดเจน จึงทำให้ครูต้อง

มีวิธีการสอนที่จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ นอกจากนั้นจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละเรื่องยังเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ลำดับขั้นต่อไป ดังนั้นครูจึงต้องมีวิธีการสอนที่ต้องเห็นผลการเรียนรู้ในแต่ละชั่วโมงอย่างชัดเจน จากการเก็บข้อมูลพบว่าครูมีวิธีการสอนดังต่อไปนี้

2.1 ขั้นตอนการสอนที่เห็นผลชัดเจน

การสอนในแต่ละวันครูกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา และประเมินผลการเรียนอย่างชัดเจน ซึ่งการประเมินครูทำไปพร้อม ๆ กับการสอน โดยการให้เด็กทดลองทำกิจกรรม หลังจากครูสอนเนื้อหาหน้าชั้นเรียนแล้ว จากการสังเกตพบว่าเมื่อครูสอนเสร็จหน้าชั้นครูได้ให้เด็กแบ่งกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อยประมาณ 3 – 5 กลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมเดียวกับเนื้อหาที่เรียนไป โดยมากเป็นการร่วมมือกันในกลุ่มเพื่อทบทวนเนื้อหา หรือเป็นการแข่งขันกันระหว่างกลุ่ม การส่งตัวแทนออกมาทำกิจกรรมหน้าชั้นเรียน เช่น อ่านคำที่ผสมด้วยสระตัวที่ครูสอนไป การเขียนคำที่ผสมด้วยสระที่ครูกำหนดให้ หรือ การเขียนคำยากแข่งกัน กิจกรรมที่ครูจัดขึ้นมีเนื้อหาเหมือนสิ่งที่ครูสอน แต่เพิ่มวิธีการมีกติกาในการปฏิบัติ เพื่อให้เด็กเกิดความสุข สนุกสนาน เกิดความสนใจ และครูมีคะแนนเป็นแรงเสริมให้เด็กต้องการที่จะปฏิบัติ ซึ่งครูคอยสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ในช่วงเวลาดังกล่าว เมื่อพบว่าเด็กคนใดยังไม่เกิดการเรียนรู้ตามเนื้อหาที่สอนไปครูจะช่วยเหลือและให้เด็กได้ทดลองทำอีกจนกระทั่งเข้าใจ

หลังจากทำกิจกรรมกลุ่มเสร็จ ครูได้ทบทวนเนื้อหาการเรียนรู้อีกครั้งด้วยการทำแบบฝึกหัดของกรมวิชาการ ซึ่งมีเนื้อหาสอดคล้องกับหนังสือแบบเรียน หรือทำแบบฝึกหัดในสมุดและใบงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ในขั้นตอนนี้เด็กได้เรียนรู้ทักษะการเขียน ซึ่งการเขียนดังกล่าวจะสัมพันธ์กันกับเนื้อหาหรือสิ่งที่เด็กเรียนรู้ไป ในขั้นตอนนี้ครูจะเดินดูการทำงานของเด็กโดยครูเน้นที่ความถูกต้องของหลักภาษา และ การคิดเขียนที่ถูกต้องสวยงาม หากครูพบว่าเด็กคนใดเขียนยังไม่ถูกต้อง ครูให้ลบและแก้ไขทันที ครูบอกว่าเป็นวิธีการที่ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจในทันทีหากปล่อยให้เด็กอาจเข้าใจผิด และเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ไปอย่างสับสน

การทำกิจกรรมกลุ่ม และการทำแบบฝึกหัดเป็นรายบุคคลทำให้ครูได้สังเกตและประเมินการเรียนรู้ และความก้าวหน้าของเด็กแต่ละคน การแสดงออกด้วยการเขียนเป็นส่วนสำคัญของการประเมินผลพัฒนาการ การทบทวนเนื้อหาการเรียนรู้ทำให้รู้ว่าเด็กบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวิธีการที่ครูจัดการเรียนการสอนเน้นการทำกิจกรรมเพื่อให้เด็กแสดงออกถึงผลของการเรียนรู้ในเรื่องหลักภาษา การอ่าน และการเขียนในแต่ละบทเรียน โดยใช้พฤติ

กรรมการเขียนเป็นผลของการเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเด็กจะเกิดการเรียนรู้เป็นลำดับขั้นไปตาม การกำหนดแผนการสอน จนกระทั่งจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

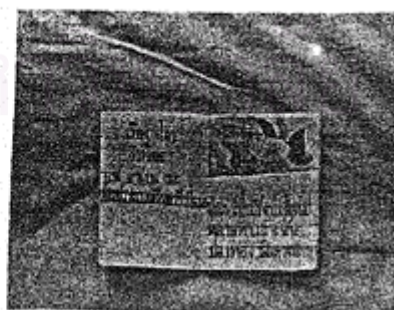
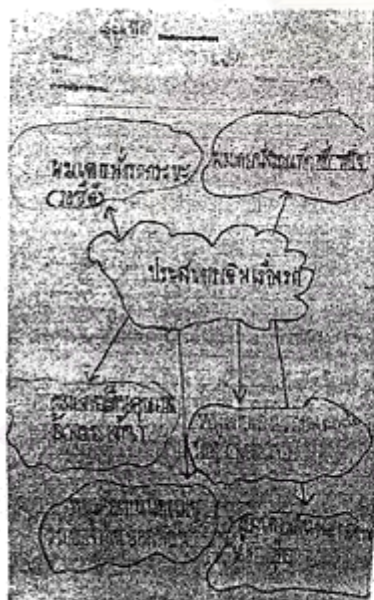
2.2 เทคนิคการสอนที่ช่วยดึงดูดความสนใจ

การเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เด็กเริ่มเรียนอ่านเขียนและ หลักภาษาอย่างเป็นทางการ ครูได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ และสนุกสนาน เช่น การให้เด็กสนทนาพูดคุยประสบการณ์เกี่ยวกับภาพในบทเรียน หรือประสบการณ์ ของเด็กแต่ละคน การเล่นเกมที่มีกติกาโดยเอาเนื้อหาในบทเรียนมาใช้ หรือการที่ครูเล่าเรื่องเพื่อ โยงไปสู่วิธีการสอนเขียนพยัญชนะ และการผสมสระ ครูเล่าให้ฟังว่า “ในระยะแรกครูสอนเส้น 13 เส้น ต้องมีการเล่าเรื่องหรือยกตัวอย่างเหตุการณ์ให้น่าสนใจเพื่อให้เด็กจดจำลักษณะของเส้น ได้ ครูต้องคิดวิธีการที่จะทำอย่างไรให้เด็กสนุกและเรียนทันห้องอื่น เพราะเด็กห้องนี้ไม่ได้เรียน การอ่านเขียนอย่างเด็กห้องอื่น ๆ มา ในตอนแรกจึงต้องเล่าเป็นนิทาน เช่น การสอนสระโอะ ครูเล่าว่าสระโอะเป็นสระที่ไม่ชอบให้ใครมาตามหลัง เมื่อมีตัวสะกดเขาจะหายไป วิธีการเหล่านี้ทำให้เด็กเข้าใจง่ายขึ้น “ นอกจากนี้ครูมักใช้วิธีการเล่นเกมที่ต้องใช้การคิดตามหลักภาษาและมีการ แข่งขันความเร็วและความถูกต้องเข้ามาช่วยทำให้เด็กเกิดความสนใจ จากการสังเกตพบว่า เด็กชอบวิธีการเหล่านี้ เมื่อถึงเวลาทำกิจกรรมกลุ่มเด็ก ๆ จะกระตือรือร้น และช่วยกันคิดเพื่อให้ ได้คำตอบ

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เด็กที่เรียนตามแนวคิดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางใน ระดับอนุบาลมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างจากการเรียนแบบอ่านเขียน เด็กจะคุ้นเคยกับลักษณะการ เรียนรู้แบบลงมือกระทำค้นหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น ครูจึงต้องพยายามคิด หาวิธีและกิจกรรมให้เด็กเกิดความสนใจเนื้อหาการเรียนรู้และมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมมากกว่าการ นั่งเรียนโดยการถ่ายทอดจากครูเท่านั้น การอ่านและการเขียนตามหลักไวยากรณ์ เป็นกฎเกณฑ์ที่ ตั้งขึ้นเพื่อใช้สัญลักษณ์หรือเสียงเป็นตัวแทนความหมายบางสิ่งบางอย่าง เด็กต้องใช้ความคิดเชิง เหตุผลความจำและความเข้าใจพอสมควร ตามแนวคิดของทางโรงเรียน เชื่อว่าเด็ก 6 – 7 ปี นั้น สามารถเรียนรู้ในเรื่องนามธรรมสัญลักษณ์ และการคิดเชิงเหตุผลได้ แต่ครูต้องใช้วิธีการกระตุ้นให้ เด็กเกิดความสนใจ มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ให้เด็กได้มีโอกาสเป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ และ แสดงความสามารถในการแข่งขัน ดังนั้นครูจึงต้องคิดเทคนิควิธีการสอนที่จะทำให้เด็กเกิดการ เรียนรู้ และเกิดความสนุกสนานเพื่อที่จะต้องการเรียนรู้ต่อ เมื่อเด็กสนใจที่จะเรียนรู้ก็จะเกิดความเข้าใจ หลักภาษา และสามารถอ่านและเขียนตามหลักภาษาได้ถูกต้อง

2.3 วิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับระดับอนุบาล

การเรียนรู้วิชาภาษาไทยในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ครูยังคงใช้รูปแบบการสอนภาษาที่เด็กเป็นศูนย์กลางอยู่บ้าง โดยเฉพาะการสอนทักษะการเขียน จากการสังเกตพบว่า เด็กยังคงเรียนรู้โดยผ่านการสังเกต สืบวจค้นพบความรู้ด้วยตนเอง และเป็นการเรียนรู้ในลักษณะ Active Learning เช่นในช่วง 6 สัปดาห์แรกเด็กเรียนรู้เกี่ยวกับชื่อโรงเรียน ห้องเรียน และข้อตกลงในการใช้ห้องเรียน โดยวิธีการเดินสำรวจโรงเรียนอ่านป้ายข้อตกลงต่าง ๆ หลังจากนั้นจึงมาช่วยกันคิดและเขียนข้อตกลงของห้องเรียน และภารกิจกรรมการเขียนที่คล้ายกันกับการเรียนรู้ในระดับอนุบาล เช่น การทำการเรียนรู้หลักภาษาโดย web การทำหนังสือนิทานเล่มเล็ก การทำ Big Book การแต่งนิทานด้วยตนเอง และการทำแผนที่ชุมชน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 49) ครูเล่าให้ฟังว่า “การทำกิจกรรมเหล่านี้ต้องอาศัยความพร้อมของเด็กพอสมควร บางกิจกรรม เช่น การพูดคุย เล่นเกม ทำกิจกรรมร่วมกันทั้งห้องเด็กสามารถทำได้ตั้งแต่สัปดาห์แรก สำหรับการทำให้ web การเขียนประสบการณ์เดิม และการทำหนังสือนิทาน เด็กจะได้ทำหลังจากเรียนรู้การสะกดคำ ผสมคำตามหลักภาษามาบ้างแล้ว เพราะครูต้องการให้เกิดจากการคิดและเขียนของเด็กเอง ซึ่งจากระดับอนุบาลที่ครูอาจช่วยเขียนให้”

ตัวอย่างรูปภาพที่ 49 การเขียนที่มีลักษณะเหมือนกับระดับอนุบาล

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเด็กยังคงได้เรียนรู้ภาษาตามแนวคิดไฮสโคป และ Whole Language อยู่บ้าง เด็กยังคงได้สนุกกับการอ่านและการเขียนในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การอ่านนิทานเพื่อนรัก ส่วนการเขียนก็ยังใช้วิธีการหลากหลายและส่วนใหญ่ยังเป็นการเขียนประกอบภาพวาดด้วย การที่เด็กยังคงทำกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้อยู่ครูประจำชั้นเล่าให้ฟังว่า เนื่องจากครูและผู้บริหารเห็นความสำคัญของช่วงรอยต่อของเด็กที่เรียนตามแนวคิดที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางต้องมีช่วงรอยต่อที่ไม่ทำให้เด็กเกิดความสับสน

ดังนั้นผู้บริหารจึงส่งเสริมให้ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการสอนในระดับอนุบาล โดยให้ดูงาน ในระดับอนุบาลของโรงเรียนตนเองและโรงเรียนอื่นๆ และจัดให้เข้าอบรมพร้อมกับครูอนุบาล จึงทำให้ครูรู้ความสามารถของเด็กที่เรียนในระดับอนุบาล และทำให้ครูสามารถนำหลักการการจัดการเรียนการสอนในระดับอนุบาลมาปรับใช้ได้บ้าง ประกอบกับครูได้สังเกตวิธีการเรียนรู้ของเด็กที่เรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษา แล้วนำความรู้เหล่านั้นมาปรับการเรียนการสอน ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กล่าวว่า “การใช้วิธีการที่คล้ายกันกับในระดับอนุบาลเป็นสิ่งที่เด็กคุ้นเคยทำให้เด็กไม่ต้องปรับตัวมาก การเรียนรู้จะเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป เราจะต้องยอมเสียเวลาในช่วง 4 – 7 สัปดาห์แรก เพื่อให้เด็กเกิดความคุ้นเคย สนุกสนาน และเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ทักษะทางภาษา” จากวิธีการสอนของครูดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าครูจะมีการยึดแบบแผนการสอนที่เป็นไปตามหนังสือแบบเรียน แต่ครูก็ได้ปรับวิธีการเรียนการสอนให้ตรงกับความสนใจและพัฒนาการของเด็กเพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้เนื้อหาได้ตรงตามจุดประสงค์

3. การเชื่อมโยงอย่างกลมกลืน

3.1 การปูพื้นฐานการใช้ภาษาในระดับอนุบาล

การเรียนรู้ตามแนวคิดไฮสโคป และ Whole Language ของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 3 เป็นการเรียนรู้เพื่อการสื่อสาร และ การใช้ภาษาแบบองค์รวม ซึ่งเหมาะสมกับพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก เด็กจึงเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ภาษา และ การใช้ภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือถ่ายทอด ความคิดจินตนาการ และประสบการณ์ ดังนั้นเมื่อเด็กพร้อมและถึงวัยที่สามารถเรียนรู้เชิงนามธรรมได้ เด็กจึงเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ด้านภาษาอย่างเป็นทางการในระดับประถมศึกษาต่อไป

หน้า๕

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากการเรียนรู้ตามแนวคิดที่ช่วยให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ภาษาแล้ว ครูอนุบาลปีที่ 3 ได้เตรียมความพร้อมในด้านการเขียน เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวได้ง่ายเมื่อต้องเขียนตามหลักภาษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การเตรียมพร้อมดังกล่าว เช่น การใช้บรรทัดในการตีเส้น การทดลองใช้สมุด 5 เส้น เขียนชื่อและนามสกุล เพื่อให้เด็กเกิดความคุ้นเคย ทั้งนี้เนื่องจากครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้เล่าปัญหาของการใช้ไม้บรรทัด และการใช้สมุด 5 เส้นให้ครูชั้นอนุบาลปีที่ 3 ฟัง ครูชั้นอนุบาลปีที่ 3 จึงให้เด็กได้ทดลองฝึกเมื่อเห็นว่า เด็กบางคนพร้อม และสามารถทำได้ครูจะดูจากพฤติกรรมของเด็กหากไม่เกิดความคับข้องใจและทำได้ดี ครูก็จะให้ใช้จนเกิดความชำนาญ ซึ่งครูชั้นอนุบาลปีที่ 3 กล่าวว่า “วิธีการเหล่านี้เป็นการช่วยครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และช่วยเด็กด้วย เพื่อให้เด็กไม่ต้องปรับตัวมากจนทำให้ไม่อยากเขียน อะไรช่วยกันได้ดีก็ช่วยกัน”

จากข้อมูลดังกล่าวเห็นได้ว่าการเตรียมความพร้อมทางด้านภาษาในระดับอนุบาลในด้านทัศนคติส่งผลต่อการเขียนในระดับประถมเป็นอย่างมาก และครูต้องมีการปรึกษาหารือกันเพื่อให้รู้ถึงพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัย จะได้เตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเรียนรู้ในระดับต่อไปได้ การเตรียมความพร้อมที่ต่อเนื่องถึงแม้จะไม่ได้ใช้รูปแบบการสอนเดียวกันแต่ครูยึดความพร้อม และพัฒนาการของเด็กรวมทั้งการเชื่อมต่อไปชั้นอนุบาลไปสู่ประถมจะทำให้เด็กสามารถปรับตัวไปสู่การเรียนในระดับต่อไปได้ไม่ยาก

3.2 การรับช่วงต่อโดยการเตรียมความพร้อม (6 สัปดาห์)

เด็กที่ขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จะได้รับการเตรียมความพร้อมทางด้านภาษาในช่วง 6 สัปดาห์แรกของการเรียนก่อนที่จะใช้หนังสือแบบเรียน โดยครูมีแผนการเตรียมความพร้อมไว้ 18 แผน ใช้เวลาเรียน 150 คาบ หรือ 50 ชั่วโมง การเตรียมความพร้อมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและปูพื้นฐานทักษะทางภาษาทั้ง 4 ทักษะ และเน้นประสบการณ์หรือกิจกรรมที่ใกล้ตัวเด็กก่อน เช่น การเรียนรู้ชื่อตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กทุกคนเคยมีประสบการณ์การอ่านและการเขียนชื่อของตนเองมาบ้างในชั้นอนุบาล หลังจากการเรียนรู้ชื่อตนเองครูเริ่มให้เด็กเรียนรู้ชื่อของเพื่อนและชื่อของครู ชื่อโรงเรียนและห้องเรียน การเล่าเรื่องจากที่ฟัง การพูดกล่าวคำทักทาย สังเกตได้ว่าในช่วง 1 - 2 สัปดาห์แรกเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพูดคุยสนทนา และเน้นทักษะการฟังและการพูด โดยครูให้เหตุผลของการทำกิจกรรมในช่วงนี้ว่า เพื่อให้เด็กเกิดความคุ้นเคย ปรับตัวได้ และเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่นำไปสู่การอ่านและการเขียน

ให้เด็กเกิดความคุ้นเคย ปรับตัวได้ และเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่นำไปสู่การอ่านและการเขียนนอก จากนั้นครูได้ใช้การทำกิจกรรมนี้สังเกตพื้นฐานความพร้อมในการรับรู้และการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนด้วย

ในช่วงสัปดาห์ที่ 3 และ 4 ครูเริ่มให้เด็กฝึกทักษะที่เกี่ยวกับการอ่านและการเขียนเช่น การฝึกจำแนกสิ่งของ การอ่านภาพเป็นเรื่องราว การเรียนรู้ ซ้าย – ขวา การวาดสายตา และการเขียนเส้นพื้นฐาน 13 เส้น ที่ใช้ประกอบเป็นตัวอักษร ในช่วงแรกของการเขียนเส้นพื้นฐานครูได้สอนวิธีการจับดินสอที่ถูกต้องก่อนแล้ว ให้เด็กเริ่มฝึกเขียนเส้นที่บังคับมือได้ง่าย คือ เส้นตรงแนวตั้งลากลงหลังจากนั้นจึงเรียนรู้เส้นตรงและเส้นเฉียงอื่น ๆ ต่อตามลำดับดังนี้

ตัวอย่างรูปภาพที่ 49 การเขียนเส้นพื้นฐาน

การสอนเขียนเส้นพื้นฐานเหล่านี้ครูใช้วิธีนำเข้าสู่เรื่องโดยการเล่นนิทาน หรือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น เส้นแนวตั้งลากลง ครูเล่าเหตุการณ์ฝนตกตอนเช้าก่อนที่ครูจะมาถึงโรงเรียน หลังจากเล่าเหตุการณ์หรือนิทานจบ ครูให้เด็กฝึกเขียนเส้นตามแบบที่ครูเขียนไว้ให้ในสมุดโดยมีลูกศรบอกทิศทางที่เด็กต้องขีดตาม เด็กจะเรียนรู้และเขียนเส้นพื้นฐานวันละ 1 เส้น ประมาณ 1 หน้ากระดาษ

การฝึกทักษะการอ่านจะเริ่มไปพร้อมกับการเขียนในช่วงสัปดาห์ที่ 3 – 4 หลังจากให้เด็กฝึกสังเกต ฝึกกวาดสายตาและอ่านภาพเป็นเรื่องราวแล้ว ครูเริ่มฝึกทักษะการอ่านและการเรียนหลักภาษาจากหนังสือแบบเรียนภาษาไทยบทที่ 1 เรื่องรถไฟ ในช่วงเตรียมความพร้อมครูจะเป็นผู้อ่านบทเรียนให้เด็กฟังและให้เด็กจับใจความจากเรื่องที่อ่านจบไป หรือบางครั้งครูให้เด็กสนทนาเกี่ยวกับรูปภาพในบทเรียนแล้วจึงอ่านให้ฟังและให้เด็กอ่านตาม นอกจากนี้ครูให้เด็กตอบคำถามด้วยการเดาภาพและแสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่ฟัง การเรียนหลักภาษาในช่วงเตรียมความพร้อม เด็กได้เรียนรู้การอ่านออกเสียงสระและ พยัญชนะต่าง ๆ ตามบทเรียน พร้อมกับการอ่านบทเรียนสลับกันไป ใน 6 สัปดาห์แรก หลังจากนั้นเด็กจึงเริ่มเรียนจากบทเรียนโดยใช้พื้นฐานที่ได้จากการเตรียมความพร้อมเรียนรู้ต่อไป

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การเตรียมความพร้อมในช่วง 6 สัปดาห์เป็นการปูพื้นฐานเพื่อให้เด็กเชื่อมต่อการสะกดการันท์ที่เคยเรียนรู้ในระดับอนุบาลมาสู่ระดับประถมศึกษาอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในช่วงแรกเด็กเรียนรู้ด้วยการสนทนา พูดคุย ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่เด็กคุ้นเคยและไม่เกิดความสับสน ถ้าหากไม่มีการเชื่อมโยงกิจกรรมที่เด็กเคยทำ แล้วครูเริ่มสอนในบทเรียนเลยอาจทำให้เด็กปรับตัวได้ยาก เนื่องจากบทเรียนในหนังสือเป็นการเรียนรู้ตามหลักภาษาและเด็กไม่เคยเรียนรู้มาก่อน ส่วนการเตรียมความพร้อมด้านการเขียนก็เช่นกัน เด็กเริ่มฝึกเขียนจากเส้น 13 เส้นก่อนที่จะนำไปเขียนเป็นพยัญชนะและสระ ทำให้เด็กได้ฝึกการบังคับกล้ามเนื้อมือในการใช้เส้นตรงและเส้นโค้งจนคล่อง สำหรับการเรียนรู้เส้น 13 เส้นนี้เด็กที่เคยเรียนรู้การใช้ภาษาแบบองค์รวม เคยเขียนตัวพยัญชนะและสระมาแล้วจะเกิดความสนใจเมื่อได้เรียนรู้วิธีการเขียน และการนำเส้นมาประกอบเป็นตัวพยัญชนะที่ตนเองเคยเขียนด้วยวิธีที่ถูกต้อง การเรียนรู้จากประสบการณ์หรือพัฒนาการที่เด็กมีอยู่ทำให้เด็กเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ไปตามลำดับขั้นตอนที่ยากขึ้นเรื่อย ๆ การเชื่อมโยงในช่วง 6 สัปดาห์ ช่วยทำให้เด็กปรับตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป เด็กจึงเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ภาษาต่อไป

4. การเรียนรู้สู่การนำไปใช้

หลังจากเตรียมความพร้อม 6 สัปดาห์แล้ว เด็กจะเริ่มเรียนทักษะทางภาษาผ่านหนังสือแบบเรียนของกรมวิชาการ โดยจัดเป็นชั่วโมงเรียนหลักภาษาและชั่วโมงการอ่าน ชั่วโมงนี้เด็กได้ทำการเขียนหรือการคัดลอกสิ่งที่อ่านลงในสมุดด้วยเช่นกัน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่าเด็กมีวิธีการเรียนรู้การเขียนดังต่อไปนี้

4.1 เรียนรู้ทักษะการอ่าน การเขียน และหลักภาษาควบคู่กัน

วิชาภาษาไทยของชั้นประถมศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมทักษะทั้ง 4 โดยเน้นทักษะการอ่าน การเขียนและหลักภาษาเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามหนังสือแบบเรียนภาษาไทยเป็นหลัก เด็กจะได้เรียน 3 ส่วน ไปพร้อม ๆ กัน โดยเรียนรู้การอ่านและหลักภาษาจากหนังสือแบบเรียนแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ เนื้อเรื่องที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครที่เป็นเด็ก 2 คน มีอายุใกล้เคียงกับเด็กชั้นประถม เรื่องราวดังกล่าวมักจะกล่าวถึงการดำเนินชีวิตประจำวันของตัวละครในแต่ละบทจะมีตัวละครตัวอื่นเพิ่มเติม อีกส่วนหนึ่งเป็นการแนะนำการเรียนรู้หลักภาษา เช่น การอ่านคำศัพท์ใหม่ในบทเรียน การแนะนำสระและการผสมคำด้วยสระและตัวสะกดต่าง ๆ รวมทั้งหลักการใช้วรรณยุกต์ การอ่านแจกลูก อักษรสูง อักษรกลาง อักษรต่ำ การผสมคำที่มีตัวสะกดตรงแม่และไม่ตรงแม่ การอ่านบทหรือกรอนเป็นต้น ในแต่ละวันเด็กจะเรียนรู้แต่ละส่วนไปพร้อมกัน เช่น การอ่านบทเรียนในหนังสือจะทำพร้อมกับการทำใบงานที่สัมพันธ์กับบทเรียน หรือการคัดลายมือ ส่วนการเรียนรู้หลักภาษาจะทำกิจกรรมหน้าห้องและทบทวนด้วยการทำแบบฝึกหัดของกรมวิชาการหรือแบบฝึกหัดในสมุด

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เด็กได้ใช้ทักษะการเขียนอยู่เสมอทุกกิจกรรม ทั้งการอ่านและการเรียนหลักภาษาต้องผ่านการทบทวนด้วยการเขียน การเขียนจึงเป็นวิธีการเรียนรู้หลักภาษาอย่างหนึ่ง และเป็นวิธีการฝึกการเขียนที่ถูกต้องและสวยงามอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งการเรียนรู้ทั้ง 3 ส่วนมีส่วนเอื้อซึ่งกันและกัน

4.2 เรียนรู้ภาษาเขียนจากองค์ประกอบย่อย

การจัดการเรียนการสอนทักษะการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาที่มีจุดประสงค์การเรียนรู้หลัก ๆ 3 ข้อ คือ เพื่อความสามารถในการเขียนตามหลักภาษาไทย เช่น การเขียนสะกดคำโดยใช้คำพื้นฐานที่กำหนดให้ การคัดลายมือได้ถูกต้องสวยงาม และการเรียนรู้เพื่อใช้ในการเขียนเป็นเครื่องมือสื่อสาร เช่น การเขียนแสดงความคิดเห็น และการเขียนบรรยายภาพ ครูจึงต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยเริ่มจากส่วนย่อยที่เป็นองค์ประกอบของภาษา นั่นคือ การอ่านพยัญชนะและสระ พร้อมกันกับการฝึกเขียนเส้นพื้นฐาน 13 เส้น ซึ่งเป็นเส้นที่นำมาประกอบเป็นตัวอักษรไทย หลังจากเด็กเรียนรู้เส้นต่าง ๆ แล้วเด็กจะได้ฝึกการเขียนตัวอักษรเป็นกลุ่มตัวอักษรที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน เช่น ก ฎ ถ และ บ ป ษ เป็นต้น (ตัวอย่างรูปภาพที่ 50) การสอนเขียนตัวอักษรเหล่านี้ ครูให้เด็กได้ฝึกเขียนเป็นบางตัว ทั้งนี้เนื่องจากเด็กเรียนรู้วิธีการเขียนตัวอักษร คำ และประโยคอยู่เป็นประจำจึงเรียนรู้พอเป็นแบบอย่างเท่านั้น หลัง

ตัวอย่างรูปภาพที่ 50 การเขียนอักษรเป็นกลุ่ม

จากนั้นเด็กเริ่มเรียนรู้การนำตัวพยัญชนะและสระมาผสมกันโดยเรียนรู้ตามความง่ายของหลักภาษา เช่น เด็กจะเรียนการผสมสระเสียงยาวก่อนสระเสียงสั้น เรียนรู้การผสมคำที่ไม่มีตัวสะกดก่อนผสมคำที่มีตัวสะกด เมื่อเด็กรู้จักวิธีการผสมคำมากขึ้น เด็กจะเริ่มเรียนรู้การนำคำมาแต่งเป็นประโยคหรือเรื่องราว

วิธีการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าว เป็นการเรียนรู้จากองค์ประกอบย่อยของหลักภาษาไทย ซึ่งสัมพันธ์กับระดับพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กที่ต้องเริ่มจากสิ่งที่ย่างไปสู่สิ่งที่ยากและสิ่งที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ของเด็ก เด็กจึงต้องเรียนรู้เสียงลักษณะตัวอักษรและสระก่อนแล้วจึงเรียนรู้วิธีผสมคำเพื่อนำวิธีการนี้ไปใช้ผสมคำอื่นเป็นประโยคได้ จึงสามารถใช้สื่อสารได้ การเรียนรู้ในลักษณะการรู้กฎเกณฑ์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้จะทำให้เด็กสามารถใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้เรียนรู้คำต่าง ๆ เพื่อการสื่อสารด้วยตนเองได้มากขึ้น ดังนั้นครูจึงต้องสอนหลักไวยากรณ์ หรือหลักภาษาให้คล่องก่อนเมื่อถึงช่วงอายุที่เหมาะสมที่จะเรียนรู้ได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวคิดไฮสโคป

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องการเขียนของเด็กวัยอนุบาลตามแนวคิดไฮสโคป พบว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กด้วยกันทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านครู และด้านผู้เรียน โดยแต่ละด้านมีปัจจัยหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กดังต่อไปนี้

1 ประสบการณ์ที่หลากหลาย

1.1 แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้การเขียน

การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดไฮสโคปนั้น โรงเรียนได้นำนวัตกรรมแบบโครงการและการสอนภาษาแบบธรรมชาติมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้วย เนื่องจากนวัตกรรมทั้ง 2 นี้ ตั้งอยู่บนแนวคิดทฤษฎีเดียวกับแนวคิดไฮสโคป ซึ่งการจัดการเรียนการสอนสามารถใช้ร่วมกันได้ และส่งผลเอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการเรียนรู้ทางด้านภาษาที่พบว่า รูปแบบการสอนแบบโครงการส่งผลต่อพัฒนาการทางการเขียนด้วยดังนี้

1) การสอนในลักษณะโครงการเด็กจะได้ศึกษาค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเองจากสิ่งที่สนใจ ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์และความรู้ในเรื่องต่างๆ ซึ่งมีผลต่อการเขียนของเด็ก เพราะจุดประสงค์อย่างหนึ่งของการเขียนคือ เพื่อต้องการถ่ายทอดประสบการณ์ที่ตนเองได้รับรู้ให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วยเช่นกัน โดยเด็กอาจใช้วิธีการอธิบาย บอกเล่า การวาดภาพหรือการเขียนบรรยายตามประสบการณ์ที่ตนเองต้องการถ่ายทอด การเรียนการสอนแบบโครงการจึงทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ อยู่เสมอ ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาการเขียนมากขึ้นด้วย

2) การเรียนรู้ที่เกิดจากการสอนแบบโครงการทำให้เด็กได้รู้คำศัพท์ใหม่ๆ จากการแลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อนและครู รวมทั้งบุคคลและแหล่งข้อมูลต่างๆ อันจะทำให้เด็กมีคำศัพท์และข้อมูลเพิ่มขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญกับพัฒนาการด้านการเขียน ทั้งนี้เนื่องจากเด็กได้มีโอกาสสังเกตเห็นคำเหล่านี้ และมีโอกาสได้คัดลอกจนกระทั่งสามารถเขียนคำเหล่านี้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งการเขียนคำศัพท์ได้หลากหลายย่อมทำให้เด็กสามารถพัฒนาการเขียนของตนเองได้เพิ่มขึ้น และสามารถเลือกใช้คำศัพท์ได้ตามความต้องการ

ส่วนแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ มีส่วนช่วยเอื้ออำนวยให้ครูมีหลักในการสอนภาษามากขึ้น เด็กจึงได้รับการเรียนรู้จากกิจกรรมที่มีความหมายและมีโอกาสใช้จริง รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ที่ดีของครูทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ภาษาได้อย่างธรรมชาติ

1.2 การเรียนรู้ภาษาจากการลงมือปฏิบัติและตัดสินใจด้วยตนเอง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดไฮสโคปได้ใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) ของ Piaget เป็นพื้นฐานโดยเฉพาะการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียน ซึ่งเน้นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (Active Learning) ที่ถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการ

พัฒนาเด็กการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ หมายถึง การเรียนรู้ซึ่งเด็กได้จัดกระทำกับวัตถุและได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล ความคิด และเหตุการณ์ จนกระทั่งสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Hohmann and Weikart, 1995) จากหลักการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวได้ส่งผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กเป็นอย่างมากดังนี้

1) การที่เด็กมีอิสระและเป็นผู้ริเริ่มการกระทำเพื่อเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง มีผลทำให้เด็กได้ใช้กระบวนการคิดและการสื่อสารกับบุคคลต่างๆ เช่น เพื่อนและครูอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่เด็กเรียนรู้จากการลงมือกระทำเด็กจะมีอิสระในการใช้ทักษะทางภาษาเพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การถามคำถาม การเล่าประสบการณ์เดิม การค้นคว้าจากหนังสือ และเด็กยังได้รับประสบการณ์ทางภาษาจากผู้อื่นด้วยในขณะเดียวกัน ประสบการณ์ทางภาษาเหล่านี้ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และปรับโครงสร้างทางภาษาให้พัฒนาขึ้นได้ ซึ่งตรงตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ที่นักทฤษฎีคนสำคัญ คือ Piaget ได้กล่าวไว้ว่ามนุษย์พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยการซึมซับประสบการณ์ และปรับโครงสร้างทางสติปัญญา ตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุล (ทีศนา แคมมณี และคณะ, 2435)

2) การเรียนรู้ภาษาเขียนของทางโรงเรียนมีลักษณะให้เด็กได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง โดยมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมทางภาษาด้วยตนเอง ริเริ่มทดลองเขียนด้วยตนเอง เล่าทบทวนถึงประสบการณ์ความคิด และจินตนาการของตนเอง ดังตัวอย่างกิจกรรมในมุมประสบการณ์ สีน้ำ สีเทียน และมูมเขียน เด็กจะมีอิสระในการใช้ภาษาพูด การวาดภาพ และการเขียนบรรยายภาพ ทำให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้การเขียนจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอยู่เป็นประจำ จนค้นพบองค์ความรู้หรือกฎเกณฑ์ในด้านการเขียนด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจภายในในการเรียนรู้

1.3 การจัดกิจกรรมการเขียนหลายรูปแบบ และมีความน่าสนใจ

จากการเก็บข้อมูลพบว่ากิจกรรมการเขียนในแต่ละระดับชั้นนอกจากมีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็กแล้ว ยังมีความหลากหลายและตรงกับความสนใจของเด็ก ซึ่งครูได้ให้เหตุผลให้เรื่องนี้ว่า “เด็กแต่ละคนมีความสนใจแตกต่างกัน มีวิธีการแสดงออกในด้านการเขียนที่แตกต่างกัน เป็นหน้าที่ของครูที่ต้องจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายเพื่อตอบสนองและเพื่อจูงใจให้เด็กเกิดความต้องการเขียนมากที่สุด” นอกจากนี้ผู้บริหารยังให้ข้อมูลว่า “การสอนแบบนี้ยืดหยุ่นกันได้ ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการเขียนที่ครูจัดดังกล่าว จึงทำให้ครูแทรกกิจกรรมการเขียนร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ ได้ตลอดเวลา ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์การเขียนในรูปแบบ

แบบต่างๆ อย่างหลากหลายทั้งกิจกรรมการเขียนที่เกิดขึ้นจากความสนใจของเด็กเอง เช่น การเขียนบรรยายภาพ การแต่งนิทาน การแต่งเพลง หรือการทำการ์ดอวยพรในเทศกาลต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมการเขียนที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เพื่อการบันทึกหรือเตือนความจำ เช่น การเขียนจดหมายถึงผู้ปกครอง การเขียนประกาศข่าว การเขียนกฎกติกาของห้อง การเขียนชื่อ การเขียนวันที่ การเขียนบันทึกในสมุดบันทึก นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กได้ทำกิจกรรมการเขียนเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ เช่น การบันทึกความรู้ที่ได้จากแหล่งข้อมูล การบันทึก การทดลอง การทำสถิติ การเขียนกระบวนการของการเกิดหรือการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ เช่น วิธีการทำอาหาร วิธีการทำดอกไม้จากกระดาษ เป็นต้น ซึ่งจากการเรียนรู้การเขียนด้วยวิธีการที่หลากหลายจะทำให้เด็กเห็นรูปแบบของการเขียนเพื่อจุดประสงค์ต่างๆ ทั้งการเขียนเพื่อบันทึกความรู้ ความคิดและประสบการณ์ การเขียนเพื่อการสื่อสารบอกความมุ่งหมายและความต้องการของตนเอง และการเขียนเพื่อความบันเทิง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเขียน เพราะเด็กจะพัฒนาความสามารถในการเขียนจากขั้นง่ายไปสู่ขั้นที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยวิธีการถ่ายทอดความประทับใจของตน การแลกเปลี่ยนความรู้ การแสดงความต้องการ และการเขียนเพื่อความบันเทิง เด็กจึงต้องการประสบการณ์การทำเครื่องหมายและการทดลองเขียนคำ เขียนประโยคเพื่อจะเกิดการค้นพบว่าเครื่องหมายเหล่านั้นมีความหมาย (หรรษา นิลวิเชียร , 2536)

ดังนั้นการที่ครูจัดกิจกรรมการเขียนที่หลากหลาย นอกจากจะทำให้เด็กเกิดความสนใจต้องการที่จะเขียนและได้พัฒนาการเขียนอยู่อย่างสม่ำเสมอแล้ว ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ถึงประโยชน์ของการเขียนในหลายรูปแบบ

1.4 กิจกรรมการเขียนเกิดจากประสบการณ์ตรงที่มีความหมาย

การเรียนการสอนที่ครูจัดขึ้นเน้นการลงมือปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เด็กจึงมีอิสระในการเลือกเรียนรู้ในมุมประสบการณ์ที่หลากหลาย นอกจากนี้การเรียนกลุ่มใหญ่หรือการเรียนในช่วงกิจกรรมวงกลม ครูได้ใช้แนวการจัดการเรียนการสอนเช่นเดียวกัน คือการให้เด็กให้ลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่คือการค้นหาคำตอบจากเรื่องที่เด็กสนใจและต้องการเรียนรู้ เด็กจึงมีโอกาสได้ตั้งสมมติฐาน ทำการทดลอง และไปทัศนศึกษาเพื่อหาคำตอบจากสถานที่หรือบุคคลที่มีความรู้ในแต่ละเรื่อง และการค้นหาข้อมูลจากหนังสือ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้นอกจากจะมีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาทุกด้านแล้ว ครูได้ส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมการเขียนควบคู่กันไปด้วย โดยใช้การเขียนเพื่อบันทึกข้อมูลความรู้ และการเขียนสรุปผล เช่น การบันทึกความรู้ที่ได้จากการไปทัศนศึกษา การเขียนแผนที่

การเขียนสมมุติฐาน การบันทึกผลการทดลอง รวมทั้งการบันทึกประสบการณ์เดิม ซึ่งครูอาจให้เด็กวาดรูปการถ่ายทอดเป็นคำพูดและครูเป็นผู้บันทึก หรือการให้เด็กเขียนเองตามความต้องการ

จากการจัดกิจกรรมการเขียนที่เด็กได้มีโอกาสเขียนเพื่อสื่อสารหรือบันทึกข้อมูลจากประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้นนี้ จะทำให้เด็กเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของการเขียนมากยิ่งขึ้น และพัฒนาการเขียนเพื่อจุดประสงค์ของการสื่อสารหรือการบันทึกอย่างมีความหมายมากกว่าการเขียนเลียนแบบอย่างไม่เข้าใจความหมาย และการที่เด็กได้เขียนจากประสบการณ์จริงทำให้เด็กสามารถถ่ายทอด ความรู้ ความคิด ความรู้สึก และจินตนาการของตนเองออกมาได้ง่ายเพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและมีความหมายกับตนเอง

การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเห็นถึงประโยชน์และตรงกับความต้องการของผู้เรียนย่อมทำให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ การเรียนรู้ภาษาก็เช่นเดียวกัน เด็กต้องการเรียนรู้ภาษาทั้งนี้เนื่องจากภาษาเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมให้เพื่อการสื่อสาร ดังนั้นการที่นำประสบการณ์จริงมาเชื่อมโยงกับการสอนเขียนจึงทำให้เด็กเห็นประโยชน์และความสำคัญของการเขียนและพัฒนาการเขียนของตนเองเพื่อสามารถนำไปใช้ได้มากขึ้น

1.5 การจัดประสบการณ์การเขียนโดยประเมินจากพัฒนาการเด็ก

การประเมินพัฒนาการเป็นงานที่ควบคู่กับการสอนของครู โดยเฉพาะการสอนตามแนวคิดที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่ครูต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของเด็กแต่ละคน ดังนั้นครูจึงจำเป็นต้องรู้ระดับพัฒนาการของเด็กเพื่อส่งเสริมได้เหมาะสม จากการเก็บข้อมูลการจัดกิจกรรมการเขียนให้กับเด็กที่เรียนตามแนวคิด ไฮสโคป ครูใช้วิธีการสังเกตการเปลี่ยนแปลงและประเมินพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กทุกวัน ทั้งนี้ครูได้ให้เหตุผลว่าการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้เด็กแต่ละคนในห้องจะแสดงพัฒนาการด้านการเขียนออกมาตามระดับความสามารถที่แตกต่างกัน ครูจึงต้องประเมินเด็กแต่ละคนอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ นอกจากประเมินผลงานที่ปรากฏแล้ว ครูยังต้องสังเกตกระบวนการทำงานด้วย ให้ความรู้เด็กคนใดมีพัฒนาการอยู่ในขั้นใดเพื่อที่จะส่งเสริมในพัฒนาการขั้นที่สูงขึ้นต่อไป ดังตัวอย่างการทำกิจกรรมการเขียนคำบรรยายของครูชั้นอนุบาลปีที่ 3 ได้ให้ข้อมูลว่า “เราต้องจำได้ว่าเด็กคนใดเป็นคนคิดคำไหน เด็กคนใดเคยเขียนคำนี้โดยคัดลอกจากบัตรคำหลายครั้งแล้ว เพื่อเราจะได้กระตุ้นให้เขาหัดเขียนเอง เป็นเรื่องที่น่ายากเหมือนกัน เพราะเด็กแต่ละคนรู้คำไม่เท่ากันแต่ครูต้องพยายามจำ”

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคุณไม่ได้กำหนดให้เด็กทำกิจกรรมตามที่ครูกำหนดแต่ครูจะดูจากพัฒนาการของเด็กเป็นหลักแล้วจึงจัดกิจกรรมในระดับที่ใกล้เคียงกับความสามารถ ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการด้านการเขียนมากเพราะเด็กจะเรียนรู้ได้จากการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมที่ตนมีอยู่แล้วกับประสบการณ์ใหม่ และจะต้องได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับระดับความสามารถ เพื่อช่วยขยายประสบการณ์และโครงสร้างความคิดของตน ดังนั้นครูจึงมีความจำเป็นที่ต้องรู้พัฒนาการของเด็กแต่ละคนอย่างแม่นยำเพื่อช่วยส่งเสริมเด็กแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม

1.6 ส่งเสริมพัฒนาการตามระดับความสามารถของแต่ละบุคคล

จากปัจจัยด้านความพร้อมและวุฒิภาวะที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคนส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการด้านการเขียนต่างกันไปนั้น มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการตามความแตกต่างของเด็กแต่ละคน กล่าวคือ หากเด็กมีพัฒนาการที่แตกต่างกันแล้ว ครูจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนหรือการส่งเสริมตามระดับความสามารถของเด็กแต่ละคน มิฉะนั้นเด็กจะไม่เกิดการเรียนรู้

จากการเก็บข้อมูลพบว่าการจัดการเรียนการสอนภาษาเขียนตามแนวคิดไฮสโคปของโรงเรียนเทศบาลทุกห้องครูต้องศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลจนสามารถจดจำพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กในห้องของตนเองได้แม่นยำ สังเกตได้จากเมื่อผู้วิจัยถามเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กคนใดครูสามารถอธิบายพร้อมกับยกตัวอย่างได้อย่างชัดเจน ในเรื่องนี้ครูได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “ทั้งนี้เนื่องจากงานเขียนของเด็กผ่านตาครูทุกวันจึงทำให้ครูได้มีโอกาสสังเกตและวิเคราะห์พัฒนาการของเด็กแต่ละคน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นเพราะครูต้องรู้ว่าเด็กคนใดเขียนถึงขั้นใดแล้วจะได้พัฒนาขั้นต่อไป”

จากเหตุผลความเข้าใจของคุณในลักษณะดังกล่าวจึงทำให้ครูสามารถส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียนตามความแตกต่างของเด็กแต่ละคนได้ เมื่อพบว่าเด็กคนใดมีความพร้อมหรือความต้องการเขียน โดยแสดงออกด้วยการเขียนตัวอักษรปนมากับรูปภาพ หรือการแสดงบทบาทสมมุติในการเขียนสถานการณ์ต่างๆ หรือจากคำพูดที่ได้บอกถึงความต้องการ ครูจะจัดกิจกรรมส่งเสริมการเขียนให้เด็กได้มีโอกาสเขียนมากขึ้น ดังตัวอย่างครูอนุบาลชั้นปีที่ 2 ที่สังเกตพบเด็กบางคนชอบเขียนตัวอักษรปนมากับภาพ ครูจึงจัดกิจกรรมให้เด็กเหล่านั้นได้ทดลองคัดลอกคำบรรยายประสบการณ์เดิมประกอบรูปภาพ ในขณะที่เด็กบางคนยังไม่มั่นใจที่จะเขียนครูยังคงเขียนคำบรรยายภาพให้เด็กและให้เด็กยืนดูวิธีการเขียนของครู นอกจากนั้นครูให้เด็กที่ต้องการเขียนได้มีโอกาสช่วยครูเขียนป้ายชื่อมุม ข้อตกลงในห้อง ข้าวประกาศประจำห้อง เป็นต้น

จากวิธีการส่งเสริมในลักษณะดังกล่าวจะทำให้เด็กแต่ละคนได้เรียนรู้ไปตามศักยภาพและความพร้อมของตนเอง การที่เด็กได้เรียนรู้ตามความสามารถจะทำให้เด็กที่เรียนรู้หรือได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ส่วนเด็กที่เรียนรู้ช้าหรือยังไม่พร้อมก็จะไม่เกิดความคับข้องใจและในที่สุดเด็กทุกคนก็จะสามารถพัฒนาไปตามลำดับขั้นตอนได้เหมือนกัน

1.7 การจัดกิจกรรมที่ช่วยในการเตรียมความพร้อมทางการเขียน

ทักษะการเขียนเป็นทักษะที่ต้องใช้ความพร้อมในด้านต่างๆ ประกอบกัน เช่น ความพร้อมของกล้ามเนื้อ ความสัมพันธ์ระหว่างตากับมือ ความพร้อมทางด้านสมองหรือสติปัญญา ดังนั้นก่อนที่ครูจะสอนเขียนจึงควรพิจารณาถึงความพร้อมในด้านต่างๆ ของเด็กก่อน หากเด็กยังไม่พร้อมครูควรส่งเสริมโดยการจัดประสบการณ์เตรียมความพร้อม (Baker, 1988)

ได้ลงมือทำกิจกรรมจากมุมประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งจุดประสงค์สำคัญของการเรียนรู้ในรูปแบบนี้เพื่อต้องการให้เด็กได้รับประสบการณ์สำคัญ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ กิจกรรมดังกล่าวยังมีส่วนช่วยส่งเสริมการเตรียมความพร้อมทางการเขียนเช่น กิจกรรมพิเศษที่เด็กได้มีโอกาสใช้มือและตาสร้างสรรผลงานศิลปะโดยระบายสี ชูดสี ขยำกระดาษ ฉีกกระดาษ ทากาว ตัดกระดาษ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนช่วยให้เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อและความสัมพันธ์ระหว่างตากับมือ กิจกรรมในมุมแบ่งโดเด็กได้มีโอกาสปีบ นวด บั้น ขยำ ซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมกล้ามเนื้อให้แข็งแรง กิจกรรมในมุมบล็อกก็เช่นเดียวกันที่เด็กจะได้ฝึกใช้กล้ามเนื้อจากการหยิบ จับ ไม้บล็อกมาเรียงต่อกัน ซึ่งเป็นการส่งเสริมความพร้อมด้านความสัมพันธ์ของตากับมือด้วย นอกจากนี้จะเห็นได้ว่ามุมกิจกรรมทุกมุมเด็กจะได้มีโอกาสค้นพบประสบการณ์สำคัญ ทำให้ได้ฝึกการสังเกต เปรียบเทียบ จำแนก เชื่อมโยง ซึ่งมีส่วนช่วยในการเตรียมความพร้อมทางการเขียน หากเด็กไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนการเขียนเด็กอาจพบกับความยากลำบากในการจับอุปกรณ์บังคับให้ไปตามความต้องการ ซึ่งอาจมีผลทำให้เด็กเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเขียนได้

2 สภาพแวดล้อมที่พร้อมอย่างมีความหมาย

ธรรมชาติของเด็กปฐมวัย มีความต้องการอยากรู้อยากเห็นสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กในช่วงวัย 3-6 ปี มีพัฒนาการเรียนรู้โดยการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพื่อเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวและบุคคลรอบตัว ดังนั้นการจัดสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในเด็กเกิดการเรียนรู้ ตามหลักการของแนวคิดไฮสโคปถือว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเสมือนครูคนที่ 3 และเป็นส่วนหนึ่งของวงล้อการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวคิดไฮสโคปพบว่า การจัดสิ่งแวดล้อมมีส่วนช่วยส่งเสริมการเขียนดังนี้

2.1 การจัดสื่อและอุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเขียนอย่างเพียงพอและเหมาะสม

หลักการสำคัญข้อหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดไฮสโคปคือการเรียนรู้แบบลงมือกระทำผ่านมุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้ที่หลากหลายด้วยวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม จากหลักการดังกล่าวจึงทำให้ผู้บริหารและครูให้ความสำคัญกับการจัดเตรียมสื่อและอุปกรณ์ในมุมประสบการณ์ทุกมุม โดยจัดหาสื่ออุปกรณ์ที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ivo อย่างเพียงพอกับจำนวนเด็ก โดยเฉพาะมุมเขียน ครูได้จัดเตรียมแผ่นป้ายพยัญชนะไทยที่มีภาพประกอบ บัตรคำที่เกิดจากความต้องการของเด็กและเด็กสามารถใช้ประโยชน์จากบัตรคำนั้นๆ ได้ตลอดเวลา สมุดสะสมคำที่เด็กสามารถใช้เขียนคำตามความสนใจ โดยที่เด็กสามารถเขียนได้มากตามความต้องการ สมุดบันทึกข้อความที่ใช้บันทึกข่าวสารถึงผู้ปกครอง รวมทั้งโต๊ะที่มีที่นั่งกับเก้าอี้และนั่งกับเบาะตามความต้องการและอุปกรณ์การเขียน ได้แก่ ดินสอ ยางลบ กระดาษ สีเทียน ขนาดต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้เพียงพอกับจำนวนเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่าครูได้จัดอุปกรณ์การเขียนเช่น ดินสอยางลบและกระดาษสำหรับเขียนไว้ทุกมุมประสบการณ์ ครูได้จัดเก็บกระดาษ และสีเทียนไว้บริเวณชั้นที่เด็กสามารถหยิบใช้ได้อย่างอิสระตลอดเวลา

จากการจัดอุปกรณ์การเขียนไว้ในทุกมุมประสบการณ์อื่นๆ ที่เด็กหยิบใช้ได้ตลอดเวลา เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาการเขียนมากขึ้นและทำให้เด็กเกิดการเขียนได้ง่ายขึ้น เพราะเด็กจะนำอุปกรณ์การเขียนที่วางไว้ในมุมประสบการณ์มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรม เช่น ในมุมบทบาทสมมุติเด็กจะได้ใช้อุปกรณ์ที่มีอยู่ในมุมมาประกอบและอุปกรณ์เหล่านั้นก็มีส่วนช่วยส่งเสริมการเขียนเช่น เด็กที่เล่นบทบาทสมมุติเป็นหมอจะนำกระดาษมาจดประวัติผู้ป่วย บันทึกอาการของผู้ป่วย เด็กที่เล่นเป็นแม่ค้าก็จะจดบันทึกรายการและราคาสิ่งของ นอกจากนี้ในมุมประสบการณ์อื่นๆ เช่น มุมหนังสือที่ครูได้จัดให้มีหนังสือจำนวนมากและหลากหลายประเภทเพื่อให้เด็กได้เลือกอ่านได้ตามความต้องการ รวมทั้งสมุดบันทึกการอ่านที่เด็กสามารถใช้บันทึกชื่อหนังสือ และสรุปเรื่องที่อ่าน และในมุมสีเทียนมีครูได้จัดเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้เด็กสามารถนำมาทำได้ตลอดเวลา

นอกจากการจัดอุปกรณ์ไว้ใช้ทำกิจกรรมการเขียนอย่างเพียงพอแล้ว ในมุมต่างๆ ของห้องครูได้ติดข้อตกลงภายในห้อง ข้อตกลงการเข้ามุม ชื่อหนังสือนิทาน แผ่นป้ายตัวอักษร ทำให้เด็กได้มีโอกาสสังเกตตัวอักษรหรือคำเหล่านั้นอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้เนื่องจากครูได้ใช้ป้ายบัตรคำเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเด็กเข้ามามุมอย่างไม่ถูกต้อง ครูได้ให้เด็กอ่านทวนข้อตก

ลงเป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้มีผลทำให้เด็กเรียนรู้คำศัพท์ที่เห็นอยู่เป็นประจำ และเรียนรู้กฎการเขียนจากรูปแบบของประโยคเหล่านี้ด้วย

จากหลักการจัดสื่ออุปกรณ์อย่างเพียงพอและเหมาะสม ประกอบกับครูมีความเชื่อว่าการตั้งอุปกรณ์การเขียนเตรียมไว้ในทุกมุมประสบการณ์จะทำให้เด็กมองเห็น และช่วยกระตุ้นความต้องการในการเขียน และทำให้เด็กมีโอกาสทำกิจกรรมการเขียนได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเลือกเข้ามาเขียนหรือไม่ก็ตาม การจัดอุปกรณ์การเขียนอย่างเพียงพอถือเป็นแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการทางการเขียนตามที่ Morrow (1993) ได้กล่าวว่า แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเขียนให้กับเด็กปฐมวัยควรจัดสิ่งแวดล้อมให้มีอุปกรณ์ที่หลากหลายสำหรับเด็กได้ฝึกฝนการเขียน และเด็กควรได้รับโอกาสในการใช้วัสดุอุปกรณ์การเขียนด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ

2.2 การจัดสิ่งแวดล้อมทางภาษาอย่างมีจุดมุ่งหมายของการใช้จริง

เด็กในช่วงวัย 3-6 ปี สามารถเรียนรู้ภาษาได้จากการสังเกตจากสิ่งแวดล้อม และบุคคลที่เป็นแบบอย่าง สิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียนจึงมีส่วนช่วยส่งเสริมการเขียนได้อย่างมาก ดังนั้นครูทุกคนจึงจัดสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียนด้วย สื่อการเรียนการสอนทางภาษาประกอบ ภาพ ผลงานการเขียนของเด็ก ร่องรอยการเขียนร่วมกัน ผลงานภาพวาดและการบรรยายภาพ การเขียนเพื่อการสื่อสารกับบุคคลต่างๆ ซึ่งการเขียนที่เกิดขึ้นเหล่านี้เกิดจากการลงมือปฏิบัติของเด็กเองตามสถานการณ์ต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีความสำคัญกับเด็กอย่างแท้จริง ดังนั้นเมื่อครูนำงานเขียนเหล่านี้มาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดตกแต่งสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียน จึงทำให้เด็กภาคภูมิใจจากงานเขียนของตน ประกอบกับการจัดการเรียนการสอนภาษาของแนวคิดไฮสโคปมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปใช้ในจุดมุ่งหมายต่างๆ อย่างแท้จริง ดังนั้นผลงานการเขียนของเด็กจึงสามารถนำมาใช้ภายในห้องตามจุดมุ่งหมายต่างๆ ตั้งแต่หน้าห้องเรียน มีป้ายแนะนำสมาชิกในห้อง เด็กมีโอกาสบอกเล่าหรือเขียนสิ่งที่เกี่ยวกับตนเองเพื่อแนะนำให้บุคคลภายนอกได้รู้จัก ป้ายประกาศข่าวที่เขียนขึ้นเพื่อแจ้งข่าวหรือข้อความสำคัญให้ผู้ปกครองหรือผู้ที่มาเยี่ยมชมโรงเรียนได้รับรู้ ป้ายบอกวันเกิดของสมาชิกในห้องจัดทำขึ้นเพื่อเตือนความจำและแสดงความยินดี ป้ายชื่อเด็กที่ติดตามที่ต่างๆ เพื่อแสดงขอบเขตของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังมีกฎกติกาในการเล่นหรือข้อตกลงภายในห้องที่จัดทำขึ้น เพื่อเป็นข้อตกลงร่วมกัน เมื่อมีการทำผิดกฎกติกาครูจะคอยกระตุ้นให้เด็กดูที่ข้อตกลง และชื่อมุมหรือสิ่งของบางอย่างที่เด็กเรียนรู้ในโครงการ นอกจากนี้ครูได้ตั้งร่องรอยการเรียนรู้ของโครงการที่กำลังเรียนรู้ไว้เพื่อให้เด็กได้ใช้เป็นข้อมูล หรือเพื่อใช้ในการคัดลอกจากสิ่งแวดล้อม

จากการจัดสิ่งแวดล้อมทางภาษาดังกล่าวทำให้เด็กได้ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารหรือเพื่อจุดมุ่งหมายต่างๆ อย่างแท้จริงแล้ว เด็กยังได้เรียนรู้การใช้ภาษาเขียนในรูปแบบที่แตกต่างกัน ทำให้เด็กเห็นประโยชน์ของการเขียน นอกจากนี้การที่เด็กได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางภาษาเขียนอยู่อย่างสม่ำเสมอทำให้เด็กสามารถซึมซาบภาษาไปที่ละเล็กละน้อยและเรียนรู้ภาษาเขียนจากสภาพแวดล้อม เช่นการที่เด็กคิดวิธีการคัดลอกคำจากแผ่นป้ายตัวอักษรไทย หรือผลงานการเขียนของตนเองและผู้อื่น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าเด็กได้ใช้วิธีการเรียนรู้โดยการสังเกตจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยนำสิ่งแวดล้อมมาช่วยในการคัดลอกหรือเขียนคำได้ตลอดเวลา ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้การเขียนของเด็ก โดยเด็กจะใช้วิธีการเช่นเดียวกันนี้ในการเรียนรู้ภาษารอบตัวดังที่ Bandura (1977) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมซึ่งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) ซึ่งตัวแบบนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวแบบสัญลักษณ์เช่นหนังสือหรือภาพก็ได้

3 ผู้เรียน

3.1 ความพร้อมและวุฒิภาวะ

เด็กแต่ละคนมีวุฒิภาวะและความพร้อมที่แตกต่างกัน วุฒิภาวะเป็นปัจจัยสำคัญของพัฒนาการในทุกๆ ด้าน รวมทั้งพัฒนาการทางด้านการเขียน เพราะการเขียนเป็นกระบวนการถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นสัญลักษณ์ ที่ต้องอาศัยวุฒิภาวะและความพร้อมทางด้านสมอง สายตา ความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา และความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและแขน เด็กแต่ละคนถึงแม้จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกัน ได้รับการจัดประสบการณ์หรือการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านการเขียนเหมือนกันแต่ย่อมมีพัฒนาการทางด้านการเขียนที่แตกต่างกัน ดังข้อมูลได้จากการสังเกตเด็กในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ในช่วงภาคเรียนต้น เด็กกำลังทดลองเขียนชื่อด้วยตนเองจากการคัดลอก บางคนสามารถคัดลอกชื่อหรือเขียนชื่อจากความทรงจำได้อย่างคล่องแคล่ว ในขณะที่เด็กบางคนเริ่มคัดลอกตัวอักษรบางตัวในชื่อได้ บางคนยังมีพัฒนาการอยู่ในขั้นการวาดภาพคนได้สมบูรณ์หรือเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษร ทั้งนี้เกิดจากวุฒิภาวะและความพร้อมของเด็กแต่ละคนแตกต่างกันถึงแม้ครูจะช่วยแนะนำหรือเขียนเป็นแบบอย่างให้เด็กได้สังเกต แต่พบว่าเด็กยังคงเขียนเช่นเดิม ซึ่งตรงตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มวุฒิภาวะนิยมที่เชื่อว่า วุฒิ

ภาวะเท่านั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมเป็นเพียงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการ แต่ไม่ใช่เป็นตัวที่ทำให้เกิดพัฒนาการนั้นๆ ถ้าวุฒิภาวะยังไม่เกิดขึ้นสภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลอะไรต่อพัฒนาการของเด็ก

จากแนวคิดดังกล่าวตรงกับข้อมูลที่พบว่า เด็กที่มีพัฒนาการทางด้านการเขียนช้ากว่าเด็กคนอื่นๆ เมื่อเด็กเหล่านี้เกิดความพร้อมจะสามารถพัฒนาการเขียนได้ทันเพื่อน โดยสังเกตว่าเด็กจะใช้เวลาในการพัฒนาการเขียนบางขั้นเร็วกว่าเด็กคนอื่นๆ หรืออาจไม่แสดงการเขียนบางขั้นออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนหรือข้ามพัฒนาการบางขั้น ดังตัวอย่างของเด็กหญิงหมอกที่ไม่แสดงพัฒนาการเขียนใดๆเลยในขณะที่เพื่อนอยู่ในขั้นการคัดลอกในระยะแรก หลังจากนั้นเด็กหญิงหมอกแสดงความต้องการที่จะเขียน โดยใช้วิธีการคัดลอกตามบัตรคำเพียง 2 ครั้ง แล้วสามารถเขียนได้ด้วยตนเอง จะเห็นได้ว่าวุฒิภาวะและความพร้อมของเด็กเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กแต่ละคนเกิดการเรียนรู้ เมื่อเด็กยังไม่พร้อม การสอนหรือการส่งเสริมใดๆ ย่อมเกิดผลน้อย ดังนั้นการให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ตามวุฒิภาวะและความพร้อมของแต่ละคนย่อมทำให้เด็กเกิดความพึงพอใจมากที่สุด โดยเฉพาะการเรียนรู้การเขียนเป็นสิ่งที่เด็กต้องใช้ความพร้อมในหลายๆ ด้านประกอบกัน ถ้าเด็กได้รับการสอนในขณะที่ยังไม่พร้อมอาจทำให้เด็กเกิดความคับข้องใจ และเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียนภาษาได้

3.2 ประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน

การเขียนเป็นกระบวนการที่เกิดจากความต้องการในการถ่ายทอดความคิด จินตนาการและประสบการณ์ออกมาเป็นสัญลักษณ์ที่สังคมยอมรับ เด็กที่มีประสบการณ์ต่างกัน ย่อมทำให้การเขียนแตกต่างกันด้วย ประสบการณ์ที่เด็กแต่ละคนได้รับจากการสังเกต การได้ยิน การได้สื่อสาร และการได้สัมผัสก่อให้เกิดเป็นประสบการณ์ใหม่ ซึ่งส่งผลต่อการเขียนทั้งสิ้น เนื่องจากเด็กจะนำประสบการณ์เหล่านี้มาถ่ายทอด หากเด็กมีประสบการณ์น้อยสิ่งที่ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาดหรือการเขียนก็จะเหมือนๆเดิมทุกวัน สังเกตได้จากการถ่ายทอดภาพวาด และงานเขียนของเด็กที่พบว่าได้รับประสบการณ์จากแหล่งต่างๆ เช่น ประสบการณ์ที่เกิดจากการได้ท่องเที่ยวหรือได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่รอบตัว เด็กจึงเกิดความประทับใจและต้องการถ่ายทอดให้ผู้อื่นรับรู้ ดังตัวอย่างของเด็กชายบุญชนกมักจะวาดภาพและเขียนบรรยายภาพเกี่ยวกับการไปเดินป่าหรือธรรมชาติตลอดทั้งเดือน เช่น ฝนกำลังตกในถ้ำ นกเงือกกำลังอ้าปาก คนกำลังเดินป่า นกกำลังบิน เป็นต้น นอกจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการสัมผัสโดยตรงแล้ว เด็กบางคนอาจนำสิ่งที่ได้เห็นและได้ฟังจากสิ่งทางวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือมาถ่ายทอดเป็นงานเขียนหรือภาพวาด ดัง

ตัวอย่างงานเขียนในช่วงที่มีข่าวตึกถล่ม เด็กส่วนมากจะวาดภาพและเขียนเรื่องราวเหล่านี้ติดต่อกันหลายวัน นอกจากนั้นเด็กบางคนที่ได้ดูภาพยนตร์บางเรื่องอาจนำมาถ่ายทอด เช่น เด็กชายวุธ ได้วาดภาพและบรรยายภาพว่า “เฮริคอปเตอร์จะไปลงประสาทยักษ์ที่ภูเขาแล้วก็ได้เจอเฮริพอตเตอร์” ซึ่งครูได้สอบถามผู้ปกครองจึงได้ทราบว่าผู้ปกครองได้พาเด็กชายวุธไปดูภาพยนตร์เรื่องเฮริพอตเตอร์มาในสัปดาห์ที่ผ่านมา นอกจากนี้เด็กบางคนได้รับประสบการณ์จากเพื่อนสนิทด้วยตนเอง สังเกตได้ว่าเด็กที่นั่งเขียนใกล้กันมักจะมีเรื่องราวในการเขียนคล้ายกัน ทั้งนี้เกิดจากประสบการณ์ที่เด็กได้รับฟังจากเพื่อน

จะเห็นได้ว่าประสบการณ์ที่เด็กแต่ละคนได้รับจะส่งผลอย่างมากต่อการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวคิดไฮสโคป เพราะเด็กได้เขียนจากความต้องการและเขียนสิ่งที่มีความหมายซึ่งต้องการถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจ การเขียนในระยะแรกเป็นการสร้างความคิดที่เกิดจากประสบการณ์ของเด็ก (ภาธรณี คุรุรัตน์ และคณะ, 2542) ดังนั้นหากเด็กมีประสบการณ์มากเพียงใด ย่อมเป็นตัวกระตุ้นหรือเป็นเสมือนข้อมูลที่จะนำมาถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้มากเท่านั้น ซึ่งช่วยในเรื่องการพัฒนาการเขียนเพราะเด็กจะมีโอกาสเรียนรู้การเขียนคำใหม่ๆ อยู่เสมอ

4 แรงผลักดันภายนอก

4.1 การเป็นแบบอย่างในการใช้ภาษา

ตามแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการการเรียนรู้แนวคิดเชื่อว่า พัฒนาการทางด้านภาษาเกิดได้โดยอาศัยการเลียนแบบ ซึ่งอาจเกิดได้จากการมองเห็นหรือการได้ยินเสียง Bandura (1977) กล่าวว่า เด็กเรียนรู้ภาษาโดยการสังเกตต้นแบบ เช่น พ่อแม่ คนใกล้ชิด การเรียนรู้โดยการสังเกตถ้าผลที่เกิดตามมาคือรางวัล ผู้เรียนก็จะมีคความพอใจในพฤติกรรมของตนเอง การเรียนรู้การเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวคิดไฮสโคป ก็ใช้วิธีการสังเกตและเขียนเลียนแบบครูตามความต้องการและความเข้าใจของตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากการที่ครูทำกิจกรรมการเขียนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างมีจุดมุ่งหมายสม่ำเสมอทำให้เด็กสังเกตเห็นความสำคัญของการเขียนและต้องการทดลองเขียนเลียนแบบ ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก

จากการที่ครูเขียนอย่างมีความหมายในโอกาสต่างๆ นอกจากจะทำให้เด็กเรียนรู้ว่าการเขียนเป็นกิจกรรมที่คนในสังคมใช้ในการสื่อสารซึ่งกันและกัน ในขณะที่ครูเขียนเด็กจะสังเกตเห็นวิธีการเขียน ขั้นตอนการเขียน ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและความหมายของตัวอักษร รวมทั้งกฎเกณฑ์ของการเขียนด้วย ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ด้วยตนเองจากการเลียนแบบ ในครั้งแรกเด็ก

อาจยังไม่เข้าใจ และทำได้ไม่เหมือนเลย แต่เด็กจะเกิดการเรียนรู้ขึ้นเองจากการสังเกตในครั้งต่อไป หรือครูใช้วิธีการเขียนเป็นแบบอย่างที่ถูกต้องในโอกาสที่เหมาะสม ทำให้พัฒนาการด้านการเขียนของเด็กเกิดขึ้นตามระดับความสามารถในการเรียนรู้ของตนเอง โดยครูไม่ต้องใช้การสอนโดยตรง เด็กจึงพัฒนาการเขียนอย่างค่อยเป็นค่อยไปและไม่เกิดความคับข้องใจ

ในระยะแรกที่เด็กบางคนยังไม่พร้อมที่จะเขียนสังเกตได้ว่าครูจะใช้วิธีการเป็นแบบอย่างในการพูดมากกว่าการเขียน เช่น ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 เด็กอธิบายภาพได้ไม่ชัดเจน ครูได้ช่วยต่อเติมคำบรรยายภาพเป็นตัวอย่างให้เด็กได้เรียนรู้ ซึ่งมีผลทำให้เด็กสามารถพูดได้ชัดเจนและได้ใจความมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการเขียนด้วยเช่นกัน เพราะการพูดเป็นวิธีการถ่ายทอดเช่นเดียวกันแต่เด็กจะเกิดการเรียนรู้ได้ก่อนการเขียน และก่อนที่เด็กจะเขียนต้องสามารถเรียงเรียงคำพูดได้ก่อนจึงสามารถถ่ายทอดเป็นตัวอักษรได้

นอกจากนี้ครูยังเป็นแบบอย่างในการอ่าน เช่นการอ่านนิทาน การอ่านบททวนประโยคที่เขียนเสร็จแล้ว ซึ่งทำให้เด็กเห็นรูปแบบและความสำคัญของการอ่าน และครูยังมีส่วนช่วยส่งเสริมการเขียนด้วยเช่นกัน เพราะเด็กจะเรียนรู้วิธีการเขียนกฎเกณฑ์การเขียนและรูปแบบประโยคจากตัวอักษรหรือประโยคที่ครูอ่านและที่สำคัญเด็กจะเข้าใจถึงประโยชน์ของการเขียนที่ใช้บันทึกข้อมูลต่างๆ ให้ผู้อื่นได้รับรู้

4.2 บรรยายภาคและปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมต่อการเรียนรู้

จากแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการและการเรียนรู้ นักจิตวิทยาหลายคนได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบรรยายภาคและปฏิสัมพันธ์ที่ดีส่งผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ กล่าวคือ โดยธรรมชาติของมนุษย์จะพัฒนาตนเองทุกๆ ด้าน เพื่อจะรักษาความเป็นตัวของตัวเอง และพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น การเรียนรู้จะเป็นไปได้ดีหากผู้เรียนได้อยู่ในสถานการณ์และบรรยายภาคที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่ บรรยายภาคที่ผ่อนคลายเป็นอิสระ อบอุ่น ปลอดภัย ไม่กลัว และมีโอกาสได้ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ทิสนา เขมมณี, 2540)

จากการเก็บข้อมูลการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวคิดไฮสโคป พบว่าครูได้สร้างบรรยายภาคและปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ดังข้อมูลต่อไปนี้

1) การไม่กล่าวตำหนิผลงานที่ยังไม่สมบูรณ์ การเรียนรู้ภาษาเขียนจากการสังเกต และทดลองเขียนเลียนแบบด้วยตนเองนั้น เด็กต้องใช้เวลาในการสั่งสมประสบการณ์จึงจะทำให้การเขียนสมบูรณ์และถูกต้อง ในระยะแรกของการเรียนรู้เด็กอาจเขียนไม่ถูกต้อง

สังเกตได้ว่าครูไม่ใช่วิธีการว่ากล่าวหรือตำหนิผลงานที่ไม่สมบูรณ์ แต่ครูให้โอกาสเด็กได้ทดลองเขียนในครั้งต่อไปจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเขียนถูกต้อง แต่มีเด็กบางคนที่ไม่เกิดการเรียนรู้หรือไม่เกิดการพัฒนาครูจะใช้วิธีการเขียนเป็นแบบอย่างให้ดูในโอกาสหรือสถานการณ์ที่เหมาะสมหรือสอนทักษะย่อยโดยตรงหรือเติมตัวอักษรบางตัวที่ขาดหายไปให้ แต่ครูจะไม่พูดถึงสิ่งที่ผิด

การเรียนรู้ใดๆ ที่เด็กไม่ถูกตำหนิจะทำให้เด็กเกิดความมั่นใจและกลัวที่จะทดลองและเรียนรู้สิ่งนั้นจนสำเร็จ แต่หากเด็กได้รับการตำหนิตั้งแต่ครั้งแรกเด็กอาจเกิดความไม่มั่นใจไม่กล้าทำในสิ่งนั้นๆ และอาจเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการทำกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งจะสังเกตได้จากการเริ่มทดลองเขียนของเด็กบางคนเขียนไม่เหมือนแบบ เด็กจะพยายามปิดตัวอักษรที่ไม่เหมือนแบบ หรือพยายามใช้นิ้วหรือขูดเพื่อลบตัวอักษรที่ไม่ถูก บางคนอาจใช้วิธีการขีดฆ่าตัวอักษร เพื่อให้ครูไม่เห็น พฤติกรรมเหล่านี้ อาจเกิดจากประสบการณ์ที่เด็กเคยได้รับจากที่บ้านหรือจากการเขียนในกิจกรรมอื่นๆ จึงทำให้เด็กเกิดความมั่นใจและกล้าทดลองเขียนในครั้งต่อไป เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แก้ไขและเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยความมั่นใจ ซึ่งตรงตามแนวคิดการเรียนรู้ของ Rogers (1977) ที่กล่าวว่าการเรียนรู้จะเป็นไปได้ดีหากผู้เรียนได้อยู่ในสถานการณ์และบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่บรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นอิสระ อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่ากลัว โดยมีครูเป็นผู้ช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และมีโอกาสได้เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ต่อไป

2) ครูใช้แรงเสริมด้วยคำชมเชยและการให้กำลังใจ การเรียนรู้ที่เด็กได้ลงมือกระทำทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง เด็กต้องใช้ความพยายามในการสร้างองค์ความรู้ขึ้นโดยการลองผิดลองถูกตามประสบการณ์และความเข้าใจของแต่ละคน ดังนั้นพัฒนาการในระยะแรกจึงอาจไม่สมบูรณ์ การให้กำลังใจและคำชมเชยผลงานที่เด็กได้ทดลองปฏิบัติจึงมีความจำเป็นมาก ทั้งนี้เนื่องจากเด็กในช่วงวัย 3-6 ปี จะสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองปฏิบัติหรือแสดงออกได้จากการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นหรือการได้รับตอบสนองที่พึงพอใจกล่าวคือ เด็กจะเรียนรู้จากการที่พฤติกรรมใดที่เด็กปฏิบัติแล้วได้รับแรงเสริม เช่น การที่ครูชมเชยเด็กทุกครั้งที่เด็กสามารถวาดรูปเพื่อสื่อสาร คัดลอกคำหรือเขียนคำด้วยตนเองได้ถึงแม้ผลงานที่ปรากฏจะไม่สมบูรณ์ก็ตาม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่าครูจะใช้คำชมเชยพร้อมกับการให้กำลังใจและการสร้างความมั่นใจให้กับเด็ก โดยครูจะบอกถึงการทำที่ครูภูมิใจด้วยทุกครั้ง เช่น “ดีมากเลยคะ เห็นไหมหนูเขียนได้เองแล้ว” “เก่งมากคะ ต่อกันไปหนูก็เขียนเองได้แล้วนะคะ” จากคำชมเชยเหล่านี้มีผลทำให้เด็กเกิดความดีใจโดยจะแสดงออกมาทางสีหน้า และคำพูด รวมทั้งการกระทำ เช่น เด็กที่เขียนได้จะพยายามเขียนมากขึ้น เด็กที่ไม่อยากเขียนเมื่อเห็นเพื่อนได้รับการยอมรับ

รับและคำชมเชยจากครูจึงเริ่มทดลองคัดลอกคำ หรือทดลองเขียนบ้าง เด็กบางคนที่ไม่เขียนไม่เสร็จจะนำมาเขียน “เขียนดีแล้วนี่คะ” “เขียนได้แล้วนี่”

จากการเสริมแรงด้วยคำพูดชมเชยและการให้กำลังใจของครูเมื่อเด็กทำกิจกรรมการเขียนทุกครั้ง ทำให้เด็กต้องการเขียนอยู่เป็นประจำเพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ครูยอมรับ เด็กจึงได้ฝึกฝนการเขียนอยู่เป็นประจำ ดังตัวอย่างที่ครูให้กำลังใจกับเด็กชายดุลเป็นเด็กที่กล้ามเนื้อมือยังไม่แข็งแรงจึงไม่ค่อยได้ฝึกเขียน และเมื่อเด็กพร้อมจึงต้องการเขียนแต่ไม่มั่นใจ ครูจึงบอกให้เด็กชายดุลมานั่งใกล้ๆ แล้วให้เขียนไปใจเย็นๆ ครูตั้งช่วย เมื่อเขียนเสร็จบอก “เก่งแล้วนี่ เขียนเก่งมาก” เด็กชายดุลยิ้ม หลังจากนั้นครูให้ออกมาเล่าและแสดงหน้าห้อง

3) การสร้างบรรยากาศให้เด็กกล้าขอความช่วยเหลือ เป็นสิ่งที่ทำให้บรรยากาศในการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ดี ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนภาษาในลักษณะที่เด็กเรียนรู้จากการลงมือกระทำด้วยตนเองและจากการเลียนแบบเด็กแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน เด็กบางคนที่ยังไม่พร้อมและต้องการความช่วยเหลือจากครู ถ้าครูได้สร้างบรรยากาศให้เด็กกล้าขอความช่วยเหลือ เช่นบอกให้เด็กที่จำไม่ได้มาถาม หรือมาหาครูจะช่วย หรือเมื่อเด็กมาขอความช่วยเหลือแล้วครูแสดงความเต็มใจและยินดีช่วยเหลือเด็ก ทำให้เด็กเกิดความกล้าที่จะบอกครูถึงสิ่งที่ตนต้องการ โดยเฉพาะกับลักษณะการสอนที่ให้เด็กได้มีโอกาสทดลองเขียน หรือเมื่อครูเปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองเขียนคำต่างๆ ด้วยตนเองแล้ว หากเด็กบางคนยังไม่มั่นใจ หรือในบางครั้งเด็กอาจพบปัญหาในการเขียน จึงต้องการความช่วยเหลือจากครู สังเกตได้ว่าวิธีที่ครูใช้ปฏิบัติเมื่อเห็นเด็กบางคนแสดงความไม่มั่นใจหรือเด็กบางคนอาจบอกว่า “เขียนไม่เป็น” “หนูเขียนคำว่า...ไม่ได้” ครูจะให้การช่วยเหลือทันทีโดยครูถามความต้องการของเด็กก่อน เช่น “ครูเขียนให้ดูในกระดาษเอาไหมคะ” หรือ “มาครูช่วยเขียนให้ดูนะ” หรือบางครั้งครูอาจเข้าไปนั่งใกล้ๆ แล้วบอกให้เด็กค่อยๆ เขียนไปอย่างใจเย็นๆ โดยที่ครูเขียนเป็นแบบให้ดู และเด็กบางคนยังไม่สามารถสังเกตความแตกต่างของตัวอักษรได้ ครูจะคอยชี้ให้ดูที่ละตัวและแนะนำการเขียนเป็นขั้นตอนอย่างช้าๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าเมื่อเด็กต้องการความช่วยเหลือและครูสนองตอบด้วยคำพูดที่แสดงถึงความเต็มใจและพร้อมที่จะช่วยเหลือหรือแนะนำ จะทำให้เด็กกล้าขอความช่วยเหลือเมื่อพบกับปัญหา ทำให้การเรียนรู้ของเด็กพัฒนาต่อไปได้ เพราะเมื่อเด็กได้เรียนรู้วิธีการที่ครูสอนหรือเห็นแบบอย่างการเขียนของครูแล้วเด็กก็ยังคงต้องการทดลองเขียนเพื่อพัฒนาการเขียนให้เหมือนแบบ การปฏิบัติของครูเช่นนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นใจ และความรู้สึกปลอดภัย การที่เด็กได้อยู่ในบรรยากาศที่ปลอดภัยและอบอุ่นย่อมทำให้การเรียนรู้การเขียนของเด็กก้าวหน้าขึ้น

ส่วนที่ 2 การเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาออลดอร์ฟ

บทนำ : ข้อมูลทั่วไป

1. โรงเรียน

1.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียนอรุณทัยเป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก ที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และในอนาคตจะขยายไปจนถึงระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนอรุณทัยจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2539 โดยเช่าสถานที่พักอาศัยในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ และเปิดสอนชั้นอนุบาลเพียงห้องเดียว หลังจากนั้นจึงเปิดสอนชั้นประถมศึกษา และในปี พ.ศ. 2542 ได้ย้ายโรงเรียนมาอยู่ในหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่ง โดยปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสภาพห้องเรียนให้สอดคล้องตามแนวคิดทางการศึกษาออลดอร์ฟ ในปีพ.ศ. 2545 เปิดสอนชั้นอนุบาลจำนวน 2 ห้อง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1 ห้อง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และ 3 รวมกันจำนวน 1 ห้อง และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อีก 1 ห้อง มีนักเรียนทั้งหมดประมาณ 60 คน แบ่งเป็นชั้นอนุบาล 18 คน

การเดินทางมาโรงเรียนแห่งนี้สะดวกเนื่องจากหมู่บ้านแห่งนี้มีถนนหลายสายตัดผ่าน และมีทางเข้าออก 2 ทาง ภายในหมู่บ้านแยกเป็นซอยต่างๆ ซึ่งแต่ละซอยเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางจนถึงดีมาก นอกจากนี้บริเวณหน้าหมู่บ้านมีร้านค้า ร้านอาหาร ร้านบริการซักผ้า ร้านตัดผม และร้านบริการต่างๆ อีกจำนวนหนึ่ง บริเวณโดยรอบหมู่บ้านมีบรรยากาศเงียบสงบเนื่องจากส่วนมากเป็นที่อยู่อาศัย ประกอบกับมีการรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้านเป็นอย่างดี จึงทำให้ไม่ค่อยมีบุคคลภายนอกเข้า-ออก บริเวณโดยรอบโรงเรียนเงียบสงบ เนื่องจากตั้งอยู่ในบริเวณในสุดของซอยและพื้นที่โดยรอบทั้งด้านซ้ายและขวาเป็นที่ว่างมีต้นไม้และหญ้าขึ้นปกคลุม ส่วนด้านหลังของโรงเรียนมีคลองเล็กๆ ไหลผ่านไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้มีเรือสัญจรผ่านไปมาบ้าง

จากประตูทางเข้าหน้าโรงเรียนติดกับสนามแบ่งเป็นลานปูน และพื้นดินเป็นดินปนทรายและมีหญ้าขึ้นเล็กน้อย และมีต้นมะม่วง ต้นขนุน ต้นฝรั่ง ต้นตะขบอยู่รอบๆ บริเวณด้านซ้ายมือมีศาลาใหญ่ที่นักเรียนเข้าไปนั่งได้ประมาณ 20-30 คนนอกจากนี้ยังมีศาลาเล็กอยู่บริเวณด้านหน้า และด้านหลังของสนามอีก 2 หลัง ศาลานี้ที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วยกันสร้างขึ้นเอง ด้านหลังศาลาใหญ่มีเนินดินสูง 2 เมตร สำหรับให้นักเรียนวิ่งเล่น ถัดจากสนามไปด้านขวาเป็นอาคารเรียน ด้านหลังอาคารเรียนเป็นพื้นที่ว่างเป็นที่อยู่ของกระทาย ในบริเวณนี้มีต้นกล้วย

ต้นมะพร้าว และต้นมะม่วง อยู่โดยรอบ ด้านขวาของอาคารเรียนเป็นสนามให้เด็กชั้นอนุบาลใช้เท่านั้น บริเวณโดยรอบสนามมีต้นไม้ใหญ่เช่น มะขาม ชมพู และต้นกระถิน ตรงกลางมีเนินดินสูงประมาณ 3 ฟุต มุมทางด้านขวาติดกับกำแพงมีกระบะทรายที่เด็กเข้าไปเล่นพร้อมกันได้ 6-7 คน ในบริเวณนี้มีอุปกรณ์สำหรับเล่นทราย เช่น เครื่องครวที่ไม่ใช่แล้ว แผ่นไม้ ท่อนไม้ที่เด็กเก็บได้จากรอบๆ สนาม

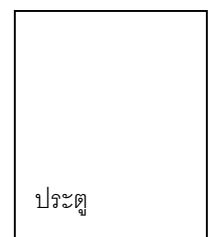
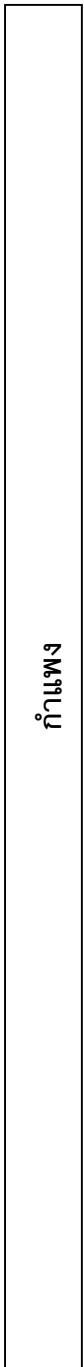
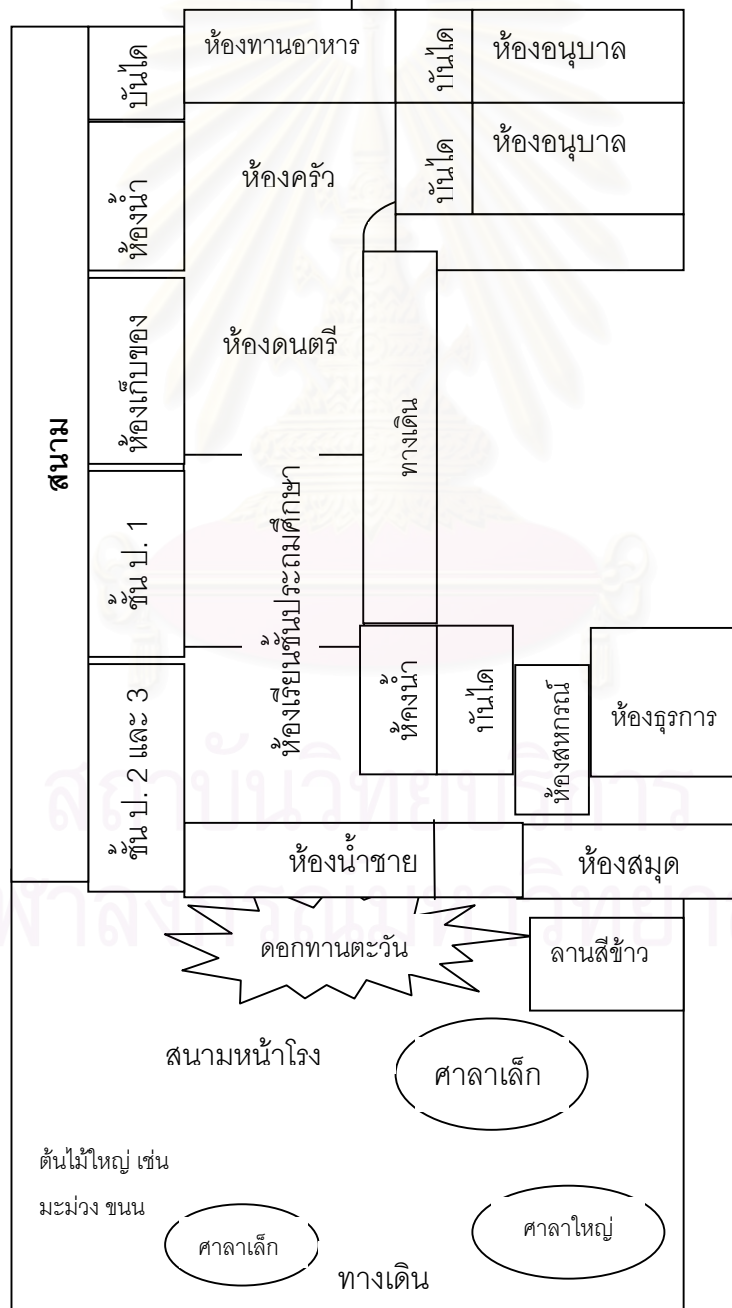
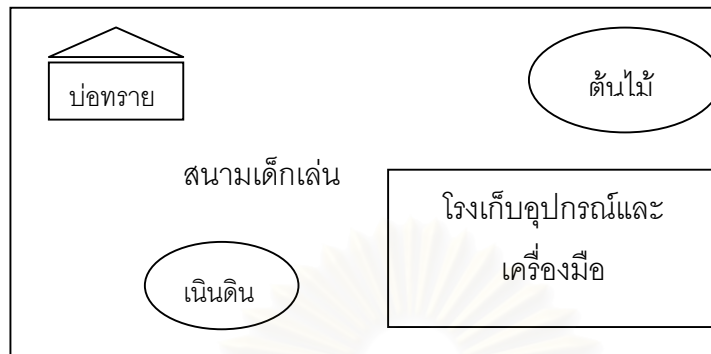
1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

การพัฒนามนุษย์ให้บรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนมี และสามารถกำหนดความมุ่งหมายและแนวทางแก่ชีวิตของตนได้อย่างอิสระตามกำลังความสามารถของตน โดยให้มนุษย์ได้มีโอกาสเรียนรู้และค้นพบเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตด้วยตนเอง จากการศึกษาตามนุษยปรัชญา ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับมนุษย์และเชื่อมโยงมนุษย์กับทุกสรรพสิ่งในโลกและจักรวาล การเชื่อมโยงนี้เพื่อให้มนุษย์ไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง แต่เป็นการสอนให้มนุษย์รู้จักจุดยืนที่สมดุลของตนเองในโลก โดยผ่านกิจกรรมทางพลังเจตจำนงผ่านอารมณ์ความรู้สึกและผ่านการคิด

1.3 สภาพทั่วไปของอาคารเรียน

อาคารเรียนหลังนี้รูปทรงตัว U มีทั้งหมด 3 ชั้น ชั้นบนสุดเป็นที่พักอาศัยของผู้บริหารและครอบครัว ชั้นที่ 2 แบ่งเป็นห้องต่างๆ ดังนี้ ห้องด้านซ้ายที่แยกออกมาเป็นห้องเก็บหนังสือ และห้องน้ำของเด็กนักเรียนชายชั้นประถมศึกษา บริเวณส่วนกลางของอาคารเรียนแบ่งเป็นห้องเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3 รวมกัน 1 ห้อง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 อีก 1 ห้อง และห้องน้ำสำหรับนักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาและชั้นอนุบาล ภายในมีที่อาบน้ำและแปรงฟัน ห้องสุดท้ายทางด้านขวาที่แยกออกมาเป็นห้องของนักเรียนชั้นอนุบาล 1 ห้อง ชั้นที่ 1 ของอาคารแบ่งเป็นห้องธุรการและห้องทำงานของผู้บริหาร ถัดจากห้องธุรการเป็นพื้นที่ว่างที่เป็นห้องสหกรณ์ใช้ขายหนังสือเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาออลดอร์ฟ และอุปกรณ์ที่ใช้ทำงานศิลปะ ส่วนกลางของอาคารแบ่งเป็นห้องเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ห้องว่างที่เตรียมไว้สำหรับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แต่ปัจจุบันใช้เป็นห้องเรียนดนตรีของนักเรียนและครู ต่อจากห้องนี้เป็นห้องน้ำสำหรับนักเรียนหญิง ถัดจากห้องน้ำเป็นห้องครัวของโรงเรียน ติดกับบันไดทางด้านขวาของอาคารมีห้องของนักเรียนอนุบาล 1 ห้อง ซึ่งห้องนี้มีทางเข้า 2 ทางคือ ทางด้านหน้าและด้านข้าง ทั้ง 2 ทางมีรั้วไม้กั้นแบ่งสัดส่วนอย่างชัดเจน

แผนผังโรงเรียนอรุโณทัย

ตัวอย่างแผนผังที่ 3 แผนผังโรงเรียนอรุโณทัย

2. บุคลากร

2.1 ผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนจบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านแพทยศาสตร์ หลังจากจบการศึกษาได้ประกอบอาชีพตามสาขาที่เรียนมา เป็นหมอรักษาผู้ป่วยทั่วไป เด็กที่อยู่ในชุมชนแออัด เด็กในมูลนิธิคุ้มครองเด็ก และหญิงขายบริการ ตลอดเวลาที่ทำการรักษาผู้ป่วยเหล่านี้ทำให้ผู้บริหารได้รับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นภายในสังคมมากมาย ทำให้เกิดความคิดที่จะหาต้นเหตุของปัญหาต่างๆ เพราะคิดว่าสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งไม่อาจทำให้แก้ปัญหาที่แท้จริงได้ และพบว่าการศึกษาคือวิธีที่สามารถช่วยแก้ปัญหาที่ต้นเหตุได้ หลังจากนั้นจึงเริ่มหาแนวทางการศึกษาที่จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาอย่างแท้จริง จนกระทั่งผู้บริหารได้ทราบแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟจากหนังสือที่เพื่อนนำมาให้จึงทำให้เกิดความสนใจ และตัดสินใจขอยุติการศึกษาต่อที่สถาบันพัฒนาครูตามแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟในประเทศสหรัฐอเมริกา

หลังจากจบการศึกษาในปี พ.ศ. 2537 ได้กลับมาทำงานกับมูลนิธิและหน่วยงานที่จัดอบรมศิลปะตามแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟให้แก่เด็กจนกระทั่งปีพ.ศ.2539 ได้จัดตั้งโรงเรียนอรุโณทัยขึ้น ในครั้งแรกผู้บริหารทำหน้าที่เป็นครูสอนระดับอนุบาลด้วยตนเองและปัจจุบันผู้บริหารยังคงเป็นครูสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเป็นเด็กที่เคยสอนมาตั้งแต่ชั้นอนุบาล การจัดการศึกษาของโรงเรียนนี้เป็นสังกัดอิสระ มีการบริหารงานในรูปแบบของมูลนิธิ จึงทำให้ผู้บริหารได้นำแนวทางการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟมาใช้ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่คำนึงถึงกระแสการศึกษาที่มุ่งหวังเพื่อการสอบเข้า หรือเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

2.2 ครู

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของครู

ครูภายในโรงเรียนมีทั้งหมด 5 คน (เป็นครูระดับอนุบาลจำนวน 2 คน) ซึ่งครูทั้งหมดจบการศึกษาระดับปริญญาโทในสาขาต่างๆ คือ แพทยศาสตร์ 1คน ระดับปริญญาตรี อุตสาหกรรม 1 คน อักษรศาสตร์ 2 คน รัฐศาสตร์ 1 คน และสาขาพาณิชยศาสตร์การบัญชีอีก 1 คน เนื่องจากครูเหล่านี้ไม่ได้จบทางด้านการศึกษา จึงไม่เคยมีประสบการณ์การสอน มีเพียง 1 คนที่เคยสอนในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งเป็นเวลา 3 ปี แต่จากความสนใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้กับเด็กประกอบกับความต้องการที่จะหาโรงเรียนให้บุตร จึงทำให้ครูเหล่านี้ได้รู้จักแนวทางการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟ และมีโอกาสได้เข้าร่วมการอบรม ร่วมกิจกรรมที่โรง

เรียนครูโหนดัยหรือหน่วยงานและโรงเรียนที่มีแนวทางเดียวกันจัดอยู่สม่ำเสมอ ทำให้ครูยังเกิดความสนใจและตัดสินใจส่งลูกเข้าเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้บริหารมีการร่วมมือกันดี ทั้งนี้เนื่องจากการเข้ามาทำงานของครูทุกคนเกิดจากความสนใจในแนวทางของการจัดการศึกษาและครูส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองที่เห็นความสำคัญของการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางนี้ การเข้ามาทำงานจึงไม่ใช่ทำเพื่อหวังผลตอบแทนทางวัตถุ แต่เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการปรึกษาหารือและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้ครูได้เสนอความคิดเห็นและความต้องการอย่างเต็มที่ นอกจากนี้การที่ผู้บริหารทำงานด้วยความอดทน เสียสละเพื่อการจัดการศึกษา ทำให้ครูเห็นแบบอย่างและต้องการช่วยเหลือเมื่อทางโรงเรียนต้องการ ประกอบกับผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถในการจัดการศึกษาตามแนวคิดวอลดอร์ฟจึงสามารถให้แนวทาง ข้อคิด และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การแก้ปัญหาทั้งเรื่องส่วนตัวและเรื่องงาน ทำให้ครูเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้บริหารอย่างมาก ดังนั้นครูทุกคนจึงให้ความร่วมมือในการทำงานเต็มความสามารถ

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูด้วยกันนั้นมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เนื่องจากครูทุกคนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันและมีความสนใจการศึกษาตามแนวคิดนี้อย่างจริงจัง โดยเล็งเห็นว่าการศึกษาตามแนวคิดนี้จะสามารถพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ และจากการที่ครูทุกคนต้องเรียนรู้และช่วยเหลือกันมาตลอดทำให้ครูมีความสนิทคุ้นเคยกันมาก นอกจากในเวลาทำงานแล้วครูทุกคนยังได้ทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกันในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์และช่วงปิดภาคเรียน

2.2.2 ด้านการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟเป็นอย่างมาก เพราะการทำความเข้าใจตามแนวคิดมนุษยปรัชญาต้องอาศัยประสบการณ์ และการแสวงหาความรู้เป็นอย่างมากจึงจะทำให้สามารถพัฒนาความเข้าใจได้อย่างแท้จริง ดังนั้นผู้บริหารจึงสนับสนุนให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอตั้งต่อไปนี้

1) การสังเกตการสอน ผู้บริหารให้ครูทุกคนได้สังเกตการสอนในชั้นประถมศึกษาและชั้นอนุบาลเป็นเวลานานประมาณ 1 ปี ในระยะแรกเป็นการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมคือ นั่งดูการสอนอยู่บริเวณหลังห้อง เมื่อเข้าใจแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมและการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นจึงได้ร่วมทำกิจกรรมกับเด็กและเป็นผู้ช่วยครู การพัฒนาครูในลักษณะนี้มีความจำเป็นมาก เพราะการจัดการศึกษาตามแนวคิดวอลดอร์ฟไม่สามารถเรียนรู้ได้จากการเข้า

อบรมหรือการอ่านหนังสือเท่านั้น ครูต้องเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

2) การเข้ารับการอบรม เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษามนุษยปรัชญา การจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟ ธรรมชาติของเด็ก พัฒนาการมนุษย์และความสุนทรีย์จากกิจกรรมศิลปะและดนตรี ซึ่งส่วนมากเป็นการอบรมที่โรงเรียนจัดขึ้นโดยเชิญวิทยากรชาวต่างชาติมาให้ความรู้ นอกจากนี้อาจมีการอบรมที่ผู้บริหารจัดขึ้นในโอกาสต่างๆ เช่น การประชุมครู การประชุมผู้ปกครอง

3) การเข้ากลุ่มศึกษา (Study Group) โรงเรียนได้ตั้งกลุ่มศึกษาขึ้นทุกวันพฤหัสบดีใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง เพื่อร่วมกันอภิปรายความรู้ที่ได้จากการอ่านหนังสือที่ Rudolf Steiner ได้เขียนไว้ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟ การพัฒนาเด็กตามแนวคิด พัฒนาการและธรรมชาติของมนุษย์ และนำความรู้มาโยงเข้ากับประสบการณ์ ต่อจากนั้นผู้บริหารช่วยสรุปความรู้ ให้ข้อแนะนำ รวมทั้งยกตัวอย่างจนครูเกิดความเข้าใจเพิ่มขึ้น

4) การอบรมระยะยาว ผู้บริหารได้จัดอบรมให้กับครูด้วยตนเองเป็นระยะเวลานานติดต่อกัน 3-4 เดือน ทุกๆ วันเสาร์หรือวันอาทิตย์ การอบรมนี้ผู้บริหารได้บรรยายความรู้เกี่ยวกับมนุษยปรัชญาในแง่มุมต่างๆ ของมนุษย์ ฟิสิกส์ สัตว์ และจักรวาล ซึ่งความรู้เหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน นอกจากนี้ครูได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะ เช่น การแกะสลัก การปั้น การระบายสีน้ำ การวาดภาพด้วยสีน้ำและสีเทียน การอบรมนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีสนใจสมัครเข้าร่วมด้วย จึงทำให้ครูได้รับความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหลายๆ แนวทาง

5) การประชุมครู ผู้บริหารได้จัดให้มีการประชุมครูสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ในการประชุมนี้ครูทุกคนต้องพูดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการแก้ปัญหาภายในห้องเรียนที่ผ่านมา 1 สัปดาห์ นอกจากนี้ครูต้องนำเสนอแผนงานหรือรายงานถึงสิ่งที่จะสอนในสัปดาห์ต่อไปเพื่อให้ผู้บริหารและครูทุกคนรับรู้ความเคลื่อนไหวในโรงเรียนและสามารถแสดงความคิดเห็น ผู้บริหารได้ให้ความรู้เพิ่มเติมโดยเชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับมนุษยปรัชญาเพื่อให้ครูเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ในการทำงานครั้งต่อไปได้ ทำให้ครูได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

2.2.3 ภาระหน้าที่ประจำวันของครู

โดยปกติครูมาถึงโรงเรียนตั้งแต่เวลาประมาณ 6.30 น. ถึง 7.30 น. เพื่อดูแลความเรียบร้อยและจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ทำกิจกรรม เช่น เตรียมตุ๊กตาที่ใช้ประกอบการเล่น นิทาน กระดาษ สีน้ำและพู่กันสำหรับทำกิจกรรมสีน้ำและอุปกรณ์ทำขนม หลังจากนั้นเวลา

ประมาณ 7.30 น. ครูทุกคนไปรวมกันที่ห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อทำสมาธิโดยยืนเป็นวงกลมแล้วท่องบทกลอนเพื่อรวบรวมสมาธิและจิตวิญญาณของครูให้เป็นหนึ่งเดียวกัน และเพื่อให้มีสมาธิในการทำงาน เวลาประมาณ 8.00 น. จึงทยอยกันลงไปที่บริเวณสนามเพื่อดูแลเด็กและกวาดใบไม้ไปด้วย ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์เป็นช่วงที่ชาวนาเกี่ยวข้าว ครูอนุบาลจะนำเครื่องสีข้าวออกมาวางและปูเสื่อบริเวณลานหน้าห้องธุรการ แล้วชักชวนเด็กชั้นอนุบาลให้มาช่วยกันสีข้าว ฝัดข้าว และเล็อกข้าว จนกระทั่งเวลาประมาณ 8.30 น. ครูชั้นอนุบาลเรียกเด็กเข้าห้องโดยใช้วิธีการร้องเพลงเบาๆ ซึ่งมีเนื้อเพลงว่า “แสงตะวันส่องท้องฟ้าอำไพ ตกแต่งแต้มโลกนี้งดงาม ม่วงน้ำเงินคราม เหลืองวับวามวาว แดงเด่นแพรวพราว โลกแสนงามตา นกร้องกังวาน แว่วหวานเพลงพนา มาเกิดหนาตามาเกิดเอ๋ย นกร้องกังวาน แว่วหวานเพลงพนา เด็กๆ เอ๋ยตามาเกิดเอ๋ย” ครูจูงมือเด็กมารวมกันจนครบแล้วจึงเดินไปห้องเรียน เมื่อไปถึงประตูห้องเรียนครูเคาะประตูแล้วร้องเพลงว่า “ก๊อๆๆ นางฟ้าเอ๋ย นางฟ้าเอ๋ย โปรดเปิดประตูสวรรค์ ก๊อๆๆ นางฟ้าเอ๋ย นางฟ้าเอ๋ย เชิญมารับลูกพลันๆ” เด็กช่วยร้องเพลงด้วย เมื่อร้องเพลงจบครูเปิดประตูให้เด็กเข้าห้องเรียนและครูเข้าเป็นคนสุดท้าย

เวลาประมาณ 08.30 น. เป็นเวลาที่เด็กทำกิจกรรมในห้อง กิจกรรมแรกคือเล่นสร้างสวรรค์ ครูคอยสังเกตพฤติกรรมเด็ก ดูแลความเรียบร้อย และคอยอำนวยความสะดวกเพื่อให้การเล่นดำเนินต่อไปได้ ในขณะที่เดียวกันครูทำงานหัตถกรรมอยู่บริเวณโต๊ะรับประทานอาหาร เช่น ซ่อมแซมตุ๊กตา เย็บผ้า หรือทำความสะอาดสิ่งของ เช่น เชิงเทียน ตะกร้า ถาดไม้ และจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในกิจกรรมหลักของวันนั้น งานที่ครูทำเป็นงานที่เด็กสามารถเข้ามาช่วยได้ เวลาประมาณ 9.30 น. ครูเรียกเด็กกลับกันมาทำกิจกรรมหลัก เช่น ไม้แป้งเพื่อทำขนมแข็งหรือขนมปัง ระบายสีน้ำหรือสีเทียนและทำหัตถกรรม ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมครูคอยอำนวยความสะดวก สังเกตพฤติกรรมและทำงานไปพร้อมๆ กับเด็ก เมื่อเด็กทำงานเสร็จครูจึงให้ช่วยนำอุปกรณ์ไปเก็บ

จนกระทั่งเวลา 10.00 น. ครูให้เด็กเก็บของเล่นพร้อมกับร้องเพลงเบาๆ ว่า “ทุกๆ สิ่งมีที่ของตน เด็กน้อยทุกคนมีห้องเคหา เชิญพักหยุดยั้งกายา สู่ห้องเคหารังนอน” หลังจากนั้นครูพาเด็กไปเข้าห้องน้ำแล้วกลับมาทำกิจกรรมวงกลม เป็นกิจกรรมที่ครูถ่ายทอดความเป็นไปตามฤดูกาล ประเพณี วิถีชีวิต ผ่านเพลง กลอน และการเล่านิทานประกอบการเคลื่อนไหวเพื่อให้เด็กทำตาม ซึ่งครูต้องทำกิจกรรมนี้ได้อย่างแม่นยำและลื่นไหล เสร็จแล้วครูพาเด็กรับประทานอาหารว่าง แล้วลงไปเล่นกลางแจ้ง ในระหว่างนี้ครูคอยดูแลความปลอดภัยและคอยสังเกตพฤติกรรมของเด็ก บางครั้งครูทำงานไปด้วย เช่น ตัดหญ้า เลื่อยไม้ กวาดพื้น หรือ

3. นักเรียน

โรงเรียนอรุโณทัยมีเด็กทั้งหมดประมาณ 80 คน เป็นเด็กชั้นอนุบาลประมาณ 20 คน แบ่งเป็น 2 ห้องแต่ละห้องคละอายุกันตั้งแต่ 3-6 ปี การจัดเด็กแต่ละห้องครูและผู้บริหาร ได้มีการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับความเป็นอยู่ ลักษณะนิสัย และการดำเนินชีวิตของเด็กแต่ละคน เพื่อให้เด็กแต่ละคนอยู่ในห้องเรียนที่มีความเหมาะสม เด็กส่วนใหญ่อยู่ในห้องเรียนเดิมตั้งแต่อายุ 3-6 ปี อาจมีการเปลี่ยนแปลงบ้างตามพัฒนาการหรือลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปของแต่ละคน และเมื่อเด็กอายุ 6 ปี แล้วจะเข้าเรียนต่อในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งมีเด็ก 2-3 คน เท่านั้นย้ายไปเรียนต่อที่โรงเรียนอื่น

เด็กชั้นอนุบาลโดยทั่วไปมีพัฒนาการทุกด้านเหมาะสมตามวัย มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ มีอัธยาศัยและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทั้งกับเพื่อนๆ พี่ชั้นประถม โดยเฉพาะกับครูที่เด็กจะให้ความไว้วางใจและความสนิทสนมอย่างมาก โดยเด็กส่วนใหญ่จะเรียกครูว่า น้า... นอกจากนั้นสิ่งที่แสดงออกอย่างชัดเจนคือเด็กมีความร่าเริงแจ่มใสและมีสมาธิจดจ่ออยู่กับงานที่ตนเองทำเสมอสังเกตได้จากการทำกิจกรรมในทุกๆ วันเด็กจะจดจ่ออยู่กับการทำกิจกรรมจนเสร็จสิ้น

เด็กอนุบาลมีความสัมพันธ์กับเด็กชั้นประถมศึกษามีค่อนข้างมาก เนื่องจากโรงเรียนอรุโณทัยเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนไม่มาก เด็กทุกคนจึงรู้จักกันเป็นอย่างดี เด็กชั้นอนุบาลมักจะมีโอกาสได้เล่นกับเด็กชั้นประถมศึกษาอยู่เสมอ ซึ่งเด็กชั้นประถมศึกษาให้การดูแล และคอยช่วยเหลือน้องๆ จึงทำให้เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่ดีในระหว่างเด็กนักเรียนด้วยกัน

4. ผู้ปกครอง

ผู้ปกครองของเด็กชั้นอนุบาลส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยรับรู้เกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาตามแนวคิดวอลดอร์ฟของทางโรงเรียนจากการเผยแพร่ในสื่อต่างๆ เช่น บทความที่ผู้บริหารเขียนลงในวารสารหรือการสัมภาษณ์ของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งหนังสือเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้กับเด็ก ผู้ปกครองบางคนได้ทราบรายละเอียดเบื้องต้นของโรงเรียนจากการกระจายข่าวของผู้ปกครองที่นำบุตรหลานมาเข้าเรียนอยู่ก่อนแล้ว จึงแนะนำให้ส่งบุตรหลานมาเข้าเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้ ซึ่งผู้ปกครองที่มีความสนใจส่วนใหญ่ได้เข้ามาดูโรงเรียน ในครั้งแรกนี้ผู้บริหารได้ให้ข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในชั้นอนุบาลที่โรงเรียนไม่มีการสอนอ่านเขียน แต่มีรูปแบบการจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่เหมาะสมกับวัย เมื่อผู้ปกครองนำบุตรหลานเข้ามาเรียนแล้วครูได้ติดต่อสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้ปกครองด้วยวิธีการดังนี้

1) การประชุมผู้ปกครอง จัดขึ้นภาคเรียนละ 2 ครั้ง เป็นการนัดประชุมผู้ปกครองในแต่ละระดับชั้น ในช่วงวันหยุดเวลาตั้งแต่ 8.30 น. ถึง 12.00 น. โดยมีครูประจำชั้นและผู้บริหารเป็นผู้แนะนำเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนของระดับชั้นของตนเองให้ผู้ปกครองรับทราบและพูดคุยเกี่ยวกับพฤติกรรมและรายละเอียดของเด็ก

2) การจัดทำวารสาร ผู้บริหารได้จัดทำวารสารของโรงเรียนขึ้นทุกเดือนวารสารมีจำนวนหน้าประมาณ 4-5 หน้า รายละเอียดเป็นการแนะนำแนวทางการเลี้ยงดูบุตรหลานและเสนอภัยอันตรายจากการดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกต้อง พร้อมกับให้แนวทางปฏิบัติ

3) การเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางประเพณีไทยและตามวันสำคัญทางพุทธศาสนาและเทศกาลต่างๆ อยู่เสมอ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งทำให้เด็กได้เรียนรู้พิธีกรรมต่างๆ แล้วมีส่วนทำให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมและพูดคุยกับครูมากขึ้น เช่น กิจกรรมวันลอยกระทง กิจกรรมวันเกิด กิจกรรมรับขวัญ กิจกรรมวันเข้าพรรษา

4) การทำงานพร้อมกับผู้ปกครองเป็นรายบุคคล เพื่อให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับเด็กอย่างละเอียด โดยครูแต่ละห้องได้นัดหมายให้ผู้ปกครองมาเล่าเรื่องของบุตรหลานตนเองอย่างละเอียดตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ครูได้รับรู้ข้อมูลของเด็กแต่ละคนอย่างถูกต้อง ซึ่งมีผลต่อการวางแผนการสอน การปฏิบัติต่อเด็กที่มีสภาพแตกต่างกัน รวมทั้งการจัดห้องเรียนและการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กในห้อง

จากการที่ผู้ปกครองและครูต้องทำงานร่วมกัน จึงทำให้ผู้ปกครองรับรู้ความเป็นไปของทางโรงเรียน ประกอบกับความเชื่อมั่นในแนวทางการศึกษา ความศรัทธาในตัวครูและผู้บริหารที่เสียสละแรงกาย และทุ่มเทแรงใจให้การศึกษากับบุตรหลานของตนเองอย่างเต็มที่ ดังนั้นเมื่อทางโรงเรียนพบกับปัญหาหรืออุปสรรคเรื่องใด ผู้ปกครองที่รับทราบจะหาทางช่วยเหลือตามกำลัง

5. การจัดการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องอนุบาลของโรงเรียนอรุโณทัยแต่ละห้องมีความแตกต่างกันไปตามความเห็นของครูที่พิจารณาถึงความเหมาะสมของสภาพการณ์ในห้องและเด็กภายในห้อง โดยครูได้ปรึกษากับผู้บริหารแล้วจึงกำหนดกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ซึ่งมีแบบแผนและความสม่ำเสมอแน่นอนตลอดทั้งปีการศึกษา กิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นส่วนใหญ่เป็นภาพสะท้อนของฤดูกาลที่แปรเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลา รวมทั้งภาพวิถีชีวิตของคนในสังคมและประเพณี และสิ่งสำคัญในการจัดกิจกรรมให้กับเด็กต้องคำนึงถึงการให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาพลัง

เจตจำนง (Willing) ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงวัย 7 ปีแรกของชีวิตเป็นวัยของการพัฒนาพลังเจตจำนงเป็นหลัก ดังนั้นการจัดกิจกรรมในแต่ละวันจึงต้องพิจารณาตามแนวทางที่ทำให้เด็กสามารถพัฒนาพลังเจตจำนงได้อย่างเต็มที่ แนวทางที่ทำให้เด็กพัฒนาพลังเจตจำนง ได้แก่

1) แบบแผนจังหวะชีวิตของเด็กแต่ละห้อง (Rhythm) ต้องเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการคำนึงถึงความสมดุลระหว่างกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันเป็นกิจกรรมกลุ่มกับกิจกรรมที่มีลักษณะต่างคนต่างทำเป็นกิจกรรมอิสระเฉพาะตน และความสมดุลระหว่างกิจกรรมที่เด็กต้องใช้สมาธิและกิจกรรมที่เด็กต้องออกสู่ภายนอก ซึ่งลักษณะที่แตกต่างกันของกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนอย่างสมดุลในแต่ละวัน

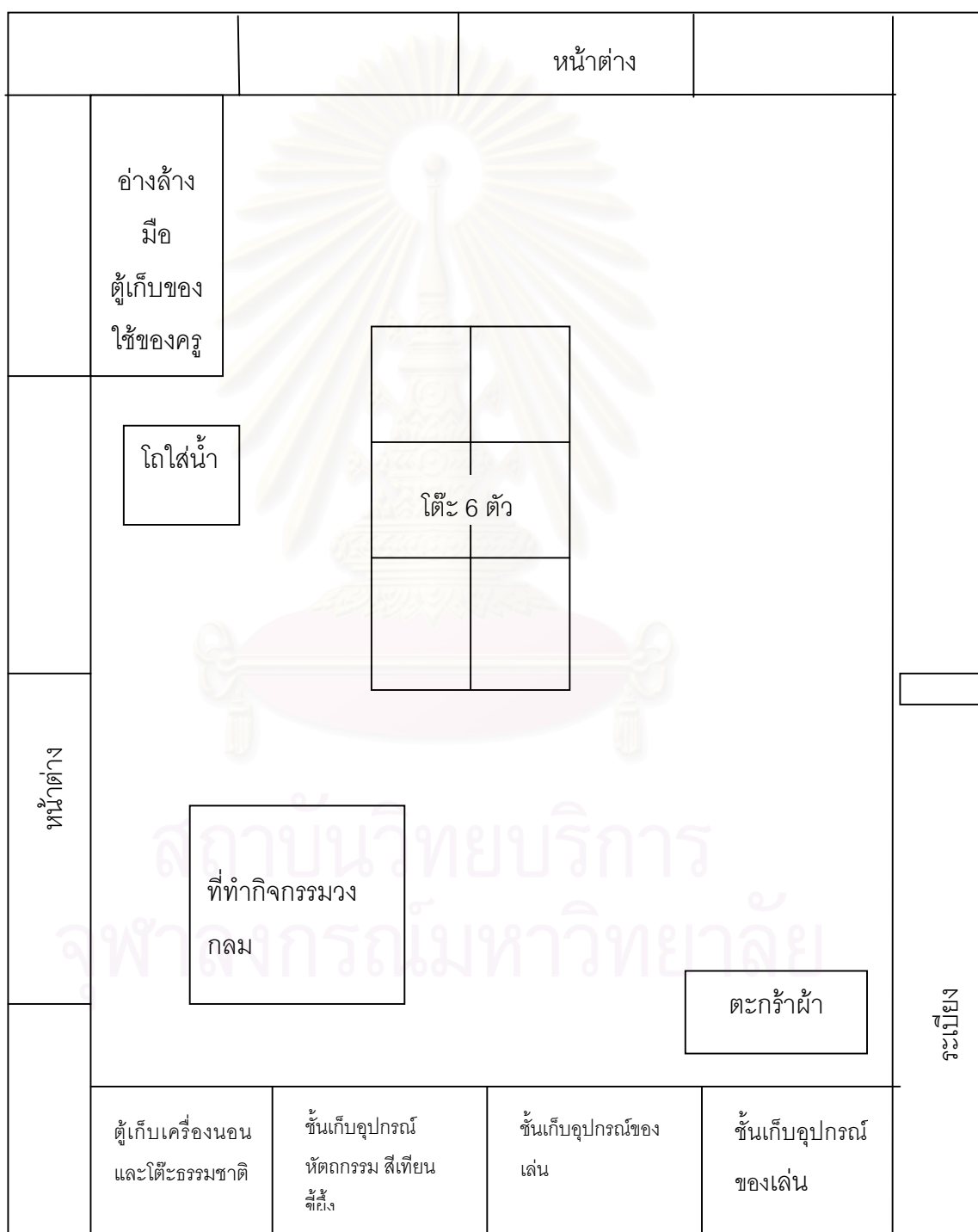
2) การทบทวนหรือการทำซ้ำ (Repetition) กิจกรรมในห้องอนุบาลแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ กิจกรรมพื้นฐานเป็นกิจกรรมที่เด็กได้ทำทุกวันอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ การเล่นสร้างสรรค์ในห้องเรียน การเล่นอิสระนอกห้องเรียน กิจกรรมของกลุ่มและการเล่านิทาน ขณะเดียวกันในแต่ละวันก็มีกิจกรรมหลักซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญของวันที่จัดเปลี่ยนกันไปตามวันในแต่ละสัปดาห์ ได้แก่ การระบายสีน้ำ การวาดรูปด้วยสีเทียน การทำขนม งานปั้น และหัตถกรรม

การจัดกิจกรรมในแต่ละวันครูต้องจัดเรียงลำดับกิจกรรมต่างๆ อย่างมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมที่ต้องใช้สมาธิในการทำงานกับกิจกรรมที่เด็กต้องออกสู่ภายนอก ซึ่งครูได้จัดกิจกรรมเหล่านี้สลับกันอย่างสมดุลในแต่ละวัน และทำเช่นเดียวกันทุกวันอย่างสม่ำเสมอ

6. การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

ห้องเรียนชั้นอนุบาลของโรงเรียนอรุโณทัยมี 2 ห้อง พื้นที่ภายในห้องเรียนมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ประมาณ 6x6 เมตร และ 6x8 เมตร ผนังด้านกว้างมีประตูเข้าออกด้านเดียว ในขณะที่ทำกิจกรรมประตูนี้ปิดไว้ตลอด และประตูเปิดเมื่อถึงเวลาพาเด็กไปเข้าห้องน้ำลงไปทำกิจกรรมที่สนามเด็กเล่น และเวลากลับบ้านเท่านั้น ภายในห้องเรียนมีการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยไว้เป็นสัดส่วน อุปกรณ์เครื่องใช้แต่ละห้องมีความคล้ายคลึงกัน แต่การแบ่งพื้นที่ใช้สอย การจัดวางสิ่งของและอุปกรณ์เครื่องใช้แตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการศึกษาของครูถึงความเหมาะสมของเด็กภายในห้องและความสะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆ ส่วนผนังอีก 2 ด้านมีหน้าต่างต่างเรียงเป็นแถวยาวตลอด ทำให้มีแสงเข้าอย่างเพียงพอแต่ไม่จ้าจนเกินไป เนื่องจากหน้าต่างทุกบานมีผ้าม่านที่ทำจากผ้าฝ้ายย้อมสีชมพู จึงทำให้ห้องดูสดใส นอกจากนั้นฝ้าผนังทุกด้านก็ทาสีชมพูอ่อนด้วยเช่นกัน ส่วนบริเวณเพดานทาสีขาวหรือสีชมพูอ่อน ภายในห้องเรียนแต่ละห้องจัด

แบ่งพื้นที่เป็นส่วนต่างคล้านกัน ตามความเหมาะสมของการทำกิจกรรมตามแนวคิดวอลดอร์ฟ และปรับเปลี่ยนตามสภาพพื้นที่ภายในห้อง ซึ่งมีพื้นที่หลักๆดังต่อไปนี้ (ตัวอย่าง แผนผังที่ 4)

ตัวอย่างแผนผังที่ 4 แผนผังห้องเรียนอนุบาล

6.1 ชั้นวางอุปกรณ์และของเล่น

บริเวณฝาผนังด้านหนึ่งมีตู้เป็นชั้นสำหรับวางของ 4 ตู้ ชั้นวางของเหล่านี้ใช้วัสดุที่ทำจากไม้ทั้งหมด ครูแต่ละห้องวางตู้ตามความเหมาะสมของพื้นที่ภายในห้องและความสะดวกของเด็กที่เข้ามาเล่น บางห้องวางเรียงต่อกันเป็นแนวยาวตลอด บางห้องวางเป็นรูปตัว L ตู้แต่ละชั้นแบ่งวางสิ่งของและอุปกรณ์เป็นสัดส่วน ชั้นแรกใช้วางอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องใช้เครื่องครัวที่ทำจากไม้ หรือของเล่นพื้นบ้าน เช่น ครก ไม้พาย อุปกรณ์หาลา ตะกร้อ กระจาด ด้านล่างวาง ตะกร้าใส่ก้อนหินขนาดเล็ก ตะกร้าเปลือกหอย และลูกไม้ต่างๆ ตู้ถัดมาเป็นที่วางตุ๊กตาที่ทำจากผ้าฝ้าย ผ้าไหม และผ้าขนสัตว์ ตุ๊กตาเหล่านี้ครูเป็นผู้ทำขึ้นเอง มีทั้งตุ๊กตาเชือก และตุ๊กตาตั้งโต๊ะ และสัตว์ตัวเล็กๆ ที่ถักจากไหมพรม ครูจัดวางตุ๊กตาเหล่านี้ไว้ในกระจาดประมาณ 7-8 ตัว

ตู้ต่อมาแบ่งเป็น 2 ชั้น ชั้นบนวางอุปกรณ์ที่ใช้ทำกิจกรรมหลัก เช่น สีเทียนวางจัดใส่กระจาด ขี้ผึ้งปั้นเป็นก้อนกลมวางในถาดไม้ งานสีเทียนของเด็ก กระดาษที่ใช้สำหรับงานศิลปะ ชั้นที่ 2 ของตู้นี้วางตะกร้าใส่อุปกรณ์ที่ใช้ทำหัตถกรรมเช่น ไหมพรม เข็ม ด้าย และที่ปักเข็ม และใกล้ๆ กันมีตะกร้าใส่เชือกไหมพรมถัก วางชุดเป็นหอยอย่างเรียบง่าย ชั้นที่ 3 ของตู้นี้เป็นที่เก็บอุปกรณ์เครื่องนอนของเด็กๆ และตะกร้าท่อนไม้ใหญ่ ด้านบนของชั้นนี้ครูจัดตกแต่งอย่างสวยงามด้วยผ้าหลากสีแล้ววางของไม้ ตุ๊กตาขนแกะ กิ่งไม้ ลูกไม้ ขนนก และสัตว์ตัวเล็กๆ รวมทั้งพินและที่ครอบเทียน บนชั้นนี้ครูเรียกว่าโต๊ะธรรมชาติ ใกล้กับชั้นวางของเล่นด้านซ้ายมีตะกร้าใส่ผ้า เป็นผ้าที่ย้อมจากสีธรรมชาติหลายสีประมาณ 20 ผืน วางเรียงตามสีรุ้ง สิ่งของและอุปกรณ์ในมุมนี้เด็กหยิบไปใช้ประกอบการเล่นสร้างสรรค์แล้วนำกลับมาวางไว้ที่เดิมทุกครั้ง

6.2 อ่างล้างมือและตู้เก็บของ

อ่างล้างมือตั้งอยู่มุมห้องด้านตรงข้ามใกล้กับที่รับประทานอาหาร บริเวณนี้เป็นที่สำหรับล้างมือ ล้างจาน ล้างแก้ว ล้างผลไม้ และครูใช้จุ่มกระดาษก่อนนำไประบายสี ด้านข้างอ่างล้างมือเป็นที่วางจานและกะละมัง ติดกับอ่างล้างมือเป็นตู้ไม้ใช้สำหรับวางผลไม้ ถิ่น้ำใต้อ่างล้างมือเป็นตู้สำหรับเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ในการเตรียมอาหารว่างเช่น เขียง มีด ตะกร้า และอุปกรณ์ที่รับประทานอาหารเช้า เช่น ช้อน ส้อม แก้วน้ำ จาน นอกจากนี้ครูเก็บของใช้ส่วนตัว ไว้ในตู้นี้ด้วย ใกล้กับอ่างล้างมือด้านซ้ายมีชั้นวางตุ่มน้ำดื่มและกระบอกยัดน้ำสำหรับให้เด็กดื่มได้ตลอดทั้งวัน ส่วนด้านขวาของอ่างล้างมือมีเก้าอี้หวายตัวเล็กวางชิดกับผนัง เก้าอี้นี้ครูใช้นั่งทำงานหัตถกรรมในเวลา que เด็กเล่นสร้างสรรค์

6.3 บริเวณโต๊ะรับประทานอาหาร

ภายในห้องมีโต๊ะที่ทำจากไม้จำนวน 6 ตัว ซึ่งแต่ละตัวมีขนาด 1x1 เมตร สูงประมาณ 1 ฟุต โต๊ะเหล่านี้ทำจากไม้ที่มีน้ำหนักเบาแต่มีความคงทนแข็งแรง ปกติโต๊ะเหล่านี้ตั้งอยู่บริเวณใกล้อ่างล้างมือใช้สำหรับรับประทานอาหาร แต่ในช่วงกิจกรรมเล่นสร้างสรรค์เด็กจะเคลื่อนย้ายโต๊ะเหล่านี้ไปสร้างเป็น บ้าน รถ หรือสิ่งของต่างๆ แต่เหลือไว้สำหรับวางอุปกรณ์ทำกิจกรรมหลัก 2 ตัว

6.4 พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมวงกลม

พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมวงกลมเป็นพื้นที่ว่างประมาณ 1 ใน 4 ของห้อง ครูใช้เสื่อปูเพื่อกำหนดให้เด็กรู้ขอบเขตพื้นที่บริเวณนั้น พื้นที่ว่างนั้นนอกจากใช้ทำกิจกรรมวงกลม Circle แล้วยังใช้ทำกิจกรรมเล่านิทาน และรวมเด็กก่อนที่จะไปทำกิจกรรมอื่นๆหรือก่อนที่จะออกจากห้อง และใช้เป็นที่นั่งนอนพักผ่อนของนักเรียน ใกล้พื้นที่ทำกิจกรรมวงกลมครูนำกระดาษต้นไม้มาวางประมาณ 3-4 ต้น เพื่อให้ดูร่มรื่น

นอกจากนี้บริเวณข้างประตูมีที่แขวนกระเป๋าของเด็กแต่ละคน ที่แขวนกระเป๋าทำจากไม้และกิ่งไม้ที่ใหญ่พอสมควรสามารถรับน้ำหนักกระเป๋าได้ ด้านบนของที่แขวนมีรูปภาพสัญลักษณ์ของเด็กแต่ละคน เช่นภาพสายรุ้ง เทียนไข กระจ่าย ผีเสื้อ หอยทาก เป็นต้น ภาพเหล่านี้ครูเป็นผู้วาดขึ้นเองและใช้เป็นสัญลักษณ์แทนตัวเด็ก

จากข้อมูลการจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนจะเห็นได้ว่าอุปกรณ์ส่วนใหญ่ที่ครูเลือกใช้เป็นวัสดุจากธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ ใต้อ้อ ใต้อ้อหวาย และผ้าฝ้ายที่ทำจากผ้าฝ้าย นอกจากนี้อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเล่นเป็นสิ่งของที่นำมาจากวัสดุธรรมชาติและเป็นของเล่นที่สามารถแปรเปลี่ยนไปตามจินตนาการและความต้องการของเด็กได้ การจัดวางอุปกรณ์ของใช้เหล่านี้คำนึงถึงกิจกรรมที่ทำในทุกๆ วันรวมทั้งความสะดวกและความประหยัด โดยครูจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้อยู่ในสภาพเดิมตลอด แต่อาจเปลี่ยนของเล่นและอุปกรณ์บางชิ้นที่ชำรุดและไม่สามารถซ่อมแซมได้ ซึ่งเด็กจะคุ้นเคยกับสภาพห้องเรียนจนสามารถหยิบและจัดวางของได้อย่างถูกต้องหลังจากที่นำไปเล่นและนำไปใช้ทุกครั้ง

กิจกรรมการเขียนตามแนวคิดวอลดอร์ฟ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีแบบแผนที่แน่นอน ในแต่ละวันมีกิจกรรม 2 ประเภท คือ กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกวันตลอดทั้งปี และกิจกรรมที่หมุนเวียนไปในแต่ละวันใน 1 สัปดาห์เรียกว่ากิจกรรมประจำวันหรือกิจกรรมหลัก จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ ข้อมูลพบว่ากิจกรรมเหล่านี้ส่วนช่วยส่งเสริมความพร้อมที่เป็นองค์ประกอบในการเขียน ดังต่อไปนี้

1 มุ่งมั่นยามเช้า

การเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง นิทาน ที่ครูอนุบาลเรียกว่า Circle เป็นหนึ่งในกิจกรรมพื้นฐานที่ครูจัดขึ้นทุกเช้า หลังกิจกรรมเล่นสร้างสรรค์ กิจกรรมวงกลมเป็นกิจกรรมกลุ่มที่เด็กทั้งห้องทำร่วมกันโดยมีครูเป็นผู้นำ เด็กได้เคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง นิทาน และคำกลอนโดยทั้งกลุ่มจะเคลื่อนที่ไปด้วยกัน ครูจะเลือกเพลงคำกลอนที่มีความสัมพันธ์กับฤดูกาล ประเพณีหรือเทศกาลในช่วงเดือนต่างๆ ของปี ประกอบกับคำบรรยายหรือนิทานที่ให้รายละเอียดของวิถีชีวิตผู้คนในสังคมแต่ละช่วงเวลา และบางครั้งครูอาจแต่งนิทานหรือนิทานเพลง มาประกอบกิจกรรมนี้ด้วย

ในช่วงเวลานี้เด็กและครูมานั่งล้อมวงบริเวณเสื่อหรือที่ว่างที่ใช้ทำกิจกรรมนี้เมื่อทุกคนเรียบร้อยแล้วจึงยืนขึ้นพร้อมกัน แล้วท่องบทกลอนซึ่งเป็นบทกลอนที่กล่าวถึงตัวเด็ก เป็นกลอนที่บอกให้รู้ถึงตัวตนของตนเอง 1 บทกลอน พร้อมกับทำท่าประกอบ หลังจากนั้นครูและเด็กร้องเพลงที่สื่อความหมายถึงการเริ่มต้นวันใหม่ด้วยความสดใส เนื้อเพลงบรรยายถึงธรรมชาติ รอบตัว ต้นไม้ ดอกไม้ และสัตว์ตัวเล็กๆ โดยครูและเด็กทำท่าทางประกอบเพลงไปพร้อมๆ กัน และต่อยด้วยเพลงทักทายเพื่อนๆ อีก 2 รอบ หลังจากนั้นจึงเป็นส่วนสำคัญของ Circle ครูและเด็กร้องเพลง ท่องบทกลอน หรือนิทานที่บรรยายถึงสภาพและบรรยากาศตามฤดูกาลที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น และในช่วงกลางของกิจกรรมเป็นการบรรยายประกอบกับเพลงหรือกลอนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนที่ทำงานหรือเด็กที่ออกไปเล่นเช่น ในช่วงฤดูหนาวครูบรรยายถึงสภาพอากาศที่ลมพัดสบายและเด็กๆ ไปวิ่งเล่นรอบหมู่บ้าน ส่วนในฤดูฝนครูบรรยายถึงสภาพอากาศขณะที่ฝนกำลังโปรยปรายลงมาและชาวนาที่กำลังทำนาอยู่ การเริ่มต้นของบทเพลงหรือกลอนทุกครั้งต้องมีการดำเนินเรื่องและจบเรื่อง โดยในช่วงแรกของการเคลื่อนไหวมีจังหวะกลางๆ หลังจากนั้นครูใช้เพลง กลอนหรือคำบรรยายให้เด็กมีโอกาสเคลื่อนไหวเร็วขึ้นหรือใช้พลังมากขึ้น สุดท้ายจึงจบลงด้วยจังหวะการเคลื่อนไหวที่ช้าลง โดยครูใช้เพลงและบทกลอนสลับกันไป

โรงเรียนได้กำหนดเรื่องของกิจกรรมวงกลมไว้คร่าวๆ แล้วใน 1 ปี แต่ครูอาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสภาพเด็กในห้อง หรือตามฤดูกาลที่เป็นจริง เช่น บางปีที่ฤดูหนาวมีอากาศหนาวไม่มาก ครูใช้เพลง หรือกลอนที่บรรยายเกี่ยวกับอากาศที่สดใสมีลมพัดมาเบาๆ และธรรมชาติรอบตัวเช่น ดอกไม้ และต้นไม้ที่กำลังให้สีเขียวงาม ครูได้เปลี่ยนเนื้อหาในกิจกรรมวงกลมทุกๆ 3-4 สัปดาห์หรือจนกระทั่งครูพบว่าภาพหรือเรื่องราวในกิจกรรมนี้ประทับใจอยู่ในใจของเด็ก ซึ่งเด็กส่วนใหญ่จดจำได้ จากการสังเกตพบว่าเด็กแสดงออกถึงเรื่องที่ประทับใจโดยการร้องเพลงและท่องบทกลอนได้อย่างแม่นยำ และตั้งใจทำทุกขั้นตอนในกิจกรรมนี้ บางครั้งพบว่าเด็กนำบทกลอน หรือบทเพลงของกิจกรรมวงกลมไปท่องและร้องในช่วงเวลาต่างๆ เช่น ขณะเล่นอิสระกลางแจ้ง ขณะรอผู้ปกครองมารับ เป็นต้น และบางครั้งเด็กมักแสดงออกถึงการสังเกตสภาพอากาศในช่วงนั้นๆ ด้วยการพูดคุยกันเอง

ตัวอย่างกิจกรรมวงกลมในช่วงเดือนกันยายน

- กลอน “เบื้องบนคือท้องฟ้า หยัดกายบนพื้นดิน ฉันมีเพื่อนทุกถิ่น ฉันยินดีเป็นฉันเอง” (2 รอบ)
- เพลง “เข้านี้พบกันสุขสันต์เบิกบาน หมุ่นกัซซันแว่วหวานจับใจ ดอกไม้สดใสอาทิตย์ สาดแสงให้กายเข้มแข็งและใจดีงาม (2 รอบ)
- เพลง “ฟ้าลั่นร้องคึกคะนอง ท้องนภามืดมัว ม้วนตัวเคลื่อนตัวใกล้เข้ามา เมฆดำเคลื่อน คล้อยมา” (2 รอบ)
- “เรานั้นคือเจ้าเมฆา ฟ้ามืดดำเมฆทะมึนมา กีกักองตั้งเลื่อนลั่นเวหา อีกไม่ช้าฝนจะ พรั่งพรั่ง (2 รอบ) รอบที่ 2 ครูร้องจังหวะเร็วขึ้นแต่ในตอนสุดท้ายช้าลง
- “โปรยปรายสายฝนพรำ โปรยปรายสายฝนพรำ อำนวยพร อำนวยพร ให้ชาวนา (2 รอบ)
- กลอน “ฝนโปรยปราย สายฝนพรำ ฝนตกกระหน่ำ ฟ้าแลบแป๊ปแป๊ป ฟ้าคำรามลั่น อึม อึม (2 รอบ)
- คำบรรยาย “ฝนโปรยปรายลงมาไม่ขาดสาย ผู้คนต่างพากันหลบฝน เข้ามาในบ้านมองลอด หน้าต่างออกไปอย่างอบอู่ใจ ฝนก็ยังคงโปรยปรายลงมาไม่ขาดสาย จนกระทั่งถึง รุ่งเช้าวันใหม่ดวงตะวันสาดแสงอีกครั้งหนึ่ง ให้ฟ้าสว่างใสเหมือนเช่นเคย” (1 รอบ)

- กลอน “เอกอ้อแอ้ก้อก้อ รุ่งเช้าอันสดใส เจ้าไก่โต้งส่งเสียงขัน เจ็ยแจ้วแจ้วจ้านั้น ตื่นเร็ว พลังทุกชีวิต เอกอ้อแอ้ก้อก้อ ชาวนาไต่ยีนไต่ยีนตื่นขึ้นเร็วพลัน จับคันไถเทียมเจ้าทวย ขมิขมันมุ่งไปทำงาน ขมิขมันมุ่งไปทำงาน” (1 รอบ)
- เพลง “ดวงตะวันทอแสงอาบฟ้า หมูนกการ้องก้องพงไพร ปลุกชาวนาตื่นเร็วไว จับคันไถ เทียมเจ้าทวย สุยเลสุยทวยไถนาๆ เราพลิกกลับพื้นดินขึ้นมาๆ ต้นข้าวกล้าจึงจะงอกงาม (2 รอบ)
- เมฆดำครึ้มปกคลุมทั่วฟ้า กบระงบร้องก้องพื้นนา หยาดฝนโปรยไล่หลังมาเรา ชาวนาไปปักดำ ทีละต้นเราปักดำ ทีละต้นเราปักดำ ข้าวกล้าเขียวชุ่มฉ่ำท้องนา ข้าวกล้าเขียวชุ่มฉ่ำท้องนา ในไม่ช้าข้าวจะออกรวง ในไม่ช้าข้าวจะออกรวง (2 รอบ)
- โปรยปรายสายฝนพรำ โปรยปรายสายฝนพรำ อำนวยพร อำนวยพร ให้ข้าวในนา (2 รอบ)
- คำบรรยาย “ชาวนาปลูกข้าวจนทั่วท้องทุ่งนา ข้าวเขียวขจีงามตา ฝนก็โปรยปรายลงมาอีกครั้งหนึ่ง ชาวนาปาดเหงื่อซับน้ำฝนหายเหนื่อยเป็นปลิดทิ้ง แบกคันไถเทียมเจ้าทวยมุ่งกลับบ้านพลัน
- “ไฉ่ที่ปลายฟ้านั่น”
- เพลง “จากแผ่นดินโค้งข้ามฟ้า สายรุ้งพราวนภาแสนงาม จากหยาดฝนเป็นแสงแวววาม ม่วง คราม น้ำเงิน เขียว เหลือง แสด แดง ม่วง คราม น้ำเงิน เขียว เหลือง แสด แดง”
- คำบรรยาย “ชาวนาต่างดีใจที่ได้เห็นรุ้งงาม เดินกลับบ้านไปอย่างมีความสุขใจ”

ภาษาที่ใช้ในเพลง บทกลอน และนิทานในกิจกรรมวงกลมแต่งขึ้นอย่างบรรจง มีความสอดคล้องไพเราะ สละสลวย งดงาม คำบรรยายในเพลงและบทกลอนได้พรรณนาให้เห็นภาพที่ชัดเจนเป็นภาพธรรมชาติ สภาพอากาศ และการเคลื่อนไหวและการทำงานของผู้คน การดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเห็นภาพ ครูบรรยายอย่างเป็นขั้นตอนซ้ำๆ เด็กสามารถจินตนาการและทำตามได้ ซึ่งทำให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาพูดที่งดงามและมีความถูกต้อง ภาษาที่มีความสุนทรีย์ย่อมเข้าถึงจิตใจ และอารมณ์ของผู้ฟังได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะทำให้เด็กสามารถใช้ภาษาพูดได้ดีขึ้นเรื่อย จนกระทั่งเด็กย่างเข้าสู่วัยที่ต้องเรียนรู้การเขียนด้วยตนเอง เด็กก็จะสามารถเขียนได้ด้วยภาษาสละสลวยและงดงาม ดังนั้นเด็กเล็กควรได้เรียนรู้ภาษาพูดที่ถูกต้องชัดเจน และเหมาะสมและมีคุณภาพ ก่อนการเรียนรู้การเขียนที่ยาก การสอนภาษาสื่อผ่านสิ่งที่เด็กให้ความสนใจ

สนใจ เด็กจะจดจำภาษาที่ตรงตามเหล่านี้ได้ดี แล้วนำมาใช้พูดเมื่อต้องการจนกระทั่งเขียนในสิ่งที่ต้องการ

2 ภาษาภาพสู่การเขียน

นิทานเป็นภาษาภาพที่ช่วยสร้างจินตนาการ การเล่านิทานเป็นกิจกรรมสำคัญสำหรับเด็กทุกคนในโรงเรียนอนุบาล ในชั้นอนุบาลจัดขึ้นทุกวันในช่วงเวลาหลังจากเล่นกลางแจ้งเสร็จแล้ว ซึ่งเด็กได้ใช้สมาธิและเป็นช่วงหายใจเข้าอีกครั้ง ครูใช้เวลาเล่าประมาณ 15-20 นาที โดยครูเล่านิทานเรื่องเดิมติดต่อกันประมาณ 3-4 สัปดาห์ ติดต่อกัน ในสัปดาห์ที่ 1 และสัปดาห์ที่ 2 ครูใช้วิธีการเล่าปากเปล่าประกอบการเคลื่อนไหวของมือ ส่วนในสัปดาห์ที่ 3 เป็นต้นไปครูใช้วิธีเล่านิทานประกอบการเล่นหุ่น ครูเล่านิทานยาวนานติดต่อกันเพราะเชื่อว่าคุณค่าต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในนิทานจะถูกประทับไว้ในใจเด็กอย่างลึกซึ้งกว่าการฟังนิทานอย่างฉาบฉวย ซึ่งหุ่นที่ใช้ประกอบการเล่านิทานมี 2 รูปแบบคือ

1) หุ่นชักหรือหุ่นเชือก เป็นตุ๊กตาที่ทำมาจากผ้าไหมและผ้าฝ้าย บริเวณแขนและหัวของตุ๊กตามีเชือกโยง ผู้เล่นใช้นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือสอดไปในห่วงเชือกและนิ้วที่เหลือจับเชือกที่โยงมาจากส่วนหัวของตุ๊กตา หุ่นชักนี้สามารถขยับแขนได้ตามความต้องการของผู้เล่น การเคลื่อนไหวที่หุ่นชักผู้เล่นต้องเคลื่อนไหวไปตามทิศทางที่ต้องการเบาๆ อย่างมีจังหวะเหมือนการเดินทาง โดยให้ชายผ้าของหุ่นลากติดพื้นไปตลอดเสมือนว่าหุ่นสามารถเดินได้

2) หุ่นมือหรือหุ่นไต่ตะ เป็นตุ๊กตาที่ทำจากผ้าฝ้าย ส่วนหัวมีลักษณะกลมคล้ายศีรษะคนมีผมซึ่งทำจากขนแกะ บริเวณใบหน้าไม่มีการลงรายละเอียดของอวัยวะบนใบหน้า เพื่อให้เด็กจินตนาการได้เอง ส่วนลำตัวมีลักษณะเป็นทรงกระบอกสูงประมาณ 5-6 นิ้ว สามารถตั้งกับไต่ตะได้ เวลาเล่นจะใช้การเคลื่อนไหวหุ่นโดยการยกหุ่นขยับไปในทิศทางที่ต้องการเป็นจังหวะเหมือนการเดินทางที่ละก้าวแล้วจึงนำหุ่นไปวางไว้ตรงตำแหน่งที่ต้องการ

การเลือกหุ่นมาประกอบการเล่านิทานครูเป็นผู้พิจารณาจากความเหมาะสมของเนื้อเรื่องนิทาน และความเหมาะสมของตัวละครในนิทาน ซึ่งโดยปกติครูพยายามใช้หุ่นชักเพราะให้ความรู้สึกเหมือนการเคลื่อนไหวได้ชัดเจนกว่าหากตัวละครและฉากในเนื้อเรื่องมีไม่มากนักเกินไป บริเวณที่ครูใช้เล่านิทานคือบริเวณเดียวกับที่เด็กทำกิจกรรมวงกลม ในวันที่ครูเล่านิทานปากเปล่าบริเวณนี้มีเพียงเก้าอี้และไต่ตะเขียนนิทาน ส่วนในวันที่ครูเล่านิทานประกอบหุ่น ครูได้จัดฉากนิทานโดยนำไต่ตะรับประทานอาหาร 1 ตัว มาตกแต่งด้วยผ้าสีเส้นต่างๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง เช่น ถ้าเป็นเนื้อเรื่องที่เกิดขึ้นในป่าจะใช้ผ้าสีเขียวหรือน้ำตาล ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับ

สวรรค์หรือความมหัศจรรย์จะใช้ผ้าซ้อนกันเป็นสี่ชั้น ในการจัดฉากครูใช้ท่อนไม้ขนาดต่างๆ มาวาง เพื่อให้เกิดมิติหรือกันเป็นฉากระหว่างสถานที่หนึ่งกับอีกสถานที่หนึ่งแล้ว แล้วครูจึงแต่งด้วยต้นไม้ เล็กๆ ท่อนไม้ กิ่งไม้ ขนแกะ และสัตว์ตัวเล็กๆ ที่ทำจากวัสดุธรรมชาติที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง

กิจกรรมการเล่านิทานเริ่มขึ้นเมื่อเด็กทุกคนเดินมานั่งล้อมวง เด็กทุกคนนั่งที่ประจำซึ่งครูจัดไว้ให้ ส่วนครูนั่งบนเก้าอี้หันหน้าเข้าหาเด็กๆ รอจนกระทั่งเด็กส่วนใหญ่เรียบร้อย และเงียบเสียงลง หลังจากนั้นครูจึงจุดเทียนที่โต๊ะเทียนนิทานเพื่อให้ทุกคนอยู่ในความสงบ ในช่วงเวลานี้ครูต้องการให้เป็นเสมือนพิธีการอย่างหนึ่งที่ดูน่าเกรงขาม เมื่อทุกคนเงียบสงบครูร้องเพลงเบาๆว่า “ทางฝันแดนเทพนิยาย เปิดไว้รอลูกชื่นชม ลูกจงฟัง ลูกจงฟังดีๆ ฟังเรื่องที่แม่จะเล่าให้ฟัง ฟังเรื่องที่แม่จะเล่าให้ฟัง” แล้วครูจึงเริ่มเล่า ส่วนวันที่ครูเล่านิทานประกอบหุ่น ครูนั่งคุกเข่าอยู่ด้านหลังฉากแล้วจุดเทียนที่โต๊ะเทียนนิทาน หลังจากนั้นครูเชิญเด็กคนหนึ่งออกมาช่วยเปิดผ้าคลุมโต๊ะนิทานแล้วจึงร้องเพลงและเริ่มเล่าเช่นเดียวกัน

นิทานที่ใช้เล่าโดยมากเป็นนิทานของต่างประเทศโดยเฉพาะนิทานกริมที่มีความยาวไม่มาก ผู้บริหารและครูได้นำมาแปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยที่ไพเราะ นอกจากนี้มีนิทานที่ผู้บริหารแต่งขึ้นซึ่งบางครั้งนำมาจากเค้าโครงนิทานหรือประวัติที่มีอยู่แล้ว เช่น เรื่องประสูติเจ้าชายน้อยที่นำมาจากพุทธประวัติ ครูใช้เล่าในช่วงวันวิสาขบูชา โดยตัดตอนมาเฉพาะตอนประสูติของเจ้าชายสิทธิตถะ เนื่องจากเป็นตอนที่เหมาะกับจิตสำนึกของเด็ก นอกจากนี้อาจมีนิทานบางเรื่องที่ครูแต่งขึ้นสำหรับเด็กบางคนในห้องเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เนื้อหาของนิทานโดยมากแฝงคุณธรรมจริยธรรม ความบากบั่นพากเพียรของตัวละครเอกจนประสบความสำเร็จ หรือความสำเร็จ

ภาษาที่ใช้ในนิทานเป็นภาษาที่มีความชัดเจน ครูได้บรรยายฉากบรรยากาศที่อยู่ในนิทานรวมทั้งลักษณะตัวละครอย่างละเอียด โดยใช้ภาษาหรือสำนวนที่ไพเราะ และในขณะที่ดำเนินเรื่องครูใช้ภาษาที่มองเห็นภาพการเคลื่อนไหวและการกระทำที่คืบหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง โดยพรรณนาให้เห็นภาพแม้กระทั่งสีหน้าและน้ำเสียงของตัวละครครูได้บรรยายอย่างเด่นชัด ซึ่งมีรายละเอียดเพียงพอที่จะปลูกเร้าจินตนาการของเด็กแต่ไม่มากจนเกินไป สังเกตได้ว่าในขณะที่ฟังนิทานเด็กให้ความสนใจมาก ไม่มีใครส่งเสียงใดๆ ออกมาและสายตาจับจ้องอยู่ที่ครูหรือหุ่นที่ครูเชิด มีเด็กบางคนที่จำเนื้อเรื่องนิทานได้จึงเล่าตามครู แต่ครูใช้วิธีมองที่เด็กคนนั้นเพื่อให้เด็กเงียบเสียงลง การเล่านิทานจึงดำเนินต่อไป ครูต้องการให้การฟังนิทานมีความสงบมากที่สุด เพื่อให้เด็กมีสมาธิและสามารถติดตามฟังเรื่องราวในนิทานที่มีคุณค่าได้โดยตลอด

จากการเก็บข้อมูลพบว่าวัตถุประสงค์ของการเล่านิทานในชั้นอนุบาลเพื่อต้องการส่งเสริมจินตนาการของเด็ก และพร้อมกันนั้นเด็กจะสามารถเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม และสามารถพัฒนาสำนึกของตน ประสบการณ์ที่เด็กได้จากการฟังนิทานไม่ใช่แค่ความรู้ ความสนุกสนาน แต่เป็นประสบการณ์ทางใจซึ่งมีชีวิตชีวาเหมือนดังเหตุการณ์จริงๆ ที่กำลังเกิดขึ้นเบื้องหน้า

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าเด็กสามารถเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ จากการฟังนิทาน รวมทั้งประสบการณ์เกี่ยวกับภาษา ภาษาที่ครูใช้เล่ามีความสละสลวย และมีความไพเราะในทุกๆ คำบรรยาย ครูได้แปลและเรียบเรียงเนื้อหาตามหลักไวยากรณ์และเล่าด้วยจังหวะที่ถูกต้องทำให้เด็กสามารถเรียนรู้วิธีการใช้ภาษาพูด การเรียงประโยค และการใช้คำศัพท์ตามบริบทหรือสถานการณ์ต่างๆ ได้ โดยเด็กจะสังเกตและจดจำคำพูดของตัวละครและคำบรรยายในนิทานแล้วนำไปใช้ตามสถานการณ์ สังเกตได้จากการที่เด็กเกือบทุกคนสามารถจดจำคำพูดและเนื้อเรื่องในนิทานที่ครูเล่าได้ทั้งเรื่อง เด็กมักนำไปเล่ากันเองในขณะที่เล่นสร้างสรรค์ หรือในขณะที่ครูเล่า หากเล่าไม่ถูกต้องเด็กจะทักท้วงทันทีและพูดประโยคที่ถูกต้องให้ฟัง แสดงให้เห็นว่าภาษาที่เด็กได้จากการฟังนิทานสามารถซึมซาบไปในตัวเด็กด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กเรียนรู้คำศัพท์จากการฟังนิทาน สังเกตได้ว่าเกือบทุกครั้งที่ครูเล่านิทานเรื่องใหม่เด็กจะถามคำศัพท์บางคำที่ไม่คุ้นหู หรือไม่เคยได้ยินเช่นคำว่า “ชายพเนจร” “เสมือนแมงที่เชื่อง” และคำอื่นๆ เด็กถามครูถึงความหมายของคำเหล่านั้น ครูได้อธิบายความหมายอย่างชัดเจน ทำให้เด็กเข้าใจคำศัพท์เหล่านั้นเพิ่มขึ้น ซึ่งเด็กในช่วงวัย 3-6 ปี ควรได้รับการส่งเสริมภาษาในด้านการฟังและการพูดอย่างไม่เป็นทางการด้วยการฟังนิทานและการพูดในชีวิตประจำวัน ซึ่งการพูดที่ดีเป็นการสื่อถึงความคิดและเชื่อมโยงไปสู่การกระทำที่ดีด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การพูดยังเป็นการสื่อสารที่ใช้ถ่ายทอดความคิดคล้ายกับการเขียน เด็กที่ถ่ายทอดภาษาพูดได้ดีย่อมส่งผลต่อภาษาเขียนที่มีคุณภาพ

การเล่านิทานมีจนถึงชั้นประถมศึกษา แต่การเล่านิทานของชั้นประถมเริ่มมีความเกี่ยวข้องการเรียนรู้ด้านวิชาการเพิ่มขึ้นทีละน้อย นอกเหนือจากเพื่อปลูกฝังสำนึกในใจเด็กแล้ว ยังทำให้เด็กเกิดความเข้าใจในความหมายของโลกของชีวิตอย่างสอดคล้องกับสภาวะสำนึกและนิทานยังเป็นที่มาของการสนทนาภาพ การสอนอ่านเขียน และเลขด้วย วิธีการเล่านิทานแตกต่างจากชั้นอนุบาลบ้าง คือครูเล่าแต่ละเรื่องติดต่อกันประมาณ 1 สัปดาห์ โดยครูจะวาดรูปที่เป็นเรื่องราวในนิทานลงในกระดาษหน้าห้องด้วยสีเทียนทุกวันจนกระทั่งวาดรูปเสร็จ ครูจึงเริ่มวาดรูปสิ่งสำคัญในเรื่องแล้วเขียนตัวอักษรลงในภาพที่วาดแล้วให้เด็กวาดตาม หลังจากนั้น

เด็กต้องช่วยเล่าทวนนิทานที่ครูเล่าไปในครั้งที่แล้ว ครูจึงเล่าเนื้อเรื่องตอนต่อไป โดยใช้เวลาว้นละ 15-20 นาที ในวันต่อมาก็ทำเช่นเดียวกัน

จะเห็นได้ว่ากระบวนการเล่านิทานของเด็กระดับอนุบาลและระดับประถมศึกษาแตกต่างกัน แต่สิ่งที่สำคัญสำหรับการเล่านิทานคือ คุณค่าจากเนื้อเรื่องที่แฝงคุณธรรม จริยธรรม

3. งานที่ใช้มืออย่างต่อเนื่อง

3.1 การขีดไม้

การขีดไม้เป็นงานที่เด็กได้ทำเพียงช่วงเดียวคือ ตั้งแต่ประมาณปลายเดือนมกราคมจนกระทั่งก่อนเปิดภาคเรียน ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กบางคนเตรียมเลื่อนชั้นไปเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ครูให้ข้อมูลในเรื่องนี้ว่า “เด็กต้องทำงานหลายๆอย่าง เพื่อให้ใช้มือได้คล่องแคล่วและได้สร้างสรรค์งานพร้อมกับเพิ่มทักษะการทำงานมากขึ้น เพราะในช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เด็กต้องใช้มือในการทำงานทุกอย่าง” ในขั้นแรกของการทำไม้ ครูได้ช่วยกันเลื่อยไม้จากกิ่งต้นกระถินที่ได้จากบริเวณสนามหน้าโรงเรียนออกเป็นท่อนเล็กๆ สูงประมาณ 2-2 1/2 นิ้ว และมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-2 นิ้ว หลังจากนั้นครูจึงให้เด็กช่วยกันจับไม้และเลื่อยไม้โดยครูคอยดูแลอยู่ใกล้ๆ ในขณะที่เด็กเลื่อยไม้สังเกตได้ว่าเด็กมีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะทำงานจนสำเร็จ บางคนเลื่อยแรงมากเพื่อต้องการให้งานเสร็จเร็วครูจึงคอยเตือนให้เลื่อยเบาๆ และช้าๆ เมื่อได้ท่อนไม้เท่าจำนวนเด็ก ครูนำท่อนไม้เหล่านี้ใส่ตะกร้าวางไว้ใต้ต้นไม้ เพื่อให้เด็กนำไปขีดในช่วงเวลาเล่นกลางแจ้งทุกๆ วัน วันละประมาณ 10-15 นาที ก่อนที่จะไปเล่นอิสระ ซึ่งครูก็ได้ขีดไม้ไปพร้อมกับเด็กด้วย งานขีดไม้เด็กจะต้องทำติดต่อกันทุกวันเป็นเวลาประมาณ 1-2 เดือน หรือจนกระทั่งเนื้อไม้เนียนเรียบทุกด้านแล้วครูจึงนำไปเจาะรูตรงกลางเพื่อทำเป็นเชิงเทียน เมื่อเด็กอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

ในการขีดครั้งแรกครูได้แจกกระดาษทรายแผ่นเล็กๆ 1 แผ่น ซึ่งเด็กจะต้องใช้กระดาษทรายนี้จนหมดหน้าทรายหรือประมาณ 5-6 ครั้ง ครูจึงเปลี่ยนแผ่นใหม่ให้ ขณะที่เด็กนั่งขีดไม้สังเกตได้ว่าเด็กจะมีใจจดจ่ออยู่กับงานที่ทำและความคืบหน้าของงาน บางคนเปรียบเทียบความเนียนของเนื้อไม้ของตนเองกับเพื่อน และคอยไปถามครูว่า “เรียบหรือยัง” เมื่อครูบอกว่ายังเด็กก็จะมาขีดต่ออย่างเต็มใจ เด็กบางคนที่เป็นเด็กเล็กต้องการทำงานขีดไม้บ้างจึงมาขออนุญาตครู ซึ่งครูก็ให้ช่วยขีดบ้างเมื่อทำเสร็จแล้วครูจะนำไปใช้เป็นอุปกรณ์ตกแต่งจากนิทานหรือวางบน

โต๊ะธรรมชาติหรือไว้สำหรับเล่นสร้างสรรค์ ส่วนงานไม้ของพีโตที่เตรียมขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ครูได้นำไปเจาะรูตรงกลางเพื่อทำเป็นเชิงเทียน

จากกิจกรรมขัดไม้ที่ครูจัดขึ้นติดต่อกันเป็นเวลานานหลายสัปดาห์ทำให้เด็กเห็นความต่อเนื่องของการทำงานหรือผลงาน เป็นวัตถุประสงค์ของครูที่ต้องการให้เด็กได้ทำงานเช่นเดิมทุกๆ วัน สิ่งนี้จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นคงและอบอุ่นใจ นอกจากนี้การที่เด็กได้เห็นการทำสิ่งของเครื่องใช้หรือของเล่นขึ้นเองจากไม้ที่ช่วยกันขัด เป็นการปลูกฝังทัศนคติในการพึ่งตนเอง หากเด็กต้องการสิ่งใดจะพยายามทำขึ้นเองซึ่งทำให้การเรียกร้องสิ่งต่างๆ น้อยลง และในขณะที่เดียวกันเด็กจะรู้สึกชื่นชมและเคารพสิ่งต่างๆ

นอกจากวัตถุประสงค์โดยตรงดังกล่าวแล้ว งานขัดไม้ยังเป็นงานที่ช่วยส่งเสริมการใช้มือ กล้ามเนื้อเล็ก และนิ้วมือ ทำให้เกิดความแข็งแรงของกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ เพราะในขณะที่ขัดไม้เด็กต้องใช้มือในการประคองไม้ที่มีขนาดไม่ใหญ่มากและใช้มืออีกด้านจับกระดาษทรายที่มีความบางขัดถูท่อนไม้ไปมาจนเนื้อไม้เรียบ ซึ่งต้องใช้เวลานานมาก ถือเป็นงานช่วยส่งเสริมการใช้มือในการทำงานที่มีศิลปะอีกวิธีหนึ่ง เพื่อให้เด็กเกิดความพร้อมก่อนที่เด็กจะต้องใช้มือทำงานต่างๆ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยเฉพาะงานเขียนที่เด็กต้องมีความพร้อมของกล้ามเนื้ออย่างเพียงพอจึงจะสามารถบังคับมือให้วาดภาพและเขียนตัวอักษรตามความคิด ความรู้สึก และจินตนาการได้อย่างแท้จริง หากเด็กไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมในการใช้กล้ามเนื้อหรือได้รับการเตรียมความพร้อมด้วยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ก็จะทำให้เด็กไม่สามารถเขียนได้อย่างคล่องแคล่ว

3.2 หัตถกรรม

การทำหัตถกรรมในระดับชั้นอนุบาลเป็นกิจกรรมหลักที่ครูได้จัดไว้ในวันใดวันหนึ่งของสัปดาห์โดยปกติเด็กมีโอกาสได้เห็นหรือได้ช่วยครูทำงานหัตถกรรมเกือบทุกวัน ทั้งนี้เนื่องจากครูนำงานเย็บผ้าและงานถักร้อยมานั่งทำในช่วงเวลาที่เด็กเล่นสร้างสรรค์เป็นประจำ ครูได้จัดกิจกรรมหัตถกรรมไว้ในช่วงเด็กเล่นสร้างสรรค์ โดยครูนำอุปกรณ์เช่น ไหมพรมใส่ในตะกร้า เข็ม ด้าย และผ้าฝ้าย ออกมาวางบนโต๊ะและเรียกเด็กบางคนที่กำลังเล่นอิสระอยู่มาทำหัตถกรรมซึ่งเด็กได้ทำหัตถกรรมวันละประมาณ 6-7 คน หรือบางครั้งอาจได้ทำทุกคนพร้อมกัน โดยครูจะเรียกเด็กมาครั้งละ 2-3 คน และการทำหัตถกรรมในครั้งหนึ่งๆ ใช้เวลาประมาณ 10-15 นาที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงานที่เด็กแต่ละคนทำและความพร้อมของเด็กแต่ละคน เมื่อเด็กทำเสร็จก็กลับไปเล่นกับ

เพื่อนๆ ต่อ แล้วครูจึงเรียกเด็กคนต่อไป บางครั้งเด็กเล็กก็มานั่งดูพี่ๆ ทำงานและต้องการทำบ้าง ซึ่งครูก็อนุญาตให้ทำแต่จะให้ทำงานที่มีความยากหรือมีความซับซ้อนไม่มากเกินไป หรือครูอาจให้ช่วยครูทำงานที่ครูกำลังทำอยู่ แต่หากเด็กคนใดมาขอทำงานหัตถกรรมเกือบทุกวันครูจะให้หนึ่งดูหรือบอกให้ไปเล่นก่อน ทั้งนี้เพราะครูต้องการให้เด็กทำงานในปริมาณที่เหมาะสมและมีโอกาสได้เล่นร่วมกลุ่มกับเพื่อนๆ

งานหัตถกรรมที่ครูให้ทำแต่ละครั้งเป็นงานที่มีความต่อเนื่อง กล่าวคือครูให้เด็กทำงานวันละส่วนเท่านั้นแล้วบอกให้เด็กมาทำต่อในวันที่มีงานหัตถกรรม ดังนั้น เด็กต้องใช้เวลาทำหลายวันหรือหลายสัปดาห์จึงจะเสร็จ ขึ้นอยู่กับชนิดของงาน เด็กที่มีอายุ 3-4 ขวบหรือเด็กที่เข้ามาเรียนในโรงเรียนนี้ครั้งแรก ครูได้ให้เริ่มทำงานหัตถกรรมด้วยการม้วนไหมพรมบ้าง หรือช่วยจับเชือกที่ครูกำลังถักบ้าง หลังจากนั้นครูจึงให้เด็กได้ทดลองทำงานหัตถกรรมชิ้นแรกคือ “กรรไกรเต็นระบำ” เป็นการทำเชือกชนิดหนึ่งที่ใช้วิธีการม้วนไหมพรมให้เป็นเกลียวที่มีขนาดใหญ่ขึ้น มีวิธีการทำดังนี้ ครูตัดไหมพรมยาวประมาณ 1-1.5 เมตร แล้วนำมาทบทัน หลังจากนั้นให้เด็กนำไหมพรมไปคล้องกับที่หมุนกระจกเพื่อเป็นที่ยึดไหมพรม แล้วเด็กจึงดึงปลายไหมพรมทั้ง 2 ข้างให้ตึงและม้วนเป็นเกลียวจนแน่นหลังจากนั้นครูจึงนำไหมพรมออกจากที่คล้องและให้เด็กจับปลายอีกด้านเพื่อนำกรรไกรคล้องตรงกลางของไหมพรมแล้วให้เด็กจับปลายเชือกทั้ง 2 ด้าน ชูขึ้นกรรไกรก็จะหมุนเป็นเกลียวกลับไปมาจนกระทั่ง เชือกพันเป็นเกลียว เมื่อทำเสร็จครูนำมาผูกที่ข้อมือให้เด็กหรือใส่กระเป่าเพื่อให้เด็กเอากลับบ้าน แต่ในครั้งต่อไปเมื่อเด็กทำเสร็จครูจะขอเก็บไว้ที่โรงเรียนแทน

เด็กที่ทำกรรไกรเต็นระบำจนคล่องแล้วครูจึงให้ทำ “นกจิกหนอน” เป็นการถักไหมพรมให้เป็นเชือก การทำนกจิกหนอน ครูจะให้เด็กทำประมาณ 2-3 วัน ในครั้งแรกครูทำให้ดูหรืออาจให้เด็กช่วยครูทำบางขั้นตอน วิธีการทำนกจิกหนอนมีลักษณะคล้ายกับการถักห่วงโซ่ แต่ใช้นิ้วมือแทน โดยผูกไหมพรมเป็นห่วงแล้วนำนิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มือดึงไหมพรมเส้นที่ห่างเข้ามาในห่วงแล้วดึงให้ตึง เด็กเล็กบางคนครูให้นั่งตักและบรรยายเป็นเรื่องในขณะที่ทำหรือบางครั้งอาจให้ช่วยดึงเชือกที่ครูกำลังถักก่อน แล้วครูจึงให้หัดทำด้วยตนเองเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม

ครูได้ให้เด็กอายุ 5-6 ขวบ ซึ่งกำลังจะเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ทำงานหัตถกรรมอีกชิ้นที่มีความสำคัญ คือการเย็บที่ใส่สีจากผ้า เพื่อนำไปใช้ใส่สีเทียนก่อน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การทำที่ใส่สีเทียนใช้เวลานานกว่างานหัตถกรรมอื่นๆ ซึ่งเด็กแต่ละคนให้ความสนใจและตั้งใจทำอย่างมาก สังเกตได้ว่าเมื่อถึงเวลาเด็กส่วนมากจะมายืนรอหรือมาขอครูทำงานเย็บเอง

การทำที่ใส่สีมีกระบวนการหลายขั้นตอน ตั้งแต่การนำผ้าที่เคยย้อมไว้แล้ว มาตัดเป็นผืนสี่เหลี่ยมขนาดประมาณ 10x10 นิ้ว หลังจากนั้นครูได้พับริมผ้า 2 ด้านเข้าไปประมาณ 1 เซนติเมตร แล้วเย็บมุมทั้ง 2 ด้านไว้ ขั้นตอนเหล่านี้เด็กได้ช่วยครูบ้าง เช่น การเลือกด้าย การร้อยเข็ม แล้วครูจึงให้เด็กเย็บริมผ้าที่พับไว้โดยใช้วิธีเย็บเดินหน้า ในขณะที่ทำครูสมมุติว่าเป็นการทำทางรถไฟ ครูจะคอยเตือนเรื่องฝีเข็มต้องไม่ห่างจนเกินไป หากเด็กคนใดเย็บห่างเกินไปครูให้เลาะออกและทำใหม่ ในขณะที่ทำสังเกตได้ว่าเด็กส่วนใหญ่มีสมาธิจดจ่ออยู่กับการเย็บ ครูให้เด็กเย็บริมผ้าที่ใส่สีครั้งละไม่เกิน 1 ด้าน เมื่อเสร็จทั้ง 4 ด้านแล้ว พับริมผ้า 2 ด้าน เข้ามาตรงกลางแล้วเย็บริมด้านข้างติดกัน หลังจากนั้นจึงเย็บช่องที่ใส่สีโดยให้แต่ละช่องห่างกันประมาณ 1 นิ้ว ขั้นตอนสุดท้ายคือการนำเชือกมาเย็บด้านหลังของที่ใส่สี เชือกนี้มีไว้สำหรับเมื่อใส่สีแล้วเด็กๆ จะม้วนที่ใส่ในแนวขวางแล้วมัดเพื่อไม่ให้สีหล่น และในวันสุดท้ายก่อนปิดภาคเรียนครูได้ให้เด็กๆ นำที่ใส่สีที่ยกกลับบ้าน

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการทำงานหัตถกรรมเป็นการช่วยเสริมสร้าง การมองและการคิดอย่างสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน เด็กจะได้เห็นการแปรสภาพจากวัสดุต่างๆ เช่น ด้าย ผ้า ไหมพรม ไปเป็นสิ่งของที่สามารนำไปใช้ประโยชน์ได้ และการปล่อยให้เด็กมีอิสระในการทำงานตามความคิดและความสามารถของตนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ เพราะเด็กจะได้พัฒนาพลังความมุ่งมั่นของตนเองและฝึกฝนทักษะของตนเองไปด้วยในขณะเดียวกัน นอกจากนี้เด็กจะได้ฝึกฝนความชำนาญในการใช้มือและกล้ามเนื้อมือ การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตาที่ดี จะเห็นได้ว่าในช่วงเดือนท้ายๆ ก่อนที่เด็กจะขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ความคล่องแคล่วในการใช้มือของเด็กจะพัฒนาไปมากจนสามารถร้อยเข็มและเย็บตะเข็บจริงได้ ซึ่งเป็นความสามารถที่เกิดจากการฝึกฝนมาเป็นเวลานานอย่างสม่ำเสมอ การใช้มือได้อย่างคล่องแคล่วในระดับอนุบาลนั้นย่อมส่งผลต่อการทำงานต่างๆ ที่ต้องใช้มือในระดับประถม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับงานวาดภาพและงานเขียนที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากการวาดภาพในระดับอนุบาล เด็กต้องสามารถบังคับกล้ามเนื้อได้ดีพอจึงจะสามารถวาดภาพและเขียนได้อย่างที่ตั้งใจ หากเด็กไม่ได้รับการส่งเสริมให้ใช้มือในการทำงานหัตถกรรมความพร้อมของกล้ามเนื้อและทักษะต่างๆ อาจไม่คล่องแคล่วเพียงพอ

3.3 การปั้นขี้ผึ้ง

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมหลักอีกหนึ่งกิจกรรมที่เด็กได้มีโอกาสใช้จินตนาการของตนเองอย่างเต็มที่และได้ทำงานกับตนเองอย่างมีสมาธิอีกครั้ง ในช่วงเช้าขณะเด็กเล่นสร้างสรรค์ได้ประมาณ 20-30 นาทีแล้ว ครูได้นำถาดไม้ที่ใส่ขี้ผึ้งออกมาวางบนโต๊ะ ขี้ผึ้งเหล่านี้ เป็นรูปทรงกลมที่มีขนาดใหญ่กว่านิ้วหัวแม่มือเพียงเล็กน้อย และเป็นสีหม่นๆมีหลายสี เช่น น้ำเงิน เหลือง แดง เขียว หลังจากนั้นครูจึงร้องเพลงเพื่อเรียกเด็กมาปั้นขี้ผึ้งรวมกัน

การปั้นขี้ผึ้งเป็นกิจกรรมที่เด็กยืนทำหรือนั่งทำกับพื้นก็ได้ ก่อนการปั้นขี้ผึ้งครูเล่น Finger Game ก่อน จากนั้นครูจึงแจกขี้ผึ้งให้เด็กคนละ 1 ก้อน เด็กที่เป็นพี่โตขอช่วยแจกขี้ผึ้งให้เพื่อนๆ เมื่อทุกคนได้รับขี้ผึ้งแล้ว ครูหยิบก้อนขี้ผึ้งของตนเองมากำไว้ในฝ่ามือและบอกให้เด็กกำขี้ผึ้งไว้ก่อนเพื่อให้ขี้ผึ้งอุ่นปั้นง่าย เด็กๆ ก็ทำตาม บางคนใช้ฝ่ามือทั้ง 2 ข้างกำก้อนขี้ผึ้งให้แน่น บางคนกำอยู่ในฝ่ามือเดียว เมื่อก้อนขี้ผึ้งนิ่มแล้วครูและเด็กจึงเริ่มปั้นขี้ผึ้งของตนเองอย่างอิสระ วิธีการปั้นเด็กสามารถปั้นเป็นรูปต่างๆ ตามที่ต้องการหรืออาจใช้นิ้วมือบีบก้อนขี้ผึ้งให้แบนออกหรือบีบขี้ผึ้งให้มีส่วนต่างๆยื่นออกมาจากก้อนกลม โดยไม่ต้องขี้ผึ้งออกมาจากก้อนใหญ่ หากเด็กคนใดดึงขี้ผึ้งออกมาจากก้อนครูจะบอกว่า “เราไม่เอาออกมานะคะ ทำเป็นลูกบอลก่อนคะ” สิ่งของเด็กปั้นมีหลายรูป เด็กอายุ 3-4 ปี มักปั้นก้อนขี้ผึ้งเป็นเส้นยาว หรือเป็นรูปทรงรีโดยมีส่วนที่ยื่นออกมาเล็กน้อยเพื่อบ่งบอกถึงสิ่งที่จะปั้นเช่น ปีกนก งวงช้าง หางงู และเด็ก 4-5 ปี เริ่มปั้นเป็นรูปร่างที่ชัดเจนขึ้น มีส่วนที่บ่งบอกถึงสิ่งที่จะปั้นชัดเจนแต่ยังไม่สมดุล ส่วนเด็ก 5-6 ปี สามารถปั้นเป็นรูปร่างต่างๆ ได้ชัดเจน

การบีบขี้ผึ้งให้แบนแบนออกสามารถบอกพัฒนาการของการใช้กล้ามเนื้อมือได้ชัดเจน สังเกตได้ว่าเด็กอายุ 5-6 ขวบส่วนใหญ่สามารถบีบขี้ผึ้งจนเป็นแผ่นบางๆ ได้โดยไม่ขาด ส่วนเด็กที่มีอายุน้อยกว่า 4 ขวบ หรือเด็กที่เริ่มหัดปั้นยังบีบแผ่นขี้ผึ้งให้บางมากไม่ค่อยได้ หลังจากนั้นครูเอาแผ่นขี้ผึ้งของเด็กแต่ละคนมาชูขึ้นแล้วส่องกับแสงแดด แล้วหงนหน้าดูแสงแดดที่ส่องผ่านแผ่นขี้ผึ้งตรงส่วนบางๆ จะเห็นเป็นรูปต่างๆ ครูและเด็กช่วยกันดูว่าเห็นรูปอะไรบ้าง เช่น ก้อนเมฆ นก กระจาดและมังกร ส่วนแผ่นขี้ผึ้งที่หนาส่องไม่ค่อยเห็นครูจะพูดว่า “สงสัยเมฆครีมีฝนกำลังจะตก” เด็กยิ้มและแสดงออกถึงความพึงพอใจอย่างมาก หลังจากที่ครูเห็นว่าเด็กปั้นเสร็จแล้ว ครูจึงเริ่มเก็บขี้ผึ้งที่เด็กปั้น ในขณะที่เก็บครูจะชื่นชมกับสิ่งที่เด็กปั้น ต่อจากนั้นครูนำสิ่งที่เด็กปั้นมาแต่งเป็นนิทานสั้นๆหรือเล่าเป็นเรื่องราว แล้ววางสิ่งที่ปั้นเสร็จลงบนถาดไม้จนครบทุกคน แล้วให้เด็กที่เป็นพี่โตนำถาดขี้ผึ้งไปวางที่ชั้นเก็บอุปกรณ์

การปั้นขี้ผึ้งเป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้มีโอกาสใช้จินตนาการของตนเองอย่างเต็มที่ จากของพื้นๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ กลับกกลายเป็นสิ่งต่างๆ ที่ทำให้เกิดความสนุกสนานและเพลิดเพลิน นอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมที่มีผลต่อการพัฒนากล้ามเนื้อและนิ้วมือให้มีความพร้อม เด็กที่มีโอกาสได้ใช้มือในการทำงานโดยการบีบ กด คลึง ปั้นดินเหนียวหรือก้อนขี้ผึ้ง จะทำให้เด็กได้ใช้มือในการทำงานจนคล่องแคล่ว โดยเฉพาะกับก้อนขี้ผึ้งที่มีคุณสมบัติแตกต่างจากวัสดุที่ใช้ปั้นโดยทั่วไป เพราะขี้ผึ้งมีความเหนียวและจัดแต่งรูปทรงได้ค่อนข้างยาก เด็กต้องใช้ความพยายามในการจัดแต่งเป็นรูปทรงต่างๆ พอสมควร ดังนั้นจึงถือเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่มีส่วนช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมือก่อนที่เด็กจะขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และใช้มือทำกิจกรรมอื่นๆ โดยเฉพาะการเขียนที่ต้องการบังคับมือให้เคลื่อนไหวได้ตามความต้องการ

4. ลายเส้นและสีจากจินตนาการ

4.1 การวาดภาพสีเทียน

การวาดภาพสีเทียนเป็นกิจกรรมที่เด็กได้ใช้จินตนาการในการขีดเขียน โดยปกติครูได้จัดอุปกรณ์วาดภาพสีเทียนไว้บนชั้นวางอุปกรณ์และอนุญาตให้เด็กนำกระดาษและสีเทียนออกมาวาดรูปได้ทุกวันในช่วงเวลาเล่นสร้างสรรค์ แต่จากการสังเกตพบว่าเด็กส่วนใหญ่ไม่นำอุปกรณ์วาดภาพสีเทียนออกมาใช้เอง แต่วันที่ครูนำกระดาษออกมาตัดมุม หรือนำสีเทียนออกมาทำความสะอาดเด็กบางคนจะมาช่วยครูทำกิจกรรมนี้ ในบางวันเด็กวาดภาพสีเทียนเพื่อทำเป็นของขวัญวันเกิดให้เพื่อนในห้อง ในวันที่กิจกรรมวาดภาพสีเทียนเป็นกิจกรรมหลัก ครูให้พื้นที่เตรียมชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ช่วยกันยกโต๊ะมาเรียงต่อกันเป็น 2 แถว หลังจากนั้นครูร้องเพลงเพื่อเป็นสัญญาณให้เด็กรู้ว่าถึงเวลาทำกิจกรรมแล้ว เด็กทุกคนจะนั่งประจำที่ และเด็กที่เป็นผู้ช่วยครูเดินไปหยิบอุปกรณ์ได้แก่ สีเทียนก้อนที่มีขนาดประมาณ 2 นิ้ว มีทั้งหมด 7 สี ได้แก่ สีแดง สีส้ม สีเหลือง สีเขียวเข้มหรือสีเขียวอ่อน สีน้ำเงิน สีม่วงและสีชมพู และให้เด็ก 1 คน ช่วยแจกกระดาษวาดรูปขนาดประมาณ 10x16 นิ้วที่ตัดมุมให้โค้งมนเรียบร้อยแล้ว ส่วนเด็กอีก 1 คน ช่วยแจกแผ่นรองวาด เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วครูจึงจุดเทียนที่โต๊ะเรียงเทียนแล้วให้เด็กเริ่มวาดรูปได้

ในการวาดรูปครูไม่กำหนดหัวข้อใดๆ และไม่สอนวิธีการใดๆ ครูเพียงแต่เฝ้าสังเกตและพิจารณาภาพวาดของเด็กบ้าง ส่วนเด็กตั้งใจและมีสมาธิจดจ่ออยู่กับการวาดภาพจนกระทั่งวาดเสร็จ มีเด็กบางคนคุยกันบ้างเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองจะวาดหรือกำลังวาด ในขณะที่เด็ก

ทำกิจกรรมอยู่ ครูจะนั่งทำงานของตนเองไปเรื่อย ๆ บางครั้งเหลือบมองเด็กวาดภาพบ้าง ซึ่งแตกต่างจากกิจกรรมอื่นที่ครูทำไปพร้อมกับเด็ก ทั้งนี้เนื่องจากภาพที่เด็กแต่ละคนวาดเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ภาพวาดของเด็กเกิดจากประสบการณ์ ความคิด และจินตนาการความเป็นตัวของเด็กแต่ละคน หากครูวาดภาพไปพร้อมๆ กับเด็ก เด็กอาจได้รับประสบการณ์จากภาพที่เห็นครูวาด ซึ่งเป็นผลงานที่เกิดจากการเลียนแบบ ไม่ใช่เป็นภาพวาดที่เกิดจากตัวเด็ก นอกจากนั้นครูจะไม่ถามถึงรายละเอียดหรือชื่อของภาพที่เด็กวาด ทั้งนี้เนื่องจากครูเชื่อว่าความคิดของเด็กจะแปรเปลี่ยนไปตลอดเวลา ในเวลาหนึ่งเด็กอาจมองเป็นภาพหนึ่งและเมื่อเวลาเปลี่ยนไปเด็กอาจบอกเป็นอีกภาพได้ ดังนั้นครูจึงได้เพียงแต่รับฟังเด็กที่ต้องการบอกถึงสิ่งที่ตนเองวาดเท่านั้น ซึ่งครูได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ด้วยเช่นกัน

กิจกรรมนี้ใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที เมื่อครูเห็นว่าเด็กคนใดเริ่มหยุดวาดภาพแล้ว ครูจะเดินเข้าไปหาและบอกว่า “วาดเสร็จแล้ว” หรือ “ภาพสวยแล้ว” และชื่นชมกับภาพวาดของเด็กว่า “สวยจังเลยมีหลายสี” แล้วครูจึงวาดภาพสัญลักษณ์ของเด็กแต่ละคนลงที่มุมด้านขวาของกระดาษพร้อมกับเขียนวันที่ไว้ข้างใต้ ครูบางคนเขียนชื่อเด็กแทนสัญลักษณ์

จากการเก็บข้อมูลพบว่าภาพวาดสีเทียนของเด็กแต่ละช่วงอายุมีลักษณะไม่เหมือนกัน เช่น ภาพของเด็กอายุ 3-4 ปี ส่วนมากเป็นภาพที่เกิดจากการขีดเขียนเส้นวนไปมาคล้ายวงกลมหรือเส้นโค้งที่ทับกันไปมาอยู่ทั่วหน้ากระดาษ และบางคนอาจขีดเขียนขึ้นลงเป็นเส้นตรงและเส้นเฉียงหลายๆ ครั้งติดต่อกัน สังเกตได้ว่าสีที่ใช้มักเป็นสีใดสีหนึ่ง และเด็กส่วนใหญ่มักจะบอกสิ่งที่ตนเองกำลังวาดแต่ยังไม่ชัดเจนและมีความเปลี่ยนแปลง ส่วนเด็กอายุ 4-5 ปี มักวาดภาพที่เป็นรูปร่างของสิ่งต่างๆ ที่เป็นประสบการณ์หรือจินตนาการ ความคิดของเด็ก ภาพที่พบอยู่เสมอคือคน บ้าน รถ เรือ สายรุ้ง สัตว์ และดอกไม้ เป็นต้น ซึ่งเด็กในช่วงวัยนี้สามารถอธิบายภาพวาดได้ชัดเจนและตรงกับสิ่งที่วาดมากขึ้น แต่เด็กมักจะไม่นับบอกสิ่งที่ตนวาด และการใช้สีมีความหลากหลายคือประมาณ 4-5 สี ส่วนเด็กอายุ 5-6 ปี สามารถวาดภาพเป็นเรื่องราวได้ชัดเจนและในภาพมีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้นและบางครั้งเด็กวาดเป็นเส้นตรงหรือเส้นโค้งที่ไม่บ่งบอกรูป ส่วนการใช้สีใกล้เคียงความเป็นจริงมากขึ้น

จากภาพวาดที่ปรากฏนอกจากบ่งบอกถึงพัฒนาการด้านการวาดภาพแล้ว ครูได้วิเคราะห์ภาพวาดของเด็กตามพัฒนาการ หากเด็กคนใดมีพัฒนาการวาดภาพแตกต่างจากที่ควรจะเป็น ครูก็จะนำข้อมูลเหล่านั้นมาปรึกษาหารือกับผู้บริหารและค้นหาสาเหตุเพื่อหาทางช่วยเหลือและแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ และครูได้ติดตามภาพวาดของเด็กว่ามีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

และความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวบ่งบอกถึงพัฒนาการของเด็กที่ดีขึ้นแล้วหรือไม่ นอกจากนี้ยังพบว่า ครูได้กำหนดการวาดภาพบางอย่างเพื่อดูความพร้อมหรือดูพัฒนาการบางอย่าง ดังเช่นกรณีที่ครูให้เด็กที่จะเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 วาดภาพบ้าน ซึ่งการดูพัฒนาการจากภาพวาดนี้ครูได้ใช้แนวคิดจากหนังสือและความรู้ที่ได้จากการอบรม และการเรียนรู้จากผู้บริหารประกอบกัน

สรุปได้ว่ากิจกรรมการวาดภาพสีเทียนของเด็กชั้นอนุบาล เป็นการแสดงออกของเด็กอย่างเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงพัฒนาการและความเป็นจริงในตัวเด็กแต่ละคน ดังนั้นงานวาดภาพสีเทียนจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูเรียนรู้เด็กแต่ละคนได้อย่างชัดเจนขึ้น โดยครูสามารถนำภาพวาดสีเทียนมาวิเคราะห์พัฒนาการในหลายๆ ด้านที่นอกเหนือจากพัฒนาการการวาดภาพ การเขียนหรือการใช้กล้ามเนื้อเท่านั้น หากครูพบภาพวาดของเด็กที่ไม่เป็นไปตามพัฒนาการ ครูจะนำมาพิจารณาและหาสาเหตุโดยพิจารณาทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

4.2 การระบายสีน้ำ

การระบายสีน้ำเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่เด็กได้ใช้สมาธิและจินตนาการในการทำงานของตนเองอย่างอิสระ โดยครูเรียกเด็กมาทำพร้อมๆ กันทั้งห้องหรือเกือบทั้งห้อง ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้สมาธิและความสงบ ก่อนที่เด็กจะได้ระบายสี จะต้องช่วยครูเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ระบายสีด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เด็กต้องการวาดรูปไปด้วย

อุปกรณ์ที่ต้องเตรียมคือ กระดาษวาดเขียนขนาด 10x10 นิ้ว ที่ตัดมุมเรียบ ร้อยแล้วนำไปจุ่มน้ำในอ่างล้างมือ ในขณะที่ครูกำลังเตรียมกระดาษอยู่มีเด็กบางคนเดินเข้ามาดูและขอช่วยทำงาน เมื่อครูเห็นว่าช่วยได้ก็จะให้ช่วย หลังจากนั้นครูจึงเรียกเด็กที่มีหน้าที่ช่วยครูจัดเตรียมอุปกรณ์ออกมาช่วยหยิบขวดแก้วใบเล็กมาช่วยครูเตรียมสี 3 สี คือ สีแดง สีเหลืองและสีน้ำเงิน เมื่อเตรียมสีเรียบร้อยแล้วจึงให้เด็กๆ ช่วยกันนำอุปกรณ์คือ ฟองน้ำสำหรับซับน้ำคนละ 1 อัน พู่กันขนาดใหญ่ปลายแบนคนละ 1 อัน สีที่ผสมแล้วคนละ 3 สี และขวดแก้วใส่น้ำสำหรับล้างพู่กันคนละ 1 ขวด ไปวางบนโต๊ะตรงตำแหน่งที่นั่งของเด็กแต่ละคน เสร็จแล้วครูจึงเรียกเด็กที่กำลังเล่นอยู่ให้มานั่งประจำที่แล้วให้เด็กที่ทำหน้าที่ผู้ช่วยนำกระดาษรองกระดาษออกมายื่นคอยบริเวณข้างอ่างน้ำ แล้วครูจึงหยิบกระดาษที่จุ่มน้ำวางลงบนแผ่นกระดาษแล้วใช้ฟองน้ำปาดน้ำให้หมาดๆ หลังจากนั้นจึงให้เด็กที่เป็นผู้ช่วยนำกระดาษเหล่านี้ไปแจกให้เพื่อนที่นั่งรออยู่ เมื่อเด็กทุกคนได้รับกระดาษเรียบร้อยแล้วครูจึงเริ่มจุดเทียนที่โต๊ะเขียน หลังจากนั้นครูหยิบพู่กันด้วยมือขวาไว้ระดับอก มือซ้ายแบขึ้นระดับอกเช่นเดียวกัน แล้วจึงร้องเพลง “สะพานสายรุ้ง” โดยมีเนื้อเพลงว่า

“สะพานสายรุ้งเรื่องรอง ทาบทอห้องฟ้าอำไพ แด้มสีเหลืองแดง น้ำเงินสดใส สายรุ้งในใจงดงาม” 2 รอบ พร้อมกับใช้มือทำท่าทางประกอบ จากนั้นเด็กๆ ได้ลงมือระบายสีน้ำ โดยครูระบายสีน้ำไปพร้อมๆ กับเด็ก ระหว่างทำกิจกรรมเด็กๆ จะตั้งใจทำงานของตนเอง มีบางคนหันไปมองงานของเพื่อนบ้าง แต่เมื่อหันไปเห็นครูซึ่งกำลังทำงานอย่างใจจดจ่อเด็กก็จะหันกลับมาทำงานของตนเอง เด็กแต่ละคนมีวิธีการระบายสีแตกต่างกันไป บางคนใช้เพียง 1-2 สีระบายเป็นส่วนๆ บนกระดาษ แต่บางคนแต้มสีหลายสีมาปนกัน จึงทำให้เกิดสีใหม่ๆ หลายสี ซึ่งเด็กก็จะพูดถึงความสวยงามและความเปลี่ยนแปลงของสีที่ปรากฏขึ้น กิจกรรมดำเนินไปอย่างเงียบๆ เป็นเวลาประมาณ 15-20 นาที เมื่อครูเห็นว่าเด็กระบายสีเกือบเสร็จแล้วครูพูดว่า “ถ้ารูปสวยแล้วให้วางพู่กัน แล้วครูจะไปวาดรูปให้” เมื่อเด็กทุกคนวาดเสร็จครูจึงหยิบพู่กันขึ้นมาไว้ระดับอกอีกครั้งพร้อมกับร้องเพลงสะพานสายรุ้ง 1 รอบ พร้อมกับเด็กๆ โดยไม่ทำท่าประกอบ ต่อจากนั้นครูจึงวางพู่กันและดับเทียนบนโต๊ะเชิงเทียน และเชิญเด็กที่มีหน้าที่ช่วยเก็บอุปกรณ์มาเก็บ เด็ก 2 คน ช่วยกันเก็บอุปกรณ์และนำภาพวาดที่วาดเสร็จมาให้ครูเพื่อวาดภาพสัญลักษณ์ประจำตัวเด็กและใส่ในชั้นสำหรับวางภาพระบายสีน้ำ

หลังจากเด็กๆ วาดภาพระบายสีน้ำเสร็จ ครูไม่ได้อภิปรายหรือถามถึงผลงานที่เด็กวาดครูเพียงแต่พูดและแสดงความชื่นชมกับความสวยงามของสีที่เกิดขึ้นและบางครั้งครูได้ชี้ให้เด็กเห็นถึงความสวยงามของสีที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงหรือการผสมของสีบางสี โดยครูไม่พูดถึงรายละเอียดหรือการแปลความหมายของรูปภาพกับเด็ก เพราะจุดมุ่งหมายของการวาดภาพระบายสีน้ำไม่ได้ต้องการให้เด็กเจาะจงวาดภาพสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่เป็นกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้มีโอกาสสัมผัสสัมผัสด้วยตนเอง

จากข้อมูลการระบายสีน้ำเห็นได้ว่า กิจกรรมนี้ช่วยให้เด็กได้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการผสมสี 2 ถึง 3 สี แล้วเกิดเป็นสีใหม่ที่มีความสวยงามแตกต่างกันไป ทำให้เด็กเกิดความตื่นเต้น สนุกสนานและเพลิดเพลินกับกระบวนการวาดภาพระบายสี พร้อมกันนั้นเด็กได้เรียนรู้ทฤษฎีสีโดยไม่ต้องผ่านการท่องจำ แต่เกิดจากประสบการณ์ตรงที่สัมผัสได้ด้วยตนเอง (พรพันธุ์โอสถ, 2542) นอกจากนี้การวาดภาพระบายสียังเป็นการถ่ายทอดความคิด จินตนาการและความรู้สึกของเด็กแต่ละคนออกมาอย่างอิสระ กระบวนการวาดภาพระบายสีจึงเป็นการใช้พลังจินตนาการของตนเองสร้างสรรค์งานขึ้นมา ซึ่งคล้ายกับการถ่ายทอดการเขียนซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความคิด จินตนาการและความรู้สึกออกมาเป็นสัญลักษณ์เช่นกัน แต่แตกต่างกันตรงที่การเขียนสัญลักษณ์ที่ปรากฏเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนที่สังคมสร้างขึ้น มีความเป็นนามธรรมสูง แต่

การวาดภาพเป็นการสร้างสรรค์ของเด็กแต่ละคน ไม่มีข้อจำกัดใดๆ จึงเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กในวัยอนุบาลเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากวัตถุประสงค์ดังกล่าว กิจกรรมวาดภาพระบายสีน้ำยังเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีส่วนช่วยส่งเสริมการเตรียมความพร้อมในด้านการเขียนของเด็กในระดับที่สูงขึ้นด้วย เด็กที่ยังไม่พร้อมที่จะเขียนหนังสือหรือยังไม่ถึงวัยที่เหมาะสมครูจึงควรให้เด็กได้มีโอกาสหยิบจับอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพหรือการเขียนเพื่อใช้วาดภาพระบายสีตามจินตนาการ ซึ่งเป็นการช่วยให้เด็กมีประสบการณ์และมีความคุ้นเคยกับการจับอุปกรณ์การเขียนก่อนที่จะต้องใช้ใช้อุปกรณ์เหล่านี้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การใช้พู่กันขนาดใหญ่เป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กวัยอนุบาลสามารถบังคับมือได้ง่ายกว่าการใช้สีแท่งเล็กๆ ทั้งนี้เนื่องจากเด็กยังไม่สามารถบังคับกล้ามเนื้อและข้อมือได้ดีพอเมื่อเด็กมีประสบการณ์มากขึ้นจึงสามารถจับอุปกรณ์การเขียนได้คล่องแคล่วขึ้นและช่วยให้เด็กสามารถเขียนได้ง่ายในชั้นประถมศึกษา

5. การเล่นเกมสร้างสรรค์

การเล่นเกมสร้างสรรค์หรือการเล่นอิสระเป็นกิจกรรมที่เด็กได้เล่นอิสระเป็นเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง หลังจากที่เด็กเข้าห้องมาแล้วต่างแยกย้ายกันไปตามมุมต่างๆ ของห้อง หรือเดินเข้าไปหยิบอุปกรณ์และสิ่งของที่ใช้ประกอบการเล่นที่วางอยู่บนชั้น บางห้องครูให้เด็กช่วยกันเปิดผ้าคลุมตะกร้าของเล่นออกก่อนแล้วจึงนำไปเล่นได้ สิ่งของและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเล่นสร้างสรรค์ของเด็กเป็นวัสดุจากธรรมชาติ หรือเป็นเครื่องใช้ที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น เครื่องจักสานถ้วยไม้ จานไม้ เครื่องใช้ในครัว นอกจากนี้มีท่อนไม้ขนาดต่างๆ จำนวนมาก ผ้าฝ้ายสีสันต่างๆ ประมาณ 15-20 ผืน และตุ๊กตาที่ครูทำขึ้นเองจากผ้าฝ้ายและผ้าไหม เด็กใช้สิ่งของเหล่านี้ประกอบการเล่นโดยแปรเปลี่ยนเป็นสิ่งต่างๆ ได้มากมายตามจินตนาการ และความคิด โดยเด็กมีวิธีการเล่นที่หลากหลาย

เด็กที่มีอายุประมาณ 5-6 ขวบ เป็นกลุ่มที่มีความชำนาญในการเล่นและมักจะเป็นผู้นำในการเล่น โดยชวนเด็กเล็กๆ บางคนมาเล่นด้วยบ้าง ส่วนมากเด็กที่เป็นพี่โตชอบเล่นสร้างบ้านหรือสถานที่ต่างๆ ประกอบการเล่น โดยนำไม้ฉากหรือโต๊ะมาตั้งขึ้นแล้วผูกเชือกต่อกันเป็นฝาผนังบ้าน หลังจากนั้นนำผ้าฝ้ายสีต่างๆ มาคลุมด้านบนทำเป็นหลังคา และบางครั้งนำมาคลุมด้านข้างเพื่อปิดเป็นฝาผนังและหน้าต่าง บ้านที่เด็กสร้างขึ้นมีประตูสำหรับเปิดปิดให้เด็กคนอื่นที่เป็นเพื่อนบ้านเขามาด้วย หากเด็กคนใดต้องการเข้าบ้านต้องขออนุญาตก่อนทุกครั้งด้วยการเคาะประตูและขอเข้าบ้าน รวมทั้งครูด้วย หากครูต้องการเดินเข้าไปหยิบของก็ทำเช่นเดียวกัน บางวันมี

เด็กเล่นสร้างบ้านกันหลายคน เมื่อสร้างเสร็จแล้วเด็กก็เข้าไปนั่งเล่นนั่งคุยกันอยู่ในบ้านประมาณ 2-3 คน โดยเด็กโตชวนน้องเข้าไปเล่นด้วยเพื่อแสดงบทบาทสมมุติเป็นพ่อ แม่ ลูก บางคนนำตุ๊กตามาเป็นลูกแทน นอกจากเล่นสร้างบ้านแล้วเด็กบางคนอาจเล่นสร้างร้านขายของ ขายอาหาร และร้านตัดผม โดยใช้วิธีการสร้างเช่นเดียวกัน แต่นำอุปกรณ์อื่นมาประกอบการเล่นมากขึ้น เช่น เปลือกหอย ก้อนหิน ลูกไม้ และเชือกไหมพรมนำมาเล่นเป็นอาหารใส่จานและแก้วไม้นำไปให้เพื่อนหรือครูรับประทาน ส่วนการเล่นเป็นร้านทำผมเด็กได้นำผ้าฝ้ายสีต่างๆ มาพันผมเพื่อทำเป็นผมยาว หรือตกแต่งเป็นทรงผมทรงต่างๆ

นอกจากการเล่นสร้างบ้านแล้วสิ่งที่พบอยู่เป็นประจำคือการเล่นสร้างรถ โดยเฉพาะเด็กผู้ชาย เด็กที่เป็นพี่โต 2-3 คนจะนำไม้มาต่อกันในลักษณะต่างๆ เช่น ตั้งโต๊ะ 2 ตัวเป็นฐานแล้วนำอีกตัววางไว้ด้านบนหรือคว่ำโต๊ะลงแล้วเข้าไปนั่งในโต๊ะ ทำขาโต๊ะเป็นพวงมาลัยหรือเป็นเบรค โดยเด็กโตเหล่านี้ชวนน้องเด็กมาเล่นเป็นผู้โดยสารบ้าง มาเป็นผู้ช่วยขับรถบ้าง การเล่นสร้างรถครูต้องคอยดูเพราะเด็กจะใช้โต๊ะต่อกัน ครูอนุญาตให้ใช้โต๊ะต่อกันได้ 2 ตัว เท่านั้น นอกจากนี้มีเด็กบางคนที่ชอบเล่นบทบาทสมมุติเป็นสัตว์ต่างๆ โดยมากเป็นเด็ก 4-5 ขวบ อาจมีเด็ก 3 ขวบบางคนมาเล่นกับพี่บ้าง ซึ่งมักจะเล่นเป็นสัตว์ที่พบเห็นโดยทั่วไป เช่น นก ผีเสื้อ ปลาฉลามและปลาหมึก โดยเด็กนำผ้ามาให้ครูช่วยผูกติดกับเอวหรือติดกับแขนเพื่อทำเป็นส่วนต่างๆของสัตว์

ในบางสัปดาห์ครูได้จัดโต๊ะนิทาน และฉากที่ครูใช้ประกอบการเล่นนิทานในสัปดาห์นั้น และเตรียมตุ๊กตาใส่ตะกร้าวางไว้ เพื่อให้เด็กได้เข้ามาเล่นเล่านิทานประกอบหุ่น ในขณะเล่านิทานเด็กที่เป็นพี่โต 2-3 คน แสดงบทบาทสมมุติเป็นครูและช่วยกันเล่านิทานเรื่องที่ได้ฟังในสัปดาห์นั้น เด็กจำเนื้อเรื่องได้เกือบทุกประโยค บางครั้งครูอาจช่วยเสริมถ้าเด็กถามว่าประโยคต่อไปคืออะไร ส่วนน้องเล็กๆ มานั่งคอยที่หน้าโต๊ะนิทาน เพื่อฟังพี่ๆ เล่า บางครั้งหากเด็กเล่านิทานบางประโยคไม่เหมาะสม ครูจะคอยเตือนและบอกว่าครูไม่เคยเล่าเช่นนั้น เด็กก็กลับมาเล่าเนื้อเรื่องเดิมอย่างถูกต้อง

ในช่วงเวลานี้ครูปล่อยให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระตามจินตนาการ โดยไม่เข้าไปแทรกแซงแต่มีการเข้าไปเตือนบ้างหากพบว่าการเล่นของเด็กก่อให้เกิดอันตราย หรือการเล่นเลียนแบบบางอย่างที่ไม่เหมาะสมและมีผลเสียกับเด็ก จะเห็นได้ว่าครูคอยดูแลทุกอย่างให้อยู่ในสภาพดี ไม่ว่าจะเป็นปฏิสัมพันธ์ของเด็กในการเล่นหรืออุปกรณ์ของเล่น ครูได้ให้ความสำคัญกับการนำของเล่นมาใช้ที่เหมาะสม การเล่นกับสิ่งของอย่างรุนแรงจึงเป็นสิ่งที่ครูต้องคอยเตือน

จนถึงเวลาประมาณ 9.30 น. การเล่นสิ้นสุดลง โดยครูเริ่มหยิบของบางชิ้นใส่ตะกร้าหรือหยิบผ้ามารวมกันพร้อมกับช่วยกันเก็บของ ในขณะที่เด็กก็เริ่มเก็บของเช่นกัน

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเด็กได้มีโอกาสเล่นสร้างสรรค์ทุกวัน โดยผ่านเครื่องเล่นและอุปกรณ์ที่เด็กได้ใช้ความคิดและจินตนาการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยตนเองมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เด็กเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยผ่านรูปธรรม การปฏิบัติ หรือการลงมือกระทำด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจเชิงเขาวงกตปัญหาในภายหลัง และการเรียนรู้โดยผ่านการลงมือกระทำเป็นการพัฒนาหลังเจตจำนงของเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการเรียนการสอนเด็กช่วงวัยอนุบาลตามแนวคิดวอลดอร์ฟ นอกจากนี้การที่เด็กได้เล่นสร้างสรรค์อยู่เป็นประจำทำให้เด็กมีโอกาสบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจ และนำมาซึ่งความพอใจอย่างมาก เป็นการสร้างความมุ่งมั่นตั้งใจและความพึงพอใจให้เกิดขึ้นภายในตัว

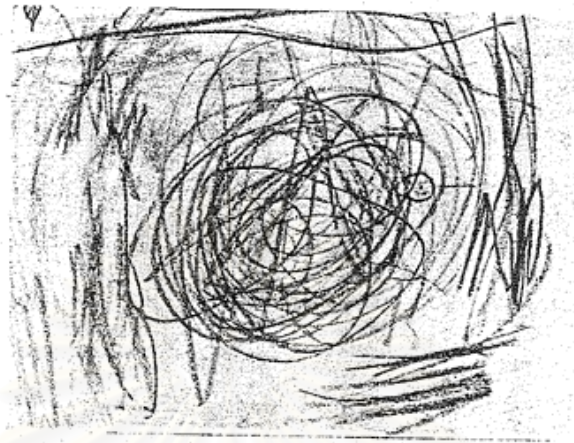
นอกจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าของเล่นที่มีความเรียบง่ายไม่ตายตัวช่วยให้เด็กได้ใช้จินตนาการและกล้ามเนื้อมือได้เป็นอย่างดี เมื่อเด็กได้ใช้พลังจินตนาการในการสร้างสิ่งต่างๆ เด็กต้องใช้มือในการหยิบจับสิ่งของเหล่านั้นมาดัดแปลงและแปรเปลี่ยนวัสดุธรรมชาติเหล่านั้นให้เป็นที่ไปตามความต้องการ เช่น เด็กที่ต้องการสร้างบ้านหรือรถต้องยกโต๊ะหรือไม้ฉากมาต่อกันด้วยความระมัดระวัง แล้วหยิบผ้ามาตกแต่งซึ่งต้องใช้ฝีมือในการหยิบจับผ้าให้มีความเหมือนกับสิ่งที่เด็กตั้งใจจะสร้าง หรือการขีดหุ่นเป็นการเล่นเลียนแบบที่ต้องใช้มือและนิ้วในการบังคับหุ่นให้เคลื่อนไหวไปตามเนื้อเรื่องหรือตามจินตนาการ การเล่นอิสระเหล่านี้ทำให้เด็กได้พัฒนากล้ามเนื้อของตนเองให้แข็งแรง เป็นการพัฒนาความคล่องแคล่วและความแข็งแรงของกล้ามเนื้อที่เกิดจากการเคลื่อนไหวที่เด็กพึงพอใจและส่งผลให้เด็กสามารถใช้มือในการหยิบจับอุปกรณ์และบังคับการทำงานของมือในช่วงประถมศึกษาได้เป็นอย่างดี รวมทั้งการเขียนที่เด็กต้องมีความพร้อมในด้านกล้ามเนื้อและนิ้วเด็กจึงสามารถเขียนได้ตามต้องการ

แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 3-6 ปี

1. การขีดเขียนเป็นวงกลม

การวาดภาพระยะแรก เด็กขีดเขียนเส้นโค้งวนไปมาเป็นวงกลมหรือไขว่กันไปมา ส่วนใหญ่มักขีดเขียนทั่วหน้ากระดาษ และใช้สีเพียงสีเดียว ระยะนี้เด็กใช้เวลาในการขีดเขียนไม่นานมากนักประมาณ 5 นาที เส้นที่เกิดขึ้นยังไม่สามารถกำหนดทิศทางได้ โดยมากจะวนไปมาเมื่อ

สุดขอบกระดาษเด็กจึงวนไปอีกด้านหนึ่งจนทั่วหน้ากระดาษ ความยาวและทิศทางของเส้นในบางครั้งซ้ำ ๆ กันเป็นการขีดเขียนเป็นเส้นยาวหรือเส้นวนหรือวงรี (ตัวอย่างรูปภาพที่ 51)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 51 ลักษณะการขีดเขียนเป็นวงกลม

จากข้อมูลข้างต้นสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

- 1) เด็กที่เริ่มวาดภาพในระยะแรกการขีดเขียนยังอยู่ในขั้นการขีดเขียนอย่างไม่เป็นระเบียบ (Disordered scribbling) เริ่มตั้งแต่ที่เด็กสามารถจับอุปกรณ์การเขียนได้ เด็กเริ่มขีดเขียนทั่วไปอย่างสะเปะสะปะ ซึ่งเด็กอาจจะไม่รู้ว่าตนเองกำลังทำอะไรลงบนกระดาษและเป็นการขีดเขียนอย่างไม่มีจุดหมาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการควบคุมกล้ามเนื้อและแขนของเด็กยังไม่ดีพอ เด็กจึงเพียงใช้วิธีการเหวี่ยงแขนขีดเขียนไปมา และจากการสังเกตที่พบว่าเด็กมักจะมองไปทางอื่นบ่อยครั้งในขณะที่ขีดเขียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กยังไม่รู้ความหมายของการแสดงออกด้วยการขีดเขียน แต่เป็นความต้องการที่อยากขีดเขียนเล่น
- 2) ตามแนวคิดทางการศึกษาของอดอล์ฟไคท์วิเคราะห์ว่า ภาพที่เด็กเขียนวนเป็นแบบก้นหอย หรือแรงที่เคลื่อนที่ขึ้นและลงนี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงกิริยาเคลื่อนไหวในช่วงแรกของเด็กโดยใช้ภาษาสัญลักษณ์ของการวาดภาพเป็นการถ่ายทอด การหมุนวนเป็นวงกลมและการเขียนเส้นไขว้กันไปมาอาจกล่าวได้ว่า เป็นรูปร่างที่เกิดจากหลักการเคลื่อนไหวที่คล้ายกับการมาจากสถานที่ที่อยู่ไกล และมาหยุดลงบนกระดาษ ความโค้งแสดงให้เห็นถึงการมาจากที่ที่ห่างไกลและว่างเปล่าด้วยจุดประสงค์ที่มุ่งไปยังตรงกลางซึ่งแสดงออกโดยการขีดเขียนเส้นวนจากรอบ ๆ กระดาษแล้ววนมาหยุดกลางกระดาษ และเมื่อเด็กมีอายุ 3 ปี จะมีลักษณะพัฒนาการเป็นไปในลักษณะนี้หากเด็กไม่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นข้อยกเว้นใด ๆ Strauss (1987)

ได้กล่าวถึงภาพในลักษณะนี้ว่ามักจะเกิดขึ้นตั้งแต่เด็กมีอายุต่ำกว่า 3 ปี เด็กกำลังเข้ามายังใจกลางโลก ยังไม่พบที่สิ้นสุดจนกระทั่งเด็กสามารถพัฒนาความตระหนักรู้ และรู้จักตัวตน “ความเป็นฉัน” คือในช่วง 3 ปีไปแล้วเด็กจะแสดงออกด้วยการหยุดลงตรงกลาง

2. การเขียนสัญลักษณ์วงกลมที่มีสัญลักษณ์อื่นอยู่ภายใน

หลังจากที่เด็กวาดรูปวงกลมได้แล้วเด็กยังคงวาดรูปวงกลมเหล่านี้อยู่อย่างสม่ำเสมอ บางครั้งวาดรูปวงกลมรวมอยู่กับสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น เส้นนูนเป็นวง หรือเส้นตรงและเส้นโค้งที่ขีดซ้ำๆ และในบางครั้งเด็กวาดรูปวงกลมเพียงอย่างเดียวหลายๆรูป ซึ่งรูปวงกลมที่เด็กวาดในช่วงนี้มีลักษณะที่ชัดเจนมากขึ้น คือ เส้นรอบวงมีความโค้งสม่ำเสมอและมีความกลมมากขึ้น เด็กบางคนสามารถวาดปลายทั้ง 2 ข้างของเส้นวงกลมซ้อนกันน้อยลงเกือบจรดกันพอดี นอกจากนี้พบว่าเด็กเริ่มวาดสัญลักษณ์บางอย่าง เช่น จุด หรือ กากบาท อยู่ภายในวงกลม (ตัวอย่างรูปภาพที่ 52)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 52 ลักษณะการเขียนสัญลักษณ์วงกลมที่มีสัญลักษณ์อื่นอยู่ภายใน

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

- 1) เด็กมีการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นโดยสามารถควบคุมกล้ามเนื้อให้เขียนเส้นโค้งเป็นรูปวงกลมได้ชัดเจน ทั้งนี้เกิดจากการที่เด็กมีโอกาสได้ทดลองวาดภาพอย่างอิสระอยู่เป็นประจำ เด็กจึงพัฒนาการเขียนให้มีความเหมือนจริงหรือตรงตามความต้องการของตนเอง

และการที่เด็กเขียนสัญลักษณ์อื่น ๆ รวมอยู่ในรูปวงกลมแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่สูงขึ้น คือเด็กสามารถนำสัญลักษณ์ 2 สัญลักษณ์มาเขียนรวมกันเพื่อให้เกิดสัญลักษณ์ใหม่และภาพวาดที่แตกต่างจากเดิม

2) การวิเคราะห์ภาพวาดจุด หรือกากบาทรวมกับวงกลมเป็นหนึ่งเดียว ตามแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟได้ให้ความหมายว่า เป็นการแสดงถึงสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงนี้จะเกิดขึ้นตั้งแต่เด็กมีอายุ 3 ปีจนกระทั่งเด็กมีอายุ 5 ปี ซึ่งวงกลมที่มีจุดศูนย์กลางเป็นกากบาทที่เด็กวาดนี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงสถานการณ์ของเด็กในช่วงอายุปัจจุบัน เด็กใช้สัญลักษณ์เหล่านี้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับโลก หรือกับสิ่งที่แวดล้อมตัวเด็ก โดยเด็กใช้จุดหรือกากบาทเขียนลงไปในกึ่งกลางที่ว่างเพื่อแทนตัวของเขาเอง จุดหรือกากบาทเหล่านี้เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงก่อนวัย 3 ปี จนกระทั่งเด็กนำสัญลักษณ์เหล่านั้นมาเขียนในวงกลม ซึ่งสัญลักษณ์เหล่านี้ใช้แทนอวัยวะและหน้าที่ต่าง ๆ ของอวัยวะภายในร่างกายของเด็กด้วยเช่นกัน ซึ่งตามแนวคิดดังกล่าวเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางจิตของมนุษย์เกิดขึ้นในช่วงวัย 3 ปี เด็กเริ่มค้นพบตัวเองในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการมองภาพวาดมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของเด็กในช่วงวัยนี้ที่แสดงออกถึงสัญลักษณ์บางอย่างที่เพิ่มขึ้นจากช่วงก่อน เพื่อแสดงความเป็นตัวตนของเด็ก

3. การเขียนสัญลักษณ์วงกลมมีเส้นรัศมี

จากการเก็บข้อมูลพบว่าหลังจากที่เด็กเขียนภาพวงกลมที่มีจุดหรือกากบาทอยู่ภายในมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว เด็กเริ่มเขียนรูปวงกลมที่มีสัญลักษณ์ภายในต่างออกไป คือสัญลักษณ์ที่มีลักษณะคล้ายรูปดาวหรือเครื่องหมายดอกจัน บางรูปเด็กเขียนสัญลักษณ์คล้ายรูปดาวโดยเขียนเส้นรัศมีเกินขอบของรูปวงกลม และบางรูปเขียนเส้นติดกับขอบของรูปวงกลมพอดี นอกจากนี้เด็กบางคนยังเขียนรูปวงกลมที่มีจุดกลมเล็ก ๆ อยู่ตรงกลาง แล้วเขียนเส้นรัศมีออกจากจุดกลมเล็ก ๆ นี้ ซึ่งมีลักษณะคล้ายดวงอาทิตย์ที่มีประกายแสงอยู่รอบด้าน การเขียนในขั้นนี้เด็กยังคงเขียนสัญลักษณ์ เช่น เส้นวงเป็นวง และเส้นขีดยาวเข้าไปมา ปนกับวงกลมที่มีรูปดาว สิ่งที่เกิดขึ้นได้อีกอย่างหนึ่งในขั้นนี้ คือ เรื่องของการใช้สี เด็กจะใช้สีมากกว่า 1 สี แต่รูปวงกลมที่มีสัญลักษณ์รูปดาวเด็กมักจะใช้สีเดียวกัน ส่วนเส้นขีดเขียนอื่น ๆ จะใช้สีที่แตกต่างออกไป การเขียนสัญลักษณ์รูปดาวเป็นวิธีการใหม่ที่มีการเขียนเส้นจากข้างในสู่ข้างนอก เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเริ่มมีการกระจายบางสิ่งบางอย่างออกจากจุดศูนย์กลางไปจนถึงเส้นรอบวง ส่วนจุดและกากบาทที่เคยใช้แทนตัวเด็กเริ่มหายไปโดยมีสัญลักษณ์นี้มาแทนที่ในช่วงอายุ 4 ปี (ตัวอย่างรูปภาพที่ 53)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 53 ลักษณะการเขียนสัญลักษณ์วงกลมมีเส้นรัศมี

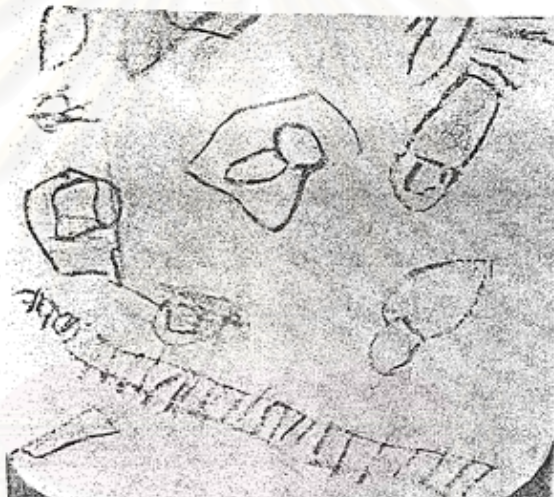
จากข้อมูลที่กล่าวข้างต้นสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้ เด็กมีพัฒนาการการเขียนสัญลักษณ์เพิ่มมากขึ้น โดยมีพื้นฐานมาจากการเขียนในชั้นเขียนสัญลักษณ์กากบาทอยู่ในวงกลม เด็กได้เขียนเส้นกากบาทเพิ่มขึ้นจาก 2 เส้นตัดกันเป็น 4 เส้นตัดกันและเขียนเส้นต่อจากจุดกึ่งกลาง ทั้งนี้เนื่องจากเด็กมีความพร้อมในด้านกล้ามเนื้อ และความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตาในการกระระยะเพิ่มมากขึ้น และอาจเป็นการทดลองสร้างสัญลักษณ์ใหม่ ๆ โดยนำเส้นตรงและเส้นโค้งมาประกอบกัน และพัฒนาการการวาดภาพขั้นขีดเขียนนี้มีข้อมูลที่กล่าวว่า ภาพเหล่านี้เกิดจากการที่เด็กพบว่าการเคลื่อนไหวของการขีดเขียนมีความสัมพันธ์กับภาพสัญลักษณ์ที่เกิดบนกระดาษ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเด็กได้ค้นพบ และเริ่มควบคุมการขีดเขียนได้ จึงเขียนเป็นเส้นต่าง ๆ ทั้งในแนวตั้ง แนวนอน และวงกลมอย่างชัดเจน

4. การเขียนภาพเป็นรูปบันไดหรือตาราง

เด็กที่มีอายุอยู่ในช่วง 4 ปี เริ่มเขียนรูปที่มีลักษณะคล้ายบันได คือ เขียนเส้นตรง 2 เส้นขนานกันในแนวตั้ง และเขียนเส้นในแนวนอนหลายเส้นขนานกันระหว่างเส้นแนวตั้งทั้ง 2 เส้น แต่ในบางครั้งเด็กเขียนเส้นในแนวตั้งโดยให้ปลายด้านหนึ่งชนกัน คล้ายมุมแหลม และในบางครั้งก็เส้นโค้ง 2 เส้นขนานกันในแนวตั้ง แล้วจึงเขียนเส้นตามแนวนอน รูปนี้มีลักษณะคล้ายบันได บางครั้งเด็กเขียนรูปนี้ต่อจากรูปวงกลมลงมาด้านล่าง บางคนเขียนรูปบันไดในแนวนอน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 54 , 55)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 54 ลักษณะการเขียนภาพเป็นรูปบันไดแนวตั้ง

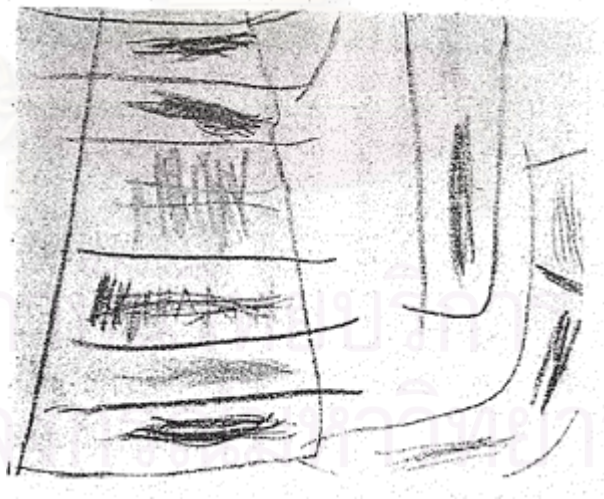
ตัวอย่างรูปภาพที่ 55 ลักษณะการเขียนภาพเป็นรูปบันไดแนวนอน

นอกจากนี้เด็กยังเขียนเส้นตรงตัดกันเป็นรูปตาราง ซึ่งในระยะแรกเขียนเส้นตรงที่มีความยาวไม่เท่ากันมากนักประมาณ 1-2 นิ้ว และเส้นที่เขียนไม่ตรงมากนัก ช่องว่างในตารางจึงมีขนาดไม่เท่ากัน แต่ในระยะต่อมาสังเกตได้ว่าเด็กสามารถเขียนเส้นตรงในแนวตั้งและแนวนอนให้มีความยาวมากขึ้นจนรูปตารางมีขนาดเกือบเต็มหน้ากระดาษ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 56)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 56 ลักษณะการเขียนภาพเป็นรูปตาราง

ภาพตารางและภาพบันไดเหล่านี้ได้กับบางคนที่มีพัฒนาการอยู่ในขั้นที่สูงกว่าได้กลับมาเขียนภาพเหล่านี้อีกครั้ง โดยเพิ่มรายละเอียด คือ เขียนเส้นตรงตามแนวนอนและแนวตั้งลงในช่องว่างของรูปตารางและบันได (ตัวอย่างรูปภาพที่ 57)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 57 ลักษณะการเขียนภาพเป็นรูปบันไดและตาราง

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) เด็กยังคงมีพัฒนาการคล้ายกับขั้นการเขียนสัญลักษณ์วงกลมมีเส้นรัศมี คือสามารถขีดเขียนโดยควบคุมได้ (Controlled scribbling) และเด็กสามารถควบคุมกล้ามเนื้อให้ขีดเขียนเป็นเส้นต่าง ๆ ทั้งแนวตั้งและแนวนอนได้ แต่ในขั้นนี้สังเกตว่าเด็กต้องใช้ความสามารถในการบังคับกล้ามเนื้อมากขึ้น เพื่อให้เขียนเส้นตรงแต่ละเส้นขนานกันและมีความห่างเท่ากัน อาจเนื่องมาจากวุฒิภาวะที่เพิ่มขึ้นและกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นมีส่วนที่ช่วยส่งเสริมกล้ามเนื้อและความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา จึงทำให้เด็กเขียนรูปที่มีลักษณะเรขาคณิต เส้นตรงแนวตั้งและแนวนอนได้ดีขึ้น นอกจากนี้การที่เด็กเขียนรูปบันไดต่อกับรูปวงกลมอาจแสดงให้เห็นว่าเด็กเริ่มมีพัฒนาการในขั้นการออกแบบโครงร่างอย่างง่าย ๆ ทั้งนี้อาจเกิดจากจินตนาการประกอบกับสิ่งที่เด็กพบเห็นรอบ ๆ ตัว

2) การเกิดภาพบันไดและภาพตาราง ครูในโรงเรียนได้มองว่ามีลักษณะคล้ายกระดูกสันหลังและซี่โครงของมนุษย์ในช่วงที่เด็กวาดภาพดังกล่าวเป็นช่วงที่เด็กได้รับประสบการณ์จากแรงหรือพลังภายในร่างกาย เป็นแรงที่เกิดขึ้นจากการเจริญเติบโตของร่างกายในส่วนกระดูกสันหลังและซี่โครง ซึ่งเป็นรูปแบบแตกต่างตามลักษณะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายของเด็กแต่ละคน การเจริญเติบโตของกระดูกสันหลังเกิดจากการไหลเวียนของเลือดในหลอดเลือด ทำให้เกิดเป็นรูปร่างที่มีลักษณะเป็นโครงกระดูก กระดูกสันหลังถูกแบ่งเป็นข้อ ๆ ส่วนซี่โครงอยู่ล้อมรอบทรวงอกซึ่งมีความสัมพันธ์กับรูปภาพบันไดที่เด็กเขียนขึ้น

5. การเขียนภาพคนในระยะเริ่มแรก

ในช่วงประมาณ 4 ขวบครึ่งไปแล้วเด็กบางคนมีความเปลี่ยนแปลงการวาดภาพอย่างชัดเจน คือ สามารถกำหนดรูปทรงในการเขียนได้ แต่รูปทรงยังไม่สมบูรณ์ และเด็กได้เติมรายละเอียดบางอย่างในรูปทรงเหล่านี้ ซึ่งบางครั้งคล้ายกับสิ่งรอบตัวที่เด็กคุ้นเคย เช่น ภาพคนหรือภาพต้นไม้ แต่ส่วนใหญ่พบว่าภาพแรกที่เด็กมักจะเขียน คือ ภาพคน ในระยะแรกเด็กใช้สีเทียนเขียนเส้นวงเป็นวงกลมหลายวง แล้วจึงเขียนจุดและเส้นตรงหรือเส้นโค้งลงในวงกลมวงใดวงหนึ่ง ซึ่งดูแล้วคล้ายกับภาพใบหน้าของคน นอกจากนี้เด็กบางคนเริ่มวาดภาพคนโดยการเขียนเส้นวงเป็นวงกลม หรือเขียนรูปวงกลมที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 – 3 นิ้ว เพียงวงเดียวแล้วเขียนวงกลมเล็กๆ 2 วงลงในส่วนบนและเขียนเส้นตรงได้วงกลมเล็กๆนั้นคล้ายอวัยวะบนใบหน้า นอกจากนี้เด็กบางคนเขียนวงกลมมีลักษณะคล้ายศีรษะแล้วเขียนเส้นตรงซ้ำ ๆ ในแนวตั้งต่อกับวงกลม คล้ายกับภาพคนที่มีส่วนศีรษะและลำตัว หรือ คล้ายภาพต้นไม้ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 58)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 58 ลักษณะการเขียนภาพคนในระยะเริ่มแรก

นอกจากการวาดวงกลมและต่อเติมอวัยวะบนใบหน้าแล้ว พบว่าเด็กบางคนได้เขียนวงกลมขนาดใหญ่แล้ววาดตาและปากลงในวงกลม หลังจากนั้นจึงเขียนเส้นตรงต่อจากเส้นรอบวง ซึ่งดูแล้วมีลักษณะคล้ายดวงอาทิตย์ที่มีหน้าตา (ตัวอย่างรูปภาพที่ 59) ในช่วงนี้เด็กยังคงวาดภาพที่มีลักษณะคล้ายคนปนกับรอยขีดเขียนต่าง ๆ เช่นเส้นวนเป็นวงกลม ภาพบันได และภาพตารางจนกระทั่งเด็กมีอายุประมาณ 4 ปี จึงวาดภาพที่มีลักษณะคล้ายคนแยกออกจากภาพอื่น

ตัวอย่างรูปภาพที่ 59 ลักษณะการเขียนภาพคล้ายดวงอาทิตย์ที่มีหน้าตา

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) ภาพคนเป็นภาพที่เด็กมักเขียนเป็นภาพแรกทั้งนี้อาจเนื่องจากคนเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดตัวเด็กมากที่สุด เป็นผู้ที่เด็กคุ้นเคยและอยู่แวดล้อมรอบตัวเด็ก เด็กเขียนภาพวงกลมได้เป็นรูปแรก เด็กจึงเขียนภาพวงกลมรวมกับสัญลักษณ์อื่น ๆ ซึ่งแสดงว่าเด็กมีพัฒนาการที่เพิ่มขึ้นและเริ่มควบคุมการใช้กล้ามเนื้อมือได้คล่องแคล่วขึ้น ทั้งนี้เกิดจากวุฒิภาวะ และความพร้อมของกล้ามเนื้อที่ใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้เด็กมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ เริ่มกำหนดรูปร่างของสิ่งที่ต้องการถ่ายทอดได้ ซึ่งแตกต่างจากการเขียนในขั้นก่อนนี้ แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านสมองและสายตาที่เพิ่มขึ้นเด็กเริ่มสังเกตรายละเอียดของสิ่งแวดล้อมรอบตัวและสามารถจดจำรูปร่างของสิ่งต่าง ๆ ได้ ความพร้อมทางด้านสมองและสายตาคือองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเขียนด้วยเช่นกัน

2) การเขียนภาพคนในระยะแรก ตามแนวคิดทางการศึกษาของอดอล์ฟ ได้กล่าวว่าเด็กจะเขียนสัญลักษณ์ที่แสดงถึงตัวตน เช่นเดียวกับกรเขียนวงกลมที่มีจุดหรือกากบาทตรงกลาง ในช่วงต่อมาภาพที่เด็กแสดงออกมาบ่งบอกถึงความพยายามสร้างความสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากขึ้น จึงเกิดเป็นภาพคน และภาพพระอาทิตย์ที่มีหน้าตาและภาพวงกลมที่เขียนเส้นออกไปจากจุดศูนย์กลาง เส้นตรงและเส้นโค้งที่เด็กเขียนผสานเข้าด้วยกันหรือไขว้กันเริ่มเห็นเป็นรูปร่าง และรูปร่างที่ปรากฏจะแตกต่างกันในเด็กแต่ละคน บางรูปดูเหมือนต้นไม้ บางรูปดูเหมือนคน ในระยะต่อมาต้นไม้และคนเริ่มรวมเป็นรูปเดียวกัน โดยเด็กได้เขียนสี่เหลี่ยมเป็นวงกลมคล้ายศีรษะ แล้วต่อเติมส่วนลำตัวลงไป หลังอายุ 3 ปี ไปแล้วจุดรวมของภาพคนอยู่ที่ลำตัว อาจกล่าวได้ว่าภาพคนเกิดจากลำต้นของต้นไม้ ในตอนแรกเส้นที่เด็กเขียนวน ในตอนนี้เด็กจะเขียนวนรอบแกน สิ่งเหล่านี้เกิดจากการหมุนเวียนของของเหลว หรือการไหลของของเหลวในไซสันหลัง ซึ่งเป็นตัวกำหนดรูปร่างเหล่านี้

6. การเขียนภาพคนที่มีแขนและขา

ในช่วงที่เด็กอายุ 4 ปี หลังจากเขียนภาพคนที่มีส่วนหัวและลำตัวได้แล้ว เด็กจะวาดภาพคนอยู่เป็นประจำและเริ่มเขียนรายละเอียดของอวัยวะบนใบหน้าภาพคน เช่น ตา ปาก จมูก และหู แต่เด็กบางคนก็ไม่วาดรายละเอียด นอกจากนี้เด็กได้เขียนเส้นตรงและเส้นโค้งแสดงเป็นเส้นผม ลำตัวที่เด็กวาดยังคงมีลักษณะเป็นเส้นตรง สีเหลือง หรือวงรีเช่นเดิมแต่มีความชัดเจนมากขึ้น ส่วนภาพพระอาทิตย์ที่เด็กเขียนมีเส้นตรงออกมาจากเส้นรอบวงโดยไม่มีลำตัวจะเกิดขึ้นน้อยลง พัฒนาการในขั้นนี้สิ่งที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนคือ

เด็กเริ่มเขียนองค์ประกอบต่าง ๆ ของร่างกายเพิ่มขึ้น เด็กเริ่มเขียนเส้นตรงที่มีลักษณะคล้ายแขน ต่อจากด้านข้างลำตัว (ตัวอย่างรูปภาพที่ 60)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 60 ลักษณะการเขียนภาพคนที่มีแขนและขา

ระยะต่อมาจึงเพิ่มการเขียนเส้นตรงต่อด้านล่างของลำตัวคล้ายขาของคน แขนและขาที่เด็กเขียนในระยะแรกมีความยาวมาก บางครั้งมีความโค้งมากไม่ใกล้เคียงความจริง นอกจากนี้เด็กบางคนเขียนเส้นตรงต่อด้านข้าง แขน เป็นแฉก วงกลม หรือวงรี มีลักษณะคล้ายมือ บางคนได้เขียนต่อส่วนขาดด้วยเส้นโค้งงอ วงกลม หรือขีดเส้นตรงในแนวนอนซ้ำ ๆ กันให้มีลักษณะคล้ายเท้าคนหรือรองเท้า ภาพคนที่เด็กวาดในช่วงนี้มักเป็นภาพคนเพียงคนเดียวหรือสองคนเท่านั้นโดยวาดไว้อย่างชัดเจนและเส้นขีดเขียนต่าง ๆ ปรากฏน้อยลง (ตัวอย่างรูปภาพที่ 61)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 61 ลักษณะการเขียนภาพคนที่มีมือและเท้า

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) เด็กมีพัฒนาการอยู่ในขั้นก่อนแบบแผน เช่นเดียวกับขั้นเขียนภาพคน ในระยะเริ่มแรก แต่เด็กมีพัฒนาการสูงขึ้นในการสังเกตรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ แล้วจึงนำมาถ่ายทอดเป็นภาพวาด เพื่อให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ในระยะนี้เด็กจะเขียนส่วนต่าง ๆ ของภาพคนเพิ่มคล้าย ๆ กัน ทั้งนี้เนื่องจากเป็นไปตามลำดับขั้นของพัฒนาการการวาดภาพ แต่อาจเกิดขึ้นเร็วหรือช้าต่างกัน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของสมอง สายตาและกล้ามเนื้อของเด็กแต่ละคน รวมทั้งสัดส่วนของอวัยวะที่ยังไม่ใกล้เคียงความจริง ซึ่งอาจเกิดจากความพร้อมหรือการที่เด็กให้ความสำคัญกับบางส่วน

2) ในช่วงอายุ 3 ปีที่เด็กวาดรูปกากบาทตั้งตรงแสดงถึงความหมายของรูปภาพคนซึ่งมีลักษณะคล้ายเสาหิน ส่วนในช่วงอายุ 4 ขวบ เมื่อเด็กวาดแขนและขาออกมา รูปคนคล้ายเสาหินที่ดูแข็งก็จะดูอ่อนโยนลงได้ ส่วนที่ยื่นออกมาคล้ายแขน ขา มือและเท้าเกิดจากการรวมตัวกันของแรงกระตุ้นซึ่งไม่สามารถควบคุมได้และถูกสร้างขึ้นเป็นพลังที่ระเบิดออกมาโดยธรรมชาติเป็นสิ่งที่ เป็นรูปแบบภายนอกของมนุษย์ แรงกระตุ้นนี้มีความแข็งแรงมากจนทำให้เกือบจะไม่มีที่วาดส่วนหัวและลำตัว ส่วนที่ยื่นออกมาในด้านบนและด้านล่างของภาพคนมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เกิดจากประสบการณ์ในช่วงอายุ 4 ปี เด็กบางคนวาดนิ้วมือมีจำนวนนิ้วไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง แต่บางครั้งวาดถูกต้อง เพราะเด็กไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเหมือนกันกับธรรมชาติ ในทางตรงกันข้ามเด็กวาดภาพมือด้วยประสบการณ์ที่เด็กมี ส่วนการวาดรูปอวัยวะบนใบหน้าซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของมนุษย์ เด็กจะค้นพบรูปแบบการวาดภาพใบหน้าคนในช่วงวัยนี้ และจะใช้รูปทรงนี้ต่อไปเรื่อย ๆ ส่วนการวาดแขนและขาบ่งบอกถึงสิ่งที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความมีอิสระและความมีชีวิตของแขนและมือจะแตกต่างกับลักษณะของ ขาและเท้า แขนเป็นขอบเขตของความรู้สึกที่รับรู้จากภายนอกร่างกาย เป็นอวัยวะที่สำคัญของการสัมผัส

7. การเขียนภาพสัตว์

ในช่วงอายุ 4 - 5 ปี เด็กกำลังพัฒนาการวาดภาพคนและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ต้นไม้ บ้าน รถ เรือ เครื่องบิน รวมทั้ง ภาพสัตว์ที่พบว่าเด็กบางคนวาดอยู่เป็นประจำ สัตว์ที่เด็กวาดมีลักษณะคล้ายม้า โดยเด็กใช้วิธีขีดเส้นตรงซ้ำ ๆ กันเป็นแถบสี่เหลี่ยมแนวตั้งเป็นส่วนหัว แล้วขีดเส้นตรงซ้ำ ๆ กันในแนวนอนเป็นลำตัวต่อจากเส้นตรงในแนวตั้ง หลังจากนั้นเด็กจึงขีดเส้นตรงแนวตั้งซ้ำ ๆ กันต่อจากเส้นตรงแนวนอนให้เป็นขาของสัตว์เหล่านี้ หลังจากนั้นจึงต่อเติมหาง

และหัวให้ชัดเจนขึ้น (ตัวอย่างรูปภาพที่ 62 , 63) บางครั้งเด็กก็วาดภาพคนอยู่บนสัตว์เหล่านี้ จากการเก็บข้อมูลพบว่าเด็กที่วาดภาพสัตว์มีจำนวนไม่มาก ประมาณ 2 – 3 คนเท่านั้น

ตัวอย่างรูปภาพที่ 62 ลักษณะการเขียนภาพสัตว์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างรูปภาพที่ 62 ลักษณะการเขียนภาพสัตว์

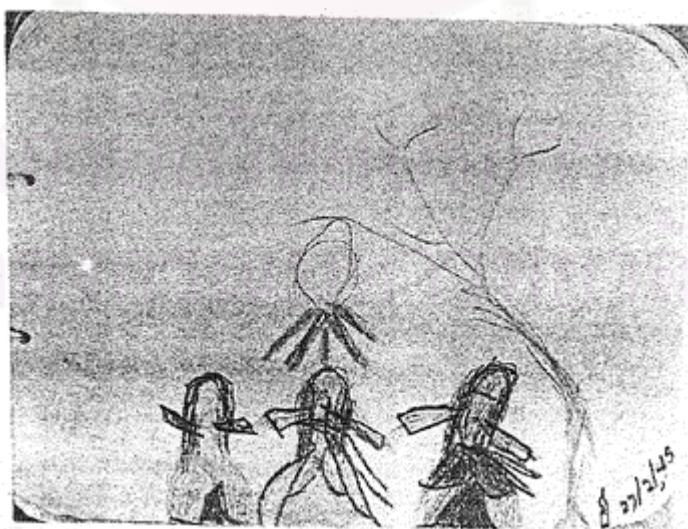
จากข้อมูลข้างต้นสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

- 1) ภาพสัตว์ที่เด็กวาดเกิดจากการสังเกตและประสบการณ์ที่เด็กได้รับโดยตรง นอกจากนี้อาจเกิดจากการฟังนิทานหรือการทำกิจกรรมวงกลมที่กล่าวถึงลูกม้า หรือจินตนาการของเด็ก แต่เนื่องจากม้าเป็นสิ่งแวดล้อมที่พบเห็นได้ไม่บ่อยนัก จึงทำให้เด็กที่วาด

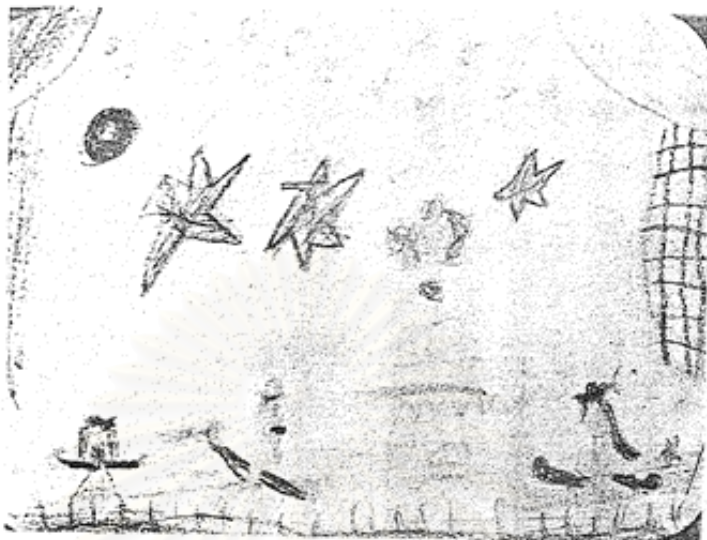
ภาพมามีจำนวนไม่มาก นอกจากนั้นอาจวิเคราะห์ได้ว่าภาพสัตว์ที่เด็กวาดอาจเกิดมาจากภาพคน กล่าวคือ จากการต่อรูปมนุษย์ที่เกิดจากการวาดส่วนหัวและส่วนลำตัวที่เอียงไปจากแนวตั้งเป็น แนวนอน หลังจากนั้นเด็กจึงเขียนเท้าจำนวนมาก ภาพสัตว์เหล่านี้แขนและขาเกิดขึ้นจาก ประสบการณ์ ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นของพลังจากภายนอกที่ทำให้เกิดความประทับใจ และหลังจาก 5 ขวบไปแล้วรูปมามีเป็นรูปที่เด่นชัดและเป็นที่น่าสนใจของเด็ก ๆ

8. การเขียนภาพคนประกอบสิ่งต่าง ๆ

ในช่วงอายุ 5 ปี เด็กเริ่มเขียนภาพคนแสดงท่าทางต่าง ๆ เช่น ภาพคนที่แสดงท่าทางการยกแขนข้างใดข้างหนึ่ง หรือทั้ง 2 ข้าง ภาพคนจับมือกัน ภาพคนกำลังเดิน ภาพเหล่านี้เด็ก จะวาดรวมอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว เช่น พระอาทิตย์ ก้อนเมฆ ต้นไม้ ดอกไม้ และบ้าน และภาพส่วนใหญ่เด็กมักเขียนภาพคนมากกว่า 1 คนที่แสดงท่าทางหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ภาพคนที่เด็กเขียนขึ้นนี้มีรายละเอียดชัดเจนมากขึ้น เช่น เด็กเขียนรูปผู้ชายมีผมสั้นและผู้หญิงมีผมยาว เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายที่เด็กเขียนมีความแตกต่างกัน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 64 , 65) นอกจากนี้บางภาพมีรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราวในนิทาน เช่น มังกรกำลังฟันไฟ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 66) อีกอย่างหนึ่งที่สังเกตได้ชัดเจนคือ การใช้สีในการวาดภาพต่าง ๆ โดดเด่นความเป็นจริงมากขึ้น เช่น เด็กใช้สีแดงวาดภาพพระอาทิตย์ สีเขียววาดภาพต้นไม้ และเด็กใช้สีในการวาดรายละเอียดมากขึ้น

ตัวอย่างรูปภาพที่ 64 ลักษณะการเขียนภาพคนประกอบสิ่งต่าง ๆ

ตัวอย่างรูปภาพที่ 65 ลักษณะการเขียนภาพคนประกอบสิ่งต่าง ๆ

ตัวอย่างรูปภาพที่ 66 ภาพมีรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราวในนิทาน จากข้อมูลข้างต้นสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) การเขียนภาพคนประกอบสิ่งต่าง ๆ เกิดจากความสามารถในการสังเกต และจดจำสิ่งต่าง ๆ รอบตัวแล้วนำมาถ่ายทอดเป็นภาพสัญลักษณ์เพื่อต้องการที่จะสื่อความหมายให้ชัดเจนมากขึ้น เด็กจะบอกเล่าเกี่ยวกับภาพตนเองน้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากการถ่ายทอดความคิด และประสบการณ์สามารถถ่ายทอดเป็นภาพที่ชัดเจนอย่างเพียงพอ ภาพที่เด็กเขียนนอกจากเกิดจาก

ประสบการณ์และความคิดแล้วยังเกิดจากเรื่องราวที่เด็กประทับใจ หรือจินตนาการที่ได้จากการฟังนิทาน และการทำกิจกรรมวงกลมด้วย

2) ตามแนวคิดวอลดอร์ฟเชื่อว่าเด็กในช่วงนี้มีความสามารถในการวาดภาพเพิ่มขึ้นซึ่งขึ้นอยู่กับภาพที่เด็กคิด ภาพใหม่ที่เกิดขึ้นมีการจัดระเบียบและแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการสังเกตของเด็กอย่างอิสระ เด็กสามารถคิดทบทวนถึงภาพต่าง ๆ กลับไปกลับมา ภาพที่เด็กเขียนในขั้นนี้เป็นภาพที่เกิดจากความจำแต่ยังมีขอบเขตจำกัดอยู่ ภาพคนที่เด็กวาดเป็นพื้นฐานความคิดตามธรรมชาติ ในช่วงนี้เด็กจะให้ความสำคัญกับรายละเอียดในเรื่องต่างๆ มากขึ้น สีที่เพิ่มมากขึ้นเป็นรูปแบบของสิ่งที่เด็กต้องการแสดงออก รวมทั้งการเปรียบเทียบบุคลิกลักษณะของภาพคนเป็นสิ่งที่เด็กให้ความสนใจมาก

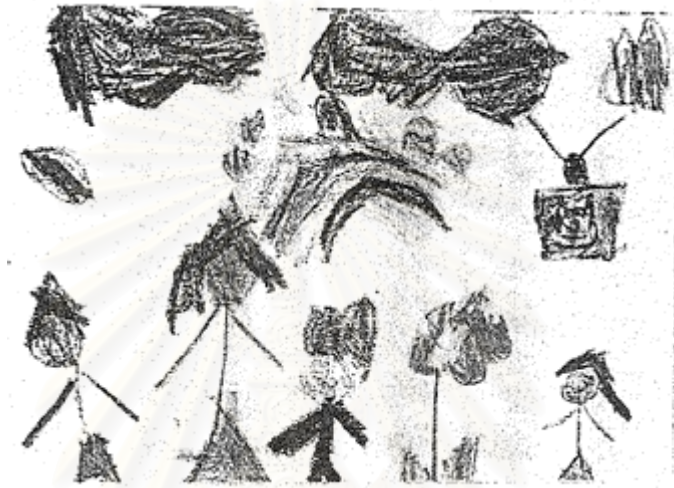
9. การเขียนภาพสายรุ้ง

เด็กในช่วงอายุ 5 ปีนอกจากวาดภาพคนและภาพบ้านอยู่เป็นประจำแล้วยังพบว่าเด็กมักจะเขียนภาพสายรุ้ง และดวงอาทิตย์ปนอยู่กับภาพคนและบ้านเสมอ โดยภาพสายรุ้งที่เด็กเขียนมีลักษณะแตกต่างกันบ้าง กล่าวคือ เด็กบางคนเขียนภาพสายรุ้งโดยการใช้สีเทียนก่อนมาเขียนเป็นแถบสีขนาดใหญ่เกือบเต็มหน้ากระดาษโดยไม่วาดภาพอื่นประกอบ นอกจากนี้เด็กบางคนเขียนภาพสายรุ้งโดยใช้สีเทียนเขียนเส้นโค้งหลายๆเส้น สิ้นสุดคือสีม่วง และเขียนสีอื่น ๆ ต่อมาคือ สีน้ำเงิน สีเขียว สีเหลือง สีแดงและสีส้ม ภาพสายรุ้งที่เด็กเขียนเป็นเส้นโค้งที่มีความยาวประมาณ 2 - 3 นิ้ว ซึ่งเด็กเขียนได้มุมหนึ่งของกระดาษและบางครั้งเขียนภาพดวงอาทิตย์ไว้อีกมุมหนึ่งแล้วระบายสีพื้นด้วยสีน้ำเงินคล้ายภาพท้องฟ้า (ตัวอย่างรูปภาพที่ 67)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 67 ลักษณะการเขียนภาพสายรุ้ง

นอกจากนี้ยังพบเด็กที่เขียนภาพสายรุ้งประกอบกับภาพอื่น ๆ โดยมากมักเป็นภาพคนที่ยืนอยู่ใต้สายรุ้ง หรือภาพสายรุ้งที่อยู่ติดขอบกระดาษด้านบนและมีภาพคนยืนอยู่ขอบกระดาษด้านล่าง โดยเด็กเขียนสีต่าง ๆ เป็นเส้นโค้งเช่นเดียวกันแต่บางคนใช้สีตามความคิดและจินตนาการของตนเอง (ตัวอย่างรูปภาพที่ 68)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 68 ลักษณะการเขียนภาพสายรุ้งกับภาพคน

จากข้อมูลข้างต้นสามารถวิเคราะห์ได้ว่า

1) เด็กมีพัฒนาการในการใช้กล้ามเนื้อมือในการเขียนเส้นโค้งเพิ่มมากขึ้น สังเกตได้ว่าความโค้งของเส้นสม่ำเสมอและเส้นแต่ละเส้นไม่ทับกันซึ่งเส้นโค้งเหล่านี้เป็นเส้นพื้นฐานที่ใช้ในการเขียนสัญลักษณ์ต่าง ๆ รวมทั้งตัวอักษรด้วยเช่นกันและเด็กยังมีพัฒนาการในด้านการสังเกตและจดจำสิ่งต่าง ๆ รอบตัวแล้วนำมาถ่ายทอดเป็นรายละเอียดได้ชัดเจน รวมทั้งสามารถถ่ายทอดเป็นสีและรูปทรงที่ตรงตามความเป็นจริง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการรับรู้ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการ นอกจากนี้จากการวิเคราะห์พบว่าภาพสายรุ้งที่เด็กเขียนขึ้นอาจเกิดจากการที่เด็กได้รับประสบการณ์จากการฟังนิทาน การจัดสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียน หรือจากบทเพลง บทกลอนคำบรรยาย ในกิจกรรมวงกลมที่กล่าวถึงสายรุ้งในฤดูฝนทำให้เด็กได้เรียนรู้เกิดเป็นประสบการณ์ประกอบกับจินตนาการแล้วจึงนำมาถ่ายทอดเป็นภาพสายรุ้งดังกล่าวได้

2) การวาดภาพสายรุ้งของเด็กตามแนวคิดวอลดอร์ฟเชื่อว่าเปรียบเสมือนสะพานที่เชื่อมระหว่างจักรวาลมายังโลกที่เด็กอยู่ในปัจจุบัน และในส่วนของเด็กคิดว่าสายรุ้งที่พาดไปใน

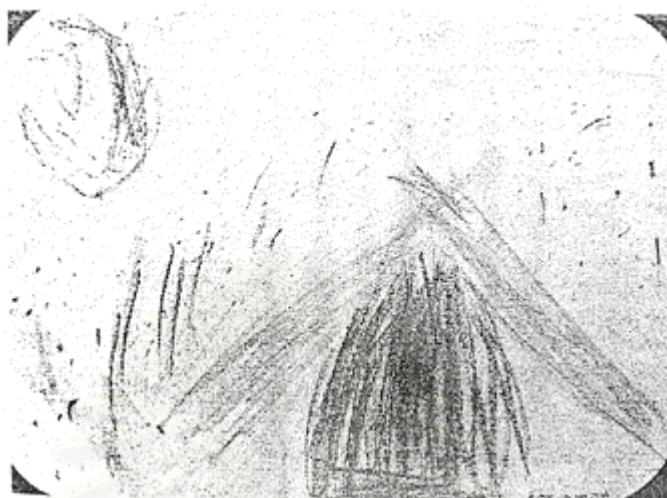
ท้องฟ้าเป็นสวรรค์ที่มีอยู่จริง เด็กวาดภาพสายรุ้งและระบายสีแล้ววาดภาพตนเองอยู่ภายใต้สายรุ้งนั้น เป็นการสมมุติของเด็กว่าตนเองขึ้นไปอยู่บนสายรุ้งนั้น แล้วต่อมาเด็กจึงมาอยู่บนพื้นโลก ภาพนี้เป็นการอธิบายประสบการณ์ในความคิดของเด็กเกี่ยวกับเรื่องต้นกำเนิดของจักรวาลและการลงมาสู่บนพื้นโลก

10. การเขียนภาพบ้าน

ในช่วงที่เด็กมีอายุประมาณ 4 – 5 ปี เด็กจะเริ่มเขียนภาพบ้านโดยเขียนรูปสี่เหลี่ยมแทนตัวบ้านแล้วเขียนเส้นซ้่า ๆ กันเป็นแถบเส้นเฉียง 2 เส้นที่ที่มาชนกันเป็นมุมแหลมบนสี่เหลี่ยม หรือบางคนเขียนรูปสามเหลี่ยมไว้ด้านบนสี่เหลี่ยมเพื่อแทนหลังคาบ้าน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 69) ในช่วงนี้ภาพบ้านที่เด็กวาดมีลักษณะที่บ๊อบ เนื่องจากเด็กระบายสีตัวบ้านและหลังคา บางคนได้เขียนลวดลายต่าง ๆ ไปที่ภาพตัวบ้านและหลังคา บางคนก็เขียนภาพบ้านที่มีลักษณะเป็นตึกสูงที่มีหลังคา และบางคนเขียนสามเหลี่ยมที่มีลักษณะคล้ายกระโจม (ตัวอย่างรูปภาพที่ 70) ภาพบ้านเหล่านี้เด็กมักเขียนไว้ใกล้ ๆ กับภาพต้นไม้ และบางคนเขียนภาพบ้านบนพื้นดินและเขียนภาพพระอาทิตย์ ก้อนเมฆไว้ด้านบนขอบกระดาษ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 71)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 69 ลักษณะการเขียนภาพบ้าน

ตัวอย่างรูปภาพที่ 70 ลักษณะการเขียนภาพกระโจมหรือตึก

ตัวอย่างรูปภาพที่ 71 ลักษณะการเขียนภาพบ้านกับสิ่งแวดล้อม

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

- 1) เด็กมีความสามารถในการออกแบบจากประสบการณ์เป็นรูปร่างได้โดยการนำเส้นตรงและเส้นโค้งหรือรูปเรขาคณิตต่าง ๆ มาประกอบกันเป็นรูปร่างของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าเด็กมีกล้ามเนื้อที่แข็งแรงขึ้น สามารถวาดรูปสี่เหลี่ยมและสามเหลี่ยมซึ่งเป็นรูปเรขาคณิตที่เด็กจะวาดได้ในช่วงอายุ 5 – 6 ปี เด็กจะมีพัฒนาการดีขึ้นไปตามลำดับขั้นตอนเช่นเดียวกันเกือบทุกคน แต่อาจเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความ

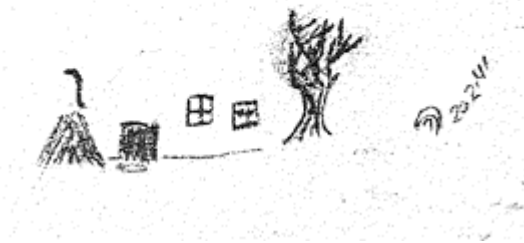
พร้อมและประสบการณ์ที่ได้จากการใช้กล้ามเนื้อมืออยู่อย่างสม่ำเสมอ จะเห็นได้ว่าเมื่อเด็กวาดรูปเรขาคณิตทั้ง 3 แบบได้ เด็กจะสามารถสร้างสรรค์รูปร่างต่าง ๆ ได้มากขึ้นตามความต้องการและตามความสามารถ โดยเฉพาะภาพบ้านเป็นภาพที่เด็กส่วนใหญ่มักเขียนขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากบ้านเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวเด็กและเป็นรูปร่างที่ไม่ซับซ้อนมากเด็กจึงสามารถจดจำมาเขียนได้ง่าย

2) เด็กในช่วงวัย 4-5 ปีนี้ เขียนภาพบ้านเป็นครั้งแรก ซึ่งสามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงกับลักษณะการเล่นของเด็กที่มักจะชอบเล่นสร้างบ้านและเข้าไปอยู่ในนั้น นอกจากนี้ภาพบ้านที่เด็กเขียนอาจหมายถึงโลกของเด็กที่ประกอบไปด้วยประตู และหน้าต่างที่เปิดสู่โลกภายนอกหรือปิดขังตัวเอง รูปร่างของภาพบ้านที่เด็กเขียนจะเปลี่ยนไปเมื่อเด็กมีความคุ้นเคยกับโลกมากขึ้นเรื่อย ๆ เปรียบเสมือนเด็กออกมาจากที่อยู่อาศัยเดิมที่มีลักษณะเป็นรูปทรงกลมแล้วมาสู่บ้านบนโลกที่มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมหรือลูกบาศก์ ในช่วงนี้เด็กจะเขียนรูปสามเหลี่ยมอยู่เสมอจึงทำให้เด็กถ่ายทอดภาพออกมาเป็นภาพบ้านที่มีหลังคาเป็นสามเหลี่ยม

11. การเขียนภาพบ้านที่มีองค์ประกอบ

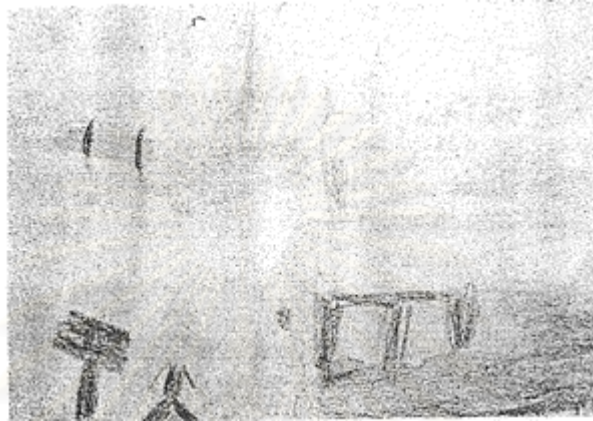
หลังจากเด็กวาดบ้านมาระยะหนึ่งแล้วได้วาดองค์ประกอบอื่น ๆ ของบ้านด้วย เช่น ประตู หน้าต่างและผ้าม่านไว้ตรงส่วนของตัวบ้าน องค์ประกอบที่เด็กวาดมีลักษณะคล้าย ๆ กัน เช่น ประตูบ้านที่เด็กวาดจะเขียนเพียงวงกลมคล้ายลูกบิดประตูไว้บริเวณด้านข้างทางซ้ายหรือทางขวาของตัวบ้าน ส่วนหน้าต่างเด็กมักวาดเป็นรูปสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ และขีดเส้นแบ่งเป็นช่อง 4 ช่อง โดยมากเด็กวาดหน้าต่างประมาณ 2 – 3 บาน ใต้บริเวณตัวบ้าน เด็กบางคนวาดไว้บนหลังคาบ้าน (ตัวอย่างรูปภาพที่ 72)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

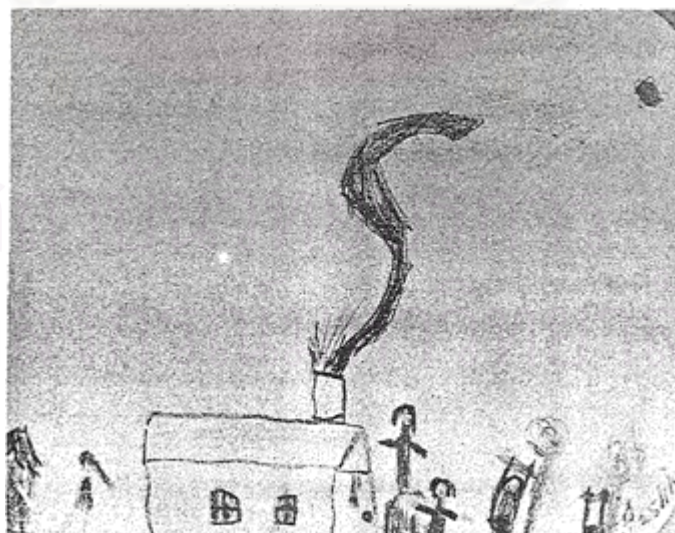

ตัวอย่างรูปภาพที่ 72 ลักษณะการเขียนภาพบ้านที่มีองค์ประกอบ

นอกจากนี้ยังพบเด็กบางคนที่เขียนปล่องควันอยู่บนหลังคา และบางคนวาดควันออกมาจากปล่องควัน ซึ่งสังเกตได้ว่าเป็นเด็กที่เตรียมขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่วาดปล่องควันและควันได้ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 73)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 73 ลักษณะการเขียนภาพบ้านมีปล่องควัน
 การเขียนภาพบ้านที่มีองค์ประกอบเหล่านี้เด็กมักวาดองค์ประกอบด้านนอกเพิ่มขึ้นด้วย โดยมากเด็กมักวาดคนยืนอยู่รอบ ๆ บ้าน และยังคงมีรายละเอียดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เด็กเคยวาดรวมอยู่ด้วย (ตัวอย่างรูปภาพที่ 74)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 74 ลักษณะการเขียนภาพบ้านที่มีองค์ประกอบกับสิ่งแวดล้อม

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) พัฒนาการในขั้นนี้เป็นขั้นที่เด็กได้เขียนรายละเอียดเพิ่มมากขึ้นตามที่ตั้งเกตเห็นสิ่งแวดล้อมรอบตัว องค์ประกอบบ้านชัดเจนขึ้นเด็กสามารถเขียนเส้นตรง เส้นโค้งและรูปทรงต่าง ๆ ให้มีขนาดเล็กลงได้ ทั้งนี้เกิดจากประสบการณ์ในการเขียนของเด็กและความพร้อมของกล้ามเนื้อ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าภาพเหล่านี้แสดงถึงเรื่องราวและความสัมพันธ์ระหว่างตัวเด็กกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้งสิ่งของและบุคคล ซึ่งแตกต่างจากการเขียนภาพในระยะแรกที่เด็กจะวาดคนเพียงคนเดียว หรือวาดบ้านเพียงหลังเดียว ซึ่งสิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเพิ่มมากขึ้นจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางในระยะแรก

2) ภาพบ้านที่เด็กวาดดังกล่าวตามแนวทางการศึกษาอดอล์ฟปิเคอราห์ว่าเป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เด็กสนใจ หรือการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของเด็กที่กระตุ้นให้แสดงออกมาด้วยภาพวาด ในช่วงนี้ภาพบ้านเริ่มมีประตูด้วยการวาดที่จับที่แน่นอนซึ่งเด็กจะไม่ลืมสิ่งนี้เพราะมันเป็นส่วนสำคัญในการเข้าหรือออกจากบ้าน ในตอนนี้เด็กมีพัฒนาการขั้นของการสังเกตกิจกรรมที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวเด็ก ภาพต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงแสดงออกถึงกิจกรรมที่บุคคลรอบข้างกระทำ เด็กวาดประตูและวาดหน้าต่างก็แสดงถึงการมองเห็นรายละเอียดอื่น ๆ ของบ้านเพิ่มขึ้น เช่น ปล่องควันที่แสดงความอบอุ่น และเด็กจะเห็นการตกแต่งภาพบ้านไปเรื่อย ๆ

นอกจากนี้อาจพบสิ่งอื่น ๆ ที่เด็กวาดในภาพบ้าน เช่น ภาพบันไดที่เคยเกิดขึ้นในช่วงก่อนลำดับขั้นการวาดภาพบ้าน ซึ่งแสดงถึงท่าทางการทรงตัวที่ตั้งตรงของเด็ก สิ่งนี้จะเกิดขึ้นเมื่อธาตุที่ไหลกำลังจะเริ่มแข็งหลังจากนั้นภาพที่ปรากฏออกมาจึงกลายเป็นตาราง และหอคอย และกลายเป็นโครงสร้างของบ้านในที่สุด ซึ่งเป็นผลมาจากสัญลักษณ์ของบันไดที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้านี้นี้

12. การเขียนภาพยานพาหนะ

ในช่วงอายุ 5 ปี นอกจากเด็กจะเขียนภาพคน ภาพบ้าน ต้นไม้ และสัตว์แล้วยังพบว่าเด็กบางคนชอบเขียนภาพยานพาหนะอยู่เป็นประจำ ภาพยานพาหนะที่เด็กเขียนมีทั้ง ภาพเรือ ภาพรถ ภาพเครื่องบิน ภาพเฮลิคอปเตอร์ และรถไฟ โดยมากเด็กวาดภาพยานพาหนะเหล่านี้เพียงอย่างเดียวซึ่งบางครั้งมีขนาดใหญ่เกือบเต็มหน้ากระดาษ จากการสังเกตวิธีการวาดเด็กมักเริ่มจากการวาดรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ และบางครั้งด้านบนของสี่เหลี่ยมผืนผ้าเด็กวาดเป็นส่วนโค้งหรือวาดสี่เหลี่ยมอีกชั้นเพื่อทำเป็นหลังคา หลังจากนั้นจึงเขียนรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ถ้าเป็นภาพรถเด็กจะเขียนล้อ 2 ล้อ ถ้าเป็นเรือเด็กจะเขียนหางเสือบ้าง ใบเรือบ้างและ

เขียนเส้นโค้งหรือฟันทาเป็นคลื่น ถ้าเป็นภาพเครื่องบินหรือเฮลิคอปเตอร์เด็กจะเขียนใบพัดหรือปีก นอกจากนี้สิ่งที่พบอยู่เสมอ คือเด็กได้วาดหน้าต่างไว้ตรงยานพาหนะและบางคนวาดผู้โดยสารในยานพาหนะเหล่านี้ด้วย (ตัวอย่างรูปภาพที่ 75)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 75 ลักษณะการเขียนภาพยานพาหนะ

จากข้อมูลข้างต้นสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) เด็กในช่วงอายุ 5 ปี เริ่มวาดภาพเป็นเรื่องราว โดยนำรูปทั้ง 3 รูป คือ วงกลม สีเหลี่ยม และสามเหลี่ยมมาประกอบกันเป็นสิ่งของต่าง ๆ ที่เป็นประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน จากประสบการณ์ที่เด็กพบเห็นได้นำมาถ่ายทอดโดยการเลียนแบบ ในขณะที่เล่นสร้างสรรค์ เด็กจะนำสิ่งของมาสร้างเป็นยานพาหนะต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่นเดียวกับการวาดภาพที่เด็กนำประสบการณ์เกี่ยวกับยานพาหนะเหล่านี้มาถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้ตามความต้องการของตนเอง

2) ตามแนวคิดทางการศึกษาของลอร์ดฟอร์ดเชื่อว่า ภาพยานพาหนะเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากความนิยมเทคโนโลยีหรือความสนใจในความสำคัญของการขนส่งสมัยใหม่ที่จูงใจให้เด็กวาดภาพเหล่านี้ แต่เป็นส่วนที่ขยายหรือเพิ่มจากภาพบ้านที่เด็กวาดไว้ โดยเริ่มวาดบ้านที่มีล้อจึงกลายเป็นรถ บ้านบนคลื่นที่มองแล้วคล้ายเรือ การแสดงภาพเครื่องบินตกลไกหรือยานพาหนะเหล่านี้เป็นการแสดงออกถึงความสำคัญของการเคลื่อนที่

สรุปได้ว่าภาพเขียนของเด็กเป็นการแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งบ่งบอกถึงความเป็นจริงในชีวิตของเด็ก เป็นปรากฏการณ์ความเป็นจริงที่มองไม่เห็นถูกปล่อยออกมา การเขียนภาพของเด็กในช่วงก่อน อายุ 3 ปี จะกระทำตามการเคลื่อนไหวของจักรวาล ซึ่งสะท้อน

ให้เห็นถึงสภาพการณ์ในตัวเด็ก หลังจากนั้นในช่วงอายุ 3 ปี ภาพเขียนของเด็กเป็นผลสะท้อนมาจากประสบการณ์ทางจิตของเด็กและพลังภายในที่เป็นไปตามธรรมชาติของร่างกายและการจินตนาการจะเกิดขึ้นหลังปีที่ 3 ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ของดวงจิตรวมกับประสบการณ์ที่เด็กมี และสิ่งที่เด็กจดจำได้จะถูกนำไปไว้ในจินตนาการแล้วเกิดเป็นการบรรยายออกด้วยภาพ ภาพคนที่เด็กวาดเป็นรูปร่างในช่วงแรกแสดงให้เห็นถึงพลังการทำงานที่มีอยู่ในร่างกายของเด็ก ส่วนภาพบ้านเป็นภาพที่วาดจากความจำซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับโลกที่อยู่รอบตัวเด็ก ประสบการณ์เหล่านี้เปลี่ยนจากระดับหนึ่งของการรู้จักตนเองไปสู่สิ่งอื่น

จากข้อมูลเกี่ยวกับผลงานภาพเขียนของเด็กและลำดับขั้นตอนพัฒนาการที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เด็กแต่ละคนมีพัฒนาการไปตามลำดับขั้นตอนคล้าย ๆ กัน แต่อาจไม่เกิดขึ้นกับทุกคนครบทุกขั้นตอน หรืออาจเกิดในช่วงเวลาที่ต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเป็นไปในแต่ละช่วงชีวิตของเด็กแต่ละคน ซึ่งผลงานภาพเขียนของเด็กที่แสดงออกมาทำให้ครูสามารถสังเกตพัฒนาการของเด็กแต่ละคนได้ ซึ่งภาพเขียนเหล่านี้ได้บ่งบอกถึงการทำงานและพลังที่เกิดขึ้นภายในตัวเด็ก การแสดงถึงตัวตนของตนเอง (I) จินตนาการ และประสบการณ์การของตัวเด็ก ประสบการณ์ของดวงจิตและของจิตวิญญาณของเด็กแต่ละคน จะเห็นได้ว่าครูไม่ได้พิจารณาเพียงแต่ผลงานที่แสดงออกมาเท่านั้น หากแต่ครูยังได้สังเกตการแสดงออกของภาพเขียนเหล่านี้แบบองค์รวม หากพบว่าภาพเขียนของเด็กคนใดแตกต่างไปจากพัฒนาการ ที่ควรจะเป็นซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงปัญหาทางพัฒนาการ ครูจะได้ค้นหาสาเหตุและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ภาพเขียนเหล่านี้จึงช่วยทำให้ครูเข้าใจถึงความต้องการของเด็กอย่างแท้จริง

แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 6-8 ปี

การเรียนรู้ประสบการณ์อย่างเป็นทางการ เริ่มขึ้นเมื่อเด็กมีอายุ 6 ปี 3 เดือนขึ้นไป เนื้อหาในแต่ละวิชาเน้นการเรียนรู้ทั้งด้านสติปัญญา สุนทรียภาพ มโนคติ และพลังเจตจำนงไปพร้อมๆกัน การกำหนดแนวทางการสอนครูได้คำนึงถึงพัฒนาการของเด็กแต่ละวัยเป็นหลักประสบการณ์การเรียนรู้จึงสัมพันธ์กับพัฒนาการที่เด็กกำลังก้าวผ่าน เด็กในระดับประถมศึกษาตอนต้นมีพัฒนาการจุดเน้นอยู่ในโลกของอารมณ์ความรู้สึกเป็นหลัก การส่งเสริมจินตนาการของเด็กจะช่วย让孩子สร้างความสัมพันธ์กับโลกได้อย่างมีความหมาย ซึ่งภายหลังจากจะพัฒนาเป็นกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลอย่างแท้จริง

การเรียนรู้ของเด็กช่วงประถมศึกษาแบ่งเป็น 2 ช่วงหลัก ๆ คือ ช่วงกิจกรรมเริ่มวันเรียน และบทเรียนหลัก กิจกรรมเริ่มวันเรียนเป็นกิจกรรมที่ปลูกเด็กให้ตื่นตัวและมีสมาธิในการเรียนวิชาอื่น โดยเด็กได้ทำกิจกรรมที่ผ่านการพูดคุย สนทนาระหว่างเด็กกับเด็กและเด็กกับครู การท่องบทกลอนยามเช้าที่มีจังหวะกระฉับกระฉ่าง และภาษาที่งดงาม การร้องเพลงร่วมกัน การเป่าขลุ่ย กิจกรรมเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมเด็กให้เริ่มกิจกรรมด้วยจิตใจกระปรี้กระเปร่า และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

หลังจากกิจกรรมเริ่มวันเรียนจบลง ครูนำเด็กเข้าสู่บทเรียนหลัก ในช่วงโมงแรกของบทเรียนหลักครูได้แนะนำการใช้สี และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สีก่อน เนื่องจากบทเรียนหลักที่เด็กจะได้เรียนไปตลอด ทั้งการอ่าน การเขียน คณิตศาสตร์ ก่อสร้าง และเกษตรกรรมล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการใช้สีและลวดลายทั้งสิ้น ครูจึงต้องฝึกให้เด็กคุ้นเคยก่อน หลังจากนั้นในวันต่อมาเด็กจะได้เรียนรู้บทเรียนหลักเป็นวิชาต่าง ๆ สลับกันไป บทเรียนหลักในแต่ละวันใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง ซึ่งแต่ละวิชาจะเรียนติดต่อกันนาน 3-6 สัปดาห์ สลับกันระหว่าง ภาษาไทย คณิตศาสตร์ ก่อสร้างและเกษตรกรรม การใช้เวลาเรียนที่ยาวนานและติดต่อกันหลายสัปดาห์ เพื่อให้เด็กเกิดความสนใจและจดจ่ออยู่กับเนื้อหาเรื่องเดียว ทำให้เด็กสำรวจและเรียนรู้แต่ละวิชาได้โดยไม่ต้องเร่งรีบ การเรียนรู้บทเรียนหลักวิชาภาษาไทยของโรงเรียนอรุโณทัย ได้ใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดวอลดอร์ฟซึ่งมีลักษณะของกระบวนการเขียนที่เป็นรูปแบบเฉพาะ โดยผ่านกระบวนการสอนของครูตามแนวคิดดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญทั้งร่างกายและจิตวิญญาณ

การเรียนรู้ประสบการณ์ทางภาษาในช่วงวัย 6 ปี ขึ้นไป ไม่ใช่เป็นการสอนความรู้ทางด้านสติปัญญาให้บรรลุจุดมุ่งหมายเท่านั้น แต่การสอนของโรงเรียนอรุโณทัย ได้จัดการเรียนรู้ประสบการณ์ทางภาษาผ่านการเรียนรู้ที่ทุกส่วนของอย่างสมดุล และกลมกลืนทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ การเรียนรู้บทเรียนที่ได้จังหวะ และสมดุลระหว่างกิจกรรมทุกส่วนของร่างกาย ทั้งการฟัง หรือการดูและการลงมือกระทำหรือการเคลื่อนไหวร่างกาย

การสอนบทเรียนหลักแต่ละบทเรียนจะประกอบด้วยกิจกรรม 3 ส่วน บทเรียนภาษาไทยก็เช่นเดียวกัน เด็กได้เรียนรู้อย่างสมดุลระหว่างความพยายามทางสมอง การสร้างสรรค์ทางศิลปะและการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ในบทเรียนหลักภาษาไทย ประกอบด้วยกิจกรรมที่เด็กต้องใช้สมองและคิดทบทวนถึงเนื้อเรื่องในนิทานตอนที่ครูเล่าไว้เมื่อวาน ในช่วงเวลานี้ครูพยายามกระตุ้นให้เด็กได้เล่าทบทวนทุกคน โดยครูช่วยเติมเนื้อความบางส่วนต่อจาก

เด็กให้สมบูรณ์หรือกระตุ้นให้เด็กเล่าต่อได้ นี่คือการใช้พลังในเรื่อง Thinking ส่วนการใช้ feeling มีความชัดเจนมากในด้านการสร้างสรรค์ทางศิลปะในวิชาหลักภาษาไทย เด็กได้จากการสังเกตครู วาดภาพประกอบเนื้อเรื่องในนิทานอย่างพิถีพิถันและงดงามที่สุด ในขณะที่ครูวาดครูจะมีวิธีการใช้สีที่ทำให้เกิดเป็นรูปภาพโดยไม่สร้างกรอบของโครงร่างแต่ละภาพ ภาพแต่ละภาพเกิดจากการบรรจงใช้สีต่อเติมทำให้เกิดเป็นรูปต่าง ๆ ตามความเป็นจริงของการก่อกำเนิด และท้ายที่สุดเด็กจะได้ใช้กล้ามเนื้อและความรู้สึกในการสร้างสรรค์งานศิลปะภาพวาดประกวดนิทานตามภาพที่ครูวาด

การเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลของการทำกิจกรรมเคลื่อนไหวนิ้วมือ การพูดและการคิด มีส่วนสัมพันธ์กันแน่นแฟ้น นิ้วมือที่คล่องแคล่วช่วยให้พูดได้อย่างคล่องแคล่ว และคิดได้อย่างมีชีวิตชีวา ทุกวิชาจึงดำเนินไปด้วยกิจกรรมทั้ง 3 อย่างสมดุล

2. การสอนเด็กอย่างมีศิลปะผ่านการมองพัฒนาการ

การศึกษาตามแนวคิดวอลดอร์ฟเป็นศาสตร์และศิลป์ ศาสตร์ คือหลักการที่อยู่ ในแต่ละเนื้อหาของวิชาส่วนความเป็นศิลป์ที่ครูต้องตระหนักคือการเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลง บทบาท ที่แสดงออกต่างกันระหว่าง รูปกาย จิตใจ และจิตวิญญาณของเด็กแต่ละช่วงวัย ในช่วงแรกของ พัฒนาการคือ 0-7 ปีแรก จิตวิญญาณกำลังทำงานควบคุมระบบการทำงานของอวัยวะและการ ก่อรูปของร่างกาย กิจกรรมที่สำคัญคือการเล่นและการเลียนแบบเป็นหลัก ส่วนระยะที่ 2 ของ พัฒนาการคือ 7-14 ปี เด็กเริ่มแยกตัวออกจากโลกภายนอกได้ระดับหนึ่งแล้ว และเริ่มใช้ชีวิตอยู่กับ ความรู้สึกภายใน เด็กจะมีความสามารถสูงขึ้นในด้านความคิดและความรู้สึก ความสามารถ ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นไปในด้านสุนทรียศาสตร์

จากพัฒนาการที่แตกต่างกันครูผู้สอน จึงต้องมีหน้าที่สังเกตและนำทางเด็กไปสู่ การเรียนรู้จากความงาม ในช่วงระยะที่ 2 นี้กิจกรรมที่เด็กจำเป็นต้องเรียนรู้จึงเป็นภาษาแห่ง จินตนาการ ภาษาที่ทำให้เด็กเห็นภาพและมีชีวิตชีวาจากการสังเกตการสอนและการเรียนรู้การ เขียนของเด็กในวิชาภาษาไทยพบข้อมูลที่บ่งบอกถึงการสอนที่มีศิลปะดังต่อไปนี้

2.1 ภาษาเขียนที่มีศิลปะ และตัวอักษรที่ดูมีชีวิต

2.1.1 สัญลักษณ์ตัวอักษรที่เกิดจากนิทาน

โดยปกติแล้วจิตสำนึกของเด็กตั้งแต่เล็กไปจนถึงก่อนย่างเข้าสู่วัยรุ่นจะมีลักษณะ เป็นรูปภาพมากกว่ามโนคติ (Concept) การสอนเด็กในช่วงวัยนี้จึงต้องให้ภาพที่ชัดเจน

มากกว่าเหตุผลเชิงนามธรรม นิทานเป็นสื่อที่ช่วยให้เด็กเกิดภาพและจินตนาการตามได้ดีที่สุด ดังนั้นครูในโรงเรียนอนุบาลจึงใช้วิธีการสอนภาษาเขียนโดยผ่านการเล่านิทาน

ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลังจากที่ครูเล่านิทานจบ ในวันต่อมาครูจะวาดภาพที่เป็นเรื่องราวตอนใดตอนหนึ่งในนิทานวันละไม่มาก ภาพเหล่านี้ครูใช้เวลาวาดนานประมาณ 2-3 วัน หลังจากทที่ครูวาดภาพเสร็จในแต่ละวันครูจะให้เด็กวาดภาพเหล่านั้นตามจนกระทั่งนิทานที่ครูเล่าจบลงภาพประกอบที่ครูวาดก็เสร็จสิ้นพอดี ในช่วงนี้เด็กจะได้รู้จักสัญลักษณ์ตัวอักษรที่ดูมีชีวิตชีวาประกอบกับภาพในนิทาน โดยครูได้เขียนตัวอักษรที่ต้องการแนะนำให้เด็กรู้จักและสัมพันธ์กับนิทานที่เล่าจบไปไว้ทางด้านขวาของภาพวาดในกระดาษ ตัวอักษรเหล่านี้จะเขียนทับอยู่บนภาพร่างเป็นภาพที่สื่อความหมายถึงคำที่ขึ้นต้นด้วยตัวอักษรที่ครูต้องการแนะนำ เช่น ต้องการแนะนำตัว น.นาค ครูได้เล่านิทานเกี่ยวกับข่าวแล้ววาดภาพประกอบ หลังจากนั้นจึงวาดภาพร่างเป็นรูปพญานาคไว้ด้านขวาพร้อมกับเขียนตัวอักษรให้กลบกลืนอยู่บนภาพนั้น และเขียนคำว่านาคไว้ด้วย (ตัวอย่างรูปภาพที่ 76)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 76 สัญลักษณ์ตัวอักษรที่เกิดจากนิทาน

ตัวอย่างรูปภาพที่ 77 สัญลักษณ์ตัวอักษรที่เกิดจากนิทาน

เด็กอาจเรียกชื่อตัวอักษรเหล่านี้ตามเรื่องที่ครูเล่า เช่น น.นาค แต่บางครั้งเด็กอาจเรียกชื่อตัวอักษร ตามชื่อที่ใช้เรียกกันปกติ น.นาค แต่สิ่งที่สังเกตได้ชัดเจนคือ เมื่อเด็กเห็นตัวอักษรที่เคยมีประสบการณ์จากที่ครูเล่าให้ฟัง เด็กจะสามารถเล่านิทานเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวอักษรนั้นได้อย่างแม่นยำ และแสดงถึงความหมายและความมีชีวิตชีวาของตัวอักษรนั้นเสมือนเป็นตัวแทนในนิทาน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่านิทานช่วยให้ตัวอักษรมีชีวิตชีวาและเข้าไปอยู่ในใจของเด็กไม่ใช่เป็นเพียงสัญลักษณ์หรือลายเส้นที่นำมาประกอบกันเพื่อใช้แทนสิ่งที่มนุษย์ตั้งขึ้นเท่านั้น

ภาษาเขียนซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียง และความหมายที่คนในสังคมยอมรับกันเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ค่อนข้างยากสำหรับเด็กช่วงวัยนี้ เพราะเป็นความรู้เชิงมโนคติ และนามธรรมหากการสอนมุ่งเน้นในส่วนนี้เท่านั้น หรือครูไม่ได้ปรับการสอนให้ตรงกับพัฒนาการในช่วงนี้ เด็กก็จะได้รับพัฒนาการที่ไม่สมดุล ศิลปะความงามและนิทานจะเป็นสิ่งที่ช่วยผสมผสานการเรียนรู้ภาษาเขียนได้ดี ศิลปะจะทำให้ตัวอักษรที่เป็นเพียงสัญลักษณ์ที่หยุดนิ่งแสดงถึงการเคลื่อนไหวได้

2.1.2 บทเรียนแห่งความประทับใจ

เมื่อเด็กอายุ 7 ปีขึ้นไปหรือเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เด็กยังคงได้เรียนรู้ภาษาเขียนจากบทเรียนที่เป็นนิทาน แต่ในตอนนี้นิทานที่เคยเป็นเทพนิยายได้เปลี่ยนมาเป็นเรื่องเล่านิทานสอนใจ สุภาษิต และตำนาน เพื่อให้ตรงกับระดับจิตสำนึกในแต่ละช่วงวัย

การเรียนรู้ประสบการณ์การเขียนก็ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน หลังจากเด็กได้เรียนรู้ตัวอักษรแต่ละตัวมาพอสมควรแล้ว บัดนี้ตัวอักษรเหล่านั้นได้ถูกนำมาเขียนเรียงกันเป็นคำและประโยคที่มีความหมายแทนคำพูด ความคิดและความรู้สึกที่เป็นตอนสำคัญของนิทานที่ครูเล่าไป

ครูยังคงใช้วิธีการเล่านิทาน และวาดรูปภาพประกอบนิทานในแต่ละเรื่องเช่นเดิมแต่นิทานสำหรับเด็กวัยนี้บางครั้งเป็นตำนานที่มีความยาว โดยครูจึงแบ่งเป็นภาพวาดแต่ละตอนพร้อมกับเขียนคำบรรยายที่ครูเลือกสรรและบรรจงแต่งด้วยถ้อยคำที่สละสลวย แต่ได้ใจความประกอบภาพวาดแต่ละตอน คำบรรยายที่ครูเขียนแต่ละหน้ามีความยาวไม่มากนัก ประมาณ 2-3 บรรทัด (ตัวอย่างรูปภาพที่ 78)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 78 บทเรียนแห่งความประทับใจ

หลังจากครูเขียนเสร็จครูจะอ่านให้ฟังทุกครั้ง และให้เด็กอ่านตามแล้ว จึงให้เด็กวาดภาพประกอบ และคัดลอกข้อความลงในสมุดวาดเขียน กระบวนการเรียนรู้การเขียนเหล่านี้เด็กจะทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปอาจใช้เวลา 2-3 วันต่อ 1 ภาพและคำบรรยาย 1 ตอน

ภาษาที่ครูใช้เขียนเหมือนกับภาษาที่ครูใช้เล่านิทานเป็นคำบรรยายที่เห็นภาพชัดเจนแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครอย่างแจ่มชัด แต่ต่างกันตรงที่ครูจะเขียนข้อความที่กระชับและได้ใจความสมบูรณ์ โดยเขียนส่วนที่ตึงน่าจดจำ และเป็นส่วนที่ทำให้เด็กเข้าใจเนื้อหาสำคัญได้ เด็กจะเรียนรู้และมีประสบการณ์การเขียนจากคำและประโยคเหล่านี้จากการเลียนแบบ แต่เป็นการเลียนแบบอย่างมีความหมายที่เข้าถึงจิตใจของเด็กเพราะเด็กไม่ได้เรียนรู้คำแต่ละคำแบบแยกส่วนตามหลักภาษา การเรียนในลักษณะนี้นั้นเพียงอย่างเดียวไม่อาจทำให้เข้าใจความหมายที่แฝงอยู่ในคำแต่ละคำอย่างถ่องแท้ แต่หากเด็กได้เรียนรู้คำแต่ละคำจากเนื้อเรื่องหรือบริบทของประโยคที่เข้าถึงอารมณ์ ความรู้สึก และจิตสำนึกของเด็ก เนื้อเรื่องจะทำให้เด็กเข้าใจความหมายที่แท้จริงได้ ซึ่งหมายถึงความหมายที่อยู่ในความคิด จิตใจและตัวเด็กมากกว่าความหมายของสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นเท่านั้น

นอกจากนี้การเรียนรู้ที่ได้จากการเขียนเลียนแบบหรือการคัดลอกตามอย่างมีความหมายนี้ ได้รับคำอธิบายจากผู้บริหารว่า “เป็นการเรียนรู้ที่เป็นไปตามวัย เพราะเด็กในช่วงวัยนี้ยังคงต้องมีแบบอย่าง ดังนั้นหากครูเป็นแบบอย่างในเรื่องการเขียนที่ถูกต้องดีงามและมีความงามในภาษา เด็กก็จะได้ประสบการณ์เหล่านี้ติดตัวไป จนกระทั่งเมื่อเด็กพร้อมที่จะเขียนด้วยตนเองเด็กก็จะถ่ายทอดออกมาด้วยคำพูดและภาษาเขียนที่งดงามเช่นกัน” จากการสังเกตพบว่าเด็กจะใช้วิธีการเรียนรู้การเขียนในลักษณะนี้ไปจนกระทั่งถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่ในช่วงที่เด็กมีอายุประมาณ 8-9 ปี เป็นต้นไป เด็กส่วนใหญ่ก็สามารถนำประสบการณ์ที่ได้จากการเขียนมาเขียนเป็นนิทาน หรือบันทึกประจำวันได้เอง โดยเริ่มจากนิทานภาพคือมีแต่ภาพและผู้เขียนเป็นคนเล่าเรื่อง (ตัวอย่างรูปภาพที่ 79) หลังจากนั้นเมื่อเด็กพร้อมและมีประสบการณ์มากขึ้นเด็กก็จะสามารถเขียนได้ด้วยตนเอง

ตัวอย่างรูปภาพที่ 79 นิทานภาพที่เด็กแต่ง

นอกจากนั้นพบว่าเด็กส่วนใหญ่จะใช้เวลากับการแต่งนิทานเขียนบันทึกข้อความ หรือเขียนจดหมายอยู่เป็นประจำ และสิ่งสำคัญนั่นคือภาษาที่เด็กใช้เป็นภาษาที่มีความคล้ายคลึงกับภาษาในนิทานที่ครูเล่า ซึ่งในเรื่องนี้ครูเล่าให้ฟังว่า “เด็กเรียนรู้ภาษาเขียนจากการเลียนแบบบุคคลรอบข้างและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นถ้าหากเด็กไม่มีแบบอย่างจากครู เด็กก็ต้องเรียนรู้แบบอย่างจากที่อื่น ๆ อาจเป็นภาษาจากสิ่งแวดล้อม ที่ทีวี หนังสือ ดังนั้นถ้าเราให้แบบอย่างที่ดีเด็กก็จะได้สิ่งนี้ไป”

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าครูไม่ได้มุ่งเน้นเพียงเพื่อจะสอนคำหรือการสะกดคำเพื่อให้เด็กนำไปใช้ได้เท่านั้น หากแต่ครูมุ่งสอนที่คุณภาพของภาษาด้วย ภาษาที่จะมีคุณภาพได้ต้องเป็นภาษาที่มีความงาม ไพเราะ และมีศิลปะซึ่งจะเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สามารถเร้าอารมณ์และความรู้สึกได้ไม่ใช่เพียงเพื่อให้เข้าใจความหมายเท่านั้น หากพิจารณาถึงประโยคที่ครูเขียนจะพบว่าครูได้เลือกสรรคำที่มีความหมายลึกซึ้ง โดยไม่เลือกเฉพาะคำที่ผสมด้วยสระที่เด็กควรเรียนรู้ก่อนหรือหลังเท่านั้น แต่ครูได้ใช้คำทุกคำที่เหมาะสมบางครั้งอาจเป็นยากที่มีตัววรรณยุกต์ตัวสะกดไม่ตรงตามมาตรา ซึ่งเด็กก็จะเรียนรู้คำเหล่านี้ได้เองตามธรรมชาติ แต่สิ่งที่เด็กได้ คือ ภาษาที่มีคุณภาพที่จิตใจเด็กได้เรียนรู้

2.1.3 การเขียนที่มีศิลปะ

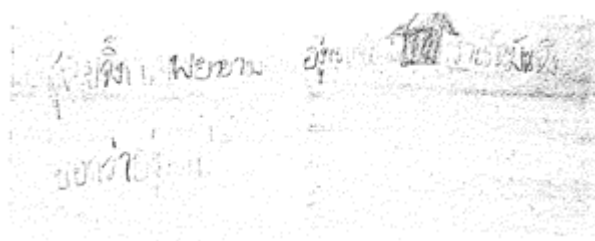
การเรียนรู้ประสบการณ์การเขียนของเด็กอายุ 6 ปี ขึ้นไปของโรงเรียนอนุบาลมีความแตกต่างจากโรงเรียนทั่ว ๆ ไปเห็นได้ชัดโดยเฉพาะเรื่องการเขียนอย่างมีศิลปะ เด็กจะเขียนคำบรรยายเนื้อเรื่องในนิทานตามครู โดยใช้สระเขียน 2 สระ เขียนสลับกัน เด็กสามารถเลือกสีได้ตามความต้องการแต่ครูจะเตือนให้ใช้สีเข้มสำหรับการเขียนเพื่อให้มองเห็นได้ชัด สมุดวิชาภาษาไทยของเด็กจึงมีความสวยงาม ครูได้ให้เหตุผลของการใช้สีเขียนว่า “การใช้สีเขียนแทน

ดินสอให้ความสวยงามและความเป็นศิลปะ เด็กในช่วงวัย 7-14 ปี มีจุดเน้นอยู่ที่การพัฒนาความรู้สึก และความงาม feeling”

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการใช้สีจะช่วยให้เด็กได้สร้างสรรค์ความงามในสมุดเรียนและการใช้สีแทนดินสอก็จะช่วยให้เด็กมีความตั้งใจ มีสมาธิในการเรียน เพราะสีจะแก้ไขได้ยากกว่าดินสอ นอกจากนี้การใช้สียังให้ความรู้สึกที่ชัดเจนในขณะที่อ่าน และเขียนโดยเฉพาะการใช้สี 2 สี สลับกันช่วยทำให้เด็กเรียนรู้คำแต่ละคำได้ง่ายขึ้นทั้งในขณะที่คัดลอก และในขณะที่อ่านเด็กจะเห็นคำ แต่ละคำโดดเด่นและนึกถึงความหมายได้ชัดเจนขึ้น

นอกจากอุปกรณ์ที่ใช้เขียนเป็นสีแล้วสมุดที่เด็กใช้ก็แตกต่างจากสมุดทั่วไป คือ เป็นสมุดวาดเขียนที่มีเนื้อกระดาษสีขาวละเอียดขนาดใหญ่ และไม่มีเส้นบรรทัด สมุดนี้โดยทั่วไปใช้สำหรับ วาดเขียนเท่านั้นแต่สำหรับเด็กที่โรงเรียนแห่งนี้จะได้เรียนรู้ประสบการณ์การเขียนลงในสมุดเล่มนี้ ครูได้ใช้ข้อมูลว่าการใช้สมุดไม่มีเส้นช่วยให้เด็กได้เขียนอย่างมีอิสระตามระดับพัฒนาการ เด็กยังไม่สามารถบังคับมือได้มาก การเขียนในสมุดไม่มีเส้นจะช่วยเด็กได้ นอกจากนี้การเขียนในสมุดไม่มีเส้นช่วยให้ครูสังเกตพัฒนาการของเด็กแต่ละคนได้ชัดเจน ทั้งพัฒนาการด้านการเขียน ร่างกายและจิตใจ เช่นเดียวกับการดูแลสุขภาพผ่านภาพในอนุบาล ครูเล่าว่า “ในระยะแรกเด็กจะเขียนตัวอักษรขนาดใหญ่และไม่อยู่ในแนวบรรทัด แต่ในระยะต่อมาเด็กจะสามารถบังคับการเขียนของตนให้อยู่ในแนวบรรทัดและเขียนตัวอักษรขนาดเล็กลง ซึ่งแสดงถึงความพร้อมทางด้านร่างกาย สมาธิ ของเด็กแต่ละคน”

นอกจากภาษาเขียนที่มีความงามทั้งด้านภาษา และความงามที่สร้างสรรค์ขึ้น แล้วเด็กยังมีวิธีแก้ไขสิ่งที่ผิด หรือคำที่เขียนผิดด้วยวิธีที่มีศิลปะ กล่าวคือ เมื่อเด็กเขียนคำหรือคัดลอก คำผิดจะไม่ใช้ยางลบแต่จะใช้วิธีแปรเปลี่ยนคำที่เขียนผิดเป็นภาพวาดหรือรูปภาพที่สวยงาม โดยการใช้สีติดแต่งต่อเติมคำนั้นเป็นรูปต่าง ๆ เช่น บ้าน กาน้ำ ดอกไม้ สุนัข (ตัวอย่างรูปภาพที่ 79)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 79 การแก้ไขคำผิด

ครูได้แนะนำให้เด็กพยายามใช้สีเดียวกับคำที่เขียนผิด เพื่อให้มองไม่เห็นคำเหล่านั้นจากข้อมูลดังกล่าวผู้บริหารได้ให้ความเห็นว่า “การที่เด็กเขียนผิดเป็นสิ่งที่เด็กไม่ได้ตั้งใจ สิ่งที่เราไม่สามารถย้อนกลับได้แต่เราสามารถแก้ไขตกแต่งให้สวยงามได้”

ความมีศิลปะของสมุดงานที่เด่นชัดอีกประการ คือ การเขียนของเด็กจะทำควบคู่กับการวาดรูปเสมอ เช่น ในการเรียนวิชาภาษาไทยก่อนที่ครูจะเล่านิทานตอนต่อไป ครูได้วาดภาพนิทานในตอนที่เราผ่านไปแล้วเมื่อวาดให้ดูบนกระดานที่ติดอยู่กระดาน ซึ่งในขณะที่วาดครูได้แสดงถึงความตั้งใจ และสมาธิที่ใช้ในการบรรจงระบายสี ให้เกิดเป็นรูปภาพและในขณะเดียวกันครูก็จะคอยหันมามองเด็กและเตือนให้ตั้งใจดูวิธีการที่ครูวาดภาพแต่ละภาพ หลังจากนั้นครูจึงให้เด็ก ลงมือวาดภาพนั้นลงในสมุดของตนเอง ภาพวาดเหล่านี้แสดงถึงเนื้อเรื่องในนิทานหรือ ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนในวิชาต่าง ๆ ซึ่งให้ความรู้สึกได้ชัดเจนกว่าตัวหนังสือเพราะเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมมากกว่าเด็กจึงเข้าใจความหมายได้ดีกว่า

นอกจากนั้นภาพวาดยังถือเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้ถ่ายทอดความคิดจินตนาการและประสบการณ์ของมนุษย์ได้ เช่นเดียวกับการสื่อสารของมนุษย์ในสมัยโบราณที่สื่อสารกันด้วยภาพก่อนที่จะมีประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาพวาดเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถใช้ได้ดีสำหรับเด็กที่ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับตัวอักษรหรือคำในระยะแรก วิธีการสอนของครูที่ใช้รูปภาพประกอบช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจและจดจำถึงความหมายของตัวอักษรหรือประโยคที่เขียนคู่กับภาพนั้นได้ดี

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการเขียนที่มีศิลปะโดยการใช้อุปกรณ์และวิธีการที่ช่วยสร้างสรรคให้เกิดความงามในการเขียน ไม่ใช่เพียงเพื่อให้เกิดความงามที่ปรากฏในสมุดหรือทำให้ดึงดูดความสนใจเท่านั้น แต่ในกระบวนการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่เด็กได้รับในขณะที่เขียนด้วยอุปกรณ์และวิธีการเรียนอย่างมีศิลปะ ที่จะทำให้การเรียนรู้เชิงมนโคติเป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าจดจำมากขึ้น

2.2 เนื้อหาการสอนที่เข้าถึงจิตสำนึกแต่ละช่วงวัย

เด็กในช่วงวัย 6 ปีขึ้นไปในระยะแรกยังคงมีความคิดในลักษณะเป็นจินตภาพมากกว่านามธรรม เด็กยังไม่สามารถซึมซาบมนโคติทางปัญญาได้ ดังนั้นการสอนภาษาที่เกิดขึ้นในช่วงอายุ 6 ปี จึงไม่สอนทักษะทางภาษาอย่างเป็นทางการด้านที่ครูยังคงใช้การฟังนิทานเป็นหลัก และมีการเขียนตัวอักษรที่สัมพันธ์กับนิทานบ้างในระยะต่อมาคือช่วงที่เด็กเริ่มเข้าสู่ระยะที่ 2 ของพัฒนาการคือ 7-14 ปี เด็กจะแยกตัวออกจากโลกภายนอกในระดับหนึ่งครูจึงเริ่ม

สอนภาษาเขียนอย่างเป็นทางการ แต่การสอนยังคงให้ความสำคัญกับนิทานเช่นเดียวกัน เพราะนิทานสามารถเข้าถึงความเข้าใจของเด็กได้ดี เนื้อหาในนิทานจะกล่าวถึงตัวละคร หรือสถานที่เด็กสามารถใช้พลังจินตนาการนึกตามได้

นิทานที่ครูใช้สอนในแต่ละช่วงอายุมีความแตกต่างกันทั้งนี้ครูได้ดูจากการพัฒนาการของเด็กภายในห้องและความเหมาะสมในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นิทานเทพนิยายเป็นสิ่งที่เหมาะสม ที่สุดกับระดับการรับรู้ของเด็ก เด็กที่อายุประมาณ 6-7 ปี ยังคงมีการปรับตัวและมีการเปลี่ยนแปลงจากระดับอนุบาลอย่างค่อยเป็นค่อยไป เทพนิยายให้ภาพบนโลกมนุษย์ในบางส่วนแต่ยังคงมีความมหัศจรรย์อยู่บ้าง จึงทำให้เด็กเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา นิทานที่ครูเลือกส่วนมากเป็นเทพนิยายของกริมและนิทานพื้นบ้านของไทย โดยครูเลือกนิทานที่มีเนื้อหาที่มีแง่คิดแฝงอยู่ประกอบกับเนื้อเรื่องสามารถเชื่อมโยงกับตัวอักษรที่ครูต้องการแนะนำ

ส่วนนิทานที่ครูเลือกใช้กับเด็กที่มีอายุระหว่าง 7-8 ปี คือนิทานสุภาษิตเกี่ยวกับสัตว์ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 80)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 80 การเรียนรู้การเขียนจากนิทานสุภาษิต

นิทานสุภาพจิตตอบสนองของความรู้สึกอย่างลึกซึ้งของเด็กที่มีต่อสัตว์นิทานสุภาพจิต แต่ละเรื่องได้แสดงภาพลักษณ์ บุคลิกลักษณะของสัตว์แต่ละตัว ทำให้เด็กเรียนรู้ถึงลักษณะเหล่านี้ พฤติกรรม และผลของการกระทำได้เป็นอย่างดีโดยที่ครูไม่ต้องบอกว่านิทานเรื่องนี้สอนให้รู้อะไร นอกจกันั้นเด็กยังได้ฟังตำนานที่ให้ความประทับใจเกี่ยวกับการต่อสู้อันสูงส่ง และภาพความประทับใจเกี่ยวกับคุณลักษณะอันน่ายกย่องของมนุษย์และกล่าวถึงความพยายามของตัวละครในเรื่องที่มีความมุ่งมั่นในการทำควมดี และแสดงให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะของคนที่มีความซื่อสัตย์ธรรมนิทานเหล่านี้ ให้ภาพของความเป็นจริงมากขึ้น ซึ่งแสดงถึงครูได้เลือกนิทานให้ตรงกับกรรับรู้โลกภายนอกโดยเขาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องน้อยลงของเด็กวัย 7-8 ปี ในการเลือกนิทานแต่ละเรื่องมาสอนนอกจากดูตามพัฒนาการเด็กแล้วครูต้องใช้การพิจารณาและใช้ คัดเลือกจากนิทานเรื่องเดียวกันที่มีผู้เขียนไว้หลายเล่ม โดยครูจะช่วยกันพิจารณาถึงเนื้อหาที่ไม่ผิดเพี้ยนไปจากเนื้อเรื่องที่ถูกต้อง และการใช้สำนวนภาษาต้องมีความงามที่อ่านแล้วสามารถมองเห็นภาพและเข้าถึงอารมณ์ของผู้อ่านได้อย่างลึกซึ้งแล้วครูอาจเปลี่ยนแปลงภาษาเพียงเล็กน้อยเพื่อให้เด็กเข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือเป็นภาษาที่เหมาะสมขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าครูเลือกนิทานเป็นสื่อในการสอนวิชาภาษาไทยในทุกระดับชั้นด้วยเหตุผลว่านิทานคือปัจจัยหลักของครูในการสร้างความมีชีวิตชีวาให้แก่การเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 นิทานสามารถเข้าถึงจิตสำนึกและทำให้เด็กมีจินตนาการและอารมณ์ร่วมกับเนื้อหาที่สอนได้ดี การใช้เทพนิยาย ตำนาน และนิทานสุภาพจิตมาเป็นสื่อในการสอนก็มีความคล้ายกับหนังสือเรียนทั่วไป แต่ต่างกันตรงที่ครูได้พิจารณาเลือกเนื้อหาที่ตรงกับพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัย เช่นเด็กในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เริ่มมีบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวอยู่ในช่วงวัยที่ต้องการเลียนแบบคุณลักษณะนิสัยต่าง ๆ นิทานอีสปและตำนานเจ้าแม่กวนอิมที่ครูสอนจึงเป็นบทเรียนที่สอนใจเด็กได้อย่างลึกซึ้ง การเลือกนิทานมาสอนแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างที่ครูไม่ได้ต้องการสอนเพียงหลักภาษา หรือไวยากรณ์ แต่เนื้อหาที่มีคุณค่าที่แฝงอยู่ในนิทานเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยพัฒนาเด็กทั่วทุกด้านทั้งสติปัญญา จิตใจ และจิตวิญญาณของเด็ก

2.3 ภาษาที่งดงาม

นิทานที่ครูนำมาเล่าในแต่ละช่วงวัยมีความแตกต่างกัน แต่ครูจะใช้วิธีการเล่าที่เหมือนกันคือการใช้ภาษาที่ไพเราะชัดเจน แสดงถึงการกระทำของตัวละคร เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยภาษาที่งดงาม โดยครูได้เล่าด้วยน้ำเสียงที่นุ่มนวล และฟังชัดเจนและให้อารมณ์ตามเนื้อเรื่อง สังเกตได้ว่าเด็กจะให้ความสนใจอย่างมาก เมื่อหมดเวลาเด็กจะแสดงความเสียใจและขอ

ฟังต่อเสมอ ในการเล่านิทานแต่ละวันครูจะเล่าวันละประมาณ 15 – 20 นาที แล้วหยุดตรงตอนที่
 เราให้เกิดความสนใจและอยากติดตามตอนต่อไป

ก่อนการเล่านิทานครูต้องใช้เวลาในการเตรียมตัว และเลือกสรรหนังสือที่
 เหมาะสมกับเด็กแต่ละช่วงวัย รวมทั้งเลือกสรรเนื้อหาที่ตรงตามใจเรา มีวรรณศิลป์ในการใช้
 ภาษาให้ผู้ฟังรู้สึกซาบซึ้งได้ ซึ่งครูจะอ่านหนังสือเหล่านี้ก่อน หลังจากนั้นในแต่ละวันครูได้อ่าน
 ทบทวนตอนที่ต้องเล่าในวันต่อมา แล้วทดลองเล่าด้วยถ้อยคำ หรือภาษาที่เลือกสรรแล้วจนคล่อง
 หลังจากนั้นจึงนำมาเล่าให้เด็กฟัง

นิทานที่เลือกมาทุกเรื่องเป็นนิทานที่แฝงคติสอนใจ ให้แง่คิดในด้านคุณ
 ธรรม จริยธรรม ความดีงาม และแบบอย่างของการกระทำทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดี การถ่ายทอด
 นิทานเหล่านี้ให้เกิดความประทับใจกับเด็กได้นั้น ต้องถ่ายทอดด้วยถ้อยคำที่แจ่มชัด งดงามและมี
 พลังพอ มิฉะนั้นไม่อาจสร้างความประทับใจ ฟังใจ ตี๋มดำ หรือให้คุณค่าแก่เด็กได้ เด็กที่ได้รับ
 ประสบการณ์ทางด้านภาษาด้วยการฟังคำที่มีคุณค่าและสุทริยภาพนอกจากจะทำให้จดจำและ
 ประทับใจเรื่องราวเหล่านั้นแล้วยังส่งผลสู่การใช้ภาษาของเด็กด้วย เพราะภาษาที่ครูเล่าที่ดีนั้น
 สามารถเป็นแบบอย่างทำให้เด็กใช้ภาษาพูดและเขียนในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและประสบ
 การณ์ด้วยภาษาที่มีคุณภาพและสุนทรีย์

นอกจากนี้ภาษาในนิทานที่ครูเล่ายังส่งผลต่อการช่วยให้เด็กรู้จักคิด แสดง
 ความคิดออกมาเป็นการพูด การเขียน และการกระทำซึ่งถ้าไม่มีภาษาคนจะคิดไม่ได้ เด็กที่ได้รับ
 การเรียนรู้ด้วยการใช้ภาษาที่ดีจะมีความคิด และแสดงออกทางความคิดเป็นภาษา ซึ่งส่งผลสู่การ
 กระทำ ผลของการกระทำส่งผลไปสู่ความคิด ซึ่งเป็นพลังของภาษา

3. การเรียนรู้ระบบภาษาวอลดอร์ฟ

หลักภาษาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในบทเรียนหลักวิชาภาษาไทย แต่การเรียนรู้
 หลักภาษาอย่างเป็นทางการจะเริ่มช้ากว่าการเรียนรู้ภาษาเขียนจากนิทาน ทั้งนี้เนื่องจากความเชื่อ
 เรื่องวัยและพัฒนาการในแต่ละช่วงอายุ เด็กที่อายุย่างเข้า 6 ปี ยังคงเรียนรู้ภาษา แบบองค์รวม
 จากการฟังและการพูดเป็นหลัก ภาษาเขียนเริ่มเข้ามามีบทบาทโดยการที่ครูแนะนำตัวอักษรบาง
 ตัวให้เด็กรู้ด้วย ซึ่งตัวอักษรเหล่านี้จะสัมพันธ์กับนิทานเรื่องที่ครูเล่า และจะถูกถ่ายทอดลงในสมุด
 เป็นครั้งแรก เด็กจะเรียนรู้ด้วยวิธีนี้จนกระทั่งปลายปี ครูเริ่มให้เด็กคัดเขียนตัวอักษรบางตัวลงบน
 แถบสี 3 สี คือ เหลือง แดง และน้ำเงิน

การรู้จักตัวอักษรผ่านนิทานเป็นวิธีการเรียนหลักภาษาเบื้องต้นคล้ายกับโรงเรียนทั่วไป แต่แตกต่างกันตรงที่ตัวอักษรที่เด็กได้เรียนรู้แต่ละตัว ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทุกส่วนของร่างกายทั้งด้านความคิด ร่างกาย และความรู้สึก นอกจากนี้ยังเป็นการเรียนรู้ผ่านนิทานซึ่งเป็นสื่อที่ทำให้การเรียนหลักภาษาที่ยากกลับดูน่าสนใจ การคัดเขียนก็เป็นวิธีการที่ทำให้เด็กสามารถจดจำตัวอักษรได้เช่นเดียวกับวิธีการที่โรงเรียนอื่นปฏิบัติแต่แตกต่างกันตรงที่ศิลปะเข้ามามีส่วนทำให้การคัดเขียนเข้าไปอยู่ในจิตใจเด็กมากกว่าการคัดลอกตามแบบเท่านั้น การที่ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะนี้เพื่อไม่ให้เด็กต้องหยุดกิจกรรมการเล่นแล้วนำเด็กเข้าสู่การสอนทางสติปัญญาอย่างมีศิลปะจะตรงกับพัฒนาการในช่วงวัย 6 ปีขึ้นไปได้ดีที่สุด (Marjorie, มปป.)

ส่วนการเรียนหลักภาษาหรือการสะกดคำตามหลักไวยากรณ์จะเริ่มหลังจากเด็กอายุ 7 ขวบขึ้นไป โดยครูยังใช้วิธีการสอนแบบองค์รวมของคำ และเป็นคำที่เด็กคุ้นเคยเกิดจากความเข้าใจของเด็กเอง และใช้เกมที่สนุกสนานและเป็นความร่วมมือของเด็กในห้อง เช่น เกมการไปคำด้วยการทำท่า การค้นหาคำที่มีสระตัวที่ครูกำหนดหรือการค้นหาคำที่มีสระตัวที่ครูกำหนด หรือการค้นหาคำที่มีสระและตัวสะกดตามที่ครูกำหนดจากบทกลอนวันเกิดของตนเอง วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ใกล้ตัวเด็กทำให้เด็กเกิดความเข้าใจได้ง่าย เป็นคำที่มีความหมายในการใช้จริง ซึ่งเด็กจะเรียนรู้วิธีการอ่านคำและเขียนคำเหล่านี้จากตัวอย่างที่ครูเขียนให้ดูบนกระดานที่ละคำ หลังจากนั้นเด็กจะได้หัดอ่านและสะกดคำเหล่านั้นจนคล่องและมีการทบทวนในวันต่อมา ทำให้เด็ก เกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการเรียนรู้จากเสียงสระและพยัญชนะต้นและตัวสะกดของคำที่เหมือน ๆ กันประกอบกับการที่ครูเขียนให้ดูเด็กจึงได้เรียนรู้รูปลักษณะของคำเหล่านั้น และเรียนรู้ส่วนที่เหมือนกันของสระพยัญชนะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในระยะแรก เด็กบางคนอาจยังไม่เข้าใจแต่เมื่อเรียนอย่างต่อเนื่องและมีการทบทวนสระและพยัญชนะตัวเดิมทำให้เด็กเริ่มเข้าใจเสียงของสระแต่ละตัว นอกจากนั้นครูใช้วิธีการฝึกการออกเสียงตามฐานเสียงของพยัญชนะด้วย เช่น บ.ไปไม้ ครูจะให้เด็กดูวิธีการออกเสียงโดยออกเป็นเสียง เอะ ซึ่งขณะที่ครูออกเสียงแล้วให้เด็กทำตามเสียงที่ออกจากอวัยวะในช่องปากที่ต่างกันจะทำให้เด็กเข้าใจได้มากขึ้น

4. ความสัมพันธ์ของการเขียนกับการเรียนรู้อื่น ๆ

การเขียนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ประสบการณ์ในระดับประถมอย่างมาก จากการสังเกตพบว่า ภาษาใช้เป็นพื้นฐานของการเรียนวิชาอื่น ๆ กิจกรรมทุกอย่างสัมพันธ์กับภาษาและการเขียนทั้งสิ้น โดยเฉพาะในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ได้จัดเวลาไว้เฉพาะสำหรับการเรียนหลักภาษาไทย เนื่องจากเด็กควรได้เรียนรู้แบบองค์รวม ซึ่งตรงกับระดับพัฒนาการที่ยังไม่

สามารถคิดตามรูปแบบมโนคติได้ และเนื่องจากภาษาเป็นพื้นฐานของการเรียนวิชาอื่น ๆ ที่ไม่อาจแยกออกมาโดด ๆ ได้ การเรียนรู้ประสบการณ์ทุกอย่างต้องการผ่านการใช้ภาษา

อาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมทุกกิจกรรมมีความสัมพันธ์กับการใช้ภาษา เริ่มตั้งแต่กิจกรรมยามเช้าหรือกิจกรรมเริ่มวันเรียน เป็นกิจกรรมที่เด็กและครูได้สนทนาเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กแต่ละคน อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว เพื่อนหรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละวัน จากการสังเกตพบว่า ครูได้ใช้ช่วงเวลานี้ฝึกการพูดที่ถูกต้องให้กับเด็กด้วย เช่น เมื่อเด็กพูดประโยค ไม่ถูกต้อง ใช้คำศัพท์ผิด หรือนึกคำศัพท์ที่จะใช้ไม่ถูก ครูจะทวนคำพูดนั้นให้อีกครั้งพร้อมกับแสดงความคิดเห็นแทรกคำสอนไปพร้อมกัน จากประสบการณ์นี้เด็กได้ทบทวนความจำแล้วนำถ่ายทอดประสบการณ์โดยการบอกเล่าให้ผู้อื่นรับรู้โดยใช้ภาษาที่เหมาะสม และในขณะเดียวกันเด็กได้เรียนรู้มารยาทในการฟังและการพูดซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงทุก ๆ วัน เป็นสิ่งที่เด็กปฏิบัติจนติดเป็นนิสัย

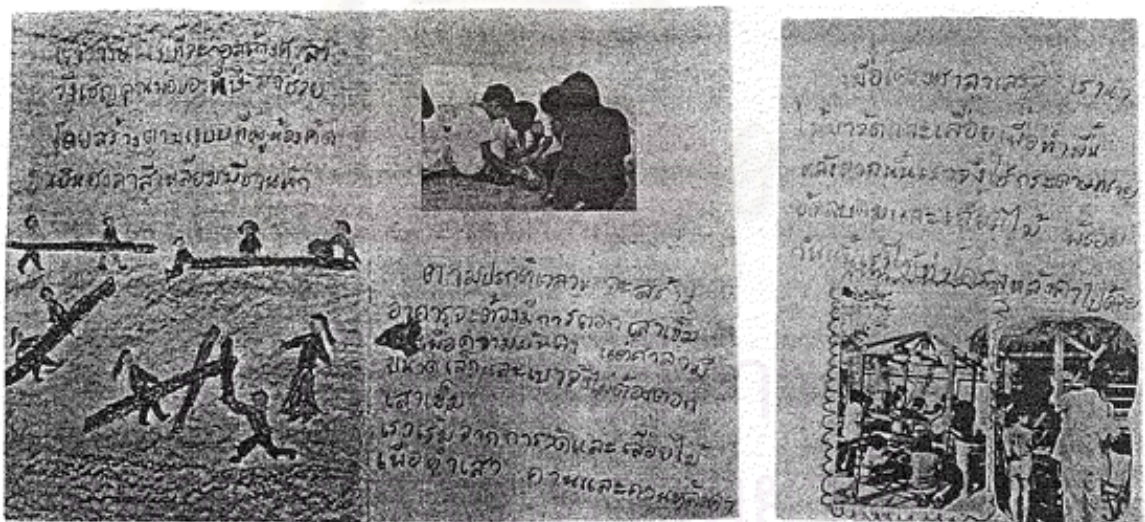
นอกจากนี้เด็กยังได้ทบทวนยามเช้า ที่บอกเล่าเรื่องราวของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น ชีวิตของสัตว์ต่าง ๆ ที่ให้แง่คิดในการดำเนินชีวิต หรือกลอนที่บรรยายเกี่ยวกับความงามของเรือพระที่นั่ง กลอนที่เด็กท่องเป็นส่วนสำคัญของประสบการณ์ทางภาษาที่ไม่อาจได้จากการเรียนรู้ได้จากร้อยแก้วทั่วไป บทกลอนเหล่านี้ช่วยให้เด็กมีประสบการณ์กับจังหวะที่สม่ำเสมอ สิ่งนี้สำคัญสำหรับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย รวมทั้งการใช้ภาษาพูด หรือการอ่านที่ดีต้องมีจังหวะที่สม่ำเสมอ และถูกต้องจึงจะสื่อสารได้ดี

จากกิจกรรมทั้งสองจะเห็นได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน แต่ด้วยทักษะทางภาษาทั้ง 4 ทักษะ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เด็กที่มีประสบการณ์ในการพูดและการฟังที่ถูกต้องเหมาะสมย่อมส่งผลต่อการเขียนด้วยเช่นกันเพราะการเขียนเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และเป็นการใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งที่คิด สิ่งที่รู้สึก และสิ่งที่พูด

นอกจากกิจกรรมที่ใช้ทักษะทางภาษาที่ส่งผลต่อการเขียน ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่การเขียนทำให้เด็กเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ในวิชานั้น ๆ กล่าวคือ ในการเรียนรู้บทเรียนหลักและบทเรียนอื่น ๆ เช่น คณิตศาสตร์ เกษตรกรรม และก่อสร้าง ทุกวิชาต้องเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงด้วยการลงมือปฏิบัติอย่างมีขั้นตอนที่ติดต่อกันเป็นระยะเวลาอันยาวนาน หลังจากจบการเรียนรู้แต่ละครั้งเด็กจะต้องทบทวนความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับโดยการพูดคุยกัน แล้วสรุปเป็นเรื่องราวโดยครูจะช่วยปรับแต่งคำบรรยายให้มีชีวิตชีวาและมีความหมายที่สุดมีความไพเราะสละสลวยแล้วเขียนเรื่องราวเหล่านั้นบนกระดานพร้อมกับวาดภาพประกอบพร้อมทั้งอ่านข้อความนั้นออกมาอย่างเห็นภาพ (ตัวอย่างรูปภาพที่ 81 , 82)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 81 ภาพวาดวิชาเกษตรกรรม

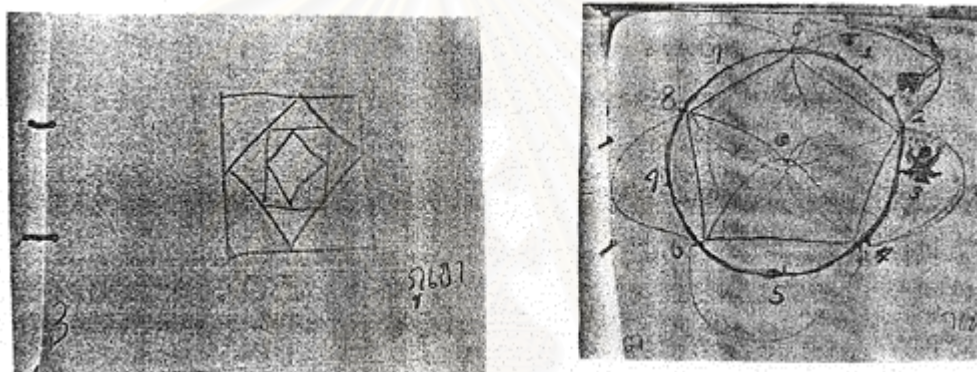

ตัวอย่างรูปภาพที่ 82 ภาพวาดวิชาก่อสร้าง

หลังจากนั้นเด็กจะได้บันทึกเรื่องราวที่เป็นประสบการณ์การเรียนรู้เหล่านี้เป็นเหมือนการสรุปบทเรียนที่ต้องใช้เวลาในการสังสม เด็กจะได้องค์ความรู้ในเรื่องนั้น ๆ และในอีกแง่มุมหนึ่งเป็นเหมือน

การสร้างบทเรียนที่มีความหมายด้วยการบันทึกจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงซึ่งถือเป็นการใช้ทักษะการเขียนเพื่อประโยชน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์ และการบันทึก ซึ่งเป็นหัวใจของการสื่อสารด้วยการเขียน

นอกจากกิจกรรมการเขียนที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้วิชาอื่น ๆ แล้ว ประสบการณ์การเรียนรู้บางวิชายังส่งผลต่อทักษะการเขียนโดยตรง นั่นคือ from drawing เป็นการเรียนรู้ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการเขียนเส้นตรงและเส้นโค้งด้วยสีหรือการสร้างลวดลายและรูปเรขาคณิตด้วยเส้นตรงและเส้นโค้ง (ตัวอย่างรูปภาพที่ 82)

ตัวอย่างรูปภาพที่ 82 from drawing

เด็กเริ่มกิจกรรมนี้โดยการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเคลื่อนที่ไป อาจเป็นบนอากาศ ที่พื้นที่วางบนพื้นดิน หรือการใช้ส่วนแขน ขา ข้อศอก ทำให้เกิดเส้นและลวดลายในอากาศโดยประกอบคำบรรยายของครู หลังจากนั้นครูจะเขียนเส้นหรือลวดลายเหล่านั้นให้ดูบนกระดาน แล้วเด็กจึงบันทึกลงในกระดาษ กิจกรรมนี้ทำให้เด็กมีประสบการณ์ในเรื่องความแตกต่างของเส้นตรงที่แข็งและเส้นโค้งที่อ่อน การเรียนรู้ซ้าย - ขวา การฝึกความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา และการฝึกสมาธิ ประสบการณ์เหล่านี้ถือเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้การเขียนโดยตรง เพราะตัวอักษรที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการเขียนก็เกิดจากการนำเส้น 2 เส้น คือ เส้นตรงและเส้นโค้งมาประกอบกันเกิดเป็นสัญลักษณ์ตัวอักษรแต่ละตัวที่ใช้แทนเสียงแต่ละเสียง

การเรียนรู้ดังกล่าวคล้ายการเรียนรู้เส้นพื้นฐาน แต่แตกต่างกันที่เด็กใช้การเรียนรู้ from drawing ด้วยทุกส่วนของร่างกายทำให้ออกนอกผลที่ได้คือการรู้จักเส้นตรงและเส้นโค้งแล้ว

เด็กยังรู้จักคุณสมบัติของเส้นเหล่านี้เป็นอย่างดีซึ่งว่าเส้นเหล่านี้สามารถแปรเปลี่ยนเป็นรูปภาพ ลวดลาย และสัญลักษณ์ได้อย่างมีชีวิตชีวา

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเขียนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับการเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะความเชื่อตามแนวคิดของผู้บริหารและครูที่สอนในโรงเรียน เชื่อว่าการเขียนเป็นส่วนหนึ่งของภาษา “ภาษาเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสื่อความหมายและช่วยในการพัฒนามนุษย์ ภาษาไม่สามารถแยกส่วนจากการกระทำอื่น ๆ ภาษาจึงเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตมนุษย์ที่ส่งผลต่อความคิดและการกระทำ”

จากการเรียนรู้หลักภาษาอย่างไม่รีบเร่งและไม่มีการกดดันตายตัว จึงทำให้เด็กไม่ต้องเรียนรู้จากการท่องจำกฎหรือหลักการต่างๆ แต่เกิดจากความเข้าใจองค์รวมของภาษาอย่างมีความหมายมาก่อน แล้วเด็กจะเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองว่าคำแต่ละคำเกิดจากกฎเกณฑ์ตัวใดบ้าง และการเรียนหลักภาษาไม่ใช่เรียนเพียงรูปสัญลักษณ์เท่านั้น การเรียนรู้ถึงความมหัศจรรย์ของเสียงสระและพยัญชนะทำให้เด็กเกิดความสนใจและเป็นการเรียนถึงที่มาของภาษาพูดและภาษาสัญลักษณ์อย่างแท้จริง ทำให้เด็กสามารถนำไปใช้ได้ถูกต้องต่อไป

จากข้อมูลการเขียนของเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 6-8 ปี ที่เรียนตามแนวคิดวอลดอร์ฟ แสดงให้เห็นชัดเจนว่าการเรียนทักษะทางภาษาเขียนไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการเรียนรู้เพื่อนำภาษาไปใช้หรือสื่อสารกับบุคคลอื่นได้เท่านั้น แต่ภาษาเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถช่วยพัฒนามนุษย์ เป็นสื่อให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดได้อย่างถูกต้องและดีงามได้ จากแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณจึงทำให้การสอนภาษาเขียนให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจของเด็กไปด้วย เนื้อหาของสิ่งที่นำมาสอนจึงเป็นสื่อที่ขับปลุกฝังความดีงามด้านจิตใจ ความมุ่งมั่น ความอดทน พยายาม และการมีคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นครูจึงต้องปรับวิธีการสอนที่สามารถเข้าถึงความรู้สึกและจิตใจของเด็กได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวคิดวอลดอร์ฟ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องการเขียนของเด็กวัยอนุบาลที่เรียนตามแนวคิดวอลดอร์ฟ พบว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กด้วยกันทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านรูปแบบการ จัดการเรียนการสอน ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านครู และด้านผู้เรียน โดยแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

1. ครู

1.1 ครูเป็นแบบอย่างของผู้ที่พัฒนาการตระหนักรู้ตัวตนของตนเองตามวัย

แนวทางการศึกษาออลดอร์ฟ เป็นแนวทางการศึกษาทางมนุษยปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ การศึกษาที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์จะนำมาซึ่งความกลมกลืนในตัวมนุษย์ ครูเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการจัดการศึกษา ครูที่ทำหน้าที่สอนนอกจากจะต้องเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของมนุษย์แล้วยัง จำเป็นต้องพัฒนาพลังความมุ่งมั่น ความรู้สึกและความคิดของตนเอง โดยผ่านการทำงาน การดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และการทำงานศิลปะควบคู่กันการพัฒนาพลังความมุ่งมั่น และความรู้สึกและความคิดภายในตัวครูในการทำงานแต่ละวันครูจะทิ้งภาระหน้าที่นอกเหนือจากความเป็นครูไว้นอกห้อง โดยทำหน้าที่ครูอย่างทุ่มเทให้กับเด็กอย่างตั้งใจที่สุด ทุกการกระทำและคำพูดที่ครูสอน เล่านิทาน วาดรูป การทำเป็นแบบอย่างแสดงออกถึงความมุ่งมั่นตั้งใจ และความรู้สึกที่งดงามที่ครูมีในการทำงาน รวมทั้งการตระหนักรู้ทางความคิด แบบอย่าง que แสดงออกมานี้เด็กเรียนรู้ได้ทั้งการกระทำและผลงานที่ปรากฏ ซึ่งเด็กจะรับรู้ถึงความมุ่งมั่น ความมีสติ และการกระทำด้วยความรู้สึกที่งดงาม สิ่งเหล่านี้ถูกถ่ายทอดไปสู่ร่างกาย ความรู้สึกและความคิดของเด็กในแต่ละช่วงวัย ครูที่สอนในระดับอนุบาลได้แสดงถึงการทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานเพื่อให้เด็กได้พัฒนาส่วนของพลังความมุ่งมั่นมากที่สุด ส่วนครูในระดับประถมจะใช้การสอนโดยผ่านความงดงาม การเรียนรู้โลกโดยผ่านความรู้สึก ซึ่งตรงกับการตระหนักรู้ในช่วงวัยนี้ การพัฒนาการทำงานในจุดเน้นของแต่ละวัยจะเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล และการตระหนักรู้ตัวตนของตนเอง ซึ่งต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างของบุคคลรอบข้าง

1.2 ครูใช้ภาษาเป็นสื่อเพื่อเข้าถึงสัจธรรมและคุณธรรม

การเป็นแบบอย่างทางภาษาของครูในโรงเรียนอนุโณทัยเป็นปัจจัยที่เด่นชัดมาก ครูใช้ภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ และเรื่องราวไปสู่เด็ก การพูดและการเขียนของครูจึงต้องเลือกสรรมาอย่างดี ตั้งแต่เรื่องที่ครูใช้สอน หรือนิทานที่ครูนำมาเล่า เป็นเรื่องราวที่ตรงกับระดับจิตสำนึกในแต่ละช่วงวัยของเด็ก และเป็นเรื่องที่สอนเหตุและผลของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ครูได้ใช้ภาษาในการแต่งเนื้อเรื่องให้เด็กได้ตระหนักถึงภาพความดีงาม คุณธรรม

จริยธรรม เป็นสิ่งที่ควรมุ่งมั่นถึงมากที่สุด บทเรียนทุกบทเรียนแฝงไว้ด้วยคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นจริงของโลก เด็กแต่ละช่วงวัยมีการเรียนรู้ผ่านส่วนต่าง ๆ ที่มีจุดเน้นต่างกัน เด็กวัยอนุบาลจุดเน้นอยู่ที่ความมุ่งมั่น และการกระทำทางกาย ครูจึงต้องให้ความสำคัญกับความมุ่งมั่น ตั้งใจโดยใช้ภาษาเป็นสื่อในการเล่านิทาน ร้องเพลง และใช้การพูดเป็นสื่อแนะนำการกระทำที่ถูกต้องเพื่อให้เด็กเกิดการตระหนักรู้ตัวตนของตนเองในช่วงวัยดังกล่าว ส่วนใน ช่วงวัยประถมศึกษา เด็กเรียนรู้ผ่านความรู้สึกและความงามครูจึงต้องใช้ภาษาพูดและบทเรียนที่ให้ภาพที่งดงามถ่ายทอดเนื้อเรื่องที่แสดงถึงความดีงาม ความพยายามและภาพลักษณ์ของบุคคลที่อยู่ในตำนานที่ได้รับการยกย่องถึงความดีงาม เช่น เรื่องเจ้าแม่กวนอิม ครูใช้ภาษาพูดและเขียนนำพาสิ่งที่เป็นศีลธรรมและคุณธรรมเข้าถึงเด็กโดยผ่านศิลปะทั้งการพูด การวาดภาพ การเขียน เพื่อให้เนื้อหาที่มีคุณค่าเข้าไปในตัวเด็ก และเมื่อเด็กถึงวัยที่การตระหนักรู้ที่ความคิดเด็กก็จะสามารถค้นพบความจริงได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ หากเด็กรับรู้ถึงศีลธรรมแล้วเด็กก็จะสามารถคิดและกระทำในทางที่มีคุณธรรมได้

1.3 ครูใช้ภาษาถูกต้องตามหลักเกณฑ์ เข้าใจธรรมชาติและพลังของภาษาและเข้าถึงสุนทรียะ

การถ่ายทอดความจริง และคุณธรรมไปสู่เด็กนั้นครูต้องใช้เวลาในการเลือกสรรเนื้อหาเรื่องที่สามารถเข้าถึงระดับจิตสำนึกแต่ละช่วงวัย นอกจากนั้นครูในโรงเรียนอนุบาลก็ควรให้ความสำคัญกับความถูกต้อง ตามหลักเกณฑ์โดยทุกครั้งครูต้องเลือกสรรคำพูดและภาษาเขียนที่ให้ภาพที่ชัดเจน คำพูดที่ถูกต้อง การเขียนที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์โดยครูจะดูจากพจนานุกรมและเลือกสรรคำที่มีความหมายเหมาะสมที่สุด และเข้าถึงระดับจิตสำนึกของเด็กได้ดีที่สุด นอกจากหลักเกณฑ์ที่ถูกต้องแล้วครูได้ให้ความสำคัญกับพลังของภาษาและธรรมชาติของภาษาที่ถือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ภาษามีชีวิต และแสดงถึงความรู้สึกและอารมณ์ ในการสอนครูจะเลือกสรรคำที่ใช้ตัวพยัญชนะ และสระที่มีฐานเสียงแตกต่างกันให้ความรู้สึกและสื่อความหมายที่ต่างกันไปไว้ใช้ให้เหมาะสมกับเรื่องที่สอน นอกจากนั้นการแต่งบทกลอน หรือการอ่านบทกลอนให้เด็กแต่ละคน ครูได้คำนึงถึงเสียงพลังของภาษาที่ช่วยพัฒนาการตระหนักรู้ตัวตนของตนเองในเด็กและตะคนด้วย

การถ่ายทอดเรื่องราว ความคิด และประสบการณ์ผ่านบทเรียนที่มีคุณค่าไม่อาจเข้าถึงระดับจิตสำนึกของเด็กได้หากครูขาดการใช้ภาษาอย่างมีสุนทรียะ ครูในโรงเรียนแห่งนี้ถูกปลูกฝังให้

เข้าถึงความงามในภาษา ในการเขียนเนื้อหาของนิทาน การเล่านิทาน หรือคำบรรยายในบทเรียน แต่ละครึ่งครูได้คิดถึงคำที่ให้ภาพที่ชัดเจนตรงกับความคิด อารมณ์แ

ละความรู้สึกถึงสิ่งที่ต้องการการถ่ายทอดภาษาที่งดงามจะสามารถเข้าถึงความรู้สึกและอารมณ์ของผู้ฟังได้ดี ทำให้เด็กสามารถรับรู้บทเรียนได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจุดประสงค์สำคัญที่ครูต้องใช้ภาษาอย่างถูกต้องตาม หลักเกณฑ์ การเข้าใจธรรมชาติและพลังของภาษา รวมทั้งการใช้ภาษาที่สุนทรีย์ เพื่อให้สิ่งที่ต้องการสื่อเข้าถึงระดับจิตสำนึก และเกิดเป็นการตระหนักรู้ได้ตามวัย

1.4 การเฝ้าสังเกตและพิจารณาการตระหนักรู้ตัวตนของเด็ก

เด็กในแต่ละช่วงวัยมีการตระหนักรู้ตัวตนของตนเองที่แสดงออกมาในการกระทำ และความรู้สึกที่แตกต่างกัน พัฒนาการทางร่างกาย อวัยวะ เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการตระหนักรู้ตัวตนของตนเองในช่วงอนุบาล เด็กจะแสดงออกมาให้เห็นทั้งการเล่นการทำกิจกรรม การทำงาน ศิลปะ การพูด การเล่น และทุก ๆ การกระทำ ซึ่งครูมีหน้าที่สำคัญในการสังเกตและพิจารณาถึงการตระหนักรู้ของเด็กแต่ละคนแล้วนำมาช่วยกันแก้ไข และส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนมีการตระหนักรู้ได้ตรงตามวัย

งานศิลปะสีเทียน และสีน้ำ เป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นตัวเด็กได้อย่างหนึ่ง ดังนั้นครูจึงไม่มีการแทรกแซง หรือนำความคิด ความรู้สึกของตนเอง เข้าไปปรุงแต่งกับสิ่งที่เด็กวาด หากแต่ครูได้จดจำการกระทำ พัฒนาการของเด็กมาเพื่อพิจารณาถึงความเป็นตัวตนของเด็กแต่ละคน และช่วยเหลือเด็กด้วยการพัฒนาพลังเจตจำนงเพื่อให้เด็กเกิดการตระหนักรู้ในตัวตนของตนเองได้ตามวัย

ส่วนในระดับประถมความรู้สึกที่แสดงออกมาเป็นสิ่งที่บ่งบอกการตระหนักรู้ของเด็กด้วยเช่นเดียวกัน ครูต้องใช้การเฝ้าดูและพิจารณาเพื่อให้สามารถช่วยพัฒนาเด็กได้ การเฝ้าดูครูดูจากตัวเด็กมากกว่าผลงานหรือกระบวนการ ครูดูทั้งพัฒนาการทางร่างกาย ความรู้สึกนึกคิด เพราะครูเชื่อว่ามนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องประกอบไปด้วยร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ

2. แนวคิดและความเชื่อในการจัดการศึกษา

2.1 ความมุ่งหมายของการศึกษาที่นำมาซึ่งความสมดุล

การศึกษาแบบวอลดอร์ฟมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีความสมดุลระหว่างความสามารถในการคิด ความรู้สึก และพลังเจตจำนงที่มีอยู่ในตัวของเด็กแต่ละคน

ในความเป็นมนุษย์แต่ละคนประกอบด้วย 3 มิติ คือ มิติทางกายภาพ หรือ รูปกาย (body) แสดงคุณภาพออกมาโดยผ่านการกระทำ ผ่านมือทั้งสอง การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์เป็นการกระทำที่แฝงเร้นด้วยพลังเจตจำนง (willing) ทั้งสิ้น และมิติทางใจ หรือ จิตใจ (soul) ซึ่งแสดงคุณภาพออกมาโดยผ่านความรู้สึก คือ ผ่านหัวใจ การพัฒนาความรู้สึกให้เปลี่ยมล้นด้วยความงาม เป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ และมิติทางจิตวิญญาณ หรือสำนึกและจิตวิญญาณ (spirit) ซึ่งแสดงคุณภาพโดยผ่านสมอง (head) อันได้แก่การคิด หรือการใช้ปัญญาเพื่อทำความเข้าใจต่อความเป็นจริงกระบวนการพัฒนาของทั้ง 3 มิติ ไม่ได้มีลักษณะที่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอพร้อม ๆ กัน ในช่วงวัยแรกขีวิต (0 – 7 ปี) ความสำคัญของการเจริญเติบโตทางร่างกาย และการพัฒนาพลังเจตจำนงมีความเด่นชัดมากที่สุด เด็กในช่วงวัยนี้ความรู้สึกยังไม่ละเอียดอ่อนเท่าผู้ใหญ่ และเด็กยังขาดความเข้าใจอย่างแท้จริงในเชิงสำนึกและจิตวิญญาณ เพราะวุฒิภาวะของเด็กยังไม่เอื้อ ไม่สามารถสร้างรูปการณ์ความคิดในเชิงมตนคติขึ้นมาได้ แต่เด็กเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยผ่านรูปธรรม การปฏิบัติ หรือการลงมือกระทำด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในเชิงเซาว์ปัญญาภายหลังจากที่ได้กบรลวุฒิมภาวะแล้ว ซึ่งการเรียนรู้โดยผ่านการลงมือกระทำเป็นการพัฒนาพลังเจตจำนงของเด็ก

กิจกรรมที่จัดขึ้นในระดับอนุบาล จึงมุ่งเน้นเพื่อพัฒนาพลังเจตจำนงของเด็กเป็นหลัก โดยผ่านประสบการณ์ตรงที่มีแบบแผนจังหวะชีวิต และมีความสม่ำเสมอของกิจกรรมที่และการกระทำซ้ำ ดังนั้นการเรียนรู้ในเชิงเซาว์ปัญญาซึ่งเป็นประสบการณ์ทางอ้อม เช่น การเรียนภาษาในลักษณะไวยกรณ์การเรียนทางคณิตศาสตร์ หรือการคิดเชิงเหตุผลจึงไม่มีการจัดไว้ในระดับอนุบาล แต่เด็กจะได้ใช้ส่วนของความคิดจากการได้สัมผัสกับธรรมชาติที่เป็นจริงโดยผ่านประสาทสัมผัส และผ่านสมองตามความคิดของเด็กเท่านั้นไม่มีการใส่ความรู้ใด ๆ เข้าไป

ด้วยเหตุผลข้างต้นจึงทำให้ไม่มีการจัดการเรียนการสอนภาษาเขียนตามหลักไวยกรณ์ในระดับอนุบาลด้วยเช่นกัน แต่มีการจัดกิจกรรมการวาดสีน้ำ และวาดภาพสีเทียนซึ่งถือเป็นการถ่ายทอดความคิด จินตนาการ และประสบการณ์ออกมาเป็นสัญลักษณ์ เช่นกัน ภาพวาดของเด็กที่เรียนตามแนวคิดวอลดอร์ฟจึงแสดงออกมาถึงความเป็นตัวเด็กอย่างแท้จริงตามธรรมชาติและมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมจินตนาการและความมุ่งมั่นดังนี้

1) การจัดกิจกรรมที่มีส่วนช่วยส่งเสริมจินตนาการ

เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่กำลังก่อเกิดจินตนาการ เมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 3 ปีขึ้นไปพลังจินตนาการของเด็กจะค่อย ๆ แสดงออกมาในรูปของการคิดฝัน ด้วยเหตุนี้กิจกรรมต่างๆ ของเด็กจึงควรมีลักษณะที่สร้างจินตนาการ เช่น การฟังนิทาน การเล่นละครหุ่น หรือการเล่นสร้างสรรค์ เด็กต้องใช้จินตนาการในการแปรเปลี่ยนวัสดุตามธรรมชาติต่าง ๆ ให้เป็นสิ่งที่เด็ก

ต้องการตามความคิดได้ สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยพลังเจตจำนงทั้งสิ้น ในช่วงเวลานี้พลังเจตจำนงเริ่มทำงานร่วมกับจินตนาการที่กำลังพัฒนามากขึ้น พลังจินตนาการจึงเพิ่มพูนขึ้นตลอดเวลา พลังเจตจำนงที่อยู่ในจินตนาการสามารถปรับสิ่งเด็กเพียงเคยเห็นหรือมีความคล้ายเพียงเล็กน้อยให้เป็นความจริงได้ หรือนำมาสร้างสิ่งใหม่ได้ซึ่งจินตนาการของเด็กได้แสดงออกมาในภาพวาดด้วยเช่นกัน

การวาดภาพของเด็กในวัย 3 – 6 ปี นอกจากเป็นการแสดงออกถึงการก่อรูปสภาวะทางกายแล้วยังบ่งบอกถึงพัฒนาการตามวัย ดังนั้นการที่เด็กได้มีโอกาสพัฒนาจินตนาการอย่างเป็นธรรมชาติ และเป็นไปตามความต้องการในช่วงเวลาเล่นหรือทำกิจกรรมอื่น ๆ ย่อมส่งผลต่อภาพวาดที่เด็กถ่ายทอดออกมา ถ้าหากเด็กไม่ได้รับการส่งเสริมให้ใช้จินตนาการแล้ว อาจทำให้เด็กขาดจินตนาการในการวาดภาพได้เช่นกัน

2) การพัฒนาพลังเจตจำนงโดยกระบวนการเลียนแบบ

ชีวิตช่วงวัย 7 ปี มีความสัมพันธ์กับพลังเจตจำนงที่กำลังพัฒนาอยู่ภายใน สำหรับวัยนี้พลังเจตจำนงไม่ได้เป็นไปโดยความคิดเป็นตัวนำ แต่เป็นไปโดยการเลียนแบบ เด็กจะเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทางกายภาพรอบตัวโดยอาศัยประสาทสัมผัส การเลียนแบบเป็นหนทางศึกษาโลกที่แวดล้อมของเด็กและเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเสรีเปี่ยมด้วยแรงบันดาลใจและการสร้างสรรค์ การเลียนแบบของเด็กแสดงออกมาในรูปแบบของการเล่น และการทำกิจกรรมบางอย่างที่เห็นผู้ใหญ่รอบข้างทำ การเลียนแบบเหล่านี้เด็กต้องอาศัยมือในการเล่นหรือการทำกิจกรรม เช่นการเล่าสร้างสรรค์ การทำหัตถกรรม การทำงานประจำที่ครุมอบหมาย ซึ่งมีส่วนช่วยให้กล้ามเนื้อได้รับการพัฒนาให้มีความแข็งแรง คล่องแคล่ว และมีมั่นคงมากขึ้น ทำให้เด็กสามารถใช้มือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการวาดภาพและการเขียนในช่วงวัยต่อไปได้อย่างคล่องแคล่ว

นอกจากนั้นการพัฒนาพลังเจตจำนงขึ้นอย่างเหมาะสมและแข็งแกร่ง ย่อมทำให้เด็กมีพื้นฐานของความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้ลุล่วง ซึ่งรวมถึงกิจกรรมทุกอย่างรวมทั้งการเรียนรู้ด้านภาษา

3) กิจกรรมที่ช่วงส่งเสริมการเตรียมความพร้อมทางด้านการเขียน

กิจกรรมที่จัดขึ้นในระดับอนุบาลสังเกตได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้มือเป็นหลัก เช่น การทำหัตถกรรม เด็กสามารถเลียนแบบการทำหัตถกรรมของครูได้โดยไม่ต้องฝึกความชำนาญก่อน เพียงแต่เด็กได้ดูครูทำหัตถกรรมเด็กก็จะเริ่มอยากใช้วัสดุเหล่านั้นบาง กระบวนการนี้มีความสำคัญกว่าผลงาน เพราะเด็กได้ทำตามพลังเจตจำนงของตน และได้ฝึกทักษะต่าง ๆ ไปพร้อมกันในขณะที่ทำ และกิจกรรมเหล่านี้มีส่วนช่วยส่งเสริมการเตรียมความพร้อมของกล้ามเนื้อ

เนื้อมือและเป็นการฝึกประสาทสัมผัสระหว่างมือกับตาที่ดี เตรียมความพร้อมเหล่านี้มีความเหมาะสมกับเด็กช่วงวัยอนุบาลก่อนที่เด็กจะต้องใช้มือในการบังคับการเขียนในระดับประถมศึกษาต่อไป

การทำงานไม้ ก็เช่นเดียวกัน เด็กมีโอกาสได้ใช้มือ นิ้วมือ และแขนอย่างมากในการทำสิ่งของขึ้นมาจากไม้สิ่งหนึ่งต้องใช้เวลาทำติดต่อกันนานหลายสัปดาห์ ซึ่งจุดประสงค์สำคัญเพื่อทำให้เด็กได้พัฒนาพลังเจตจำนง แม้กระทั่งการได้ดูผู้ใหญ่ทำงานไม้ของเขา การเอางานเด็กจะทำสิ่งเหล่านี้ไปเลียนแบบรวมทั้งสิ่งที่อยู่ในตัวผู้ทำ คือ ความทุ่มเท ความสุขใจ และความเอาใจจริงเอาจัง นอกจากนี้ได้มีโอกาสได้เห็นการทำสิ่งของที่ตนได้ใช้ในเวลาต่อมา ทำให้ทำที่ของเด็กที่มีต่อการทำงานเปลี่ยนไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการพัฒนาพลังเจตจำนง และพลังเจตจำนงนี้แสดงออกโดยการกระทำกิจกรรมทุกอย่างรวมทั้งการเขียนในช่วงวัยต่อไปเด็กต้องมีพลังเจตจำนงที่แข็งแกร่งพอจึงจะทำให้ทำสิ่งต่าง ๆ ได้ลุล่วง

นอกจากนี้การทำงานไม้ติดต่อกันนานหลายสัปดาห์เด็กต้องใช้มือตั้งแต่การช่วยครูจับไม้ เลื่อยไม้ และการขีดไม้เป็นเวลานานย่อมส่งผลถึงการพัฒนากล้ามเนื้อมือ นิ้วมือ และความสัมผัสระหว่างตากับมือและพัฒนาความสามารถการใช้มือ สิ่งนี้ถือเป็นการเตรียมความพร้อมในการใช้กล้ามเนื้อมือก่อนที่เด็กต้องใช้มือในการเขียนตัวอักษรในชั้นประถมศึกษา

นอกจากนี้ก็มีกิจกรรมการปั้น ซึ่งถือเป็นการช่วยฝึกประสาทสัมผัสระหว่างมือกับตาที่ดี และถือเป็นการส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อที่ชัดเจนที่สุดอย่างหนึ่งซึ่งพบในโรงเรียนทั่ว ๆ ไป แต่งานปั้นที่โรงเรียนวอลดอร์ฟใช้วัสดุขี้ผึ้งซึ่งเป็นวัสดุที่มีในธรรมชาติและเด็กนำมาปั้นโดยใช้จินตนาการแปรเปลี่ยนก้อนขี้ผึ้งเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างความเพลิดเพลินและสนุกสนาน ในขณะที่เด็กปั้นเด็กต้องใช้มือในการคลึง บีบ ดึงขี้ผึ้งให้เป็นรูปร่างโดยไม่ขาดออกจากกัน ซึ่งเด็กต้องใช้ และความสัมผัสระหว่างตากับมืออย่างระวัง สิ่งที่ย่อมส่งผลต่อการใช้มือในการหยิบจับอุปกรณ์เพื่อวาดภาพในระดับชั้นที่หรือในการเขียนในระดับประถมศึกษาด้วยเช่นกัน

4) เนื้อหาการสอนที่ให้ประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้องอนุบาลวอลดอร์ฟ ส่วนใหญ่เป็นภาพสะท้อนของฤดูกาลที่แปรเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลา รวมทั้งวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม วัฒนธรรม หรือประเพณี ซึ่งเด็กจะได้เรียนรู้ประสบการณ์เหล่านี้จากการทำกิจกรรมวงกลม (Circle) และการฟังนิทานที่บางครั้งนำมาซึ่งการกระทำของตัวละครที่สะท้อนถึงการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหา จิตวิทยาอันเฉียบแหลม หรือประเพณีต่าง ๆ

กิจกรรมวงกลมมีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กได้เคลื่อนไหวร่างกาย และควบคุม ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย อันจะส่งผลถึงการพัฒนาศักยภาพ การเรียนรู้ ความสามารถในการพูด การคิดในภายหลัง ส่วนการฟังนิทานเป็นการช่วยส่งเสริมจินตนาการ พร้อมกันนั้นเด็กจะสามารถ เรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม จริยธรรม การพัฒนาสำนึกของตนผ่านการฟังนิทาน จะเห็นได้ว่าเด็กได้ ประสบการณ์ต่าง ๆ จากนิทานแลกิจกรรมวงกลมมากมาย ประสบการณ์เหล่านี้เด็กเรียนรู้อย่าง สนุกสนานจากกิจกรรมที่เด็กสนใจและการทำติดต่อกันนานถึง 3 สัปดาห์ ประสบการณ์เหล่านี้จึง แนบแน่นอยู่กับตัวเด็ก และอาจถูกดึงออกมาถ่ายทอดในการวาดภาพสี่เหลี่ยมของเด็กได้อยู่เสมอ เมื่อเด็กระลึกถึงหรือมีสิ่งกระตุ้นเตือน ซึ่งเกิดจากจินตนาการประกอบกับประสบการณ์เหล่านี้ ทำให้บ่อยครั้งที่พบภาพวาดของเด็กเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับนิทาน หรือ กิจกรรมของผู้คนที่กล่าวถึง ในกิจกรรมวงกลมเพราะเด็กในช่วงวัยนี้ภาพวาดจะเกิดขึ้นจากจินตนาการแล้วประสบการณ์ที่เด็ก ได้รับ เด็กมีประสบการณ์อย่างไรภาพวาดย่อมออกมาเป็นเช่นนั้น ดังนั้นจึง กล่าวได้ว่ากิจกรรมวงกลมและการเล่านิทานส่งผลต่อภาพวาดของเด็กด้วยเช่นกัน

3. ผู้เรียน

3.1 อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ที่เด็กได้รับ

เด็กในช่วง 0 - 7 ปี มีสภาวะที่เปิดรับอิทธิพลทั้งมวลของสภาพแวดล้อมอย่าง เต็มที่ ร่างกายทุกส่วนของเด็กทำหน้าที่เหมือนอวัยวะรับสัมผัสของจิตและจิตวิญญาณของมนุษย์ (จันเพ็ญ พันธุ์โฮสถ , 2545) อิทธิพลจากสภาพแวดล้อม และประสบการณ์เหล่านี้ส่งผลต่อการ พัฒนาลังเจตจำนงในช่วงวัยนี้เป็นอย่างมาก เมื่อเด็กรับสิ่งแวดลอมโดยผ่านประสาทสัมผัสเด็ก แต่ละคนจะทำตามอิทธิและประสบการณ์ที่ได้รับโดยผ่านพลังเจตจำนงแล้วแสดงออกมาให้เห็นใน รูปแบบของการเลียนแบบ ประสบการณ์และอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมภายนอกนี้หมายรวมถึง บุคคลรอบข้างเด็ก การกระทำ ความมุ่งมั่นตั้งใจ ความเบิกบาน สำนึกแห่งเป้าหมายความอุตสาหกรรม ในการงานที่บุคคลรอบข้างแสดงออกและที่อยู่ภายใน เป็นอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมและประสบ การณ์ที่เด็กรับรู้แล้วนำมาถ่ายทอดเป็นการเลียนแบบเช่นเดียวกันหากเราเปิดโอกาสให้เด็กทำ ความเข้าใจกับประสบการณ์ด้วยการเลียนแบบโดยผ่านพลังเจตจำนงและจากประสบการณ์จะถูก แปรเป็นจินตนาการ และเป็นความคิดและการวินิจฉัยด้วยเชาว์ปัญญาในท้ายที่สุด

กระบวนการพัฒนาพลังเจตจำนงเหล่านี้มีผลต่อการถ่ายทอดภาพวาดด้วยเช่นกัน เพราะภาพวาดของเด็กโดยเฉพาะในช่วง 3 – 6 ปี จะแสดงออกมาตามจินตนาการ อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในตัวเด็กแต่ละคน

เด็กบางคนที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์ที่ไม่ช่วยพัฒนาพลังเจตจำนง เช่น อิทธิพลจากสื่อโทรทัศน์ เด็กจะเผชิญกับภาพจินตนาการของผู้อื่นที่ออกมาในรูปแบบที่แรงกล้าจนข่มความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ดังนั้นภาพวาดที่แสดงออกมาจึงมีแต่ภาพที่เกิดขึ้นในโทรทัศน์มากกว่าภาพที่แสดงถึงจินตนาการ ประสบการณ์และพัฒนาการที่ควรจะเป็น

3.2 วุฒิภาวะความพร้อมและรูปร่างกาย

เด็กในช่วงวัย 0 – 7 ปี เป็นช่วงที่อยู่กับพลังเจตจำนงอย่างเต็มที่ อวัยวะทางกายของเด็กกำลังก่อรูปร่างของตนเองให้เป็นรูปทรงที่แน่ชัด สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ถูกต้องเท่านั้นที่ส่งผลต่อการช่วยให้อวัยวะทางกายมีรูปทรงที่เหมาะสม การกระทำกิจกรรมของบุคคลรอบข้าง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ความอบอุ่นของจิต จิตวิญญาณและความอบอุ่นทางกาย รวมทั้งการอยู่ในแบบแผนที่เป็นจังหวะในกิจวัตรประจำวัน จะช่วยให้อวัยวะของเด็กที่ยังมีรูปทรงไม่แน่ชัด และไม่มีจังหวะแบบแผนได้ก่อรูปขึ้นมาอย่างมีจังหวะของตนเอง การก่อรูปเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อมในขณะเดียวกันในการก่อรูปเด็กได้รู้จักการควบคุมพลังเจตจำนงของตนซึ่งจะเกิดขึ้นในช่วงที่เด็กเกิดกระบวนการเลียนแบบ อวัยวะทางกายเด็กจะถูกหล่อหลอมให้เข้ารูปทรงซึ่งกลายเป็นรูปทรงที่ถาวร

ในขณะที่รูปร่างกายและอวัยวะกำลังสร้างรูปขึ้นอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงอายุ พลังการพัฒนาอวัยวะในระบบต่าง ๆ แสดงออกมาให้เห็นในภาพวาดของเด็ก การวิเคราะห์ภาพเขียนของเด็กสามารถพิจารณาถึงพลังที่กำลังทำงานอยู่ภายในร่างกายและอวัยวะแต่ละส่วนที่กำลังพัฒนาในแต่ละช่วงอายุที่ต่างกัน ภาพวาดมีความสัมพันธ์กับพลังที่ก่อให้เกิดรูปร่างที่ถาวร หากเด็กได้รับการพัฒนาพลังเจตจำนงอย่างเหมาะสมรูปร่างกายก็จะก่อร่างขึ้นอย่างเหมาะสม และภาพวาดที่แสดงออกมาจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนพัฒนาการ

4. การใช้จินตนาการผ่านวัสดุปลายเปิด

ในช่วง 3 – 6 ปี พลังเจตจำนงเริ่มทำงานกับจินตนาการที่กำลังพัฒนามากขึ้น จินตนาการจึงเพิ่มพูนขึ้น จินตนาการเหล่านี้ทำให้เด็กแปรเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวไปเป็นสิ่งต่าง ๆ ตามที่ต้องการได้ พลังเจตจำนงที่อยู่ในจินตนาการสามารถรับสิ่งที่อาจเพียงแคมีความคล้ายความเป็นจริงให้ดูเป็นจริงได้ จะเห็นได้ว่าความทรงจำและการรำลึกถึงทำงานไปพร้อม ๆ กับจินตนาการ พลังเจตจำนงเป็นตัวช่วยทำให้จินตนาการสามารถสร้างประสบการณ์และสิ่งที่เราสังเกตเห็นขึ้นใหม่ได้เมื่อสิ่งนั้นมีความคล้ายกับสิ่งที่เด็กเคยเห็น ดังนั้นโรงเรียนวอลดอร์ฟจึงจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้ใช้จินตนาการมากที่สุด สังเกตได้ว่าอุปกรณ์เครื่องเล่น เครื่องใช้เป็นสิ่งของที่มาจากธรรมชาติมีความเรียบง่ายมากที่สุดเพื่อให้เด็กแปรเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้ไปตามความต้องการโดยใช้จินตนาการเป็นเครื่องนำทาง

อุปกรณ์และสิ่งแวดล้อมที่ต้องใช้จินตนาการในการสร้างเป็นสิ่งที่ต้องการนี้เด็กได้มีโอกาสในการใช้มือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งเหล่านี้ ทำให้เด็กได้พัฒนากล้ามเนื้อมือ นิ้วมือ และ แขนในการหยิบจับอุปกรณ์ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนการเขียนในระดับขั้นต่อไป ให้ผู้อื่นรับรู้ และเป็นการพัฒนากระบวนการคิดโดยใช้จินตนาการก่อนไปสู่การคิดในเชิงมโนคติ ซึ่งเด็กต้องได้รับการพัฒนาการคิดผ่านจินตนาการก่อนจึงสามารถไปสู่ขั้นตอนต่อไปได้

นอกจากนี้การที่เด็กได้มีโอกาสใช้จินตนาการอย่างสม่ำเสมอช่วยให้เด็กแสดงจินตนาการเหล่านั้นออกมาในลักษณะของภาพวาดที่หลากหลายและแปรเปลี่ยนรูปทรงบางรูปเป็นภาพวาดที่มีความหมาย เมื่อเด็กต้องการให้ผู้อื่นได้รับรู้จินตนาการของตน เพราะการวาดภาพและการเขียนเป็นวิธีการถ่ายทอดจินตนาการ ความคิดและประสบการณ์อีกรูปแบบหนึ่ง

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การเสนอผลการวิจัยเรื่อง การเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป และ วอลดอร์ฟ ครอบคลุมสาระสำคัญ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคปในด้านกิจกรรมการเขียนตามแนวคิด แบบการเขียนเด็กปฐมวัย 3-6 ปี แบบแผนการเขียนของเด็กปฐมวัย 6-8 ปี และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียน
2. เพื่อศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ในด้านกิจกรรมการเขียนตามแนวคิด แบบการเขียนเด็กปฐมวัย 3-6 ปี แบบแผนการเขียนของเด็กปฐมวัย 6-8 ปี และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเกี่ยวกับการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนตามแนววัตกรรมการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2. การกำหนดกรณีศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลักกำหนดประชากรและเลือกตัวอย่างประชากร

3. การกำหนดกรณีศึกษา

ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนเครือข่ายปฏิบัติการเรียนรู้ที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป 1 โรงเรียนได้แก่โรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์ และโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ 1 โรงเรียนได้แก่โรงเรียนอรุโณทัย เป็นกรณีศึกษา โดยมีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ นักเรียนอายุ 3-6 ปี จำนวน 40 คน นักเรียนอายุ 6-8 ปี จำนวน 10 คน ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 2 คน ครูประจำชั้นอนุบาลปีที่ 1,2 และ 3 จำนวน 5 คน ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 2 จำนวน 4 คน และผู้ปกครอง 5 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิควิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 4 แบบคือ

4.1 แบบบันทึกย่อ ใช้บันทึกขณะกำลังสังเกตเหตุการณ์หรือหลังการสังเกตทันที เพื่อป้องกันการลืม

4.2 แบบบันทึกภาคสนาม ใช้เขียนขยายข้อความเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวันหนึ่ง ๆ โดยการนำบันทึกย่อที่เขียนไว้มาเรียบเรียงรายละเอียดตามกรอบการสังเกตของลอฟแลนด์

4.3 แบบบันทึกการสัมภาษณ์ใช้จดบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงหรือการนำเทปที่ใช้บันทึกเสียงในขณะที่ยังสัมภาษณ์มาถอดความตามความเป็นจริง

4.4 แบบบันทึกข้อมูลจากการสังเกตสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ใช้บันทึกการสังเกตสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียน สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ห้องเรียนรวมทั้งสื่ออุปกรณ์ต่างๆ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายภาพประกอบการเก็บข้อมูลด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เป็นเวลา 1 ปีการศึกษา โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1. การสังเกต

ผู้วิจัยเฝ้าดูเหตุการณ์และพฤติกรรมของบุคคลภายในโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง โดยเลือกใช้วิธีการสังเกตตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น 2 แบบ คือ

1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้เป็นหลักในการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนภายในโรงเรียน ทำกิจกรรมทุกอย่างร่วมกับบุคคลภายในโรงเรียน

1.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเฝ้าอยู่ภายนอก ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องหรือร่วมกระทำในเหตุการณ์ที่สังเกต การสังเกตแบบนี้ใช้ในระยะเวลาแรก ประมาณ 1 เดือน

การสังเกตทั้ง 2 แบบ ผู้วิจัยได้กระทำไปพร้อมกับการซักถามและตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อหาความสัมพันธ์และความหมายของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น

2. การจดบันทึก ใช้ 2 วิธีคือ

2.1 บันทึกย่อเพื่อกันลืม

2.2 บันทึกภาคสนามเพื่อขยายความจากบันทึกย่อ

3. การสัมภาษณ์

3.1 การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ โดยได้ตั้งประเด็นคำถามตามจุดสนใจหลังเก็บข้อมูลได้ระยะหนึ่ง

3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ 4 แบบตามเงื่อนไขที่แตกต่างกัน คือ

- 1) การสัมภาษณ์โดยเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ
- 2) การสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจเฉพาะ หรือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
- 3) การทะล่อมก่อกมเกล่า ให้ได้ความคิด ความรู้สึก และข้อเท็จจริง จากเหตุการณ์สมมุติ
- 4) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

4. การศึกษาเอกสารของโรงเรียนและผลงานของนักเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษาแผนการจัดประสบการณ์ ข่าวสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง แบบประเมินพัฒนาการ ผลงานภาพวาด ผลงานการเขียน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์
2. ตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)
3. ทำดัชนีข้อมูล เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูล
4. สร้างข้อสรุปชั่วคราวจากการเชื่อมโยงดัชนีที่เกี่ยวข้องเขียนเป็นข้อสรุปย่อย
5. สร้างบทสรุปของการวิจัย จากการนำข้อสรุปย่อยมาประมวลหรือเชื่อมโยงความสัมพันธ์เข้าด้วยกัน ข้อความที่ได้จึงเป็นข้อค้นพบและเป็นบทสรุปของการวิจัย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุป 3 วิธีคือ การจำแนกประเภทของข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และการสร้างข้อมูลแบบอุปนัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ ในด้าน แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 3-6 ปี แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 6-8 ปี และปัจจัยที่ส่งผลการเขียนตามแนวการศึกษา สรุปผลได้ดังนี้

โรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป : โรงเรียนเกษตรพิทยาศาสตร์

1. แบบแผนรู้การเขียนของเด็กอายุ 3-6 ปี

1.1 การขีดเขียนที่ไม่สื่อความหมายตามการรับรู้สิ่งแวดล้อม

เป็นการเขียนในขั้นเริ่มแรกของเด็กอายุประมาณ 3 ปี เด็กจะขีดเขียนเป็นเส้นโค้งและเส้นตรงทั่วหน้ากระดาษ เส้นเหล่านี้ไม่สามารถบอกความหมายได้ชัดเจน และเด็กเองยังไม่ได้ให้ความหมายของสิ่งที่วาด ในขั้นนี้เด็กกำลังเรียนรู้เรื่องการใช้อุปกรณ์การเขียนทำให้เกิดสัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งเส้นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกันตามระดับพัฒนาการและองค์ประกอบของการเขียน ได้แก่ ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ ความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา ในระยะต่อมาเมื่อเด็กมีโอกาสในการขีดเขียนมากขึ้นประกอบกับความพร้อมและวุฒิภาวะเด็กจะพัฒนาไปสู่การกำหนดทิศทางการขีดเขียนได้

1.2 การวาดภาพที่มีความหมาย

เมื่อเด็กสามารถกำหนดทิศทางการขีดเขียนได้แล้ว เด็กจึงเริ่มพัฒนาการเขียนไปสู่การวาดรูปทางเรขาคณิต รูปแรกที่เด็กวาดได้คือ วงกลม หลังจากนั้นเด็กเริ่มวาดรายละเอียดประกอบกับวงกลม ภาพที่พบเสมอคือการวาดเค้าโครงภาพหน้าคน และภาพสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว จนกระทั่งเด็กมีอายุประมาณ 4 ปี พัฒนาการด้านการเขียนส่วนใหญ่สื่อสารออกมาด้วยการวาดภาพคนที่เพิ่มองค์ประกอบส่วนลำตัว แขนและขา การวาดภาพอยู่เป็นประจำทำให้เด็กพัฒนาไปสู่การวาดภาพคนโดยสมบูรณ์ คือ มีการเพิ่มอวัยวะที่ต้องใช้การสังเกต เช่น ขนตา นิ้วมือ เท้า และองค์ประกอบภายนอก เช่น เครื่องแต่งกาย และสภาพแวดล้อม ในระยะนี้เด็กสามารถให้ความหมายของภาพได้ชัดเจน และภาพสามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนมากขึ้น

การเขียนในขั้นนี้พัฒนามาจากการวาดภาพวงกลมได้และต้องการถ่ายทอดเป็นภาพวาดคนและสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุด ดังนั้นเด็กจึงนำประสบการณ์เหล่านี้มาถ่ายทอดเป็นภาพวาด ในระยะแรกอาจไม่ชัดเจน ทั้งนี้เกิดจากความพร้อมและวุฒิภาวะของเด็กแต่ละคน เด็กจะพัฒนาภาพคนได้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากขึ้นจากการสังเกตเป็นสำคัญ

1.3 การเขียนสื่อสารผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย

1) การเขียนสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษร ในช่วงประมาณ 4 ปี เด็กบางคน เริ่มแสดงพัฒนาการด้านการเขียนสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ปนมากับภาพ สัญลักษณ์เหล่านี้ เกิดจากการเรียนรู้การเขียนของบุคคลรอบข้างประกอบกับการคิดขึ้นเองจากประสบการณ์ เมื่อมีโอกาสเด็กจึงนำประสบการณ์ออกมาถ่ายทอดซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในด้านการสื่อสารด้วยภาษาเขียน หลังจากนั้นเด็กจึงเริ่มคัดลอกอย่างตั้งใจ แต่เนื่องจากความจำกัดในเรื่องความพร้อมขององค์ประกอบด้านการเขียนจึงทำให้ตัวอักษรไม่สมบูรณ์

เด็กที่เรียนตามแนวการศึกษาโฮสโคปจะได้รับการส่งเสริมให้ทำกิจกรรม การเขียนโดยการคัดลอกเพิ่มมากขึ้นในขั้นนี้ เด็กรู้ความหมายของสิ่งที่คัดลอกและเริ่มเรียนรู้กฎของการเขียนเพิ่มขึ้น เช่น ทิศทางการคัดลอก ลักษณะตัวอักษรและการเขียนในแนวบรรทัด

2) การเขียนตัวอักษร หลังจากเด็กคัดลอกคำเป็นประจำ เด็กจะเริ่มนำตัวอักษรบางตัวที่คุ้นเคยหรือจดจำได้มาเรียงต่อกันโดยไม่คำนึงถึงหลักการสะกดคำ ในระยะนี้ เด็กจะได้รับการส่งเสริมให้คัดลอกตามความต้องการอย่างมีความหมาย เป็นพัฒนาการที่แสดงถึงความเข้าใจความหมายของการสื่อสารด้วยการใช้สัญลักษณ์ตัวอักษรอย่างแท้จริง เด็กเรียนรู้การคัดลอกตามแบบของตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การคัดลอกจากสิ่งแวดล้อม ครู และเพื่อน การคิดเขียนคำด้วยตนเองจากความทรงจำ การนำคำมาประกอบเป็นประโยค และการเขียนโดยวิธีการสะกดคำหรือเดาเบื้องต้น การเขียนเหล่านี้เกิดจากความสามารถในการสังเกตและจดจำ การสร้างองค์ความรู้เรื่องการเรียนรู้เขียนขึ้นเองเป็นการแสดงถึงกระบวนการคิดเพื่อการสื่อสารและความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบตัวอักษรกับเสียงและความหมายที่ทำให้เกิดเป็นการสื่อสารด้วยการเขียน

1.4 การเรียนรู้การเขียนอย่างเป็นทางการ

เด็กที่มีอายุ 6-8 ปี เริ่มเรียนรู้การเขียน ด้านหลักภาษาการอ่าน และการเขียนอย่างเป็นทางการ การปูพื้นฐานในช่วง 3-6 ปีให้เด็กใช้ภาษาเขียนเพื่อการสื่อสาร และมีทัศนคติที่ดีต่อการเขียนตามแนวคิดโฮสโคปช่วยให้เด็กพร้อมที่จะเรียน การเขียนอย่างเป็นทางการประกอบกับการเตรียมความพร้อมช่วง 6 สัปดาห์ ทำให้เด็กสามารถปรับตัวไปสู่การเรียนรู้ตามแบบเรียนที่เน้นหลักภาษา การอ่าน และการเขียน เด็กเริ่มเรียนรู้จากการใช้ทักษะทั้ง 4 และการฝึกเขียนเส้น

พื้นฐาน 13 เส้น แล้วนำมาประกอบเป็นตัวอักษร และการนำตัวอักษรและสระมาผสมกันเป็นคำ จนกระทั่งสามารถเขียนคำตามหลักภาษาได้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้จากองค์ประกอบย่อยของ ภาษา เพื่อให้รู้กฎการเขียนจนกระทั่งสามารถนำไปใช้ได้ด้วยตนเอง

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวการศึกษาไฮสโคป

2.1 ประสบการณ์ที่หลากหลาย

2.1.1 แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้การเขียน โรงเรียนได้นำนวัตกรรมการสอนแบบโครงการและการสอนภาษาแบบธรรมชาติมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้วย นวัตกรรมทั้ง 2 ตั้งอยู่บนแนวคิดทฤษฎีเดียวกับแนวคิดไฮสโคป จึงทำให้การจัดการเรียนการสอนสามารถใช้ร่วมกันได้ และส่งผลเอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน

2.1.2 การเรียนรู้ภาษาด้วยการลงมือปฏิบัติและตัดสินใจด้วยตนเอง การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดไฮสโคปได้ใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) ของ Piaget เป็นพื้นฐานโดยเฉพาะการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียน ซึ่งเน้นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ทำให้เด็กได้มีโอกาสใช้ทักษะทางภาษาเพื่อการเรียนรู้ และใช้กระบวนการคิดและสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ เช่น ครู และเพื่อนอย่างอิสระ

2.1.3 การจัดการกิจกรรมการเขียนหลายรูปแบบ และมีความน่าสนใจ ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์การเขียนในรูปแบบต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจากการเรียนรู้การเขียนด้วยวิธีการที่หลากหลายจะทำให้เด็กเห็นรูปแบบของการเขียนเพื่อจุดประสงค์ต่างๆ

2.1.4 กิจกรรมการเขียนเกิดจากประสบการณ์ตรงที่มีความหมายต่อผู้เรียน การจัดการกิจกรรมการเขียนที่ได้มีโอกาสเขียนเพื่อสื่อสารหรือบันทึกข้อมูลจากประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้นนี้ จะทำให้เด็กเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของการเขียนเพื่อการสื่อสารมากกว่าการท่องจำ และพัฒนาการเขียนเพื่อจุดประสงค์ของการสื่อสารหรือการบันทึกอย่างมีความหมายมากกว่าการเขียนเลียนแบบอย่างไม่เข้าใจความหมาย

2.1.5 การจัดการประสบการณ์การเขียนโดยประเมินจากพัฒนาการเด็ก ครูใช้วิธีการสังเกตการเปลี่ยนแปลงและประเมินพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กทุกวัน และนำข้อมูลมาจัดกิจกรรมให้ตรงกับระดับความสามารถของเด็ก ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการเขียนเพราะเด็กจะเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่

2.1.6 การส่งเสริมพัฒนาการตามระดับความสามารถของแต่ละบุคคล จากปัจจัยด้านความพร้อมและวุฒิภาวะที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคนส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการด้าน

การเขียนต่างกัน ครูจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนหรือการส่งเสริมตามระดับความสามารถของเด็กแต่ละคน มิฉะนั้นเด็กจะไม่เกิดการเรียนรู้

2.1.7 การจัดกิจกรรมที่ช่วยในการเตรียมความพร้อมทางด้านการเขียน มุมกิจกรรมทุกมุมเด็กจะได้มีโอกาสค้นพบประสบการณ์สำคัญ ทำให้ได้ฝึกการสังเกต เปรียบเทียบ จำแนก เชื่อมโยง ซึ่งมีส่วนช่วยในการเตรียมความพร้อมด้านการเขียน หากเด็กไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนการเขียนเด็กอาจพบกับความยากลำบากในการจับอุปกรณ์บังคับให้ไปตามความต้องการ ซึ่งอาจมีผลทำให้เด็กเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเขียนได้

2.2 สภาพแวดล้อมที่พร้อมอย่างมีความหมาย

การจัดสื่อและอุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเขียนอย่างเพียงพอและเหมาะสมและการจัดสิ่งแวดล้อมทางภาษาอย่างมีจุดมุ่งหมายของการใช้จริง ทำให้เด็กมีโอกาสในการเขียนอยู่ตลอดเวลา

2.3 ประสบการณ์และวุฒิภาวะที่ต่างกันของผู้เรียนแต่ละคนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้การเขียน เด็กที่มีความพร้อมและวุฒิภาวะทางด้านสมอง สายตา กล้ามเนื้อมือ และมีประสบการณ์ยอมทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ตามวัย

2.4 แรงผลักดันภายนอก

2.4.1 การเป็นแบบอย่างในการใช้ภาษา ทำให้เด็กเป็นประโยชน์ของการเขียน และเรียนรู้การเขียนตามแบบธรรมชาติ ซึ่งส่งผลต่อทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้การเขียน

2.4.2 บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ คงไม่ก้าวตำหนิผลงานที่ไม่สมบูรณ์ การใช้แรงเสริมด้วยคำชมเชยและการให้กำลังใจ และการสร้างบรรยากาศให้เด็กกล้าขอความช่วยเหลือ ทำให้เด็กกล้าที่จะเรียนรู้การเขียนอย่างเต็มใจและมีความสุข

โรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาออลดอร์ฟ : โรงเรียนอรุโณทัย

1. แบบแผนการเรียนรู้การเขียนของเด็กอายุ 3-8 ปี

1.1 การขีดเขียนวนเข้าข้างในเป็นวงกลม

เด็กอายุ 3 ปี มีการเขียนภาพในลักษณะขีดเขียนเส้นโค้งวนไปมาเป็นวงกลมหรือไขว้ไปมาทั้งหน้ากระดาษ เป็นการขีดเขียนอย่างไม่มีจุดหมายแสดงถึงการเคลื่อนไหวที่ยังไม่พบจุดสิ้นสุดจนกระทั่งเด็กสามารถพัฒนาความตระหนักรู้ และรู้จักตนเอง “ความเป็นฉัน”

1.2 การเขียนสัญลักษณ์วงกลมที่มีสัญลักษณ์อื่นปนอยู่ภายใน ภาพที่เด็กวาดเป็นรูปวงกลมปลายของวงกลมเริ่มจรดกันและปรากฏสัญลักษณ์กากบาท หรือจุดอยู่ในวงกลม สัญลักษณ์เหล่านี้ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับโลกหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว

1.3 การเขียนสัญลักษณ์วงกลมมีรัศมี

เด็กพัฒนาการเขียนสัญลักษณ์ที่อยู่ภายในวงกลมให้ต่างออกไปโดยมุ่งไปสู่เส้นรอบวงมากขึ้น เช่น สัญลักษณ์รูปดาว หรือเครื่องหมายดอกจัน สัญลักษณ์เหล่านี้แสดงถึงการควบคุมการขีดเขียนได้ และมีความหมายถึงความสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากขึ้น

1.4 การเขียนภาพบันไดหรือตาราง

เป็นการเขียนที่เด็กเริ่มแปรเปลี่ยนจากการเขียนเส้นโค้งมาเป็นการเขียนเส้นตรง ทำแนวตั้งและแนวนอน ภาพดังกล่าวแสดงถึงช่วงที่ได้รับประสบการณ์บางอย่างจากแรงหรือพลังภายในร่างกาย เป็นแรงที่เกิดขึ้นจากการเจริญเติบโตของร่างกายในส่วนกระดูกสันหลัง และซี่โครง

1.5 การเขียนภาพคนในระยะเริ่มแรก

เด็กพัฒนาการวาดภาพวงกลมโดยการต่อเติมส่วนต่างๆ ภายในวงกลมลักษณะคล้ายใบหน้าคน หลังจากนั้นเริ่มเติมส่วนลำตัวด้วยรูปเรขาคณิต รูปเหล่านี้แสดงถึงพัฒนาการที่เพิ่มขึ้นในด้านการสังเกต และการใช้สมองจดจำและถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นออกมาเป็นภาพวาด

1.6 การเขียนภาพคนมีแขนขา

เด็กอายุ 4 ปี เริ่มเพิ่มองค์ประกอบต่อจากภาพใบหน้าคนและลำตัวโดยเขียนเส้นตรงที่มีลักษณะคล้ายแขนและขาออกจากลำตัว หลังจากนั้นจึงวาดมือและเท้าเพิ่ม ภาพที่แสดงส่วนที่ยื่นออกจากลำตัวเกิดจากการรวมตัวกันของแรงกระตุ้นซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ และถูกสร้างเป็นพลังที่ระเบิดออกโดยธรรมชาติ

1.7 การเขียนภาพสัตว์

เด็กในช่วง 4-5 ปี กำลังพัฒนาการวาดภาพสิ่งแวดล้อมรอบตัว ภาพสัตว์เป็นสิ่งหนึ่งที่เด็กบางคนวาดเป็นประจำ โดยใช้วิธีการเขียนเส้นตรง แนวตั้งและแนวนอนซ้ำกันเป็นหัวและลำตัว ภาพเหล่านี้เกิดจากประสบการณ์การฟังนิทานกิจกรรมวงกลมประกอบกับจินตนาการของเด็ก

1.8 การเขียนภาพคนประกอบสิ่งต่างๆ

เด็กในช่วงอายุ 5 ปี เริ่มวาดภาพคนที่แสดงการเคลื่อนไหว และภาพคนที่อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น พระอาทิตย์ ต้นไม้ หิน ภาพเหล่านี้เกิดจากการสังเกต และจำสิ่งต่างๆ รอบตัว แล้วนำมาถ่ายทอดเป็นสัญลักษณ์ แสดงถึงการให้ความสำคัญกับรายละเอียด และการเปรียบเทียบบุคลิกลักษณะที่เด็กสนใจ

1.9 การเขียนภาพสายรุ้ง

ภาพสายรุ้งที่เด็กเขียนเรียงตามสีแสดงถึงพัฒนาการการใช้กล้ามเนื้อที่สูงขึ้น และแสดงถึงการจดจำรายละเอียดจากการเรียนรู้ภายในห้องเรียน เช่น จากนิทานและกิจกรรมวงกลม ภาพนี้เป็นการอธิบายประสบการณ์ เกี่ยวกับการกำเนิด และการลงมาสู่พื้นโลก

1.10 การเขียนภาพบ้าน

เด็กอายุ 4-5 ปี มักเขียนรูปสี่เหลี่ยมและสามเหลี่ยมมาประกอบกัน ภาพบ้านจะมีลักษณะแตกต่างกัน บ้างคล้ายกระโจมหรือตึกสูง แสดงถึงพัฒนาการที่สูงขึ้น คือ เด็กรู้จักออกแบบจากประสบการณ์และจินตนาการ

1.11 การเขียนภาพบ้านเมืองค้ประกอบ

เป็นภาพที่พัฒนามาจากการวาดภาพบ้าน แต่เติมรายละเอียดส่วนต่าง ๆ เช่น ประตู หน้าต่าง ซึ่งแสดงถึงเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างตัวเด็กกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้ง สิ่งของและบุคคล องค์ประกอบแต่ละส่วนให้ความหมายแตกต่างกัน เช่น หน้าต่าง แสดงถึงการมองเห็น รายละเอียดกิจกรรมที่เกิดขึ้นรอบตัว ปล่อยให้แสดงถึงความอบอุ่นเป็นต้น

1.12 การเขียนภาพยานพาหนะ

เด็กพัฒนาการวาดภาพยานพาหนะจากรูปทรงเรขาคณิต และภาพบ้านโดยเขียนรายละเอียดต่าง เช่น ล้อ หางเสือ ใบเรือ ใบพัด หรือปีก นอกจากนั้นเด็กยังวาดผู้โดยสารซึ่งแสดงถึงความแตกต่างที่เพิ่มขึ้นจากบ้าน เป็นส่วนขยายที่เพิ่มขึ้น เป็นการแสดงถึงความสำคัญของการเคลื่อนไหวที่

การเขียนของเด็กช่วง 3-6 ปี ในโรงเรียนที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาอลดอร์ฟ บ่งบอกถึงความเป็นจริงในชีวิตนี้ ภาพเขียนของเด็กเป็นผลสะท้อนมาจากประสบการณ์ทางจิตของเด็กและพลังภายในที่เป็นไปตามธรรมชาติของร่างกาย จิตใจ และประสบการณ์ หลังจาก 6 ปี 3 เดือน เด็กจะเข้าสู่การเรียนรู้การเขียนตามระบบภาษา

1.13 การเขียนตามระบบภาษา

เด็กเรียนรู้การเขียนผ่านวรรณกรรม นิทาน ตำนาน เทพนิยายที่ตรงกับระดับจิตสำนึกของเด็กแต่ละช่วงวัย ในช่วง 6 ปีขึ้นไป เด็กเรียนรู้การเขียนตัวอักษรผ่านเทพนิยาย ในช่วง 7 ปี เด็กเริ่มเรียนรู้การเขียนคำและประโยคจากเนื้อเรื่องตามตำนาน และนิทานสุภาษิตที่แฝงคุณธรรม จริยธรรม พร้อมกับเรียนรู้การเขียนตามระบบภาษา โดยผ่านทุกส่วนของร่างกาย และใช้ศิลปะเป็นสื่อในการเรียนการสอน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

2.1 ครู

2.1.1 ครูเป็นแบบอย่างของผู้ที่พัฒนาการตระหนักรู้ตัวตนของตนเองตามวัย

แนวการศึกษาวอลดอร์ฟเป็นแนวทางการศึกษาทางมนุษยปรัชญา ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ที่มีทั้งร่างกาย จิตใจและจิตวิญญาณ การศึกษาที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์ จะนำมาซึ่งความกลมกลืนในตัวมนุษย์ ดังนั้นครูจึงเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาให้มีทั้งศาสตร์และศิลป์ ครูจึงต้องพัฒนาความมุ่งมั่น ความรู้สึก และความคิดของตนเอง โดยผ่านการทำงาน การดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และการทำงานศิลปะควบคู่กันเพื่อพัฒนาการตระหนักรู้ของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะถูกถ่ายทอดไปสู่เด็กในแต่ละช่วงวัยโดยผ่านการสอนและการกระทำของครู

2.1.2 ครูใช้ภาษาเป็นสื่อเพื่อเข้าถึงสัจธรรมและคุณธรรม

การเป็นแบบอย่างทางภาษาของครูในโรงเรียนอนุบาลเป็นปัจจัยที่เด่นชัดมาก ครูใช้ภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ และเรื่องราวไปสู่เด็ก การพูดและการเขียนของครูจึงต้องเลือกสรรมาอย่างดี ตั้งแต่เรื่องที่ครูใช้สอน หรือนิทานที่ครูนำมาเล่า เป็นเรื่องราวที่ตรงกับระดับจิตสำนึกในแต่ละช่วงวัยของเด็ก และเป็นเรื่องที่สอนเหตุและผลของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ครูได้ใช้ภาษาในการแต่งเนื้อเรื่องให้เด็กได้ตระหนักถึงภาพความดีงาม คุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่ครูคำนึงถึงมากที่สุด บทเรียนทุกบทเรียนแฝงไว้ด้วยคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นจริงของโลก เด็กแต่ละช่วงวัยมีการเรียนรู้ผ่านส่วนต่าง ๆ ที่มีจุดเน้นต่างกัน และเมื่อเด็กถึงวัยที่การตระหนักรู้ที่ความคิด เด็กก็จะสามารถค้นพบความจริงด้วยตนเองอย่างอิสระ หากเด็กรับรู้ถึงสัจธรรมแล้ว เด็กก็จะสามารถคิดและกระทำในทางที่มีคุณธรรมได้

2.1.3 การเป็นแบบอย่างการใช้ภาษาอย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์ การเข้าใจ ธรรมชาติและพลังของภาษา และการเข้าถึงสุนทรียะของภาษา

ครูได้ศึกษาหลักการการใช้ภาษาจากแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ก่อนนำมาสอนเด็ก และการเขียนที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์โดยครูจะดูจากพจนานุกรมและศึกษาที่มีความหมายเหมาะสมที่สุด ครูได้ใช้ธรรมชาติและพลังของภาษาเข้ามาสอนที่ถือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ภาษาดูมีชีวิต และแสดงถึงความรู้สึกและอารมณ์ เพื่อให้คำต่าง ๆ ที่ครูพูดใน บทเรียนและนิทาน แสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกของคำได้ตรงตามความหมายและเข้าถึงผู้เรียน และเข้าถึงระดับจิตสำนึกของเด็กได้ดีที่สุด

2.1.4. การเฝ้าสังเกตและเฝ้าพิจารณาการตระหนักรู้ตัวตนของตนเอง

เด็กในแต่ละช่วงวัยมีการตระหนักรู้ตัวตนของตนเองที่แสดงออกมาใน การกระทำและความรู้สึกที่แตกต่างกัน พัฒนาการทางร่างกาย อวัยวะ เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึง พัฒนาการในช่วงอนุบาล เด็กจะแสดงออกมาให้เห็นทั้งการเล่นการทำกิจกรรม

การทำงานศิลปะ การพูด การเล่น และทุก ๆ การกระทำ ซึ่งครูมีหน้าที่ สำคัญในการสังเกตและพิจารณาถึงการตระหนักรู้ของเด็กแต่ละคนแล้วนำมาช่วยกันแก้ไข และ ส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนมีการตระหนักรู้ได้ตรงตามวัยการเฝ้าสังเกตและพิจารณาการตระหนักรู้ตัว ตนของเด็ก ภาพวาดโดยเด็กไม่มีการกำหนดหัวข้อและการแทรกแซงใด ๆ ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ภาพ วาดของเด็กแสดงออกมาอย่างธรรมชาติ และแสดงความเป็นตัวตนและพัฒนาการของเด็กแต่ละ คนมากที่สุด

2.2 แนวคิดและความเชื่อในการจัดการศึกษา

2.2.1 ความมุ่งหมายของการศึกษาที่นำมาซึ่งความสมดุล ระหว่างความ สามารถในการคิด ความรู้สึก และพลังเจตจำนงที่มีอยู่ในตัวของเด็กแต่ละคนในช่วงวัยแรกของ ชีวิต (0-7 ปี) ความสำคัญของการเจริญเติบโตและพลังเจตจำนงมีความชัดเจนมากที่สุด ดังนั้น การเรียนรู้เชิงเชอวาร์ปัญญาซึ่งเป็นประสบการณ์ทางอ้อม จึงไม่จัดขึ้นในวัยอนุบาล การสอนเขียน ด้วยเช่นกัน แต่มีการวาดภาพสีเทียนและสีน้ำที่แสดงออกตามธรรมชาติ และการทำกิจกรรมเพื่อ ส่งเสริมตามพัฒนาการ

1) การจัดกิจกรรมที่มีส่วนช่วยส่งเสริมจินตนาการ กิจกรรมส่วนใหญ่ เปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาจินตนาการและพลังเจตจำนง จินตนาการที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลต่อการ แสดงภาพวาดของเด็กแต่ละคน

2) การพัฒนาพลังเจตจำนงโดยกระบวนการเลียนแบบ เด็กในช่วงวัยนี้ พลังเจตจำนงไม่ได้เป็นไปโดยความคิดเป็นตัวนำ แต่เป็นไปโดยการเลียนแบบ การเลียนแบบของ เด็กแสดงออกมาในรูปของการเล่น และการทำกิจกรรมบางอย่างที่เห็นผู้ใหญ่ทำ พลังเจตจำนง ที่พัฒนาขึ้นมาอย่างเหมาะสมและแข็งแกร่งย่อมทำให้เด็กมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำกิจกรรม ทุกอย่างรวมทั้งการเรียนรู้ภาษา

3) กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการเตรียมความพร้อมด้านการเขียน กิจกรรม หลายอย่างในอนุบาล เช่น งานขีดไม้ งานหัตถกรรม การปั้น มีส่วนการวาดภาพช่วยส่งเสริมกล้ามเนื้อ และความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา

4) เนื้อหาการจัดการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์ กิจกรรมวงกลม การเล่านิทานช่วยให้เด็กเกิดภาพจินตนาการ และประสบการณ์ของวิถีชีวิตผู้คน วัฒนธรรม และ ฤดูกาล ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้ส่งผลต่อข้อมูลในการถ่ายทอดเป็นการเขียนและภาพวาด

2.3 การใช้จินตนาการผ่านวัสดุปลายเปิด

อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นช่วยส่งเสริมจินตนาการ ซึ่งจินตนาการเหล่านี้จะแสดง ออกมาโดยการเขียนภาพด้วยเช่นกัน เพราะการเขียนภาพเป็นการแสดงออกของสภาวะทาง ร่างกาย จินตนาการ และประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน

2.4 ผู้เรียน

เด็กทุกคนย่อมได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม ประสบการณ์ต่างกันรวมกัน ทั้งมีวุฒิภาวะต่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อภาพเขียนของเด็กแต่ละคนเพราะภาพเขียนจะแสดง ออกตามสภาวะร่างกาย ประสบการณ์และจินตนาการของเด็ก

อภิปรายผล

การเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ แบ่ง ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ
2. ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเขียนของเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนที่ใช้แนวการ ศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ
3. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้
4. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ

1.1 กิจกรรมการเขียนหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเขียน

การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงด้วยตนเองจนเกิดเป็นองค์ความรู้ โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก และคอยสังเกตเพื่อให้ความช่วยเหลือ การเรียนรู้ในรูปแบบนี้ได้ก็สามารถปรับความคิด เพื่อใช้ในชีวิตรจริง มิใช่การสะสมความรู้จากแหล่งภายนอกเพียงเท่านั้น ดังนั้นกิจกรรมการเขียน ของโรงเรียนทั้ง 2 แนวการศึกษาจึงไม่มีการจัดการเรียนการสอนตามหลักการสอนอ่านเขียนหรือ

ตามหลักไวยากรณ์ ทั้งนี้เพราะการสอนในรูปแบบดังกล่าว เด็กใช้วิธีเรียนจากการสะกดคำ หรือ ผสมคำ ที่ครูเป็นผู้กำหนดให้ ซึ่งเด็กจะไม่เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การสอนเขียนตามแนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟมีจุดมุ่งเน้นและมีช่วงเวลา ในการส่งเสริมการเขียนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีและความเชื่อที่ต่างกัน การสอนเขียนตามแนวคิดไฮสโคปเริ่มสอนภาษาตั้งแต่วัยอนุบาล โดยมีลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่อง กันตามพัฒนาการของเด็ก และมีลักษณะการสอนเป็นแบบองค์รวม คือ เป็นการสอนทักษะทาง ภาษาทั้ง 4 ทักษะไปพร้อมๆกัน เช่นเดียวกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นการสอนภาษา เพื่อการสื่อสาร

เด็กจะเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาจากการสื่อสารของบุคคลรอบตัว การใช้ภาษา ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การฟังนิทาน คำกลอน การอ่านและการเขียนแบบต่างๆ ส่วนแนว คิดวอลดอร์ฟมีจุดเน้นในการให้การศึกษา เพื่อมุ่งพัฒนาให้เด็กเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และ ใช้พลังทุกด้านอย่างสมดุลทางด้านสติปัญญา จิตใจและร่างกาย การสอนแต่ละวัยมุ่งเน้นให้เด็ก พัฒนาพลังที่แตกต่างกัน เด็ก 0-7 ปีที่เป็นช่วงวัยอนุบาลมีวิธีการเรียนรู้จากการกระทำ จึงต้อง เน้นให้เด็กมีความมุ่งมั่นและตั้งใจให้กระทำสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นการจัดการเรียนการสอน ในช่วงวัยนี้จึงเป็นไปเพื่อพัฒนาพลังเจตจำนงเท่านั้น ส่วนการสอนในด้านเชาว์ปัญญาโดยตรงไม่ ได้มีการสอนในช่วงวัยนี้ เพราะมีความเชื่อว่าหากมีการพัฒนาในส่วนความคิดเชิงเชาว์ปัญญา ก่อนวัยอันควร นอกจากจะทำให้พลังเจตจำนงไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่แล้ว พลังในส่วนอื่น ก็พัฒนาขึ้นอย่างไม่สมบูรณ์ด้วย การสอนเขียนโดยตรงจึงไม่เกิดขึ้นในช่วงวัยอนุบาล แต่เด็กจะ เรียนรู้การเขียนได้จากชีวิตประจำวัน ส่วนการสอนอย่างเป็นทางการจัดขึ้นในชั้นประถมศึกษา ซึ่ง การพัฒนาพลังเจตจำนงในวัยอนุบาลก็จะส่งผลต่อการเขียนและการทำกิจกรรมอื่นๆด้วย

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าแนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟมีจุดเน้นและช่วงเวลา ในการส่งเสริมการเขียนก็ต่างกัน แต่ทั้ง 2 แนวการศึกษานี้ก็มีกิจกรรมที่มีส่วนช่วยเตรียมความ พร้อมในด้านการเขียนที่คล้ายกันก่อนที่เด็กจะขึ้นชั้นประถมศึกษา เช่น กิจกรรมการวาดภาพ ระบายสี การปั้น การทำหัตถกรรม การทำงานไม้และการเล่นบอลด็อค ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เด็กจะได้ ฝึกการใช้กล้ามเนื้อมือและฝึกการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นใน การเขียน (เยาวพา เดชะคุปต์ , 2535)

1.2 แบบแผนการเขียนของเด็กอายุ 3-6 ปี

พัฒนาการด้านการเขียนของเด็กที่ไม่ได้รับการสอนแบบอ่านเขียนจะเป็นไปตาม ธรรมชาติและมีลำดับขั้นตอนที่คล้าย ๆ กัน ทั้งนี้เนื่องจากพัฒนาการด้านการเขียนเป็นการเรียนรู้

และเป็นความสามารถของแต่ละบุคคลซึ่งเป็นลำดับขั้นตามวุฒิภาวะ หากเด็กที่ยังไม่พร้อมและยังไม่มีวุฒิภาวะ พัฒนาการด้านการเขียนก็จะยังไม่เกิดขึ้น (Gesell, 1945) วุฒิภาวะเป็นปัจจัยสำคัญของพัฒนาการ แต่วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมก็เป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการ การเขียนเช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนจากแบบแผนการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวคิดที่แตกต่างกันของ 2 แนวคิด แบบแผนการเขียนที่ปรากฏมีลำดับขั้นพัฒนาการคล้ายกัน แต่ในแต่ละขั้นการเขียนและการวาดภาพของเด็กมีรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้าง เพราะการเขียนและการวาดภาพเป็นการถ่ายทอดความคิด จินตนาการและประสบการณ์ ดังนั้นผลงานที่ปรากฏจึงเป็นผลจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน เด็กที่ได้รับการเรียนรู้จากแนวการศึกษาต่างกันย่อมทำให้มีประสบการณ์ จินตนาการ และ ความคิดแตกต่างกันด้วย

จากการเก็บข้อมูลผลงานการเขียนสี่เหลี่ยมของเด็กที่เรียนตามแนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ พบว่าลักษณะภาพเขียนในช่วงอายุ 3-4 ปี ซึ่งอยู่ในขั้น (Scribbling stage) มีลักษณะเหมือนกันคือ เป็นภาพการขีดเส้นวนไปรอบ ๆ กระดาษ การขีดเส้นตรงหรือเส้นเฉียงติดต่อกันและซ้ำ ๆ หรือการเริ่มเขียนรูปพื้นฐานเช่น รูปวงกลม ซึ่งพัฒนาการในขั้นนี้เกิดจากการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อมือ การขีดเขียนของเด็กในขั้นที่จะเป็นตามลำดับขั้นที่สามารถทำนายได้ (Lowenfeld, 1957) ประกอบกับเด็กได้เริ่มใช้จินตนาการที่ยังมีไม่มากและประสบการณ์ที่เด็กได้รับเพื่อให้จินตนาการก็ยังไม่มากด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การใช้กล้ามเนื้อในช่วงวัย 3-4 ปี ยังไม่แข็งแรงและไม่คล่องแคล่วพอที่จะบังคับอุปกรณ์การเขียนให้เขียนภาพต่าง ๆ ออกมาได้อย่างชัดเจน ดังนั้นภาพที่เด็กเขียนจึงเป็นลักษณะของการใช้แรงของกล้ามเนื้อและพลังที่มีอยู่ในตัวเด็กทำให้ปรากฏภาพขึ้นมา ส่วนในขั้นพัฒนาการการเขียนภาพที่เริ่มเป็นสัญลักษณ์หรือเขียนภาพให้มีความหมาย (Pre – Symbolic Stage) คือช่วงอายุ 4-7 ปี ผลงานการเขียนภาพของเด็กที่เรียนรู้ตามแนวการศึกษาต่างกันเริ่มเห็นความแตกต่างของรายละเอียดในแต่ละขั้นอย่างเด่นชัด ทั้งนี้เนื่องจากจินตนาการอย่างมาก ประกอบกับเด็กก็ได้ฝึกการเตรียมความพร้อมในการเขียน เช่น การใช้สายตาสังเกตสิ่งรอบข้าง การใช้สมองจดจำสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งการใช้กล้ามเนื้อที่แข็งแรงดีพอที่จะบังคับอุปกรณ์ให้เขียนภาพตามที่ต้องการได้ภาพวาดที่ปรากฏจึงเป็นไปตามจินตนาการ ประสบการณ์ และความคิดของเด็กอย่างแท้จริง

ภาพที่เด็กส่วนมากเขียนในพัฒนาการขั้นนี้ เช่น ภาพคน ภาพบ้าน ภาพสัตว์ และภาพต้นไม้ ซึ่งภาพที่ปรากฏความแตกต่างอย่างชัดเจนคือ ภาพคน เด็กที่เรียนรู้ตามแนวการศึกษาไฮสโคปจะวาดภาพคนที่มีกรแต่งกายและการกระทำที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน เช่น คนรดน้ำต้นไม้ คนทำกับข้าว คนไปเที่ยว และคนดูทีวี เป็นต้น ส่วนเด็กที่เรียนรู้ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟภาพที่ปรากฏโดยมากเป็นภาพคนที่แสดงถึงการเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวา เช่น เขียน

ภาพคนกำลังเดิน คนทำท่าทางเหมือนการสนทนา และคนที่ลอยอยู่บนฟ้าซึ่งอาจหมายถึงนางฟ้า นอกจากนี้ภาพคนที่เด็กเขียนยังมีการตกแต่งด้วยเครื่องแต่งกายที่คล้าย ๆ เจ้าหญิง เจ้าชาย หรือภาพคนในเทพนิยาย ภาพที่มีรายละเอียดต่างกัันดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมเด็ก Vigotsky (1945) กล่าวว่ากระบวนการในการคิดของเด็กต้องอาศัยทักษะภาษาในบริบทวัฒนธรรมเด็กเป็นสื่อกลาง และพัฒนาการของเด็กก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของตัวเด็กเป็นสำคัญ เด็กที่เรียนรู้ตามแนวการศึกษาไฮสโคปมักได้รับประสบการณ์ตามเนื้อหาที่เหมาะสมกับชีวิตประจำวัน ส่วนเด็กที่เรียนตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ได้รับการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาการพลังเจตจำนง และการก่อรูปกาย ดังนั้นเด็กจึงได้รับอิทธิพลจากการฟังนิทาน การทำกิจกรรมวงกลม กิจกรรมอื่นๆ ที่ได้ใช้จินตนาการอย่างมาก ทำให้ภาพคนมีรายละเอียดต่างกััน

1.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กที่เรียนตามแนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนตามแนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ พบประเด็นที่เหมือนกัน คือ ปัจจัยที่เกิดจากกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน การจัดสภาพแวดล้อม บทบาทครูและตัวผู้เรียนซึ่ง 3 ปัจจัยแรก เกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบาย หลักการและแนวทางในการพัฒนาเด็กตามแต่ละแนวการศึกษา ส่วนปัจจัยด้านผู้เรียน ซึ่งหมายถึงสภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจของเด็กแต่ละคน ส่งผลต่อพัฒนาการทางด้าน การเขียน เช่น วุฒิภาวะและความพร้อมของเด็กแต่ละคนในเวลาที่แตกต่างกัน วุฒิภาวะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดพัฒนาการในแต่ละขั้น นอกจากนี้ประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้จากครู หมายถึง ประสบการณ์ที่เกิดจากการส่งเสริมจากที่บ้าน และประสบการณ์ที่เด็กเรียนรู้เอง ซึ่งเด็กแต่ละคนมีประสบการณ์เหล่านี้แตกต่างกัน ทำให้ผลงานการเขียนต่างกันและบางครั้งแตกต่างจากพัฒนาการที่ควรจะเป็น

1) ครู

การให้การศึกษาตามแนวคิดนวัตกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวคิดทางการศึกษารูปแบบใหม่ต้องมีการปรับเปลี่ยนปัจจัยต่างๆ ปัจจัยที่สำคัญ คือ ครูผู้ถ่ายทอดความรู้ ครูจำเป็นต้องมีทั้งความเชื่อในแนวคิด เป็นนักปฏิบัติ และมีความรู้ในนวัตกรรมที่ใช้อยู่ การพัฒนาครูให้ถึงพร้อมปัจจัยทั้ง 3 ประการ เป็นสิ่งที่ทำได้ยากโดยเฉพาะในแง่ความเชื่อ เพราะครูต้องเรียนรู้ในเรื่องปรัชญา แนวคิดอย่างลึกซึ้ง และปรับแนวคิดความเชื่อให้เข้ากับปรัชญานั้น ๆ จนกระทั่งอยู่ในจิตสำนึกของครู ความสามารถในการสอนจึงจะก่อกำเนิดได้ด้วยตนเองอย่างองค์

รวม การศึกษาที่จะสามารถพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพไม่ใช่เพียงการปฏิบัติตามแนวปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน หากแต่ต้องเป็นการพัฒนาครูจากภายในของตนเอง

ระดับความรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับครูที่ต้องการพัฒนาตนเอง ครูจะต้องมีระดับความรู้ที่มากพอที่จะใช้ศึกษาหาความรู้ โดยเฉพาะแนวการสอนที่เป็นของตะวันตกแล้วนำมาปรับใช้กับบริบทของสังคมไทย ต้องใช้ความรู้ความสามารถในการศึกษาให้เข้าใจถึงแนวทาง หลักการ และพื้นฐานความเชื่ออย่างถ่องแท้จึงจะนำไปปฏิบัติได้ และการที่ครูมีพื้นฐานการศึกษาที่ดีพอ จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ในวิชาการแขนงต่าง ๆ ได้ง่ายและเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้น ครูจึงจำเป็นต้องมีความรู้ในหลายด้านที่นอกเหนือจากความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนเท่านั้น ความรู้ทางภาษาศาสตร์ทั้งการพูดและการเขียนเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะครูต้องใช้การพูดและการเขียนถ่ายทอดเนื้อหาประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน นอกจากนั้นศิลปะการสอน ดนตรี จิตวิทยา และความรู้ในพัฒนาการเด็กทั้งกายและจิตใจเป็นสิ่งที่ครูต้องเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ครูสามารถถ่ายทอดเนื้อหาวิชาเข้าถึงผู้เรียนได้อย่างเต็มที่

ครูควรได้รับการฝึกประสบการณ์เป็นหรือตลอดเวลาจนเข้าใจถึงแก่นของนวัตกรรมที่ตนเองนำมาใช้ และในทางปฏิบัติครูต้องมีความสามารถเพียงพอที่จะนำนักเรียนไปสู่จุดมุ่งหมายของแต่ละแนวคิด

ครูในโรงเรียนवलด์อร์ฟ งานสอนไม่ใช่เพียงเป็นการพัฒนาเด็ก หากแต่ยังเป็นการพัฒนาตัวเองด้วย ครูยังต้องบ่มเพาะตนเองต้องเรียนรู้การปรับจิตสำนึก ความรู้สึกนึกคิดของตนเองให้มีความเชื่อในด้านมนุษยปรัชญา เพราะการทำงานของครูขึ้นอยู่กับพื้นฐานปรัชญาที่เป็นการมองมนุษย์และโลกที่สัมพันธ์กัน การนำปรัชญามาสู่การปฏิบัติ เป็นภาระกิจที่ครูต้องกระทำอยู่ทุกวัน ดังนั้นครูจึงต้องได้รับการฝึกหัดประสบการณ์ด้วยเวลาอันยาวนาน และปรับความคิดให้ตรงกับความเชื่อของแนวการสอนก่อนจึงจะสามารถเป็นครูได้

ครูในโรงเรียนเกศวิทยาเป็นผู้ที่พร้อมที่จะได้รับการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ทั้งพื้นฐานการศึกษา และความรู้ความเข้าใจในแนวปฏิบัติของนวัตกรรมที่เลือกใช้ ครูในโรงเรียนนี้ได้รับการอบรมเกี่ยวกับแนวคิดหลักการและการปฏิบัติ และการทดลองปฏิบัติด้วยตนเองจนเห็นผลสำเร็จที่ตัวผู้เรียน ครูจึงเกิดความเชื่อและความเข้าใจในแนวทางการศึกษาและปฏิบัติตามแนวทางนั้นมาโดยตลอด

จะเห็นได้ว่า แต่ละแนวทางการศึกษามีวิธีการพัฒนาครูที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวคิด และความเชื่อพื้นฐานของแต่ละแนวคิดและขึ้นอยู่กับตัวครูเป็นสำคัญ ครูต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นนักปฏิบัติที่เชี่ยวชาญและมีสติอยู่กับการสอนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความคิดในใจของตนเองกับผลการสอนที่มีต่อเด็กทั้งกายและจิตใจ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนต่อ

ผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง แต่หากครูมองเพียงความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่สอนกับผลลัพธ์ที่ได้กับผู้เรียนก็จะเป็นเพียงความสัมพันธ์

2) ผู้ปกครอง

การจัดการเรียนการสอนตามแนวการศึกษาทั้ง 2 ให้ความสำคัญกับผู้ปกครองเป็นอย่างมากโดยได้ระบุไว้ในหลักการอย่างชัดเจน ตามแนวการศึกษาไฮสโคปได้กล่าวไว้ว่า “ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญมากในการศึกษาแนวนี้ เพราะต้องปฏิบัติต่อบุตรของตนว่าเป็นผู้เรียนที่สามารถและกระตือรือร้น โดยทั้งครูและผู้ปกครองมีฐานะเป็นเพื่อนร่วมงานที่ต้องให้เกียรติกันและกัน” ส่วนการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟได้เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและครูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การเลี้ยงดูบุตรหลานเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับโรงเรียน ซึ่งในกระบวนการทำงานร่วมกับผู้ปกครองของทั้ง 2 แนวการศึกษานี้ โรงเรียนได้ชี้แจงถึงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เน้นหรือไม่มีการสอนตามรูปแบบอ่านเขียน แต่มีการสอนกิจกรรมอื่นหรือมีรูปแบบการสอนภาษาในลักษณะตรงกับธรรมชาติของเด็กวัยนี้ให้ผู้ปกครองได้รับทราบ นอกจากนี้ทางโรงเรียนได้จัดประชุม อบรม เพื่อเสนอแนวทางที่ควรปฏิบัติต่อบุตรเพื่อให้สอดคล้องกับโรงเรียน แต่เนื่องจากความเข้าใจในเรื่องกระบวนการสอนหรือการเรียนรู้ภาษาในลักษณะที่ตรงตามธรรมชาติของเด็กเป็นสิ่งที่มองเห็นผลในกระบวนการคิด ทักษะคิด และความพร้อมก่อนการเขียนในระดับต่อไป ไม่ได้เน้นผลงานการเขียนตัวอักษรที่ชัดเจน ซึ่งการเรียนในลักษณะนี้ต้องใช้เวลาจึงจะปรากฏผล จึงทำให้ผู้ปกครองบางคนไม่เข้าใจและส่งเสริมความรู้ตามแนวทางการสอนอ่านเขียน หรือการส่งให้เด็กไปเรียนเสริมเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจในด้านการเขียนและสามารถเขียนได้เร็วขึ้น

เด็กที่ได้รับการส่งเสริมในลักษณะเช่นนี้จะเกิดความสับสนในเรื่องการเขียนและพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็ไม่เป็นไปตามความเหมาะสม ปัจจัยที่เกิดจากผู้ปกครองที่ให้การส่งเสริมต่างจากแนวทางของโรงเรียนนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเขียนของเด็กอย่างชัดเจน ทำให้การเขียนของเด็กไม่เป็นไปตามลำดับขั้นตอน และส่งผลต่อการประเมินพัฒนาการการเขียนอย่างมาก เพราะการเขียนที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากการสอนโดยตรง ไม่ใช่เกิดจากการที่เด็กเรียนรู้ได้จากการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองหรือจากการได้รับประสบการณ์ตรง ทำให้ครูประเมินพัฒนาการได้

ยากและอาจคลาดเคลื่อนได้ ดังนั้นโรงเรียนและผู้ปกครองควรมีการประสานงานกันเพื่อให้ผู้ปกครองมีแนวทางในการส่งเสริมบุตรให้สอดคล้องกับทางโรงเรียน

2. ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเขียนในระดับประถมศึกษา

2.1 การเรียนรู้การเขียนตามแนวการศึกษาไฮสโคป

การสอนเขียนตามแนวการศึกษาไฮสโคปมีความเชื่อมโยงระหว่างระดับอนุบาลกับระดับประถมศึกษาอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากเป็นนโยบายของโรงเรียนที่ต้องการให้การสอนภาษาในระดับประถมศึกษาสามารถรองรับเด็กอนุบาลที่เรียนมาตามแนวทางการสอนภาษาแบบธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเป็นการร่วมมือกันระหว่างครูระดับอนุบาลกับครูระดับประถมศึกษา ครูในระดับประถมศึกษาได้มีโอกาสสังเกตการเขียนการสอนภาษาของเด็กชั้นอนุบาล และเมื่อเด็กเลื่อนขึ้นไปเรียนในชั้นประถมศึกษาแล้ว ครูระดับประถมศึกษาได้มาปรึกษากับครูระดับอนุบาลเกี่ยวกับเรื่องการเตรียมความพร้อมในการเขียน การร่วมมือกันทำให้มีลำดับขั้นตอนการสอนอย่างต่อเนื่อง

เด็กที่อยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้รับการเตรียมความพร้อมด้านการเขียน ด้วยการฝึกเขียนเส้นพื้นฐาน 13 เส้น เป็นเวลา 3 สัปดาห์ติดต่อกัน ครูจึงเริ่มแนะนำตัวอักษร พร้อมกันให้เด็กคัดเขียน ต่อจากนั้นจึงเรียนรู้สระต่างๆ แล้วเรียนวิธีผสมคำและการอ่านแบบแจกลูก ในขณะที่เด็กใช้วิธีการสอนอ่านตามหนังสือของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งในการสอนแต่ละครั้งเด็กได้เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ๆ แล้วจึงเขียนคำเหล่านั้นลงในสมุดของตนเอง ในระยะแรกครูระดับประถมศึกษาได้ใช้การวาดภาพเพื่อเชื่อมโยงวิธีการสอนในระดับอนุบาล เพื่อที่จะให้เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับวิธีการสอนในระดับประถมศึกษาอย่างค่อยเป็นค่อยไป นอกจากนี้ครูยังได้ใช้การจูงใจอื่นๆ เช่น การเล่นเกม การให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการคิดคำที่จะเขียน การเขียนบนกระดาน วิธีการเหล่านี้ครูจัดขึ้นเพื่อจูงใจให้เด็กรักการอ่านการเขียนโดยใช้ศิลปะและความสนุกสนานในการเรียน

จากข้อสังเกตดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการสอนภาษาเขียนในระดับประถมศึกษาของแนวการศึกษา 2 แนวการศึกษา เป็นการสอนเขียนตามหลักไวยากรณ์ที่ต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญาในการจดจำสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของความหมายหรือเสียง แต่การเรียนรู้ทั้ง 2 แนวการศึกษามีจุดประสงค์ที่ต่างกัน ตามแนวการศึกษาไฮสโคปมีจุดมุ่งเน้นให้มีพัฒนาการด้านการเขียนเหมาะสมตามวัยและใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการสื่อสารและการเรียนรู้ในอนาคต ส่วนแนวการศึกษาของลดอร์ฟมีจุดมุ่งเน้นการเรียนรู้ด้านภาษาและการเรียนรู้วิชาอื่นๆ เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างการใช้สมอง หัวใจ และมีมือ และมีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนาตนให้เป็นผู้มีอิสระทางปัญญา ดังนั้นถึงแม้ว่าเด็กจะไม่ได้เรียนภาษาเขียนตามหลักไวยากรณ์ในช่วงวัยอนุบาล ก็สามารถเกิด

การเรียนรู้และเข้าใจได้ในช่วงประถมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กมีความพร้อมด้านสติปัญญามากกว่าวัยอนุบาล เพราะเด็กปฐมวัยเริ่มเรียนรู้ภาษาและสัญลักษณ์ได้ แต่การเรียนรู้ยังอยู่ในลักษณะจำกัด ยังไม่สามารถหาเหตุผลอ้างอิงได้ (Piaget, 1980)

2.2 การเรียนรู้การเขียนตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟ

หลังจากเด็กผ่านวัยอนุบาลมาแล้ว ในช่วงอายุ 7-14 ปี เด็กไม่อยู่กับการฝังใจจากประสาทสัมผัสอีกต่อไป แต่ในช่วงวัยนี้พลังปรากฏออกมาในรูปของความสามารถด้านความคิดและความรู้สึก เด็กมีความผูกพันกับความงาม การสร้างสรรค์ และพร้อมที่จะเรียนรู้โลกโดยผ่านจินตนาการ เด็กในวัยนี้อยู่ในโลกของอารมณ์ความรู้สึก ดังนั้นการให้การศึกษาที่เสริมสร้างสติปัญญาจึงต้องกระทำด้วยความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน

ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ครูได้จัดการเรียนการสอนแต่ละบทเรียนเป็นแบบแผน เด็กได้เรียนบทเรียนหลัก ซึ่งการอ่านและการเขียนมีความเกี่ยวข้องกับวิชาในบทเรียนหลักอย่างมีศิลปะและค่อยเป็นค่อยไป นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ดนตรี การเคลื่อนไหวทางกาย การวาดรูประบายสีและการปั้น การเรียนเหล่านี้เด็กได้ใช้ทุกส่วนเรียนรู้ร่วมกันทั้งความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติกิจกรรมการเขียนเริ่มต้นเวลาประมาณ 10.30 น. ใน 1-2 สัปดาห์แรกของการเรียน ครูได้ให้เด็กทำกิจกรรมวาดภาพระบายสีเขียน ตามที่ครูวาดเป็นตัวอย่าง หลังจากครูเล่านิทานเพื่อให้เด็กมีประสบการณ์เกี่ยวกับการระบายสีอย่างคล่องแคล่ว ทั้งนี้เนื่องจากเด็กต้องเรียนรู้ด้วยวิธีการระบายสีไปตลอดในชั้นประถมศึกษา และในสัปดาห์ต่อไปครูเริ่มสอนภาษาเขียนโดยการแนะนำตัวอักษรไทยให้เด็กได้เรียนรู้โดนผ่านนิทานที่ครูเล่า นิทานเหล่านี้เป็นเรื่องในเทพนิยาย ส่วนมากแปลมาจากหนังสือของ กริม ซึ่งเนื้อหาในนิทานแต่ละเรื่องครูได้สอนถึงตัวอักษรที่อยู่ในคำสำคัญของเรื่อง เช่น ในนิทานเรื่องสังข์ทองเป็นนิทานที่ครูใช้แนะนำตัวอักษร ส นิทานเหล่านี้ทำให้เด็กเกิดความประทับใจ ในการเรียนทุกวันครูจะเริ่มด้วยครูวาดภาพตอนใดตอนหนึ่งในนิทานให้เด็กดู เมื่อวาดเสร็จเด็กจะได้บันทึกภาพวาดเหล่านั้นไว้ในสมุดของตนเอง ภาพที่วาดต้องเป็นเนื้อหาในตอนที่ครูเล่าผ่านไปแล้ว ภาพที่วาดจะอยู่ด้านซ้าย ส่วนด้านขวาครูเขียนคำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาพและมีตัวอักษรที่ต้องการแนะนำ โดยตัวอักษรนี้จะมีสีต่างจากอักษรตัวอื่น เช่น คำว่า สังข์ มีอักษร ส เขียนด้วยสีแดงแต่อักษรตัวอื่นๆเป็นสีเขียว ต่อจากนั้นครูให้เด็กเล่าทบทวนนิทานที่ครูได้เล่าไปเมื่อวาน ในขณะที่เด็กเล่าครูช่วยพูดกระตุ้นเพื่อให้เด็กเล่าต่อได้จนจบตอน การเล่าทบทวนทำให้เด็กจดจำเนื้อเรื่องได้อย่างแม่นยำ และได้พัฒนาพลังด้านสติปัญญา หลังจากนั้นครูจึงเล่านิทานตอนต่อไป ในขณะที่ครูเล่าเด็กจะได้พัฒนาพลังความรู้สึกและได้ใช้จินตนาการตามคำบรรยายที่ชัดเจน การเล่าทบทวนนิทานและการเล่านิทานของครูใช้เวลารวมกันประมาณ 20-30 นาที การเรียนด้วยวิธีนี้ทำให้เด็กเกิดภาพประทับใจและจินตนาการ

เด็กเรียนรู้จากทุกส่วนของร่างกายตั้งแต่ศีรษะ หัวใจและแขนขา เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เด็กรู้จักตัวอักษรไทยเกือบครบทุกตัว ในชั้นต่อมาเด็กจึงพร้อมสำหรับการอ่านและการเขียนเป็นประโยคจากนิทานที่ครูเล่าให้ฟัง แต่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 นิทานสุภาพและตำนานตลอดจนนิทานที่มีตัวละครที่บอกลักษณะน่ายกย่องซึ่งเป็นเรื่องที่เหมาะสมกับวัยนี้มากที่สุด นอกจากนี้ยังมีช่วงเวลา que เด็กได้เรียนรู้ภาษาไทยตามหลักไวยากรณ์ โดยผ่านการเล่นที่สนุกสนานซึ่งเด็กจะเรียนรู้คำจากเสียงของพยัญชนะและสระ ด้วยวิธีการนี้เด็กจึงเริ่มอ่านและเขียนคำได้ โดยไม่รู้สึกลัวว่าต้องใช้ความพยายามอย่างมากเกินไปแต่จะเป็นการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา

3. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่แนวการศึกษาไฮสโคป และวอลดอร์ฟ ที่มีต่อบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนของเด็กอนุบาล สรุปได้ดังนี้

3.1 บทบาทของผู้บริหารและนโยบายของโรงเรียน

การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบใดก็ตาม ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและหลักสูตร ต้องมีความเชื่อในแนวคิดที่นำมาใช้กำหนดนโยบายและหลักสูตร และเข้าใจหลักการปฏิบัติอย่างถ่องแท้ จึงจะสามารถเป็นแกนนำให้ครูจัดการเรียนการสอนได้ตรงตามรูปแบบ การสอนภาษาตามแนวการศึกษาทั้ง 2 เป็นส่วนหนึ่งของหลักการพัฒนา ที่โรงเรียนจัดขึ้น ซึ่งมีรูปแบบใหม่ที่ไม่เร่งเรื่องการอ่านเขียน เพื่อเตรียมตัวสำหรับสอบเข้าเรียนต่อในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ดังนั้นผู้บริหารที่ต้องการใช้แนวทางนี้ นอกจากต้องมีความรู้และความเข้าใจ และนำแนวการศึกษาไปปฏิบัติได้แล้ว จำเป็นต้องมีความเชื่อมต่อกับระดับชั้นประถมที่ดีพอ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้ครูและผู้ปกครองคลายความกังวลใจในเรื่องการเรียนอ่านเขียน

3.2 บทบาทของครู

ครูเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ครูในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษา ต้องมีการปรับกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ครูต้องปรับเปลี่ยนทั้งความเชื่อ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเนื้อหา กิจกรรม และทักษะการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับประสบการณ์ของเด็กแต่ละคนที่แตกต่างกัน พร้อมกับการสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ งานเหล่านี้เป็นงานที่หนักสำหรับครู โดยเฉพาะกับการส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียนที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่นำมาเป็นเครื่องวัดความสามารถด้านสติปัญญาของเด็ก ดังนั้นครูที่จะนำแนวการศึกษาทั้ง 2 แห่งนี้ไปใช้ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนความเชื่อของตนเองเสียก่อน หลังจากนั้นเมื่อศึกษาแนวการศึกษาแต่ละแนวจนเข้าใจแล้ว จึงนำมาปฏิบัติ โดยต้องมีการปรึกษากับผู้บริหารและเพื่อนครู เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของตนเอง นอกจากนี้การประเมินผล

พัฒนาการด้านการเขียนเป็นสิ่งที่คุณต้องใช้ประสบการณ์และความสามารถ จึงจะวิเคราะห์ลำดับขั้นของพัฒนาการได้ชัดเจน และเป็นสิ่งที่จะส่งให้ตนเองและผู้ปกครองเห็นผลความก้าวหน้า ดังนั้นคุณจึงต้องมีวิธีการและกระบวนการประเมินผลที่ตรงกับแนวการสอน

3.3 บทบาทของผู้ปกครอง

จากการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กเกิดประสบการณ์การเขียนทั้งในแนวทางเดียวกับโรงเรียนและในแนวทางที่ต่างไป เพราะเด็กที่อายุ 0-6 ปี จะเรียนรู้ความหมาย ประสบการณ์ และการเลียนแบบภาษาจากกิจวัตรประจำวันภายในบ้านตามธรรมชาติ (Chomsky, 1978) นอกจากนั้นรูปแบบและกระบวนการใช้ภาษาจากบุคคลใกล้ชิดที่เป็นตัวแบบ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยส่งเสริมการใช้ภาษา (Bandura, 1975)

ดังนั้นหากผู้ปกครองใช้วิธีการส่งเสริมภาษาเขียนด้วยการเร่งอ่านเขียน นอกจากจะทำให้เด็กไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับทางโรงเรียนแล้ว อาจทำให้สิ่งที่ทางโรงเรียนกำลังส่งเสริมให้เกิดในตัวเด็ก เช่น ความมุ่งมั่นตั้งใจ ทศนคติที่ดีต่อการสื่อสารอาจลดน้อยลงด้วย ผู้ปกครองจึงควรดูแลพัฒนาการด้านการเขียนให้ตรงกับแนวคิดและหลักสูตรที่โรงเรียนนำมาใช้ จึงจะทำให้เห็นผลการพัฒนาของบุตรหลานอย่างแท้จริง และทำให้ผู้ปกครองส่งเสริมเด็กตามแนวทางที่สอดคล้องกับโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง

4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

4.1 เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่จะต้องใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนามติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน จึงได้ศึกษาการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนตามแนวการศึกษาไฮสโคป และแนวคิดวอลดอร์ฟเท่านั้น ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำนวัตกรรมการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหลากหลายนวัตกรรมเข้ามาใช้ในโรงเรียนอื่นๆ มากมาย ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนตามแนวคิดนวัตกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบอื่นๆ ต่อไป

4.2 จากการที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามในเรื่องการเขียนของเด็กปฐมวัยที่เรียนในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษาไฮสโคปและวอลดอร์ฟ เป็นระยะเวลานาน จึงทำให้มองเห็นภาพรวมของโรงเรียนทั้ง 2 โรงเรียน และพบว่าการจัดการเรียนการสอนของทั้ง 2 แนวการศึกษา มีความน่าสนใจในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาด้วยคือ ด้านการพูด การฟัง และการอ่าน เพราะมีรูปแบบของการสอนที่ทำให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัยและสามารถใช้ทักษะเหล่านี้เพื่อการสื่อสารและแสวงหาความรู้ได้ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเจาะลึกถึงทักษะทางภาษา ฟัง พูด และอ่านของเด็กปฐมวัยที่เรียนในโรงเรียนที่ใช้แนวการศึกษานี้ เพื่อให้เห็นการพัฒนาทักษะทางภาษาแบบองค์รวมอย่างชัดเจน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรรณิการ์ พวงเกษม. 2532. การสอนเขียนเรื่องโดยจินตนาการทางสร้างสรรค์ในระดับ
ประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- จริยาภรณ์ สกุลพรหมณ์. 2529. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครู
อนุบาลเอกชน. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา
ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทร์เพ็ญ พันธุ์โอสถ. 2537. **สู่ความเป็นมนุษย์ผู้สร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร : พลัสเพรส.
(การปาฐกถาของใจน ออลมอน เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2539).
- ฉันทนา ภาคบงกช. 2541. **การสร้างชุดฝึกอบรมพ่อแม่เพื่อการพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ**.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร.
- ชไมมณ ศรีสวัสดิ์. 2540. **การศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด
กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มแบบวางแผน ปฏิบัติ ทบทวน และแบบปกติ**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ.
- ทิตนา เข้มมณี และคณะ. 2536. **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิต
ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภดล จันทร์เพ็ญ. 2531. **การใช้ภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน.
- นฤมล ฉียบแหลม. 2545. **การศึกษาพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการ
จัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาแบบธรรมชาติ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา
ามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิตยา ประพฤติกิจ. 2540. **การพัฒนาเด็กปฐมวัย**. : หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู.
- บุญไท เจริญผล. 2533. **ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางสติปัญญากับทักษะพื้น
ฐานทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. (การศึกษา
ปฐมวัย) : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- บุษบง ต้นติววงศ์. 2535. “นวัตกรรมการสอนภาษากับธรรมชาติในการอ่านเขียนของเด็กปฐมวัย” ในเอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง มิติใหม่การสอนเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทระเกษม.
- ประไพ แสงดา. 2544. ผลของการจัดกิจกรรมเสริมการเล่านิทานไม่จบเรื่องที่มีต่อความสามารถด้านการเขียนของเด็กปฐมวัย. ปรินญาณิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ผกาศรี เย็นบุตร. 2526. ทักษะและความรู้ทางภาษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.
- ผดุง พรหมมูล. 2525. สภาพแวดล้อมทางวิชาการของบัณฑิตศึกษาศาสตร์ในทัศนะของนิสิต. ปรินญาณิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พร พันธุ์ไอสถ. 2539. แนวคิดพื้นฐานของการศึกษาออลดอร์ฟ. กรุงเทพมหานคร : (ม.ป.ท.) (เอกสารเพื่อประกอบการบรรยายเรื่อง การศึกษาแนวใหม่ในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง โดย Horst Hellmann เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2539).
- พร พันธุ์ไอสถ. 2543. การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทยตามแนวคิดออลดอร์ฟ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- พราวพรรณ เหลืองสุวรรณ. 2536. การจัดกิจกรรมและสื่อการสอนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้านภาษาและการพูดของเด็กปฐมวัย. (อัดสำเนา).
- พัชรี ผลโยธิน และคณะ. 2543. การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทยตามแนวคิดไฮสโคป. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พูนสุข บุณย์สวัสดิ์. 2532. เมื่อน้อยหยัดเขียน. กรุงเทพฯ : แพลนพับลิชชิ่ง จำกัด.
- เฟรย่า เจฟเค. (ม.ป.ป.). รากฐานพัฒนาการชีวิต งานและการเล่นในช่วงปฐมวัย. แปลโดย จันทร์เพ็ญ พันธุ์ไอสถ. กรุงเทพมหานคร : พลัสเพรส.
- ภรณ์ี คุรุรัตน์ และคณะ. 2542. การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : เซเว่นพริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

- ภาวิณี แสันทวีสุข. 2538. **การพัฒนาชุดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันตามแนวการสอนภาษาธรรมชาติสำหรับเด็กอนุบาล**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มัทนี เกษกมล. 2534. **โรงเรียนอนุบาลแสนสนุก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิมเวลเลอร์.
- มาเจอรี สปีคค. (ม.ป.ป.) **ศิลปะการสอนที่มีชีวิต**. แปลโดย จันทรเพ็ญ พันธุ์โอสถ. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี.
- เยาวพา เดชะคุปต์. 2535. **กิจกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ราศี ทองสวัสดิ์. 2527. “การจัดประสบการณ์เพื่อฝึกทักษะทางภาษาแก่เด็กปฐมวัย”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับปฐมวัยศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมมิตร.
- วรรณาท รักสกุลไทย. 2537. **ประมวลสาระชุดวิชาหลักการและแนวทางการปฐมวัยศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรรณีย์ โสมประยูร. 2514. **ความยากง่ายในการเขียนพยัญชนะไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. 2527. **วิวัฒนาการศิลปศึกษาและสุนทรียภาพของเด็กไทยในปัจจุบัน : รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวางแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- วิสิฐฐ์ศรี ตั้งครโยธิน. 2539. **สภาพและปัญหาการส่งเสริมพัฒนาการด้านการเขียนให้แก่เด็กในโรงเรียนอนุบาล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพฯ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีณา ก้อยสมบุญ. 2542. **การศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตรในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวทางการศึกษาแบบมอนเตสซอร์ และวอลดอร์ฟ**. : วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540. **จิตวิทยาพัฒนาการ ชีวิตทุกช่วงวัย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สนิท ฉิมเล็ก. 2540. **พฤติกรรมการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษา**. พิษณุโลก : ฝ่ายเอกสารตำรา สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สนิท ตั้งทวี. 2527. **การใช้ภาษาเชิงปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- สมควร ทัดชนะ. 2529. **การศึกษารูปแบบการเรียงพจน์ภาษาไทยที่ง่ายต่อการฝึกเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธภา โชติประดิษฐ์. 2537. **การศึกษาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และการเล่นตามมุมที่เด็กริเริ่มกิจกรรมอย่างอิสระกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุภางศ์ จันทวานิช. 2530. **รวมบทความว่าด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางศ์ จันทวานิช. 2535. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางศ์ จันทวานิช. 2537. **การวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หรรษา นิลวิเชียร. 2535. **ปฐมวัยศึกษา หลักสูตรและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หรรษา นิลวิเชียร. 2535. **ปฐมวัยศึกษา. หลักสูตรและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- อริยพร คณาวัง. 2542. **แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงขั้นพัฒนาการเขียนของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมการฝึกการเขียนแบบปฏิบัติการ**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อลิซาเบธ เอ็ม. กรูนีเลียส. (ม.ป.ป.) **อนุบาลวอลดอร์ฟ ปฐมบทแห่งการเรียนรู้**. แปลโดยจันทร์เพ็ญ พันธุ์โอสถ. กรุงเทพมหานคร : พลัสเพรส.
- อารี สัณหฉวี. 2544. **นวัตกรรมปฐมวัยศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แว่นแก้ว.

ภาษาอังกฤษ

- Anne V. Gormly, David M. Brodzinsky. 1989. **Lifespan human development**. 4th ed. New York : Holt. Rinehart and Winston.
- Baker, Z.W. (1988). **The Language Arts, the Child and the Teacher** 192.
- Blood, R.W. (1996). What's in a name ? **The role of name writing in children's Literacy acquisition**. University of Virginia.
- Brewer, Jo, 1995. **Introduction to early childhood education : Preschool through**. Boston : Allyn and Bacon.
- Dawson, M.A. (1957). **Guiding Language Learning**. New York : World Book.
- Dyson, (1990). **Critical Challenges for research on writing and literacy**. Center for the study of writing. California.
- Gesell, Arhold Lucius, 1945. **Studies in child development**. New York : Harper & Bros Publishers.
- Godman, K., Goodman, Y. (1981). A whole language comprehension centered view of reading development. Tucson : University of Arizona.
- Gordon, A.M. and Williams – Browne, K. (1995). **Beginning and Beyond 4th Education**. New York : Delmar Publishers.
- Hildreth, G. (1950). **Readiness for school Beginner**. New York : World Book.
- Hohmann, M. and Weikart, D, P. (1995). **Education Young Children**. Ypsilanti : High / Scope Press.
- Jaffke, F. (1993). Stage of Development in Early Childhood. In John Almon (ed.), **A Deeper Understanding of the Waldorf Kindergarten**. pp. 1-20. Silver Spring : The Waldorf Kindergarten Association of North America.
- Jaffke, F. (1996). **Work and Play in Early Childhood**. Translated by C.V. Arnim. Edinburgh : Florish Books.
- John, W.S. and Mary, J.S. (1995). **Language Arts in the Early childhood Classroom**. United States of America : Wadsworth.

- Lowenfeld Viktor. (1955). **Your Child and his art : a guide for parent.** New York : Macmillan.
- Michaela, S. (1978). **Understanding Children's Drawings.** London : Rudolf Steiner Press.
- Morrow, Lesley Mandel. (1993). **Literacy development in the early years : helping children read and write.** Boston : Allyn and Bacon.
- Papalis & Olds, 1989. **Human development.** New York : Mc Graw-Hill.
- Petersen Evelyn A. (1996). **Apractical guide to early childhood planning, methods, and materials : the what, why, and how of lesson plans.** Boston : Allyn and Bacon.
- Piaget, (1980). **Language and learning.** Massachusetts : Harvard University press.
- Piaget, J. 1977. **The Child and Reality.** Boston : Harmondsworth, Middlesex, England : Perguin Books.
- Schweinhart, L.J. (1988). **A School Administrator's Guide to Early Childhood Program.** Ypsilanti : High / Scope Press.
- Steniner, R. (1973). **The Education of The Child.** Translated by G. Kuafman and MO. Kuafman. Wardha : Anthroposophical Publishing.
- Steniner, R. (1993). **Understanding Young Children.** Silver Spring. : The Waldorf Kindergarten Association of North America.
- Temple, C.A. Nathan, R.G. and Burris, N.A. (1982). **The Beginning of Writing.** (h.p.) Allyn & Bacon.
- Vygotsky, L.S. (1978). **Mind in Society Development of Higher Psychological Processes.** Cambridge. MA : Harvand University Press.
- W. Lambert Brittain, Viktor Lowenfeld. (1987). **Creative and mental growth : 8th ed.** New York : Macmillian.
- Ypsilanti, M. (1993). **High / Scope Registry Conference Proceedings.** Michigan : The High / Scope Press.

ประวัติผู้เขียน

นางสาวนิพนิตา ถาวรเศรษฐ์ เกิดเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2518 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2541 และได้เข้าศึกษาต่อหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย